Osmânzâde Hüseyin Vassâf

SEFÎNE-İ EVLİYÂ

-3-

KİTABEVİ

KİTABEVİ • 290 - 3

Kapak
Minyatür

İç Düzen
Ali Çiftçi

Baskı ve Cilt
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi No: 8
Topkapı - İstanbul

İstanbul, Nisan 2006

ISBN 975-6403-92-6 (Tk. No)
ISBN 975-6403-95-0 (3. Cilt)

©KİTABEVİ Çatalçeşme Sk. No: 54/A Cağaloğlu-İSTANBUL
Tel: (0212) 512 43 28 -511 21 43 • Faks: 513 77 26

Osmânzâde Hüseyin Vassâf

Sefîne-i Evliyâ

- 3 -

Hazırlayanlar
Prof. Dr. Mehmet Akkuş - Prof. Dr. Ali Yılmaz

KİTABEVİ

İÇİNDEKİLER

AZÎZ MAHMÛD-I HÜDÂYÎ 13
ŞECERE-İ CELVETİYYE 30
NEV'Î'ZÂDE ATÂULLÂH EFENDİ 34
SAÇLI İBRÂHÎM SIDKI EFENDİ 34
Şeyh Abdurrahîm Efendi 35
Şeyh Yahyâ Efendi 35
Şeyh Muhammed Efendi 36
Dizdâr-zâde Ahmed Efendi 36
Şeyh Hasan Efendi 36
Şeyh Halîl Efendi 36
Şeyh Veliyyüddîn Efendi 36
Şeyh Abdülkerîm Efendi 36
Şeyh Muhammed Muizzüddîn Efendi 37
Seyyid Mes'ûd Efendi 37
Şeyh Cennetî Efendi 38
Şeyh Mahmûd-ı Gafûrî Efendi 39
Şeyh Muhammed Tâlib Efendi 40
Şeyh Abdülhay Efendi 41
Şeyh Mustafa Fenâî Efendi 43
Şeyh Osmân Efendi 43
Şeyh Ya'kûb-ı Afvî Efendi 44
Şeyh Rûşen Efendi 45
Şeyh Hafız-ı İzmidî 47
Şeyh Abdullâh-ı Felâhî Efendi 48
Şeyh Şehâbeddîn Efendi 48
Şeyh Abdurrahmân Nesîb Efendi 49

Şeyh Muhammed Efendi 50
Şeyh Muhammed Rûşenî Tevfîkî Efendi 50
Şeyh Muhammed Şehâbeddîn Efendi 51
Şeyh Muhammed-i Gülşenî Efendi 51
Şeyh Muhammed Âbidîn Efendi 53
Şeyh Keşfî Osmân Efendi 53
Zâkir-zâde Şeyh Abdullâh Efendi 54
Şeyh Osmân Fazlî Efendi 58
Şeyh İsmâîl Hakkı Efendi 63
Şeyh Bahâeddîn Efendi 89
Şeyh Hacı Hikmetî Muhammed Efendi 90
Şeyh Muhammed Emîn Efendi 91
Şeyh Muhammed Bahâeddîn ve Şeyh İsmâîl Hakkı Efendi 91
Şeyh Muhammed Rıf'at Efendi 92
eş-Şeyh İsmâîl Hakkı 92
Şeyh Muhammed Fâik Efendi 92
Şeyh Cemâl Efendi 92
Şeyh Ahmed Rüşdî Efendi 93
Hulefâ-yı Hz. Hakkı: 93
Şeyh Yahyâ Efendi 93
Şeyh Süleymân Zâtî Efendi 93
Vahdetî Şeyh Osmân Efendi 96
Şeyh Ali Senâî Efendi 98
Şeyh Hüseyn-i Şâhidî Efendi 98
Şeyh Fahrî Ahmed Efendi 98
Şeyh Ahaveyn Efendi 99
Şeyh Muhammed Hulûsî Efendi 99
Şeyh Muhammed Pertevî Efendi 99
Şeyh Seyyid Ali Fenâî Efendi 100
Şeyh Mustafa Hâşim Efendi (Hâşim Baba) 102
Mahmûd Nâsıh Efendi 105
eş-Şeyh Abdüşşekûr Efendi 106
eş-Şeyh Ahmed-i Emîrî Efendi 107
Şeyh Muhammed Sabûrî Efendi 107

ŞEYH BEDREDDÎN-İ SİMAVNAVÎ 109

ŞEYH SEYYİD HÂCE MUHAMMED NÛRU'L-MAHLÂVÎ 119
ŞEYH MUHAMMED KEMÂLEDDÎN-İ HARÎRÎ 121
Şeyh Abdurrahîm Efendi 125

Şeyh Abdullâh Hulûsî Efendi 125
Şeyh Ali Örfî Efendi 125
Şeyh Muhammed Fâik Bey 126
Şeyh Hasan-ı Gaybî Efendi 127
Şeyh Maksûd Efendi 128
Bursalı Mehmed Tâhir Bey 129

HALVETÎLER 131
PÎR ÖMER EL-HALVETÎ 133

RÛŞENÎLER 137
Ahî Emre Muhammed el-Halvetî 137
Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî Hazretleri 138
Şeyh Habîb-i Karamânî 141
Şeyh Ömer-i Rûşenî 141

GÜLŞENÎLER 150
HZ. PÎR İBRÂHÎM-İ GÜLŞENÎ 150
USÛLÎ 176

ŞEYHÜ'L-İSLÂM İBN-İ KEMÂL 179
CELÂL-İ DEVVÂNÎ 180
Hulefâ-yı Hz. Pîr (İbrâhîm-i Gülşenî) 181
Şeyh Hasan-ı Zarîfî Efendi 182
Şeyh Sâdık Efendi 184
Şeyh Âşık Mûsâ Efendi 184
Şeyh Abdülkerîm Efendi 185
Şeyh Şânî İbrâhîm Efendi 185
Şeyh Emîr Hayâlî Çelebi Hazretleri 187
Şeyh Yahyâ Efendi 187
Şeyh Muhammed Demirtaş 188

PÎR-İ SÂNÎ SEZÂÎ-İ GÜLŞENÎ 189
Şeyh Muhammed La'lî-i Fenâî 191
Şekl ü Hikmet-i Tâc-ı Gülşenî 193
Şeyh Şücâeddîn Efendi 194
Şeyh el-Hâc Mustafa Efendi 194
Meşhûr Nâilî-i Kadîm 195
Şeyh Sâdık Efendi 204
Şeyh Abdullâh b. Müsellem 222

Şeyh Hâfız Mustafa Efendi 222
Şeyh Peyk Ahmed Remzi Dede 223
Şeyh Kırîmî Hasan Efendi 224
Şeyh Yûsuf Dede 224
Şeyh Seyyid Osmân Efendi 224
Şeyh İbrâhîm-i Nazîrâ Efendi 224
Şeyh Muhammed Fakrî-i Kırîmî 227
Şeyh Muhammed Hasîb Bey 227
Gülşenî Veli Dede 235
Muhammed Sırrî Efendi 237
Şeyh Ahmed Müsellem Efendi 237
Şeyh Ahmed Vefâ Efendi 243
Şeyh Şuayb Efendi 246
Şeyh Seyfullâh Efendi 246

ŞEYH ŞUAYB ŞEREFEDDÎN EFENDİ HAZRETLERİ 249
Şeyh Mustafa Hilmi Efendi 250
Şeyh Gürcü Ali Rızâ Efendi 251
Şeyh Hasan el-Hüsnî Efendi 252
Şeyh Hâfız Mustafa Efendi 253
Şeyh Ali el-Gürcî Efendi 253
Şeyh Şerefeddîn Efendi 275
Şeyh İrfan Efendi 278
Şeyh İsmâîl Tal'at Efendi 279
Şeyh Hâfız Sırrî Efendi 280
Merhûm Muallim Hâfız Sırrî Efendi 281
Şeyh Ahmed Hayâlî Efendi 283
Şeyh Hâfız Osmân Efendi b. Osmân-ı Gülşenî-i Kayserî 286
Şeyh Muhammed Şehrî Efendi 286
Şeyh Mahmûd Hamdî Efendi 293
Şeyh Muhammed Sâmî Efendi 294
Şeyh Saîd Efendi 294
Şeyh Hâfız Mustafa Zevkî Efendi 294
Şeyh Sadreddîn Efendi 296
Şeyh Muhammed Şerîf Efendi 296
Şeyh Şerîf Efendi 301
Şeyh es-Seyyid Muhammed Ârif Bey 303
Şeyh Hulvî Mahmûd Efendi 305
Şeyh Ahmed-i Rindî 306
Seyyid Nizâmeddîn Hazretleri 306

Şeyh Cemâleddîn İshâk-ı Karamânî Hazretleri 313
Pîrî Mehmed Paşa 316
Şeyh Muhammed Efendi 316
Şeyh Koruklu Muhammed Fahrî Efendi 316
Şeyh Zekâî Efendi 317
Pîr Muhammed Bahâeddîn-i Erzincânî 319
Şeyh Kemâl-i Ümmî İsmâîl 319

MUHAMMED CEMÂLEDDİN-İ HALVETİ 323
Şeyh Üveys 329
Şeyh Seyyid Ahmed b. Ali el-Harîrî el-Assâlî 329
Şeyh Bâyezîd-i Rûmî 329

BAHŞİYYE-İ HALVETİYYE 331
Şeyh Seyyid Muhammed Bahşî-i Halebî 331
Şeyh Hayreddîn-i Tokâdî 331
Şeyh Sinân-ı Erdebîlî 332
Şeyh Kâsım Çelebi 332
Şeyh Karabaş Ramazân Efendi 333
Sarhoş Bâlî Efendi 333
Malkaralı Şâir Nev'î Yahyâ 333
Sofyalı Şeyh Bâlî Efendi 341
Nûreddîn-zâde Şeyh Muslihuddîn Mustafa Nûrî Efendi 343
Şeyh Abdülkerîm Efendi 344
Şeyh Ali Kemâlî Efendi 345
Yavsı-zâde Şeyh Muhammed Efendi 345
Şeyh Nasreddîn Efendi 346
Kırîmî Şeyh İbrâhîm Efendi 346
Şeyh Seyyid Hasan Efendi 347
Şeyh Hâmid-i Kırîmî 348
Şeyh Muhyî Efendi 349
Şeyh Abdülhâlık el-Mısrî 349

KOCAMUSTAFAPAŞA SÜNBÜLÎ HÂNKÂHI 351

SÜNBÜLÎLER FASLI 361
CENÂB-I PÎR-İ DEST-GÎR YÛSUF SÜNBÜL SİNÂN 361
Şeyh Merkez Efendi Hazretleri 394
Cem Şâh Hazretleri 402
Şeyh Cemâl Efendi 402

Maksûd Dede Efendi 402
Ahmed Dede Efendi 402
Şeyh Gömleksiz Muhammed Efendi 403
Behiştî Ramazân Efendi 403
Köse Muhyiddîn Efendi 403
Şeyh Ahmed Efendi 404
Şeyh Muhammed Emîn Efendi 404
Şeyh Seyyid Ahmed Muslihuddîn Efendi 404
Şeyh Ahmed Beşîr Efendi 405
Şeyh Hasan Efendi 405
Şeyh Yûsuf Sinân Efendi 409
Şeyh Seyyid Hasan Necmeddîn Efendi 410
Şeyh Hasan-ı Adlî Efendi 411
Şeyh Seyyid Muhammed Efendi 414
Şeyh Ahmed-i Adîmî Efendi 414
Şeyh Eyyûbî Muhammed Efendi 414
Şeyh Seyyid Kerâmeddîn Efendi 415
Keşfî Ca'fer Efendi 416
Şeyh A'mâ Hüseyin Efendi 416
Şeyh Yûnus Hilmi Efendi b. Ali 417
Şeyh Seyyid Alâeddîn Efendi 418
Şeyh İbrâhîm Nakşî-i Sünbülî 418
Şeyh Kenzî Hasan Efendi 421
Şeyh Seyyid Nûreddîn Efendi 421
Habeşî-zâde Rahîmî Bey 429
Hâfız Osmân Efendi 429
Şeyh Kutbeddîn Efendi 434
Şeyh Alâeddîn-i sânî 435
Şeyh Muhammed Vahyüddîn Efendi 436
Şeyh Hâşim-i evvel 436
İkinci Hâşim Efendi 437
Üçüncü Hâşim Efendi 437
Şeyh Şihâb Efendi 437
Şeyh Yıldız Dede Efendi 437
Şeyh Râzî Efendi 438
Şeyh Muhammed Nûreddîn Efendi 440
Şikârî-zâde Şeyh Hacı Ahmed Efendi 440
Şeyh Rızâeddîn Efendi 440
Şeyh Abdullâh Nidâî Efendi 448
Şeyh Muhammed Şâkir Efendi 449

Şeyh Kemâl Efendi 449
Şeyh Ali Efendi 451
Şeyh Hâfız Muhammed Hayri Efendi 451
Şeyh Hüseyin Mazlûm Efendi 451
Şeyh Muhammed Muhyiddîn Efendi 451
Şeyh Hâfız Hüseyin Necmeddîn Efendi 452
Şeyh Seyyid Muhammed Vahyî Efendi 452
Şeyh Mustafa Şükrü Efendi 456
Şeyh Kutbeddîn Efendi 457
Şeyh Râzî Efendi 458
Şeyh Hâfız Resmî Efendi 458
Şeyh Muhammed Nûreddîn Efendi 459
Şeyh Ahmed Mes'ûd Efendi 459
Şeyh Mustafa Efendi 460
Şeyh Nûrullah Efendi 460
Şeyh Seyyid Ahmed Mes'ûd Efendi 461
Şeyh Ahmed Efendi 461
Şeyh Muhammed Nûreddîn Efendi 461
Şeyh el-Hâc Hâfız Mustafa Nûrî İlhâmî Efendi 461
Şeyh Mustafa Safvet Efendi 466
Şeyh el-Hâc İbrâhîm Necâtî Efendi 470
Şeyh Ebulfeyz Efendi 471
Şeyh Burhân Efendi 471

SİVÂSÎ-İ HALVETÎ ŞU'BESİ 473
ŞEYH ŞEMSÎ-İ SİVÂSÎ 473
Şeyh Receb Efendi 479
Şeyh Abdülmecîd-i Sivâsî 479
Kâdî-zâde Şeyh Küçük Muhammed Efendi 483
Şeyh Abdülbâkî Efendi 483
Şeyh Abdülmecîd Efendi 484
Şeyh Abdülehad en-Nûrî 485
Şeyh Hasan Feyzî Efendi 497
Şeyh Muhammed Nazmî Efendi 498
Şeyh Fethî Abdülkerîm Efendi 499
Şeyh Kutub Hüseyin Efendi 500
Kuddûsî Abdurrahîm Efendi 501
Nefes Anbarı Şeyh Osmân Efendi 501
Şeyh Hüseyin Efendi 502
eş-Şeyh el-Hâc Yahyâ Efendi 502

Şeyh Rufey'â Abdurrahmân Efendi 502
Şeyh Îsâ Mahvî Efendi 505
Şeyh Abdülmecîd Efendi 506
Şeyh Abdurrahîm Münîb Efendi 506
Şeyh Ahmed Vahdî Efendi 506
Şeyh Kâsım Efendi 507
Şeyh Seyyid Muhammed Hasîb Efendi 508
Şeyh el-Hâc Sırrî Seyyid Muhammed Efendi 508
Sûzî Şeyh Ahmed Efendi 509
Sahvî Şeyh Muhammed Sâlih Efendi 509

ŞA'BÂNÎLER 511
(Hz. Şa'bân-ı Velî) 511
Konrapalı Şeyh Muslihuddîn Efendi 512
Şeyh Hayreddîn-i Tokâdî 513
Şeyh Yahyâ Efendi 528
Şeyh Atâullâh Efendi 529

AZÎZ MAHMÛD-I HÜDÂYÎ

Hz. Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî'nin (*kuddise sırruhu'l-âlî*) cild-i sânî nihâyetindeki tercüme-i hâlinden mâ-ba'd:

Âsâr-ı Aliyyeleri:

1. **Vâkıât-ı Hüdâyî:**

Lisân-ı Arabî üzere muharrer olup esnâ-yı seyr ü sülûklarında mürşid-i mufahhamları Hz. Üftâde'den sâdır olan kelimât-ı irfâniyyeyi câmi' ve iki cild-i kebîri hâvî bulunan bir eser-i âlîdir.

2. **Tecelliyyât-ı Hüdâyî:**

Arabiyyü'l-ibâredir. Bunu fahrü'l-muhakkıkîn Abdulganiyy-i Nablusî şerh etmiştir. Nâmı, **Lemeâtü'l-Berkı'n-Necdî Şerhu Tecelliyyâtı Hüdâyî Mahmûd Efendi'dir.** Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi'nde vârid-i hâtır-ı kâsırımdır. Vefâ'da Âtıf Bey Kütüphânesi'nde 1415 numarada mevcûddur.

3. **Tezâkir-i Hüdâyî:**

Mesâil-i şerîat ve mebâhis-i hakîkata dâir olup küçük büyük yüzyetmiş parçadan ibâret olan bu tezâkir-i şerîfenin kısm-ı küllîsi Sultân Ahmed Hân-ı evvel tarafından istifsâr olunan mevâdd-ı mu'tenâ-bihâyı muarrifdir. Lisân-ı tasavvufla yazılmıştır.

4. **Nefâisi'l-Mecâlis:**

Kur'ân-ı azîmü'ş-şânı evvelinden âhirine kadar intisâb sûretiyle tefsîr eylemişlerdir ki, iki büyük cildden mürekkebdir.

5. **Hülâsatü'l-Ahbâr:**

Siyer-i Nebevî ve ahbâr-ı Cenâb-ı Mustafavî'ye dâirdir.

6. **Necâtü'l-Garîk fi'l-Cem'i ve't-Tefrîk:**

Lisân-ı tasavvuf üzere yazılmış ve cem' u farktan bâhis bulunmuştur.

7. **Mecmûa-i Hutab:**

Elyevm hânkâh-ı münîflerinde okunmakta olan hutbelerden müteşekkildir.

8. **Tarîkat-ı Muhammediyye:** Arapçadır.
9. **Câmiu'l-Fazâil:** Arapçadır.
10. **Keşfü'l-Kınâ' an-Vechi's-Semâ':** Arapçadır.
11. **Hayâtu'l-Ervâh ve Necâtü'l-Eşbâh.** Arapçadır.
12. **Miftâhu's-Salâh ve Mirkatü'n-Necâh:** Arapçadır.
13. **Fethu'l-Bâb ve Ref'u'l-Hicâb:** Arapçadır.
14. **Habbetü'l-Mahabbe:**

Arapçadır. Bu **Habbetü'l-Mahabbe** üzerine Şeyh Abdürrahîm b. eş-Şeyh Lutfullâh el-Konevî tarafından bir şerh yazılmıştır. Kütahya'da Vahîd Paşa Kütüphânesi'nde vardır.

Mukaddimesinde şöyle yazılıdır:

قد استنسخ هذا الشرح للرسالة المسماة بمحبة المحبة المنسوبة إلى الشيخ الشيوخ الفاضل الكامل المكمل محمود افندى الاسكدارى أدخله فى مقعد صدق عنده البارى المنطوية على زبدة الشريعة والحاوية لنكت الطريقة والموصلة إلى بحر المعرفة . قد وقع ابتداء فى أوائل شهر شعبان وانتهى آخره فى أوائل شهر رمضان . عصمنا الله من هجرة بألف واثنين وسبعين على يد عبد الرحيم بن الشيخ لطف الله القنوى . [1]

15. **Tarîkat-nâme.** Türkçedir.
16. **Manzûme-i Cem' u Fark.** Türkçedir.
17. **Dîvân-ı Şerîfleri.**

---

1. "Şeyhler şeyhi, fazîlet sâhibi, kâmil ve kemâle erdirici Mahmûd el-Üsküdârî Efendi'ye (Allâh, onu kendi katındaki sıddîkların makâmına oturtsun) ait **Mahabbetü'l-Mahabbe** isimli risâlenin istinsâh edilmiş olan bu şerhi, şerîatın özü ile tarîkatın inceliklerini ihtivâ eder ve marifet denizine ulaştırır. Bu istinsâha Abdurrahîm b. eş-Şeyh Lutfullâh el-Konevî tarafından, h. 1072 senesinde Şâban ayının ilk günlerinde başlandı ve Ramazan ayının ilk günlerinde (22 Mart – 20 Nisan 1662) bitirildi. (Allâh bizleri korusun)." (H)

Türkçedir. Dîvân-ı şerîflerinin baş tarafında bir risâle vardır ki, **Risâle-i Keyfiyyetü's-Sülûk**'tur. Bu müstakil bir eserdir. Şehîd Ali Paşa Kütüphânesi'nde 1343 numarada görülmüştür.

18. **Hâşiye ala-Kuhistânî**. Arapçadır.
19. **Şemâilü'n-Nübüvveti'l-Ahmediyye**.
/2/ 20. **el-Fethu'l-İlâhî**. Arapçadır.
21. **Ahbâru'n-Nebî Aleyhi's-Selâm**. Arapçadır.
22. **Hâlü'l-Ervâh ve Ahvâlü'l-Mevtâ**. Arapçadır.
23. Mensûr **Mevlid-i Nebî Aleyhi's-Selâm**. Arapçadır.

Nesebleri:

Hz. Hüdâyî, sâdât-ı kirâmdandır. Şecereleri zâyi' olmak hasebiyle yeşil sarmaktan çekinir, beyâz sarık sararlar iken, zamân-ı mükâşefelerinde seyyidü's-sâdât olan Fahr-ı âlem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimiz hazretleri tarafından sâdattan olduklarına ve alâmet-i sâdât olan yeşil sarık sarmalarına emr-i şeref-sâdır olmakla, bundan sonra yeşil sarmışlardır. Hâlen türbe-i mübârekelerinde sandûkanın baş tarafındaki tâc-ı şerîfleri üzerine yeşil sarık vardır. Hüdâyî dervîşleri de teberrüken yeşil sarık sararlar. Hz. Hüdâyî bir manzûmesinde,

*N'ola eylersen **Hüdâyî**'ye nazar*
Ceddim ü pîrimsin ey kân-ı atâ

diyorlar.

Türbesi:

Türbe-i latîfeleri elyevm ma'mûr ve müzeyyendir. Zamân zamân müşrif-i harâb olmuş ise de ta'mîrine i'tinâ olunmuştur. Kubbesinin üzeri oniki dilimlidir. Sultân Abdülmecîd ve Sultân Abdülhamîd merhûmların zamânında müceddeden denilecek derecede ta'mîr ve tezyîn olunmuştur. Son zamânlarda minâresine sâika isâbet edip, minâre türbenin kısm-ı hâricîsi üzerine yıkıldığından alâ-rivâyetin Mısırlı Emîre Hanımefendi beş altı bin lira (sarf etmek) sûretiyle ta'mîr ve ihyâsına muvaffak olmuş ve türbe-i münîfeye yek-pâre bir halı ihdâsıyla Hz. Pîr'e arz-ı hürmet etmiştir.

Türbe-i şerîfenin kapısı bâlâsında:

Eğer vâsıl olam dirseñ dilâ sen sırr-ı maksûda
Gel âdâb ile yüz sür hâk-pâ-yı Şeyh Mahmûd'a

* * *

Dilâ tahsîl idem dirseñ eğer zevk-ı ilâhîden
Nasîbini alur elbet giren bâb-ı Hüdâyî'den

* * *

Bu meşhed mecma'-ı ervâh-ı ecsâd-ı Hüdâyî'dir
Edeble gir azîzim türbe-i pâk-i Hüdâyî'dir

/3/ beyitleri muharrer olduğu gibi kabr-i enverlerinin etrâfındaki şebekeye muallak levhâlardan,

Birincisinde:

Dergeh-i Hazret-i Mahmûd-ı Hüdâyî'dir kim
Mültecâ-yı urefâ melce-i hayl-i uşşâk
Sür o pîrin rehine rû-yı niyâzı ey dil
Tâ derûnunda ide nûr-ı hidâyet işrâk

İkincisinde:

Odur hafâir-i kudsî hamâme-i dil-keş
Kebûter-i urefâ Hazret-i Hüdâyî'dir

Üçüncüsünde:

Hulûs-ı kalb ile **Kâmil** *yüzün sür hâk-pâyine*
Teeddüble niyâz eyle makâm-ı ârifânîdir
Cenâb-ı kutb-ı a'zam(dır) bu bir zât-ı mükerremdir
Tarîk-ı Celvetî pîri Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî'dir

kıt'a ve beyitleri yazılıdır.

Semâ'-hânenin kapısı bâlâsında:

Şeh-i gâzî velâyet Hazret-i Abdülmecîd Hân'a
Zahîr olmuş fütûh-ı memleket içre nusret-i aktâb*

Resânetle Azîz Mahmûd Efendi dergehin inşâ
İdince kıldı feyz-i rûhâniyyet-i aktâb*

Duâ-yı şevketiyle zîver iki cevherîn târîh
Sezâdır olsa bâb-ı hânkâhında zînet-i aktâb*

Şeh-i dîn kim Hüdâyî hânkâhın eyledi bünyâd
Muîn olsun umûrunda Hudâyâ himmet-i aktâb
شه دين كيم هدايى خانقاهن ايلدى بنياد
معين اولسون امورنده خدايا همت اقطاب =1272/(1856)

Türbe-i şerîfede harem-i âlîleri ve âl ü evlâdı da defîn-i hâk-i gufrândır. Pek rûhâniyyetli bir maḳâm-ı mübârektir. Sıdk u hulûs ile ziyâret edenler nâil-i merâm olurlar.

Lisân-ı sıdk ile zikr-i cemîl-i evliyâu'llâh
Muhıkk-ı saykal-ı rûh-ı revân-ı ehl-i îmândır

Mezâr-ı evliyâyı sıdkıla zâir olan insân
Füyûz-ı rûh-ı ehlu'llâh ile gül gibi handândır

Bir gün esnâ-yı ziyârette manzûme-i âtiye sânih olmuştu. Bi'l-âhare levha hâlinde türbe-i şerîfeye takdîm kılınmıştır:

Hazret-i Mahmûd Hüdâyî'dir velîler serveri
Menba'-ı irfân u aşkdır ol azîzler rehberi

Bunca âsârı uluvv-ı fazlına olmuş delîl
Kutb-ı aktâb-ı cihândır ol hakîkat cevheri

Hakk-ı âlîsinde temdîhan ne dinse katredir
Rûh-ı cism-i âşıkândır ol nücûmun ezheri

/4/ *Zâir-i kabri olan mesrûr olur ey ehl-i dil*
Arz-ı tebcîlâta şâyân ol tarîkat ülkeri

Âsitân-ı pâkine yüz sürdü istimdâd içün
Müstenîr-i matlau'l-envârı **Vassâf** *kem-teri*

Hz. Hüdâyî, cidden bir insân-ı kâmil idi. Zamân-ı âlîlerinde Hamzavîlere karşı devletin şiddet siyâseti cârî iken, kendileri pek dûr-endîşâne bir meslek tutarak, kendilerini her türlü şâibeden masûn bulundurmuşlardır. Sultân Ahmed'in kendilerine şiddet-i meclûbiyyeti hasebiyle bu hâl vükelâ-yı zamânın hoşuna gitmediği ve azîz-i mü-

şârünileyhe âsâr-ı iğbirâr gösterilmek istenildiği hâlde Cenâb-ı Pîr'in tedbîr-i umûrdaki fart-ı kiyâseti hakk-ı âlîlerinde ufak bir ser-rişteye bile meydân bırakmamıştır.

Hem kâmil hem mükemmil olanların hâli böyle olur. Asitân-ı irfânları ricâl-i Hamzaviyye'den Sarı Abdullâh Efendi, Sadrazam Halîl Paşa, Olanlar Şeyhi İbrâhîm Efendi gibi zevât-ı hakâyık-sıfâtın melcei olmuş idi. Her biri müddet-i medîde oraya nâm-ı müsteâr ile ilticâ etmiş, halkın, devletin taarruz ve ta'kîbinden kurtulmuşlar idi. Kendilerinin kemâlât-ı ilmiyyelerine ilim nokta-i nazarından meftûn olanlar olduğu gibi derecât-ı irfâniyyelerine hayrân olan eâzım dahi nûr-ı hakîkatları etrâfında pervâne-misâl cem' olmuşlar idi.

Ulemânın, urefânın, evliyânın, pâdişâhların nâil-i feyz ü irfân olmalarına vücûd-ı mes'ûdu sebeb-i müstakil idi. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Eş'ârı:

Hüdâ'ya hamd ü minnet evvel âhir
Ki O'ldur zâhir ü bâtında zâhir

Zuhûru perde olmuşdur zuhûra
Gözü olan delîl ister mi nûra

Güneş zâhir değil midir karındaş
Ne var görmezse anı çeşm-i huffâş

Hudâ zâhir durur mahlûk mestûr
*Hilâfın anlayıp olma Hak'dan dûr**

Aceb sun' u aceb sırr-ı ilâhî
Ki olmuşdur avâlim cilve–gâhı

Hemân levs-i cehâletden elin yu
Bu kevserden içegör bir içim su

Bu zâhir bildiğine olma mağrûr
Sakın kim ma'rifetden olasın dûr

İkâl-i akl-ı cüz'îden halâs ol
Efendi bâde-nûş-ı bezm-i hâs ol

Eş'ârı dâimâ tesettür içredir. Fakat hakîkat-bîn olanlara vahdet-i vücûdu ta'lîm-dir. /5/ İlâhiyyâtı pek çoktur. Kısm-ı a'zamı muhtelif makâmlardan bestelenmiştir. El'ân tekkelerde okunur:

Kudûmun rahmet ü zevk u safâdır Yâ Rasûla'llâh
Zuhûrun derd-i uşşâka devâdır Yâ Rasûla'llâh

Nebî idin dahi âdem dururken mâ vü tîn içre
İmâm-ı enbiyâ olsan revâdır Yâ Rasûla'llâh

Kemâli zümre-i kümmel senin nûrunla bulmuşdur
Vücûdun mazhar-ı tâmm-ı Hudâ'dır Yâ Rasûla'llâh

Seninle irdiler zâta dahi envâ'-ı lezzâta
İşin erbâb-ı hâcâta atâdır Yâ Rasûla'llâh

Hüdâyî'ye şefâat kıl eğer zâhir eğer bâtın
Kapuna intisâb itmiş gedâdır Yâ Rasûla'llâh

* * *

Tînet-i Âdem'de konmazsa eger sevdâ-yı aşk
Cenneti bir dâneye satmazdı ol dânâ-yı aşk

Kenz-i mahfîden zuhûra geldi eşyâ lâ-cerem
Bâd-ı hubbiyle temevvüc itdi çün deryâ-yı aşk

Tâlib-i dîdâr olup ayılmaya tâ haşre dek
Kim ki nûş ide ezel bezminde ger sahbâ-yı aşk

Aşk (u) meşk olmaz nihân anı bilir halk-ı cihân
Âşık-ı bî-çâreye mümkin midir ıhfâ-yı aşk

Bülbülün hâlin bilenler gûş iderler nâlesin
Bir gül-i bî-hâr içündür bunca hû-yı hâ-yı aşk

Aşk-ı Şîrîn oldu feryâdına Ferhâd'ın sebeb
Ey nice dânâyı Mecnûn eyledi Leylâ-yı aşk

*Ey **Hüdâyî** hâlet-i aşkı ne bilsün her meges*
Kulle-i Kâf-ı hakîkat mürgüdür Ankâ-yı aşk

* * *

Muhît-i bahr-ı tevhîdi bilüp ummân-ı bî–sâhil
Vücûdun katresin mahv it eğer oldunsa ehl-i dil

Şeb-i firkatdaki kesret hayâl ü zıldır aldanma
Serâbı ko serâya bak sarâ-yı sırra ol dâhil

/6/ *Mecâza bakma ey sâlik hakîkî matlaba azm it*
Ki zîrâ zıll-ı zâilde ikâmet eylemez âkil

Anın nakkâşını gör sen hemân zeynine aldanma
Güneş tâbında çün şeb-nem bilürsin kim olur zâil

***Hüdâyî** vahdete bak kim sana mânî' değil kesret*
Ola mı âftâba hiç vücûdu zerrenin hâil

* * *

يا من بنى بلا عمد هذه ألقاب
يا مرسل الرياح ويا منشى السحاب

يا من يرى جميع خفايا الضمائر
يا من قضى وقدر ما شاء فى الكتاب

صلى على حبيبك والآل أجمعين
واستر عيوب الأمة فى موقف

يا كاشف الكروب يا غافر الذنوب
يا عالم الغيوب ويا ملهم الصواب

يا من إليه يرفع كل الحوايج
يا من إليه يرجع فى دفع الإضطراب

طهر فؤاد عبدك عن كل ما سواك
يا من له التصرف يا مالك الرقاب

يسر لنا وصلك بالفضل والكرم
يا دافع الموانع يا رافع الحجاب [2]

* * *

Musahhar emrine hep cümle eşyâ
Senindir kavl senindir hükm efendim
Elin altındadır dünyâ vü ukbâ
Senindir kavl senindir hükm efendim

Usâta rahmet ü gufrân iden sen
Gönüller derdine dermân iden sen
***Hüdâyî'**ye atâ ihsân iden sen*
Senindir kavl senindir hükm efendim

Gazeliyyât ve ilâhiyyâtından kısm-ı a'zamı ekâbir–i sûfiyye tarafından tahmîs veya tesdîs sûretiyle şerh ve tafsîl edilmiştir. Cenâb-ı Pîr gülşen-i tevhîdde hakîkaten bir bülbül-i aşk u muhabbet ü ma'rifet idi. Cenâb-ı (Hak) sırlarını takdîs ve bizleri şefâat-i aliyyelerine mazhar buyursun.

Sevdim seni gönülden Yâ Hazret-i Hüdâyî

Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî hazretlerinin nutkunu tahmîs-i âcizânemdir:

Bütün zerrât-ı âlemde görünen kudret-i fâil
Tamâmen sırr-ı vahdetden nişândır olmaya gâfil
Hakîkatden haber-dâr ol budur hak meslek-i âkıl
Muhît-i bahr-ı tevhîdi bilüp ummân-ı bî–sâhil
Vücûdun katresin mahv it eğer oldunsa ehl-i dil

2. "Ey bu gök kubbeyi direksiz binâ eden! Ey rüzgarı gönderip, bulutları çıkaran!
Ey kalplerdeki, gönüllerdeki bütün gizlilikleri gören! Ey kitapta yazılı olan her şeyi takdîr eden ve yaratan!
Habîbine ve bütün âile efrâdına salât et. Hesap ânında ümmetin ayıplarını örtüver.
Ey sıkıntıları gideren; günahları afveden! Ey bütün ayıpları bilen; iyilikleri güzellikleri açığa çıkaran!
Ey bütün ihtiyaçlar için kendisine başvurulan! Ey ıztırabların giderilmesi için kendisine mürâcaat edilen!
Ey bütün tasarruflar kendi elinde olan! Ey bütün zenginliklerin sâhibi! Kulunun kalbinde yer alan senden başka ne varsa onları temizleyiver.
Ey bütün mâniaları def' eden! Ey bütün perdeleri kaldıran. Fazilet ve kerem ile sana vâsıl olmayı bize nasîb et." (H)

Hudâ'dan gayriye meyl eyleyen gâfildir aldanma
Müsemmâ zevkına bî-gâneler zâhildir aldanma
Hazer kıl ehl-i hakkın gayrisi bâtıldır aldanma
Şeb-i firkatdeki kesret hayâl u zıldır aldanma
Serâbı ko serâya bak sarâ-yı sırra ol dâhil

Beyâbân-ı cehâletden kaçup Allâh'ını fehm it
Gece gündüz hemân yalvar Hudâ'ya çeşmi pür-nem it
İkilik âleminden geç taâm-ı vahdeti hazm it
Mecâza bakma ey sâlik hakîkî matlaba azm it
Ki zîrâ zıll-ı zâilde ikâmet eylemez âkil

Sana rehzen husûsâta sakın meyl itme aldanma
Bilüp şeytânı düşmen hiç anın vesvâsına yanma
Düşersin dâm-ı igfâle sakın butlâna bağlanma
Anın nakkâşını gör sen hemân zeynine aldanma
Güneş tâbında çû şeb-nem bilürsin kim olur zâil

Hüdâî nutkunu tahmîse yeltenmekdeki lezzet
Tamâmen kalbime müstevlî olmuşdur bu ne devlet
Harîm-i kalb-i ***Vassâf****'a sunulsun bâde-i vuslat*
Hüdâyî vahdete bak kim sana mâni' değil kesret
Olur mu âftâba hiç vücûdu zerrenin hâil

Mektûbât'ından:

İbnü'l-Emin Mahmûd Kemâl Beyefendi nezdinde Sadrazam Halîl Paşa'ya yazdığı mektûblar vardır. Hz. Pîr'in hatt-ı destidir. Halîl Paşa mürîd-i hâssı olduğundan zâyi etmemiş, bi'l-âhare teclîd ve tezhîb ettirmiştir. Kemâl Beyefendi bunu nasıl elde ettiğini şöyle nakl eyledi:

Bir sabâh Bâyezîd'de Hakkâklar Çarşısı'ndan geçerken tanıdıklarından bir kitapçı, dükkânına da'vetle henüz bir şey yemediğinden bir kaç kitap alıp çorba parası vermesini ricâ eder. Mahmûd Kemâl Bey, kitaplara bakacağı vakti olmadığından çorba parasını verir. Beriki mutlaka bir şey alması için ısrâr eder ve cildi bozulmuş bir kitabı eline verir. Mahmûd Kemâl Bey kitabı cebine koyar. Bir iki gün sonra birâderi ile berâber tedkîk ettiklerinde iki üç kuruş mukâbilinde bi'l-ısrâr verilen bu kitâb-ı mubârekin nasıl bir nüsha-i kıymet-dâr olduğu anlaşılır. Cenâb-ı Mu'tî-i Kerîm'e hamd ü senâ edilir. Bundan bahs eyledikçe Mahmûd Kemâl Bey, "*Bu, para ile alınacak şey*

değildir. Hazret-i Azîz Mahmûd'un muhibb-i ahkarı Kemâl Mahmûd'a hediye-i behiyyesidir." der ve Hazret-i Azîz'e hürmet ve muhabbet eder.

/7/ Müşârün ileyhin eline düşmesi, kendisinin Cenâb-ı Pîr'e muhabbeti hasebiyle bir sevk-ı ilâhîdir ve Hazret-i Azîz'in eser-i tevcîhidir. Ziyâret ettik, müşerref olduk.

Bir de Sultân Ahmed Hân-ı evvele yazdığı mektûblar ki, yüzü mütecâvizdir. Bunların aslı Hırka-i Saâdet Dâiresi Kütüphânesi'nde mahfûz imiş. Birer sûreti, Bezm-i Âlem Valide Sultân tarafından yazdırılmış. Elyevm Bâyezîd'teki Kütüphâne-i Umûmî'de mahfûz-ı mahfaza-i ihtirâm bulunmuştur.

Sultân Ahmed Hân-ı evvel'e yazdığı mektûbâtından:

"es-Selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtuhû ve nusratuhû ve ısmetuhû fi'd-dâreyn!

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الشريعة شجرة والطريقة أعضائها والمعرفة أوراقها والحقيقة أثمارها والله الهادى والمرشد.[3]

Zîrâ Kur'ân-ı azîm, insân-ı kerîmin merâtibi üzerinedir. İnsân, beden ve kalb ve rûh ve sır cümlesidir. Sırrın sırrı Sübhândır. Sırr-ı Sübhânî, sırr-ı insânı hıfz eder. Sırr-ı insânî duâ-yı rûh himâyet eder ve hattâ kalbi kaplar ve hıfz eder. Ve kalbi beden ve ten besler ve terbiyet tekmîl eder. Nitekim esmârı evrâk hıfz ve evrâkı ağsân ve ağsânı escâr ve eşcârı ağlâf ve akşâr hıfz ettiği gibi. Meselâ şecerenin kışrı soyulsa, cemîisi fâsit olur. Ne şecere ne gusn u varak ve semer kalmaz, cümlesi kurur. Ecsâm-ı insân ile ecsâm-ı ekvân zurûf u ev'ıyedir ve kuşûr hâfıza vü sıyâniyyedir. Hattâ Şeyh-i Ekber (*kuddise sırruhû'l-athar*) buyurur ki: "Rûh-ı insân, bedenden mufârakat etse, mevt-i tabîî ile nefha-i sâniyyeye varınca Rahmân u Rahîm merhamet edip, ervâh-ı berzahiyye için ebdân-ı müktesebe îcâd edip, a'mâline münâsib ervâh-ı insân-ı berzahiyye ol ebdân-ı müktesebeyi hıfz u himâyet eder. Zîrâ ölmez ise, ya şitâda ya sayfta libâstan ârî olanlar ne mertebede muztarib olurlar ise, bunlar da, muztarib olurlar.

Nefha-i sâniye oldukta, ebdân ibdâ' ü ızhâr edip, ervâhı ona iâde eyleyip ikrâm eder." Kemâl-i vücûd-ı insân, ten ü beden ve rûh u cân ve sırr u rûhu'r-rûh ile ve cümleden sonra Hak ile kâim olup, kâim ü dâim olmaktır. Kemâl-i insân, nihâyette kesret-i kevniyyeye gelip, makâm-ı şerîatta mertebe-i sünnette oturup, cümleyi câmi' olur. Nitekim Şeyhü'l-islâm, sebeb-i nizâmı'l-âlem, merhûm ve mağfûrunleh Ebussuûd (*rahmetu'llâhi aleyh*) İslâm ve müslimîne ve İslâm pâdişâhına ziyâde hürmetler etmiştir. Ma'lûm-ı şerîftir, /8/ husûsan eyyâm-ı saltanat-ı seniyyelerine bir tefsîr-i fâhir yaz-

3. "Şerîat bir ağaçtır. Tarîkat onun dalları, marifet yaprakları, hakîkat ise meyveleridir. Allah teâlâ Hâdî ve Mürşid'dir." (H)

mıştır. Mezheb-i Hanefî'de ve millet-i İslâm'da şarkta garpta, Arabta Acemde, fahr-ı saltanatınız olmuştur. Takvâ vü irfânı da vardır. Şeyh-zâdedir. Câmiü'ş-şerîa ve't-tarîka ve'l-hakîkadır. İstimdâd makâmındadır. Riâyet ü hıdmet-i lâzimedir.

el-Bâkî hüve'llâhü'l-Kerîm el-Fakîr Hüdâyî Mahmûd."

Belgradlı Münîrî Efendi'ye yazdıkları mektûbtan:

"Ba'de's-selâm inhâ olunur ki, tarîk-ı Hakk eazz-ı turuk u eşref-i sübül olmağın sâlike bir mürşid-i kâmil elbette lâzım u mühimdir. Mücerred akl ü kütüp ile olmaz ve resâil kifâyet etmez. Ammâ hele himmet-i kâmil müyesser olması için tâlib-i Hak her gün yüz kere istiğfâr ve yediyüz kere kelime-i tevhîd ve her namâz akabinde kırk kere tasliye ve iki rek'at namâz-ı işrâk ve altı rek'at salât-ı duhâ ve oniki rek'at salât-ı teheccüd kılmak gerektir.

(فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ)[4] muktezâsınca âyet-i Kur'âniyye'den her ne kadar kıraât ederse câizdir. Mahall-i ihtimâm-ı teveccüh-i tâm ile olmaktır ve ehl-i tarîkat mâh-ı Receb ü Şa'bân u Ramazânı sâim olup, altı gün mâh-ı şevvâlden Ramazân-ı şerîfe ilhâk ile, Kâle Rasûlullah (*sallallâhu aleyhi ve sellem*):

(من صام رمضان ثم أتبعه ستاً من شوال كأنه صائم الدهر.)[5]

Ve dahi aşr-ı Muharrem ve aşr-ı Rebîü'l-evvel ve aşr-ı Zi'l-hicceyi sâim olurlar. Ve her haftada isneyn ve hamîs günlerini sâim olurlar. Hazret-i Rasûl-i Ekrem (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) bu günleri sâim olurlardı. "*Yâ Rasûlallah! Niçin sâim olursuz?*" diyü suâl eylediler. "*Yevm-i isneyn velâdetim günüdür, riâyet ederim. Yevm-i hamîs, arz-ı a'mâl günüdür. Ol gün bir amel-i sâlih üzre olmak isterim.*" diyü cevâb buyurmuşlardır..

Tarîk-ı celvet ü halvetten suâl olunmuş iki tarîk bile hakka yoldur. Hacc-ı sûrîde ba'zı huccâc bahrden, ba'zı berden gittikleri gibi.

Nihâyet tarîk-ı esmâdan giderler. Usûl-i esmâ onikidir. Onun ehli azdır. Fi zamânînâ yedinci isme vâsıl olanı kâmil kıyâs edip, hilâfet verirler. Ehl-i celvet, tevhîd ü riyâzet ü mücâhede ile sülûk ederler. Kâle'llâhu teâlâ: (وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا)[6] Tarîk-ı mücâhede, tarîk-ı sahâbedir (*rıdvânu'llâhi teâlâ aleyhim ecmaîn*). İki tarîk ile bu fakîr sohbet etmiştir. /9/ Tarîkımız halvet ve celveti câmi'dir. Tâlib-i sâdıka vasiyyettir ki, rûz u şeb tevhîd-i şerîfe iştigâl ve bâb-ı zikre ihtimâm ve hakka hicâb olan nefs-i emmârenin ahlâk-ı mezmûmesini mücâhede edeler. Def'e ikdâm eyleyeler. Kâle'llâhu sübhânehû: (قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا . وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا)[7]

4. "Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun." 73. Müzzemmil sûresi, 20. (H)
5. "Kim Ramazan orucundan sonra Şevval ayında altı gün oruç tutarsa, sanki o bütün yılı oruçlu geçirmiş gibidir." Benzer rivâyet için bkz. İbn-i Mâce, **Sünen**, Sıyâm: 33. (H)
6. "Bizim uğrumuzda cihat edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz..." 29. Ankebût sûresi, 69. (H)
7. "Nefsini temizleyen iflâh olmuş, onu günâh ile örtüp gizleyen de hüsrâna uğramıştır." 91. Şems sûresi, 9. 10. (H)

Islâh–ı nefs ehemm-i mühimmâttandır. Kişi nefsini ıslâh etmeden gayrin ıslâhına mübâşeret ayn-ı gaflettir. Ve tarîkata âlim olmayan reh-nümâ olmak olmaz. İmdi riâyet-i şerîat-ı şerîfe ile zâhirin ta'mîr ede ve tarîkat-ı meşâyıh-ı izâm ile bâtının tenvîre sa'y-i belîğ eyleyesin. (وأن ليس للإنسان إلا ما سعى)[8] Âlem-i dünyâda iken tevhîd nûruna vusûl kasd ede. Umûm ehlinin tevhîdi, ilm-i tevhîddir. Husûs ehlinin tevhîdi ayn-ı tevhîddir. Ayn-ı tevhîd üç mertebedir: Tevhîd-i ef'âl, tevhîd-i sıfât, tevhîd-i zât. Bu merâtibe vusûl, sohbet-i kâmil ve hidmet-i mürşide vusûl ile olur. Hele tâlib-i Hak alâ-kadri't-tâka, şerîat ve tarîkatı riâyet-i zikru'llâha iştigâl ile, kemâl-i sa'y-i vecd üzere ola.

(من طلب شيئاً وجدَ ومن قرع باباً ولج ولج)[9] buyrulmuştur. Zikr-i lisânîde yemîn ve şimâle hareket, Ashâb-ı Kehf hakkında, (ونُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ)[10] âyet-i kerîmesinden ahz eylemişlerdir. Muvahhid, tevhîd-i şerîfde nefyi sağ tarafa ve isbâtı sol cânibe ede. Ve âmme-i mü'minîne vasiyyettir ki, şerîat-ı mutahhara riâyetinde ihtimâm edeler. Zîrâ zulmet-i şirkten ve bahr-ı mevcden hâlâs nûr-ı keşfledir. Yâhûd sefîne-i şerîat iledir. Sümme'd-duâ.

el-Fakîr Hüdâyî Mahmûd"

* * *

Nefâisü'l-Mecâlis'inden:

"Ulûm-ı nâfia yedidir:

1. İlm-i şerîat: Ahkâm u ahlâk-ı fezâile müteallıktır.
2. İlm-i yakîndir: İttisâf-ı sıfâta müteallıktır.
3. İlm-i aklîdir: Hikmet-i nazariyyeye müteallıktır. Zuhûru zahr-ı kalbdendir.
4. İlm-i keşfîdir: Sırra müteallıktır. Zuhûru zahr-ı kalbdendir.
5. İlm-i hakîkattır: Gayb-ı rûhdan tecelliyyât ve müşâhedâta müteallıktır.
6. İlm-i zevkî-i ledünnîdir: Gayb-ı rûhdandır. Aşkiyyâta ve muvâsalâta müteallıktır.
7. İlm-i hafîdir: Gaybu'l-guyûbdandır.

Bu i'dâd olunan ulûmun **/10/** her biri mukâbelesinde birer salât dahi vardır. Her birini birbirine rabt eylemek mümkündür:

1. Salât-ı bedeniyye: Avâmmın salâtıdır. Erkânını ikâmet eylemeklik ile.
2. Salât-ı nefsdir: Beyne'l-havfi ve'r-recâ, huşû' ve tuma'nînet ile.
3. Salât-ı kalbdir: Huzûr ve murâkabe ile.

8. "Şübhesiz insân için çalıştığından başkası yoktur"53. Necm sûresi, 39. (H)
9. "Kim bir şey ister ve o hususta gayret gösterirse, aradığını bulur. Kim de bir kapıyı çalar ve beklerse, beklediğini bulur." (H)
10. "... Biz onları sağa sola çeviriyorduk..." 18. Kehf sûresi, 18. (H)

4. Salât-ı sırdır: Münâcât ve mükâleme ile.
5. Salât-ı rûhdur: Müşâhede ve muâyene ile.
6. Salât-ı hafîdir: Muâfât ve mulâtefe ile.
7. Makâm-ı sâbi'de salât yoktur. Zîrâ o, makâm-ı fenâdan ibâret ve sırf muhabbetten kinâyet ve ayn-ı vahdetten işârettir.

Kütüphânesi:

Hz. Pîr'in âsâr-ı aliyyeleri, lehü'l-hamd, ekseriyyetle mahfûzdur. Bursalı Tâhir Bey'in delâleti ve merhûm Şeyh Gülşenî Efendi'nin uluvv-ı himmeti ile semâ'-hânenin karşısındaki türbenin bir kısmı kütüb-hâne itihâz olunarak azîz-i müşârünileyhin kendi yazılarıyla muharrer âsâr-ı kıymet-dârı burada mahsûs bir câmekân derûnunda i'tinâ ile hıfz edilmiştir. Sâir zevât dahi ihdâ-yı âsârda bulunmuşlardır. Muharrir-i fakîr dahi yüzelli kadar eser vakf eyledim. Gülşenî Efendi'nin buna dâir olan tezkiresi aynen telsîk edildi:

"Ma'rûz-ı dervîşânemdir:

Tâhir Beyefendi hazretlerine mürsel tezkire-i kerem-kârîleri vechile kütüb-hâne-i Hz. Pîr'e teberru' buyurulan kitapları almak üzre ihvân-ı tarîkımızdan ve rüsûmât ketebesinden Hacı Hidâyet Efendi senâ-kârları, zât-ı vâlâlarına mürâcaat edeceğinden kütüb-i mezkûrenin mûmâileyh vedâatiyle irsâli menût-ı re'y-i âlîleridir. Teberruât-ı aliyyeleri zînet-sâz-ı uyûn-ı mütâlaa olundukca imdâd-ı rûhâniyyet-i seniyye-i Hz. Pîr'e mazhariyyetleri daavâtı bu bâbdaki teşekkürât-ı mütehattimeye terdîf kılınmış olmağla, bâkî lutf u irâde efendim hazretlerinindir.

4 Mayıs 1332/ (1916)
Âsitâne-i Hz. Pîr hâdimi
Muhammed-i Gülşenî"

* * *

Tekkelerin seddînden sonra onlardaki kitaplar dahi toplanmış, ba'zı kütüb-hânelere kaldırılmış idi. Hânkâh-ı Hüdâyî'de müesses olan bu kütüb-hânenin kitapları da Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi'ne kaldırıldığından elyevm hânkâhda kütüphâne yoktur. Hz. Pîr'in âsârı ve yazıları da kitâplarla birlikte o kütüb-hâneye nakl olunmakla elyevm uşşâk-ı irfân Selîmağa Kütüphânesi'ni zâirdirler.

/11/ Hulefâsı:

Bu bâbda merhûm Şeyh Gülşenî Efendi'ye mürâcaat eyledim, buyurdular ki:

Cenâb-ı Pîr vâcibü't-tevkîr efendimiz hazretlerinin bi'z-zât istihlâf buyurdukları zevât-ı kirâm zîrde isimleri muharrer olduğu üzere altmışsekiz ricâl-i âliye olup, fakat

bunların ba'zısından yürüyen silsile-i Celvetiyye mazbût değilse de bir kısmı mazbûttur. Mazbût olanlar ayrıca gösterilecektir:

1. Şeyh Ahmed Efendi, Balıkesirli.
2. Hasan Efendi, Adana.
3. Ser-zâkir Şa'bân Efendi.
4. Ahmed Efendi, Edirne.
5. Ali Efendi, Amasya.
6. İsmâîl Efendi, Filibe.
7. Muharrem Efendi, Kocaeli.
8. Ahmed Efendi, Tokat.
9. Sefer Efendi, Sandıklı.
10. Ahmed Efendi, Tavîl.
11. Süleymân Efendi, Eğriboz.
12. Osmân Efendi, Yanbolu.
13. Mustafa Efendi, İzmir.
14. Ali Efendi, Babalı.
15. Halîl Efendi, Edirne.
16. Muhammed Efendi, Lefke.
17. İbrâhîm Efendi, Medîne.
18. Yûsuf Efendi, Pervâri.
19. Eyyûb Efendi, Bursa.
20. Abdurrahmân Efendi, Bosna.
21. Muhammed Efendi, eş-şehîr bi-Cennet Efendi, Tophâne.
22. Ahmed Efendi, Sütlüce.
23. Muhammed Efendi, Pırnârî, Bigadiç.
24. Akmustafa Efendi, Koçhisar.
25. Mustafa Efendi, Ünye.
26. Yûsuf Efendi, Edirne.
27. Ömer Efendi, İnebolu.
28. Muhammed Efendi.
29. Ali Can Efendi.
30. Hacı Hüseyin Efendi, Osmâncık.
31. Ebûbekir Efendi, Denizli.
32. Bayram Efendi, Koçhisâr.
33. Abdurrahman Efendi, Lefke.
34. Muhammed Efendi, Gelibolu.

35. Hüseyin Efendi.
36. Abdal Efendi, Selanik.
37. Muhammed Efendi, Babalı.
38. Yûsuf Efendi, Balıkesir.
39. Tatar İbrâhîm Efendi, Silistre.
40. Osmân Efendi, Cârullâh.
41. Osmân Efendi, Sofya.
42. Abdullâh Efendi, Zağra.
43. İbrâhîm Efendi, Silistre.
44. Ali Efendi, Belgrad.
45. Hasan Efendi, Sandıklı.
46. Receb Efendi, Seferîhisar.
47. Müstedâm Efendi, Koçhisâr.
48. Mustafa Efendi, Sarıyar.
49. Muhammed Efendi, Siroz.
50. Zerâfet Çelebi, Karabiga.
51. Hasan /12/ Efendi, Manastır.
52. Pîr Muhammed, eş-şehîr İhtiyâr Efendi.
53. Gözcü Veli Dede, Cezâyir.
54. Abdülkerîm Dede.
55. Bibi Dede.
56. Veliyyüddîn Efendi.
57. Abdurrahîm Efendi.
58. Seyyid Kemâleddîn Efendi.
59. Münîrî İbrâhîm Efendi b. İskender.
60. Üftâde-zâde İbrâhîm Efendi.
61. Şeyh İsmâîl Efendi, vâiz-i Ayasofya.
62. Necl-i mükerrem-i Cenâb-ı Pîr, Pîr Muhammed Efendi, el-mülakkab bi-Evliyâ Muhammed Muhtâr Efendi.
63. Hasan Efendi, Adana.
64. Şeyh Yahyâ Efendi.
65. Saçlı İbrâhîm Sıdkî Efendi, Edirne.
66. Sarı Abdullâh Efendi.

Şakâyık-ı Nu'mâniyye'ye zeyl yazan Atâî Atâullah Efendi dahi Hz. Hüdâyî'den feyz alanlardandır.

Âsitâne-i Pîr'de Şimdiye Kadar İcrâ-yı Meşîhat Eden Zevât–ı Kirâm:

1. Cenâb-ı Pîr-i dest-gîr Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî b. Fazlullâh b. Mahmûd b. Mahmûd.
   Târîh-i velâdetleri, 950/(1543); maskat-ı re'sleri, Seferîhisar; târîh-i intikâlleri, 2 Safer 1038/(1 Ekim 1628), Salı gecesi, temcîd vakti.
2. Reîsü'l-hulefâ Balıkesirli Ahmed Efendi (*Kuddise sırruhû*), 1049/(1639).
3. Hafîd-i Cenâb-ı Pîr eş-Şeyh Mes'ûd Çelebi (*Kuddise sırruhû*), 1067/(1657).
4. eş-Şeyh Muhammed Fenâî Cennet Efendi (*Kuddise sırruhû*), 1075/(1664).
5. eş-Şeyh Mahmûd-ı Gafûrî Efendi (*Kuddise sırruhû*), 1078/(1667).
6. Devâî-zâde eş-Şeyh Mustafa Efendi-zâde eş-Şeyh Muhammed Tâlib Efendi (*Kuddise sırruhû*), 1090/(1679).
7. eş-Şeyh Ali es-Selâmî Efendi (*Kuddise sırruhû*). 1093/(1682)'te terk etmiştir.
8. Bafralı eş-Şeyh Halîl Efendi (*Kuddise sırruhû*). 1094/(1683)'te terk-i meşîhatla Mısır'a gitmiştir.
9. Erzincânî Mustafa Fenâî Efendi (*Kuddise sırruhû*). Terk-i meşîhat etmiştir.
10. eş-Şeyh Ali es-Selâmî Efendi (*Kuddise sırruhû*). Def'a-i sâniye. 1104/(1693).
11. eş-Şeyh Abdülhay Efendi (*Kuddise sırruhû*), 1117/(1705).
12. Erzincânî Mustafa Fenâî Efendi (*Kuddise sırruhû*). Def'a-i sâniye.1123/(1711).
13. eş-Şeyh Muhammed Sabûrî Dede Çelebi Efendi (*Kuddise sırruhû*). 1130/(1718).
14. Bilecikli eş-Şeyh Osmân Efendi (*Kuddise sırruhû*), 1140/(1727).
15. Müşârünileyh Osmân Efendi dâmâdı Şeyh Ya'kûb-ı Afvî (*Kuddise sırruhû*), 1149/(1736).
16. Edirneli Şeyh Yûsuf Efendi (*Kuddise sırruhû*), 1153/(1740).

/13/ 17. Niksarlı eş-Şeyh Muhammed Efendi (*Kuddise sırruhû*),1159/(1746),

18. Müşârünileyhin mahdûmu Mustafa Efendi (*Kuddise sırruhû*), 1188/(1774),
19. Mudanyalı-zâde Muhammed Rûşenî Efendi (*Kuddise sırruhû*), 1198/(1784)'de terk-i hıdmet etmiştir.
20. Neccâr-zâde Muhammed Sıddık Efendi, 1199/(1785),
21. Mudanyalı-zâde Muhammed Rûşenî Efendi, sâniyen, 1209/(1794),
22. Rûşenî Efendi-zâde Şehâbeddîn Efendi, 1234/(1819),
23. Rûşenî Efendi-zâde Abdurrahmân Nesîb Efendi, 1258(1842),
24. Nesîb Efendi-zâde Muhammed Rûşenî Tevfîkî Efendi, 1309/(1892),
25. Nesîb Efendi-zâde Muhammed Şehâbeddîn Efendi, 1320/(1902),
26. Rûşenî Tevfîkî Efendi hafîdi Muhammed Gülşenî Efendi, 1341/(1923),
27. Gülşenî Efendi'nin hemşîre-zâdesi Muhammed Âbidîn Efendi.

ŞECERE-İ CELVETİYYE

Merhûm Şeyh Muhammed Gülşenî Efendi'nin bi'z-zât tertîb ve tahrîr ve ihdâ buyurdukları bir şecere-nâmeyi aynen telsîk eyledim. Cenâb-ı Hak müşârünileyhin revân-ı pâkini şâdân eylesin.

Silsile-i Mübâreke-i Celvetiyye:

Cenâb-ı Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî (*kuddise sırruhu'l-âlî*) hazretleri:

1. **Balıkesirli Şeyh Muk'ad Ahmed Efendi** (ö.1049/1639)
   - 1.1. Vâiz Zâkir-zâde Abdulvahhâb Efendi (ö:1133/1721)
   - 1.2. Şeyh Veliyyüddîn Tophâneli (ö:1108/1696-97)

2. **Hafîd-i Cenâb-ı Pîr Seyyid Mes'ûd Çelebi** hazretleri (ö.1067/1657)
   - 2.1. **Devâtî-zâde Şeyh Mustafa Efendi** (ö:1070/659-60)
     - 2.1.1. Abdülbâkî Dede
     - 2.1.2. Fidancı Şeyh Muhammed Efendi
     - 2.1.3. Devâtî-zâde Şeyh Muhammed Tâlib Efendi (ö.1090/1679)
   - 2.2. **Erzincânî Şeyh Mustafa Efendi** (ö.1123/1711)
     - 2.2.1. Fuâd Abdülkâdir

3. **Şeyh Muhammed Cennet Efendi b. İshâk** (ö.1075/1664-65)
   - 3.1. Şeyh Ahmed Sabûrî Dede Çelebi (ö.1130/1718)
   - 3.2. Oğlu Seyyid İsmâîl Efendi (ö.1145/1732-33)
   - 3.3. Osmân Keşfî-i Niksârî
     - 3.3.1. Veliyyüddîn-i Filibevî
     - 3.3.2. Ömer Efendi, Ankara
       - 3.3.2.1. Mücâhid Veliyyüddîn, Ankara
       - 3.3.2.2. Şeyh Hamîd Ahmedî
       - 3.3.2.3. İmâm Ahmed Efendi, Ankara
     - 3.3.3. Seyyid Müftü Ebussuûd-zâde
   - 3.4. Saçlı İbrâhîm Sıdkî Efendi, Edirne, (ö.1070/1659-60)
     - 3.4.1. Oğlu Abdülhay Efendi (ö. 1127/1715)
       - 3.4.1.1. Yûsuf Efendi, Edirne, (ö.1157/1744)
     - 3.4.2. Şeyh Hızır Dede

4. **Veliyyüddîn Efendi** (ö.1061/1651)

4.1. Oğlu Sâhibü'z-zeyl Abdülkerîm Efendi

5. **Edirneli Hasan Efendi**

5.1. Oğlu Muhammed Efendi (ö. 1057/1647)

6. **Zakir-zâde Abdullâh-ı Bîçâre**

6.1. **Şeyh Osmân Fazlî-i İlâhî b. Seyyid Fethullah**

6.1.1. Oğlu Müderris Saîd Mahmûd Efendi (ö.1120/1708)

6.1.1.1. İsâ-zâde Ömer Efendi (ö.1125/1713)

6.1.2. Bursalı Sun'ullâh Efendi (ö.1095/1684)

6.1.2.1. Bursalı Şeyh Abdurrahîm (ö.1125/1713)
6.1.2.2. Dâmâdı Türbedâr Ebulfeth Osmân Efendi
6.1.2.3. Dâmâdı Kul Câmii şeyhi Seyyid Osmân Bekir Efendi

6.1.3. Bursalı Şeyh İsmâîl Hakkı (ö.1137/1724-25)

6.1.3.1. Oğlu Şeyh Muhammed Bahâeddîn Efendi (ö.1138/1725)
6.1.3.2. Bursalı Şeyh Abdurrahmân
6.1.3.3. Seyyid Celâleddîn - İçel

6.1.3.3.1. Hüseyin Efendi - Aydos (öl 1177/1763-64)

6.1.3.4. Şeyh Muhammet Hikmetî (ö.1165/1752)

6.1.3.4.1. Şeyh Muhammed Emîn Efendi
6.1.3.4.2. Şeyh İsmâîl Efendi
6.1.3.4.3. Şeyh Fâik Efendi
6.1.3.4.4. Tevfîk Efendi hafîdi Muhammed Gülşen Efendi

6.1.3.5. Sadr-ı esbak Şehîd Ahmed Paşa (ö.1165/1752)
6.1.3.6. Süleymân Zâtî-i Keşânî (ö.1175/1761-62)

6.1.3.6.1. Edirneli Ali Senâî Efendi
6.1.3.6.2. Oğlu Şeyh Hüseyn-i Keşânî (Şâhidî) (ö.1192/1778)
6.1.3.6.2.1. Şemseddîn-i Keşânî (ö.1200/1786)

6.1.3.6.7. Şeyh Mustafa Efendi (1207/1792-93)
6.1.3.6.8. Kasımpaşalı Muhammet Fahreddîn Efendi (ö.1276/1859/60)
6.1.3.6.9. Seyyid Ebûbekir Efendi

6.1.4. Pertevî Ahmed Efendi

6.1.4.1. Abdurrahmân Efendi'nin oğlu Muhammed Rûşen Efendi (ö.1209/1794-95)

6.1.5. Şeyh Mustafa Efendi - Mudanyalı (ö.1130/1718)

6.1.5.1. Oğlu Seyyid Abdurrahmân Efendi (ö.1165/1752)
6.1.5.2. Şeyh Muhammed Rûşen b. Abdurrahmân Efendi (ö.1209/1794-95)
6.1.5.3. Oğlu Şehâbeddîn Efendi (ö.1233/1818)
6.1.5.4. Oğlu Abdurrahmân Nesîb Efendi (ö.1258/1842)
6.1.5.5. Oğlu Şeyh Muhammed Efendi (ö.1309/1891-92)
6.1.5.6. Tevfîk Efendi hafîdi Muhammed Gülşen Efendi

6.2. Şeyh Selâmî Ali Efendi (ö.1104/1692-93)

6.2.1. Odabaşı Şeyhi Mustafa Efendi (ö.1115/1703-04)

6.2.1.1. Oğlu Şeyh Ya'kûb Efendi (ö.1149/1736-37)
6.2.1.2. Oğlu Selâmî Şeyhi Ahmed Efendi (ö.1196/1782)
6.2.1.3 Şeyh Hüseyn-i Üsküdârî

6.2.2. Dülger-zâde Beşiktaşlı Mustafa Efendi (ö.1159/1746)

6.2.2.1. Oğlu Ebûbekir Muhammed Sıddîk Efendi (ö.1208/1793-94)

6.2.3. Şeyh Kınalı Ali Efendi (ö.1158/1745)

6.2.3.1. Şeyh Abdullâh Rıfkı Efendi (ö.1189/1775)
6.2.3.2. Mahdûmu Şeyh Muhammed Nazîf Efendi

8. Seyyid Osmân Efendi (ö.1140/1727-28)

8.1. Seyyid Abdulvahhâb Efendi (ö.1130/1718)

8.1.1. Niksarlı Şeyh Pîr Muhammed Efendi (ö.1159/1746)
8.1.2. Oğlu Şeyh Mustafa Efendi (ö.1188/1774)

8.2. Oğlu Ca'fer Efendi (ö. 1108/1696-97)

* * *

Bandırmalı Seyyid Yûsuf Nizâmeddîn b. Hâmid Efendi (ö.1164/1751)

Büyük oğlu Acıbadem şeyhi Ömer Efendi

Ortanca oğlu Seyyid Mahmûd Nazîf Efendi (ö.1176/1762-63)
Küçük Oğlu Mustafa Hâşimî-i Üsküdârî (ö.1197/1783)
Giridli Salâhî-zâde (ö.1220/1805)

Giridli Abdullatîf Efendi
Muhammed Raşid - Üsküdarlı (ö.1250/1834-35)
Dolanbevî Veliyyüddîn Efendi
Bâyezîd-zâde Muhammed Dede -Karabağlı
Üsküdarlı Süleymân Devvânî
Burgazlı Şeyh Mustafa
el-Hâc Ömer Gâlib Efendi (ö.1247/1831-32)
Harîrîzâde Şeyh Kemâleddîn (ö.1299/1882)
Üsküdarî Muhammed Şükrü Efendi (ö.1279/1862-63)

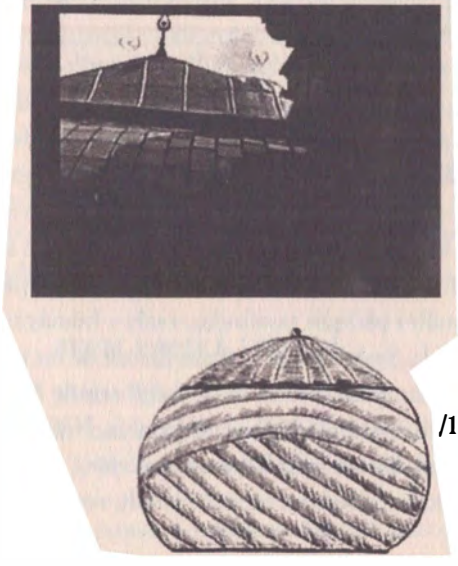
Oğlu Abdurrahîm-i Selâmî (ö.1266/11850)
Hüseyin Feyzüddîn-i Mısrî

Oğlu Karagöz imâmı Abdussamed

İzmitli Şeyh Abdullâh

Fâtih vâizi Şeyh.....

Şerîf Mustafa Efendi
Oğlu Seyyid Muhammed Efendi
el-Kâtib Muhammed Kâmil (ö.1185/1771)
Sultân Selîm vâiz ve imâmı Seyyid Halîl (ö.1192/1778)

Hz. Hüdayî'nin türbesi medhalinin üstündeki câmekân ile aralığın üstünü setr eden damın resmidir. Bir numaralı kubbe Hz. Pîr'in kabrinin üstündeki kubbedir. İki numaralı çatı, türbe medhâlinin üstüdür. Bunun altındaki câmekândır. Daha altına dikkatle bakılırsa türbenin kapısı görülür.

/14/ *Tâc-ı pür-feyz-i Celvetî'dir bu*
Nûr-bahş-ı sırr-ı vahdetîdir bu
Anı lâbis olan Hudâ-cûyân
Kerem-efzâ-yı re'fetîdir bu

NEV'Î'ZÂDE ATÂULLÂH EFENDİ

Şakâik-ı Nu'mâniyye'ye zeyl yazan bir zât-ı âlî-kadr olup, meşhûr Nev'î hazretlerinin oğludur. (226. sahîfeye mürâcaat buyrula). Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî hazretlerine müntesib idi. Meslek-i kuzâta intisâb etmiş, Üsküdar kâdîsı iken, **Hadâiku'l-Hakâik fî-Tekmîleti'ş-Şakâik** ismindeki **Şakâik-ı Nu'mâniyye** zeyli ahîren tab' olunmuştur. Terceme-i hâlinden **Osmânlı Müellifleri**'nin cild-i sâlisinde 95. sahîfesinde bahs olunur. 1044/(1634) târîhinde İstanbul'a gelerek irtihâl etmekle Şeyh Vefâ kurbünde pederi nezdinde medfûndur.

Mürettep **Dîvan**'ı ve fıkıhdan **el-Kavlü'l-Hasen fî Cevâbi Kavli'l-Hasen** isminde eseri de vardır. **Hamse-i Atâî** nâm te'lîfini, **Sohbetü'l-Ebkâr, Nefhatü'l-Esrâr, Hilyetü'l-Efkâr, Âlem-nümâ** ve **Heft-hân** adlı edebî eserleri teşkîl eder.

eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye. Müellifi: Taşköprülü-zâde Ahmed Efendi.
Mütercimi: Atâî Atâullâh Efendi, Nev'î-zâde.
Zeyl: **Hadâiku'l-Hakâyık fî Tekmileti'ş-Şakâyık.** Câmi' ve muharriri: Atâî Atâullâh Efendi.
Bunun bir zeyli. Câmi' ve muharriri: Mü'min-zâde Ahmed Hasîb Efendi.
Zeyl-i zeyl-i **Şakâyık.** Câmi' ve muharriri: İbrâhîm Hasîb Efendi, Uşşâkîzâde.
(Râgıp Paşa Kütübhânesi'nde bir nüshası vardır.

/15/ SAÇLI İBRÂHÎM SIDKI EFENDİ

İzmitli olup Solakbaşı Mustafa Ağa nâm zâtın oğludur. Bidâyeten tarîk-ı Nakşîye sülûk eylemiştir. 1000/(1592) târîhinde dünyâya gelmiştir. Pederi 1005/(1597)'te irtihâl eylemiştir. Sultân Ahmed'in hocası Horpuşteli Mustafa Efendi'nin taht-ı terbiyesine tevdî' olunan İbrâhîm Efendi, mukaddimât-ı ulûmu tahsîl etti. O sırada sultân-ı müşârünileyh taht-ı âlîye câlis oldukta Mustafa Efendi'nin sahâbetiyle İbrâhîm Efendi hazîne odasına ta'yîn edildi. Sonra Hasoda'ya geçti. On sene kadar, Enderûn-ı Hümâyûn'da tahsîl-i kemâlât eyledi. Yevmen mine'l-eyyâm Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî hazretlerinin cenâb-ı pâdişâh tarafından sarây-ı hümâyûna da'vet buyrulduğunu görünce o dakîkada Hz. Şeyh'e karşı İbrâhîm Efendi'de bir muhabbet husûle geldi. Pâdişâhın emr ü me'zûniyyetiyle Hz. Pîr'in berâberinde âsitânelerine gitti. Bey'at ve ahz-ı inâbet eyledi. 1035/(1626)'te hilâfet aldı. Hâfız Hüseyn-i Ayvansârâyî **Vefeyât**'ında, "*Muk'ad Ahmed Efendi'den müstahleftir.*" diyorsa da, doğrusu Hz. Pîr'den me'zûn olsa gerektir. Silistre'ye me'mûr edildi, sonra Edirne'ye geldi.

1071 senesi Recebinin yirmiikinci (23 Mart 1661) Salı günü sabâh namâzını kılarken farzın ikinci rek'atında andelîb-i nefs-i nâtıkaları gülşen-i lâhûta pervâz eyledi.

Ahıbbâsından Nâilî Efendi şu târîhi söylemiştir:

Yöneldi Saçlı İbrâhîm Efendi kurb-ı Mevlâ'ya
(یونلد صاچل ابراهیم افند قرب مولایه) = 1071/(1661)[11]

Vefeyât'ta târîh-i irtihâlleri 1070/(1660) gösterilmiştir. Âsâr-ı şi'riyyesi varmış. **Vefeyât**'ta bu ilâhîyi gördüm:

Kullarını derdine tîmâr eyle
Lutfu çok rahmeti çok sultânım
Kerem ü şefkatin îsâr eyle
Lutfu çok rahmeti çok sultânım

Sıdkı'ya eyle meded ihsânı
Hasret ü derd ile yandı cânı
Nakd-i vaslın ana kıl erzânı
Lutfu çok rahmeti çok sulânım

Edirne'de te'sîs-kerdesi olan dergâhda türbe-i mahsûsada medfûndur. Buraya, "Eskitophâne" derler. Türbesi ve dergâhı 1308/(1890-91)'de ta'mîr olunmuş ise de hâlen harâbdır. Münhal olan meşîhata ahîren Gülşeniyye'den Şeyh Tal'at Efendi-zâde Ahmed Hayâlî Efendi ta'yîn olunmuştur. Âsitâne-i Celvetiyye'de seccâde-nişîn Şeyh Muhammed-i Gülşenî Efendi merhûmdan müstahlef olup, âşık, sâdık bir zâttır.

/16/ ŞEYH ABDURRAHÎM EFENDİ

Aksaraylıdır. Hz. Hüdâyî'den feyz alıp, zâhir ve bâtınını ma'mûr ederek ricâlu'llâh sırasına dâhil olmuştur. Bursa'da neşr-i tarîkata me'mûr olmakla Umurbey Mahallesi'nde irşâd-ı tâlibân ile meşgûl iken 1058/(1648) senesinde rıhlet edip, orada çâr-bâliş-i mehd-i rahmettir.

ŞEYH YAHYÂ EFENDİ

Mısr-ı Kâhire'den neş'et etmiştir. İlm-i zâhir ü bâtında ferîd-i zamân olup Hz. Hüdâyî'nin emriyle Bursa'da Eyyûb Efendi Tekkesi'nde irşâd-ı nâs ile meşgûl iken, 1077/(1666) senesinde kurb-ı rahmete yol bulmuştur. Türbesi vardır.

11. Bu ibârenin hesaplanmasından 1042 târîhi çıkmaktadır. (H)

ŞEYH MUHAMMED EFENDİ

İbn-i Sinân'dır. 5 Şa'bân 1053/(19 Ekim 1643) Cuma gecesi irtihâl eylemekle, âsitâne-i Hz. Pîr'de vedîa-i rahmet-i ilâhiyye kılınmıştır.

DİZDÂR-ZÂDE AHMED EFENDİ

Edirne'de neşr-i tarîk buyurmuşlardır. Tebrîziyyü'l-asl olup, Çelebi nâm zât tarafından Edirne'de Kayak yolu üzerinde bir zâviye inşâ edilmekle burada seccâde–nişîn olup, fakat ahîren âsitâne-i Pîr'de post-nişîn oldular.

Bursa'da neşr-i tarîka hizmetleri mesbûktur. Kendileri Balıkesir'de doğmuş, 1049/(1639)'da irtihâl etmiştir. Âsitâne-i Pîr'de hizmetleri oniki senedir. Civâr-ı Hz. Pîr'de medfûndur. "Mülâkâtü'l-Mevt" (ملاقات الموت) târîh-i intikâlidir.

ŞEYH HASAN EFENDİ

Ahmed Efendi'den evvel Edirne'ye gelip, Mezîd Bey Mescidi'ni zâviye ittihâz ile irtihâlinde oraya defn olundular.

ŞEYH HALÎL EFENDİ

Kastamonu, maskat-ı re'sidir. Edirne'de Dizdâr-zâde Ahmed Efendi'nin yerine şeyh olup, 1038/(1628-29)'de irtihâl eylemekle türbe-i mahsûsada defn olundular.

ŞEYH VELİYYÜDDÎN EFENDİ

Şarkîhisarlıdır. Hz. Pîr'den feyz-yâb olanlardandır. İstanbul'da tahsîl gördükten sonra Hz. Pîr efendimize intisâb ile, Şehzâde Câmi'-i şerîfine kürsî şeyhi olmuştur. 1061/(1651)'de irtihâl eyledi. Karacaahmed Türbesi civârında medfûndur.

Vasl-ı Rahmân'a sefer kıldı Veliyy-i kâmil
(وصل رحمانه سفر قيلد ولى امل)

târîh-i irtihâlidir.

ŞEYH ABDÜLKERÎM EFENDİ

Müşârünileyh Veliyyüddîn Efendi'nin mahdûmudur. Pederinden terbiye görmüştür. 1100/(1689)'de irtihâl etmekle pederleri yanına defn olundu. Urefâdan bir zâttır.

Âsârı:

1. **Tefsîr-i Sûre-i Yûsuf,**
2. **Zübdetü'l-Ahbâr,**
3. **Müzîlü'l-İştibâh,**
4. **Tebyînü'l-Kelâm,**
5. **Câmiu'l-Ehâdîsi'l-Envâriyye,**
6. **Hadîs-i Erbaîn,**

/17/ 7. **el-Maâricü'l-Usûliyye,**

8. Dîger **Hadîs-i Erbaîn,**
9. **Risâle fî-Hakkı Devrân,**
10. **Mecmau'l-Fevâid,**
11. **Tenvîrü's-Sâlikîn,**
12. **Mecâlis-i Va'ziyye.**

Ba'zı ta'lîkâtı vardır.

ŞEYH MUHAMMED MUİZZÜDDÎN EFENDİ

Hz. Pîr'in hulefâsındandır. Urefâ-yı Celvetiyye'den olduğuna şu âsârı burhândır:

1. **Terceme-i Hâlü'l-Fazâil** li-Hz. Pîr Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî,
2. **Terceme-i Miftâhu's-Salât** li-Hz. Pîr Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî,
3. **Terceme-i Tecelliyyât** li-Hz. Pîr Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî,
4. **Terceme-i Vâkıât** li-Hz. Pîr Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî,
4. **Terceme-i Keşfü'l-Kannâ'** li-Hz. Pîr Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî,
6. **Şerhu Miftâhı's-Salât** el-müsemmâ bi-**Misbâhus-Salât ve Mir'âtü'd-Derecât.**

/18/ Âsitâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn olan zevât-ı kirâmın terceme-i hâlleri:

Hz. Pîr'in erkek evlâdı olmadığından yerlerine Dizdâr-zâde Ahmed Efendi, bi'l-ittifâk seccâde-nişîn-i meşîhat olmuşlardı. Terceme-i hâlleri bâlâda yazıldı.

SEYYİD MES'ÛD EFENDİ

Hz. Pîr'in kerîme-zâdesidir. **Hadîkatü'l-Cevâmi'**in beyânına göre inâbet ve hilâfeti Şeyh Ahmed Efendi'dendir. "İntikâlü'l-Cennât" (انتقال الجنات) (1067/1657) târîh-i rıhletidir. Civâr-ı Hz. Pîr'de âsûde-nişîn-i rahmettir.

ŞEYH CENNETÎ EFENDİ

"Cennet Muhammed Efendi", "Muhammed Fenâî Cennet Efendi"; İsmâîl Hakkı hazretlerinin beyânına göre, "Ehl-i Cennet Efendi" diye tanınmıştır. Kibâr-ı meşâyıh-ı Celvetiyye'den muhterem bir zâttır. Tophânelidir. Hz. Pîr'den sonra seccâde-nişîn olanların üçüncüsüdür. Pederinin ismi İshâk'tır ki, Hz. Pîr'in asâ-dârı idi. İnâbet ve hilâfeti Hz. Pîr'dendir.

Şiirde Fenâî tahallus buyurdu. **Dîvân-İlâhiyyât**'ı ve **Tecelliyât** nâmında risâlesi ve tefâsîre müteallık ta'lîkâtı vardır.

Çünki mevcûd nutk imiş âlemde aşk kâim-makâm
Bize bildirdi ***Fenâî*** *rehber-i Mevlâ-yı aşk*

gazellerinden bir beyittir.

Mevâıza müteallık akvâl-i ârifâneleri, urefâ-ı Celvetiyye'den Arab-zâde Mahmûd Efendi tarafından, **Cennetiyye fî-Maârifi'l-İlâhiyye** nâmıyla cem' edilmiştir.

İsmâîl Hakkı hazretleri **Silsile-nâme-i Celvetî**'de buyurur:

"Seccâde-i Şeyh'dan sübha-gerdân olanlardan ancak iki zâik gelmiştir ki, biri müşârünileyh Ahmed Efendi, dîgeri Ehl-i Cennet Efendi hazerâtıdır. Ahmed Efendi, Hz. Üftâde gibi kalem tutmamıştır. Ammâ şân-ı âlîsi zevkte cümleye gâlibdir. Cennetî Efendi ehl-i kalem idi. İlâhiyyât-ı mu'teberesi vardır."

Ahmed Efendi ile Cennetî Efendi zürriyyetsiz kaldıklarından âlem-i bakâya intikâllerinden sonra Zâkir-zâde Şeyh Abdullâh Efendi şeyh olmuştur. Her ikisi de âsitâne-i Pîr'de medfûn ve rahmet-i Hakk'a makrûndur.

Cennetî Efendi'nin irtihâline söylenen târîhlerden:

Cennet Efendi'ye ola dâr-ı cinân mekân
(جنت افندی یه اوله دار جنان مکان)

Bu târîh Şeyh Nazmî Efendi merhûm tarafından söylenmiştir.

Ehl-i Cennet aldı bûyın cennetin
(اهل جنت آلدی بوین حنتك) = 1075/(1665-67)

/19/ İsmâîl Hakkı merhûmun, Cennetî Efendi'den sonra Zâkir-zâde'nin meşîhatinden bahsetmesi, onun nâil-i rütbe-i irşâd olmasından kinâyedir. Hüdâyî âsitânesinde meşîhatte bulunmamıştır. Terceme-i hâli âtîde gelecektir.

ŞEYH MAHMÛD-I GAFÛRÎ EFENDİ

Gelibolululudur. Dizdâr-zâde Muk'ad Ahmed Efendi'den ahz-ı tarîkat etmiştir. Fâtih Câmi'-i şerîfinde kürsî şeyhi idi. Ulemâ ve urefâdan bir zât-ı âlî-kadr olup Cennetî Efendi'den sonra âsitâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn olmuştur.

Âbid, hâşi', nâsih ve mütevâzi' (bir) rehber-i tarîkat idi. Gelibolu'da neşr-i tarîkata me'zûn olup bi'l-âhare İstanbul'a da'vetle Zeyrek Câmi'-i şerîfi meşîhatı tevcîh ve Üsküdar'da Vâlide-i Atîk ve İstanbul'da Süleymâniyye ve bi'l-âhare Fâtih cevâmi'-i şerîfesi kürsî şeyhliğinde bulunduğu tahkîk kılındı. İrtihâli 1078 Cemâziye'l-evvelindedir (Kasım 1667).

Âşık-ı sâdık isen terk eyle hâb u râhatı
Ey ***Gafûrî*** *tâlib-i dîdâr olan şeb-gîr olur*

İrtihâlinde civâr-ı Hz. Pîr'de Halîl Paşa türbesinde defn olunmuştur.

Nâlî Muhammed Efendi,

İçiniz Mahmûd Efendi rûhuna el Fâtiha
(اچیکز محمود افندی روحنه ال فاتحه)

(1078) (şeklindeki) târîhi söylemiştir.

*Mürşid-i kâmil çü buldu makâm-ı Mahmûd**
(مرشد کامل چو بولدی مقام محمود)

dahi târîhdir.[12]

Âşıkâne ilâhiyyâtı vardır. **Dîvân**'ı olduğunu Hâfız Hüseyin merhûm yazıyor.

Ey ***Gafûrî*** *irmek istersen eğer cânânına*
Terk-i cân eyle tecellî eylesün Cânân-ı aşk

12. Bu ibârenin hesaplanmasından 973 târîhi çıkmaktadır. (H)

ŞEYH MUHAMMED TÂLİB EFENDİ

Devâtî-zâde Şeyh Mustafa Efendi'nin oğludur. Mustafa Efendi, Üsküdar'da ma'rûf Şeyh Câmi'-i şerîfi bânîsidir. Muhammed Tâlib Efendi, Cennetî Efendi'den ahz-ı tarîkat edip ba'de't-tekmîl müderris olmuştur. Pederinin vefâtında câ-nişîni olmuş ve bir müddet sonra, ya'nî 1078/(1667)'de âsitâne-i Pîr'de meşîhate revnak verip, oniki sene kadar burada bulunmuştur.

1090 senesi Recebinde (Ağustos 1679) irtihâl-i dâr-ı naîm eyleyip pederinin yanında, Şeyh Câmi'-i şerîfi hazîresinde defîn-i hâk-i gufrândır.

Düşdü bir târîh-i zîbâ lafzan ü ma'nen ana
Âzim-i Hak oldı bindoksanda kutbu'l-ârifîn
(عازم حق اولدی بیك طقصاندہ قطب العارفین) = 1091-1=1090

târîhidir.

Tâlib mahlasıyla ilâhiyyât ve **Dîvân**-ı eş'ârı vardır.

Yanalım yakılalım (biz) aşka sûzân olalım
Çekelim hecrin gamın derdile nâlân olalım

/20/ ŞEYH SELÂMÎ ALİ EFENDİ, ŞEYH HALÎL EFENDİ VE MUSTAFA FENÂÎ EFENDİ

Menteşe'nin Kozkaya köyündendir. Meslek-i tahsîle girerek müderrisliğe kadar irtikâ eylemiştir. Badehû kâdılık ve müftülük edip, İstanköy'de bulunmuştur.

Tarîk-i tasavvufa sülûk hevesiyle Dersaâdet'e gelip, Zâkir-zâde Şeyh Abdullâh Efendi'ye intisâb edip, nice zamânlar mücâhedât ve riyâzâttan sonra nâil-i hilâfet olarak Bursa'da bir zâviye binâsına muvaffak olmuştu. 1090/(1679) târîhinde Tâlib Efendi'den inhilâl eden Hüdâyî Âsitânesi meşîhatına ta'yîn olunup, üç sene kadar bulunarak ba'zı garaz-kârânın isnâdât-ı gayr-ı lâyıkasıyla meşîhatı ref' olunmuş, Şeyh Halîl nâm zâta tevcîh edilmiş idi.

Şeyh Halîl Efendi bir müddet sonra 1094/(1683) senesinde terk-i meşîhatla Mısır'a gitmiş, orada kalmıştır.

Şeyh Halîl Efendi'nin yerine Hz. Selâmî halîfesi Mustafa Fenâî Efendi seccâdenişîn olup, "Şeyh-i râhil" (شیخ راحل) terkîbinin delâleti vechle, 1149/(1736)'da irtihâl-i dâr-ı naîm eylemekle, Karacaahmed Türbesi'nin karşısında, vâlidesi yanında medfûndur.

Hz. Selâmî, hakkında isnâdâtın müftereyâttan ibâret olduğu tahakkuk edince def'a-i sâniye olarak, 1149'da âsitâne-i Hz. Pîr'de şeyh oldular. Bu sırada Üsküdar'da, Bağlarbaşı'nda kâin ve "Selâmsız" denilmekle meşhûr mahallede bir tekke ile mescid-i şerîf ve Bülbülderesi ile Acıbâdem'de birer câmi'-i latîf ve Bulgurlu ve Kısıklı'da birer zâviye inşâ edip, vazîfeler ta'yîn eyledi.

Bunlardan başka müceddeden inşâ ve ta'mîren ihyâ eylediği çeşmelerin adedi kırka yakındır. Hâlen nâm-ı âlîlerine nisbetle mahalle, tekke, câmi' ve çeşmeleri vardır.

"Hıtâb-ı elest" (خطاب الست) 1103/(691) târîh-i irtihâlidir. 1104/(1692) diyen de vardır. Sene-i mezkûre şehr-i Saferinde terk-i hayât-ı müsteâr eylediler. Kısıklı'da, Çamlıca'ya giden yolun sol tarafında kâin dergâh-ı münîfleri hazîresinde medfûndur. Mükerreren ziyâret ettim. Kabr-i âlîlerinde azîm rûhâniyyet âsârı müncelîdir.

Hayra ve hasenâta meyli gâlib idi. Inde'l-hisâb sinn-i şerîfleri altmışı mütecâviz olmak lâzım geliyor. Kadılıktan sonra tarîk-ı sûfîye sülûkuna, 1093/(1682) târîhinde âsitâne meşîhatından çekilmesine, (1104/1692)'de irtihâline bakılırsa müsinn oldukları anlaşılır.

Meşreb ihtilâfı münâsebetiyle Hz. Mısrî-i Niyâzî ile münâkaşâtı vardır. Şedîdü'l-hâl, mehîbü'l-atvâr, zühd ü takvâ sâhibi bir mürşid-i kâmil idi.

/21/ İlâhiyyâtı vardır; elsine-i pîrân-ı zâkirândır. Nakşiyye'den Selâmî Mustafa Efendi de, şiirde Selâmî tahallus ettiğinden ba'zıları birbirine karıştırırlar.

Baş açup girdim bu gün sâhib-i meydân benim
Es-salâ gelsin gelenler sînesi uryân benim
Ey ***Selâmî*** *nakşını gören âdem beşer sanur**
Her makâmda hâzır olur cümleye mihmân benim

ŞEYH ABDÜLHAY EFENDİ

Hz. Hüdâyî halîfesi Saçlı İbrâhîm Efendi-zâde'dir. Edirne'de dünyâya gelmiştir. Sinni kemâle erişince, tarîk-ı ilme sülûk ederek, ba'de't-tahsîl pederinden ahz-ı bey'at etmiş ve nâil-i hilâfet olmuştur. Pederlerinin intikâlinde zâviyesine şeyh olup, ba'dehû 1097/(1686) senesi Şevvâlinde İstanbul'a da'vet olunarak, Sokollu Mehmed Paşa Dergâhı post-nişîni olmuş, 1099/(1688) senesinde Yenicâmi' vâizliğine ta'yîn kılınmıştır. 1103 Saferü'l-hayrında (Ekim 1691) Hz. Selâmî'nin intikâli hasebiyle Âsitâne-i Hz. Hüdâyî'de seccâde-nişîn olup, 1117/(1705) senesine kadar ondört sene irşâd-ı ibâd ile iştigâl ettiler.

Kıla Abdülhay sana Hak rahmeti
(قیله عبد الحی سکا حق رحمتی) 1117/(1705)

târîh-i irtihâlidir.

Sene-i mezkûre Recebinin yirmidokuzuncu Pazartesi gününe müsâdifdir. Civâr-ı Hz. Pîr'de Halîl Paşa-zâde Mahmûd Bey türbesine defn edilmiştir.

Âlim, âbid, zâhid, mücâhid, şeyh-ı fâzıl ve mürşid-i kâmil idi. Pek makbûl ve merğûb bir şeyh-i pâk-fuâd ve pîr-i sâhib-i irşâd idi. **Gülşen-i Meşâyıh-ı Selâtîn** nâm eserde medh olunmaktadır.

Âsârı:

1. **Şerh-i Gazel-i Hacı Bayram-ı Velî,**
2. **Şerh-i Gazel-i Hazret-i Hüdâyî,**
3. **Terceme-i Kasîde-i Bürd'e,**
4. **Tefsîr-i Sûre-i Feth,**
5. **Dîvânçe.**

Dîvânçe teşkîl edecek kadar ilâhiyyâtı olduğunu **Osmânlı Müellifleri** yazıyor.

Bir mecmûada gördüğüm şu ilâhî kendinindir:

Rabbinden olur ihsân ey dil niye mahzûnsun
Bendesine olur dermân ey dil niye mahzûnsun

Îmân iden sensin irfânı bulan sensin
Dîn-i ebedî bulan sensin ey dil niye mahzûnsun

Hak'dır seni var iden tevhîd ile yâr iden
Bî-sabr u murâd iden ey dil niye mahzûnsun

Tevhîd ile pür-nûr ol irfân ile ma'mûr ol
Dîdâr ile mesrûr ol ey dil niye mahzûnsun

***Abdülhay** ider âhı bulmağa Hakk'a râhı*
Görmüş gözün Allah'ı ey dil niye mahzûnsun

"*Vücûdun âleme lutf-ı Hudâ'dır Yâ Rasula'llâh*" diye başlayan na't, bestelenmiş ilâhiyyâtındandır.

ŞEYH MUSTAFA FENÂÎ EFENDİ

Müşârünileyh (Abdülhay Efendi)'den sonra tekrâr âsitâne-i Pîr'de seccâde-nişîn olan Mustafa Fenâî Efendi, 1123/(1711) senesine kadar bulunup yine inzivâ eylemişti. İlk meşîhatinde terk-i meşîhat etmesi şeyhi Hz. Selâmî'nin def'a-i sâniye meşîhate gelmesinden mütevelliddir. **/22/** Kendileri Beşiktaş'da sâkin idi. Yirminci Bölük'te Odabaşılıktan çıkmış olduğu için, "Odabaşı" denilmekle ma'rûfdur. Orta Câmi'de ya'nî Şehzâde Câmi'-i şerîfinde Cum'a vâizi idi. Üsküdar'da bir câmi' binâ edip orada defn olunmuştur. Şeyh Muhammed-i Gülşenî Efendi, müşârünileyhin târîh-i vefâtını, 1123/(1711) göstermişlerdir. Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî, "Şîr-i Hudâ" (شیر خدا) *ter-kîbinin delâleti üzere 1115/(1703-04)'tir.*" diyor.

Güfteleri varmış. Âtîde terceme-i hâl-i âlîlerinden bahs olunacak olan Şeyh Ya'kûb Efendi'nin peder-i mükerremleridir.

Zen-i dünyâya aldanma o bir mekkâr-ı a'zamdır
Güler yüz gösterir ammâ sürûru gamla tev'emdir

entâk-ı şerîfesindendir.

ŞEYH OSMÂN EFENDİ

Bileciklidir. Hz. Selâmî hulefâsındandır. Üsküdar'da, Atpazarı'nda bir câmi'-i şerîf binâ eylemişti. Âsitâne-i Pîr'de on sene seccâde-nişîn-i reşâdet olmuşlardır. "Şeyh-i dergâh" (شیخ درگاه) terkîbinin delâleti vechiyle 1140/(1728) senesinde âzim-i âlem-i âhiret oldular. Civâr-ı Hz. Pîr'de âsûde-nişîn-i rahmettir.

Câmi'-i şerîf-i mezkûr için şuarâ-yı zamândan Behiştî'nin söylediği târîh ber-vech-i âtîdir:

Cenâb-ı mürşid-i âgâh-dil Osmân Efendi kim
Odur esrâr-ı ***'küntü kenz****'e mazhar ârif-i bi'llâh*[13]

Yapup bu dil-güşâ âlî-makâmı sa'y idüp hayra
İrüp tevfîk-ı Rabbânî olupdur ana lutfu'llâh

Yapıldı hamdü li'llâh kudsiyânım ka'be-gâhı hem
Makarr-ı ehl-i takvâ âşıkân-ı Hakk'a menzil-gâh

13. (كنت كنزا مخفيافأحببت أن أعرف فخلقت خلقا فيعرفونى) "Ben bilinmeyen bir hazîne idim; bilinmek istedim ve mahlûkâtı yarattım. Ben kendimi onlara öğrettim, onlar da beni bildi. " el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, II, 132. Beyrut 1352. (H)

Zihî hâlet virir bir câmi'-i pür-feyz-i ra'nâdır
Olur vâkıf ledün ilmine bunda sâlikân-ı râh

Gelüp bu tekyenin tâkında kandîl-veş şeb u rûzân
Durup devr-i devâmı bunda görse encüm ile mâh

Hemîşe bunda tâat-gîr olan ehl-i kulûbu Hak
Vücûdun feyze müstağrak ide hem sırrına âgâh

***Behiştî** ihtitâmına didi bir ehl-i dil târîh*
Mahall-i tâatu'l-ebrâr câ-yı evliyâullâh
(محل طاعة الأبرار جای اولیاء الله) = 1133/(1721)[14]

/23/ ŞEYH YA'KÛB-I AFVÎ EFENDİ

Şeyh Mustafa Fenâî Efendi-zâdedir. Şeyh Osmân Efendi'ye dâmâd olmuştu. Âlim, fâzıl bir insân-ı kâmil olup, Osmân Efendi'den sonra âsitâne-i Pîr'de hıdmet-i meşîhatı der-uhde eylemiş ve dokuz sene mesned-nişîn-i reşâdet olmuştur. Bir iki sene kadar selâtîn kürsî şeyhliği vardır.

"Ta'yîn-i râhat" (تعیین راحت) terkîbi vechile 1149/(1736) senesinde azm-i gülşen-sarây-ı cinân eylemiştir. Karacaahmed Türbesi civârında vâlideyni yakınında gunûde-i hâk-i gufrândır.

*Açıldı ravza-i dil ol gül-i handân ile**
Şevke geldi bülbül-i cân nağme-i sûzân ile

*Bu vücûdum zenb ile bîgâne sanma **Afviyâ***
Âşinâdır çün ezelden Hazret-i Rahmân ile

güftelerindendir.

Bir hayli âsârı var imiş. **Hediyyetü's-Sâlikîn** 1329/(1913) senesinde tab' olunmuştur. Bu eserde tarîk-ı Celvetî'nin mebdeini ve buna müteallık ba'zı umûrunu ve iştigâl olunan esmâ hasebiyle makâmât-ı ârifîni, âdâb-ı sülûku pek ârifâne bir sûrette tafsîl buyurmuşlardır. Mukaddimesi teberrüken ve kısmen nakl olundu:

14. Târih mısraından 1122 çıkmaktadır. (H)

الحمد لله المبدئ المعيد الفعّال لما يريد الهادى صفوة العبيد إلى المنهج الرشيد والسلك السديد المنعم عليهم بعد شهادة التوحيد بحراسة عقائدهم عن ظلمات التشكيك والترديد السائق لهم إلى أتباع رسوله المصطفى عليه أفضل الصلوة وأتمها وإقتفاء صحبه الأكرمين المكرمين بالتأييد والتسديد المتجلى لهم فى ذاته وأفعاله بمحاسن أوصافه التى لايدركها إلاّ من ألقى السمع وهو شهيد. المعرف إياهم ذاته وصفاته بلاكيف لنيل المزيد.[15]

ŞEYH RÛŞEN EFENDİ

Mudanyalıdır. İsmâîl Hakkı hazretleri, müşârünileyhin pederi Abdurrahmân Nesîb Efendi'ye ifâza-i hakîkat buyurmuşlardı. Rûşenî Efendi de henüz çocuk iken müşârünileyh Hakkı hazretlerinin yed-i mübâreklerini öpmek saâdetini bulan erlerdendir. Meclis-i şerîflerine yetişmiş idi.

Hâl-i sabâvetlerinde mahlası Emîn idi. Hz. Hakkı'nın emriyle "Muhammed Rûşenî" tesmiye olundu. Bunun için kendilerine, "Bülbülân-ı hakîkata gülşen, sarây-ı ma'rifete revzen." diye temdîhâtta bulundu.

İsmâîl Hakkı halîfesi Şeyh Pertevî Efendi'den ahz-ı feyz eylemiştir. Nice zamânlar irşâd-ı ibâd ile meşgûl oldular. Sultân Ahmed Câmi'-i şerîfinde kürsî şeyhi idi. 1188/(1774) senesinde âsitâne-i Hz. Pîr meşîhatına ta'yîn olundu. **/24/** On sene kadar icrâ-yı meşîhattân sonra Nazîf Efendi nâmında birinin nefsâniyyetiyle meşîhatı ref' olunarak diyâr-ı âhara nefy edilmiş ise de biraz sonra mağdûriyyeti tebeyyün etmesiyle tekrâr meşîhatı iâde edildi. On sene daha icrâ-yı meşîhattan ve nice mürdedilleri ihyâdan sonra hayât-ı fâniyeden tecerrüd eyledi.

Hz. Pîr'in türbesinin karşısındaki sed üzerinde yol ortasında türbesi vardır; üzeri açıktır. İlm-i mûsikîde behre-i kül sâhibi olduğundan besteleri ve ilâhiyyâtı vardır.

Âsârı:

1. **Fazâil-i Ramazân.**
2. **Fazâil-i Muharrem.**
3. Kırk meclisten mürekkeb mevâize müteallık bir te'lîfi.

15. "Hamd Allah'a mahsustur. O Allah (c.c.) yok iken var eden, var olanları yok edip tekrar yaratandır. Dilediğini hiç bir engel olmadan yaratır. Saf ve temiz kalbli kullarını en doğru ve en güzel yola hidâyet edendir. Yine o Allah teâlâ kelime-i tevhîdi ikrâr eden kullarının akîdelerini her türlü şübhe ve tereddüt karanlıklarından koruyarak, onlara nimetler verendir. Allah teâlâ kullarının Mustafâ (*en makbul ve en kâmil salât ü selâm onun üzerine olsun*)'ya ve onun kerem sâhibi sahâbesi üzerine olsun."

4. **Vâkıât-ı Hüdâyî**'den iltikât etmek şartıyla meydâna gelen **Sülûk-ı Celvetiyye**'si.
5. **Mecmûa-i İlâhiyyât**'ı vardır.

Şehr-i dilde itmeğe uşşâkına dîvân-ı aşk
Kurup iklîm-i vücûdda tahtını sultân-ı aşk

Cem' idüp âşıkları sahrâ-yı aşka sû-be-sû
Her birine itmeğe bin nâz ile fermân-ı aşk

Çün oturmuş taht-ı istiğnâsına ol pâdişâh
Her nigehde olmada üftâdegân sûzân-ı aşk

Elleri bağlı huzûrunda durur bî-çâreler
Muntazırdır her biri ister ki bir ihsân-ı aşk

Neylesün dünyâ vü mâ-fîhâyı âşık neylesün
Dâimâ maksûdu anın vuslat-ı cânân-ı aşk

Vasf olunmaz hâlet-i aşkın demi bir vechile
Zâhiren giryân u sûzân ma'nevî handân-ı aşk

Şem'-i hakda mahv idegör kendini pervâne-veş
İtme **Rûşen** *bülbül-i şeydâ gibi efgân-ı aşk*

Kitâbe-i seng-i mezârı:

Cenâb-ı Şeyh Rûşen nâm-daş-ı Mefhar-i âlem
Cihâna bir gelenlerdendi gitdi ol veliyyu'llâh

Olup sellâk râh-ı Hakk'a rehber bir nice müddet
Hüdâyî Âsitânı'nda nice cân eyledi âgâh

Ulûm-ı zâhir ü bâtında bir merd-i rûşen-dil
Kerâmâtı cihâna rûşenâyî bahş idi çün mâh

Makâm-ı asla ric'at itdi bu âlemden el çekdi
Nidâ-yı 'irciî' irdükde gûş-ı hûşuna nâgâh[16]

16. (ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً) "Sen Rabbinden razı, Rabbin de senden razı olarak Rabbine dön... 89. Fecr sûresi, 28. (H)

Olup rûh-ı revânı âzim-i vâdî-i râh-ı Hak
Makâmın nûr-ı tevhîdiyle rûşen eylesün Allâh

اولوب روح روانی عازم وادئ راه حق
مقامن نور توحیدیله روشن ایلسون الله = 16 Şa'bân 1209/(8 Mart 1795)

Müşârünileyh hazretleri, Cenâb-ı Hüdâyî'nin ahlâk-ı cemîle-i ma'neviyyesiyle mütehallık olup kemâlâtı derece-i bâlâ-terînde idi. Vefâtından yarım sâat evvel mürîdânını başına toplayıp zikru'llâh ile meşgûl olup hâl-i ihtizâr zuhûrunda, "*Azîz olsam sezâyım ben.*" **/25/** buyurup neş'e-i tevhîde müstağrak olarak terk-i hayât-ı müsteâr eylediler. Hikâyeten nakl olunur.

ŞEYH HAFIZ-I İZMİDÎ

İbtidâ-yı hâlde eskicilikle iştigâl eden Şeyh Hâfız-ı İzmidî nâm zât bir mürşid bulmak ümniyyesiyle İstanbul'a gelip pek çok gezdiği hâlde me'yûs kalınca, bir gece âlem-i ma'nâda türbe-i Hz. Hâlid'de, "*Mürşid niyâz ederdiniz, işte istediğiniz bu zâttır.*" diye, Üsküdar ciheti işâret olunmakla; Üsküdar'a gider. O gün Saçlı Hüseyin Efendi Dergâhı'nda Mevlid-i şerîf cem'iyyeti varmış. Gâyet kalabalık imiş. O da hâzır bulunmuş. Hitâm-ı Mevlid'de bir zât duâya başlar. Hâfız'ın kalbinde bu zâta öyle bir incizâb hâsıl olur ki, kendini zabt edememeye başlar. Kim olduğunu sordukta, "*Âsitâne-i Hüdâyî şeyhi Rûşenî Efendi'dir.*" demeleriyle, onun dâmen-i irfânına yapışır ve bu sâyede pek çok mertebeler kat' eder. Fâiku'l-akrân olur ki, bu zât Hz. Şeyhu'l-Ekber'in **Kitâbu'l-Envâr**'ını tercüme etmiştir.

İlm-i tıbdan bir eser yazmıştır. Yine Hz. Şeyhu'l-Ekber'in Esmâ-yı şerîfe hakkındaki eserini, **Nûru'l-Hüdâ** nâmıyla tercüme eylemiştir. "Seyyid" mahlaslı ilâhiyyât-ı ârifânesi vardır.

İsm-i Rahmân mazharısın Yâ Muhammed Mustafâ
Râh-ı aşkın rehberisin Yâ Muhammed Mustafâ

İns ü cin hakkâ kudûmunla şeref-yâb oldular
Cümlenin peygamberisin Yâ Muhammed Mustafâ

İşte Rûşenî Efendi böyle zâtlar yetiştirmiş, kâmil ü mükemmil bir mürşid-i hakbîn idi. Hulâsa-i kelâm,

Şeyh Rûşen'den olam dirsen habîr ey behre-ver
Gelmemişdir bu cihâna böyle şeyh-i pür-hüner

ŞEYH ABDULLÂH-I FELÂHÎ EFENDİ

Muhammed Rûşenî Efendi hazretlerinin ahfâdındandır. Karacaahmed Mezârlığı'nda Zâkir-zâde Abdullâh Efendi hazretlerinin hazîresi yanında medfûndur. Kitâbe-i seng-i mezârı:

"el-Mütevassıl ilâ-silsileti'l-Mustafaviyye ve'l-mütevessil bi't-tarîkati'l-Celvetiyye. Âsitâne-i Hz. Pîr Hüdâyî seccâde-nişîni Mudanyavî-zâde Muhammed-i Rûşenî Efendi-zâde, Küçük Ayasofya Tekkesi şeyhi Abdullâh-ı Felâhî Efendi'nin rûhiçün Fâtiha. 27 Muharrem 1267/(22 Kasım 1850)"

Yanında Abdullâh-ı Felâhî-zâde Mustafa Hakkı Efendi medfûndur. 1313/(1895).

/26/ ŞEYH ŞEHÂBEDDÎN EFENDİ

Şeyh Rûşenî Efendi'nin mahdûmlarıdır. Peder-i âlîlerinden feyz-yâb olmuştur. Pederinin intikâlinde 1209/(1794) senesinde âsitâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn-i reşâdet oldular. Mücâhededе pek ileri giden eâzımdandır. Nasîhatı dâimâ mülâtefe ile icrâ ederlerdi. Zühd ü salâhıyla temeyyüz eylemiş idi. Asrının mâh-ı tâbânı, ecsâm-ı mürîdânın dil ü cânı olmuş idi.

İsmâîl Hakkı meşrebinde olduğu için elsine-i nâsda, "Küçük Hakkı Efendi" denilmekle şöhret bulmuşlardı. Yirmialtı sene post-nişîn olup, 1234 senesi Recebinin yirmibeşinci (20 Mayıs 1819) Pazar gecesi terk-i âlem-i nâsût eylédi. Hz. Hüdâyî Türbesi'ne muttasıl türbede defîn-i hâk-i mağfirettir. Sandûkasının baş tarafındaki levhada (şöyle yazılıdır):

"Bu âsitân-ı âlî seccâde-nişînlerinden ve Hz. Mevlâna ve mevle'l-ârifîn (*kaddesa'llâhu sırrahu'l-metîn*) efendimizin evlâd-ı kirâmlarından es-Seyyid eş-şeyh Muhammed Şehâbeddîn Efendi İbnü'ş-Şeyh Muhammed Rûşenî Efendi hazretleri."

Âh ol şeyh-i Şehâbeddîn âh
Dürr-i kem-yâb idi oldu nâ-yâb

Evc-i a'lâ-yı hakîkatda acîb
Berk-i lâmi' idi ol âlem-tâb

Didi sad-hayf-ı teessüfle gönül
Fevt târîhini "Hay Şeyh-i Şihâb"
(حی شیخ شهاب) [1236 çıkmaktadır.]

Kıt'a-i âtiye de hakk-ı âlîlerinde söylenmiştir:

Dürr-i bî-hemtâ idi şeyh-i Şihâb-ı Celvetî
Söylenür vasfı cihânda dâimâ meşhûrdur
İsr-i peygamberde idi ol selîm ey **Feyziyâ**
Anın içün kabri anın nûr ile mesrûrdur

Tuhfetü's-Sâlikîn nâmında bir eser-i mu'teberi vardır.Tarîkat-ı aliyye-i Celvetiyye'de sülûku ta'rîf eder. Târîh-i te'lîfi 1212/(1797) senesidir. Mukaddimesinden:

الحمد لله الودود المتفرد بالذات والوجود مفيض الجود بكل موجود خالق ما كان وما يكون فهو المعبود . والصلوة على نبيه المحمود وعلى آله وأصحابه ذوى الكرم والجود . فهذه رسالة جمعتها من كتاب الواقعات المسمى بتبر المسبوك المشتمل على ما جرى من اللطائف فى أثناء السلوك بين حضرة الشيخ العارف بالله محمد المشتهر بافتاده وبين الشيخ الواصل إلى الله قطب الأنام العزيز المعروف بمحمود هدايى قدس الله سرهما ونفعنا بفيوضهما كافةً على بيان مراتب الجلوتية وعلاماتها .[17]

/27/ ŞEYH ABDURRAHMÂN NESÎB EFENDİ

Hilkaten gâyet edîb olan bu zât-ı muhterem Şeyh Şehâbeddîn Efendi'nin mahdûmudur. Pederlerinden mazhar-ı kemâl olmuşlardır. Ahlâk-ı hasene ile mutehallık olup, dâima mücâhede ederdi. Halîm, selîm, sahî ve kerîm idi. Nutk ve ilâhiyyâtı vardır.

Yirmidört sene seccâde-nişîn-i reşâdet olduktan sonra mürg-ı rûhu kurb-ı rahmet-i ilâhîye pervâz eyledikte nefs-i vücûdu âsitâne-i Hz. Pîr'de sandûka-i kabrde hıfz olunmuştur. Pederlerinin ayak ucundadır.

Sandûkasının baş ucundaki levhada yazılıdır:

"Bu âsitân-ı âlî seccâde-nişînlerinden ve Hz. Mevlâna ve mevle'l-ârifîn (*kuddise sırruhu'l-metîn*) efendimizin evlâdlarından es-Seyyid eş-Şeyh Abdurrahmân Nesîb Efendi İbnü'ş-şeyh Şehâbeddîn Efendi. 1258/(1842)."

17. "Hamd, zâtı ve varlığı bakımından eşi benzeri bulunmayan, Vedûd olan, yaratılmış ve yaratılacak olan bütün varlıklara lutfunu ihsân eden Allah'a mahsustur. Salât ise, Allah teâlânın öğülmüş olan Rasûlü'ne, onun kerem ve cömertlik sâhibi âline ve ashâbına olsun. Bu risâleyi, ben, **"et-Tibri'l-Mesbûk"** denilen, seyr ü sülûk esnâsında Üftâde Muhammed ile Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî arasında cereyân eden latîfeleri ihtivâ ile, Celvetiyye usûlünü beyân eden risâleden derledim. Cenâb-ı Hak her ikisinin sırrını azîz eylesin ve bizi feyzlerinden istifâde ettirsin." (H)

ŞEYH MUHAMMED EFENDİ

Müşârünileyh Abdurrahmân Nesîb Efendi'nin dâmâdıdır. Kabrine muttasıl kabirde medfûndur. Bu zâtın Mes'ud Çelebi isminde bir oğlu vardı. Meczûbînden idi. O da burada medfûndur.

ŞEYH MUHAMMED RÛŞENÎ TEVFÎKÎ EFENDİ

Abdurrahmân Nesîb Efendi'nin oğludur. Ulûm-ı akliyye vü nakliyyeyi tahsîlden sonra pederlerinden nâil-i feyz olmuştur. Pek edîb ve zarîf, meclis-ârâ, hâlîm, selîm, müşfik, zekî ve sahî idi. Hüsn-i hatta mâlik ve ilm-i mûsîkiye âşinâ idi. Meclis-i meşâyıh riyâsetinde bulunmuştur. Tabîat-ı şi'riyyesi olup, güzel kasîde ve ilâhîleri vardır. Kastamonu'ya gidip, orada erbaîn çıkarmış.

Ellibir sene âsitâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn olmuştur. Meclis-i latîfine uzaktan yakından gelenler hesâbsızdı. Hakîkaten numûne-i irfân u kemâl imiş. Abdülmecîd Hân merhûmun kendisine pek ziyâde hürmet ve muhabbeti var imiş.

Zamân-ı meşîhatlerinde ârzû-yı şâhâne ile türbe ve hânkâh tecdîden ta'mîr edilmiştir.

Abdülmecîd merhûm, bir gün Hz. Pîr'i ziyâret kasdıyla hânkâha gelip, kunduralarını ta'zîmen hânkâhın sokağa nâzır dış kapısında çıkarmıştı. Bu kapıdan türbe-i şerîfeye kadar şal döşenmiş idi. Sultân Mecîd, türbeye girileceği zamân Şeyh Rûşenî Efendi'ye, "*Efendim, delîl olunuz, evvelce siz giriniz.*" buyurmalarına karşı, irticâlen, "*Pâdişâhım! Zât-ı şâhâneleri âlem-i dünyânın, Hz. Pîr ise, âlem-i ma'nânın pâdişâhıdır. Âcizleri gibi bir dervîşin, iki pâdişâh arasına girmesi haddi midir?*" demiş. Bu söz, Hz. Pâdişâh'ın nazar-ı takdîr ü istihsânını celb eylemiş olduğu mesmû'-ı fakîrânem olmuş idi.

/28/ Kesret-i sivâdan, halvet-i bekâya rücû'ları hasebiyle âsitâne-i Pîr'de dâhil-i zümre-i azîzân olmuştur.

Zamân-ı intikâlleri 1309/(1892) senesine müsâdiftir.

Müşârünileyh Rûşenî Efendi, türbe-i Hz. Hüdâyî'ye muttasıl dîger türbede, güzer-gâhda pencere önünde gunûde-i hâk-i rahmettir. Sandûkası önünde bir levhada yazılı olan ibâredir:

"Hz. Pîr, Mevlânâ (*kaddesa'llâhu esrârahû*) sülâle-i tâhirelerinden olup Hz. Pîr Hüdâyî (*kaddesa'llâhu esrârahû*) âsitân-ı refîu'ş-şân-ı pîrânelerinde seccâde-nişîn iken, celvet-hâne-i Cenâb-ı Hayy ü Bâkî'ye intikâl eden es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Rûşenî Efendi (*kuddise sırruhû*) hazretleri İbnü'ş-Şeyh Abdurrahmân Nesîb Efendi İb-

nü'ş-Şeyh Muhammed Şehâbeddîn Efendi İbnü'ş-Şeyh Muhammed-i Rûşenî Efendi İbnü'ş-Şeyh Abdurrahmân Efendi İbnü'ş-Şeyh Mustafa Efendi İbnu Aydosî İbrâhîm Paşa (*kaddesa'llâhu esrârahum*)."

Velâdetleri: 15 Zi'l-hicce 1225/ (11 Ocak 1811)
Meşîhatları: Rebîü'l-evvel 1258/ (Nisan 1842)
İrtihâlleri: 22 Rebîu'l-âhir 1309/ (26 Ekim 1891)
Müddet-i meşîhatları: 52 sene

Kişinin sevdiği yanında gerek
Eger olmaz ise gayrı ne gerek

müşârünileyhin manzûmelerindendir.

ŞEYH MUHAMMED ŞEHÂBEDDÎN EFENDİ

Rûşenî Tevfîkî Efendi merhûmun birâderidir. Yirmibir sene icrâ-yı meşîhatten sonra terk-i hayât-ı müsteâr eylemiştir. Sâir meşâyıhla temâs etmez, halktan hoşlanmaz garîbü'l-hâl bir zât idi. Mevlâ rahmet eyleye.

Târîh-i irtihâlleri 1330/(1912)'dur. Civâr-ı Hz. Pîr'de medfûndur.

ŞEYH MUHAMMED-İ GÜLŞENÎ EFENDİ

1282/(1865) târîhinde dünyâya şeref vermiştir. Pederi, Kayseri niyâbetinde iken, 1289/(1872) senesinde vefât eden Mektûbî-zâdelerden Muhammed Sadreddîn Efendi'dir. Peder tarafından sülâleleri, Fındıklı Câmi'-i şerîfinin bânîsi Molla Çelebi'ye ve ondan Sadreddîn-i Konevî hazretlerine müntehîdir. Vâlidelerinin pederleri müşârünileyh Muhammed Rûşenî Tevfîkî Efendi'dir. Onun pederi Muhammed Şihâb, onun pederi Mudanyalı-zâde Büyük Rûşenî Efendi'dir. Büyük Rûşenî Efendi'nin haremi Hanîfe Hanım'dan i'tibâren sülâle-i neseb-i Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye müntehîdir.

Büyük Rûşenî Efendi'nin pederi Şeyh Abdurrahmân Nesîb Efendi, onun şeyhi ve pederi Mudanyalı Şeyh Mustafa Efendi, onun pederi Mudanyalı İmâm Emîn Efendi, onun pederi Aydoslu İbrâhîm Paşa'dır.

Muhammed-i Gülşenî Efendi, Üsküdarlıdır. Doğancılar ve Atlamataşı Rüşdî Mekteblerinde ba'de't-tederrüs husûsî muallimden tahsîle devâm eylemiştir. Tarîkat-ı aliyyeye henüz şığar-i sinninde intisâb ile Muhammed-i Rûşenî Tevfîkî Efendi'den

feyz-yâb ve 1309/(1891-92) târîhinde Bursa'da, İsmâîl Hakkı hazretleri âsitânesi şeyhi Fâik Efendi'den müstahlef olmuştur.

1295/(1878)'de Evkâf Mektûbî Kalemi'ne devâma başlayıp, 1328/(1910) senesine kadar hizmette bulunmuştur. Son me'mûriyyetleri Harem-i Şerîf-i Nebevî müdüriyyeti olup, kable'l-azîme hânkâhın meşîhatı inhilâl edince 1330/(1912) senesinde seccâde-nişîn-i reşâdet olduklarından, Harem-i Şerîf-i Nebevî Müdüriyyeti'nden ferâgata mecbûr olmuşlardır. Meclis-i Meşâyıh Riyâseti'nde bulundular.

Orta boylu, tenâsüb-i endâma mâlik, edîb, halûk, nâzik bir zât-ı âlî-kadrdir. Taalluk eden himmetleriyle hânkâhda bir kütüp-hâne te'sîsine muvaffak olmuşlardır.

/29/ Mahviyyet-i kâmilesi vardı. Zavallı illet-i sadra mübtelâ idi. Bu illetin netîce-i te'sîri altında, 2 Ramazân 1341/ 19 Şubat 1339/(1923) târîhine müsâdif Çarşamba günü vakt-i zuhrda terk-i hayât-ı müsteâr ve azm-i bekâ-yı gül-zâr eylemiştir. Ertesi Perşembe günü cenâzesi ihtifâlât-ı lâyıka ile kaldırılarak Üsküdar'da Vâlide Câmi'-i şerîfinde namâzı bi'l-edâ âsitâne-i Hz. Pîr'de evvelce ihzâr eyledikleri kabirde vedîa-i hâk-i rahmet kılındılar.

Pek terbiyeli, özü-sözü temiz bir zât-ı âlî-kadr idi. Terceme-i hâllerini yazmak içün ma'lûmâtlarına mürâcaatımda pek mahviyyet gösterdiler. İstediğim ma'lûmâtı verdiler. Âtîde aynen telsîk olunan tezkire ile irsâl buyurdular (*kaddesa'llâhu sırrahû*):

"*Efendim,*

Hiç bir eder ve değeri olmayan fakîriniz gibi adamların terceme-i hâllerini yazmakla iştigâl, izâa-i evkâttan başka bir şey müntec olmayacağını bildiğim hâlde mahzâ emirlerini reddetmiş olmamak üzere irsâl buyurulan pusulayı karalayarak iâdeten takdîme mütecâsir oldum.

Bâkî Hüve'llâh. 14 Safer 1341/(6 Ekim 1922).
el-Fakîr Muhammed-i Gülşenî"

* * *

Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi vardır ki, Hz. Hüdâyî Âsitânesi'nde te'sîs olunan kütüp-hânedeki kitaplar da buraya naklolunmuştur. Bu kitapların tasavvuf kısmında 378 numarada bir eser vardır ki, Hüdâyî hazretlerinin Arabiyyü'l-ibâre olarak yazdıkları **Ahvâlü'n-Nebiyyi'l-Muhtâr**'ın tercüme ve şerhidir.

Neş'e-i rûhâniyye-i Muhammediyye, velâdet ü mu'cizât-ı nebeviyye ve kıssa-i mi'râc gibi ebhâs-i azîme-i Muhammediyyeyi muhtevî bir risâle-i müellefenin, selîs ibâre-i Türkiyye ile mütercimi müşârünileyh el-Hâc Muhammed-i Gülşenî Efendi'dir. Şerh ve îzâh eyleyen ise ulemâ-yı müteahhirînden merhûm Hâce Vildân Efen-

di'dir. Târîhi 10 Ağustos 1337/(1921) ve Zi'l-hicce 1339 olup, yazısı Gülşenî Efendi merhûmundur.

ŞEYH MUHAMMED ÂBİDÎN EFENDİ

Gülşenî Efendi'nin yerine seccâde-i meşîhate oturdular. Üsküdar'da Rûmî Mehmed Paşa Dergâhı şeyhi idi. Gülşenî Efendi'nin hemşîre-zâdesidir, terbiye-kerdesidir ve halîfesidir. İlm ü fazlı, nezâket ü terbiyesi vardır. Vaktiyle Evkâf-ı Kuyûd-ı Kadîme Kalemi'ne devâm ederlerdi.

* * *

/30/ Âsitâne-i Hz. Pîr'de zamânımıza kadar seccâde-nişîn olan zevât-ı kirâmın terâcim-i ahvâlini mehmâ-emken yazdım. Ricâl-i Celvetiyye'den sâir zevât-ı kirâmdan da bahs edelim:

ŞEYH KEŞFÎ OSMÂN EFENDİ

Cennetî Efendi hazretlerinin halîfesidir. Erzurumludur. Pederî Keşfî Osmân Efendi, onun pederi Keşfî Muhammed Efendi hazerâtıdır. Erzurum'dan Niksar'a hicret ve bi'l-âhare İstanbul'a azîmetle müşârünileyhden ahz-i feyz ederek Niksar'da bir câmi' ve bir tekke ve Edirne'de bir câmi' ve İstanbul'da Şehzâdebaşı'nda Vezneciler'de bir câmi', bir tekke inşâsına muvaffak olmuştur. Burada seccâde-nişîn olup alârivâyetin tarîk-ı Kâdirî'den de feyzi vardır.

"Türbetü'l-Azîz" (تربة العزيز) terkîbinin delâleti üzere 1127 sene-i hcriyyesinde (1715) irtihâl eylemiş ve Niksar'da türbesi ziyâret olunagelmekte bulunmuştur.

Hâfız Hüseyn-i Ayvansarayî, **Vefeyât** nâm eserinde, "*Kâsımpaşa'da, Hâşimî Osmân Efendi dâiresinde azm-i cennet eylemiştir.*" diyor. Tahkîkâtta bulundum, Hâşimî hazretleri civârında böyle bir kabir yoktur. Hâşimî ahfâdından ve Hâşimî Dergâhı şeyhi Süreyyâ Efendi'ye de sordum, haber-dâr değildir.

Keşfî Osmân Efendi, Hâşimî Osmân Efendi dâmâdı veya mahdûmu Şeyh Hamdullâh Efendi'nin dâmâdıdır. Şeyh Hamdullâh Efendi, Kasımpaşa'da, Okmeydânı'nda, Sinânpaşa Câmi'-i şerîfi ittisâlinde, türbede medfûndur. **Vefeyât**'ta, o yolda yazılması ihtimâl ki, onlarla olan münâsebet-i âileden kinâyedir. Belki de, burada irtihâl etmiştir. Kabri fi'l-hakîka buradadır.

Şol gönül kim mübtelâ-yı derd-i aşku'llâh olur
Derdine dermân bulunca işi âh u vâh olur

(beyiti) âsâr-ı şi'riyyesindendir.

2. cild 331. sahîfede Şeyh Ahmed Hamdi hakkında ma'lûmât vardır.

Harîk-ı kebîrde, Vezneciler'deki câmi'-i tekke yanmış, hâk ile yeksân olmuştur. Meşâyıh-ı Kâdiriyye'den Şeyh Müştâk Efendi buraya yeniden bir dergâh inşâsına muvaffak olarak, "Keşfî Osmân Efendi Dergâhı" nâmını vermiştir. Elyevm ma'mûrdur. Câmi' ve mezâristân yeri ötekinin berikinin yed-i gasbında kaldığından elyevm nişânesi bile yoktur.

Osmân Efendi, ulemâdan ve ulemâ-zâdelerden imiş. Mütebahhirîn-i fuzalâdan Rasûl Efendi'nin amuca-zâdesi olduğunu mûmâileyh Müştâk Efendi söyledi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/31/ ZÂKİR-ZÂDE ŞEYH ABDULLÂH EFENDİ

Hz. Hüdâyî'nin meclis-i sohbetine henüz unfuvân-ı şebâbında erişmiştir. Pederleri Şeyh Şa'bân Efendi olup, Hz. Pîr'in baş zâkiri idi. İlm-i mûsikîde zamânının ferîdi imiş. Hz. Pîr'in ilâhiyyâtını besteler ve esnâ-yı zikirde okurlar imiş.

Abdullâh Efendi'nin âşıkâne ilâhiyyâtı vardır. Mahlasları "Bîçâre"dir. Hulefâ-yı Hz. Pîr'den Muk'ad Ahmed Efendi'den mazhar-ı hilâfet olup, Manisa'da neşr-i tarîkata me'mûr oldular. Sonra Zeyrek Câmii'nde seccâde-i irşâda oturdular. Daha sonra Ali Paşa Zâviyesi'ne şeyh oldular. Salı günleri Üsküdar'da Şeyh Câmi'-i şerîfinde ve İstanbul'da Fâtih Câmi'-i şerîfinde va'z ederler idi.

Kuvve-i nâtıkası pek selîs imiş. Tasavvuftan, kelimât-ı âliye söyler, meclisine uzaktan yakından erbâb-ı aşk şitâbân olurlar imiş. Zamân-ı âlîlerinde ehl-i tarîkata pek tecâvüz vâki' olmağla, ulemâ ile sûfiyyûn beynine giren ihtilâfı, bir gün kürsîye çıkıp belîğ bir va'z eyleyerek ber-taraf buyurduklarını **Târîh-i Naîmâ**'da okudum. Zâhir ü bâtını ma'mûr bir merd-i Hudâ idi. Rütbe-i kemâli, Şeyh Osmân-ı Fazlî ve Selâmî Ali Efendiler gibi efâzıl-ı sûfiyye yetiştirmiş olmalarıyla sâbittir.

1068/(1658)'de tekke-gâh-ı behişte âzim oldular. "Şeyhu'l-Muvâsıl" (شيخ المواصل) târîh-i intikâlidir[18]. Üsküdar'da Miskînler kurbünde medfûndur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

İlâhî fazl u lutfunla bana bir feth-i bâb eyle
İrişdir vahdet-i Zât'a kulun ni'me'l-meâb eyle

Vücûdum nüshasın yazdın yed-i kudretle çün Yâ Rab
Senin zât u sıfâtından ibâret bir kitâb eyle

18. Bu ibârenin hesaplanmasından 1108 çıkmaktadır. (H)

Senin âşıkların alsın ziyâmı âftâbımdan
Hilâl-i kalbini Yâ Rab oların mâh-tâb eyle

Kabûl eyle kulun **Bîçâre'**nin *hâcâtını lutf it*
Kerîmâ mahz-ı fazlınla anı sen kâm-yâb eyle

* * *

Ehl-i aşkın hâlini anlan gelin mestâneden
Mâ-sivâyı terk iden hâlin görün pervâneden

***'Lî-maa'llâh'** sırrını izhâr ider dil-i velî* [19]
Gayret-i hak setr ider gizler anı bîgâneden

Âdeme Hû'dan dem irüp irdi demden demdeme
Dem bu demdir na'rası ider zuhûr her dâneden

Zâhidâ gamın u sivâ koydu seni halvetlere
Âlem-i ıtlâka çık kurtulagör gam-hâneden

İrdi nûr-ı hakk ile **Bîçâre** *sırr-ı vahdete*
Şol inâyet sebk idenler doğmadan tâ aneden

Zâkir-zâde Abdullâh Efendi hazretleri hakkında tedkîkât:

Ekâbir-i evliyâullâhdan bir zât-ı âlî-kadr olup, nefs-i nefîse mazhar olduğuna ve Osmân Fazlî-i İlâhî gibi bir sâhib-i irfân yetiştirmiş bulunduğuna şüphe yoktur. İsmâîl Hakkı merhûm, **Silsile-i Celvetiyye**'sinde yazar ki:

"Erbâb-ı zikrin dil-pesendi Hz. Zâkir-zâde Abdullâh Efendi (*kuddise sırruhû*)'nin vâlidi, Hz. Hüdâyî'nin meclis-i ihyâlarında ser-zâkirânı olup, ekser ilâhiyyât-ı Hüdâyî hazretlerine şeyhâne besteler tanzîm ile okuduğu cihetle, oğlu Şeyh Abdullâh Efendi, *Zâkir*-zâde demekle müştehir olmuş ve o vechile dillerde cereyân bulmuştur. Gerçi kendi zamân-ı Hüdâyî hazretlerine erişmiş ve onu görmüştür. Lâkin henüz unfuvân-ı ömrü ve bidâyet-i emri olmağla sülûku halîfe-i Hüdâyî Ahmed Efendi hazretlerinden menzil-i vasla değin pûyân ve sadr-ı meclis-i a'yân olmuştur. Bunun dahi gerçi kalemi yoktur. Lakin âşikâne ilâhîleri vardır. Mahlasları, Bîçâre'dir. İstanbul'da Paşa Zâviyesi'nde Şeyh, Fâtih ve Sultân Mehmed (Şehzâde) Câmi'lerin-

19. (لى مع الله وقت لايسعني فيه ملك مقرب ولانبى مرسل) "Benim, Allah katında öyle bir hâlim vardır ki, benim o hâlime, ne bir melek yaklaşabilir, ne bir peygamber ulaşabilir. " el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, II, 173. (H)

de, Salı vâizi idi. Zeyrek'te kâin Kilise Câmii tahtındaki odalarda fukarâ iskân ederdi ve süllâk-ı tarîkatı terbiye ederlerdi. Burası zamân-ı fetihde Şeyh İlâhî elinde idi. Sonra Sofyalı Şeyh Bâlî Efendi'ye, ba'dehû Zâkir-zâde'ye intikâl eyledi. Ba'zan medrese nâmıyla, ba'zan zâviye diye kullanıldı."

Burada pencerenin üstündeki kitâbeyi aynen istinsâh eyledim ve **Kemâl-nâme-i İsmâîl Hakkı** nâm eser-i âcizâneme derc ettim. (s. 23 ilâvesi)

Zâkir-zâde hazretleri şu halîfeleri yetiştirmiştir:

1. Atpazârî Şeyh Osmân Fazlî-i İlâhî b. Seyyid Fethullah, 1102/(1691).
2. Şeyh Selâmî Ali Efendi, 1104/(1693).
3. Zâkir-zâde mahdûmu Ca'fer Efendi, 1108/(1697),
4. Abdulvahhâb Efendi, 1120/(1708).

Kabr-i âlîlerini ziyâret ârzûsunda idim. Li-hikmeti'llâh senelerce nasîb olmamış idi. 1347 senesi şehr-i Cemâziye'l-evvelinin ondördüncü (29 Ekim 1928) Pazar günü, Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi'nde iken duâ-gû-yı şehîr Şeyh Hakkı Efendi oraya gelerek, bahis Zâkir-zâde Abdullâh Efendi'nin kabrine intikâl edince mûmâileyh dedi ki:

"Üsküdar'da Karacahmed'in ilerisinde Miskinler civârındaki büyük mezârlığın ortasındadır. Teveccüh edildiği gibi bulunur."

Bunun üzerine merâkım kesb-i şiddet etti; iki gün sonra Üsküdar'a gittim, Karacahmed civârına geldim. Mezârlık pek büyük olduğundan, kabri bulmak müteassir gördüm. Hazretin rûhâniyyetine tevessül eyledim. Mûmâileyh Hakkı Efendi mezârlığın kapısında karşıma çıktı. Abdullâh Efendi hazretlerinin kabrini bulmak husûsundaki azmimi anlattım. Tekrâr ta'rîf eyledi; aradım, kolaylıkla buldum.

Hazretin delîl olan rûhâniyyeti ile kabri bulduğuma sevindim. Karacaahmed Mezâristanı pek büyüktür. Hazret, bir sofada medfûndur. Üstüvânî baş ve ayak taşları vardır.

Kitâbesi sûreti:

Âlem-i ukbâya Zâkir-zâde çün kıldı sefer
Ya'ni Abdullâh Efendi vâkıf-ı sırr-ı kader
Âlem-i gaybdan dinildi rihletine târihi
Aşk ile bâb-ı ***'rızâu'llâh'****ı itmişdir makar*
(رضاء الله) = 1068/(1658)

Mezâr taşında son beyit "*Kıl cinân-ı kudsünü Yâ Rabbenâ ana makar*" yazılıdır. Hesâbı tutmadığından kalb-i fakîrâneme bâlâdaki târîh vârid olmuştur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû ve rahmetu'llâhi aleyh*)

Cenâb-ı Hak, müşârünileyh kulunun vâkıf olduğu esrâr-ı irfândan biz abd-i kemterlerini de haber-dâr buyursun. Âmîn.

Abdullâh Efendi hazretlerinin hazîresinde, harem-i âlîleri medfûn olduğuna delâlet eden bir taş vardır. Ale'l-ekser tesâdüf edilmiştir. Böyle kitâbelerde i'tinâ edilmediği ba'zan görülmüştür. Meselâ, **Hilye-i Hâkânî** sâhibi meşhûr âlim Muhammed Bey hazretlerinin Edirnekapı Câmii hazîresindeki kabir taşına, "*Meşhûr âlim Hilye-i Hâkânî hazretlerinin rûhuna el-Fâtiha.*" yazılı olduğu gibi; medfûne-i merhûme hanımın ismini taşa yazmamışlar; vefât târîhi gayr-i muharrerdir.

Yâ ilâhî işbu kabrin sâhibi
Sâliha hâtûn idi hem âbide
*Ya'ni Zâkir-zâde Efendi**
Gitdi ukbâsına ne fâide

Böyle bî-meâl yazı yazılmış. Târîhi yok, kim olduğu gayr-i muharrerdir.

Abdullâh Efendi hazretleri hiç şübhe yok, o zamân İstanbul'da bulunmadıklarından, sâir erbâb-ı kemâlden kimseler ise bu işlerle meşgûl olmağa hâlleri müsâid olmadığından, böyle noksânlıklar vukûa gelmiştir. Bu kabrin mevcûd kalması da şâyân-ı şükrândır. Üçyüz senedir muhâfaza-i mevcûdiyyet etmesi de bir şeydir. Düşünürüm, buraya berây-ı ziyâret, erbâb-ı hâlden nice kimseler gelmiştir. Muhakkak bir hayli zevât-ı kirâmın cilve-gâh-ı ziyâreti olmuştur.

Abdullâh Efendi hazretleri, nefs-i nefîse sâhib bir vâris-i saltanat-ı muhammediyye idi. Mübârek kabr-i enverlerinden ve çeşme-i fuyûzât-ı rûhâniyyelerinden istifâde ve istifâza eden nice âşıklara ziyâret-gâh olmuştur. Fi'l-hakîka kulûb-ı kâsiyeyi münevver eden hâlât-ı acîbe rû-nümâ oluyordu. Ne cilveler, ne işveler vücûde gelmiş o kabr-i enveri bulmak, ziyâret şerefine vâsıl olmak da bir büyük devlettir. Hz. Hakk'a hamd olsun.

Zâkir-zâde Abdullâh Efendi hazretlerinin derece-i kemâline muttali' olmak için **Silsile-nâme-i Celvetiyye**'de Osmân Fazlî bahsi dikkatlice okunmalıdır. Bursa'da, Kütüphâne-i Umûmî'de, yadigâr ettiğim **Kemâl-nâme-i Hz. İsmâîl Hakkî** nâm eser-i âcizânemde de bahis vardır.

Zâkir-zâde Abdullâh Efendi hazretleri, Üsküdar'da üzeri açık olmak üzere bir mahalle defnini vasiyet ettiğini ve o vasiyetleri üzerine Karacaahmed'de, Miskînler kurbunda bir mahalle defn edildiği, **Silsile-nâme-i Celvetiyye**'sinde yazar.

Dileriz Hazret-i Hak'dan bizi de şâd itsün
Dâhil-i ehl–i kemâl eyleyerek şâd itsün
Cân u dilden ideriz böyle temennî **Vassâf**
Bizi mahrûm-ı visâl eylemesün şâd itsün

/32/ ŞEYH OSMÂN FAZLÎ EFENDİ

Âtpazarlı Şeyh Osmân Fazlî-i İlâhî nâmıyla meşhûrdur. Eâzım-ı meşâyih-ı Celvetiyye'den ve ekâbir-i sûfiyyedendir ve sâdâttandır. Bulgaristan'da kâin Şems kasabasında 19 Zi'l-hicce 1041/(7 Temmuz 1632) târîhinde vakt-i işrâkîde Seyyid Fethullâh Efendi nâmında bir zâtın sulbünden gehvâre-zîb-i mehd-i şuhûd olmuştur. Pederleri o esnâda irtihâl etmekle vâlidesinin taht-ı terbiyesinde kalmıştır. Tahsîl zamânı hulûl edince mebâdî-i ulûmu memleketinde tahsîle gayret edip ve daha sonraları tahsîlini ileri götürmek hevesiyle Edirne'ye geldi. İsti'dâd-ı fıtrîsi ve zekâsı fevka'l-âde olup, bu esnâda Hz. Pîr'in halîfesi Saçlı İbrâhîm Efendi'ye mürâcaat etmiş ise de, müşârünileyh bundaki isti'dâda bakıp izhâr-ı acz eylemesiyle İstanbul'da Zâkir-zâde Abdullâh Efendi hazretlerine sevk olunmuştur. İrtibât-ı kavî ile birkaç seneler hıdmet-i aliyyelerinde bulunup, bu esnâda ulûm-i edebiyye okumuştur.

Şeyhleri, Osmân Efendi'ye hitâben, "*Emîr Çelebi sende Şeyh-i Ekber meşrebi var.*" buyururlarmış.

Bir gün Hz. Şeyh'in bir işi zuhûr edip, mürîdânı o işten kaçamak yolunu göstermekle, Osmân Efendi derhâl huzûr-ı Hz. Şeyh'e varıp, "*Emir buyuracağınız iş nedir sultânım, infâz edeyim.*" dedikte, "*Senin dersin vardır.*" cevâbını vermiş ise de, Osmân Efendi, "*Ulûm-ı evvelîn ü âhirînin münkeşif olacağını bilsem yine hıdmet-i şerîfenizi ihtiyâr ederdim.*" demesiyle Cenâb-ı Şeyh bu sözden mahzûz olup, Emîr Çelebi, "*Allah teâlâ sana ulûm-ı evvelîn ü âhirîni keşf etsin.*" diye duâ buyurmuşlardır.

İsmâîl Hakkı hazretleri **Silsile-nâme**'lerinde buyururlar ki:

"Bu duâ ile berâber nefesi sâyesinde bir gece cemî' ulûm, şeyhimin kalbine tulû' edip, bilmediği nesne kalmadığı gibi Abdullâh Efendi hazretleri bir gün mürîdi Osmân Efendi'ye hilâfet teklîf eylemekle, hizmetlerini ihtiyâr edeceğini bi'l-beyân arz-ı imtinâ' ettikte ol gece vâkıasında Allah teâlâ hazretlerini görür. Mushaf-ı şerîfi uzatıp, "*Al kelâmımı; kullarımı bana da'vet eyle.*" diye fermân buyurunca, ol heybetle uyanıp, (المريد من لا إرادة له)[20] mûcibince, irâdetini, irâdet-i şeyhte ifnâ edip, Edirne civârında Aydos cihetine hilâfetle i'zâm kılınmıştır. Burada ve ahîren Filibe'de onbeş sene-

20. "Mürîdin irâdesi kendinde değildir." (H)

den mütecâviz bir müddet zarfında neşr-i ulûm ve icrâ-yı âdâb-ı şerîat ve erkân-ı tarîkattan sonra gördüğü bir rüyânın tesiriyle İstanbul'a gelip, Atpazarı nâm mahalde sâkin olmuştur. "Atpazârî" denilmesi bundan mütevelliddir."

Hz. Şeyh'in burada sâkin olduğu mahal Manisalı Mehmed Paşa Câmii, (nâm-ı dîgerle Kul /33/ Câmi'-i şerîfi'dir) imâmet ve hitâbeti kendilerine tevcîh olunmakla bu hizmetlere mahsûs maâşa kanâatla, ba'dehû câmi'-i şerîfe yakın bir hâne iştirâ edip, teehhül eylemiştir. Câmi'-i şerîf civârına kendi kesesinden talebe-i ulûm için hücreler binâ edip, burada gâh va'z, gâh tedrîs, ale'l-ekser de tevhîd ile meşgûl olmuştur.

Zeyrek Câmi'-i şerîfinde de bulunmuşlardır. Çünkü ikâmet buyurdukları hücre ile tevhîd-hânesi elyevm bu câmi'-i şerîfin ittisâlindedir. Yakın vakte kadar burada zikr olunurdu. Tarîk-ı Şa'bânî'den Şeyh Halîl Efendi zamânında giderdim.[21] Şeyh Osmân Fazlî Efendi'ye, Şeyh Vefâ Câmii kürsî vâizliği de tevcîh olunup kemâlâtı şâyi' oldukca halkın hüsn-i teveccühü artmış ve pâdişâh-ı zamânın ârzûsuyla 1095/(1694) senesinde Sultân Selîm Câmi'-i şerîfi vâizliğini der-uhde buyurdukları gibi, huzûr-ı humâyûnda dahi va'z ederler imiş.

Târîh-i Râşid'de okumuş idim:

"Bir gün huzûr-ı humâyûnda ders takrîr ederken ihtilâl-i âlemi tasvîr eylemesi pâdişâha keder verdiğinden Hz. Şeyh'in düşmânları bunu fırsat addederek ilkâât-ı mahsûsalarının netîcesi Şumnu kasabasında ikâmete me'mûr olmuşlardır."

Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî, "*Hz. Şeyh'in cifr ilmiyle iştigâli hasebiyle, bundan istihrâc-ı ahvâl ederek gâibden haber vermeğe kalkışması da bâis-i nefyi olmuştu. Fakat 1099/(1688) senesinde cülûs-ı pâdişâhîde mazhar-ı afv olarak, Sultân Süleymân-ı sânî tarafından da'vet olunmuş ve geldiğinde pek ziyâde hürmet ve riâyet edip, istifâde ve istifâza eylemiştir.*" (der).

Bu sırada kendilerinden şarâb-ı hâli nûş edenler çoğalmış idi. Mecmû'-ı hulefâsı yüzelli kadardır. İsmâîl Hakkı hazretleri, ecell-i hulefâsıdır. Pâdişâh'ın gösterdiği muhabbeti erbâb-ı i'râz çekemediler. İlkâât-ı müfsideleriyle bu def'a Kıbrıs'ta Magosa'ya i'zâmına sebeb oldular ki, Şevvâl 1101/(1690) târîhine müsâdiftir. Fakat sebeb olanların her biri pek yakın zamânda birer belâya girif-dâr olarak, i'dâm cezâsına uğramışlardır.

21. Buna dâir olan kitâbeyi **Kemâl-nâme-i Hakkı** nâm eserimde aynen yazdım. Onda ism-i âlîleri musarrahdır.

Hz. Şeyh, Magosa'ya azîmetinin ondördüncü ayında, ya'ni 19 Zi'l-hicce 1102/(15 Eylül 1691) târîhinde[22] işrâk vaktinde âlem-i bekâyı teşrîf eylediler. Kabr-i enverleri oradadır. "Fî-cennâtin yetesâelûn" (فی جنات یتسائلون) ve "Makâmü'ş-Şeyh Firdevs ü Tûbâ" (مقام الشیخ فردوس وطوبی) (ibâreleri) târîh-i intikâllerini müş'irdir. /34/ Sinn-i şerîfleri doksan râddesinde olduğunu ve kaviyyü'l-bünye bulunduğunu İsmâîl Hakkı merhûm **Ahid-nâme**'sinde yazmıştır.

Müşârünileyhin söylediği târîhtir:

Bülbül-i hoş-lehçe-i gül-zâr-ı ma'nâdır bu şeyh
Bulmadı âhir bu fânîde bekâdan râyiha

Kudsiyân-ı pâk-dil Hakkî el açup didiler
Rûh-ı pâkiçün azîzin okuyalım Fâtiha
(روح پاکیچون عزیزك اوقویالم فاتحه)

Kabirlerinin üstü vasiyetleri üzerine açık bırakılmıştır.

Tesettürü pek ziyâde sevdikleri için şöhret-i şâyiadan pek çekinirler idi. Kümmelîn-i ehlu'llâhdan olduğuna şüphe yoktur. Allâme-i dehr idi. Şeyh-i Ekber efendimizin **Fusûs** şerhini ârifâne bir sûrette tahşiye etmiştir.

Sadreddîn-i Konevî'nin **Miftâhu'l-Gayb**'ına ve **Fâtiha-i Şerîfe Tefsîri**'ne yazdığı şerh uluvv-ı irfânına delâlet eder. Hattâ İsmâîl Hakkı merhûm diyor ki:

"Şeyhim Osmân Fazlî-i İlâhî'nin derece-i irfân u kemâlini, Sadreddîn-i Konevî hazretlerinin Fâtiha-i şerîfeye yazdığı şerhi okuyanlar bilir."

Risâle-i İrfâniyye'sini anlamak herkesin haddi değildir. İlm-i iksîrde dahi bir risâle-i mu'teberesi vardır. Ve'l-hâsıl Hz. Şeyh, ilm-i ilâhîde bahr-ı muhît ve şerh-i kalem-i a'lâda levh-i mahfûz gibi arîz ve basît idi.

1246/(1830) senesinde "Kıbrısî" mahlaslı olan Hacı Mehmed Ağa nâm zât-ı âlî-kadr, müşârünileyhin kabrini meydâna çıkarmış ve tâc-ı şerîfini hâvî seng-i mezârını topraklar altından ihrâc ve tathîr ile mezârını tecdîden yaptırmış ve etrafına birkaç hücreler binâ edip, intisâb-ı rûh-ı âlîleri niyyet-i hâlisasıyla hayli para sarf eylemiş olduğunu **Gülşen-i Meşâyıh-ı Selâtîn** nâm eserde okudum. Cenâb-ı Hak, Hacı Mehmed Ağa'dan râzı olsun.

22. İsmail Hakkı hazretleri **Silsile-nâme**'sinde vefât târihini 1104/(1693) gösteriyor. Hâfız Hüseyin-i Ayvansarâyî 1102 göstermiştir. Doğrusu İsmail Hakkı merhûmun yazdığı olsa gerektir.

Eserleri:

Onbeş kadar te'lîfât-ı mu'teberesi olduğunu İsmâîl Hakkı merhûm **Kitâbu'z-Zikr ve'ş-Şeref**'inde yazıyor. Esâmîsi tahkîk olunanlar:

1. **Misbâhu'l–Kulûb.** Hz. Sadreddîn'in **Miftâhu'l-Gayb**'ının şerh eder. İstanbul'da Râgıb Paşa Kütüphânesi'nde hatt-ı destiyle muharrer nüsha mevcûddur.
2. **Mir'âtu Esrâri'l-İrfân.** Hz. Sadreddîn'in **Fâtiha Tefsîri**'ni şerh eder.
3. **Tecelliyât-ı Berkıyye. Risâle-i Berkiyye fî Şerh-i Kasîde-i Aşkiyye**'dir. Hz. Muhyiddîn-i Arabî'nin **Kasîde-i Aşkiyye**'si şerhidir. Arabiyyü'l-ibâredir. Mütâlaa ile şeref-yâb oldum.
4. **Hâşiye-i Şerh-i Fusûsu'l-Hikem.**
5. Usûl-ı Fıkıh'tan: **Tenkîh Şerhi, Telvîh Hâşiyesi, Risâle-i İmâm Hâşiyesi.**
6. **Risâle fî Beyâni Fazîleti Kelimeti't-Tevhîd.**

/35/ 7. **Hanefiyye Şerhi.** Fenn-i âdâb-ı münâzaraya dâirdir. Matbû'dur.

8. **Hidâyetü'l-Mütehayyirîn.** Hikmet ve kimyâdan bâhistir.
9. **Mutavvel Hâşiyesi.**
10. **Maânî Hâşiyesi.**
11. **Fethu'l-Bâb.** İlm-i münâzaradan bir şerhtir.
12. **Risâletü'r-Rahmâniyye.**
13. **Lâyihâtü'l-Berkiyye.** Bu son eser pek mühim imiş.

İsmâîl Hakkı hazretleri, **Kitâbu'z-Zikr ve'ş-Şeref**'inde, "*Şeyhim seyyidü'l-aktâb her hâlinde tesettürü ihtiyâr ederdi. Hattâ ahıbbâsından biri me'kûlâta müteallık bir şey ikrâm etse, eğer duhâ vaktinden mukaddem ise getiren kimsenin yanında bir lokma alırdı ve sâim olduğunu işrâb etmezdi. Sâir umûr-ı âdiyede dahi hâli böyle idi; meğer sünnete muhâlif ola, onu işlemezdi. Üç nesne ile merzûk idi: Birincisi, her salât-ı mefrûza için tecdîd-i vuzû' ederdi. İkincisi, cemâatle kılardı. Üçüncüsü, her ibâdet ve muâmelede kitap ve sünnetle amel ederlerdi.*" diyorlar.

Kitâbu'l-Hitâb'ında, aktâb bahsinde de uzun uzadıya müşârünileyhin fazâilinden bahs ediyorlar.

Kitâbü'n-Netîce'de buyururlar ki:

"Şeyhim, seyyidü'l-aktâb, Seyyid Fazlî-i İlâhî (*Kuddise sırruhû*) her mezâktan zevk ve her türlü riyâzet ve mücâhedeyi der-kâr ettikten sonra, zamân-ı sahvında, husûsan

leyâlî-i Ramazânda bir yumurta ile iftâr ederdi. Bu böyle iken, dört menkûhası ve onsekiz serriyye câriyesi vardı. Fa'tebirû yâ uli'l-ebsâr, fe-innehû min kemâli'l-muhâzât li'n-nebiyyi'l-Muhtâr."

Gülşen-i Meşâyıh-ı Selâtîn'de, "*Osmân Fazlî Efendi hazretleri, mecma'-ı bahreyn-i şerîat ve menba'-ı nehreyn-i maârif ü hakîkat; ehl-i hâl, mübârek-fâl, cezbe-i azîmeye mâlik, sîret-i cesîmeye sâlik, sâlih ve müteşerri', âbid ve müteverri' idi. Âsâr-ı ilmiyyesi pek mühim ve mu'teberdir.*" deniliyor.

Tezkire-i Sâlim'de şu satırları okudum:

"Hz. Şeyh Osmân Fazlî, hakîkaten kümmelîn-i ehlu'llâhdan ve fuzalâ-yı Rûm'dan idi. Ehl-i haysiyyet ve sâhib-i fazilet olup, müstakil havâşîsi olduktan başka, meydân-ı şi'rde dahi Fârisiyyü'l-hayl-i makâl ve hâiz-i kasbu's-sebk-ı kemâl /36/ olup, bî-nazîr ilâhiyyât ve eş'ârı ve nice âsâr-ı celîlü'l-mikdârı vardır."

Manzûmât-ı âtiye müşârünileyhindir:

Nice bir firkatle yansun cân u dil
Merhamet kıl merhamet kıl yâ Rahîm
Kevser-i vaslınla kansun cân u dil
Merhamet kıl merhamet kıl yâ Rahîm

Evliyâ vü enbiyânın aşkına
Asfiyâ vü etkıyânın aşkına
Fahr-i âlem Mustafâ'nın aşkına
Merhamet kıl merhamet kıl yâ Rahîm

* * *

Şuhûd eylerdi âsârı ulü'l-ebsâr olanlar heb
Velî ağyârı men' eyler idüp gayret Celâl-i Hû

İsmâîl Hakkı merhûm, **Muhammediyye Şerhi**'nde şeyhinin irtihâline şu manzûmeyi tanzîm eylediğini söylüyor:

*Bir emîrim var idi **Hakkî** benim*
Evliyâ-yı âleme sultân idi

Heb bilirlerdi cihân halkı anı
Cümle dilde nâmı Şeyh Osmân idi

Şol şarâbı Hazret-i Eyyûb-veş
Feyz-i nutku derdlere dermân idi

Reşk-i hurşîd idi nûr-ı zâhiri
Bâtını bir bahr-ı bî-pâyân idi

Sığmaz idi onsekizbin âleme
Ma'rifetle vâsiu'l-meydân idi

Bu zuhûruyla yine ol sırr-ı Hak
Kâlıb içre cân gibi pinhân idi

Görmedi kimse izinin tozunu
Bilmediler kim ne kuhl-i cân idi

Kabri Kıbrıs'da olursa n'ola kim
Terk-i şöhret itmiş âlî-şân idi

İsm ü resmin âhir itdi bî-nişân
Çün ki sırr-ı sûret-i Rahmân idi

Bu, abd-i ahkar-ı rû-siyâhındır:

Mükerrem Şeyh Seyyid Hazret-i Osmân-ı Fazlî'ye
Muhabbet gösterüp her ân fuyûzun iğtinâm eyle

Mübeşşir oldun ey **Vassâf** *bu yolda arz-ı hürmetle*
Cenâb-ı Şeyh Osmân'a kemâl-i ihtirâm eyle

Gel ey tâlib uzak durma karış ol şeyh-i ekvâna
Revân-ı pâkine şâm u seher cândan selâm eyle

İsmâîl Hakkı hazretlerinin terceme-i hâlleri sırasında müşârünileyhden tekrâr bahs olunacaktır. Terceme-i hâl oradaki îzâhât ile tamâm olacaktır.

/37/ ŞEYH İSMÂÎL HAKKI EFENDİ

Gönül meftûn-ı İsmâîl-i Hakkî oldu hamd olsun

Bilen, bulan Hakk'ı; mertebe-i kemâli müterakkî, Şeyh İsmâîl Hakkı hazretleri eâzım-ı evliyâu'llâhdan ve mükemmilînden bir zât-ı âlî-kadrdir. Sûrî vü ma'nevî kâf-

fe-i ulûmda fazl u kemâli ve âsâr-ı kesîresi nezd-i umûmîde müsellem, kudvetü'l-muhakkikîn, üsvetü'l-müdakkıkîn bir mürşid-i kâmildir.

Peder-i âlîlerinin ismi Mustafa Efendi olup, Hz. Hakkı'nın beyânına göre, Mustafa Efendi'nin pederi Bayram Çavuş, onun pederi Şâh Hüdâbende olup, (كانوا فى الأصل من السادات على ما سمعته من أبى المرحوم ثم تفرق حالهم فى الحريق الكبير الواقع فى القسطنطنية)[23] buyuruyorlar. Pederleri İstanbul'da, Aksaray'da sâkin iken vukû' bulan harîk-ı kebîrde, hâne ve eşyâsı muhterik olmakla, Rumeli cihetindeki Aydos kasabasına hicret eylemiş ve İsmâîl Hakkı, 1063/(1653) senesi Zi'l-ka'desi evâilinde, bir Pazartesi günü bu kasabada gehvâre-i zîb-i âlem-i şuhûd olmuştur.

Sinn-i âlîleri üçe bâliğ oldukta pederleri, küberâ-yı tarîkat-ı Celvetiyye'den Seyyid Şeyh Osmân Fazlî Efendi'nin huzûruna götürüp, dest-i şerîflerini öptürmüş, bu münâsebetle Fazlî Efendi, Hz. Hakkı'ya, "*Sen bizim üç yaşından beri mürîd-i hâlisimizsin.* " diye hitâb buyururlar imiş.

Sinn-i âlîleri ona resîde oldukta Edirne'de azîz-i müşârünileyhin halîfe-i evveli Abdülbâkî Efendi hazretlerinin zîr-i terbiyelerine girip, sakal koyverinceye değin hizmetlerinde bulunarak ba'dehû İstanbul'a hicretle 1085/(1674) senesinde yirmiiki yaşında oldukları halde azîzleri Osmân Fazlî-i İlâhî'ye Atpazarı'nda Kul Câmi'-i şerîfinde mülâkî olmakla, ol sâat mübâyaaya işâretle telkîn-i zikr eyleyip, İsmâîl Hakkı, Hz. Şeyh'in mürîdânı meyânına katılmıştır. Dâne-çîn-i feyz u ma'rifet oldular.

Dîvân'larında mezkûr olduğu üzere bir sene sonra 1086/(1675) senesinde ba'zı işârât-i ma'neviyye üzerine Hz. Hakkı'yı yanına çağırıp, dest-i mübâreklerini alnına koyarak, "*Hâ senin isti'dâdın gelmiş, hâ senin isti'dâdın gelmiş.* " diyerek Besmele-i şerîfe'den sonra sûre-i Fâtiha'yı okuyup ve nefh eyleyip,"*Bursa'da mesned-nişîn-i hilâfet eyledim.*" buyurmuşlardır.

Hz. Hakkı, **Silsile-nâme**'lerinde böyle buyururlar:

"O zamân **Mutavvel** okurdum. Bu nefhdan sonra **Mutavvel** atvel olup, /38/ başka iş zuhûr etti. Sinnim henüz yirmiden mütecâviz idi. Nefh sebebiyle feth-i ilâhî vâki' olup âyât ve ahâdîs üzerine te'vîlât tahrîr etmeğe başladım. Vakt-i âharda, şeyh-i meşâyıhı'd-dünyâ Muhyiddîn el-Arabî hazretleri zâhir olup, Şeyh Abdülkadir-i Geylânî ve İbrâhîm Edhem ve pîrân-ı tarîkımızdan Şeyh Üftâde ve Hz. Hüdâyî (*kadde-*

23. "Merhûm babamdan duyduğuma göre, ecdâdım esâsen sâdâttan, ya'nî Hz. Peygamberi'in soyundan gelenlerden idi. Ancak İstanbul'da meydâna gelen büyük yangında onların durumunu gösteren belgeler kayboldu." (H)

sa'llâhu esrârahum) taraflarından dahi ifâde vâki oldu. Sırr-ı hâlin ne olduğu müşâhede olundu."

Ber-mûcib-i emr, Bursa'ya azîmetimden sonra 1086/(1675) senesinde Üsküb'e istihlâf olunmuş ve on sene kadar oralarda meşgûl-i irşâd olup, 1096/(1685) Cemâziye'l-âhiresi evâilinde Tekirdağ tarîkıyla yine Bursa'ya avdet buyurmuştur.

Tamâmü'l-Feyz nâm eser-i Hakkı'da görülmüştür:

"Üsküb'e târîh-i duhûlü 1086/(1675) gurre-i Rebîu'l-âhirdir. "Dehaltü ene" (دخلت أنا) târîhidir. Evvelâ Murâdiye Câmii'nde, sonra Câmi'-i Atîk'te, Yahyâ Paşa Câmii'nde ve bi'l-âhare İshâk Bey, İsâ Bey ve Mustafa Paşa Câmii'lerinde va'z etmiş, kendine eski bir zâviye verilmiştir. Sonra zengin bir kadın, yeni bir zâviye binâ eylemiş ve çok mâl vakf etmiştir. Hz. Hakkı, buraya nakl-i mekân ile, evvelki zâviyeyi ba'zı refîklerine hediyye eyledi. Yirmidört yaşında Mustafa Uşşâkî'nin kızıyla evlenmiş ve bu Uşşâkî-zâde Üsküb'de 1090/(1679)'da vefat ile, zâviyenin harîmine defn olunmuştur. Sonra şeyhi Osmân Fazlî'den ders okutması emri gelince tedrîsâta başlamış, Üsküb'de altı sene daha kalmıştır."

Kitâbu'n-Netîce'de yazıyorlar ki:

"Bu fakîr Üsküb'de iken ahâlî fetvâ için İstanbul'da şeyhim Seyyidü'l-aktâb Fazlî-i İlâhî (*kuddise sırruhû*)'ye arz-ı mahzar irsâl ettiler. "*Şeyhler müftü olmaz.*" diye kabûl etmemişler. Bu ma'nâ fakîri irşâd kabîlindendir. Ol vakitten beri elli senedir hıdmet-i resmiyyeye girmedim."

Şeyhi, İsmâîl Hakkı Efendi'de büyük bir isti'dâd-ı Hudâ görüyordu. Hattâ, "*Hak celle ve alâ hazretleri bana bir halîfe ihsân buyurdu ki, onu Hz. Pîr Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî'ye ihsân buyurmadı.*" diye mübâhat buyururlar imiş.

Hâfız Osmân Efendi'den sülüs ve nesihden me'zûn olduğu gibi, ta'lîkta dahi hoşnüvîs olduğunu, Müstakîm-zâde **Tuhfe-i Hattâtîn**'de yazıyor.

Hz. Hakkı'nın 1098/(1687)'de kerîme-i muhteremeleri Hatîce Hanım vefât eyledi ki, söyledikleri târîhdir:

Cevherîn harfile ey ***Hakkî*** *didim târîhini*
Bâğ-ı Firdevs ola her dem o gül-i gül-zârı
(باغ فردوس اوله هر دم او كل كلزارى)[24]

24. Bu ibârenin hesaplanmasından 1099 çıkmaktadır. (H)

1101/(1690)'de şeyhi Magosa'ya nefy edilmesiyle Hz. Hakkı, berâ-yı ziyâret oraya azîmetle şeyhine mülâkî olarak bir gün sohbet esnâsında şeyhe ziyâde incizâb-ı rûhânî ve tecellî-i Rahmânî zuhûr etmekle, Hz. Hakkı, pîr-i muhterem Hüdâyî'nin bir ilâhîsini ve akabinde bir aşr-i şerîf okuyup, şeyhinin büyük bir duâsına mazhar oldular. Himmet-i Hz. Şeyh ile birçok esrâra daha muttali' olmuştur. Şeyhi hâl-i cezbede iken hıtâm-ı ömrünü bi'l-ifâde misbaha parmağını Hz. Hakkı'nın ağzına sokarak, "*Al nefsimi kâmilen sana verdim ve senden başka kalbimde taalluk bulamadım.*" diye Hz. Hakkı'yı kendi makâmına ikâme etmiş ve silsile-i zerrîn-i Celvetiyye'yi Hz. Hakkı'ya rabt eylemiştir ki, 1102/(1691) senesine müsâdiftir.

/39/ Bu hâlin vukûundan sonra inkişâfât-ı rûhâniyyeleri bir kat daha tezâyüd ederek, (وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ)[25] ve (قُمْ فَأَنذِرْ)[26] hitâbıyla muhâtab olduğu gibi, "Abdullâh, Abdülkâdir, Abdüllatîf, Mahmûd ve Kıble-i ehli's-semâ" gibi esmâ ile tevsîm buyurulduğunu **Silsile-i Celvetiyyesi**'nde ve **Vâridât-ı Kübrâ**'sında işâret eylemiştir ki, bu esmâ kutb-ı zamân olanlarda zuhûra gelir. **Kitâbu'n-Netîce** nâm eserinde, "Feylosof-ı dehr" diye âlem-i ma'nâdan tesmiye olunduğunu ve bunun, "hakîm-i ilâhî" demek olduğunu yazıyorlar.

Kendilerinde iki kere sırr-ı saltanat-ı ma'neviyye zuhûr edip, bi'd-defeât Hızır (*aleyhi's-selâm*) ile mülâkî ve hayır duâlarına mazhar olduklarını ve nice akabât ve berâzıhtan kendisini Hz. Hızr'ın izn-i Hak ile tahlîs ettiklerini âsârında beyân etmektedir.

Atâiyye'sinde buyururlar ki:

> "Tarîkat-ı ricâlde olanların ekseri seyr-i ekvân ile mübtelâdır ki, bu fakîre seyr-i mezkûr bir kerre vâki' olup, aktâr-ı arzı cemîan devr eyledim ve her nâhiyede bir türlü âdemi görüp taâmlarından ekl ettim ve her şehirde Şeyhü'l-Ekber (*kuddise sırruhu'l-athar*) sûretini gördüm ki, elinde Mushaf-ı şerîf tutup tilâvet-i Kur'ân eyler."

Mürşid-i mükerreminin son enfâs-ı tayyibelerine mazhariyyetten sonra Konya-Seydişehir-Söğüt-İznik-İstanbul tarîklarıyla Bursa'ya muâvedet buyurdular. Bu seyâhatleri esnâsında Hz. Mevlânâ'yı, Cenâb-ı Sadreddîn-i Konevî'yi ve Eşref-zâde Abdullâh-ı Rûmî hazretlerini ziyâret eylediler.

Sultân Mustafa Hân zamânında da'vet tarîkıyle iki def'a gazâya gitmiş ve iki def'a Haremeyn-i muhteremeyni ziyâret etmiştir.

---

25. "Senin şânını yükseltmedik mi?" 94. İnşirâh sûresi, 4. (H)
26. "Kalk, insânları uyar." 74. Müddessir sûresi, 2. (H)

Dergâh-ı münîflerini ziyâret eylediğimde, gazâya birlikte götürdükleri sancaklarını gördüm ve ziyâret ettim; fersûdeleşmiştir.

1122/(1710) senesinde Hicâz'da bulundukları zamân, **Esrâr-ı Hac** nâmıyla yazdıkları kitabı Urbân yağmasında zâyi' eylediğini yana yakıla bir eserinde bahs etmektedir.[27]

1130/(1718) senesinde, âlem-i gaybdan me'mûren, Bursa'dan ehl ü evlâdıyla birlikte Şam'a hicret edip, üç sene orada ikâmet eylemişlerdir. Burada iken Şeyh-i Ekber'in himem-i rûhâniyyelerine nâil olarak, ba'dehû İstanbul'a geldiler. Üç sene burada ikâmet buyurdular. **Hadîkatü'l-Cevâmi'**in beyânına (göre) **/40/** o târîhte yeni inşâ olunan Ahmediyye Câmi'-i şerîfine, Cum'a vâizliğine ta'yîn kılınmış ve bulunduğu müddetçe bu hizmete devâm eylemiştir. Bir aralık vahdet-i vücûd mes'elesinden bahs etmesi hasebiyle Tekirdağ'da ikâmete me'mûr olup bir müddet sonra yine Dersaâdet'e avdet buyurdular.

İstanbul'da iken bir aralık Zeyrek'te, Kilise Câmii ittisâlindeki zâviyede hücrenişîn oldukları bu zâviyenin penceresi üstündeki kitâbeden nümâyândır ki, bu kitâbenin bir sûretini **Kemâl-nâme-i Hakkı** nâm eserime derc eyledim.

Bidâyeten Karabaş-ı Velî hazretlerinin vahdet-i vücûd mes'elesinden bahs etmesi, Hz. Hakkı'nın neş'e-i ilmiyye-i zâhiriyyesine dokunup, aleyhinde gâyet şiddetli bir mektûb yazmışlardı ki, bu mektûbun bir sûretini müşârünileyhin terceme-i hâlini yazdığım sırada, inşâallâh derc edeceğim. Hz. Hakkı'da neş'e-i ilmiyye-i bâtıniyye zuhûr edince, kendisi de, o deryâ-yı vahdetin müstağraklarından olup, ilk ta'rîzında cezâ-yı mâddiyyesine uğramış ve Tekirdağ'a nefy ü tağrîb edilmiş olması garîb bir hâldir.

Bir de Tekirdağ'da iken teehhül buyurmuşlar[28], aldıkları kadın halk nazarında, evvelce sû-i şöhrete uğramış olduğundan, bir gece kapısının üzerine iki boynuz asan ahâlî-i beldeye karşı Cenâb-ı Hakkı pek garîb ve latîf bir mukâbelede bulunmuşlardır. Onun bu kadını alması, tarîk-ı nâ-hem-vârdan kurtarmak, onda gördüğü isti'dâdın zuhûruna sebeb olmaktan ibâret mahsûl-i ilm-i ledün idi. Câhil halk bunu bilmediğinden Hz. Şeyh'i tahkîr mesleğine girdiler.

İstanbul'a avdetleri sırasında, ahâlîye ziyâfet tertîb edip hânesine kısım kısım da'vet buyurmuşlardır. O boynuzları kapısı üstünden indirip, bir tarakçıya, çıktığı mikdâr hilâl yaptırmışlar idi. Ziyâfette nevâle-çîn olanlar, avdet edeceği zamân herkese o

27. Öyle zannediyorum ki, bu eser, Kütübhâne-i Umûmî'de gördüğüm ve esâmî-i âsâr-ı Hz. Hakkı meyânında bahs ettiğim **Mecmûa-i Hakkı** olsa gerektir.

28. Hücreleri mahallini aradım, buldum. Yakın vakte kadar mevcûd imiş. Hâlen yeri ve bir kurnalı hamâmı vardır. Dâire-i hükûmetin arkasında sokak içindeki câmi'-i şerîf yanındaki sokağın çıkmazındadır. Kalben rûhâniyyetine mazhar oldum.

hilâllerden birer tâne yâdigâr olarak vermiş. O zamânın âdeti üzere herkes aldığı hilâli sarığının kenârına sokup müteşekkiren avdet etmiştir. Cenâb-ı Şeyh, kapısına asılan boynuzları bu sûretle, umûm şehir halkının başına kendi elleriyle koydurmuştur.

İstanbul'a avdet buyurdukları zamân ahâlîden biri intibâha gelerek, "*Yâhu, biz mugâyir-i edeb hareket ettik. İşin hikmetini idrâk edemedik. Hz. Şeyh'e fenâ muâmele ettik, fakat o, boynuzları hilâl yapturmuş, hepimize taksîm etmiş gitmiş.*" diye halkı irşâd edince pek mahcûb ve nâdim olmuşlardı. O kadın bi'l-âhare veliyyetu'llâh mertebesine ermiştir. Nitekim tafsîli aşağıda gelecektir.

Bilmeyen ilm-i ledünnü anı abd itdi sanır

/41/ Bir eserlerinde buyururlar:

"Allah teâlânın izni ve Rasûlullah (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) hazretlerinin işâreti ve veled-i ekberi olduğumuz Şeyh Muhyiddîn-i Arabî hazretlerinin işâreti ve Hz. Hızır'ın imdâd u rûhâniyyeti ve Hz. Şeyh'in mirâran icâzeti ile İstanbul cânibine müteveccih olup, üç sene kadar Üsküdar'da meks ü ârâmdan sonra Bursa'ya sevk-ı ilâhî vâki' olmakla oradan semend-i azîmete süvâr olup, yine makâmımızda karâr vâki' oldu.

Kitâbu'l-Hitâb ve **Kitâbu'n-Necât** ve **Amme Tefsîri** ki, **Kâdî**'nin üzerinedir, Şâm-ı şerîfde tahrîr olundu. Üsküdar'da üç sene tamâm otuz aded kitap te'lîf kılındı. Etrâfa bi-hasebi'l-iktizâ mekâtîb-i tavîle yazıldı. Nice tahrîrât beyâza geldi ve bu makâmda dahi kelâm vardır. Lâkin li-ecli'l-maslaha ve't-tesettür tayy olundu.

Üsküdar'da olduğumuz hâlde bir gece Hz. Üftâde ve Mahmûd-ı Hüdâyî (*kaddesa'llâhu esrârahumâ*) temessül edip gelerek yanıma oturdular. Hz. Üftâde, âğâz-ı kelâm edip, "*İşte Üftâde; Üftâde ve Hüdâyî; Hüdâyî! Âhir sen de onlara eriştin.*" buyurdu. Bursa tarafına işâret vâki' olup, "*Sizi sağ tarafımıza alalım.*" diye remz olundu. Hz. Hüdâyî ile ba'zı mülâtafât vukûa geldi. Levni sufrete mâil, hafîfü'l-lihye, mu'tedilü'l-cüssedir.

Şeyh Üftâde, tavîlü'l-kad ve tavîlü'l-lıhyedir ki, bunun dahi levni biraz sufrete mâildir.

Şam'da iken Şeyh-i Ekber (*kuddise sırruhu'l-athar*) bir kaç kerre temessül edip, "*Şol ki halk ona yaprak der, o bizim yanımızda habîs ve harâmdır.*" buyurdu. Tütüne işârettir. Şam'da ikâmetim hâlinde, metâlib-i âliyeden bir matlab-i âlî hâsıl oldu ki, derece-i sohbettir. Ya'nî bir gece bîdâr ve iğmâz-ı ayn üzere iken Cenâb-ı Risâlet-penâh (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) muhâzâtıma gelip, (من تحقق اسمى تحقق اسمه)[29] buyurdular ve bu fakîri derece-i simâ' vü rivâyete yetirdiler. Bu kelâmın şerhi, gayrı mahaldedir.[30]

29. "Kim ismimi gerçekten benimserse, onun ismi de benimsenir." (H)
30. **Vâridât-ı Kübrâ** nâm eserde gördüm.

İşte hâbda görüp, işitmekle yakazada olmak berâber değildir. Ve bu makûle ma'ânî-i garîbeyi ekser ehl-i rusûm inkâr ederler. Lâkin onların inkârından ötürü bi'l-küllîye dehân-beste ve hâme-şikest olmak sezâ değildir. Zîrâ bu makûle maânîyi tasrîhde nice erbâb-ı isti'dâdı irşâd vardır."

/42/ Müşârünileyhin âsâr-ı aliyyelerinden birinde Arabiyyü'l-ibâre olmak üzere yazdıkları hasbıhâl-i husûsîlerinin tercümesidir:

"Cenâb-ı Hak, âdet-i ilâhiyyesi üzere, beni bulunduğum dereceden hemân âlî bir mertebeye is'âd ile hâiz-i şân etti. İlm-i ilâhîsinden evvelce mâlik olamadığım bir meziyyeti vicdânıma ifâza ile nâil-i irfân eyledi. Şu is'âd u ifâza sinîn-i hayâtımdan her yedi senede bir vukûa geldi. Lâkin bu tefeyyüz ü teâlî mirâret-i ez-mâ-yı ibtilâ olmasına tavakkuf ettiğinden tahallüf-i isti'dâdât hasebiyle meşâk, suver-i adîdede zuhûr eylediğinden ben de bir taraftan dîger tarafa azîmet; bir beldeden dîger beldeye hicret etmek gibi bir çok beliyyeye giriftâr oldum. Mihnet, insânı bulunduğu dereceden tenzîl etmez.

Meşakkata gerden-dâde-i rızâ olmak bi'l-aks âkıbet-i haseneyi mûcib olur. Kelâm-ı ilâhî iktizâsından olmak üzere en evvel gittiğim yer bilâd-ı Rûm'dan Üsküb beldesi idi. Yedi sene sonra oradan Bursa'ya hicret eyledim. Yedi sene sonra Kıbrıs'a sefer etmek lâzım geldi. Yedi sene sonra Harem-i şerîf'e gitdim. Yedi sene sonra cânib-i Hicâz'a azîmet eyledim. Orada evlâdım irtihâl etti. Tarîk-i hacda pek çok şedâide hedef oldum. Hattâ kıymet-dâr kitaplarım ile emvâl-i nefîsemin kâffesi elimden gitti. Emr-i ilâhîye inkıyâd eyledim. Olacaklar oldu.

Yedi sene sonra ebeveynimin kabirlerini ziyâret maksadıyla maskat-ı re'sim Aydos cânibine azîmet eyledim. Yedi sene sonra ikinci def'a olarak hacca gittim. Yedi sene sonra Bursa'dan Şâm-ı şerîfe hicret ile emr olundum. Akrabâmın kâffesinden dûr oldum.

İşte birçok musîbetler ve çileler ile geçirdiğim bu yıllar kırk seneyi tecâvüz ettiler. "*Cenâb-ı Hak dilediğini işler.*" hükm-i ilâhîsini ta'kîb eden bu kadar emr-i samedânîsini reddedecek ferd tasavvur olunamâz.

Benim giriftâr olduğum şu masâib, işâret-i ma'neviyye üzerine zuhûra gelmiş şeylerdir. Benim bunda kat'iyyen ihtiyârım yoktur. Hareket-i ihtiyâriyye nefsânî olduğu için her bir şeyi müntic olmaz. Âkıbet-i hasene ancak Cenâb-ı Hâkim-i hakîkînin fermânı üzere vücûda gelen netîcedir. Bâlâda zikr ettiğim seferler esnâsında çektiğim dîger belâyâ ise, kesreti cihetiyle kâbil-i ta'dâd değildir.

Hz. Fahr-i âlem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*), "*Benim giriftâr olduğum beliyyeye, enbiyânın hiç birisi mübtelâ olmadı.*" buyurmuştur. İbtilâ, kulûbu tenvîr eder ve tecellî-i ilâhî olduğu için tehiyye ve tevsî' eyler. Zîrâ tecelliyât, ale'l-ekser gayr-ı mülâyime müteallıktır.

/43/ Bu sebebe mebnî meşakkatların en şiddetlisi enbiyâ hakkında vukûa gelmiştir. Daha hafîfi evliyâda görülmüştür. Bu minvâl üzere sâir küberâ-yı ümmet meşakkat çekmişlerdir. Şu ibtilânın fevkinde daha büyük bir ibtilâ vardır ki, o da şedâid-nümâ bir kavm hakkında hidâyetle duâ etmektir.

Hz. Fahru'l-mürselînin, "*İlâhî! Kavmime hidâyet eyle; zîrâ onlar bilmezler.*" diye duâ etmesi gibi, Nebiyy-yi zî-şân efendimiz hazretlerinden mukaddem enbiyâ, akvâm üzerine bedduâ etmeye me'zûn idi.

Hz. Nuh (*aleyhi's-selâm.*)'ın, (وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا .)[31] kelâmı nerede, Sultân-ı enbiyâ efendimiz hazretlerinin kavminden gördüğü gılzata karşı, hidâyetle duâ edişi nerede?"

Kitâbü'n-Netîce'de şu bahsi gördüm:

"1096/(1685) târîhinde Üsküp'te idim. İstanbul'da şeyhim, seyyidü'l-aktâb Seyyid Fazlî-i İlâhî'nin (*kuddise sırruhû*) ziyâretine geldim. Bir gün seyyid-i müşârünileyhe, bir hâlet-i acîbe vâki' olup, bu anda sadrıma top gibi bir şey nâzil olup, "*Ol halîfeyi oradan kaldır.*" dediler. Bu fakîre oradan hicretimi emr ettiler. Lâkin kemâl-i edeblerinden sırrını söylemediler. Fakîr dahi varıp, ehl ü iyâlimi Üsküb'den Bursa'ya getirdim.

İki sene sonra Üsküb istîlâ-yı küffâra ma'rûz kaldı, nehb ü gârete uğradı. Ahâlîsinin kimi maktûl, kimi gurbetlerde zebûn kaldı. Bursa'dan tekrâr Hz. Şeyh'i ziyârete geldiğimde Şeyh hazretleri, tebessüm buyurup, "*Gördün mü, ol vakit bize hakkınızda vâki' olan ma'nâ hak imiş; hâlâsınıza sebeb oldu.*" buyurdular."

Tafsîlât-ı vâkıadan şu târîhleri elde ettim:

1086/(1675) İsmâîl Hakkı hazretlerinin Üsküb'e azîmeti,	
1096/(1685)	Üsküb'den müfârakatı,
1101/(1690)	Kıbrıs'a seferi,
1108/(1696)	Hicâz'a seferi,
1115/(1703)	Aydos'a seferi,
1122/(1710)	Def'a-i sâniye Hicâz'a seferi,
1129/(1717)	Şam'a seferi,
1135/(1723)	Bursa Câmi'-i Muhammediyye'yi inşâsı,
1137/(1725)	İntikâli.

31. "Rabbim! Kâfirlerden yer yüzünde dolaşan tek kişi bırakma." 71. Nûh sûresi, 26. (H)

/44/ 1135/(1723) senesinde beşâret-i Rasûl-i ekrem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) üzerine Bursa'da Tuzpazarı'nda el-hâletü hâzihî ma'mûr olan câmi'-i şerîf ve dergâh-ı münîfi inşâ eylemiştir. İsmini, "Câmi'-i Muhammediyye" tesmiye eylemiştir.

İnşâd eyledikleri târîh ber-vech–i âtîdir:

قال إسماعيل حقى المنزوى
فى مقام سالكوه قد هدوا

جلوتى الإنتساب فى الطريق
أكبر السر فيمن أرشدوا

وفق الله الكريم المستعان
من يدى قد قام هذا لمشهدوا

بل هو الفعال لا فيه شريك
وحدوا الله تعالى وحدوا

وافعلوا الخير رجاء للفلاح
واذكروا الله كثيرا فاهتدوا

أيها الصوفية أهل الصفا
إن أردتم اقترابا فاسجدوا

قال للتاريخ بانيه الفقير
تم بيت الله صلوا واعبدو [32]

Zi'l-hicce 1135/(Eylül 1723)

32. Münzevî olan İsmâîl Hakkı Efendi, sâliklerin makâmında onlara, "Hidâyete eriniz." dedi.
O İsmâîl Hakkı, tarîkatta Celvetî müntesibidir. O yolun mürşidlerinin sin bakımından en büyüğüdür.
Kerîm ve müsteân olan Allah, bu mabedin inşâsında onu muvaffak eylesin.
Allah teâlâ, dilediğini bizzât kendisi yapar ve O'nun şerîki yoktur. O halde, Allah teâlâyı birleyiniz, O'na ortak koşmayınız.
Kurtuluşa ermek ümîdiyle hayır işleyiniz ve Allah'ı çokca zikredip hidâyete eri
Ey ehl-i safâ olan sûfîler! Allah'a yakın olmak istiyorsanız, O'na secde ediniz.
Bu câmiin bânîsi inşâ târîhi için şöyle dedi: Allah'ın evi olan bu mescid tamâm oldu. Bunun için salavât getirin ve Allah'a ibâdet edin. (H)

Câmi'-i şerîf pek şîrîndir. Zamân zamân ta'mîr ve tecdîd edildiğinden hâlen ma'mûr ve müzeyyendir. Pencerelerinin üstünde şu beyitler vardır:

Lutf-ı mahsûs-ı Hazret-i Allâh
Yapdı bir böyle dil-güşâ dergâh

Gülşen-i bülbülân-ı Celvetiyân
Cezbe-efzâ-yı âşık-ı âvâh

Geldi târîh içün bu beyt-i acîb
Gönlüme sûy-ı gaybdan nâgâh

Oldu tekye kavî be-emr-i ilâh
Diyelim lâ-ilâhe illa'llâh
اولدی تکیه قوی باامر اله
دیه لم لااله الا الله = 1135/(1723)

Bu manzûme Bursalı Tâhir Bey merhûmun **Osmânlı Müellifleri** nâm eserinin III. cildinde 405. sahîfesinde mezkûr Bursalı Levhî Hasan Efendi'nindir. Sonra her ne sebebe mebnî ise şekl-i âharda câmi'-i şerîfe âharı tarafından ta'lîk edildiği anlaşılıyor ki, aslı böyledir:

Şeyh Hakkî Efendi tâle bakâh
Yapdı bir böyle dil-güşâ dergâh

Gülşen-i bülbülân-ı Celvetiyân
Hâlet-efzâ-yı âşık-ı âvâh

Geldi târîh içün bu beyt-i acîb
***Levhiyâ** sûy-ı gaybdan nâgâh*

Oldu tekye kavî bâ-emr-i ilâh
Diyelim lâ-ilâhe illa'llâh

Bu Levhî Hasan Efendi, tarîkat-ı Celvetiyye'dendir. Bursa'da irtihâl eylemiştir. Müderrisînden idi. İstanbul'da Fâtih'te Millet Kütüphânesi'nde **Dîvân**'ı vardır. Hz. Hakkı'ye müntesib olması müstedeldir. (*Rahmetu'llâhi aleyh*)

1137/(1725) senesinde Hz. Hakkı'nın sinn-i şerîfleri yetmişbeşe vâsıl olmuş idi. Bu sırada âzim-i râh-ı bekâ oldular. (*Rahmetu'llâhi aleyhi rahmeten vâsia, kaddesallâhu sırrahu'l-azîz*). **Gül-zâr-ı Sulehâ**'da, "*Zi'l-ka'de 1137/(Hazîrân 1725), yevm-i Perşembe, zuhra karîb.*" diye muharrerdir.

Nakdü'l-Hâl nâm eserlerinde, irtihâllerinden üç sene evvel, üç sene sonra irtihâllerine işâreten şu manzûme-i târîhiyyeyi söylemişlerdir ki, irtihâllerinden nice zamân sonra anlaşılmıştır:

Âteş-i tevhîdi her kim yakdı kânûn-ı dile
***Hakkı**'nın envâr-ı Hakk'ile pür oldı merkadi*

Kerâmât-ı kevniyyelerinden bir kerâmettir.

Şâir Bâkî merhûm Cenâb-ı Hakkı'yı rü'yâda görüp, sohbetten sonra bir mısrâ'la hatm-i kelâm etmişler. Ba'de'l-intibâh **/45/** hesâb edilmiş, tamâm târîh-i intikâlleri olduğu meydâna çıkmıştır. O mısra' budur:

Kebş-i rûhum Hakk'a kurbân eyledim
(کبش روحم حقه قربان ایلدم) = 1137/(1725)[33]

Kabr-i enverleri câmi'-i şerîfin mihrâbı arkasındadır. Makâmât-ı âliyeden bir ziyâret-gâhdır. Abdülhamîd Hân-ı sânî merhûmun ser-karîni Hacı Ali Paşa merhûm gerek türbesini, gerek câmi'-i şerîfini ta'mîre himmet eylemiştir. Kabr-i âlîlerinin üstü açıktır. Etrâfında ve üstünde demirden şebeke vardır. Kabir taşında şu manzûme müsâdif-i nazar olur ki, nâzımı Hâdî Çelebi merhûmdur:

Kutb-ı zamâne Şeyh İsmâîl Hakkî hak bu kim
İrişdi ilm-i zâhir ü bâtında hakkâ gâyete

Oldı behişte tâir kuds-i rûhı pür-feşân
Müsterşidânın eyledi üftâde hâk-i firkate

*Tahrîr itdim **Hâdiyâ** târîh-i rıhletini*
Hak Hak didi azm eyledi Hakkı Efendi cennete
(حق حق دیدی عزم ایلدی حقی افندی جنته)

33. Bu târih mısraından 1127 çıkmaktadır. (H)

Zahru'l-mevâli'l-ızâm Eğerci-zâde Hâtif Hasan Efendi dahi, manzûme-i âtiyeyi inşâd eylemiştir:

Hazret-i Hakkî Efendi kim o kutb-ı âlemin
Sînesi tavr-ı tecellî vü dili âgâh-ı Hak

Cilve-gâh-ı Celvetî'de oldı nice rûz-gâr
Mürşid-i menzil-resâ-yı sâlikâna râh-ı Hak

Azm ü ikbâliyle çok müddet şeref-yâb oldular
Minber ü mihrâb u kürsî pâye-gâh-ı câh-ı Hak

"İrcii" emrin işidüp itdi derhâl imtisâl
Âşıkın endîşesi va'llâhi Hak bi'llâhi Hak

Fevtinin târîhidir ***Hâtif*** *hurûf-ı dâğ-dâr*
Şeyh İsmâîl-i Hakkî âzim-i dergâh-ı Hak
(شیخ اسماعیل حقی عازم درکاه حق)

Dîger târîh:

Pîr Hakkî şâdâ bâdâ Fâtiha
(پیر حقی شادا بادا فاتحه)

/46/ İsmâîl Hakkı hazretleri, eâzım-ı müfessirîn-i İslâmiyye'den ve efâhım-ı meşâyıh-ı sûfiyyeden ve efâzıl-ı fuzalâdan bir zât-ı mekârim-simâttır.

Mekârim-i ahlâk ile mevsûf ve vâridât-ı Rabbâniyye ve küşûf-ı bâhire ile ma'rûf idi. Yazdıkları âsârın ma'lûm olabilenlerinin mikdârı yüz on sekize bâliğ olmuştur. Mübârek hatt-ı destleriyle muharrer olarak elyevm kısm-ı a'zamı mahfûzdur. İnşâkerdeleri olan câmi'-i şerîfin minber tarafındaki hücre-i mahsûsaları elyevm kütübhâne ittihâz olunmuş ve i'tinâ-yı mahsûs ile bir câmekân ve câmekânı setr eder demir kepenk yapılarak kilit altında hıfz edilmekte bulunmuştur.

Mükerreren ziyâret ile şeref-yâb oldum. Bunun tafsîli, **Bursa Hâtıraları** nâm eser-i fakîrânemde muharrerdir.

Rûhu'l-Beyân nâm dört cilt tefsîr-i kebîrini on kısım üzerine yazmış ve gâyet i'tinâ ile yazmağa başlayıp, nasıl başladıysa yine öylece nihâyetlenmiştir. Temâşâ edenler hüsn-i hattının derecesine hayrân olurlar. İnci gibi, hurûfâtı dizmiştir. Kes-

ret-i tahrîr ile melâlet gelmeyip, aynı kalemden çıkmış, aynı kıt'ada yazılmış olduğu müşâheddir.

Vâridât-ı Kübrâ'yı yazarken de ba'zan cezbe-i ilâhiyye zuhûra gelmiş, ince ince yazarken, bir sahîfeyi yalnız bir kelime ile doldurduğu da olmuştur. Âsâr-ı aliyyelerinin kısm-ı a'zamı gayr-i matbû' ve bir kısmı matbû'dur. El yazılarıyla olanların ba'zıları oraya buraya dağılmış ise de, nüshâları istinsâh edildiğinden dûçâr-ı zıyâ' olanları pek azdır.

Hakîkaten ekâbir-i ümmetten olup, menba'-ı ilm-i hikmettir. Mükemmel ve müretteb bir **Dîvân**'ı vardır.

Eş'ârı:

Ey tarîk-ı Hazret-i Hak râh ıyânımdır benim
Reh-nümâ-yı sâlikân-ı Hak beyânımdır benim

Zînet âverdir belâgat çehre-i güftârıma
Bu fesâhat hâssa-i şân-ı zebânımdır benim

Mündericdir defterimde zâhir ü bâtın kamu
Elde hâmem dil bilür bir tercemânımdır benim

Ger nesîm-i rahmet-i Hak olsa mevc-engîz feyz
Sâhile dür-dâne-rîz olan dehânımdır benim

Derd ile geldim cihâna derdile oldum revân
Bu fenâ hâne pil-i rûh-ı revânımdır benim

Kimse bilmez hâlimi Allâh'a kalmışdır işim
Yalınız dil mahrem-i râz-ı nihânımdır benim

Hançer-i ser-tîz-i aşkın n'ola çeksem minnetin
Dem-be-dem rûzen-güşâ-yı beyt-i cânımdır benim

Lücce-i bahr-i siyehdir san sevâd-ı defterim
Her kızıl nokta varakda katre kânımdır benim

Bir aceb deryâ-yı hikmetdir devâtımda midâd
Kilk-i gevher pâş-ı gavvâs-ı zebânımdır benim

Böyle açılmazdım ey **Hakkî** *bu bâğ içre velî*
Soldum âhir neyleyem vakt-i hazânımdır benim

* * *

/47/ *Aşkdır ser-levha-i mecmûa-i sırr-ı Hudâ*
Mekteb-i irfânda aşk ile iderler ibtidâ

Aşkdır şol şu'le-efrûz-ı vücûd-ı kâinât
Kim kılupdur âlem-i hejde hezârı pür-ziyâ

Kâr-gâh-ı âlemin aşk eyledi bünyâdını
Düzdü Üstâd-ı ezel bir san'at âdemden ana

*"***Küntü kenzen***"den vücûda geldi ol birr-i güher*
Ol güherden saçdı yüz bin gevheri bî-intihâ

Bahr-ı cûdu bî-girân-ı Hak temevvüc eyledi
Düşdü asdâf-ı vücûd-ı âdeme dürr-i safâ

Ol dürr-i yektâya bir gavvâs olmaz dest-i zen
Olmayınca işbu kevn deryâ-yı aşka âşinâ

Hakk'a kurbet ister isen varını aşka değiş
Hakkıyâ *bî-aşk olanlar oldular hakdan cüdâ*

* * *

Menba'-ı ilm-i Hudâ'sın Yâ Muhammed Mustafâ
Dem-be-dem feyz-âşinâsın Yâ Muhammed Mustafâ

Her kelâmın mu'cize her kârın ihsândır bize
Cânib-i Hak'dan atâsın Yâ Muhammed Mustafâ

Tâc-ı İskender sana taht-ı Süleymân neylesün
Sen şeh-i mülk-i bekâsın Yâ Muhammed Mustafâ

Şerbet-i vaslınla dermân eyle **Hakkî** *hastaya*
Sen kabûl eyle recâsın Yâ Muhammed Mustafâ

* * *

Her nefesde bir tecellî-i Hudâ ister gönül
Kendüye bu gurbet içre âşinâ ister gönül

Hakkıyâ mahrem bulunmaz râz-ı aşka bu zamân
Halk-ı âlemden anınçün ihtifâ ister gönül

Bu na't-ı şerîf bestelenmiştir; elsine-pîrâ-yı ẓâkirândır.

* * *

Yâ Rasûla'llâh makâmın arş-ı a'lâdır senin
Merteben bâlâ-yı Tûbâ'dan muallâdır senin

Cevher-i lafzın katı kıymetlüdür yâkûtdan
Anın içün her sözün makbûl-i Mevlâ'dır senin

Mâidende halka takdîm-i şefâat eylemek
Feyz-i dil-cû-yı lebin sükkerden ahlâdır senin

Her ne sûret kim virirsin kârına dâreynde
İtdiğin tedbîrler sâirden evlâdır senin

Arza hâcet yok huzûrunda hâcet **Hakkî** *kulu**
Aks ider âyînene kalbin mücellâdır senin

Bu nazm-ı bedî' devrân tarzında bestelenmiştir; elyevm okunur.

* * *

Fahr ile fahr eylemekdir câh u devletden garaz
Züll-i nefsi anlamakdır izz ü rif'atden garaz

İlmile maksûd olan Hak bilmek oldu ey kişi
Bir kuru ceng ü cedel sanma bu hikmetden garaz

/48/ *Pâk u tâhir eyle çirkâb-ı hevâdan nefsini*
Yalnız el yüz yumak sanma tahâretden garaz

*Halvet eyle "***lî-maa'llâh***" sırrı ile bir nefes*
Mürşid-i kâmil ile bu oldı sohbetden garaz

Sende açlık sende perhîz ü çile yok sâlikâ
Bu mudur(ur) böyle fikr eyle tarîkatden garaz

Zikr ü fikrin dâimâ hak eyle dilden hakkı sür
Hakk'ıla hak olmadır **Hakkî** *hakîkatden garaz*

* * *

Menba'-ı aynü'l-hayât-ı cism ü cândır zikr-i Hû
Çeşme-i feyzü'l-cinân-ı câvidândır zikr-i Hû

On sekiz bin âleme Hû'dur tecellî eyleyen
Çeşm-i bînâya yegâne armağândır zikr-i Hû

*Hû '**Huve'llâh**'dan*[34] *irer âşık "ene'l-Hak" sırrına*
Kimse bilmez böyle bir râz-ı nihândır zikr-i Hû

Halka-i zikr oldu hıfz-ı âleme gûyâ hisâr
Bâis-i devr-i devâm-ı âsumândır zikr-i Hû

Âf-tâb-ı zikr-i Hak'dır dilleri pür-nûr iden
***Hakkıyâ** her zerreye vird-i zebândır zikr-i Hû*

Kıt'a:

Olmasa hüsn-i ezel ruhsâr-ı gülde âşikâr
Eylemezdi bülbül-i şûrîde âh u zârı kâr
Her varakda yazdı bir sır hâme-i sun'-ı ezel
Lîk idrâk etmeden âcizdir akl-ı rûzgâr

Müfredât:

Tâbi' olsa heves-i nefsine mürîd
Dinilür nâmına şeytân-ı merîd

* * *

Sanma her sâliki Hak'dan beğim âgâh ola
Cümleden ide güzer vâkıf ila'llâh ola

* * *

Vech-i dil-dâra hicâb olsa vücûd
Hâsıl olmaz gönlü gözüne şuhûd

* * *

Olam dirisen eğer şem'-i vasl ile me'nûs
Koma hayâl-i sivâyı gönülde çü fânûs

34. (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) "De ki: Allah birdir... " 112. İhlâs sûresi, 1. (H)

/49/ Çile-hâneleri:

Bursa'da inşâ-kerdeleri olan câmi'-i şerîfin ittisâlinde, hânelerinin bulunduğu mahallin alt katındadır. Kâmilen kâr-gîr olup kapıdan başka ziyâ alacak penceresi falân yoktur. Burada yakın vakte kadar tavandan uzatılmış bir zincîr ve zincîrin ucunda bir halka vardı ki, Hz. Şeyh'in kıbleye müteveccihen oturduğu zamân bi-hasebi'l-beşeriyye galebe-i nevm ile uzanıp yatmamasını te'mîn için ser-i mübâreklerini bu demir halkaya geçirir öyle otururlar imiş. Eğer kapısı kapanırsa, havâ alacak yeri de yoktur. Birkaç def'alar buraya girdim; namâz kıldım, duâ ettim; te'sîr-i rutûbetten mütessir oldum. Kat'iyyen îmân ettim ki, Hz. Şeyh buraya girdikleri zamân beşeriyyetten insilâh ederlerdi. Zîrâ burada tahammül için vücûd-ı beşerî mevzû'-ı bahs olamaz. Neş'e-i aşk-ı muhammedî vü ilâhî ile müstağrak olup, avârız-ı beşeriyyeden bu râdde kat'-ı alâka etmişlerdir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Hz. Mısrî ile mülâtefeleri:

Cenâb-ı Mısrî'nin üzerine hücûm eden muzır insânların harekâtından müteessir olup mülâtefe tarîkıyla manzûme-i âtiyeyi göndermişlerdir:

Gel bu sırrı Mısriyâ fâş eyleme
Hân-ı hâssı âmmeye aş eyleme

Açma Yûsuf yüzünü a'mâlara
Çeşm-i nâ-bînâları yaş eyleme

Nûn içinde gizle bu gevherleri
Virme nâdâna anı taş eyleme

*Bâ-yı "**bi'smi'llâh**"dan tâ mîm'e dek*
Sîn'i tut bu yüzleri fâş eyleme

Her yolun bir sâliki var lâ-cerem
Vâsılı mahbûba yoldaş eyleme

İsm-i a'zam vechine nâzır isen
Halkın ayaklarını baş eyleme

*Ne ile tutdun teayyün **Hakkıyâ***
Noktayı anınla kardaş eyleme

Şekl-i tahrîrinden numûne:

"Kalb-i insân ki, mudğa-i sanevberî ve gûşt-pâre-i ebherîdir. Kilk-i bedâyı'-ı nigâr-ı ezelîden safha-i vücûda çekîde bir nokta-i ehadiyyet-şiâr ve bir nükte-i hakîkat-âsârdır ki, muallîmân-ı mekteb-i tevfîk ve mütekellîmân-ı medrese-i tahkîk, kitâbü'l-beyân-ı vücûdî ol cüz'-i lâ-yetecezzâ-yı vücûddan bir mertebe silk-i beyâna keşîde kılmışlar ki, havsala-i akl-ı cüz'îye güncâyiş mertebesinden dûrdur. Hakkâ ki, deryâ-yı vücûd mevc-hîz olalı böyle bir girânmâye güher zuhûra gelmemiş ve nûn-ı cem' ki, güher-rîz-i vâridâttır. Safha-i vücûda böyle rakam-zen-i ma'nâ olmamıştır. El-hak bu âyîne-i jeng-i beste-i alâyık, havâdîs ü mir'ât-ı jengâr-ı hûrde-i âlâyiş-i /50/ bavâis, saykal-ı zikr-i samadânî ve fikr-i heyûlânî ile safâ vü cilâ-pezîr olsa reşk-i nigâr, hâne-i çîn ü sûret-girân-ı mâ-çîn olup safha-i rû-yı pezîrinde nûr-ı ilâhî cilve-ger olmak lâ-raybe-fîh makûlesindendir.

Hoş-âb-ı sa'âdet-merdüm-i sâhib-i isti'dâd ki, emânet-dâr-ı gencîne-i dil olup, der-i hoş-âb-ı esrârı, pîrâ-yı iklîl-i cân ve gevher-i girân-kıymet-i envârı, sermâye-i bâzâr-ı cânân eyle. Kerîmâ! Bu çârûb-keş-i halvet-hâne-i taleb, Hakkî-i müstemendi, ehl-i dil gürûhuna ilhâk ile memnûn eyle. Ente'l-Kerîm."

* * *

Türkî, Arabî, Fârisî olmak üzere, manzûmâtı yetmişbin beyti mütecâvizdir. Terceme-i hâli âtîde yazılacak olan Mahmûd Nâsih Efendi bununla müstakıllen meşgûl olmuş idi. Âsârının kırk kadarını Arapça yazmıştır. En son eseri olan **Tamâmü'l-Feyz**, Arabiyyü'l-ibâre olup, pek mühimdir. Üç büyük cildden ibâret **Rûhu'l-Beyân**'ı de Arabiyyü'l-ibâredir.

İlm-i mûsikîde dahi behresi vardır. Hz. Hüdâyî'nin hayli ilâhiyyâtını bestelediğini yazıyor ve *"Zamânımız mûsikî-şinâsânı gibi bî-perdelerden değilim."* buyuruyor.

Hatt-ı destiyle muharrer **Dîvân**-ı şerîfi, İstanbul'da Sultân Bâyezîd'de Kütübhâne-i Umûmî'dedir. Zamân zamân ziyâret-i aliyyelerine âzim oldukça ta'zîmen sünûhâtım olurdu. Bi'l-âhare levha hâlinde türbe-i münevverelerine takdîm kılınanlardan ikisi ber-vech-i âtîdir:

Olmuşum meftûn-ı irfânı Cenâb-ı Hakkı'nın
Var mıdır bir mislini göster Cenâb-ı Hakkı'nın

Cem' u farkı dûr idüp cânânı bulmuş şübhesiz
Lâ-yu'ad âsârı burhânı Cenâb-ı Hakkı'nın

Bunca âsârı şehâdet eyliyor irfânına
Haslet-i âliyyesi bî-had Cenâb-ı Hakkı'nın

Rütbe-i kutbiyyeti bulmuş o irfân menbaı
Bî-nihâyet vasfının şânı Cenâb-ı Hakkı'nın

Bâ-husûs tefsîrini gördükce hayrânı olup
Pek büyük zât olduğun bildim Cenâb-ı Hakkı'nın

/51/ *Tâ Stanbul'dan gelüp kabrin ziyâret itmeğe*
Mürşid-i kâmil veliyyu'llâh Cenâb-ı Hakkı'nın

Zâir-i kabri olan me'yûs kalmaz bî-gümân
Feyz-yâb-ı sırrıdır gönlüm Cenâb-ı Hakkı'nın

*"**Ve'steînû**" emrine bi'l-inkıyâd ta'zîm ile*[35]
*İt ziyâret kabrini **Vassâf** Cenâb-ı Hakkı'nın*

Bî-haber sanma ziyâret ehline vâkıfdır ol
Bul ziyâret feyzini sen de Cenâb-ı Hakkı'nın

İftihâr itsün vücûduyla bu Bursa halkı kim
Kutb-ı âlem mürşid-i ekrem Cenâb-ı Hakkı'nın

* * *

Mefhar-i Celvetiyân Hazret-i Şeyh Hakkî'dir
Vâkıf-ı sırr-ı cinân Hazret-i Şeyh Hakkî'dir

Pertev-i feyzi ile şu'le-feşân olmuşdur
Nûr-ı irfânı ayân Hazret-i Şeyh Hakkî'dir

Âşikâr olmada el'ân uluvv-i himemi
Kutb-ı yektâ-yı zamân Hazret-i Şeyh Hakkî'dir

Vâris-i ilm-i nebî olduğuna şek yokdur
Bunca âsârı yazan Hazret-i Şeyh Hakkî'dir

Mâ-sivâ kaydını mahv eyleyerek kalbinden
*Sırr-ı "**mûtû**"yu bulan Hazret-i Şeyh Hakkî'dir*[36]

---

35. (وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ) "*Sabır ve namazla, Allah'dan yardım dileyin.* " 2. Bakara sûresi, 45. (H)
36. (مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا) "Ölmeden önce ölünüz. " el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, II, 291. (H)

Fuzalâya ulemâya şuarâya ser-tâc
Sahib-i **Rûh-ı Beyân** *Hazret-i Şeyh Hakkî'dir*

Nice esrâr u dekâyık çıkaran deryâdan
Âşık u sâlike cân Hazret-i Şeyh Hakkî'dir

Meşrik-ı subh-ı tecellî idi ol zât-ı şerîf
Nûr-bahşâ-yı cihân Hazret-i Şeyh Hakkî'dir

Dâimâ kalbimi âsârı münevver idiyor
Himmeti dâim olan Hazret-i Şeyh Hakkî'dir

Âşık-ı hâlisi **Vassâf'**ı *anın medhinde*
Didi kim cânıma cân Hazret-i Şeyh Hakkî'dir

Muhammed Ali Aynî Bey'in medhiyyesi:

Delîlin Hakkı olsun halk içinde hak ararsan sen
Teâla'llâhu ekber hakkı Hak'dır eyleyen rûşen

Gel ey **Rûhu'l-Beyân**'ın *âyet-i kübrâsı İsmâîl*
Aduvvu şekk ü zannı sür çıkar Allâh içün dilden

Nedir der-dest-i isti'tâfı soksam **'kenz-i mahfî**'*ye*
Tamâmu'l-Feyz *ile mahtûmdur zîrâ ki bu mahzen*

Netîce-bahş–ı âmâl olmağa kâfildir âsârın
Ziyâ-yı ma'nevîden her biri bir vech-i müstahsen

Açılsın manzarında sırr-ı vahdet **Aynî**'*nin Yâ Pîr*
Bilinsin evvel âhir biz kimiz hem de nedir sen ben

/52/ Urefâdan Besîm Efendi, müşârünileyhe meftûn olanlardandır. Bir gün Hz. Şeyh'in uluvv-ı ka'b u kemâlâtından bahs ettiğimiz sırada ona hitâben şu kıt'ayı inşâd eyledi:

Ey ârif-i sırr-ı ezelî Hazret-i Hakkî
Doğmakda sana arş-ı Hudâ'nın lemeâtı
Bir Hızr-ı müebbed gibi âsâr-ı celîlen
Virmekde bütün ümmete âsâr-ı hayâtı

Esâmî-i âsârı:

1. **Rûhu'l-Beyân:** Tefsîr-i şerîftir. Hz Müfessir bir eserinde buyuruyor ki:

"Ma'nevî pederim Şeyh-i Ekber Muhyiddîn-i Arabî (*kuddise sırruhu'l-âlî*) hazretlerinin delâletiyle bir gün hâk-pâ-yı Muhammedî'ye rû-mâl-ı ubûdiyyet olmuş idim. Aleyhi's-salâtü ve's-selâm efendimiz hazretleri lutfen bu abd-i memlûklerinin gönlünü ihyâen ve tenezzülen arkamı sığadılar ve beyân-ı hoşnûdî buyurup, "*Ümmetim için bir tefsîr yaz.*" diye emir buyurdular. Bunun üzerine müstaînen bi'llâhi teâlâ ve müstemidden bi-rûhâniyyet-i resûl-i müctebâ üç cild üzerine bir tefsîr-i şerîf yazdım."

Hem Mısır'da, hem İstanbul'da basılmıştır.

2. **Muhammediyye Şerhi:** İki büyük cilddir.
3. **Rûhu'l-Mesnevî:** İki büyük ciltdir.
4. **Şerh-i Pend-i Attâr:** Pek mükemmel bir şerhtir.
5. **Şerh-i Bostan.**
6. **Furûk-ı Hakkî.**
7. **Şerh-i Hadîs-i Erbaîn.**
8. **Tamâmü'l-Feyz.** Âtıfbey Kütüphânesi, 1393.
9. **Kitâbü'l-Kebîr.**
10. **Nakdü'l-Hâl.**
11. **Risâletü'l-Câmia fî Mesâili'n-Nâfia.** Millet Kütüphânesi, 885.
12. **Risâle-i Verdiyye.**
13. **Şerh-i Şuabi'l-Îmân.**
14. **Risâle fî İlmi'l-Hadîs.**
15. **Hazerât-ı Hams.**
16. **Vesîletü'l-Merâm.**
17. **Kenz-i Mahfî.**
18. **Şerh-i Nazm-ı Hayretî.**
19. **Silsile-nâme-i Celvetî.**
20. **Müzîlü'l-Ahzân.** Âtıfbey Kütüphânesi, 506.
21. **Şerhu'l-Kebâir.** Âtıfbey Kütüphânesi, 328.
22. **Kitâbü'l-Müteferrikât. Müteferrikât-ı Sûfiyye.** Âtıfbey Kütüphânesi, 486.
23. **Şerhu'l-Usûl.**
24. **Ta'lîkât ale'l-Fâtiha li-Tefsîri'l-Kâdî.**
25. **Kitâbü'n-Netîce.**

26. **Şerhu'l-Âdâb.**
27. **Hâşiye alâ Sûreti'n-Nebe'.**
28. **Şerhu Nuhbeti'l-Fiker fî Usûli'l-Hadîs.** Atıfbey Kütüphânesi, 74.
29. **Şerh-i Gazel-i Bayram-ı Velî.**
30. **Şerh-i Gazel-i Yunus Emre.**
31. **Hayâtü'l-Bâl.** Atıfbey Kütüphânesi, 1396.
32. **Kitâbü'l-Envâr.**
33. **Sülûku'l-Mülûk.**

/53/ 34. **Huccetü'l-Bâliğa.** Millet Kütüphânesi, Tasavvuf, 859.

35. **Mecmûatü'l-Esrâr.**
36. **Şerhu Fıkhı Keydânî.** Usturumca'da yazmıştır.
37. **Kitâbü'l-Mir'ât.** (Arabçadan, **Mir'âtü'l-Hakâyık,** hadis), Atıfbey,1504.
38. **Risâle-i Muhyi'l-Beşîri'n-Nezîr.**
39. **Kitâbü'n-Nahl.**
40. **Vâridâtü'l-Kübrâ.** Atıfbey Kütüphânesi, 1517.
41. **Eyyühe'l-Bülbül.**
42. **Nuhbetü'l-Letâif.** Âtıfbey, 1512.
43. **Şerhu Mukaddime fî İlmi'n-Nahv.**
44. **Şerhu Salâtı Meşîşiyye.**
45. **Nevâdirü's-Savm.**
46. **Hutabü'l-Hutabâ.**
47. **Kitâbü'l-Hurûf.**
48. **Kitâbü'n-Necât.**
49. **Kitâbü'z-Zikr ve'ş-Şeref.**
50. **Şerh-i Nazm-ı Ahmedî.**
51. **Tuhfe-i Halîliyye.**
52. **Tuhfe-i İsmâîliyye.**
53. **Tuhfe-i Recebiyye.**
54. **Tuhfe-i Hasakiyye.**
55. **Tuhfe-i Atâiyye.**
56. **Tuhfe-i Vesemiyye.**
57. **Risâle-i Ömeriyye.**
58. **Risâle-i Bahriyye.** Mühim bir eserdir, gördüm. Âtıfbey Kütüphânesi.
59. **Risâle-i Hüseyniyye.**
60. **Kitâbu'l-Hakkı's-Sarîh ve'l-Keşfi's-Sahîh.**
61. **Bey'at-nâme-i Tûbâ-zâde Muhammed Ağa.**

62. **Bey'at-nâme-i Muhammed Bahrî Bey.**
63. **Risâle-i İn-i Şartıyye.**
64. **Şerh-i Nazm-ı Sahfî.**
65. **Şerh-i Nazm-ı Niyâzî-i Mısrî.**
66. **Şerh-i Nazm-ı Abdî.**
67. **Mi'râc-nâme.** Manzûmdur. Âtıfbey Kütüphânesi, 1501. Bu pek i'tinâ ile yazılmıştır. Mütâlaa ettim. Şuarâ-yı zamân çok güzel takrîzler yazmıştır.1121/(1709)'de te'lîf etmiştir. Medhiyyelerden ba'zısını âtîye yazdım.
68. **Kitâbu Mesâili'l-Kelâmiyye.**
69. **Kitâbü't-Tevâcüd.**
70. **Şerh-i Dîbâce-i Kasîde-i İbn-i Fârız.**
71. **Şerhu Mültekâ ile'n-Nısf.**
72. **Hâşiye-i Velediyye.**
73. **Meclis.**
74. **Şerh-i Usûl-i Aşera.** Âtıfbey, 1423.
75. **Necât-ı Tâm.**
76. **Ziyâ-yı Ma'nevî.**
77. **Tuhfe-i Nefesi'r-Rahmân.** Âtıfbey, 1501.
78. **Usûl-i Seb'a.**
79. **Kitâbü'l-Fazli ve'n-Nevâl.**
80. **Kitâbü's-Sukûk.**
81. **Tuhfe-i Şeybiyye.**
82. **Risâle-i Hayriyye.**
83. **Râhetü'r-Rûh.**
84. **Şerhu Hadîs-i** "*el-Mü'minü mir'âtü'l-mü'min*"[37]
85. **Risâle-i İmâdiyye.**
86. **Risâletü'l-Cehri ve'l-Ihfâ.**
87. **Risâletü'n-Nevâfil.**
88. **Esrârü'l-Hac.**
89. **Şerhu Mektûbi'l-Meşîh.**
90. **Risâletü'z-Zelzele.**
91. **Şerhu Salâti'ş-Şâfiî.**
92. **Şerh-i Kelâm-ı Isâm.**
93. **Risâle-i Vahdet-i Vücûd.**

37. (المؤمن مرآة المؤمن .) "Mü'min mü'minin aynasıdır." el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, II, 294. (H)

/54/ 94. **Tefsîr-i** *"Bi-yedike'l-Hayr"*[38].

95. **Tefsîr-i** *"Ve-mâ-besse fihimâ min-dâbbe"*[39].

96. **Tefsîr-i** *"Yâ eyyuhe'n-nâsü'budû"*[40].

97. **Şerh-i İcâzet-nâme-i Şeyh Bernâvî.**

98. **Şerh-i İcâzet-nâme-i Muhammedü'ş-Şâmî.**

99. **Dîvân-ı** şerîfleri.

100. **Tefsîr-i** *"Velekad ehaza'llâhü Mîsâka Benî İsrâîl"*[41].

101. **Tefsîr-i** *"İnne'llezîne yühâddûne'llâhe ve resûleh"*[42].

102. **Risâletü'l-Îmân.**

103. **Risâletü'n-Nasâyıh.**

104. **Mecmûa-i Hakkî.**

105. **el-Vasâyâ fi'l-Uhûd.**

106. **Şerhu** *"Nedir Dervîş"*. Abdullâh el-Ensârî hazretlerinin, **"Nedir Dervîş"** adlı eserinin şerhidir. Bâyezîd'de Kütüphâne-i Umûmî'de 3828/526'da mukayyeddir.[43]

107. **Şerh-i Tarîkat-ı Muhammediyye.**

108. **Mecmûatü'l-Ebrâr.**

109. **Şerhu'l-Makarrî el-Cezerî fî İlmi't-Tecvîd.**

110. **Kitâbü'l-Hıtâb.**

111. **Takrîzât-ı Adîde.**

112. **Tefsîru** *"Âmene'r-Rasûlü"*[44].

113. **Tercüme-i** *el-Munkızü mine'd-Dalâl.*

114. **Miftâhü'l-Belâğa.**

115. **Revâyıh.**

---

38. (بِيَدِكَ الْخَيْرُ . .) "Hayır yalnız senin yed-i kudretindedir." 3. Âl-i İmrân sûresi, 26. (H)
39. (. . وما بث فيهما من دَاب) "Göklerin, yerin ve bunlar içinde yaydığı çeşitli hayvanların..." 42. Şûrâ sûresi, 29 (H)
40. (. . يَا أَيُّهَا النَّاسِ اعبدوا) "Ey İnsanlar! Rabbinize ibâdet ediniz..." 2. Bakara sûresi, 21 (H)
41. (. وَلَقَدْ أَخَذَ اللهِ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ) "Allah, İsrail oğullarından da söz almıştı..." 4. Mâide sûresi, 12, 70.
42. (. إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ) "Allah'ın ve Rasûlünün hudûduna karşı gelenler..." 58. Mücâdele sûresi, 5. (H)
43. Bu eser hakkında Hâfız Şevket Bey kardeşim:
"Nedir derviş Muhammed feyz-i Mevlâ'ya mülheyyâdır
Ne felekde katresi görünmüş özge deryâdır
Eğer sûret-i zâhirde da'f-ı hâli var ammâ
Velâkin kuvvet-i kudsiyye ahâlî-i hoş tüvânâdır
Derviş Muhammed'den murâd, bu Efendi'den bey'at-kerde olup hâlâ İstanbul'da tavattun eden Evliyâ Derviş Muhammed'dir ki bu nazm u neşre bâis olmuştur." sûretinde bir kitap gördüm buyurdu.
44. 2. Bakara Sûresi, 285-86.

116. **Vasıyyet-nâme.**
117. **Şerh-i Risâle-i Mevleviyye.**
118. **Envâu's-Salât.**
119. **Câmiatü'l-Mesâili'n-Nâfia.** Millet Kütüphânesi, 885.
120. **Menâzır-ı Tâât.** Millet Kütüphânesi, 975.
121. **Ta'bîr-nâme-i Hakkı.** Meşâyıh-ı Gülşeniyye'den Şehrî Efendi nezdinde gayr-ı matbû' böyle bir eser-i mufassal gördüm ve mütâlaa ettim.
122. **Şerhu'l-Uyûn.**
123. **Mecmûa-i Tahkîkâti'l-Ehâdîs.**
124. **Hadîs-i Erbaîn.**
125. **Kelâm-ı Muhyiddîn Şerhi.**
126. **Kitâbu İzzi'l-Âdemî.**
127. **Tefâsîru'l-Müntehî.**
128. **Risâletü'l-Îmân.**
129. **Manzûme-i Mi'râciyye.**
130. **Kitâbü'n-Nahv.**
131. **Şerh-i Hadîs-i Erbaîn.**
132. **Mecâlisü'l-Va'z ve't-Tezkîr:** Nâm-ı dîger **Mecmûa-i İsmâîl Hakkı.** İki ciddir ve Arapçadır. İstanbul'da Sultân Bâyezîd'de Veliyyüddîn Efendi Kütüphânesi'ndedir. Kendi hattıyladır. Üsküp'de yazmıştır. Bunda kendine, "*Üsküp vâiziyim.*" diyor. Ser-â-pâ, suver-i Kur'âniyye üzerine müntehab tefsîrden ibârettir. 1186/(1772) senesinde Üsküp'de hîn-i tavattunda te'lîf ettiğini yazıyor. 713 sahîfedir. Bundan intihâb sûretiyle ihtisâran 1266/(1850)'da Matbaa-i Âmire'de basılmış nüsha dahi 3505/214 numara tahtında o kütüphânede mevcûddur.
133. **Mecmûa-i Hakkı.** Kendi yazısıdır. İstanbul'da Bâyezîd'de Kütüphâne-i Umûmî'de, Tasavvuf kısmında, 3504/213'dedir.
    Bu mecmûada üç risâle (olup) bunlara dâir tafsîlât **Kemâl-nâme-i Hakkı** nâm eser-i âcizânemde vardır.
134. **Kitâbü'l-İzn ve'l-İcâze.** 1122/(1710)'de yazmıştır.
135. **İbâdet-i Zâtiyye ve Teklîfiyye.** Mısır'da yazmıştır.
136. **Zemzeme.** Mısır'da yazmıştır.
137. Dîger **Mecmûa-i Hakkı.** Kendi yazısıdır. Ahîren tab' olunan **Divân'**ını ve sâir lâyihât ve vâridâtı muhtevîdir. Yine mezkûr kütüphânede 3507 numaradadır. Bu mecmûada da iki risâle vardır:
138. **Şerh-i Dû-beyt-i Örfî-i Şîrâzî.**
139. **Şerh-i Târîh-i İbn Kemâl.**

Bunlardan başka lâyihât-i müteaddide vardır. Pek mühimdir.

/55/ (İsmâil Hakkı'nın) Mi'râc-nâme'sine takrîz yazanlardan Dervîş Bâkî Efendi'nin medhiyyesi:

Hazret-i Hakkı Efendi gibi gavs-ı a'zam
Evliyâ zümresinin olsa n'ola başına tâc

Merkez-i dâire-i âleme zâtı nokta
Hâne-i kutba odur nûr-ı velâyetle sirâc

Mülhimü'l-gayb olup kuvvet-i kudsiyye ile
Vasf-ı mi'râcına fahr-ı rusulün virdi revâc

Mesnevî mesleğine düzdü dürer-i ma'nâyı
Bahr-ı eltâf-ı ilâhîden idüp istihrâc

Lafzı gûyâ ki beden ma'nisi mânend-i revân
Cism ile rûh gibi eylediler istihrâc

Hassena'llâh hoşâ mahz-ı kerâmetdir bu
Dökdü gevherlerini sâhile bahr-ı mevvâc

Cümle sûfîlerinin kemteri **Dervîş Bâkî**
Eyledi arz-ı hulûsu o fakîr-i muhtâc

Def'aten söyledi târîh-i hurûf-ı pür-hâl
Nazm-ı pâkîze-i zîbende-i vasf-ı mi'râc
(نظم پاکیزه ء زیبنده ء وصف معراج) = 1121/1709

* * *

Cenâb-ı Şeyh İsmâîl-i Hakkı
Odur müsterşidîne gavs-ı a'zam

Ser-i endîşesi Cibrîl-i ma'nâ
Hayât-efzâ-edâsı rûh-ı âlem

Hemîşe eyledi âvîze-i gûş
Nevâ-yı nâsı kilkin heft-târem

Yine nev-zâde-i tab'-ı bülendi
Senâ-yı mefhar-ı evlâd-ı Âdem

Şeb-i mi'râc-ı vasfın mu'ciz-âsâr
Beyâza çekdi matbû vü müsellem

Saf-ı manzûmeyi gördükde hâtif
Didi târîh olup bu beyt-i mülhem

Sutûr-ı pâk-i mi'râciyye hakkâ
Nihâde âlem-i bâlâya süllem
(سطور پاك معراجه حقا
نهاده عالم بالايه سلّم) = 1121/(1709)

Manzûmeler çoktur. Onu **Kemâl-nâme-i Hz. İsmâîl Hakkı** nâmıyla yazdığım müstakil eserde derc eyledim. Bir nüshasını Bursa'da İsmâîl Hakkı Dergâhı'na vakf eylediğim gibi, bir nüshasını da Bursa'da Kütüphâne-i Umûmî'de Târîh faslının 16 numarasına kayd ile yâdigâr ettim. Nüsha-i sâlisesi kütüphânemde mahfûzdur.

İsmâîl Hakkı hazretleri, eâzım-ı urefâ-yı sûfiyyeden bir mürşid-i kâmil ü mükemmildir. Yazdığı eserlerin adedi el'ân hakîkatıyla ma'lûm değildir. Geçen gün Bâyezîd'de Veliyyüddîn Efendi Kütüphânesi'nde 1913 ve 1914 numaralı iki büyük cild Arapça eserini gördüm ki, şimdiye kadar ismi bile neşr olunmamıştır. Hayrette kaldım. Âtıfbey Kütüphânesi'nde de hayli eserlerini gördüm. "*Mülkümüzde sânîsi gelmemiş.*" dense revâdır. Âlem-i irfânın bir bülbül-i şûrîdesi, bezm-i ma'nânın bir gül-i nev-demîdesidir.

Ahîren Amerika'daki kongrede kendinden bahs olunmuş ve dünyâ murahhaslarının ona ta'zîmen beş dakîka ayakta sükût etmesi uluvv-ı kadrine delîldir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/56/ İSMÂÎL HAKKI HAZRETLERİNİN DERGÂHINDA ŞİMDİYE KADAR SECCÂDE-NİŞÎN OLAN ZEVÂT-I KİRÂM:

ŞEYH BAHÂEDDÎN EFENDİ

Hz. Şeyh'in mahdûmudur. Tahsîl ve terbiyesi pederindendir. Pederinin irtihâlinden sonra bir sene câ-nişîn olmuş, 1139/(1727) senesinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir. Pederinin yanında medfûndur. Tabîat-ı şi'riyyesi var imiş. Fakat âsârından elde edilemedi.

Hz. Hakkı'nın burada bir mahdûmu daha medfûndur. Henüz çocuk iken irtihâl eylemiştir. Mezâr taşında şu târîhi gördüm:

Duâ-gûlar didiler **Râkımâ** *merhûm içün târîh*
*Muhammed Şâhu'l-Hakkı dâyesi hûru'l-cinân olsun**
(محمد شاه الحقی دایه سی حور الجنان اولسون) = 1139/(1727)

Hz. Hakkı'nın harem-i muhteremleri Âişe Hâtûn dahi zevc-i mükerreminin ayak ucunda defîn-i hâk-i gufrândır. Târîh-i rihleti 1160/(1747)'dir. Veliyyetu'llah bir muhaddere-i ismettir.

Bir akşam yemeği hazırlamış. Zevcine arz-ı ma'lûmât etmek üzere odasına girmiş. Görmüş ki, kırk tâne İsmâîl Hakkı var. Her birinin önünde birer mum yanıyor. Her biri tefsîr-i şerîf yazıyor. Bu hâle mütehayyir olur; hangisi zevcidir, tefrîk edemez. Bir şey söyleyemeden odasına avdet ve âkıbete muntazır olur.

Bir müddet sonra Hz. Hakkı taâm etmek üzere çıkar. Haremini buht u hayrete müstağrak görünce, sebebini sorar. Arz-ı hâl edince, "*Keşfin açılmış, tebrik ederim. Onlar ricâlü'l-gaybdırlar.*" buyurmuş.

Bursa'da bu menkabeyi işitmiş idim. **Bursa Hâtırası** nâm eser-i fakîrânemde de münderictir.

ŞEYH HACI HİKMETÎ MUHAMMED EFENDİ

Tekirdağlıdır. Hz. Hakkı'nın evlâd-ı ma'nevîsidir. Tekirdağ'da bulundukları sırada bî-kes ve yetîm bulduklarından taht-ı terbiyelerine alıp, mazhar-ı kemâl eylemişlerdir.

Şeyh-zâdesinin irtihâli üzerine yirmisekiz sene post-nişîn-i irşâd olup, 1165 senesi şehr-i Rebîu'l-evvelinin yirmiikinci günü (10 Şubat 1752) dâr-ı cemâle gitmiştir. Hz. Hakkı'nın ayak ucunda medfûndur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

İsmi Muhammed olup, ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak olmuştu. "Hikmetî" tesmiye eden İsmâîl Hakkı hazretleridir. Zâhir u bâtını ma'mûr ve kalbinde cezbe-i Hak rû-nümûn idi.

Mezâr taşındakı târîhi:

Düşdü bir târîh **Azîzâ** *tab'ıma fevti içün*
Cây-gâh-ı **Hikmeti** *Mevlâ kusûr-ı Adn ide*
(جایکاه حکمتی مولی **قصور** عدن ایده)[45]

45. Tarih mısraından 1144 çıkmaktadır. (H)

/57/ Tabîat-ı şi'riyyeleri var imiş.

Şikâr-ı hikmete sayyâd idelden ***Hikmetî****'yi Hak*
Seyâhat emrin istiğrâb idüp halk-ı cihân bañlar

"Bañlar", eski Türkçede bağırır ma'nâsınadır.

Gazâya gitmişler ve o zamân götürdükleri sancağı dergâh-ı şerîfde yâdigâr bırakmışlardır. Bu dergâha, "Hikmetîoğlu Dergâhı" da derler.

Tekirdağ'da Sâlihiyye Câmi'-i şerîfi civârında inşâ buyurdukları halvet-hâne hakkında, mürşidleri Hz. Hakkî'nın târîhi var imiş. **Yadigâr-ı Şemsî** nâm eserde şu beyti gördüm:

Didi harf-i mücevher birle ***Hakkî***
Yapıldı halvet erbâb-ı kulûba
(یاپلدی خلوت ارباب قلوبه) = 1128/(1716)

ŞEYH MUHAMMED EMÎN EFENDİ

Hikmetî Efendi'nin mahdûmudur. 1157/(1744) târîhinde Bursa'da doğmuştur. Hilâfeti, Hz. Hakkı hulefâsından Pertevî Ahmed Efendi'dendir. Altmışyedi sene mertebe-i irşâdda bulunup, 21 Cemâziye'l-âhir 1232/(8 Mayıs 1817) târîhinde âzim-i gülşen-sarây-ı hakîkat olmuştur.

Erbâb-ı hâlden bir sâhib-i kerâmet olduğu menkûldur. Ağniyâdan imiş. Kemânkeşlikte mâhir ve antikaya merâklı imiş. Hz. Hakkı civârında âsûde-nişîn-i rahmettir.

Harf-i cevherle ***Saîdâ*** *söyle sâl-i rihleti*
Şeyh Emîn Efendi kurb-ı Hû'da Hû Hû eyledi
(شیخ امین افندی قرب هوده هو هو ایلدی)

ŞEYH MUHAMMED BAHÂEDDÎN VE ŞEYH İSMÂÎL HAKKI EFENDİ

Her ikisi Emîn Efendi'nin oğullarıdır. Meşîhata münâsefeten sâhip olmuşlardır. Bahâeddîn Efendi bir sene seccâde-nişîn olup, âlem-i âhirete gitmiştir. Pederinin yanında medfûndur. Târîh-i irtihâli 19 Cemâziye'l-âhir 1233/(26 Nisan 1818)'tür.

Cevherîn harfile yazdı rıhleti kilk-i ***Sa'îd***
Şeyh Bahâeddîn Efendi bezm-i Hak'da buldu Hû
(شیخ بهاء الدین افندی بزم حقده بولدی هو)

Edîb, vakûr, nâzik bir zât imiş.

Şeyh İsmâîl Hakkı Efendi, Şa'bân 1260/(Ağustos 1844)'ta vefât eylemiştir. Civâr-ı Hz. Hakkı'dadır. Mahdûmu Muhammed Hikmet Efendi, yerine geçmiş ise de bir vakıf mes'elesinden dolayı şehîd edilmiştir. 9 Safer 1270/(12 Kasım 1853).

ŞEYH MUHAMMED RIF'AT EFENDİ

- (Muhammed Bahâeddîn Efendi'nin) hisse-i meşîhatı, mahdûmu Muhammed Rif'at Efendi'ye intikâl eylemiştir. Bu da 24 Muharrem 1273/(25 Eylül 1856) târîhine kadar îfâ-yı hizmet edip, irtihâlinde civâr-ı Hz. Hakkı'ya defn olunmuştur. Yerine mahdûmu Muhammed Ali Rıfkı Efendi geçmiştir.

/58/ eş-ŞEYH İSMÂÎL HAKKI

İsmâîl Hakkı, Şeyh Hikmet Efendi'nin oğludur. 6 Cemâziye'l-evvel 1285/(26 Ağustos 1868)'de irtihâl etmiştir.

ŞEYH MUHAMMED FÂİK EFENDİ

İsmâîl Hakkı Efendi-zâdedir. 1250/(1824) senesinde tevellüd etmiştir. Dergâhın vakıflarıyla çok uğraştığı gibi der-be-der bir hayâta meyl-i tabîîsi olduğundan intizâm-ı hayâta ve maîşete riâyet-kâr değildi.

Dergâh-ı şerîf 1318/(1900) senesinde, bunun zamân-ı meşîhatında ser-karîn-i merhûm Hacı Ali Paşa tarafından ta'mîr ve ihyâ edilmiş idi. Âsitâne-i Hüdâyî'de icrâ-yı meşîhat eden Muhammed Gülşenî Efendi merhûmun şeyhidir. Kendisiyle görüştüm.

15 Safer 1324/(11 Nisan 1906) târîhinde âlem-i bekâya göçüp, ekdâr-ı dünyâdan kurtulmuş ve civâr-ı Hz. Hakkı'ya defn olunmuştur. İrtihâlinde yetmişdört yaşında idi.

Tercüme-i hâl-i garâbet-iştimâlini **Yâdi-gâr-ı Şemsî**'de Şeyh Muhammed Şemseddîn-i Mısrî Efendi uzun uzadıya yazmıştır.

ŞEYH CEMÂL EFENDİ

Fâik Efendi-zâde'dir. 21 Safer 1311/(5 Eylül 1893)'de doğmuş; sığar-ı sinni hasebiyle bir aralık eniştesi Selâmeddîn Efendi vekâlet etmiş, ba'dehû Üftâde şeyhinin taht-ı terbiyesine verilmiş idi.

ŞEYH AHMED RÜŞDÎ EFENDİ

Dergâh-ı şerîf, Muhammed-i Gülşenî hulefâsından Şeyh Ahmed Rüşdî Efendi'ye tevcîh olunmuştur. Bu zât müderrisîn-i fâzıladan ve Şeyh Hacı Şerefeddîn-i Nakşıbendî müntesiblerinden olup, sarf-ı nakdîne-i himmetle ve ihvânının gayret-i iânet-karânesiyle dergâh-ı şerîfi ve odalarını ta'mîr ve ihyâ etmiştir.

Kendisiyle görüştüğümde zevkan uyanmış, neş'e-i tarîkattan hisse-dâr olmuş buldum. Nakşıbendî müntesiblerinden hayli ihvânı vardır. Cenâb-ı Hak tevfîkına mazhar buyursun.

Kasımpaşa'da Hüsâmeddîn-i Uşşâkî Âsitânesi şeyhi Mustafa Sâfî Efendi hazretleriyle de hem-sohbet olup, ondan da teberrüken icâze aldığı tahkîk kılındı.

/59/ Hulefâ-yı Hz. Hakkı:

Hikmetî Şeyh Muhammed Efendi, Şeyh Yahyâ Efendi, Zâtî Süleymân Efendi, Vahdetî Şeyh Osmân Efendi, Radovişli Şeyh Ali Efendi, Şeyh Sünnetî Efendi, Şeyh Pertevî Efendi, Şeyh Ahmed Efendi, İçelli Şeyh Abdülazîz Efendi, Şeyh Ahaveyn Efendi, Derûnî-zâde Şeyh Muhammed Hulûsî Efendi. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Sadr-ı esbak Şehîd Paşa, Bursalı Şeyh Abdurrahîm Efendi ve Şeyh Seyyid Celâleddîn Efendi dahi hulefâ meyânındadır. Âsitâne-i Hüdâyî'de, şecerede gördüm.

ŞEYH YAHYÂ EFENDİ

İsmâil Hakkı hazretlerinin hulefâsındandır. Mekke-i Mükerreme'de neşr-i tarîkata me'mûr olup, otuzyedi sene orada neşr-i tarîkat eylemiştir. Azîzi, cur'a-nûş-ı câm-ı memât olunca, Mekke-i Mükerreme'den Bursa'ya kadar gelip, şiddet-i iftirâkından kabr-i enveri ziyâretle teskîn-i firkat etmiş idi. Kerâmâtı menkûl bir zât-ı âlî-kadrdir.

ŞEYH SÜLEYMÂN ZÂTÎ EFENDİ

Kibâr-ı meşâyıh-ı Halvetiyye'dendir. Hz. Hakkı'nın mazhar-ı feyzi olanlardandır. Zâhir ü bâtını ma'mûr mazanna-i kirâmdandır. Azîzinin kerâmâtını cem' edip bir eser te'lîf etmiştir. An-asl Geliboluludur. Keşan'da ihtiyâr-ı ikâmet eylediğinden, "Süleymân Zâtî-i Keşânî" diye meşhûrdur. Müretteb **Dîvân'ı** ve **Sevânihu'n-Nevâdir fî-Ma'rifeti'l-Anâsır** isminde bir eseri vardır. 1151/(1738) senesinde azm-i âlem-i bekâ eyledi. Keşan'da kabr-i münîfleri ziyâret-gâh-ı uşşâktır.

Mürşid–i mükerremlerinin, "*Bir elif bul mekteb–i irfânda ol bâ'yı sor*" matla'lı kasîdesine şerh yazdıkları gibi, Şâhidî merhûmun **Gülşen-i Vahdet**'ine şerh yazma-

ğa başlamışlarsa da ömürleri vefâ etmediğinden, Fahrî Efendi nâm zât onu ikmâl etmiştir.

Azîzi bir işâret-i ma'neviyye üzerine onu Gelibolu'ya i'zâm eylemiş idi. Bu münâsebetle hikâye ediyor:

"1135/(1722) senesi ibtidâsında, Hz. Pîr-i dest-gîrimiz, Şam-ı şerîfden gelip Üsküdar'da sâkin oldukları hengâmda meşâyıh-ı izâmın âyîn-i ma'lûmları ve âdet-i meşhûreleri üzere, bu hakîre istihâre eylemekliğim emir buyruldu. Bu hakîr dahi ba'de'listihâre âlem-i rü'yâda kendimi Gelibolu şehrinde, Yazıcı-zâde Muhammed Efendi'nin mağarasına varmış gördüm. Yazıcı-zâde (*kaddesa'llâhu sırrahû*) hazretleri temessül edip, envâ'-ı nevâzişle taltîf buyurdular, iltifât ettiler. Mübârek dest-i kerâmet-şumûlleriyle arkamı üç def'a sığadılar. /60/ Elimden tutup şehrin içine götürdüler ve gûyâ şehri bize teslîm buyurdular.

Bu müşâhededen sonra, yine kendimi İstanbul'da Kasımpaşa kasabasında görüp, ba'dehû Hz. Pîr suâl buyurup, "*Secencel-i istihârende ne sûretle zuhûr vâki' oldu.*" dedikte, bu hakîr-i kesîrü't-taksîr dahi meclis-i şerîflerinden dûr ve cemâl-i meh-veşlerinden mehcûr olmamak içün Gelibolu zuhûrunu ketm ü ıhfâ eyledim. Kasaba-i Kasımpaşa zuhûrunu inhâ eylediğimde, hande-künân, "*O da olur, sen sâbıkan Gelibolu şehrini müşâhede eylemedin mi?*" dedikte, hakîr dahi bî-hûş; olup, ba'de'l-ifâka hemân kadem-i saâdet-tev'emlerine cebhe-sâ oldum. Azîz hazretleri giryân olup, "*Oğlum çok zamân idi ki, dergâh-ı Hakk'a niyâz ve kâlâ-yı eşk-i çeşmim dest-âvîz-i hâlık-ı çâre-sâz ederdim ki, bizim hulefâmızdan bir kimse varıp Gelibolu'da Şeyh Yazıcı-zâde hazretlerinin rûhâniyyetleri berekâtıyla, onda olan tâlibân-ı ehl-i îmânı tarîkat-ı aliyyeye da'vet ve makâm-ı mahmûdlarında hizmet eylemek için, el-hamdü li'llâhi teâlâ, duâ ve niyâzımız hayyiz-i kabûlde vâki' oldu.*" diye bu hakîre duâ eylemeleriyle beni Gelibolu'ya istihlâf buyurdular ve tenbîh ve te'kîd eylediler ki, 1137/(1724) târîhi tamâmına değin şehr-i Gelibolu'da yek-hatve bîrûn olmayıp, binbir gün çille-i hicreti tamâm edip, "*Ba'dehû biz dahi bir sebeb zuhûruyla Bursa'ya vardıkta, eger 1137 târîhi tamâmına değin sarây-ı ukbâya göçmez ve şarâb-ı mevti içmez isek, me'mûr olduğun umûr ile meşgûl olup, ba'de-zamânin-âhar bize hicret ile işâret olundukta gücenmeyip, hicreti ayn-ı lutf u saâdet bilip, sem'an ve taâtan deyip, sünnet-i meşâyıhdan ayrılmayasın.*" buyurdular.

Hakîr dahi çillemiz tamâm oldukta, Hz. Pîr-i azîzimin ziyâret-i aliyyelerine azîmet esnâsında haber-i vefâtlarıyla nâlân ve hasret-i firâklarıyla giryân u sûzân olduk."

Eş'ârı pek sûfiyâne ve çok düzgündür. Vahdet-i vücûd neş'esinde pek açık meşrebli oldukları görülür. İsmâil Hakkı hazretlerinin nefes-i nefîsinin kendilerine intikâl eylediği nümâyân olur.

Gel ey cân bülbülü azm–i bahâr it
Yeter dem-bestesi var sen de zâr it

Ne yerde bir gül-i handân bulursan
Ana sırr-ı nihânın âşikâr it

Velî zinhâr sakın gurbetde kalma
Gülistân-ı kadîmi ihtiyâr it

/61/ *Ki sensin mürg-i kuds-i lâ-mekânî*
Bu kesret gül-izârımdan güzâr it

Yeter bülbül gibi âvâre oldun
Gel ey **Zâtî** *ferâğında karâr it*

* * *

Geçirme ömrün ey sûfî sakın kim kîl ü kâl üzre
Maânî yolların gözle ne yürürsün hayâl üzre

Bu dünyânın metâına harîdâr olma ey gâfil
Buna her kim gönül verse geçer ömrü melâl üzre

Hakîkatca nazar kılsan bu dünyâ ehline cânâ
İderler dirliği dâim bular ceng ü cidâl üzre

Bu dünyâya neler geldi benim diyüp koyup gitdi
Bilürsün bu fenâ mülkü yaratdı Hak zevâl üzre

Kaçarsan yetişür sana kovarsan yetişemezsin
Ki dünyâ gölgeye benzer dinildi bu misâl üzre

Kanı bir mü'min-i kâmil gönül virmeye dünyâya
Nazar kılsan bu kez ana kaçar senden kemâl üzre

Giderken râh-ı ukbâya ana yol virmedi dünyâ
Anınçün **Zâtî** *bu nazmı getirdi hasb-i hâl üzre*

* * *

Hak'ın evsâfını takrîr ider şeyh
Gönüller hânesin tathîr ider şeyh

Hudâ kılmış anı âlemde mi'mâr
Dil-i vîrâneyi ta'mîr ider şeyh

Maâş ehli değildir âkıl-ı küll
Anınçün hüsn-i tedbîr ider şeyh

Ne kim âfâk u enfüs görse insân
Kemâliyle anı ta'bîr ider şeyh

Takar zencîre nefs-i bed-fiâli
Riyâzetle anı tahmîr ider şeyh

Kılur tedrîc ile esmâya kâbil
Sıfât-ı hüsnile tasvîr ider şeyh

Kimini kâl ile eyler tesellî
Kimine hâl ile tebşîr ider şeyh

Kimini irgürür kurb-ı visâle
Tasarruf ehlidir tasdîr ider şeyh

Velî **Zâtî** *gibi şeyh çokdur ammâ*
Dil ü cânı katı tenvîr ider şeyh

Hüdâyî Âsitânesi'ndeki şecerede mukayyed olan hulefâsı:

Ali Senâyî Efendi, Hüseyin Şâhidî Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Ahmed Fahreddîn Efendi, Seyyid Ebûbekir Efendi.

VAHDETÎ ŞEYH OSMÂN EFENDİ

Ulemâdan ve urefâdandır. **Mülteka'l-Ebhur** şârihidir. 1110 senesi şehr-i Ramazan'ının onsekizinci günü (20 Mart 1699) Edirne'de Hz. Sezâî-i Gülşenî'ye hem-civâr ve mülâkî olup, hîn-i mülâkâtta, "*Bana sensiz yemek içmek harâm-ender-harâm olsun.*" mısraıyla bir nazma başladıkta, Hz. Sezâî ikmâl edip,

Dilersen yâr ile vahdet koma ağyârı kalbinde
Safâ-yı vahdeti bulmağa her dem ihtimâm olsun

diye işâretle, "Vahdetî" mahlasını tavsiye buyurmuşlardır. Bu nazm **Dîvân-ı Sezâi**'de vardır ve pek hoştur. İsmâil Hakkı hazretleri o mahlası muvâfık görüp müşârünileyh "Vahdetî" şöhretini almıştır.

/62/ Mûmâileyh mevliden Üsküplü ise de, Edirne'de ihtiyâr-ı ikâmet ettiğinden "Edirneli" yâd olunur. İlm ü irfânı ve bazı resâil-i irfâniyye ve âsâr-ı manzûmesinden, ilm-i fıkıhtaki ihtisâsı olan, ahîren bir cild tab' olunan **Mühtedî el-Enhur ilâ Mülteka'l-Ebhur** ismindeki **Mültekâ** şerhinden müstebân olur. Gayr-i matbû' **Dîvânçe**'siyle, **Şerh-i Hadîs-i Erbaîn** cümle-i müellefâtındandır. **Kifâye**'yi tercüme etmiştir ki, bir nüshası Ayasofya Kütüphânesi'nde mevcûddur. Hatt-ı destiyle muharrer **Hadîs-i Erbaîn Şerhi**, Es'ad Efendi Kütüphânesi'ndedir.

Külliyât-ı Zâtî unvânıyla bir eserini İstanbul'da, Bâyezîd'de, Kütüphâne-i Umûmî'de, tasavvuf kısmında, 3595/295 numarada gördüm; yazmadır. Pek mühim ve nefîs bir eserdir.

Vefâtı 1135/(1723)'dedir. Edirne'de, Uzunkaldırım'da, Ayşekadın Hanı ittisâlindeki kabristândadır.

Celvetîyiz zâhiren gerçi sükûndur de'bimiz
Rûh u serde çokdur ammâ raksımız devrânımız

manzûmesi onundur.

İrtihâllerine dâir mahdûm-ı mükerremleri Senâî hazretlerinin söylediği manzûmedir:

Hükm iderdi dâr-ı dehre ol Süleymân-ı zamân
Misl ü mânend ü nazîri yoğidi kâdan kâa

Böyle bir zât-ı mükerrem kutb-ı devrân idi kim
Gelmedi fevkinde bir er anın asrında şehâ

Sâlifü'z-zikrin kemâlin anladın bildinse ger
Cümle irfânında anın derc olundu bî-riyâ

*Bu **Senâî** derd-mendi eyledi kâim-makâm*
Gitdi(ler) ahbâb u dâye eylediler el-vedâ'[46]

46. Bu mısraın sonundaki "el-vedâ' " kelimesi kâfiyeye uyması için "ayn" harfi yokmuş gibi yazılmıştır. (H)

Azm idüp dâr-ı bekâya rahmetu'llâhi aleyh
Rûhunu takdîs ide anın Cenâb-ı Kibriyâ

ŞEYH ALİ SENÂÎ EFENDİ

Müşârünileyh (Şeyh Süleymân-ı Zâtî)'nin mahdûmudur. Mazanna-i kirâmdan olup pederinden müstahlefdir. Tabîat-ı şi'riyyesi vardır. 1200/(1786)'de Edirne'de vâsıl-ı rahmet-i Rahmân oldu. Gülbahar Hâtûn Mahallesi'nde, Kâdirî Dergâhı'nda bir bahçede medfûndur. Edirne'de bulunduğum zamân sûret-i mahsûsada ziyâret eylemiş idim. **Dîvân-ı İlâhiyyât'**ı tab' olunmuştur.

Halka-i zencîr-i zer-bend-i tevellâyım velî
Muttasıldır silsilemde şân-ı merâdan Alî[47]

Hâşimî'yim ma'nevî vâlid durur zâtı bana
İbn-i Zâtî'yim ***Senâî*** *mahlasım ismim Alî*

Yâ ilâhî intişâr it silsilem rûz-ı ebed
Munkarız kılma erenler hürmetine Yâ Alî

ŞEYH HÜSEYN-İ ŞÂHİDÎ EFENDİ

Süleymân-ı Zâtî hazretlerinin mahdûm-ı dîgeridir. Büyük pederlerinden müstahleftir. Medfeni hakkında ma'lûmât elde edemedim.

ŞEYH FAHRÎ AHMED EFENDİ

Bir rivâyette Süleymân-ı Zâtî ve rivâyet-i uhrâda Hüseyn-i Şâhidî hâlifesidir. Âsitâne-i Hüdâyî'deki şecerede, "Zâtî halîfesi" diye muharrer gördüm. Şarköylüdür. 1214/(1799) târîhinde İstanbul'da irtihâl eylediğinden Kasımpaşa'da, Ali Efendi Dergâhı'nda medfûndur.

İsmâîl Hakkı hazretlerinin,

Her nefesde bir tecellî-i Hudâ ister gönül
Kendüye bu gurbet içre âşinâ ister gönül

gazeline nazîresi vardır; pek ârifânedir.

47. Bu mısradaki "şân-ı merâdan" ibâresinin, "şâh-ı merdân" olması muhtemeldir. (H)

Nûş idüp câm-ı 'ene'l-hak'dan hüve'l-hak bâdesin
*"**Küntü kenz**" esrârın ârif evliyâ ister gönül*

*"**Nahnü akrab**" nâmesin gûş ideliden **Fahriyâ*** [48]
Bâğ-ı vahdet gül-sitânında nevâ ister gönül

/63/ Müretteb **Dîvân**'ı, bir de Müftî Baba nâm zâtın nutkuna ve Şeyh Zâtî'nin bir gazeline şerhleri vardır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH AHAVEYN EFENDİ

Âlim ve âmil idi. Hz. Hakkı'nın hulefâsındandır. 1176/(1762 senesinde terk-i âlem-i nâsût eyledi. Civâr-ı Hz. Hakkı'da âsûde-nişîn-i rahmettir (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).

ŞEYH MUHAMMED HULÛSÎ EFENDİ

Bu dahi hulefâ-yı Hz. Hakkı'dandır. "Derûnî-zâde", şöhretidir. Usturumcalıdır. Vatanında irşâda me'mûr olup, 1167/(1754) senesinde intikâl-i âlem-i bakâ eyledi. **Kasîde-i Emâliye** ve **Kasîde-i Nûniyye**'yi şerh etmiştir. Mürettep **Dîvânçe**'si vardır.

Gazeliyyâtından:

Şehâ hûn-rîz-i gamzen zahmını bîmâr olandan sor
Perîşan hâtırı dil-beste-i dil-dâr olandan sor

***Hulûsî** remzi çokdur nüsha-i aşkın hakîkatda*
O terkîbin beyânın vâkıf-ı esrâr olandan sor

ŞEYH MUHAMMED PERTEVÎ EFENDİ

Cenâb-ı Hakkı'nın feyz-yâb-ı sırrıdır ve evlâd-ı ma'nevîsidir. Âlem-i tasavvufa şân vermiş nice mürde-dilleri ihyâ eylemiştir. Âsitâne-i Hüdâyî'de seccâde-nişîn-i tarîkat, Şeyh Muhammed Rûşenî Efendi'nin şeyhidir. Nefs-i nâtıkaları âlem-i dünyâdan güzâr eylemekle kitab-ı irfân-ı vücûdlarını Rûşenî Efendi, âsitâne-i Hz. Pîr'de hıfz eylemiştir.

48. (وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ) "Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona ne fısıldadığını biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız." 50. Kaf sûresi, 16.

Sandûkalarının baş tarafındaki levhadır:

Vâsıl-ı ehl-i dil olmuş Şeyh Muhammed Pertevî
Anın içün silsile ser-defteri olmuş bugün
Şeyh Hakkî'dan hilâfetle feyiz aldı o kim
Tâ kıyâmet Celvetî'nin mehteri olmuş bugün

Ehl-i dilin reh-revi, erbâb-ı zikrin pîş-revi, pek mükerrem bir mürşid-i âli-nisâb idi (*kaddesa'llâhu sırrahû*).

ŞEYH AHMED-İ PERTEVÎ EFENDİ

Halîfe-i Hz. Hakkı'dır. Tekirdağ meşâyıhındandır. "Râhat-ı âkıbet" (راحت عاقبت) 1182/(1768), târîh-i intikâlidir. **Dîvân**-ı eş'ârı olduğunu **Vefeyât-nâme**'de yazar.

Cemâlin kıble-i Beytü'l-harem'dir Yâ Rasûla'llâh
*Kadin Tûbâ kaşın "**Nûn ve'l-kalem**"dir Yâ Rasûla'llâh* [49]

*Der-i lutfunda bî-kes **Pertevî** bîdâr-ı aşkındır*
Temennâ-yı visâle hayli demdir Yâ Rasûla'llâh

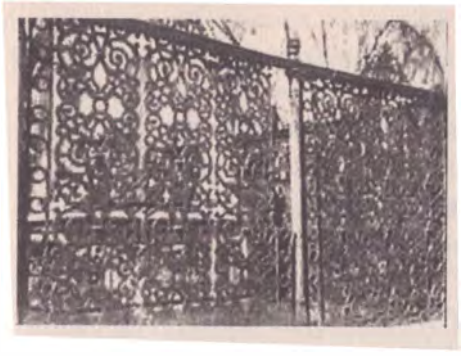
/64/ ŞEYH SEYYİD ALİ FENÂÎ EFENDİ

Kütahyalıdır. Şeyh Selâmî Efendi hazretlerinin feyz-yâb-ı irfân u kemâlidir. Hilâfet aldıktan sonra Manisa'ya gitmiş, orada bir câmi'-i şerîf binâ eylemiştir. Şeyhinin irtihâli üzerine İstanbul'a da'vet olunup, Selâmî Tekkesi meşîhatına ta'yîn edilmiştir. Bir müddet sonra meşîhatı âhara terk ederek Üsküdar'da Çavuşbaşı Mektebi karşısındaki câmi'-i şerîfi binâ eylemiştir ki, "Fenâî Tekke ve Câmii" ve "Yaldızlı Tekke" diye el-hâletü hâzihî meşhûrdur.

1126/(1714) senesinde burada post-nişîn olup, tam otuziki sene irşâd-ı ibâd ile meşgûl olup, 1158/(1745) senesinde âlem-i lâhûta revân olmuştur.

Mürşid-i kâmil Fenâî Şeyh Aliyy-i Celvetî
Sâlik-i râh-ı hakîkat pîşvâ-yı hâss u âm

49. (ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ) "Nûn. Kaleme ve yazdıklarına andolsun. " 68. Kalem sûresi, 1. (H)

Türbe-i mahsûsaları üzeri kubbeli ve ma'mûrdur. Bu görünen demir parmaklık sokak üzerindedir. Bunun arkasında türbe-i şerîfe kâindir. Türbesinde şu manzûme-i târîhiyyeyi gördüm:

Bu cihân-ı fâninin nakşına mâil olmayup
Zikr-i Hak ile güzer eylerdi vakti subh u şâm

Mâ-sivâdan uzlet ile terk-i ülfet eyleyüp
Virmiş idi zâtına zîb-i salâhile nizâm

Bezm-i kesretden çeküp el olmuşıdı münzevî
*Sırr-ı "**mûtû**" ile âmil idi vahdetde müdâm*

Sarf idüp envâ-ı mebrûrâta ömrün rûz u şeb
Nakd-i vaktin itmedi tazyî' bulunca ihtitâm

*Gûşuna geldikde emr-i "**irciî**" cânın virüp*
Âlem-i kuds-i hazîre oldu mukdiyyü'l-merâm

Cümle tââtı olup dergâh-ı izzetde kabûl
Hâb-gâhın eyleye Hak Ravza-i Dârî's-selâm

Gaybdan Hâtif idüp tebşîr târîhin didi
Kıldı es-Seyyid Fenâî Dâr-ı Firdevs'i makâm
(قیلدی السید فنایی دار فردوسی مقام) 1158[50]

/65/ Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa ile Rusya muhârebesinde bulunup, zabt ettiği sancağın el'ân türbesinde mahfûz olduğunu bir eserde okumuştum. Türbede böyle bir sancak görmedim. İhtimâl ki, müze-i askerîye kaldırılmıştır.

50. Bu ibârenin hesaplanmasından 1156 çıkmaktadır. (H)

Fenâî mahlasıyla eş'ârı ve ilâhiyyâtı vardır:

Mushaf-ı hüsnü senin vechinle tefsîr eyledi
Âyet-i vechi vücûhun açdı teysîr eyledi

Kâtib-i kudret senin levh-i vücûdun üstüne
Nüsha-i evsâfını tastîr ü tahrîr eyledi

Câmi'-i Kur'ân-ı ekmeldir vücûdun ser-te-ser
Hazret-i Kur'ân'a tev'em sana tevkîr eyledi

Feth idüp ders-hâne-i nûrunda zât-ı mushafı
Zâtını zâtında ol zâtına takrîr eyledi

Yâ Rasûla'llâh elin al bu **Fenâî** *bendeni*
Koma ayaklarda nefsi anı teshîr eyledi

Mısırlı Mehmed Ali Paşa merhûmun halîle-i muhteremesi cennet-mekân Şem'inûr Kadın Efendi hazretleri bu dergâhda medfûndur. Türbesi, resimde görünen demir parmaklığın içindedir. Müşârünileyhâ hazretleri, cenâb-ı Şeyh Fenâî'ye fevka'l-âde hürmet ve muhabbet ile mütehassis olup, mürûr-ı zamân ile inhidâma meyl eden câmi'-i şerîf ve türbe ve hucurâtı yeniden ihyâ eylemiş idi. Hattâ tezyînât-ı fevka'l-âdesinden kinâyeten, "Yaldızlı Tekke" nâmını almış idi.

Müşârünileyhânın irtihâli 1282/(1865) senesindedir. Hüdâyî şeyhi Rûşenî Efendi merhûm ona güzel bir târîh söylemiştir. Fevka'l-âde mükellef bir mezârı vardır. Dergâh hâl-i hâzırda yine ta'mîre muhtâc bir hâldedir.

ŞEYH MUSTAFA HÂŞİM EFENDİ (HÂŞİM BABA)

Bandırmalıdır. Üsküdar'da, İnâdiye'de Tavâşî Hasan Ağa Câmi'-i şerîfinde irşâd-ı ibâd ile meşgûl oldular. Pederleri meşâyıh-ı kirâm-ı Celvetiyye'den Nizâmeddîn Efendi hazretleri olup, "nûr-ı fazlu'llâh" (نور فضل الله) (1166/1753)[51] pederlerinin târîh-i irtihâlidir.

Hz. Hâşim, pederlerinin yerine şeyh olmuş idi. Mukaddemleri alâ-rivâyetin Bektâşî olmuş; sonra melâmetle neş'e-dâr olup, bi'l-âhare pederinin mesleğini ta'kîb ey-

51. Bu ibarenin hesaplanmasından 1232 çıkmaktadır. 1166 târihinin üzerine müellif tarafından "Pederlerinin" kelimesi yazılmıştır. Bunun, Hâşim Efendi'nin babasının ölüm târihi olduğu anlaşılıyor. (H)

lemiştir. Türbe-i şerîfeleri vardır. Hz. Nasûhî-zâde Alâeddîn Efendi mahdûmu Fazlullâh Efendi, Hâşim Efendi'nin halîfesi Şeyh Ömer, bidâyeten mesleğini bilmediklerinden, ihtirâzen "*İlhâd kokusu vardır.*" diye bu civârdan bile geçmeyi şeâmet addettiklerini Âsitâne-i Nasûhî şeyhi Kerâmeddîn Efendi nakleylemişlerdir.

"Hâşim Baba" diye şöhreti o zamândaki mesleğinden kalmış bir nâmdır. Dergâh, "Bandırmalı Tekkesi" diye şöhret-gîrdir. 1145/(1732)'de Hekimoğlu Ali Paşa, 1169/(1756)'da Şehlâ Ahmed Paşa ve bir müddet sonra Abdullâh Paşa ta'mîr etmişlerdi.

1197/(1783) târîhinde rıhlet eylediler. Üsküdar'da, İnâdiye Mahallesi'nde peder ve mürşid-i âlîleri Yûsuf Nizâmeddîn Efendi'nin inşâ-kerdesi, Bandırmalı Tekkesi altındaki türbede medfûndur. **/66/** Elyevm ma'mûrdur.

Vâridât-ı ilâhiyyeye mâlik olmuş ecille-i ricâl-i Celvetiyye'den olup **Vâridât-ı Mensûre** nâmıyla bir eseri ve **Ankâ-i Mağrib** nâmıyla ilm-i cifre dâir bir te'lîfi ve bir de **Dîvân**'ı vardır. **Vâridât**'ıyla **Dîvân**'ını gördüm. Eserleri gayr-i matbû'dur.

Silsile-i tarîkatları ber-vech-i âtîdir:

eş-Şeyh Mustafa Hâşim Efendi, eş-Şeyh Yûsuf Nizâmeddîn (Pîr-i sânî), Şeyh Hâmid-i Moravî, eş-Şeyh Veliyyüddîn-i Tophânevî, eş-Şeyh Muhammed el-Fenâî eş-şehîr bi-Ehl-i Cennet Efendi, ârif-i bi'llâh mûsıl-ı ila'llâh gavsü'l-vâsılîn senedü'l-kâmilîn menba'-ı esrârı'l-hakîka ve müctehid-i etvârı't-tarîka es-seyyidü'l-mes'ûd ve'l-fâdılü'l-mahmûd Hz. Hüdâyî eş-şehîr bi-Azîz Mahmûd Efendi. (*Kaddesena'llâhu teâlâ bi-esrârihî ve esrârihim*)

Vâridât-ı Mensûre 'sinden:

"İnsân merâtib-i erbaa ile ıslâh-ı hâl eylemedikçe; ıslâh-ı şerîat ile nefs, ıslâh-ı tarîkat ile tabîat, ıslâh-ı ma'rifet ile rûh, ıslâh-ı hakîkat ile sır ıslâh olur. Ol zamân enfüs ü âfâkı câmi' ve muhît, nüsha-i kübrâ enmûzec-i avâlim, mir'ât-ı Hak, halîfe-i ilâhî, âdem-i ma'nâ, insân-ı kâmil olur. İllâ hâne ber-dûş sahrâ-yı heyhâtta insân yok ve insâna lâyık et'ıme ve elbise ile mülebbes olup, hilâf-ı cins vahşî canavârlar gördükçe, (أَيْنَ الْمَفَرُّ)[52]. Hemân bu temsîl ve teşbîh ile mümessile ve müşebbih olmadan bu âlemde âdem-i ma'nâ, insân-ı kâmile mutî' ve munkâd olup, ahlâk-ı hamîde-i âdemiyye tahsîline sa'y eylemek gerektir.(تموتون كما تعيشون وتحشرون كما تموتون)[53] zuhûr-ı sırrında evsâf ve atvâr-ı insâniyyet üzere haşr ve havf-ı şiddet-i berzah-ı "tâmmetü'l-kübrâ"dan emîn ve şefâat-ı uzmâya mazhar olalar."

52. "Kaçacak yer neresi?" 75. Kıyâme sûresi, 10. (H)
53. "Yaşadığınız gibi ölürsünüz; öldüğünüz gibi haşr olunursunuz." (H)

Dîvân'ından:

Şem'-i aşkın zâhidâ pervânesidir gönlümüz
Mürg-i lâhût-ı semender lânesidir gönlümüz

*Nûr-ı "**mâ-zâğa'l-basar**"dır feyz-i Hakk'ın dâyesi*[54]
Tıfl-ı ser-dâm-ı tecellî hânesidir gönlümüz

/67/ *İtdirir tecdîd-i ilbâs tıfl-ı rûha dâimâ*
Bir nefesde bin tecellî hânesidir gönlümüz

Bir şerâre ana nisbet şu'le-i şems ü kamer
Dâimâ envâr-ı hüsnün hânesidir gönlümüz

Arş u kürs cennet cehennem cümleten bir zerresi
Hâlık-ı arz u semânın hânesidir gönlümüz

Sûreti ham-kâse-i Hak'dır kelâmı ârifin
Bezm-i aşkın Haydar'ının hânesidir gönlümüz

Bahr-ı tevhîd-i hüviyyetdir anın bir katresi
*Bahr-ı zâtın **Hâşimâ** dür-dânesidir gönlümüz*

Ân-ı vâhidde bütün eşyâya sırr-ı feyz ider
Sikke-i şems ü kamer darb-hânesidir gönlümüz

* * *

Ben mukîm-i Beyt-i Hakk'ın sırr-ı kutb-ı âlemim
Beyt-i ma'mûr-sûretimdir mazhar-ı tâm âdemim

Bir gıdâ-yı tünd-i mevcûd bezm-i vuslatda bana
Ben gıdâ-yı mürg-i aşkın sırr-ı aşka mahremim

* * *

Şarâb-ı nâb-ı vahdetden içüp hayrân olan gelsün
Hakîkat cennet-i kudse bu gün rıdvân olan gelsün

Bi-hamdi'llâh hakîkatla fenâ buldu fenâ bezmi
Bekâ bezminde sohbetle hemîn sekrân olan gelsün

54. (مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى) "Muhammed'in gözü ne kaydı ne de sınırı aştı. " 53. Necm sûresi, 17.(H)

İrişdi katremiz bahre görünmez sâhili ka'rı
Vücûdu katresin bahre katup ummân olan gelsün

Kamu a'râz-ı cevherde görüp zât u sıfâtını
*Kemâl-i sırr-ı **Hâşim**'le bugün bir cân olan gelsün*

Erenler sohbete her dem hakîkat isteyen cânlar
Geçüp hep cümle varından bakup kurbân olan gelsün

/68/ Sandûkalarının başındaki levhadan:

Ey server-i meydân-ı vefâ Hazret-i Hâşim
Vey mazhar-ı esrâr-ı Hudâ Hazret-i Hâşim
Dergâh-ı kerâmâtına yüz tutdu kerem kıl
*İhsân buyur **Sırrî**'ya yâ Hazret-i Hâşim*

Osmânlı Müellifleri'nde 1. cildde 189. sahîfede Tâhir Bey merhûm îzâhat vermektedir. Hâl ve tavrında biraz lâubâlîlik nazar-ı ehl-i kemâlde gerçi hoş görülmemiş ise de, hakîkat-ı hâlde âsârıyla, eş'ârıyla pek ârif bir zât olduğu nümâyân olmaktadır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

MAHMÛD NÂSIH EFENDİ

1243/(1827) senesinde İstanbul'da Sultân Selîm civârında Çerâğî Hamza Dede Mahallesi'nde doğmuştur. Tahsili İstanbul'dadır. Henüz genç yaşında girdâb-ı ızdırâba tutularak 1263/51847) târîhinde Pazarköy'e, ba'dehû Bursa'ya hicret etmiştir. Pazarköy'de 1285/(1868) ve 1291/(1874) senelerinde imâmet eylemiştir. Âhir-i vaktinde Bursa'da Tahtakale'de, odasından dışarı çıkmamıştır. İsmâîl Hakkı hazretlerinin feyz-i nazarlarına ve himmet-i ma'neviyyelerine mazhar olduğundan mütâlaa ve iştiğâlini müşârünileyhin âsârına hasr ederek dâimâ eserlerini istinsâh eder; senede bir İstanbul'a geldiği vakit Bâyezîd'de kâin Kütüphâne-i Umûmî'ye ihdâ ederdi. Sırr-ı melâmete vâsıl olmuş uyanıklardan idi. Yaşı seksenikiye vâsıl olduğu bir çağda, 1320/(1902) târîhinde Bursa'da seksendört yaşında terk-i âlem-i nâsût eylemiştir. İnzivâ-yı hayâtından dolayı irtihâlinden kimse haber-dâr olmamış, fakat o zamân Bursa'da vâli bulunan Halîl Paşa'nın rü'yâsına girerek, "*İsmâîl Hakkı hazretlerine muhabbetim vardır. Onun civârına beni defnediniz.*" demesiyle, Halîl Paşa, odasına adamlar gönderdikde, Hazret'in terk-i hayât eylediğini görmüşler ve keyfiyyeti Paşa'ya bildirmişlerdir. Bunun üzerine ârzûsu vechile na'ş-ı mübârekleri müşârünileyhin dergâh-ı

şerîfi merdiveni karşısındaki makberede vedîa-i hâk-i rahmet-i ilâhiyye kılınmıştır. Elyevm mezâr taşı vardır. Ziyâret ettim. Taşında 1314/(1896) yazılmış; yanlıştır. (*Rahmetu'llâhi aleyhi rahmeten vâsia*)

Kısa boylu olup, sarık sararlar idi. Harâbâtî olup, her kese renk vermez idi. Lâ-ubâlî-meşreb, melâmî-mezheb görünürdü. İrfânı yüksek idi. Ehl-i dil bulursa onunla hem-hâl olurdu.

Yazdığı kitapların nihâyetine, (كتبه الفقير السيد الحاج محمود ناصح الحقير الاسلامبولى ثم البروسوى)[55] yolunda imzâ atardı. Bu ibâreden, kendisinin neseben seyyid olduğu ve ziyâret-i Beytu'llah'da bulunduğu istidlâl olunmuştur.

Edîb-i meşhûr Nâmık Kemâl Bey merhûmun, bir gazelini tahmîs eylemiştir. Kısmen nakl edildi:

Bülbül-âsâ aşk-ı cânân ile feryâd eyleyin
Hâne-i adn-i dil-i mağmûmu âbâd eyleyin
Akl u fikri hiss ü fehmi bizden ib'âd eyleyin
Ben şehîd-i bâdeyim dostlar demim yâd eyleyin
Kabrimi mey-hâne enkâzıyla bünyâd eyleyin

Gerçi çok âsâr-ı manzûmen yazıldı deftere
Nâsihâ *nazmın sezâdır nakş olunsa mermere*
Hîn-i gaslimde bana idin mey ile gargara
Yâdigâr olsun bu nazmım evliyâ-yı sâğara
Per açup gitdi **Kemâl** ardınca feryâd eyleyin

Bâde vü meyden haber vir başka peygâm istemem
Bâde vü meysiz bu âlemde hiç ârâm istemem
İsterim câm-ı hakîkî zâhirî câm istemem
Vech var dirse bu tahmîsimde bir nâm istemem
Nâmımı mahmûd-ı mes'ûd ile müzdâd eyleyin

eş-ŞEYH ABDÜŞŞEKÛR EFENDİ

Ondokuzuncu sahîfede terceme-i hâlini yazdığım Gafûrî hazretlerinin halîfesidir. Bâzergân Tekkesi şeyhi olmuş idi. (موتوا قبل أن تموتوا) (1089/1678) târîh-i vefâtıdır. Edirnekapı hâricindeki Emîr Buhârî Dergâh-ı şerîfi civârında medfûndur. İlâhîleri vardır.

55. "Bunu, önce İstanbullu, sonra Bursalı bir zavallı olan, es-Seyyid el-Hâc Mahmûd Nâsih yazmıştır." (H)

Eyleriz her lahzada yüzbin hatâ
Rabbenâ yâ Rabbenâ fa'ğfir-lenâ

eş-ŞEYH AHMED-İ EMÎRÎ EFENDİ

Hz. Hüdâyî hulefâsından Şeyh İsmâîl Efendi-zâdedir. Pederlerinden müstahlefdir. Küçük Ayasofya'da, Kapıağası Hüseyin Ağa zâviyesine post-nişîn oldu. Kırkbeş sene Şehzâde Câmii kürsî şeyhliği etti. "el-Bâkıyyâtü's-sâlihât" (الباقيات الصالحات) (1106/1695) vefât târîhidir.

Ey saâdet mâhının burcu Muhammed Mustafâ
Merhabâ ey nûr-ı ümmet merhabâ yâ merhabâ

na't-ı şerîfi müşârünileyhindir.

ŞEYH MUHAMMED SABÛRÎ EFENDİ

İbn-i Şeyh Mustafa Dede Çelebi. 1052/(1642) târîhinde Filibe'de yevm-i âşûrâda doğmuştur. Emîrî Şeyh Ahmed Efendi'nin hemşîre-zâdesidir. Şeyh Gafûrî'den inâbet ve Cennet Efendi'den hilâfetle be-kâm oldu. Kazasker Kadrî Efendi, Düğüncüler'de bir zâviye binâ ile, bunu meşîhatine /70/ me'mûr etti.

Otuzsekiz sene mürûrunda Âsitâne-i Hüdâyî'ye nakl olunup yedi sene hizmette kâim oldu. Seksenüç yaşında irtihâl eyledikte, Gafûrî Efendi merhûmun yanında defn olundu.

Nahîfî Süleymân Efendi'nin söylediği târîhdir:

Ola Dede Çelebi kâm-bîn-i kurb-ı Hudâ
(اوله دده چلبی کامبین قرب خدا) = 1135

İlâhiyyâtı vardır:

Gecesi Kadr-i mübârek günü îd-i şerîf
Lâ-cerem rahmet ayının nişânı Cum'adır

/73/ ŞEYH BEDREDDÎN-İ SİMAVNAVÎ

Müderrisînden Mehmed Şerefeddîn Efendi'nin **İkdâm** gazetesiyle neşr eylediği makâlede ve ahîren **Şeyh Bedreddîn** nâmıyla te'lîf ve neşr eylediği eser-i mühimde fevka'l-âde tedkîkât ve tashîhât vardır.

Bu zât-ı muhterem, Kütahya civârındaki Simavlı değil, Edirne civârında kâin Simavnalıdır. Simav ile münâsebet-i lafziyyesine aldanılarak, Hammer bu zâtı Simavlı göstermiştir.

Cevdet Paşa merhûmun beyânına göre, Sultân Alâeddîn-i Selçûkî'nin ammî-zâdelerinden olduğu, zaîf bir kavl ile mervîdir.

Târîh-i velâdeti mechûl olup, Murâd-ı Hüdâvendigâr zamânına müsâdif olduğu **Şakâyık**'da muharrerdir. Ahîren tab' olunan eserde, "*Tahmîne müsteniden, 770/(1369) senesi etrâfında olmak lâzım gelir.*" deniliyor.

Simavna kadısının oğlu olup, "Bedreddîn Muhammed" nâmıyla şöhret bulan bu zât-ı muhterem urefâ-yı İslâmiyye'nin ileri gelenlerindendir. Mesleğinde müteferrid bir hayâta mâlik olup, gavâmız-ı esrâr-ı tevhîde dâir pek çok hakîkatler meydâna koymuştur.

Bidâyet-i hâlde pederinden ve meşhûr Şâhidî'den tahsîl-i ulûm ettikten sonra Mısır'a gidüp, orada ikmâl-i tahsîl eylemiştir. Meşhûr Seyyid Şerîf-i Cürcânî'nin şerîk-i mümtâzı imiş. Kâhire'de müderrisînden, Mübârek Şâh-ı Mantıkî'den ve Hicâz'da iken Mekke'de Zeylaî'den tederrüs ve ba'dehû Mısır'a avdetinde yine Seyyid Şerîf ile birlikte Ekmel nâm zâttan ikmâl-i ulûm etmiş ve Sultân Bertût'un oğlu Sultân Ferec'i okutmuştur. Sonra Ahlatlı Seyyid Hüseyin ile tasavvuf mübâhaselerinde bulunarak, intisâb edip, tasavvufta da iktisâb-ı kemâl ettikten sonra şeyhi tarafından irşâd-ı ibâd için Tebrîz'e gönderilmiştir.

Silsile-i Tarîkatları:

Şeyh Hüseyn-i Ahlâtî, Şeyh Ebu'l-Feth es-Saîdî, Şeyh Ebû Sıddîk-ı Mağribî, Şeyh Ebû Saîd-i Endülûsî, Şeyh Ebu'l-Berekât, Şeyh Ebu'l-Fazl-ı Bağdâdî, Cenâb-ı Ahmed-i Gazâlî, Ebû Bekri'n-Nessâc, Şeyh Ebu'l-Kâsım, Şeyh Ebû Osmân-ı Mağribî, Şeyh Ebû Aliyy-i Kâtibî, Şeyh Aliyy-i Rûdbârî, Şeyh Cüneyd-i Bağdâdî. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Şeyh Bedreddîn'in Tebrîz'de, Timurlenk huzûrunda in'ikâd eden büyük bir meclis-i ulemâya hakemlik ederek isbât-ı fazl ettikleri menkûldür. Cevdet Paşa merhûm, Bedreddîn'in Timurlenk tarafından fevka'l-âde hürmete mazhar olduğunu **Kısas-ı Enbiyâ**'da yazıyor. Ba'dehû Bedreddîn Mısır'a gidüp tekrâr Hüseyn-i Ahlâtî'ye mülâkî oldu. Bir müddet sonra şeyhi irtihâl etmekle, kâim-i makâm olarak altı ay sonra, **/74/** Konya tarîkıyla Tebrîz'e geldi. Oradan Sakız'a gidüp, Sakız hükümdârı onun telkîniyle müslümân ve ona mürîd oldu. Bedreddîn, Edirne'ye geldi. Bu sırada Çelebi Sultân Mehmed'in birâderi Mûsâ Çelebi, Edirne'de tasaltun edince onu kazasker nasb etti. Fakat Mûsâ Çelebi, birâderi Sultân Mehmed'le ettiği muhârebede şehîd olunca Şeyh Bedreddîn tevkîf edildi. Lâkin Sultân Mehmed'in husemâsı meyânında olduğu hâlde, ilm ü fazlına hürmeten, ehl ü ıyâli ile berâber İznik'e nefy edilmesiyle iktifâ olundu.

Âsârı:

Târîh-i Ebu'l-Fârûk'un I. cildinin 242. sahîfesinde muharrerdir ki:
Müşârünileyh idâre-i mülkiyyenin gavâmızına vâkıf idi. Pek çok âsârı vardır:
İlm-i tefsîrden: **Nûru'l-Kulûb.**
Furû'-ı ilm-i fıkhdan:

1. **Letâifü'l-İşârât ve şerhi** ve **Teshîl.** Bedreddîn bu iki eserini İznik'te mahbus iken yazmayıp **Letâifü'l-İşârât**'ı 813/(1410)'te yazmıştır. **Câmiu'l-Fusûleyn**'den dahi evvel yazıp, Edirne'de 816/(1413)'da bunu şerh etmeye başlayıp, iki sene sonra İznik'te itmâm ve nâmını **Teshîl** tesmiye etmiştir.
2. **Câmiu'l-Fusûleyn.**
3. **Câmiu'l-Fetâvâ.**

Tasavvufdan: 1. **Meserretü'l-Kulûb.** 2. **Vâridât-ı Kübrâ.**
İlm-i sarfdan: **Ukûdü'l-Cevâhir** nâmında **Maksûd** şerhi.
İlm-i Nahivden: **Çerâğu'l-Fütûh.**

Başka âsârı da vardır. Bunlardan yalnız **Câmiu'l-Fusûleyn** matbû'dur. Fıkhdan **Mecma' Şerhi**'ni müşârünileyhe isnâd etmişlerse de Ayasuluğ (Selçuk) çelebisi Mu-

hammed Efendi'nindir. Bu şerh Şehzâde Câmi'-i şerîfi dâhilinde Kadı Muhammed Efendi Kütüphânesi'nde 151 numaralıdır. Üzerine, **"Kitâbu Şerh li-Mecma'** bi-hatt-ı müellifihî Bedreddîn b. Kâdî Simâviyye" yazılıdır. Müderris Şerefeddîn Efendi'nin kanâati de, Çelebi Muhammed Efendi'nin olduğu merkezindedir.

Cenâb-ı Bedreddîn, İznik'te ders okutur, züvvârı kabûl ederdi. Telkînât-ı mürşidânede bulunurdu. İşte bu sırada da, esâs-ı İslâm'dan tebâud edilip, tanınmayacak bir hâle getirildiğinden bahs eder, talebesinin efkârını tenvîre çalışırdı. Meslek ve iddiâlarına göre, ulemâ-yı asrla, müverrihler tarafından küfr ü irtidâd ile tavsîf edilmiştir.

İhtimâl ki, Börklüce Mustafa ile Torlak Kemâl gibi müvâzenesiz **/75/** çırakları tarafından, o iddiâlar küfr dâiresine kadar sürülmüş olsun. Kezâlik bu müvâzenesizlerin ef'âl ü müddeiyâtı bî-tarafâne tedkîk edilince, esâsın ulviyyeti üss-i İslâm'a mutâbakatını inkâra mahal yoktur. Hele İnkılâb-ı Osmânî'nin ilk mertebesini onlardan nez' etmek câiz olamaz. İnkılâb-ı Osmânî'yi istihzâr eden mücâhidler defterinin başına Bedreddîn ve Dede Sultân ve Kemâl-i Hûbdîn isimleri tahrîr olunmalıdır.

Kısas-ı Enbiyâ'da yazılmıştır ki, Bedreddîn'in kazaskerliğinde kethüdâsı olan bu Mustafa, şeyhinden belleđiği ıstılâhât-ı sûfiyyeyi sermâye ederek, Dede Sultân nâmıyla hurûc eyledi. Başına müslim ve gayr-i müslimden mürekkeb ve mahlût bir hayli halk topladı. Çünki umûm insânlar beyninde, musâvât-ı tâmme ve hürriyyet-i kâmile ve iştirâk-ı emvâl gibi efkârı tervîc eyleyip; bu ise herkesin fikrine hoş geldiğinden, cümlesi Dede Sultân'ı takdîs ederlerdi.

Efkâr-ı mezkûre, gûyâ bi'l-cümle memâlik-i Osmâniyye ahâlisini bir millet hâline koymak için en güzel bir çâre olmak üzere, Şeyh Bedreddîn tarafından tervîc olunmuş olduğu mervîdir. Fi'l-vâki' Dede Sultân'a tâbi' olanlar arasında hep uhuvvet-i birâderâne cârî olmuş idi.

Dede Sultân, Börklüce Mustafa ile isyân ettiklerinden, Bedreddîn hazretleri İznik'te duramadı. Dede Sultân ile Mustafa, ordu tarafından i'dâm olundu. Hz. Bedreddîn Rumeli'ye geçti. Dobruca'daki Deliorman'da tahassun eyledi. Çelebi Sultân Mehmed Hân, Anadolu'daki muzaffer ordusuyla Selanik fethine giderken, Bedreddîn'in Deliorman'da tahassun ettiğini haber alınca Siroz'da tevakkuf buyurdu. Alârivâyetin Bedreddîn üzerine yürüdü. Bedreddîn, bu sırada da Siroz taraflarına kadar gelmiş idi. Tesâdüfen Siroz civârında tutuldu. İstintâk u muhâkemesi huzûr-ı humâyûnda akd olunan meclis-i ulemâya havâle olundu. Mubâhasât-ı medîdede hâzır olan ulemâ kendisini ilzâm edemediler. Fakat Sa'deddîn-i Taftazânî telâmîzinden Mevlânâ Haydar-ı Herevî ve rivâyet-i uhrâya göre İran ulemâsından Saîdü'l-Herâtî, i'dâmına fetvâ verdi. Siroz pazarında salb olunmak sûretiyle, hükm-i fetvâ yerine getirildi.

Osmânlı Müellifleri nâm eserde denilmiştir ki:

"**Vâridât-ı Kübrâ** nâm eseri, esâsen **/76/** umûr-ı âhiret ile, mebde' vü meâddan bâhis, dakîk bir eser olup, dakâyıkına intikâl edemeyen ba'zıları tarafından mazhar-ı kabûl olamamıştır. Makâsıdını teyakkun eden zevât ise hüsn-i kabûl etmişlerdir. Ezcümle Mısrî-i Niyâzî hazretleri **Dîvân**'ında:

"*Muhyiddîn Bedreddîn itdiler ihyâ-yı dîn*
Deryâ **Niyâzî Fusûs** *enhârıdır* **Vâridât** "

buyurulmuştur."

Sebîlü'r-Reşâd'ın 46. nüshasında Bedreddîn'in türbesini Balkan muhârebesinde düşmân ordusunun yıkıp, helâ tarzına ifrâğına karşı yazılmıştır:

"Bedreddîn-i Simâvî, Türk ulemâsı arasında bir hârika-i fazîlettir. Ahlâfa intikâl eden âsâr-ı âliyesi kadr-i kemâlâtının büyüklüğünü her an isbât eder birer âb-dân-ı muhallede sayılır. Son asırda yetişen Avrupa hükemâsının pâye-i irfânına Bedreddîn daha o devirlerde irtikâ etmiş idi. Telkînât-ı âliyesini ihâta edemeyen tilmîzâtı müşârünileyhin bâdî-i felâketi olmuşlardır. Şimdiye kadar, Osmânlı müverrihlerinin yanlış ithâmâtı altında istihâle eden bu sîmâ ümîd olunur ki, kadr-şinâs ve tetebbu'-ı zevâtın hünerleriyle reng-i aslîsinde tanınacaktır."

Vâridât-ı Kübrâ, Arabiyyü'l-ibâre yazılmış cidden mühim bir eserdir. Şeyh İlâhî, Şeyh Yavsı, Nûreddîn-zâde ve Hâce Muhammed Nûru'l-Arabî taraflarından Arapça; Seyyid Kemâl-i Harîrî tarafından Türkçe şerh olunmuştur. Urefâ-yı asrdan Hilmi Beyefendi tarafından da Türkçeye tercüme edilmiştir. Âtîde kısmen nakl olunacaktır.

İlm-i tevhîdi, ehlu'llâh efendilerimiz birer kisve-i beyâniyye ile herkese bildirmeğe çalışmışlardır ki, maksad-ı tefehhümde sühûlet olmasını te'mîne ma'tûfdur. Cenâb-ı Bedreddîn ise, kisvesiz bahse kalkışmıştır ki, bunu her kafa alamamıştır. İşte Bedreddîn hakkındaki gürültülerin menşei hep bundan münbaisdir. **Vâridât**'ını okumak isteyen bir kimse, şimdiye kadar görmediği, vâkıf olamadığı bir tarzda yazılmış bir eser karşısında kalır. Cevdet Paşa merhûm **Kısas-ı Enbiyâ**'da XII. cildde, 1158. sahîfede te'lîfâtı hakkında mütâlaa yürüttüğü sırada, "*İlm-i fıkhdan* **Fusûleyn**'*i hâlâ beyne'l-fukahâ mu'teber ve mütedâvildir. İlm-i tasavvufdan* **/77/ Vâridât**'*ı dahi meşhûrdur. Fakat İstanbul'da nüshası nâ-yâbdır. Zîrâ bu asırda Şeyhü'l-İslâm olan Ârif Hikmet Bey, bu kitabı nerede bulsa ucuz bahâlı demeyip alır ve hasbî olarak yakıp imhâ ederdi. Fakîr,*

ona mu'tekid olan bir zâtta bulup mütâlaa etmiş idim. ***Fusûs****'u taklîd yollu yazılmış bir risâledir. El-hâsıl Bedreddîn hakkında nâs iki fırka olup, biri,* "Mûcib-i fetvâ müstehakku'l-katl bir adam idi." *der. Bir fırkası da,* "Ulûm-ı zâhire vü bâtınayı câmi' olup, ancak tahsîl-i saltanat emelinde idi, diye, Sultân Mehmed'e gamz ü seâbet olmakla i'dâm edildi." *derler."*

(عجل الوصل له عشق ودود الأبد) (833/1430) (ibâresi) târîh-i irtihâlini müş'ir bir nazımdır.

غاب عن كثرة كون للقاء الأحد
مرشد أهل طريق سنداً عن سند

واقف الهجرة قد قال لأجل التاريخ
عجل الوصل له عشق ودود الأبد

823/(1420)

Ma'nâsı:

"Sened-i muttasıl ile ehl-i tarîkın mürşidi olan zât-ı likâ-yı ehadiyyete mazhariyyet ârzûsuyla kesret-i kevniyyeden gaybûbet etti ve onun için, 'Vedûd'un aşkı ona vuslat-ı ilâhiyyeyi ta'cîl etti." diye târîh-i hicriyyeye vâkıf olan biri târîh-i vefât tanzîm etti." **(Şeyh Bedreddîn** nâm eserden).

Bu medhiyye dahi oradan nakl olundu:

أبشر ظفرت بنيل الفضل
وصرت كالبدر لاتنفك مسعوداً

أنجاك ربك مما كنت تحذره
والرب والمصطفى زاداك تمجيداً

Ma'nâsı:

"Müjdeler olsun, nâil-i fazl olmağa zafer-yâb oldun ve bedr gibi dâimâ mes'ûdsun. Hazer ettiğin şeyden seni Rabbin kurtardı. Rab ve Mustafâ, senin mecdini tezyîd ettiler."

Siroz'da dergâhları vardır. **Vâridât,** mütâlaa-güzâr-ı fakîrânem olmuştur. İnsân mütâlaa ederken kendisini tarz-ı kelâmda, takyîdât-ı şer'iyyeden âzâde bir hayât içinde bulunuyor zanneder. Fakat müdekkıkîn-i ulemâ vü urefâ, bunu te'vîl ile ayn-ı hakîkat olarak kabûl ettiler. Meselâ **Rûhu'l-Beyân** sâhibi İsmâil Hakkı hazretleri **Muhammediyye Şerhi**'nde, haşr bahsinde buyururlar:

"**Vâridât** nâm te'lîfin mebdeinde cenâb-ı müellifin, "*Umûr-ı âhiret cühhâlın zu'm ettikleri gibi değildir.*" (şeklindeki sözü) belki umûr-ı uhreviyyenin tabîî ve suver-i a'mâl olduğunu bilmeyerek anâsıra kıyâs edenlere takrîzden ibârettir. Meselâ naîm-i cennet gerçi gayr-i mahsûsdur. Ammâ burada rûhâniyyet gâlibdir. Çünki ziyâde bâtın, kâmilin safâsı sûretidir ki, sülûkla hâsıl olmuştur. Sülûku olmayanların letâfet-i cinâniyyeleri bi-hasebi'l-makâyir ve'l-merâtib letâfet-i kâmileye tâbi'dir. Gerek naîm, gerek cahîm-i uhravî yoktur. Safâ vü letâfet ve cefâ vü eziyetle âlem-i enfüsden müstenbıt olduğunu mükâşefeye kudret-yâb olmayarak gâibi müşâhede kıyâs eyleyen, hakîkat üzere umûr-ı uhreviyyeyi idrâk etmiş olmaz ve kuru ümniyye berzahında kalan kimse derecât ve kurbân menziline vusûl bulmaz. Meselâ ibâdet bahsinde avâmın ibâdeti âdet, ehl-i sülûk ve mübtedîlerin ibâdeti havf u recâ, mütevassıtların neyl-i makâmât u kerâmât, müntehîlerin hudûd-ı şer'iyyeyi muhâfaza vü sıyânettir. Ammâ riyâzetin hakîkatine ve mücâhedenin nihâyetine had yoktur. Zîrâ maârif-i /78/ ilâhiyyeye ve seyr-i fi'llâh'a nihâyet olamaz. Seyr-i sülûk ve tahsîl-i maârif ise mücâhedât iledir. Allâh'a inkıtâ'-ı tefekkür ü teyakkuzdur. Eğer Hak ma'rifetiyle Allâh'ı bilmiş olsalardı efrâddan gayrı kimse Hakk'a ibâdet etmezdi. Lâkin Allâh kalbleri üzerine tab' ve hatm eyledi. Hevâ ve tahayyülâtlarını Allah ittihâz ettiler. Halbuki nefsü'l-emr öyle değildir. Onda bir hikmet-i hafiyye vardır ki, ârif-i billâh olanlar anlar."

Bir gün Edirne'de azîzim merhûm Şeyh Şerefeddîn Efendi hazretlerinin huzûr-ı âlilerinde Cenâb-ı Bedreddîn'den bahs açıldı. Tenvîr-i hakîkat için, "*Oğlum Şeyhü'l-Ekber efendimizin zamân-ı âlîlerine gelinceye kadar gerek müctehidîn, gerek sâir erbâb-ı yakîn lisân-ı hakîkatten tekellüme me'zûn değiller idi. Hakîkati remz ü işâret ve icmâl tarîkıyla söylerler idi. İbâret ve sarâhet ve tafsîl tarîkıyla beyân edemezler idi. Hz. Muhyiddîn-i Arabî buna me'zûn oldu. Vahdet-i vücûddan bahs eyledi. Âsârının mevzûunu hep bu esâsa binâ eyledi. Cenâb-ı Bedreddîn ise, sırrı-ı tevhîdi daha açık bir kelâm ile ifhâma kalkıştı. Tevhîd, libâs-ı şerîatle ve hil'at-i tarîkatla halka tefhîm olunagelirken, bu zât-ı muhterem ta'rîf-i tevhîdi libâsdan tecrîd ile uryân bir hâlde ortaya koydular. Bilenlere, bilmeyenlere birçok söz söyletmeğe sebeb oldular. Ârifler onun sözlerine îmân ettiler ve tarîk-ı te'vîl buldular.*" buyurdular.

* * *

Vâridât Tercümesi'nden:

"Ma'lûm ola ki, ukûbet ü rahmet ve elem ü lezzet ve emsâlinin küllîsi hak olmağa münâfî değildir. Zîrâ Hak cümleden münezzehdir. Onların muktezeyât-ı tenezzülât-ı ilâhiyye olması nisbet-i i'tibâriyyedendir. Görülmüyor mu ki, âb, cinsiyyette müttehiddir, lâkin dehân-ı insânda tiryâk ve haşerât ve kara yılan (ef'â) ağzında semm-i kâtıu'l-hayâttır. Maa-hâzâ ism-i mâ hakîkat-ı hayavâniyyette müşterektirler ve hayavân cümlesinden münezzehdir ve yine onlardan hâlî değildir. Hak ise külliyyü'l-kül-

liyyâttır. Ma'lûm ola ki, Hak mevcûddur, başka yoktur. El-hak maksûd dahi O'dur. "*Yâ Maksûd, Yâ Mevcûd*" dedikleri bu kelâma delîldir. Maksûdiyyet, mevcûdiyyet cemî' eşyâya şâmildir. Eğerçi küllîsi vücûdda dâhil olmak hasebiyle beynlerinde tezâd ü tenâfî olsa merâtib i'tibârıyladır. Hak ise, ehadiyyet-i zâtiyye i'tibârıyla merâtib ü tenezzülâttan münezzehdir. Ve ehadiyyet-i sıfâtiyye i'tibârıyla merâtib ü tenezzülâttan /79/ hâlî olmasa dahi. Şu hâlde, bâtıl min-haysü'l-vücûd haktır ve butlânı nisbîdir ve cemî' merâtib-i âlem-i ecsâmda muntavî olup, hattâ âlem-i ecsâm kalksa, ya'nî zâil olsa, ervâhdan ve sâir âlem-i mücerredâttan bir şey kalmaz."

Semâ' hakkında:

"Vakitleri hasebiyle semâ', fukarâ-yı muhlisîn hakkında helâldir. Zîrâ asvât-ı hasene ve nağamât-ı mutribe-i müstahseneyi gûş-ı cânları işittikte kalbleri Cenâb-ı Hakk'a pervâz ederek efkâr-ı dünyeviyyeden zerre mikdârı bir şey kalmaz, Allâh'la dolar. Bu vesîle ile vusûl-i Hak olan şey hiç harâm olur mu?"

İbâdet:

"İbâdet, an-devâmi'l-huzûr maa'llâhi sübhânehû ve teâlâ. "*Huzûr-ı şuhûd u murâkabe ile, adem-i gaflet ve adem-i gaybet.*" demektir. Abdin indinde Allâh teâlâ için iki mertebe vardır: Biri mertebe-i zuhûr, dîger-i mertebe-i butûndur. Bu iki mertebe beyninde mümeyyiz bu avâlimin cemîidir. Abd indinde mevcûd olan, avâlim değildir. Ancak Allâh teâlâ sıfâtı ve esmâsı etvârında zuhûrudur. Bu avâlim, abdin indinde fânî olduğundan, fenâ bulmaklığı Allâh teâlânın butûnudur. İmdi Evvel, Âhir, Zâhir ve Bâtın, Allâh teâlâdır. Ne zamân ki, abd bir şey görür ve idrâk ederse, o şeyin zuhûru mertebesinde Allâh teâlâ görür ve idrâk eder; o şeyi görmez. Zâhir olan ancak Hak teâlâdır; o şey değil. Zîrâ (كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ)[56] buyurdu. Halbuki, 'hâlik' (helâk edici) görülmez. Zîrâ adem-i sırftır."

Vücûd-ı mutlak:

"Vâcib li-zâtihî'dir, mümteni' olmak sahîh değildir. Zîrâ adem ile vücûd beyninde münâfât vardır. Vücûd, adem ile; adem vücûd ile muttasıf olmaz ve vücûd, ma'dûm olmak mümkin değildir; nerede kaldı ki, mümteni' ola. Adem dahi mümkin değildir ki, mevcûd ola, nerede kaldı ki, vâcib ola. İmkân-ı hass ile de mümkün olmak mümkün değildir. Zîrâ vücûdu gayriden iktisâb lâzım gelir. Bu hâlde mûcidinden kat'-ı nazar, nefsinde ma'dûm olmak ve zâtına nazaran adem ile ittisâf etmek lâzım gelir. Bu ise muhâldir. Onun gibi, gayr dahi mevcûd olmak câiz değildir. Zîrâ vücûd tah-

56. "O (Allâh)'dan başka her şey yok olacaktır " 28. Kasas sûresi, 88. (H)

kîkından evvel, tahkîkı lâzım gelir. Zîrâ Hakk'ın tahakkukundan evvel vücûdun tahakkuku lâzım olur. Kelâm, Vücûd-ı mutlaktadır. Ma'dûm mutlak bir şey îcâd edemez. /80/ Şu hâlde sâbit oldu ki, Mevcûd-ı mutlak, Vâcibü'l-vücûd'dur. Küllînin vücûdu O'nunladır ve O, Allâh'dır. Küllîsi O'nun mezâhiridir. Cemî' mezâhir ile zâhir ve cemî'sini muzhirdir.

Vücûd-ı mutlak Hak'tır. Her bir metebede iki i'tibârdan hâlî değildir: Birisi te'sîr ve fi'l, âharı teessür ve infiâldir. İ'tibâr-ı evvel ile, "Allâh"; sânî i'tibârıyla, "âlem ve halk" denilir."

Vücûd-ı sırf:

"Vücûd-ı baht, mutlak, kayd u ıtlâk ve cemî'den münezzeh Hak'tır. Küllî ve cüz'î değildir. Zîrâ külliyyet ve cüz'iyyet i'tibâr-ı sânî ile iştirâk; adem, iştirâke nazaran hakîkat ile mesbûktur. Bu ise hakîkate göre i'tibârdan mücerreddir. Gayrden kat'-ı nazar her ne kadar bir i'tibâr ile gayr veyâhûd i'tibârdan hâlî değilse de, vücûdu sırf mutlaktır."

İntehâ kelâm-ı Bedreddîn.

* * *

Haşr ü neşr mes'elesi, Cennet Cehennem nazariyyesi, şeytân ve melek keyfiyyeti ve esâsât-ı fikriyyesi:

Bu bâbdaki nazariyyesi ve hükûmete karşı teşebbüsât-ı siyâsiyyesi, ulemâ-yı zâhirenin feverânına sebeb olup, i'dâmını müstelzem olan esâsâttan bulunmuştur. Sonraları onun mesleğine taraf-dâr kimseler dalâlete düşüp, devletin başına gâileler hudûsuna sebeb oldular. Bundan dolayı Sofyalı Şeyh Bâlî Efendi ve Nûreddîn-zâde ve Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî hazarâtı, Bedreddîn hakkında, (شيخ بدر الدين المصلوب عند الله كغضوب)[57] ta'bîrini kullanırlar. Onun mesleğine pey-rev olan kimselerin alayhinde, zamânlarının pâdişâhına arîzalar yazdılar ki, sûretleri **Şeyh Bedreddîn** nâm eserdedir.

Vahdet-i vücûd nazariyyesi pek açıktır. Dîger husûsâta âid nazariyyeleri, sarâhatı Kur'âniyye ile kâbil-i te'lîf görülmeyerek, hakkında feverâna sebeb olmuştur. Te'vîl edenler de bulundu.

Hulâsa, Bedreddîn'in mesleği, meşrebi havâss içindir. Avâmmı dalâlete düşürür. Nitekim bu vâdîye atılan, henüz mezâk-ı sûfiyye nedir bilmeyen mübtediyân yollarını şaşırmışlardır. Fakat havâs ve havâssü'l-hâs, onun sözlerindeki temkîn-i ma'nâya vâkıf olup, ihtiyâr-ı sükût eylemişler. Ulemâ-yı zâhire, müşârünileyhin sözlerini, zâ-

57. "Asılarak idâm edilmiş olan Şeyh Bedreddîn, Allah katında gazaba uğramıştır. " (H)

hir ahkâm-ı şerîat ile kâbil-i tatbîk ve i'tikâdât-ı esâsiyye ile şâyân-ı tevfîk bulamayıp, müşârünileyhin ve mesleğinin aleyhine fetvâ vermişlerdir.

Bu bâbda bize teveccüh eden şey, mazhar-ı feyz-i tâm olmağa çalışmak, etliye sütlüye karışmamaktır. "*Kelâm gümüş, sükût altındır. Nukûş-ı mümkinâtın ihtilâfı ayn-ı vahdettir. Hurûf, muhtelif inşâda bir ma'nâya tâbi'dir.*" der geçerim. Bu mübâhasâtın tafsîli Müderris Şerefeddîn Efendi tarafından tab' u neşr olunan **Şeyh Bedreddîn** nâm eserdedir.

/81/ ŞEYH SEYYİD HÂCE MUHAMMED NÛRU'l-MAHLÂVÎ

Bu zât-ı muhterem, "Arap Hoca" diye meşhûrdur. Pederi Seyyid İbrâhîm el-Kudsî el-Bedrî, onun pederi es-Seyyid Bedr b. Muhammed b. Yûsuf b. Bedr b. Ya'kûb b. Matar b. Sâlim b. Muhammed b. Muhammed b. Zeyd b. Ali b. Hasan b. Ureyfî el-Ekber b. Zeyd b. Zeynelâbidîn b. Ali b. Hüseyin b. Hz. Ali b. Ebî Tâlib (*radıya'llâhu anhüm*).

Hz. Şeyh, 1220/(1805) senesinde dünyâya zînet vermiştir. İbtidâ-yı hâlde, Şeyh Hüseyin el-Kuveynî ve Dervîş Mattâ' gibi zevâtın derslerine devâm edip, ba'dehû Yanya'ya azîmetle, Şeyh Yûsuf-ı Nakşıbendî'ye mülâkî olmuştur.

1244/(1828) senesinde şeyhinin emriyle Hicâz'a gidüp, bir sene ikâmetle, Şeyh Ömer Abdürrasûl'den hadîs okumuş ve Şeyh İbrâhîm eş-Şemâretî el-Halvetî'den, tarîk-ı Halvetî'yi almış, ba'dehû Mısır'a dönmüştür. Câmiü'l-Ezher'de hocası Şeyh Hüseyin el-Kuveynî'ye mülâkî olarak burada ba'zı esrâr zuhûr etmiştir. 1245/(1829) senesinde hocasının emriyle Siroz'a gidüp, **Kasîde-i Emâliyye** okutarak Üsküb'e avdet etmiştir. Kendisinde âsâr-ı kemâl rû-nümâ idi.

Kemâleddîn-i Harîrî, **Tıbyân**'ında yazar ki:

Üsküb'de iken müşârünileyh Arap Hoca, menâmında Fahr-i âlem efendimizi görmekle müşerref olup, emr-i peygamberî ile, Hz. Ebûbekir efendimiz kendisine, tevhîd-i ef'âl, tevhîd-i sıfât ve tevhîd-i zât telkîn buyurmuştur. Hz. Şeyh, ba'dehû İstanbul'a gelip Kazânî Şeyh Abdülhâlık Efendi'den tarîk-ı Nakşıbendî aldılar ve tekrâr hacca gittiler ki, 1259/(1843) senesine müsâdifdir. Hicâz'da, müşârünileyh Abdülhâlık Efendi halîfesi Mustafa b. Mahmûd-ı Trabzonî'den icâzet ahz ile, Medîne-i Mü-

nevvere ve Mısır tarîkıyla İstanbul'a ikinci def'a olarak geldiler. 1289/(1872) senesinde Usturumca'da terk-i âlem-i nâsût eylediler. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Müşârünileyh büyük adamlardan idi. Üstü kapalı bir türbesi var idi. Hâl-i hâzırda ma'mûr mu, değil mi, bilen yoktur.

Kısa boylu, buğday benizli, tıknazca; hafîf söyler, ihtifâ-yı hayâta meyyâl idi. Gâyet âlim, fâzıl insân-ı kâmil ü mükemmil idi.

Nisbet-i tarîkatları ber-vech-i âtî, İmâm Rabbânî hazretlerine müntehîdir:

Şeyh Mustafa b. Mahmûd-ı Trabzonî, Şeyh Abdülhâlık-ı Kazânî, Şeyh Muhammed Niyâzkulu, /82/ Şeyh Muhammed-i İdrîsî, Şeyh Molla Muhammed-i Abd, Şeyh Hudâkulu, Şeyh Ahmed el-Mekkî, Şeyh Habîbullâh en-Neccârî, müceddid-i elf-i sânî İmâm Rabbânî (*Kaddesa'llâhu esrârahum*).

Âsârı:

1. **Mecâlî ez-Zehrâ ale's-Salâti'l-Kübrâ** li'ş-Şeyhi'l-Ekber,
2. **el-Yâkûtü'l-Hamrâ ale's-Salâti's-Suğrâ** li'ş-Şeyhi'l-Ekber,
3. **Ferecü'n-Nukûş,** şerhu nakşi'l-**Fusûs** li'ş-Şeyhi'l-Ekber,
4. **el-Letâifü't-Tahkîkât fî-Şerhi'l-Vâridât** li'ş-Şeyh Bedreddîn,
5. **Envâru'l-Muhammediyye fî-Şerhi Risâleti'l-Vücûd** li's-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî,
6. **et-Temsîş alâ Salâti İbni Meşîş,**
7. **ed-Dürerü'n-Nefîs fî-Şerhi Salâti İbni İdrîs,**
8. **Burhânü's-Sâlikîn,**
9. **Kenzü'l-Mahfî an-Ehli'l-Hicâb,**
10. **Müşâhidü't-Tevhîd,**
11. **Risâletü'l-Mukaddime li-Matâlii Fusûsu'l-Hikem,**
12. **Kitâbü'r-Reşâd fî'l-Mebdei ve'l-Meâd,**
13. **Tefsîru'l-Fâtiha,**
14. **Kitâbü'd-Devâir ve'l-Eflâk fî-Beyânı Tasarrufâtı Sâhibi'l-Mülk ve'l-Emlâk,**
15. **Menbau'n-Nûr fî-Ru'yeti'r-Rasûl,**
16. **Şerhu Evrâdi'l-Usbûıyye** li'ş-Şeyhi'l-Ekber,
17. **Mürşidü'l-Uşşâk,**
18. **Delîlü'l-Uşşâk,**
19. **Şerhu Gazeli Hz. Bayram-ı Velî** "*Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân arasında*",

20. **Seyru't-Tevhîd,**
21. **ed-Dürretü'l-Mütenebbîh fî-Şerhi Risâleti'l-Fevtiyye** li'ş-Şeyhi'l-Ekber,
22. **Risâle fî-Beyânı Sıfâtı Sübûtiyye,**
23. **Risâle-i Tevhîd-i İlâhî,**
24. **Risâle-i Sülûk-i Hakîkat,**

/83/ 25. **Dâiretü'l-Vücûd fî-Beyânı Makâmı Mahmûd,**

26. **Risâle fî-Beyânı Sülûki Şerîat, Tarîkat, Hakîkat,**
27. **Şerhu Hakâyıkı'l-Eşyâ',**
28. **Risâle fî-Beyânı Kerâmâti'l-Evliyâ,**
29. **Şerh-i Nutk-ı Cenâb-ı Alî el-Murtazâ,** (ve me'l-halku fi't-timsâli ke-selceh)
30. **Risâle-i İsmâîliyye fî-Beyân-ı Sülûki Nakşıbendiyye,**
31. **Şerh-i Ezân-i Muhammedî,**
32. **Risâle fî-Beyân-ı Hakîkat ü Mecâz ü Kinâyet,**
33. **Beyân-ı Makâmât-ı Hakîkat** maa-delâilihi'ş-şehîr bi-"Kasr-ı Ârifân",
34. **Risâle-i Sâlihıyye,**
35. **Ecvibe-i Lâzime fî-Es'ileti'ş-Şeytâniyye** el-mezkûr fi'l-**Muhammediyye,**
36. **Risâle fî Keyfiyyeti Îmânı Fir'avn,**
37. **Hâdiyü'l-Uşşâk,**
38. **Tuhfetü'l-Muhammediyye,**
39. **Şerh-i Akâid-i Nesefiyye,**
40. **Şerh-i Risâle-i Şeyh Arslan-ı Dimeşkî,**
41. **Sırr-ı Ezân-ı Muhammedî.**

Hz. Şeyh'in hayli güzîde hulefâsı vardır. Ecell-i hulefâsı, Harîrî-zâde Seyyid Muhammed Kemâleddîn Efendi hazretleridir. Dîger halîfeleri meyânında, müteferridlerinden bahs ederim. Arap Hoca, esâmî-i âsârından anlaşıldığı üzere eâzım-ı meşâyıh-ı sûfiyyedendir. Fakat meslek-i ulvîlerini herkes kavrayamamıştır; bi'n-netîce dalâlete düşenler de olmuştur.

Tarîkaten Nakşıbendî, meşreben Melâmî idi. Zikrleri kuûdî ve cehrîdir.

/84/ ŞEYH MUHAMMED KEMÂLEDDÎN-İ HARÎRÎ

Müteahhirîn-i meşâyıhın mümtâzlarındandır. Bursalı Mehmed Tâhir Bey'in şeyhidir, terceme-i hâlini yazmış, neşr eylemiştir.

1267/(1851) senesinde, İstanbul'da zînet-sâz-ı âlem-i vücûd olup, ibtidâ-yı ulûmu tahsîl ettikten sonra peder-i âlî-kadrleri Şeyh Abdurrahmân-ı Harîrî hazretlerin-

den tarîkat-ı Rufâiyye vü Halvetiyye'den terbiye görüp, ba'dehû azîzim merhûm Şeyh Şuayb Şerefeddîn-i Gülşenî hazretlerinden tarîk-ı Gülşenî ve Şeyh Sâlih Lutfî b. Abdülkâdir'den tarîkat-ı Nasûhiyye-i Şa'bâniyye'yi telekkun ile, usûlü dâiresinde mücâhede ve iştigâle hasr-ı evkât ederek, nihâyet Şeyh Muhammed-i Enîsî el-Hüseynî ed-Dımışkî hazretlerinin dâhil-i dâire-i sohbeti oldular ki, bu zâtın silsile-i tarîkatı ber-vech-i âtîdir:

eş-Şeyh Muhammed Hâşim Efendi, eş-Şeyh Mustafa en-Nahlâvî, eş-Şeyh Muhammed Mahmûd ed-Dâmûnî, eş-Şeyh Muhammed el-Kübrevî, eş-Şeyh Muhammed Şemseddîn el-Hufnî, eş-Şeyh el-kâmil el-mükemmil müceddidi't-tarîka es-Seyyid Mustafa el-Bekrî b. Kemâleddîn el-Bekrî, eş-Şeyh Abdüllatîf el-Halebî, eş-Şeyh Edirnevî Mustafa Efendi, eş-Şeyh Karabaş-ı Velî. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Mısır'a kadar seyâhat icrâsından sonra muhaddisînden Abdüllatîf-i Buhârî ve Şeyh Kâsım-ı Mağribî'den **Buhârî**-i şerîf ve sâire okudular. 1288/(1871) senesinde Şeyh Seyyid Hâce Muhammed Nûr el-Mahlâvî hazretlerine mülâkî olarak, ondan Cenâb-ı Şeyh-i Ekber'in **Fusûs**'unu ve **Risâle-i Vâhidiyye**'sini ve İbn-i Fârız'ın **Kasîde-i Tâiyye**'sini tederrüs buyurdular ve ondan tarîkata müstahlef oldular.

Ba'dehû İstanbul'da Hırka-i Şerîf civârında kâin hâne-i âlîlerinde mütâlaa ve te'lîf ile meşgûl oldular. Eline mühim eserleri geçirmek ümniyyesiyle bir aralık kitapcılık ettiler. Fâtih Câmi'-i şerîfi dâhilinde kâin kütüphânenin hâfız-ı kütüblüğüne ta'yîn olundular.

Dâimâ ehl-i hâl ile hem-hâl olmağı ve mütâlaayı sever bir zât idi. Otuziki yaşında iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediler. O mücâhede, o müşâhede, o riyâzât nihâyet hayât-ı sûrîsinde te'sîr ve taalluk husûle getirerek onu dâr-ı cemâle aldı götürdü. Na'ş-ı şerîfleri ihtifâlât-ı lâyıka ile kaldırılarak, Eyüp'te Şeyh Hasîb Efendi dergâhına nakl ile, burada makbere-i mahsûsasında vedîa-i rahmet-i Rahmân kılındı.

Kabr-i şerîflerinin üzeri açıktır. Gâyet mükellef mezâr taşı vardır. Pederinin kabrine muttasıldır.

Kitâbe-i seng-i mezârı:

/85/ *Ni'met-i uhrâ içün bu kâinât*
Âlem-i ervâha olmuş şâh-râh

Âdem oldur ki bekâ-yı nâm ide
Ömrünü bî-fâide kılmaz tebâh

Şeyh Kemâleddîn Efendi genc iken
Hâsıl itmişdi nice feyz-i ilâh

Halvetî vü Celvetî'den feyz alup
Merd-i ârif kâmil idi âh âh

Erbaîne girmeden sinni henüz
Sâha-i ukbâyı kıldı hânkâh

İlm ü fazl u rüşdü tâ yevme'l-kıyâm
Yâd ola devr eyledikce mihr ü mâh

Geldi üçler söyledi târîhini
Şeyh Kemâleddîn Efendi göçdü vâh
(شیخ کمال الدین افندی کوچدی واه) - (1296 + 3) 3 Zi'l-ka'de 1299/(16 Eylül 1882)

Te'lîfâtı:

1. **Tibyânu Vesâili'l-Hakâyık fî-Beyânı Selâsili't-Tarâyık.**
   Üç cilddir. Fâtih Kütüphânesi'ne vakf olunmuştur. Müellif hattıyla olup, mükerreren mütâlaa ettim ve bu sebeble turuk-ı aliyye hakkında hayli hakâyika vâkıf oldum. Arabiyyü'l-ibâredir.
2. **Fethu Virdi'l-Esrâr Şerhu Virdi's-Settâr.**
   Pek ârifâne yazılmış ve ahîren tab' olunmuş bir eserdir.
3. **Fütûhât-ı İlâhiyye Şerh-i Vâridât-ı İlâhiyye** li'ş-Şeyh Bedreddîn.
4. **Fethu Dürri'l-A'lâ Şerhu Devri'l-A'lâ** li'ş-Şeyhi'l-Ekber.
5. **Kemâl-nâme-i Âl-i Abâ.**
6. **Kenzü'l-Feyz fi's-Sülûk ve Âdâbi't-Tarîkı'l-Halvetî.**
7. **Ravzetü'l-Aliyye fi't-Tarîkı'ş-Şâzeliyye.**
8. **Mir'ât-ı Hakîkat.**
9. **Şerh-i Gazel-i Sezâî** "*Âdem hemîn bu bezm-i dil-ârâya bir gelür.*".
10. **Fecrü'l-Esmâ ve Subhu'l-Müsemmâ (Şerh-i Esmâ-i Halvetiyye).**
11. **Sırru'l-Esrâr ve Nûru'l-Envâr.**
12. **Medâr-ı Vâhidiyyet ve Merkez-i Ehadiyyet.**
13. **Sırru't-Tevessül fi'z-Zikri ve't-Tebettül.**
    Ve hüve tefsîru kavelihî teâlâ: (وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ)[58]
14. **Şerh-i Beyt-i Mevlânâ Câmî** (کل ما فی الکون وهم أو خیال)[59]
15. **Şerhu Beyteyni'd-Dürreteyn min-Ebyâtı Abdülganiyyi Nablusî.**

58. "Rabbinin ismini zikret..." 73. Müzzemmil sûresi, 8. (H)
59. "Varlık âlemindeki her şey vehim ve hayâlden ibârettir." (H)

16. **Şerhu Mürşidi'l-Uşşâk li'ş-Şeyh Hâce Muhammed Nûru'l-Arabî.**
17. **Şerhu Burhâni's-Sâlikîn.**
/86/ 18. **Seyrü'l-Esmâ ve Sırru'l-Müsemmâ fî Şerhi'l-Esmâi'l-İsnâ-aşara er-Rufâiyye.**
19. **Hadîkatü'l-Hakîka.**
20. **Hakîkatü't-Tarîka.**
21. **Şerhu Salâti'l-Enveriyye fî-Şerhi Salâti'l-Ekberiyye.**
22. **Dürretü'l-Envâr alâ-Salâti Cevherati'l-Esrâr.**
23. **el-Kavlü'l-Mübeyyin fî-Ahvâli'ş-Şeyh Nûreddîn el-Cerrâhî el-Halvetî.**
24. **el-Mevridü'l-Hâs bi'l-Havâs fî-Tefsîri Sûreti'l-İhlâs.**
25. **Salâtü'l-İttihâf bi-Şerhi Salâti's-Sifâf.**
26. **Şerhu Hızbi'l-Kebîri'ş-Şâzelî** el-müsemmâ bi-**Reşfi'l-Gadîr.**
27. **Feyzü'l-Muğnî fî-Şerhi Hadîs-i** (men talebenî)[60]
28. **Şerhu Hızbi'l-Bahr el-**müsemmâ bi-**Zıyâi'l-Bedr.**
29. **Şerhu Tuhfeti'l-Mürsele** li'ş-Şeyh Feyzullâh-ı Hindî.
30. **Tahkîku't-Tarîk.**
31. **Reşehâtü'l-Esnâ alâ-Teveccühâti'l-Esmâ.**
32. Hz. Mısrî'nin üç gazelinin şerhi.
33. **Terceme-i Emri'l-Merbûtı'l-Muhkem** li'ş-Şeyhi'l-Ekber.
34. **Fevâyihu'l-Ezhâri'l-Hakâyık ve Levâyihu'l-Envâri't-Tarâyık.** Oniki risâledir.
35. **Esrârü'l-Muîn fî-Şerhi Esmâi'l-Erbaîn.**
36. **Mededü'l-Bekrî min-Seyyidi'l-Bekrî (Menâkıb-ı Mustafa Şemseddîn el-Bekrî).**

Mecmû'-ı âsârı kırkbeşe bâliğ oluyormuş. Fakat fakîr bu kadarının esâmîsini elde edebildim. Âsârından mütâlaa ettiklerimden anladığıma göre müşârünileyh, tevhîd-i Zât'ın esrârına ermiş meşâyıh-ı ızâmdandır. Fakat tesettürü, ihtifâyı ziyâde sever, şöhretten kaçınır, melâmiyyü'l-meşreb bir zât-ı irfân-simât olduklarından, her zamân olduğu gibi, zamân-ı âlîlerinde de onun kıymetini, kadrini bilenler pek mahdûd olup, hattâ birçokları, "*Âlim bir zât idi.*" demekle iktifâ etmişlerdir. Hakîkatte öyle değildir. Zâhir-perestân, o şems-i münîr-i ma'rifeti görmek kâbiliyyetinden dûr kalmışlardır. Hâce-i irfânım Mevlevî Muhammed Es'ad Dede hazretleriyle de hem-sohbet oldukları zamân, "*Hâlâ hayâlâttan kurtulamadım.*" diye ızhâr-ı âsâr-ı teessüf eylemiş olduklarını, Şeyh Behcet Efendi pederimiz nakl eylemişlerdi ki, mertebe-i aczde ne kemâl göstermişlerdir! Eserleri meydândadır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

* * *

60. Bu şekilde başlayan bir rivâyet bulunamadı. (H)

/87/ Müşârünileyhin mürîdânından Bursalı Mehmed Tâhir Bey zikre şâyândır. Şeyhinin tetebbu'-ı âsâr ve emr-i te'lîfât neş'esine mazhar olup, âsâr-ı adîdesiyle bâhusûs **Osmânlı Müellifleri** nâmındaki te'lîfiyle şöhret-gîr oldular. Terceme-i hâllerini müstakillen bir risâle sûretinde yazdığımdan, burada tekrîr-i beyândan ictinâb eyledim.

ŞEYH ABDURRAHÎM EFENDİ

Arap Hoca hazretlerinin hem halîfesi, hem de dâmâdıdır. Âşık ve muhakkik bir zât imiş. Pirizrenlidir. Üsküp'te neşr-i feyz ettiler. 1303/(1886)'te hacc-ı şerîfden avdetinde Süveyş civârında irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemekle, Ayn-ı Mûsâ'ya defn olundular.

Kasîde-i Nûniyye, Kasîde-i Tâiyye, manzûm **Şerh-i Şâfiye, Şerh-i Sırr-ı "ene'l-Hak", Hediyyetü'l-Hac, Risâle-i İrâde-i Cüz'iyye, Risâle-i Ahvâl-i Melâmiyye,** manzûm **Merâtibü'l-Vücûd, Manzûme-i Vehbiyye** ve **Mecmûa-i İlâhiyyât** cümle-i âsârındandır.

Şiirde **Fedâyî** tahallus eylemişlerdir. Eş'ârına dest-res olamadım.

ŞEYH ABDULLÂH HULÛSÎ EFENDİ

Arap Hoca hazretlerinin hulefâsındandır. Mirahtalıdır. İstanbul'da ba'de't-tahsîl yarım asrı mütecâviz bir zamân Fâtih'de Kadıçesmesi Medresesi müderrisliği ile demgüzâr oldular. 1307/(1890) senesinde irtihâline mebnî, Topkapı hâricinde, Sarı Abdullâh Efendi kabri yanında defn olundular.

Kitâbe-i seng-i mezârı:

"Ârif-i hakâyık dil-âgâh, âlim-i hakâyık vâsıl-ı ila'llâh, Mirahtavî Şeyh Abdullâh, el-mülekkab bi-Hulûsî b. Muhammed-i Nûrî Efendi hazretlerinin darîh-ı enverleri madca'-ı münevverleridir. Rûh-ı şerîfleri ve kâffe-i ehl-i îmân ervâh-ı şerîfesi için el-Fâtiha. 2 Cemâziye'l-âhir 1307/(24 Ocak 1890)"

Hatt-ı ta'lîkta mâhir idi. Molla Câmî'nin **Mir'âtü'l-Akâid**'ini şerh etmiştir. Şeyh Attâr'ın **Mantıku't-Tayr**'ını tercüme etmiş ve **Ta'rîfât-ı Seyyid**'e tetimme yazmıştır.

ŞEYH ALİ ÖRFÎ EFENDİ

Görice havâlisinden Bolyan karyesi ahâlisindendir. Mısır'da iktisâb-ı feyz ederek, Hz. Şeyh (Arap Hoca)'nın envâr-ı irfânından hisse-mend olanlardandır. 1305/(1888) senesinde vefât eyledi. Yenikapı Mevlevîhânesi civârında defn olundu.

Kıldı el-Hâcc Alî Örfî behişti âşiyân
(قیلدی الحاج علی عرفی بهشتی آشیان)

târîhidir.[61]

Âsârı:

1. **Şerh-i Dîvân-ı Niyâzî-i Mısrî,**
2. **Tercüme-i İnsân-ı Kâmil,**
3. **Tercüme-i Vâridât.**

/88/ 4. **Tercüme-i Hikem-i Atâyî,**

5. **Tercüme-i Maksadu'l-Aksâ,**
6. **Es'ile vü Ecvibe-i Mutasavvıfâne,**
7. **Şerh-i Gazel-i Üftâde,**
8. **Dîvân'ları.**

ŞEYH MUHAMMED FÂİK BEY

Muhammed Nûru'l-Arabî'den feyz alanlardandır. Usturumcalıdır. 1329/(1911) senesinde Selanik'te irtihâl eylemiştir. Âsâr-ı aliyyeleri derece-i kemâline burhândır.

Asârı:

1. **Tahkîkâtu Fâikiyye alâ Akâidi'l-İslâmiyye,**
2. **Şerhu Risâle-i Gavsiyye,**
3. **Şerhu Hadîsi** (موتوا قبل أن تموتوا),
4. **Mecmûa-i İlâhiyyât,**
5. **Ecvibe-i Mutasavvıfâne.**

Na'tından:

*Tâ ezelden **Fâik**-i bî-çâre âşıkdır sana*
Kıl şefâat lutf idüp al kem-teri senden yana

Rûz-ı mahşerde cemâl-i pâkini göster bana
Zât-ı pâkin ehl-i aşkın sevgili cânânısın

61. Tarih mısraındaki noktalı harflerin toplamından 1295, tamâmından 1740 çıkmaktadır. (H)

ŞEYH HASAN-I GAYBÎ EFENDİ

Arap Hoca hazretlerinin halîfesi Mustafa Efendi'nin halîfesidir. Rumeli'de Doyran ve Gevgili arasında Kıraçdalı nâhiyesinde 1281/(1864) senesinde Veysel Efendi isminde bir zâtın sulbünden dünyâya gelmiştir.

İlm-i zâhiri Hâce Abdullâh Efendi'den, ilm-i bâtını mûmâileyh Hacı Mustafa Efendi'den taallüm eylemiştir. Ulemâ ve fuzalâdan ve urefâdan bir zâttır. 1319/(1901-02)'da müstahlef olup, memleketinin istîlâya ma'rûz kalmasıyla bir sene kadar Selanik'te ikâmetle 1330/(1912)'de İstanbul'a hicret eylemiştir. Üsküdar'da Uncular Sokağı'nda bir hânede sâkin ve şu satırları yazdığımda ber-hayât bulunuyor.

Münzevî ve muhtefî bir zâttır. Beyâz sakallı, yeşil sarıklı, süzme bakışlı, vâridât-ı kalbiyyeye mâlik, âşık bir rehber-i irfândır. Görüştüm; hüsn-i hâlini gördüm.

Nutukları vardır. İki numûnesi:

Kulak tut sözüme geçirme (sen) ömrü(nü) yok yerde
Hudâ güneş gibi zâhir eger sen olmasan perde

Görünmez Hak bugün sanma fıkıh sözüne aldanma
/89/ *Benim zâhir ile bâtın didi Hak bize Kur'ân'da*

Gel itme âyeti inkâr ideni yaka yarın nâr
Ki dirsin tende cânım var yakup ağlatma nîrânda

Dilin ile idüp ikrâr ki dirsin birdir ol Allâh
Arada sen hicâb iken ilâhın nerde sen nerde

Ara bul mürşid-i kâmil seni irşâd itsün ol
Sana senden ayân itsün bulasın Hakk'ı sen sende

Bu sözleri işidenler bulur mürşid olurlar er
İşitmeyen kalur münkir ider kuru yere secde

Gel imdi cân ile dinle nasîhatdır sözüm anla
Olalım Hak ile dâim hemîşe Hakk'a hâs bende

Bu Gaybî'nin bütün hâli mukaddemden idi zâhir
Bulunca mürşid-i kâmil koşundu çok zamân çölde

* * *

Terk eyledim ben kîl ü kâl ile hâli
Dâim arardım buldum ol yâri
Seyrân eyledim cümle ervâhı
Sıdk ile kandım görünce yâri

Bize biz olduk bize yârimiz
Hakk'a ulaşdı bizim cânımız
Hak oldu bizim seyrân-gâhımız
Gitdi varımız görünce yâri

Her neye baksan Hakk'ın kemâli
Görünür oldu nûr-ı cemâli
Şu'lesi urdu yokdur zevâli
Buldum dermânı görünce yâri

Mürşide vardım himmetin aldım
Sundu bâdeyi nûş idüp kandım
Katre idim ben deryâya daldım
Kendimden geçdim görünce yâri

Zâhid gördüğün ayrıdır sandın
Kendini Hak'dan gayrıdır sandın
Ey Gaybî miskîn nâr-ı aşka yandın
Hayretde kaldın görünce yâri[62]

Nutukları parmak hesabıyla koşma tarzındadır. Fakat ser-â-pâ neş'e-i tevhîde nâzırdır. Vehle-i ûlâda bî-ma'nâ gibi görünürse de hakîkatta öyle değildir. Zâhiri tamâmen âdâb-ı şerîatla ârâste, bâtını hakâyıkla pîrâstededir.

/90/ ŞEYH MAKSÛD EFENDİ

Arap Hoca hazretlerinin halîfesi Şeyh Abdurrahîm Efendi'nin mazhar-ı feyzi olanlardandır. Elyevm Altımermer'de mahalle imâmı olup, Pazar günleri tarîk-ı Kâdirî'den Körükçüoğlu Dergâhı'na devâm eder. Mükerreren gitdim, kendileriyle görüştüm. Müsinn ü nahîf ve hafîfü'l-lıhye ve melîhü'l-vech, beyâz sarıklı, fesli bir zâttır. Vâridât-ı kalbiyyeye mâlik, müteşerri', mütesennin, ârif ve kâmildir.

62. Bu şiirde müellif sonradan bazı düzeltmeler yapmıştır. (H)

Âyât-ı Kur'âniyye'nin maânî-i bâtıniyyesinden haber-dâr olmuş erlerdendir. Hz. Şeyhu'l-Ekber efendimizin mazhar-ı feyzi olmuş ve Hz. Mısrî-i Niyâzî'nin hakâyık-ı beyâniyyesine ermiş buldum. En müşkil mesâil-i tasavvufiyyeyi sehl-i beyân ile ve muhâtabının anlayacağı şekilde halleder urefâ-yı sûfiyyedendir. Neş'eleri sohbete nâzırdır.

Kendileri Rumelili olup, 1342/(1924) senesinde sinnen yetmişe karîb idi. Bir zamânlar sahhâflık etmiştir. İrtihâlinden altı ay kadar evvel münzevî olup, irtihâlinde Edirnekapı civârında mahfaza-i kabrinde vücûd-ı nâzenîni hıfz olunmuştu.

Mûmâileyh Topkapı'da Sarı Abdullâh Efendi'nin medfûn bulunduğu sofada, Efendi'nin hizâsına defn edilmiştir. Üçüncü demir parmaklık Hazret'e aittir.

BURSALI MEHMED TÂHİR BEY

Şeyh Kemâleddîn-i Harîrî hazretlerinin yetiştirmelerindendir. Urefâ-yı muharrirînden ve ilm-i ahvâl-i kütüb mütehassıslarından olup, hakk-ı âlîlerinde herkesin hürmeti vardır. **Osmânlı Müellifleri**'ni ve sâir bir çok eserler yazmakla âlem-i irfâna büyük hizmet etmiştir. Şâkirdlerinden Vahyî Efendi, müstakıllen ve mufassalan tercüme-i hâlini yazmış ve neşr eylemiş olduğu gibi muharrir-i âciz dahi muhtasaran tercüme-i hâllerini bir risâle sûretinde yazdığımdan burada tekrârından sarf-ı nazar eyledim.

Velâdeti, 1278/(1861); maskat-ı re'si, Bursa; irtihâli 9 Rebîu'l-âhir 1344/(27 Ekim 1925); müddet-i ömrü 66; medfeni, Üsküdar'da Hüdâyî Âsitânesi hazîresindedir.

HALVETÎLER

Halvetîlerle koyuldum reh-i tahkîka hemân
Lutf idüp eyle meded pîr-i azîmü'l-burhân

Tarîkat-ı aliyye-i Halvetiyye, kesîrü'ş-şuabât bir menhec-i sedâd-ı hidâyettir. Ma'lûm olabilenleri kırk şu'beye bâliğ olmuştur:

1. Rûşeniyye
2. Gülşeniyye
3. Demirtaşiyye
4. Sezâiyye
5. Hâletiyye
6. Sünbüliyye
7. Şa'bâniyye
8. Karabaşiyye
9. Nasûhiyye
10. Çerkeşiyye
11. Bekriyye
12. Sümmâniyye
13. Ticâniyye
14. Halîliyye
15. İbrâhîmiyye
16. Kemâliyye
17. Hafniyye
18. Feyziyye
19. Dırdırıyye
20. Sâviyye
21. Asâliyye
22. Bahşiyye
23. Ahmediyye
24. Sinâniyye
25. Muslihiyye
26. Ezheriyye
27. Uşşâkiyye
28. Cemâliyye
29. Salâhiyye
30. Câhidiyye
31. Mısriyye
32. Ramazâniyye
33. Raûfiyye
34. Cihângîriyye
35. Buhûriyye
36. Cerrâhiyye

37. Hayâtiyye
38. Sivâsiyye
39. Şemsiyye
40. Nûriyye

Bu şu'belerin asıllarını **Rûşeniyye, Cemâliyye, Ahmediyye** ve **Şemsiyye** yolları teşkîl eder. Ahmediyye koluna, "Ortakol" tesmiye ederler. 40 şu'be bu dört aslından inşiâb eyler.

Cild-i evvelde arz eylediğim vechile Fârisî ve Türkî isimlerin kâide-i Arabiyye ile beyânı galat-ı meşhûrdur.

Silsile-i Tarîkat-ı Halvetiyye

/92/- Ser-çeşme-i evliyâ Hz. İmâm Ali (*Kerrema'llâhu vechehû ve radıya'llâhu anh*),
Hz. Hasan-ı Basrî (*radıya'llâhu anh*),
Hz. Habîb-i A'cemî (*Kaddesa'llâhu sırrahu*),
Hz. Dâvûd-ı Tâî (*Kaddesa'llâhu sırrahu*),
Hz. Ma'rûf-ı Kerhî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Hz. Seriyy-i Sakatî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Seyyidü't-tâife Şeyh Cüneyd-i Bağdâdî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh Mimşâd-ı Dîneverî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh Muhammed-i Dîneverî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh Muhammed-i Bekrî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh Vecîhüddîn el-Kâdî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh Ebu'n-Necîb-i Sühreverdî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh Kutbeddîn-i Ebherî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh Rükneddîn-i Sincâşî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh Şehâbeddîn-i Tebrîzî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh Cemâleddîn-i Tebrîzî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh İbrâhîm Zâhid-i Geylânî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).

Ba'zı silsile-nâmelerde müşârünileyhden sonra Şeyh Sa'deddîn-i Fergânî yazılmış, Şeyh Kerîmüddîn Ahî Muhammed b. Nûr el-Halvetî, Şeyh Sa'deddîn'in halîfesi gösterilmiştir. **Zeyl-i Atâyî** de böyle gösteriyor. **Nefehât** ise, "*Sa'deddîn, Silsile-i Üstüvânî'de gayr-i dâhildir.*" diyor ve şeyhini Şeyh Necîbüddîn Ali b. Bezgaş-i Şîrâzî gösteriyor. Sohbet şeyhi evvelâ Necîbüddîn-i Sühreverdî, sonra da Sadreddîn-i Konevî hazerâtıdır. Fergânî kendi eserinde İbrâhîm Zâhid-i Geylânî'den bahs etmemiştir.

Sâdık Vicdânî Bey, **Tomâr-ı Turuk-ı Halvetiyye** nâm eserinde ise, İbrâhîm Zâhid-i Geylânî'den sonra göstermiştir. Bu bâbda, vusûl-ı hakîkat mümkün olamadığından biz silsilemize devâm ederiz.

Şeyh Ahî Muhammed b. Nûr el–Halvetî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),

Cenâb-ı Pîr Ömer el-Halvetiyy-i Lâhicî (*Kaddesa'llâhu sırrahû*). Velâdeti: 748/(1347). Müddet-i ömrü: 75. İrtihâli: 823/(1420).

/93/ Müşârünileyhimden Nûr el-Halvetî hazretlerinin künyeleri, Kerîmüddîn Muhammed el-Hârezmî eş-şehîr bi-Ahî Muhammed b. Nûr el-Halvetî olup, târîh-i rıhletleri 717/(1317)'dir.

PÎR ÖMER EL-HALVETÎ

"Ebû Abdullâh Sirâceddîn Ömer b. eş-Şeyh Ekmeleddîn el-Geylânî el-Lâhicî el-Halvetî" nâmıyla meşhûrdur ve umûm tarîk-ı aliyye-i Halvetiyye'nin pîr-i mükerremidir. Künyeleri Ebû Abdullâh, lakabları Sirâceddîn, pederleri Şeyh Ekmeleddîn'dir. Eben-an-ced şeyh-zâdelerdendir. Birâderleri Şeyh Muhammed'dir. Pederleri Geylân nâhiyelerinden Lâhicân'da sâkin idi. Hz. Pîr, burada zînet-bahş-ı âlem-i şuhûd olmuştur. Bir zamân sonra Hârezm'e gelip, bir şeyhe inâbetle, Tebrîz havâlisinden Hoy'da ikâmet etti.

Kıt'a

Rûzî olmuş hayâl-i dil-dârı
Hâne-i dilde yokdu ağyârı
Halvetî nâmı andan oldu ana
Halvetinde görüp o dil-dârı

Hz. Pîr'e gelinceye kadar ehl-i silsilenin Halvetî zikriyle o kadar iştihâr ve iştigâlleri yok idi. Vâkıâ halvet ve i'tikâf ederler idi. Fakat takvâ ve irfân kânı olan bu zât-ı muhterem, cümlesinden ziyâde halvet ihtiyâr edip, ömrlerini halvet ve uzlet ve ibâdetle geçirirler idi. Kırk erbaîni, birbirini müteâkib çıkardığını **el-Lemezât** nâm eserde mütâlaa ettim. O eserde deniliyor ki:

"Sırr-ı Rasûlu'llâh'dan kırk aded (د) (dâl) işâretiyle tâc ihsân olunmuş. Onlardan evvel mugâyir kisve giyenler çok idi. Sonra herkes bunu taklîd eyledi. Dağlarda esnâyı seyâhatte zikr ederlerken vuhûş u tuyûr etrâfına cem' olurlar imiş. Bir müddet sonra Mısır'a gitmiş ve neşr-i tarîk ederek yedi def'a hac eylemiştir. Ba'dehû Tebrîz'e avdet ile bir müddet daha irşâd-ı ibâd ile meşgûl olup, 800/(1398) târîhinde, rûh-ı pür-

fütûh-ı âlîleri a'lâ-yı ılliyyîne pervâz eylemekle, kitâb-ı irfân-ı vücûdları Tebrîz kurbunda, Mîr Ali Zâviyesi'nde mahfaza-i kabrde hıfz olunmuştur."

Rivâyet olunur ki, müşârünileyh bir gün tenhâ bir yerde içi boş, gâyet büyük bir çınar ağacı görmüş. Bunun içinde halvete niyyet ile, ricâlü'l-gayb gibi halk nazarından tagayyüb etmiştir. Ahıbbâ ve dervîşân, zât-ı âlîlerine kemâl-i muhabbetlerinden nâşî aramışlar bulmuşlardı. **/94/** Arz-ı iştiyâk u niyâz ederek halvetten çıkarmışlardı. Lâkin azîz hazretleri çınarın kovuğundan çıkınca ağaç li-hikmeti'llâhi teâlâ arkasından yürümeğe başlamasıyla hemen çınara dönüp hitâben, *"Yâ çınar! Sırrımı niçin fâş edersin. Zikru'llâh ile sana bu kadar safâ ve şeref verdiğim yetmez mi? Yerinde dur."* buyurmalarıyla, ağaç yine eski yerine avdet etmiştir.

Ömer el-Halvetî hazretleri fi'l-hakîka kümmelîn-i ehlu'llâh'dan bir zât olup, silsile-i tarîkatlarından yetişen bunca eâzım-ı sûfiyyenin ser-tâc-ı iftihârı olmuşlardır.

Semerâtü'l-Fuâd'da denilmiştir ki:

"Halvetiyye'nin:

(خ) (hâ)'sı, fikr-i mâ-sivâdan huluvv-ı kalbe;

(ل) (lâm)'ı, lezzet-i zikre;

(و) (vâv)'ı, vikâye-i zâhir ü bâtın ve ahde vefâya;

(ت) (tâ)'sı, temkîne;

(ى)(yâ)'sı, yüsr-i ba'de'l-usr'a. Allâh teâlânın buyurduğu gibi: (إِنَّ مع الْعُسْرِ يُسْرًا فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا)[63];

(ه) (hâ)'sı müşâhedeye delâlet eder.

Halvet'in ma'nâsı budur.

Gülşen-i irfânda buldum lezzeti
Halvetîyim Halvetîyim Halvetî
Feyz-i ma'nâdan göründü hikmeti
Halvetîyim Halvetîyim Halvetî

Halvet ü celvet bizim ser-mâyemiz
Işk ile olmuş muhammer mâyemiz
Sâye-i ehl-i Hudâ'dır vâyemiz
Halvetîyim Halvetîyim Halvetî

63. "Muhakkak ki her güçlükle berâber bir kolaylık vardır. Her güçlükle berâber bir kolaylık vardır." İnşirah Suresi, 5-6. (H)

Halvetîlik bâis-i şândır bana
Pîr-i âlî gevherim cândır bana
İntisâbım lutf-ı Yezdân'dır bana
Halvetîyim Halvetîyim Halvetî

Gülşenî'yim gülşene oldum hezâr
Nûr-ı Şa'bân-ı Velî'den feyz-bâr
Gülşen-i uşşâkda kıldım karâr
Halvetîyim Halvetîyim Halvetî

Hem-dem it Yâ Rab beni cânân ile
Âşıkı **Vassâf'ı** *oldum cân ile*
Zikr ü fikrim dâimâ îmân ile
Halvetîyim Halvetîyim Halvetî

RÛŞENÎLER

Silsile-i Tarîkatları:

Pîr-i tarîk-ı Halvetî **Ömer el-Halvetî** hazretleri (*Kuddise sırruhû*).

Şeyh Fânî Ahî Emre Muhammed el-Halvetî (*Kuddise sırruhû*). (Ahî, asîl ve semîh kardeş ma'nâsınadır).

Şeyh Hacı İzzeddîn-i Hıyâvî (*Kuddise sırruhû*). (Hıtâmî, Hıyâmî yazanlar da vardır. Çulhacılık ederler imiş. Şirvan'da Hiyâve karyesindendir. Ümmî, fakat tevcîhi kuvvetli imiş).

Şeyh Sadreddîn-i Hıyâvî (*Kuddise sırruhû*).

Pîr-i sânî-i tarîk-ı Halvetî **Seyyid Celâleddîn Yahya b. Seyyid Bahâeddîn-i Şirvânî** (*Kaddesa'llâhu sırrahû*),

Şeyh Ömer-i Rûmî eş-şehîr bi-**Rûşenî** (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).

AHÎ EMRE MUHAMMED el-HALVETÎ

Herî şehrinden, Kelbâ nâm karyeden neş'etle, Şirvan'da tahsîl edip, Timurlenk zamânında Rûm'a gelerek Kırşehir'de tavattun eylemiştir. Tabîat-ı şi'riyye-i âşıkâneleri olduğundan pek çok nuût-ı nebeviyye söylemiştir.

Bir gün âlem-i menâmda cemâl-i tâb-nâk-ı Muhammedî'yi müşâhede şerefine mazhar olup, bir na't-ı şerîfi huzûr-ı saâdette kemâl-i edeb ile okudukları sırada taraf-ı celîl-i Peygamberî'den, "*Gel sana câize verelim.*" diye yerden üç avuç toprak alınarak, "*Muhammed el-Halvetî'ye i'tâ ve ihsân ve kîmyâdır. Gaflet olunmaya.*" diye

der-meyân buyurulur. Bîdâr oldukda o toprağı elinde mevcûd görüp, hâlisu'ş-şevk olmuştur.

Sonra Ömer el-Halvetî'ye intisâb ile nâil-i rütbe-i kemâl oldular. 812/(1409)'de irtihâl-i dâr-ı naîm eyleyip, Kırşehir'de Tepevîrân'da defn edildiler. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

SEYYİD YAHYÂ-YI ŞİRVÂNÎ HAZRETLERİ

Sâhibü'l-keşf ve't-tahkîk bir zât-ı âlî-kadrdir. Müntesibîn-i Halvetiyye'nin el-yevm okuyageldikleri meşhûr-ı âlem **Vird-i Settâr**'ın müellifidir. Tarîk-ı Halvetî'de pîr-i sânîdir.

Mevlidleri Şirvan mülhakâtından Şemah kasabası olup, peder-i âlîlerinin ismi Bahâeddîn'dir. Seyyid-i sahîhü'n-nesebdir. Ecdâd-ı izâmları nakîbü'l-eşrâf olagelmiştir. Vâlid-i mâcidlerinin silsile-i nesebi İmâm Mûsa el-Kâzım hazretlerine müntehîdir. Beşeresi gâyet sabîh bir şeyh-i melîh imiş.

Nice vasf eyleye bu zât-ı şerîfi ***Vassâf***
Zâtı zâhirde vü bâtında maânî keşşâf

Neseb-i silsilesi Haydar-ı Kerrâr'a çıkar
Irk-ı tâhirle odur ibnu nakîbi'l-eşrâf

/96/ Şeyh Sadreddîn-i Hıyâvî'nin hem dâmâdı, hem halîfesidir. Sonraları îcâb-ı hâli ile Şemâh'dan Bakü'ye hicret edip, burada şöhretleri şâyi' olmağla, onbin kadar uşşâk-ı ilâhî bey'at etmiştir. Sultân-ı Şirvan olan Halîl Bey, Cenâb-ı Pîr'in uluvv-i kadrini takdîr ederek arz-ı hıdmette kusûr etmemiştir.

Şakâik-ı Nu'mâniyye'de muharrerdir ki:

"Seyyid Sultân Yahyâ, bir mürşid-i dilîr ve kâmil-i bî-nazîrdir. Kuvâ-yı nefsiyye vü kalbiyye vü akliyyeleri gaşy-i mâ-sivâdan pâk ü müberrâ ve mir'ât-ı kalb-i cihân-nümâları nazar-gâh-ı Hudâ olmağla feyz-i Rahmânî'den ve tecellî-i Rabbânî'den bir ân dûr olmadılar. Seyyid Yahyâ hazretleri, Şirvan havâlîsi halkını irşâd sırasında, diyâr-ı Rûm'da da telkîn ü irşâda isti'dâd sâhibi çok kimseler olduğunu, ilhâm-ı Rabbânî ile keşf ederek, bu havâlîyi teşrîf ile, râgıb-ı ma'rifetu'llâh birçok zevâtı şem'-i cem'-i urefânın meclis-i erkânlarında pervâne ettiler."

Meşâhîr-i hulefâsından Ömer-i Rûşenî ve Pîr Muhammed-i Erzincânî ve mahdûmları Şeyh Yûsuf hazerâtından turuk-ı aliyye-i Halvetiyye teşe'ub etmiştir. Seyyid

Yahyâ hazretleri umûmun silsile-i tarîkatında merkez-i ictimâ'dır. Diyâr-ı Rûm'a rağbetlerinde kırk zâta hilâfet vermişlerdir.

Âhir vakitlerinde, altı ay kadar ekl ü şurb ve sâir avârız-ı beşeriyyeden ârî bir hayâta mazhar oldukları menkûldür. Kendilerine intisâb edenler dörtyüzbini mütecâviz imiş.

"Câ-nişîn-i cennet" (جانشين جنت) (867/1463) târîh-i irtihâlleridir. Türbe-i şerîfeleri Bahr-i Hazer sâhilinde Bakü kasabasındadır. Bakü ahâlîsi, bu şeyh-i muazzamı, kemâlât-ı ârifânesi nisbetinde bilmiyorlar imiş. Urefâ-yı muharrirînden Mehmed Ali Aynî Beyefendi, iki sene evvel Bakü'ye azîmetinde halkın bu nisyânına muttali' olması üzerine, ahâlî-i mahalliyyeye, Pîr-i müşârünileyh hakkında bir konferans vererek îzâhâtta bulunmuş ve memleketlerinin âğûş-ı nisyânında nasıl bir gevher-i girânbahâ-yı urefânın gunûde-i hâk-i gufrân olduğunu ve elyevm umûm memâlik-i İslâmiyye'de münteşir-i tarîkları mülâbesesiyle icâzet-nâmelerin onun nâm-ı bülendiyle müvaşşah bulunduğunu anlatmalarıyla, halkta hicâb ile memzûc bir intibâh husûle geldiğini beyân buyurmuşlardır. Cenâb-ı Hak, kendilerinden ve cümlemizden razı olsun. Âmîn.

/97/ Âsâr-ı Aliyyeleri:

1. **Merâtib-i Esrâr-ı Kalb,**
2. **Esrâru'l-Vudû',**
3. **Rumûzu'l-İşârât,**
4. **Etvâru'l-Kalb,**
5. **İlm-i Ledün,**
6. **Beyânu Esrâri't-Tâlibîn,**
7. **Gencîne-i Esrâr,**
8. **Kitâbu'l-Usûl,**
9. **Menâzilü'l-Ârifîn,**
10. **Şerh-i Esmâ-yı Semâniyye,**
11. **Şerh-i Muvâlât-ı Gülşen-i Râz,**
12. **Şifâü'l-Esrâr,**
13. **Esrârü'l-Vahy,**
14. **Keşfü'l-Kulûb,**
15. **Vird-i Yahyâ.**

Esrârü't-Tâlibîn nâm eser-i âlîlerini mütâlaa nasîb olmuş idi. Bir bahsi teberrüken nakl ediyorum:

فالطهارة على نوعين : طهارة الظاهر بمراد الشريعة وطهارة الباطن بالتوبة والتصفية وسلوك الطريق . فإذا نقص وضوء الشريعة بحروج النجس يجب تجديد الوضوء بالماء . كما قال عليه السلام جدد الوضوء جدد الله إيمانه فإذا نقض وضوؤ الباطن بالأفعال الذميمة والأخلاق الردية كالكبر والعجب والحسد والحقد والغيبة والنميمة البهتان والكذب والخيانة مثل خيانة العين واليدين والرجلين والأذنين والعينان تزنيان . فجدد بإخلاص التوبة عن هذه المفسدات وتجديد الإنابة بالذم والإستغفار والإشتغال يقيمها من الباطن وينبغي للعارف أن يحفظ توبته من هذه الآفات فيكون صلاتاً تامتاً كما قال الله تعالى : هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ . فوضوؤ الظاهر والصلوة الموقت لكل يوم وليلة خمس صلوة بخلاف الوضوء الباطن فإنه مؤبد فى عمره .[64]

"Vird-i Yahyâ", "Virdü's-Settâr" nâmlarıyla zebân-zed olan vird-i şerîfleri, vakt-i seherde umûm turuk-ı Halvetiyye müntesibleri tarafından okunageldiğinden, "Virdü's-Seher" nâmını da hâizdir. "Virdü's-Subh" da derler. Gâyet ârifâne ve âşıkâne tertîb olunmuş vird-i şerîfdir. Vakt-i seherde, ya münferiden okunur, yâhûd mürîdân ictimâ' hâlinde ise, biri okur, umûmu dinler. Kemâl-i huşû' u hudû' ile kırâat ve istimâında zevk-ı ma'nâ tecellî eyler. Kalbe, lisâna zînet verir. Şedîdü't-te'sîr bir vird-i celîldir. Kalîlü'l-lafz, kesîru'l-ma'nâdır. Ed'ıyye-i me'sûre ve salavât-ı mebrûreyi câmi'dir. Cevâmiu'l-kelimdir. Bunun sebeb-i tertîbi hakkında mervîdir ki:

Hz. Pîr efendimize erbâb-ı i'tizâl, *"Râfizî ve mülhiddir."* diye iftirâ eylediler. Bi-hasebi'l-beşeriyye melûl oldular. Bu sırada Server-i âlem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) /98/ efendimiz hazretlerini şeref-i ru'yete mazhar olup, bu vird-i şerîfi ta'lîm ve ba'de salâti's-subh kırâatına emr ü tefhîm buyurdular. Vird-i şerîfin şuyûuyla münkirler ve müfterîler mahcûb oldular.

Ba'zı erbâb-ı hâl, Hz. Pîr efendimizi menâmda görüp, (ما فعل الله بك)[65] diye suâlde bulundular. *"Hak teâlâ zıll-ı arşda ferş-i bisât emr edip, üzerine oturmaklığımı fermân*

64. "Tahâret iki çeşittir: Birincisi, şerîatın istediği şekilde zâhirî temizlik; ikincisi bâtınî temizlik. Bu ikincisi tarîkate sülûkla, tevbe ve kalp tasfiyesiyle elde edilir. Dînin emrettiği abdest, herhangi bir necâsetin çıkmasıyla bozulursa su ile yenilenmesi gerekir. Nitekim, Hz. Peygamber, bu konuda şöyle buyurmuştur: "Abdesti yenileyenin Allah îmânını tâzelesin." Eğer bâtınî abdesti; kibir, ucub, hased, kin, gıybet, dedi-kodu, iftirâ, yalan ve gözlerin, ellerin, ayakların, kulakların ihânetine benzer hıyânet gibi zemmedilmiş her türlü fiille ve ahlakla bozulacak olursa, samîmî bir tevbe ile, insanı fesâda götüren bu amellerden uzaklaşmak için bâtınî abdestini yenile. Tevbenin yenilenmesi kötülükleri yok eder. Bu da kötülükleri zemmederek ve istiğfâr ederek olur. Ârif olan kişinin bu âfetlerden korunması gerekir. Böyle olursa namazı da tamam olur. Cenâb-ı Hak, 50. Kâf sûresi, 32. âyette şöyle buyuruyor: "İşte bu cennet Allah'a yönelenlere va'dedilen yerdir." Zâhirî abdesti, bâtın temizliğinin aksine, bir gündeki farz olan beş vakit namazın her biri için geçerlidir. Bâtın temizliği ise müebbed olup, ömür boyu geçerlidir." (H)

65. "Allah sana nasıl muâmele etti." (H)

buyurdu ve etrâfıma ervâh-ı süedâyı cem' etti. "Yâ Yahya! Dünyâda mürîdlerin ile berâber okuduğun virdi oku ki, bu ervâh onu dinlesinler. "*Hitâb-ı izzeti şeref-vârid oldu.*" cevâbını verdiler.

ŞEYH HABÎB-İ KARAMÂNÎ

(Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî'nin) hulefâ-yı kirâmındandır. 902/(1496) senesinde Amasya'da irtihâl eylemiştir. Manzûm **Etvâr-ı Seb'a** ve mensûr **Kitâbu'n-Nasâyıh** cümle-i âsârındandır.

ŞEYH ÖMER-İ RÛŞENÎ

820/(1417) senesinde dünyâya şeref vermiş, yetmişiki sene yaşamış, 892/(1487) senesinde dâr-ı cemâle intikâl eylemiştir.

Bâis-i intişâr-ı envâr-ı Rûşenî ve sebeb-i i'tibâr-ı İbrâhîm-i Gülşenî'dir. Aydın Güzelhisar'ındandır. **Rûşenî** mahlası ondan kinâyedir. Tahsîl-i ulûm eylemek için bir hayli seneler Bursa'da sâkin oldular. Bidâyeten ömürlerini harâbâtîlikle geçirmiştir. Garîb bir ser-güzeşti vardır. Bursa'da bir genç delikanlıya taaşşuk edip, bu yüzden bînihâye şûrîdeliklerde bulunmuştur. Nazm-ı tab'ı gâlib olup, hicivler söylerdi. Hattâ kendini bile hicv eylemiştir. Âkıbetü'l-emr tevfîk-ı Rabbânî erişti, avn-i Sübhânî yetişti, "*Leylâ, Leylâ*" derken Mevlâ'yı bulur. (المجاز قنطرة الحقيقة)[66] Aşk-ı sûrîden aşk-ı hakîkî zuhûr etti.

Karaman'da büyük birâderi Şeyh Alâeddîn-i Halvetî nezdine giderek, mürşid-i müşârünileyhin himmet ve delâleti ile giriftârı bulunduğu avâlim-i süfliyyeye bi'l-küllîyye izhâr-ı nedâmet etti. Bakü'ye sevk-ı ilâhî ile gitti. Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî hazretlerine mülâkî oldu. Onların yed-i mürşidânelerinden şarâb-ı hâli içti. Sâika-i mestî ile halvete girip, nice erbaînler çıkardı. Hayli zamân ibâdât u riyâzât u mücâhedât ile dem-güzâr oldu.

Evvelki sözleri melâhî idi, sonra esrâr-ı ilâhî oldu. O mecâzî hevâlar hakîkata döndü. Fesâhat ve elfâz-ı ta'bîri takrîre gelmez bir pîr-i velâyet-i semîr oldu. Şeyhinin emriyle Tebrîz, Gence ve Karabağ'da seyâhat ve neşr-i tarîkat **/99/** buyurmuşlardır. İran'da bulundukları müddette kerâmât-ı aliyyeleri şöhret bulmuş idi.

Menkûldür ki, o zamân Irâk-ı Acem pâdişâhı bulunan Uzun Hasan nâm zâtın İdrîs nâmında bir birâderi varmış. Dâimâ ehlu'llâh'a enîs ve onlarla celîs olduğundan, Dede Ömer-i Rûşenî hazretlerinin şöhret-i aliyyelerinden haber-dâr olunca, bulup ahz

66. "Mecaz hakîkatin köprüsüdür." (H)

ü inâbetle halvet-güzîn olmuştur. Bir gün birâderini görmek üzere Tebrîz'e gelen Uzun Hasan, kardeşinin dervîş tâcıyla huzûruna girdiğini görünce, istifsâr-ı keyfiyyet eder. O da pîr-i müşârünileyhin evsâf-ı cemîlesinden bahs eyler ve başındaki tâcı onun ihsân ettiğini söyler. Uzun Hasan dahi onu görmek, duâsını almak sevdâsına düşer. Nezdinde bulunan Şeyh İbrâhîm-i Gülşenî hazretlerini, müşârünileyhi da'vet etmek üzere i'zâm eyler. İbrâhîm-i Gülşenî, nezd-i Pîr'e varıp, rû-mâl olur. Bilâ-ihtiyâr vecd zuhûr eder. Pîr'in himmetiyle def'-i zulmet vukûa gelir. Nûr-ı hakîkîye vuslat hâsıl olur. Ömer-i Rûşenî, Cenâb-ı Gülşenî'ye, (أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّن رَّبِّهِ)[67] ma'nâsını ifhâm eder. Hz. Gülşenî, taraf-ı hüküm-dârîden da'vete me'mûren geldiğini bildirir.

Cenâb-ı Rûşenî, (الأمور مرهونة بأوقاتها والظهور مقرونة بميقاتها)[68] Şimdi kıştır. Fukarâya sefer müşkildir. (العذر عند كرام الناس مقبول والباقى عند التلاقى)[69] cevâbını verir.

İbrâhîm-i Gülşenî hazretleri avdetle hikâye-i hâl eder. Bir zamân sonra Ömer-i Rûşenî, Tebrîz'i teşrîf buyurur. Uzun Hasan kendi nâmlarına bir mescid, bir hânkâh ve birçok hucurât yaptırır. Dede Ömer-i Rûşenî hazretleri, hîn-i inşâatta amele gibi çalışır, birçok kimselerin birlikte olarak kaldıramayacakları cesîm taşları yalnız başına kaldırıp, yerlerine korlar imiş. Bu hâli gören hükümdar, Hz. Şeyh'e arz-ı teslîmiyyet edip, intisâb etmiştir.

Hayli müddet burada irşâd-ı ibâd ile meşgûl oldular. İbrâhîm-i Gülşenî, müşârünileyhin derûnundan, (أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ)[70] ayet-i kerîmesini işittiğini beyân buyuruyor.

Kâşif-i esrâr-ı ulûm Hz. Mevlânâ min külli'l-vücûh evlânâ efendimiz **/100/** kendilerinden bir kaç yüz sene sonra zuhûr edecek olan Dede Ömer-i Rûşenî ve İbrâhîm-i Gülşenî hazerâtı hakkında ma'lûmât vermişlerdir ki, tafsîli âtîde gelecektir. "Mevt mevt" (موت موت) hesâbının delâleti üzere, a'nî bihî Şeyh Ömer-i Rûşenî hazretleri 892/(1487) senesinde Tebrîz'de dâr-ı karâra âzim oldular. Âsitâne-i aliyyelerinde türbe-i mukaddeseleri vardır. Ziyâret-gâh-ı âlemdir. Bir rivâyette Selçuk Hâtûn tarafından inşâ olunmuştur.

(*Kaddesa'llâhu esrârahum ve nefeana'llâhu bi-berekâtihim ve fuyûzâtihim. Âmin, bi-hurmeti Tâhâ vü Yâsin.*)

---

67. "Allâh'ın göğsünü İslâm'a açtığı kimse, Rabbinden gelen nûr üzerinde değil midir?" 39. Zümer sûresi, 22. (H)
68. "İşler, vakitleriyle sınırlıdır. Zuhûrât ise mîkâtına bağlıdır. " (H)
69. "Büyük insânlar özrü kabûl ederler, diğerleri ise karşılaşma anındadır." (H)
70. "Haberiniz olsun ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur; mahzun olacaklar onlar değildir." 10. Yûnus sûresi, 62. (H)

(Eserleri):

Ahlâkî ve tasavvufî manzûmelerinden bir kısmını hâvî olan **Âsâr-ı Aşk** nâm eser-i âlileriyle, **Dîvân-ı İlâhiyyât'ı** vardır. Bir nüshası yazma olarak İstanbul'da Bâyezîd'de, Kütüphâne-i Umûmî'de mevcûddur. Mesnevî sûretinde yazılmıştır. Üçbin beyite karîbdir. Sırf tasavvufa dâirdir.

Âsâr-ı Aşk'ı, Edirne'de Gülşenî (Dergâhı) şeyhi Şuayb Şerefeddîn Efendi merhûm tab' u neşre himmet eylemişlerdi.

Eş'ârından:

Yâ Nebî sensin çü ser-tâ-pâ güzel
Kim ola kim dimeye sana güzel
Sensin iki dünyede hakkâ güzel
Ey güzel ra'nâ güzel zîbâ güzel

* * *

Aşk ehli vâlih ü hayrân gerek
Bî-karâr u reng ü ser-gerdân gerek
Müflis olup hân-mânından geçüp
Bî-kumâş u bî-ser ü sâmân gerek

Na't-ı şerîf:

Çün doğup tutdu cihân yüzünü hüsnün güneşi
Kim ola sevmeye bu vechile sen mâh-veşi

Türk ü Kürd ü Acem ü Hind bilür bunu ki sen
Hâşimî'sin Arabî'sin Medenî'sin Kureşî

Sensin ol püşt ü penâh-ı melek ü ins ü perî
Enbiyânın güzeli sevgilisi hûb u hoşu

/101/*Dîg-i hikmetde pişürdü çü senin sevgünü Hak*
Cebraîl olsa n'ola matbahının hîme-keşi

Parmağından akıdup âb-ı revân-bahşı revân
Nice yüzbin kişiden ref' idisersin ataşı

Üzülür ırk-ı Ebû Cehl gibi ebter olur
Sen Ebu'l-Kâsım ile her kim iderse güreşi

Lâle benzer ki gül-i rûyuna indirmedi yaş
Muh-ı hindî gibi yandı kızarup içi dışı

Kesilüp başı ayakda görüser her ki senin
İzine yüz sürüben koymaz ayağına başı

Sen emîre kul olan her ne kadar müdbir ise
Bende-i mukbil olur misl-i Bilâl-i Habeşî

"Ve'd-duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne[71]
***Rûşenî** virdi budur külle "gadâtin ve aşî"*[72]

Bu na't-ı şerîf pek meşhûrdur; ilk ve son beyitleri zamân-ı kadîmde Hicâz makâmında bestelenmiş; Mevlid-i şerîf cem'iyyetlerinde tevşîh sırasında okunur. Bundan 150-200 sene evvel urefâ ve şuarâ arasında, işbu na't-ı şerîfi tahmîs etmek ve bu vesîle ile Hz. Fahr-i âlem efendimizden şefâat taleb eylemek ve Hz. Şeyh'in nazar-ı feyz-eserine uğramak hevesi uyanmış ve hayli tahmîsler vücûda gelmiştir. Kibâr-ı meşâyıh-ı Uşşâkıyye'den Abdullâh-ı Salâhî hazretleri sekiz def'a tahmîs eylemiştir.

Kimler tarafından tahmîs olunduğunu merâk ve tetebbu' etmiştim. Cidden meşher-i nefâis-i aşk u muhabbet olmuştur. Cem' edebildiklerimin son beyitlerini, tahmîsiyle berâber teberrüken nakl ediyorum:

Hz. **Abdullâh Salâhaddîn-i Uşşâkî'**nin yalnız bir tahmîsini aldım:

Kudsiyân oldu hezâr aşkıla zîbâ gülüne
Teşnedir cümle hakâyık leb-i la'l ü mülüne
*Oldu dil-beste **Salâhî** ruhuna kâkülüne*
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur küll-i "gadâtin ve aşî"

71. 92. Leyl ve 93. Duhâ sûrelerine işâret edilmektedir. (H)
72. (ولاَ تطرد الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه . .) "Sabah akşam Rablerinin rızâsını isteyerek O'na yalvaranları kovma." 6. En'âm sûresi, 52. (H)

/102/ Urefâdan **Vahîd Efendi**'nin:

"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Vechine şems ü kamer cebhene şeb fülfülüne
Dir **Vahîd** *anber-i sârâ o siyeh kâkülüne*
İşiten çok salavât virdi bu na't-ı gülüne
Rûşenî virdi budur küll-i "gadâtin ve aşî"

Urefâdan **İzzî Efendi**'nin:

"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Hak hemân nâtıka ihsân ide ben bülbülüne
İltifâtın ola bir lahza bu **İzzî** *kuluna*
Okurum su gibi ezber salavâtı gülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Nahîfî merhûmun:

Ser-be-ser ümmet-i merhûme fedâdır yoluna
Kimi pervâne-i şem'in kimi bülbül gülüne
Lutf ile sâmia-gîr ol bu **Nahîfî** *kuluna*
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Mevlevî **Nazîm** merhûmun:

Bülbül eyle dil-i şeydâyı **Nazîmî** *gülüne*
Başlayup vasf-ı sıfâtında olan sünbülüne
Tutalar gûş terâne idicek bülbülüne
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Nâlî Efendi merhûmun:

Andelîb itdi çü Hak Rûh-ı emîni gülüne
Cenneti n'ola Hudâ itse safî fülfülüne
Bezl ider **Nâlî** *kabûl eyle revânın yoluna*
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

/103/ **Hâkim** merhûmun:

Hâkimâ *nağme-serâ şevk-ı ruhunla gülüne*
Rûyuna sûre-i "ve'ş-Şems" okudur bülbülüne
Na't ider âyet-i İsrâ'yı ser-i kâkülüne[73]
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Kânî merhûmun:

Bülbül oldu kalem-i ***Kânî****-i dil o gülüne*
Şeyme-i feyzini bahş it n'olur ol bülbülüne
Yüz karalığını bağışla siyeh fülfülüne
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Hassân Ahmed Efendi merhûmun:

"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Mu'tasım habl-i Hudâ dinse sezâ kâkülüne
Bülbül-i kuds olur âşık olanlar gülüne
Dervîş ***Ahmed*** *yalınız teşne değildir mülüne*
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Eğrikapılı şeyh ve hattât **Muhammed Râsim Efendi** merhûmun:

"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Edhem-i hâme musallî olamaz düldülüne
Çün sarîriyle süheyl urdu ve girdi yoluna
Na'tını kıl ketebe izni bu ***Râsim*** *kuluna*
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Şeyh **Hasîb-i Gülşenî**'nin:

Oldu cân bülbülü âşık bu cemâlin gülüne
Kandır erbâb-ı dili sâğar-ı aşkın mülüne
Oldu dil-beste ***Hasîbâ****-yı fakîr kâkülüne*
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

---

73. سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ) "Gêceleyin kulunu Mescid-Harâm'dan, âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye, etrâfını bereketli kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya yürüten, her türlü eksiklikten uzak olan O (Allah)'dır. O, gerçekten hakkıyla işiten, hakkıyla görendir." 17. İsrâ sûresi, 1.

/104/ **Fennî** merhûmun:

Afv buyur ki gül-i nesrîn didim ise gülüne
Bakma isyânıma sünbül dir isem kâkülüne
Kıl nazar ayn-ı inâyetle bu **Fennî** *kuluna*
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Müstakîm-zâde Şeyh **Süleymân Sa'deddîn**-i Nakşıbendî'nin:

"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Sûre-i nûr okurum şâm u seher bülbülüne
Merdüm-i çeşmini insân virir fülfülüne
Ka'b u Hassân (da) ruh-sûdedir (ol)ercülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Sıdkî merhûmun:

Cân nisâr itse n'ola bây ü gedâlar yoluna
Mürg-i cânım hele dil-beste olur kâkülüne
Âyet-i hüsnünü bahş eyle bu **Sıdkî** *kuluna*
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Zamîrî merhûmun tesdîsi:

Reşk ider gülşen-i cennet ruhun üzre gülüne
Ravh u reyhân yazılur müşk-i hat-ı kâkülüne
Terk-i cân eyledi uşşâk-ı safâ-dâr yoluna
Kıl kerem nîm-nigâh eyle **Zamîrî** *kuluna*
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Kocamustafapaşa Hânkâhı pîş-kademi Şeyh **Abdülhâlık Efendi** merhûmun:

Ne kadar mücrim ise **Hâlıkî** *şeydâ kuluna*
Lutf idüp eyle şefâat ki fedâdır yoluna
Bülbül-âsâ dil-i şûrîdesini kıl gülüne
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

/105/ Şâh Sultân Tekkesi şeyhi Hacı **İbrâhîm Necâtî Efendi** merhûmundur:

Andelîb olsa **Necâtî** *n'ola şâh-ı gülüne*
Na't-ı pâkin okur ezber iderek fülfülüne
Sarılur her seher efgân iderek kâkülüne
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur külle "gadâtin ve aşî"

Bu abd-i ahkar-ı rû-siyâh dahi küstâhâne bir cür'etle berây-ı istişfâ, kâfile-i uşşâka katıldım:

Âşık oldum o senin câzibe-dâr kâkülüne
İki âlemde saâdet virir aşkın kuluna
Cân fedâ eyleme **Vassâf***'a şerefdir yoluna*
"ve'd-Duhâ" verdine "ve'l-Leyl" okurum sünbülüne
Rûşenî virdi budur Külle "gadâtin ve aşî"

Ma'nevî-i Şerîf Şerhi'nden:

"Hz. İbrâhîm-i Gülşenî'nin tâc-ı şerîflerinin ortasına düğme koymaları, nokta-ı bâ-i besmele-i şerîfeye işârettir. Kendilerinin o noktaya mazhar olduklarından ibârettir. Kalbini mâ-siva'llâh'dan tefrîd eden ârifân dahi bu sırdan hisse-mend olmuşlardır.

Tükme-i tâc-ı Gülşenî bir ser-hayl-i âşıkân
Nokta-i bâ-yı ârifân dâğ-ı derûn-ı münkirân

Bu nokta-i bâ'dan kinâye olan düğmenin etrâfı ki, bir sudûr-ı dâire misâlinde asabe-i tâcı muhîttir. Kendilerinin dâire-i zemîn ü zamân ve kevn ü mekâna muhît olup, cemî' eşyâya mutasarrıf ve Hz. Rasûl-i ekrem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimizin, (اللهم أرنا حقايق الأشياء كما هى)[74] duâ-yı şerîfine mazhar olup, hakâyık-ı eşyâya ârif olduklarına işârettir. Terk vaz' eylemeyip, tâc-ı şerîfi yek-pâre ihtiyâr etmeleri, kevneyn ve-mâ-fîhâyı terkten mâ-adâ terki dahi terk etmelerine işâret ederler.

Cihânı terk iden giyer başına Gülşenî tâcın
O tâcı Gülşenî gibi bu terkile giyen giysün"

74. "Allâhım! Eşyânın hakîkâtlerini bize olduğu gibi göster. " (H)

Nokta-i bâ-i bidâyetdir bizim ser-tâcımız
Başına giyen iki âlemde olur tâc-ı ser

Dürr-i tâc-ı Gülşenî'dir âleme nûr-ı basar
Fehm iden bu nükteyi olur cihânda dîde-ver

* * *

Tâc-ı pür-feyz-i Gülşenî'dir bu
Gül-i gül-zâr-ı Rûşenî'dir bu

Rû-nümâ anda sırr-ı vahdet-i Zât
Ehl-i ârifân me'menidir bu

Hz. İbrâhîm-i Gülşenî'nin tâc-ı şerîfinin üstü beyâz, sarığı krem rengindedir. Tepesinde düğme vardır.

Sezâî Efendi'nin câmi önündeki resmi.

Muazzam bâb-ı ulviyet-meâb-ı Gülşenî'dir bu
Der-i mey-hâne-i feyz-i şarâb-ı Gülşenî'dir bu
Kemâl-i aşk ile gir anda medfûndur şeh-i irfân
Mufahham Pîr İbrâhîm Cenâb-ı Gülşenî'dir bu

GÜLŞENÎLER

/106/ HZ. PÎR İBRÂHÎM-İ GÜLŞENÎ[75]

Şem'-i cem'-ârâ-yı bezm-i Rûşenî Gül-i gül-zâr-ı rûhâniyân a'nî bihî Hz. Pîr İbrâhîm-i Gülşenî:

Velâdetleri: 826/(1423); müddet-i ömrleri: 114 sene; intikâlleri târîhi: 940/(1533).

Kâşif-i esrâr-ı **Mesnevî** ve nâzım-ı kitâb-ı ma'nevîdir. Tarîk-ı Gülşenî'nin pîri addolunmuş bir veliyy-i a'zamdır. Târîh-i velâdetleri 830/(1427) diyenler de vardır. Âzerbaycan'da mehd-ârâ-yı bezm-i şuhûd olmuşlardır.[76] Peder-i mükerremleri Şeyh Muhammed hazretleridir. Onun pederi Hacı İbrâhîm b. Şehâbeddîn b. Aydoğmuş b. Gündoğmuş b. Kutludoğmuş b. Oğuz Ata'dır.

Silsile-i nesebi, pederleri tarafından şu sûretle Oğuz Ata'ya müntehîdir ki, lisân-ı Türkîde lugat vâzııdır. Vâlideleri tarafından çeşme-i zülâl-i hidâyet, Hz. İmâm Ali (*kerema'llâhu vechehû ve radıya'llâhu anh*) efendimize müntehî olur. Vâlide-i muhteremelerinin ismi Hediyyetullâh'dır. Babası Şerefeddîn'e rü'yâsında, "*Sana bir çocuk verildi, nâmını Hediyyetullâh koy.*" denilmiş, o da öylece tesmiye etmiştir.

İbrâhîm-i Gülşenî, henüz iki yaşında iken pederleri irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemekle amcası Seyyid Ali elinde öksüz olarak büyümüştür.

Sultân-ı pîrân ve burhân-ı habîrân, civân iken pîr, pîr iken civân olan Cenâb-ı İbrâhîm, yedi yaşından i'tibâren leyâlî-i mübârekenin ihyâsını terk etmemiş, tarîk-ı

---

75. Bu terceme-i hâl, Fâtih'de, Millet Kütüphânesi'nde, tasavvuf kitapları meyânında 1045 numaradaki, **Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî**'den mülahhastır.

76. Dârü'l-Fünûn müderrislerinden Mehmed Ali Aynî Beyefendi, "Veled Çelebi nezdinde gördüğüm bir eserde, 'Diyâr-ı bekir (Diyarbakır)'lıdır.' diye göstermiştir." dedi.

lehv ü lu'ba gitmemiş; bu sebepten pek çok hürmet kazanmıştır. İlm-i tefsîr ü hadîs ve ulûm-ı zâhire tederrüs ederek sâhib-i kemâl olmuştur.

Tarîk-ı tahsîle sülûkları hakkında menkûlâttan olduğu üzere, Mâverâünnehir'e azîmeti tasmîm ile, hiç kimsenin haberi yok iken, pek genç yaşında yola çıkar. Amcası arar; işden haber-dâr olunca arkasından adamlar koşturur. Uzaktan görürler ki, at üzerinde birçok kimseler gidiyor. Yetişen adamların gözlerinden o kalabalık zâil olur. Cenâb-ı İbrâhîm'e selâm verirler. Amcasının selâm ve ricâsını teblîğ ederler. Cevâben, *"Taleb-i ilm ve tarîk-ı Hak'tan rücû' câiz midir ki, bana bu teklîfi ediyorsunuz? Refîkım Allâh'dır. Birçok arkadaşlarım var. Siz onları görmezsiniz. Benim dünyâ merkûbumdur.* (الدنيا فاركبوها بلاغا للآخرة)[77] buyurmuşlardır.

O adamlar, *"Efendim, yol için elbise, erzâk lazım. Böyle nasıl olur?"* demeleriyle yine cevâben, **/107/** *"Benim libâsım takvâ; râzıkım Hudâ'dır."* buyurarak yoluna devâm etmiştir. Tebrîz'e vusûlunda Uzun Hasan'ın kazaskeri olan Hasan nâm zât ile mülâkat etmiş; İbrâhîm-i Gülşenî'nin isti'dâd-ı fevka'l-âdesini görerek, kendine evlâd edinmiştir. Az zamânda tahsîli derece-i kemâle gelerek, ulemâ ile mübâhasât-ı ilmiyyeye girişerek, derece-i irfânını herkese teslîm ettirmiş idi.

Müşârünileyh kazasker, evlâd-ı ma'nevîsinde bu saltanat-ı ilmiyyeyi görünce, müftehiren ona terk-i mevkî' ettiğinden, Cenâb-ı İbrâhîm, hayli zamân umûr-ı şer'iyyeyi tedbîr ile iştigâl buyurmuşlardır.

İşte bu sıralarda, Dede Ömer-i Rûşenî hazretleriyle mülâkâtları vâki' olmuş idi. Tafsîli, müşârünileyhin terceme-i hâli sırasında geçti. Cenâb-ı İbrâhîm bu sırada münevverü'l-kalb olup, dide-i basîreti açılmış idi. Cenâb-ı Rûşenî'deki kemâli görünce derhâl hizmetine girdi; arz-ı nisbet etti. Bir zamân sonra nâil-i hilâfet oldu. Kemâlât-ı bâtıniyye tecellî-nümâ olmağa başladı.

Şâh İsmâîl-i Safevî zuhûr ve İran'da Şîîliği i'lân edince, Hz. İbrâhîm, müteessiren İran toprağını terk ile, mecbûr-ı hicret olarak Mısır'a kadar gidip, Kahire'de Sultân el-Müeyyed Câmi'-i şerîfi ittisâlindeki hücrede ihtiyâr-ı ikâmet eyledi. Feyz-i ma'nevîleri erbâb-ı isti'dâdın kulûbuna sereyâna başladı. Nâil-i kemâl olmağa cân atanlar çoğalıyordu. Tâliblere bidâyeten bir erbaîn teklîf eder, sonra kabûl eylerdi.

Meclis-i enverlerinde, envâr-ı hudâ rû-nümâ olmağa başlamakla, gelenler mühim mikdâra bâliğ oldu. Yavuz Sultân Selîm, Mısır'ı feth esnâsında müşârünileyh hazretlerinin duâsına mazhar olarak, hakk-ı âlîlerinde fevka'l-âde hürmet-kâr olmuşlar idi. Müeyyediyye karşısındaki mahalli hediyyeten Hz. Şeyh'e hibe etmişti. 926 se-

77. "Âhirete ulaştıracak bir binit olarak dünyâda bulununuz." (H)

ne-i hicriyyesinde (1520) mürîdân ve muhibbânın iânesiyle mahall-i mezkûra hânkâh binâsına mübâşeret buyurup, beş senede hitâm bulmuştur.

Buraya, "Bâbü'z-Züveyle" derler. Hz. Şeyh şöhret-i azîmeye mazhar oldular. Meclis-i va'z u zikrine gelenlerin hadd ü hesâbı yok idi. Hakâyık-ı Kur'âniyye'ye ve dakâyık-ı **Mesnevî**'ye dâir söyledikleri sözler, sâmiîn üzerinde te'sîrât-ı mühimme husûle getiriyordu. Kıdvetü'l-Müeyyedîn ve umdetü'-muvahhidîn olmuşlardı.

/108/ Vecîhî nâmındaki şâirin söylediği şu manzûme hânkâh-ı şerîfin kapısı bâlâsındaki taşa hakkolunmuştur:

Cânib-i Hak'dan ana kim feyz ider te'bîd olur
Hânkâh-ı Gülşenî'de tâlib-i tecdîd olur

Kudsiyâna mecma' olmuş bir aceb dergâh kim
Giceyi ihyâ iderler subha dek tevhîd olur

Hâlet-i keyfiyyet-i esrâr-ı zikru'llâh ile
Uykular girmez gözüne kimsenin temcîd olur

Halka-i zikr âsmân u anda dervîşân nücûm
Gülşenî ol çarha mâh (u) Rûşenî hurşîd olur

Hâlet-i nutk-ı hayâli vecd ü hâl-i safveti
İstimâ' oldukça dâim köhneler tecdîd olur

Okunan tevhîde râçi' nükteler vakt-i semâ'
Gûşuna hûş ehlinin yâkût mürvârîd olur

Sırr-ı zikr ü zâkir ü mezkûr gâhî keşf olup
Titrer âdem dehşetinden şöyle berg-i bîd olur

Fakr ile fahr eyleyen dervîşdir sultân-ı vakt
Tutalım devletle âdem âlem-i Cemşîd olur

***Vechiyâ** bu âsitân-ı râsitâne sıdkıla*
İ'tikâd-ı pâk idenler vâsıl-ı ümmîd olur

Hz. Pîr Sezâî-i Gülşenî buyurur:

*Menzilin sordum **Sezâî** rûh-ı kudsîden didi*
Kal'a-i kâf-ı hidâyet âşiyân-ı Gülşenî

Gülşenî mahlasının sebebi:

Şemleli-zâde Şeyh Ahmed-i Gülşenî hazretlerinin **Şîve-i Tarîkat** nâm eserinde mütâlaa-güzâr-ı âcizânem oldu ki:

"Dede Ömer-i Rûşenî hazretleri, bi-emri'llâh, Aydın'dan Hz. Pîr'i irşâd için Tebrîz'e teşrîf buyurmuşlardı. Bir gece âlem-i misâlde, ulü'l-elbâbda bir gülzâr-ı behcet-âsârda meclis-i hâssa-i Rasûlu'llâh'a Rûşenî ve Gülşenî dahil olurlar. Cenâb-ı Fahr-ı âlem ol gülşenden bir gül koparıp, Hz. Rûşenî'ye verirler. Onlar da Gülşenî'ye teslim ederler. Ale's-sabâh ihvân u dervîşânıyla seyr-i gül-zâr eyledikleri sırada **/109/** Hz. Rûşenî, ol gülşenden bir gül koparıp, Hz. İbrâhîm'e verdikde o da koynundan dîger bir gül çıkarıp, "*Sultânım! Her ne ihsânınız olursa makbûlümüzdür. Lâkin bu gece ihsân buyurulan gül kâfi değil midir?*" dediklerinde, Hz. Şeyh tebessüm buyurup, "*Sen ol bâğ-ı bekânın gülşenîsin.*" buyururlar. İşte bu dakîkadan sonra **Gülşenî** mahlasını tahallus buyurdular."

Gülşende okur güllere bülbül bunu her bâr
Yâ Gülşenî yâ Rûşenî yâ Ahmed-i Muhtâr

Hz. Gülşenî İran'dan Mısır'a giderlerken Diyarbakır'a uğramışlardır ve bir müddet bulunmuşlardır. Fakat Zülkadiroğullarından Emîr Bey'in, Diyarbakır'a mütevecciheh gelmekte bulunan Safevîler'e karşı istikbâle çıkması vahdet-i ırk u mezhebe mugâyeret hasebiyle, Hz. Şeyh'i müteesir ederek, fart-ı teessürle burada durmayarak hemân hicrete ve Kuds-i şerîfe azîmete azm etmişlerdi.

Mûmâileyh Emîr Bey'in birâderi Kayıtmar Bey, müderris Abdurrahmân Çelebi'yi istizâde-i teveccüh ü müzâheret için maiyyetlerine vermiştir. Urfa'ya muvâsalet-lerinde müdebdeb bir istikbâl ile, lâyık oldukları hürmeti bulmuşlardır. Cenâb-ı Gülşenî, bir müddet Hısn-ı Mansûr'da ikâmet buyurup, Emîr Alâüddevle'nin da'vetiyle Maraş'a gittiler. Burada Alâüddevle'nin binâ-kerdesi olan Câmi'-i Kebîr ittisâlindeki medreseye nâzil oldular. Sonra Kuds-i şerîfe teveccüh buyurdular. Alâüddevle ile aralarında şöyle bir muhâvere geçti:

Alâüddevle:

Azîzim! Size karşı bir kusûrum varsa afv buyurunuz. Sizin için Maraş'da bir hânkâh inşâ ederim, kalınız. Bizleri feyz-yâb buyurunuz. İklîm-i Arab'da sizi Arab şeyhlerine kıyâs ederler. Oralarda hem-zebân az olduğundan garîb olursunuz.

Gülşenî:

Onların takındıkları şeyhlik unvânına tenezzül etmem. Mürîdânımın kesreti hasebiyle bu küçük memlekete sığamam. Cenâb-ı Hak, bana bir hazîne ihsân buyurmuştur ki, ne kadar sarf etsem tükenmez. Gittikçe mevcûdu artar.

Alâüddevle:

Hazîneniz nedir?

Gülşenî:

İlim ve kanâat.

Alâüddevle, Hz. Şeyh'in azm-i kat'îsini anlayınca, "*Efendim, iklîm-i Arab'da çok kalmayıp, yine bizi müşerref buyurmanızı ricâ ederim.*" demiş ve bi'z-zât /110/ teşyîinde bulunup, hayır duâlarına mazhar olmuşlardır.

Sultân Selîm'in Mısır'ı fethinden evvel Mısır hükümdârı Sultân Gavrî nezdinde İbrâhîm-i Gülşenî hazretleri med'uv bulunuyordu. Meclisde müftîler, (إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ)[78] âyet-i kerîmesinden bahs açtılar. Bu sırada Hz. Şeyh'e bir hâl geldi, sayha ettiler; "*İnsân-ı kâmil âlem-i kübrâdır, cihân ise âlem-i suğrâdır. Onda te'sîr eder.*" buyurdular. Müftîlerin reîsi, "*Biz bu sözü teslîm edemeyiz.*" demesiyle, Cenâb-ı Pîr'e daha şiddetli bir hâl gelir, lerze-nâk olur. Meclisdeki huzzâr, kıyâmet koptu zannıyla istiğfâra başlarlar. Mu'teriz olan Müftiyyü'l-İslâm Şeyh Ebu'l-Kaynî'nin başına bir raf düşer. Üstündeki çini tabaklar başında kırılır. Ehl-i meclis dûçâr-ı hayret olur. Şeyh Ebu'l-Kaynî, derhâl kalkar, Hz. Gülşenî'nin elini öper, istiğfâr eder. Ehl-i meclis evvelce dervîşlerin semâını inkâren fetvâ vermişlerdi. Hz. Gülşenî, "*Yâ Mevlânâ! Fakîr, havl-i arşda hâffîn olanların mazhariyim.*" buyurmuşlar. Bunun üzerine huzzâr, müşârünileyhimin ahvâlini inkâr etmeyip, semâın cevâzına fetvâ vermişler imiş ki, elyevm bu fetvâlar, Hz. Gülşenî'nin türbe-i şerîfelerinde mahfûz imiş. **Mürşidü'z-Züvvâr fî-Ziyâreti'l-Kurâfeti'l-Ebrâr** nâmında bir yazma eser-i kadîmde okudum.

Kânûnî Sultân Süleymân, Hz. Pîr'in kemâlât-ı ârifânelerini işitince, İstanbul'u şeref-i kudûmleriyle müşerref buyurmalarını ricâ eylemişlerdir. Bunun üzerine, hicretin 935 târîhinde (1529) İstanbul'a teveccüh buyurdular. Sadrazam İbrâhîm Paşa, onu pâdişâhla görüştürmek istemediğinden, pâdişâhı keyfiyyet-i muvâsaletten haberdâr dahi etmemiş ve Hz. Gülşenî'ye ezâ cefâ eylemek cür'etinde de bulunmuştur. "*İbrâhîm-i Gülşenî da'vâ-yı saltnattadır.*" diye gammâzlık etmişlerdi.

Altı ay kadar burada kaldıkları hâlde, neden sonra pâdişâh haber almış idi. Bu müddet zarfında hiç bir tarafa mürâcaat buyurmamışlar; hâllerinden bahs etmemişler. Beş vaktini cemâatle edâ ile dem-güzâr olmuşlardır.

Gülşenî-hâne'de bir levha gördüm. İbrâhîm-i Gülşenî hazretlerinin Sultân Süleymân-ı Kânûnî'ye yazdıkları bir manzûmeyi ihtivâ ediyordu:

78. "...Kıyâmet sarsıntısı büyük bir şeydir." 22. Hac sûresi, 1. (H)

والله والسماء وبالشمس والضحى
إن الحصود كان علينا قد افترى [79]

Cürmüme göre eyle itâbı Ey Kerîm
Olmaz cezâ-yı seyyie illâ bi-mislihâ

Kâhin didiler Ahmed-i Muhtâr'a hâsidûn
Ben kim olam ki itmeyeler bana iftirâ

Şeyhûhetleri hasebiyle çeşm-i zâhirlerine za'f-ı basar taalluk edip göremez bir hâlde imişler. Mürîdleri, onu tahterevâna korlar; teberrüken taşırlar imiş. Bir gün ârzûları üzerine aynı sûretle Hz. Hâlid (b. Eyyûb el-Ensârî)'ye götürmüşler. Pâdişâh tesâdüfen orada bulunmuş. Mürîdleri Hz. Şeyh'i götürürlerken tekbîr alırlar imiş. **/111/** Tekbîr sadâsı sâmia-i şâhâneye vâsıl olunca, sesin geldiği tarafa teveccüh-i nazar ettiğinde bir kalabalığın gelmekte olduğunu görmüş. Tahkîkini emr etmiş. Mısır'dan gelen Şeyh Gülşenî nâm zât imiş. Mürîdânı türbeye ziyârete götürüyorlar imiş. Bunun üzerine pâdişâh, o pîr-i fânîyi bu kadar uzak yoldan da'vet ettiği hâlde muvâsaletlerinden kendilerinin haber-dâr edilmemiş olduğuna cânı sıkılıp, müsebbibi olan İbrâhîm Paşa'yı tekdîr ve muâhaze etmiştir.

Pâdişâh, türbede Hz. Şeyh ile ibtidâî bir görüşüşten sonra da'vet-i mahsûsaları üzerine ertesi günü Yalı Köşkü'nde hem-sohbet olurlar. Nezd-i pâdişâhîye gelir gelmez hemân göğsünü açarak, "*Bu tahtadan ârzû-yı taht nasıl mümkün ve mutasavver olur?* " diye pâdişâha keşf-i hâl etmiştir. Çünki İbrâhîm Paşa, pâdişâha müşârünileyhin tasaltun dâiyesinde olduğunu iddiâ etmişti.

Sultân Süleymân, tatyîb-i hâtırlarını mûcib ne yapılmak lâzımsa, icrâda kusûr etmemiş ve İbrâhîm Paşa'ya tekrâr ızhâr-ı âsâr-ı gazab etmiştir.

Bir gün yine hem-bezm-i sohbet iken Sultân Süleymân'ın "*Cenâb-ı Şeyh, keşki bizi çeşm-i hissî ile de göreydi.*" diye kalbinde tahassül eden ârzû-yı mahsûs Hz. Şeyh'e münkeşif olmasıyla, "*İnşâa'llâh, baş gözüyle de mülâkât nasîb olur.*" buyurmuşlar. Pâdişâhın ta'yîn eylediği diğer bir günde mülâkât vâki' olup, Cenâb-ı Gülşenî, esteîzü bi'llâh, (اللّٰه نور السّمَاوَات وَالْأَرْض)[80] âyet-i kerîmesini okuyup, elleriyle gözlerini mesh buyurunca gözleri açılmış ve baş gözüyle de pâdişâhı görmüştür.

Müftiyyü's-sakaleyn Şeyhü'l-İslâm Ebussuûd hazretleri bu esnâda nezd-i pâdişâhîde hâzır bulunarak o kemâl-i Şeyh'e hayrân olmuştur. Şeyhü'l-İslâm-ı müşârüni-

79. "Allâh'a, semâya, güneşe ve kuşluğa yemin ederim ki, hased sâhibleri bize iftirâ etmişlerdir." (H)
80. "Allah, göklerin ve yerin nûrudur." 24. Nûr sûresi, 35. (H).

leyh bidâyeten sûfiyyûna ta'n ederlermiş. İbrâhîm-i Gülşenî hazretleri tasavvufdan irşâd etmekle Ebussuûd hazretleri o fikrinden fârig olmuştur. Hattâ meslek-i sûfiyyûna hüsn-i şahâdet ederek fetvâ vermiştir. **Tefsîr-i Kebîr**'i meşhûr-ı cihândır. (مات فرد الزمان مولانا)[81] 972/(1565) târîhidir.

Ebussuûd Efendi'nin terceme-i hâlleri her yerde tafsîlen muharrerdir. (Pederleri Şeyh Muhammed Muhyiddîn Yavsı b. Şeyh Mustafa Efendi'nin terceme-i hâli c.II. s. 277'dedir.) Burada tekrârından sarf-ı nazar olundu. Eâzım-ı İslâmiyye'dendir. Kabr-i enverleri Eyüp'te ziyâret-gâh-ı uşşâkdır.

Yine sadede rücû' ediyorum:

/112/ Pâdişâhın ricâ-yı mahsûsu üzerine Ayasofya Câmi'-i şerîfinde ya bir veya dört def'a Cum'a günü va'z buyurmuşlardır. Esnâ-yı va'zda pâdişâh ve ulemâ hâzır bulunmuş, câmi'-i şerîf leb-â-leb dolmuştur. Cenâb-ı Gülşenî'nin sesleri gâyet gür ve kalın olduğundan her tarafdan işitilirmiş. Huzzâr, kemâl-i Şeyh'e hayrân kalmışlardır.

Sultân Bâyezîd Câmi'-i şerîfinde de bulunmuşlar. Bu esnâda ulemâ, urefâ ve meşâyıhdan pek çok zevât, kendileriyle müşerref olup, arz u nisbet eylemişlerdir. Hz. Sünbül halîfesi Şeyh Merkez Mûsa Muslihuddîn Efendi hazretleriyle muânaka edip, Hz. Merkez'e ridâsını hediyye eylemiş, o da teberrüken ve ta'zîmen hüsn-i kabûl etmiştir.

Şeyhü'l-İslâm ve müftiyyü'l-enâm meşhûr âlim İbn-i Kemâl hazretleri dahi kendilerine müşerref olup, intisâb şerefiyle mübâhî oldular ki, terceme-i hâlini âtîde yazarım.

Cenâb-ı Gülşenî, Mısır'a avdet ve İstanbul'dan müfârakat ârzûsunu izhâr edince, Hz. Pâdişâh ve ağniyâ-yı zamân kendilerine para ve eşyâ-yı nefîse takdîmine şitâbân olmuşlar ise de, hiç birini kabûl etmeyip, cümlesini fukarâya tasadduk eylediler.

Yine Mısır'a avdet ve hânkâh-ı feyz-penâhlarında neşr-i feyz-i tarîkat buyurdular. Hz. Mevlânâ'nın, Rûşenî ve Gülşenî hazerâtı hakkında yüzlerce sene evvel beyân ü tebşîrleri:

دیدم رخ خوب کلشنی را
آن چشم و چراغ روشنی را

آن قبله وسجدگاه دان را
آن عشرت وجای ایمنی را

81. "Zamânın yegâne âlimi olan efendimiz vefat etti." İbareden 982 tarihi çıkmaktadır. (H)

دل گفت که جان سپارم انجا
بگذارم هستیٔ منی را

جان هم بسماع اندر آمد
آغاز نهاد کف زني را

عقل آمد و گفت من چه ویم
این بخت وسعادت سنی را

"Ya'ni esnâ-yı seyrân-ı gülistân-ı âlem-i lâhûtta o çeşm-i çerâğ Dede Ömer Rûşenî'yi o câna kıble ve mahall-i hürmet ü ta'zîm, Cenâb-ı Gülşenî'nin vech-i hüsn-i rûhânîsini müşâhede ettim. Ve bu müşâhede vukûunda kalb, o rûh-ı pür-futûhun kemâl-i fıtrîsini edâ etmekle varlık ve benliği terk edip, o rûh-ı âlînin makâm-ı teslîm-i cân etsem /113/ diye sohbet-i şerîfesini emel ü arzû eyledi. Cenâb-ı Pîr-i dest-gîr bu beyt-i şerîf ile mürşid-i kâmilin terbiyet ve sohbet-i şerîfesinin vâye-mend-i feyz ü inâyet olmak; varlık ve benliği terk edip, yed-i irâdetine teslîm-i cân etmekle olacağına tenbîh ve işâret buyurmuştur. Cân dahi bu müşâhedenin zevkinden raks u semâya gelip, kef-zenliğe başladı. Ya'ni kemâl-i şevkinden vecd ü taraba gelip, ellerini vurmaya başladı. Akıl dahi gelip, "*Bu muhabbet ü saâdet-i seniyyeye ne söyleyeyim, bir diyeceğim yok.* " diye o veliyy-i kâmilin baht-ı saâdet-i fıtriyye vü ezeliyyesine izhâr u hayret eyledi."

* * *

Bu sözleriyle Hz. Mevlânâ İbrâhîm-i Gülşenî hazretlerinin kemâlinden daha aşağı bir mertebede bulundukları ma'nâsı vârid değildir. Hz. Mevlânâ'(nın) büyüklüğü tecellî ediyor. Ne kudret-i ma'neviyyedir o kudret ki, irtihâllerinden ikiyüz küsûr sene sonra gelecek bu sultânların zuhûr ve hâllerinden haber veriyor. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

İbrâhîm-i Gülşenî hazretleri de, Hz. Mevlânâ'ya arz-ı ta'zîmâtta bulunuyor ve teberrüken Sultân-ı Dîvânî hazretlerine arz-ı nisbet ederek tarîkat-ı Mevleviyye'den de behre-mend olmaya şitâbân oluyorlar:

İbrâhîm-i Gülşenî, Sultân-ı Dîvânî, Pîr Âdil Çelebi, Ârif Çelebi, Âdil Çelebi, Bahâeddîn Çelebi, Abdülvâcid Çelebi, Emîr Âbid Çelebi, Şemseddîn Çelebi, Ulu Ârif Efendi, Sultân Veled, Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Gazelin bakıyyesine devâm edelim:

این بوی گل که کرد چون سرو
هم پست دوتای منحنی را

در عشق بدل شود همه چیز
کز مصر کنند ارمنی را

اي جان تو بجان جان رسیدی
وی تن تو بگذاشتی تنی را

یاقوت ز کاست دوست ما راست
درویش خورد ز رغنی را

آن مریم درد مند باید
تازه رطب تر وجنیی را

تا دیدهء غیر بر نیفتد
منمای بخلق محسنی را

ز ایمان اکرد مراد من است
در عزلت جوی ایمنی را

عزلتگه خود خانهء دل کن
در خلوت دل چو ساکني را

در خانهء دل همی رسانند
آن ساغر باقیئ هنی را

خامش کن دفن خامشی کیر /114/
بگذار تو لاف پر فني را

زیرا که دل است جای ایمان

از دل بطلب تو مؤمنی را [82]

"Ya'ni bu rûh-ı saîd gül-zâr-ı hakîkattan bir gülün râyiha-i tayyibesidir ki, zenb-i vücûd ve vizr-i mâ-sivâdan münhanî olanın iki kat olmuş arkasını servi gibi doğrultup, gülşen-i lâhûtta hırâmân eyledi.

Aşkta her şey tebdîl olur. Ermenî'ye mensûb olanı Mısır'dan ederler; ya'ni Ermenistân ahâlîsinden olanı Mısır ahâlîsinden yaparlar.

Ey cân! Sen cân-ı câna vâsıl oldun. Ey ten! Sen de benliği terk eyledin. Dostun yâkût-ı zekâtı ki, latîfe-i zâtiyye-i ilâhiyyeden kinâyettir, bize mahsûstur. Ya'ni ashâb-ı fakr u fenâya âiddir. Zîrâ zenginin altınını dervîşler yer. (إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ)[83] âyet-i kerîmesine telmîh.

Tâze hurmayı velâdet-i İsâ ağrısıyla derd-mend olan Meryem yer. Şeyh Gülşenî gibi bir muhsini nâ-ehlin nazarından vikâye ve muhâfaza için kemâlini beyânla halka gösteren.

Eğer îmândan murâdın men ise, emni uzlette iste. Uzlet et. Ya'ni, halvet-i dilde, sükûna tâlib ol. O sâgar-ı bâkîyi kalbe eriştirirler. Sükûtu ihtiyâr et, sükût fennini tut. "*Sâhib-i fennim.*" diye da'vâda bulunma. Zîra mahall-i îmân kalbdir. Sen mü'minliği kalbden taleb et."

* * *

Görülüyor ki, Hz. Mevlânâ bu bâbda pek büyük kerâmet-i irfâniyye gösteriyor. Hz. Gülşenî'nin hâlini, istikbâlini, başına gelecekleri bir bir söylüyor. Onu vikâyeten tertîbât-ı beyâniyyede bulunuyor.

---

82. "Bu gülün kokusu, iki kat olmuş sırtı servi gibi dosdoğru yaptı.
Her şey aşka tebdîl olur, Mısır'dan toprağı çıkarırlar.
Ey can! Sen canlar cânına ulaştın. Ey beden! Sen de bedeni bıraktın.

O dertli Meryem'e tâze ve olgun hurma gerekir.
Muhsinin güzel ahlakı başkasının gözüne düşmesin.
Senin îmânın benim muradım olunca uzlette emniyet aranır.
Gönül evini kendi uzletgâhın yap. Çünkü gönül halvette sükûn bulur.
Gönül evinde, dâimâ lezzetli ve bâkî olan kadehi sunarlar.
Sen tumturaklı sözleri bırak da, sâkin vakitlerde sükûtu ihtiyâr et.
Çünkü insanın yeri gönüldür. Bunun için sen, mü'minliği gönülde iste.(H)

83. "Sadakalar, Allah'dan bir farz olmak üzere, sadece fakîrlere.... dir." 9. Tevbe sûresi, 60. (H)

Hz. Rûşenî hakkında da **Dîvân-ı** şerîflerinde şu beyitler görülüyor:

یك مسئلهء می پرسمت ای روشنی دردوشنی
تا چه فسون در میدمی غم را چو شادی میکنی [84]

* * *

آینه آوردمدت ای روشنی
چون به بنی روی خود یادم کنی [85]

* * *

زان روشنی بزاید یك روشنی
از هر حسن بزاید هر لحظه احسنی نو [86]

Ey dil vey dîde vây Rûşenî
Bil ki hakîkat severim men seni

/115/ Hz. Gülşenî Tebrîz'den Mısır'a hicret arzûsuna düşdükleri zamân Hz. Mevlâna'nın Dîvân-ı şerîflerinden tefe"ülen, "*Bakalım Hz. Mevlâna ne emr ediyorlar.*" buyurup, açtıklarında:

یکی آتش بدید آید که عالم را همی سوزد
ازین آتش خلاصی هم بابراهیم ما باید [87]

beyt-i şerîfi zuhûr etmiştir. İran'da şiîlik zuhûruyla, fitne hasebiyle hicret emr buyurulmuştur. İsm-i şerîfleriyle işâret vardır. Ne büyük kerâmettir. Sûret-i seyâhatlarının tafsîli, ahîren tab' olunan **Mektûbât-ı Sezâî** mukaddimesinde mezkûrdur.

İbrâhîm-i Gülşenî hazretleri, Cenâb-ı Mevlâna'ya şükrâne-i takdîr olmak üzere **Mesnevî**-i şerîfe nazîre tarzında **Ma'nevî**-i şerîfi inşâd buyurmuşlardır. Kırkbin beyittir. Kırk günde vücûda getirmişlerdir. Günde bin beyit sünûh edermiş. Sultân Süleymân-ı Kâıınî teberrüken yazdırmış. Kemâl-i lezzetle okurlar imiş. Bir nüshası Sultân Bâyezîd'de Kütübhâne-i Umûmî'de vardır. Teberrüken mütâlaa eyledim. **Mesnevî**-i şerîf gibi tertîb buyurulmuştur.

---

84. "Ey Rûşenî! Sana bir mes'ele sorayım ki, bunda iki aydınlık var. Sana sevinç göstermesi için gama, üzüntüye ne büyü yapayım." (H)
85. "Ey Rûşenî! Kendi yüzünü görüp beni hatırlaman için sana ayna getirdim." (H)
86. "Her güzellikten yeni bir güzellik doğduğu gibi, o Rûşenî'den de yeni bir aydınlık doğar." (H)
87. "Bir ateş ortaya çıkar ve dünyâyı devamlı yakar. Bu ateşten kurtuluş için ancak İbrâhîm olmak gerekir." (H)

Teberrüken birkaç beyit nakliyle tezyîn-i sahîfe-i i'tibâr ederim:

بشنو نی چون زدم ساز آورد
سای سوزان از چه دمساز آورد

ساز نی از سوز عشق آرد نوا
کز نوا ذوقی دهد عشاق را

نی زعشق آرد بدم از همهمی
ساز ذوق آمیز از بیچون دمی

ساز نی از ذوق عشق است و کزان
عاشقان شد از سماعش لب کزان

عشق ونی همدم صفت دم میکشند
یك دیکر را دم ده وهمدم کشند

درد می این دم بود از نی شکفت
که زیکدم دو نفس سازند چفت [88]

Hz. Sezâî'nin şeyhi Lâlî-i Gülşenî, bunun beşyüz beyitini şerh etmiştir. **Mektûbât-ı Sezâî** ile birlikte tab' olunmuştur.

Ma'nevî-i şerîf, **Mesnevî**-i şerîf gibi taammüm edememiştir. Halkın **Mesnevî**-i şerîf ile ülfeti daha ziyâdedir.

İbrâhîm-i Gülşenî hazretleri Mısır'daki hânkâhlarına müntesibîn-i tarîkat-ı Mevleviyye için ilâveten üç hücre inşâ edip, Hz. Mevlânâ'ya nisbetlerini fi'len izhâr eylemişlerdir. Sultân-ı Dîvânî ile mülâkâtları Mısır'da vâki' olmuştur.

88. "Dinle neyden, üflenen nefesi, nasıl âhenkli ses hâline getirir. Sazın yakıcı nağmesi insana nasıl arkadaş olur.
Aslında sazın nağmesi değil aşkın yakışı seni bir hâle getirir. Sesin nağmesi âşıklara zevk verir.
Ney ve zevk veren saz, başka bir sebep olmasa da, aşk ve bir anlık arkadaşlıkla insanı coşturur.
Neyin inleyişi aşk zevkindendir. Âşıklar onu dinlemenin zevkinde dudaklarını ısırırlar.
Aşk ve ney, aynı özellikleri taşıyan iki arkadaş olarak nefes alıp verirler. Birbirlerine dem verip, hemdem olurlar.
Her nefes, neyden bir anda hayret edilecek bir ses hâline gelir. Bir anda iki ayrı nefes bir bütün olurlar." (H)

Sultân-ı Dîvânî, Hz. Gülşenî hakkında:

ای طوطیئ کویای حقیقت چو نی /116/
وی بلبل بیچون وچرا محزونی
آخر کل وشکر دهدت قید مشقت
امروز اکر حبس قفس بر خونی[89]

* * *

ای شمع شبستان حقیقت چونی
وی روشنیئ بزم طریقت چونی
پروانهء دیدار تو کشتند اکنون
این دیده و دل هوس طبیعت چونی[90]

* * *

ای یوسف مصر دل وجانم چونی
وی مردمك چشم روانم چونی
با روی تو این کوسه مرا کلشنی شد
ای کلبن بی خار وخزانم چونی[91]

terânesiyle dem-sâz olmuşlardır. Meyânelerinde meveddet-i azîme cereyân eylemiştir.

İrtihâlleri:

940/(1533) senesinde Mısır'da vebâ illeti zuhûr etti. Ahâlî-i Mısr, Hz. Şeyh'den ricâda bulundular. Duâ ederlerse zâil olacak diye i'tikâd ettiler. "*Biz erbâb-ı duâ ve ashâb-ı himmetten değiliz. Me'mûriyyetimiz halkı tarîk-ı Hakk'a irşâd ü hidâyettir.*" diye irâde-i ilâhiyyeye karışmaktan ictinâb buyurmuşlar ise de, ilhâh u ibrâm etmeleri üzerine, ba'de'l-îd gelmelerini söyleyip; ahâlî ba'de'l-îd civâr-ı Hz. Şeyh'e toplandılar.

Mecma'-ı nâsda duâya kıyâm olunursa, bu yolda kendi nefs-i nefîslerini fedâ lâzım geleceğini bi'l-beyân duâya şurû' ile hitâmında halka vedâ' eylediler. Gerçi halk

89. "Ey hakîkat söyleyen papağan! Nasılsın? Ey bülbül! Sebepsiz yere niçin mahzunsun? Bugün eğer kafes hapsinde sıkıntı içinde isen de meşakkat sana gül ve şeker sunar." (H)
90. "Ey hakîkat gecesinin mumu! Nasılsın? Ey tarîkatının meclisini aydınlatan! Nasılsın? Şimdi senin yüzünü görmek için bu göz ve tamahkar gönül, pervâne oldular. Nasılsın?" (H)
91. "Ey gönül ve mânâ şehrimin Yûsuf'u! Nasılsın? Ey ağlayan gözümün nûru! Nasılsın? Senin yüzünle bu köşe benim için gül bahçesi oldu. Ey hazânı ve dikeni olmayan gül fidanı! Nasılsın?

bir hakîkat karşısında kaldıklarını taakkul ile ızhâr-ı nedâmet eylemişler ise de, olacak oldu; li-hikmeti'llâh hastalık da zâil oldu.

Hz. Şeyh geceyi tilâvet-i Kur'an ile ihyâ ve salât-ı fecri ba'de'l-edâ vakt-i zuhra dek zikru'llâh ile meşgûl oldular. Vakt-i zuhrdan vakt-i asra kadar murâkabede bulundular. Salât-ı asrın edâsından iki sâat sonra kelime-i tevhîd ile bi'l-iştigâl son def'a "Hû" deyip, 114 yaşında oldukları hâlde nâil-i ni'met-i likâ oldular. (*Kaddesa'llâhu sırrahû ve nefeana'llâhu bi-berekâtihî ve fuyûzâtihî ve şefâatihî ve himâyetihî ve inâyetihî. Âmin.*)

Mısır'da âsitâne-i aliyyelerinde defn olundular. Üzerine mükellef müzeyyen türbe yapıldı. Vakfiyeler tahsîs edildi. Çâr-aktâr-ı âlemden gelen züvvârın ziyâret-gâhı oldu. Kudsiyyet-i ma'neviyeleri pek büyüktür.

Rıhlet-i celîleleri Mısır halkı üzerinde te'sîrât-ı azîme husûle getirdi. El'ân halkın hürmeti ve teveccühü vardır.

"Aşk aşk" (عشق عشق) târîh-i rihletleridir ki, 940/(1533) târîhine müsâdiftir.

/117/ Şuarâ-yı zamân irtihâllerine târîhler söylemiştir. Meşhûrlarından:

Eyledi çün azm-i ukbâ Gülşenî
Kendüye me'vâ idindi gülşeni
(کندویه مأوی ایدندی کلشنی)[92]

Dîger:

کرد رحلت ز گلستان فنا
گلشنی اعنی شیخ ابراهیم

زد قدم بر نشیمن لاهوت
شد بخلوتسرای انس مقیم

زین سرای فنای حادث نفس
کشت مهمان بخانکاه قدیم

گفت هاتف برای او تاریخ
مات قطب الزمان ابراهیم [93]

92. Bu ibâreden verilen târîh çıkmamaktadır. (H)
93. "Şeyh İbrâhîm-i Gülşenî bu fenâ gülistânından göçtü gitti. Lâhût tahtına adım attı ve üns sarayında mukîm oldu.

Âsâr-ı Aliyyeleri:

Müşârünileyh hazretleri ilm-i tefsîr ve ilm-i hadîs ve ilm-i tasavvuf ve ilm-i kelâmda yed-i tûlâ sâhibidir. Kerâmât ve makâmât u ahvâl-ı bâtıniyyeleri dahi hadd-i kemâldedir.

1. **Ma'nevî-i Şerîf:** Kırkbin beyittir. Fârisîdir. Gâyet nefîs hatt-ı ta'lîk ile muharrer ve fevka'l-âde müzehheb bir nüshası Ayasofya dâhilindeki kütüphânede[94], tasavvuf kısmında mevcûddur.
2. **Ankâ-nâme:** 30.000 beyitten ibârettir.
3. Türkî **Dîvân'ı:** 21.168 beyit, 3596 rubâiyyât ki, cem'an 24.764'dür.
4. Fârisî **Dîvân'ı:** 20.000 beyittir.
5. Arabî **Dîvân'ı:** İbn-i Fârız'ın **Kasîde-i Tâiyye**'sine nazîre tarzında söylenmiş 10.000 beyiti câmi' bir bedîadır.
6. **Makâmât-ı Âliyât.**
7. **Kadem-nâme.**
8. **Etvâr-ı Seb'a.** Müsvedde hâlinde türbe-i şerîflerinde mahfûz imiş.
9. **Sîmurg-nâme.**
10. **Çoban-nâme. (Behcetü'l-Esrâr).**

Mürşidü'z-Züvvâr nâm eser-i kadîmde de mütâlaa-güzâr-ı fakîrânem olduğuna göre çâr-aktâr-ı cihândan türbe-i Pîr'i ziyârete gelen erbâb-ı hâcât, sıdk u ihlâs ile münâcât ederse tîr-i duâsı muhakkak hedef-i icâbete makrûn olur. Zâhirî bâtınî uluvv-ı derecât zuhûra gelir. **Dîvân**'larına atf-ı nazar edenler, onu tanzîmde kudret-i beşeriyyenin derece-i vüs'atine hayrân kalır. Sânîsini göremedim. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

/118/ Merhûm Şeyh Şuayb Şerefeddîn hazretleri tarafından irsâl buyrulan şu sûret, Hz. Pîr İbrâhîm-i Gülşenî tarafından birine veyâ şeyhi tarafından kendilerine ihsân buyrulan bir mektûbdur ki, **Hilâfet-nâme** nâmı verilmiştir:

Mühürleridir:

ما شاء الله لاقوة إلا بالله إن ترن أنا أقل منك مالاً وولداً . [95]

Bu sonradan olan yokluk sarayının nakşı eski misafirhâneye konuk oldu.
Hâtiften gelen bir ses onun için târih dedi: Kutbu'z-zamân İbrâhîm-i Gülşenî öldü."
Bu ibârenin hesaplanmasından 950 târihi çıkmaktadır. (H)

94. Bu kütüphâne, Süleymâniye Kütübhânesi'ne nakl edilmiştir. (H)

95. Mal ve çocuk bakımından sen beni kendinden daha fakîr görsen bile, bağına girince, "Mâşâa'llâh kuvvet ancak Allâh'a mahsûstur." demen gerekmez mi?" 18.Kehf sûresi, 39. (H)

İmzâlarıdır:

الحمد لله الذى هدانا وجعلنا منشأ طينة عباده والصلوة والسلام على نبيه وصحبه . حرره أضعف عباده ابراهيم كلشنى .[96]

* * *

أستعيذ بالله ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَا إِلَى اللَّه وعملَ صَالحًا وَقَالَ إِنَّني منَ الْمُسْلمين . ﴾ ﴿وَمَنْ أَحْسن دينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لله وَهُوَ مُحْسنٌ واتَّبعَ ملَّةَ إِبْرَاهيم حنيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهيم خَليلاً ﴾ ﴿وَمَن يَرْغَبُ عن مِّلَّة إِبْرَاهيمَ إِلاَّ مَن سفهَ نَفسَهُ ولَقَد اصْطَفَيْنَاهُ في الدُّنْيَا وَإِنَّهُ في الآخرَة لَمنَ الصَّالحين . إِذْ قَالَ لَهُ ربُّهُ أَسْلمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لرَبِّ الْعَالَمين . ﴾ ﴿هَذَا كتَابُنَا ينطقُ عَلَيْكُم بالْحَقِّ ﴾ ﴿إِنَّ الَّذينَ يُبَايعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّه فَوْقَ أَيْديهمْ فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَى نَفسه وَمَنْ أَوْفَى بمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ فَسَيُؤْتيه أَجْرًا عَظيمًا . وقال من متكلم ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّة أُخرجتْ للنَّاس تَأْمُرُونَ بالْمَعْرُوف وَتَنْهَوْنَ عنِ الْمُنكَر . ﴾ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذين آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلحُونَ . ﴾ وجَاهدُوا في اللَّه حَق جهَاده هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ في الدِّين منْ حرجٍ مِّلَّةَ أَبيكُمْ إِبْرَاهيم هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلمين منْ قَبْلُ .

المجاهدون فى سبيل الله حق الجهاد بترك الباطل الذى هو من الفساد فصار درويش ابن المعنوى من بين الموحدين الذين جاهدوا فى الله حق الجهاد لايقاً للخلافة بأمر الله من المعرفة بالله فى طريق الإرشاد للمترددين إليه فى أى بلد كان من البلاد بين العباد المجذوب السالك جاهد فى عبوديته بعد التوبة والإنابة جعل التسليم بأمر الرب شعاره والعمل بالأمور ناره وبدل نار نفسه بالنور وامتثل بأمر ﴿وَأَنيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلمُوا لَهُ﴾ واكتسب بالتسليم نوره أشرح صدره وصار من زمرة الذين قال الله تعالى فى حقهم ﴿أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ للإِسْلاَمِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّن رَّبِّه . ﴾ أرض وجوده برشَ النور كالبدر فى ظلمة العدم وعرف الحق من الباطل والظلمة من النور والنفع من الضرر بعد التيقظ من الغفلة والغرور وتخلق بالأخلاق الحميدة المرضية بعد الإخلاص من هواء النفس الأمارة الردية وطهره وزكاه بالشريعة المصطفوية وحير بشريته بالعلم والعمل ربانيتة كما قال ما اتخذ الله ولياً جاهلاً ولو اتخذه لعله . ﴿ذَلكَ هُدَى اللَّه يَهْدي به من يشَاء منْ عبَاده . ﴾ بفضله وكرمه إنه رؤف بالعباد . ﴿يَا أَيُّهَا الَّذينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللَّهَ حَقَّ تُقَاته وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وأَنتُم مُّسْلمُونَ . ﴾ ﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّه جميعًا أَيُّهَا الْمُؤْمنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلحُونَ .

96. "Bizi bizi kulların yaratılışının menşei kılan ve hidâyete ulaştıran Allah'a hamd olsun. Salât ü selâm da Allâh'ı nebîsine ve onun ashâbına olsun. Bunu, kulların en zayıfı olan İbrâhîm-i Gülşenî yazmıştır." (H)

فعليكم بالتوبة والإنابة منه لأنه مجاز مثل وخليفة يرشدكم إلى طريق الهداية كما بيناه فى طريق الحق المبين وحد الشريعة المصطفوية وصراط المستقيم صراط المنعم عليهم من رب عليم الذى هو الطريق الموصل إلى الحقيقة بالتسليم فى طريق الإستقامة بالله الرحمن الرحيم . ' وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ للّه ربِّ الْعَالَمين .

هذه وصيتنا بالمجاز المشار إليه يعلمكم من العلم الذى أورث منا بلا شك من اليقين . وهوالمجذوب السالك لتكميل المسالك من مراتب الأسماء ومراتب نسبها التى لاتعد ولاتحصى ولانهاية له فى حق الكونية من تجلى كل يوم هو فى شأن كما قال جل من متكلم ' قُل لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَاداً لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا . ' فلاتسئلوا من تجلى المراتب الإلهية التى هو السير فى الفناء بالله والبقاء بالله فى مراتب الصفات ومراتب مراتبها بالنسبة إلى الأسماء فى مرتبة اليقين من الشأن فى الهوية الظاهرة من كمال مظهر الإنسان من الصورة المقدسة المنزه عن الأكوان كحال صور جبريل عليه السلام فى عالم المثال فى صورة دحية المقدسة عن كيفية الخيال كالتجلى الظاهر من الجلال فى مظهر من الجمال جل كيفه عن كيفية صورة من الحال والإستقبال الفنى فى محبة ذاته من الصفة والأسماء كالنسب والأفعال المقدس المنزه من التشبيه والتنزيه فلانقص من الكمال .

فهذه وصيتى لكم أيها الطلاب بأحسن الحال والتوجه بطريق الحق وترك الباطل من الحال الطهارة أنفسكم من ذنب الضلال والخلاص من الميل إلى كسب الوبال ولاتركنوا أنفسكم لاكتساب النكال ' يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بنونَ . إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ . ' ' وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللّه . ' واتقوا الله عباد الله من ' يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوَءٍ . ' وقالوا ' مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِر صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا .

فاحذر الحذر من شدة ' يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ، وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ . ' كما أوحى الله تعالى شدة ذلك اليوم فى حكم كتابه الكريم ' يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ . يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُم بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ . ' واتبعوا ما أنزل إليكم من ربكم إن أردتم الخلاص فاذكروا الله بلاغرض بتهارة القلب من رجس الأرجاس ' وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ . ' وأوفوا بعهد الله إذا عاهدتم وطهروا قلوبكم من دنس الأغراض وقيدوا جوارحكم عن ارتكاب الحرام والآثام وجودوا مما رزقكم الله على فقرائكم وكونوا عباد الله إخوانا ' وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّه جميعًا . ' واتقوا الله وأصلحوا ذات بينكم وتواصوا باحق ولا تصاحبوا منكم من الظانين بالله ظن السوء كما قال الله تعالى ' يَا أَيُّهَا النَّبِي جاهد الْكُفَّار وَالْمُنَافِقِين وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ .

ما يضرنا مهل الجاهل بنا إذا كان الله يعرفنا و كونوا من حزب الله وأنصاره كما قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّه قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّه .

ولاتكونوا من حزب الشيطان باله كون إلى كلام المنكرين المفسدين الذين كالخناس الَّذِي يُوَسْوِس فِي صُدُورِ النَّاسِ، مِنَ الْجِنَّةِ و النَّاسِ . كما قال جل من متكلم . شَيَاطِينَ الإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً .

والسلام على تابع السلام ونختم بالصلاة على محمد وآله وصحبه والسلام.[97]

---

97. "Bismillâhirrahmânirrahîm.
Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor: "Doğrusu ben kendini Allah'a verenlerdenim." diyen, sâlih amel işleyen ve Allah'a davet eden kimseden daha güzel sözlü kim vardır. (41. Fussılet sûresi, 33). "İyilik yaparak kendisini Allah'a teslim edip Hakk'a yönelen İbrâhîm'in dînine uyandan, din bakımından daha iyi kim olabilir? Allah, İbrâhîm'i dost edindi." (4. Nisâ sûresi, 125). "Kendini bilmeyenin dışında kim İbrâhîm'in dîninden yüz çevirir? And olsun ki, Biz dünyâda onu seçtik. Şübhesiz ki o, âhirette de muhakkak sâlihlerdendir. Rabbi ona, *"Teslim ol."* buyurduğunda o, *"Ben âlemlerin Rabbine teslim oldum."* demişti." (2. Bakara sûresi, 130, 131). "Bu kitabımız gerçekten sizin aleyhinize konuşuyor." (45. Câsiye sûresi, 29). "Ey Muhammed! Sana bîat edenler ancak Allah'a bîat etmiş olurlar. Allah'ın eli onların eli üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur; Allah'a verdiği sözü yerine getirene ise Allah büyük bir mükâfât verecektir." (48. Fetih sûresi, 10). "Siz insanlar için çağrılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emr eder, kötülükten men eder ve Allah'a îmân edersiniz." (3. Âl-i İmrân sûresi, 110). "Allah uğrunda hakkıyla cihad edin. O sizi seçti ve dinde üzerinize hiçbir güçlük yüklemedi. Babanız İbrahim'in dînine uyun. Allah sizi hem de daha önce, hem de bu Kur'ân'da Müslüman olarak isimlendirdi." 22. Hac sûresi, 78).
Allah yolunda gerçekten cihâd edenler, fesattan kaynaklanan bâtılı terk etmek sûretiyle mânevî derviş olurlar ve muvahhidler arasındadırlar. Bunlar hangi beldeden olurlarsa olsunlar, kendilerine gelenleri irşâd yolunda ma'rifetu'llahta onun halîfeleri olmaya lâyıktırlar.
Sâlik, tevbe ve inâbetten sonra gayret edince Allah'ın emriyle teslim olmayı şiârı, çeşitli işlerde çalışmayı da onun ateşi olarak kabul eder ve şu âyetin hükmüne tâbi olur: "Azâb size gelmeden önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olun. Sonra size yardım edilmez." (39. Zümer sûresi, 54).
Sâlik, teslîmiyeti nûrla elde eder ve böylece gönlü açılır da, şu âyette ifâde edilen zümreye dâhil olur: "Allah'ın göğsünü İslâm'a açtığı, böylece Rabbinden bir nûr üzere bulunan kimse...." (39. Zümer sûresi, 22). Onun varlığı, yokluk karanlığında dolunayın ışığının parıltısı gibidir.
Böyle kişiler hakkı bâtıldan, nûru zulmetten, faydayı zarardan ayırmayı, galet ve gururdan sonra yakaza hâlinde olmayı bilir. Ayrıca güzel ve öğülmüş ahlakla ahlaklanmayı, kötü olan nefs-i emârenin hevâ ve hevesine karşı ihlaslı olmayı ve Hz. Peygamber'in şerîatına bağlanmayı öğrenir. Böylece ilim ve amel ile insâniyyetini güzelleştirir. Nitekim şöyle buyurulmuştur: "Allah teâlâ, câhil bir kulunu velî yapmamıştır. Eğer câhil bir kulunu velî yapacaksa önce ona ilim öğretir." Âyette de şöyle buyurulmuştur: "İşte bu, Allah'ın hidâyetidir ki, kullarından dilediğini buna iletip yöneltir." (6. En'âm sûresi, 88).
Cenâb-ı Hak, kerem ve fazlıyla, kullarına bunu ihsân eder. Çünkü O, kullarına karşı çok merhametlidir. "Ey îman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa öylece sakının ve siz ancak mü'minler olarak ölünüz." (3. Âl-i İmrân sûresi, 102). "Ey mü'minler! Hep birlikte tevbe ediniz ki, kurtuluşa eresiniz." (24. Nûr sûresi, 31).

Hz. Pîr'in yazma Türkçe **Dîvân**'ını gördüm. Bunun başında ve nihâyetinde Hz. Sezâî'nin mührü mahtûmdur. Bundan onu müşârünileyhin de mütâlaa eylediğine ka-

---

Size tevbe ve ondan inâbet almanız gerekir. Çünkü o da, benim gibi icâzetlidir. **Tarîk-ı Hakk-ı Mübîn**'de beyân ettiğimiz gibi, o da sizi hidâyet yoluna eriştirir. Hz. Muhammed Mustafâ'nın şerîatı etrâfında, Cenâb-ı Hak tarafından kendilerine nimet verîlenlerin doğru yolunda birleştirir. O yol ki, Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın dosdoğru olan yoluna tam teslîmiyetle insanı hakîkate ulaştıran yoldur. "Onların duâlarının sonu ise, 'Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.' sözleridir." (10. Yûnus sûresi, 10).

Hiçbir şübhe olmadan bizden intikal eden bu ilmi size öğreten icâzetli kişiye vasiyetimizdir. O meczûb sâlik, her ân bir hâl üzere olan Cenâb-ı Hakk'ın kevnî oluşumlarda tecellî eden nihâyetsiz ve sayılamayacak kadar çok olan sıfat ve isimlerinin mertebelerinin yollarını ikmâl etmek üzere görevlendirilmiştir. Nitekim, Cenâb-ı Hak, bu isim ve sıfatlar hakkında 18. Kehf sûresi, 109. âyette şöyle buyurmaktadır: "De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve etsek, Rabbimin sözleri tükenmeden önce denizler tükenirdi."

Ey tâlipler! Bu benim en güzel vasiyetimdir. Doğru bir usulle teveccüh, dalâlet günâhından nefsinizi temizlediğiniz halde bâtıldan sakının. Vebâl kazanmaya meyl etmekten kurtulmaya bakın. Azab ve işkence verecek olanlara meyl etmeyin. "O gün ne mal fayda verir; ne de oğullar. Ancak o gün arınmış bir kalb ile Allah'a kavuşan müstesnâdır." (26. Şuarâ sûresi, 88, 89). "Öyle bir günden sakının ki, o gün hepiniz Allah'a döndürülüp götürüleceksiniz." (2. Bakara sûresi, 281).

Ey Allah'ın kulları! Allah'tan sakının. Nitekim, 3. Âl-i İmrân sûresi, 30. âyette şöyle buyurulmaktadır: "Herkesin yaptığı iyiliği ve yaptığı kötülüğü hazır bulacağı günde kötülükleri ile kendi arasında uzak bir mesâfe bulunmasını ister." Bir âyette suçlulukların şöyle diyecekleri belirtilmektedir: "Eyvâh bize! Bu nasıl kitaptır ki, küçük büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş, derler. Onlar, bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar. Rabbi hiçi kimseye zulmetmez." (18. Kehf sûresi, 49).

Şu günün şiddetinden de Allah'a sığının: "Kişinin kardeşinden, anasından, babasından kaçacağı gün..." (80. Abese sûresi, 34, 35).

Cenâb-ı hak, Kur'ân-ı kerîm'de o günün şiddetinden bir de şöyle bahsetmektedir: "Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Çünkü kıyâmet sarsıntısı çok büyük bir şeydir. Onu göreceğiniz gün emzikli her kadın, emzirdiği çocuğundan geçer ve her hâmile kadın da karnındaki çocuğunu düşürür. O gün insanları sarhoş görürsün. Halbuki onlar sarhoş değillerdir. Ne var ki, Allah'ın azâbı çok şiddetlidir. (21. Hac sûresi, 1, 2).

Eğer kurtuluş istiyorsanız Rabbinizden size indirilene tâbi olunuz. Temiz bir kalble ivazsız garazsız Allah'ı zikrediniz. "Sizin için alenen düşman olan şeytanın yolundan gitmeyiniz." (2. Bakara sûresi, 208). Allah'a verdiğiniz sözde durunuz. Dünyânın çeşitli arzularından kalbinizi temiz tutunuz. Bütün âzâlarınızı günah işlemekten koruyunuz. Allah teâlânın size verdiği nimetlerden fakirlerinize ikrâm ediniz. Kardeş olunuz. "Hepiniz Allah'ın ipine sarılın." (3. Âl-i İmrân sûresi, 103). Allah'tan sakının, aranızı düzeltin, birbirinize sabrı ve hakkı tavsiye ediniz.. Allah hakkında kötü zanda bulunanlarla dostluk etmeyin. Nitekim cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Ey Peygamber! Kâfirlere ve münâfıklara karşı cihâd et ve onlara karşı çetin ol..." (9. Tevbe sûresi, 73).

Allah teâlâ bize bildiriyor ki, câhillerin mühlet taleb etmesi bize zarar verir. Onun için Allah'ın hizbinden ve O'na yardım edenlerden olun. 61. Saf sûresi, 14. âyette şöyle buyurulmaktadır: "... Nasıl ki, Meryem oğlu İsâ da Havârîlere, 'Allah'a giden yolda benim yardımcılarım kimdir?' demişti. Havârîler de, 'Biz Allah'ın yardımcılarıyız'....."

Şeytanın taraftarı olmayın. Çünkü insanlar ve cinlerden olan şeytanlar, insanların kalblerine vesvese verirler. Bir âyette şöyle buyurulmuştur: "İşte böylece Biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Bunlar aldatmak için birbirlerine yaldızlı laflar fısıldarlar." (6. Enâm sûresi, 112).

Selâm'a tâbi olanlara selâm olsun. Sözlerimizi, Muhammed (a.s.)'a, onun âline ve ashâbına salât ü selâmla bitirelim.

nâat ettim. Yüzümü gözümü sürdüm. Ondaki, maânî-i hakîkiyyeden bu abd-i ahkar-ı şefâat-hâhın dahi hisse-mend olmasını Cenâb-ı Vâhibü'l-âmâl'den diledim. O zamânın şîve-i lisânına göre yazılmış, lisân-ı edebiyyât nokta-i nazarından da mühimdir. Birkaç parça teberrüken nakl ediyorum:

Mahabbetden giren aşkın cihânına bilür hâlim
Neden andan cihân zevkın beyân eyle(ye)mez kâlim

Sorana lezzet-i aşkı muhabbet zevkine göre
Cevâbım ana zevk olur çü lezzetden odur bâlim

Bulan aşkın gınâsını muhabbet fakrına nisbet
Bilür nâdir o fakrımla gınâdan aşkıla fâlım

Tükenmez dili var aşkın nihâyetsüz beyânile
Ki yüzbin fasl olur andan beyân itsem bu ahvâlim

Ne disem muhtasar andan mutavveldir nihâyetsüz
*Anınçün naks olur aşka kemâlden değer kemâlim**

Bana müşkil olan dilden muhabbet zevkdir hâlsüz
Ki sırdır mahfı fâş olmaz beyânla andan ahvâlim

Nidem şîrîn-revânımdan muhabbet zevkdir dilde
Ki **Gülşen** *zevkin itmişdir ele getürdü ahvâlim*

* * *

Yola giren tâlibe işidünüz ne gerek
Tevbe inâbet amel ahde vefâ eylemek

*Nefy idüben "***lâ***"yile kesretün esbâbını*
Fikr eyle isbâtının ol dem-i zikrin dimek

Şart budur halvetün tâlibine uzletün
Zikrini çoh idüben az uyuyup az yimek

Kalbi karardır yiyüp içüp uyuyup
Zikr-i Hakk'ı az diyüp bâtılı çoh söylemek

*"**Lâ**" diyüp "**illâ**"ya yit mahvını isbâtun it*
Anı silüp "Hû"ya git bil nedir andan dilek

/121/*Sırrile Hay'dan Hakk'ı zikr idegör Mutlak'ı*
Tâ bilesin Hayy imiş bahr ile zikr-i semek

Gökde melek zikrini halk-ı zemîn fikrini
Hak bilesin Hayy'ile zikr idiyor nüh-felek

Zikrini Kayyûm iden virdini disem inen
Bilemez Âdem kimi ilmini anun melek

Kahrıla Kayyûm imiş nakdile kalbi dile
Zikr ile tesbîh için ağ u karadan mehek

Lutfıla kahrın Hak'un zikr idicek Mutlak'un
Fakrıla fânî bekâ bulmağına dutma şek

Zikrini Vehhâb iden feth-i mübîne irer
Mağfiretiyle ana diyin ki mükrim gerek

Vâhid iden zikrini ferd Vâhid-i Hayy Ganî
*Fakrıla dimez hamd zâkir olup "**lî**" vü "**lek**'*

*Rûşenî'den **Gülşenî** fakrla ol küll-i ganî*
Tâ bilesin ey seni âfet imiş söylemek

* * *

Kâl olur hâl ehline Hak'dan delîl
Emr ü nehy andan kılur çûn kim Halîl

Kâl dime ilhâm-ı Hakk'a vahyile
Çün kelâm-ı nefsidurur ol Halîl

* * *

Âlim oldur ilmile kıla amel
Kılmaya zannın yakîni muhtemel

Dînini sarf itmeye dünyâ içün
Terk idüben hırsıla tûl-i emel

Menâkıb-nâme'lerinde mestûr olduğu üzere Sultân-ı Dîvânî, Hz. Mollâ-yı Rûm tarafından me'mûren, bir hey'et ile Mısır'a bahren azîmetle, hapiste bulunan İbrâhîm-i Gülşenî hazretlerine mülâkî olmuştur. Hz. Gülşenî, kemâl-i meserretinden gâyet hoş bir manzûme inşâd buyurmuştur ki, ilk ve son beyitlerini teberrüken kayd ediyorum:

Azîzim hayr mukaddem ömrümün varı safâ geldin
Keremler eyledin mahdûm-ı hünkârî safâ geldin

Aceb mi külbeniz gül-şen gedâlar ***Gülşenî*** *olsa*
Tenezzül eyleyüp ey şâh gam-hârı safâ geldin

(Menâkıb-nâme*, s.14)*

Sultân-ı Dîvânî ise, 116. sahîfede mezkûr nazımla mukâbele eylemiştir.

Mülâkâtı müteâkip, "*Akd-i meclis-i semâ' ve safâ-yı Mevlevî ve Gülşenî ve zâkirân ve ney-zenân, yek-âheng nağamât-ı hâlet-engîz.*" oldu. "*Hây u hû-yı müştâkân ve velvele-i nây u kudüm ve zemzeme-i mutribân, dimâğ-ı vâhime-i ricâl-i çerâkiseye halel-endâz-ı bîm-i ihtilâl*" olarak bu meclis-i enveri dağıtmaya kalkıştılar. Fakat cesâret edemediler. Ahvâl-i acîbe ve etvâr-ı garîbe zuhûra geldi. Sultân-ı Dîvânî bir müddet Mısır'da kalıp, Hz. İbrâhîm-i Gülşenî'ye teslîm-i emânet ve tevdî'-i tarîkat buyurup, Haleb tarîkiyla vatanlarına avdet eylediler. İbrâhîm-i Gülşenî bir müddet zuhûr-ı ahvâle müterakkıb oldular. Tâ ki, Sultân Selîm-i evvel Mısır'ı feth edince, Hz. Gülşenî'ye mülâkî olarak hürmet eylediler. 107. sahîfede beyân eylediğim vechle hânkâh-ı irfân-penâhları mahallini müşârünileyhe hibe eylediler. Beş sene zarfında şimdiki binâ inşâ olundu.

Yapıldı zâviye mânend-i cennet
Cihânda eyleyüp ol pîr himmet
Olup âlemde İbrâhîm makâmı
Ana dâhil emîn olsa ne minnet

Hz. Pîr İstanbul'u teşrîflerinde sıkıldıklarını gösterir bir manzûme-i tavîlelerinden:

Düşmüşüm dergâhına İstanbul'un
Câh sanup çâhına İstanbul'un

* * *

Mâtemi nisbet oluben hüzniledir hem gamı
Mübtelâyım derd-i dilden âhına İstanbul'un

Arapça manzûmelerinden:

Şerîatı beyândır:

خير المتاع دين للمؤمنين من ذا
كالتاجر المروج فى البيع رابحات

ها فأتبع خليلاً فى الدين من حنيف
أمر من الإله للسلم راكنات

قم للصلوة وأحرم بالله من سواه
حتى ترى عماداً فى الدين قائمات[98]

Tarîkatı beyândır:

من أنكر الطريقة منا بشرع أسمع
تالله فى الحقيقة من أنكر العصات

يا حامل الأمانة فى القلب عن محبته
بشرى لك من الحب من فوز فائزات[99]

Ma'rifeti beyândır:

افتح بنور حق عيناً من البصيرة
فانظر بعين نور فى العين مشهدات

فى الجمع ما يراه عين العيان فاعلم
لكن بفرق اسمع تعبير عابرات

98. "Mü'minler için, aynen alış-verişte kazançlı çıkmayı tercih eden bir tüccar gibi, en hayırlı azık dindir. İşte ben din hususunda Hz. İbrâhîm'in dîninden olan bir dosta tâbi oluyorum. Bu, Allah'ın, insanı vakur bir şekilde selâmete ulaştıracak olan bir emridir.
Dînin direğini sağlam olarak görmek istiyorsan. Namazı dosdoğru kıl ve Allah'tan başka her şeyi kendine haram kıl." (H)

99. "Bizden tarîkatı inkar eden kişiyi şerîat ölçüsüyle bir dinle. Allah'a yemin olsun ki o, hakîkatte âsîleri inkâr etmiş gibidir.
Ey sevgi ile kalbinde emâneti taşıyan kişi! Kalbindeki bu sevgi sebebiyle, kazanlı kişilerin kazançları gibi sana müjdeler vardır." (H)

إنى رأيت ربى قول الحبيب حقق
فى أحسن المرايا من وصف واصفات [100]

Hakîkatı beyândır:

نفى الوجود عين إثبات انظر
فى الجمع ما تفرق منفى نافيات

ها جوهر الحقيقة كالدر فى إذن خاص
أسنا النساء أضوء من ضوء لامعات

فى الصمت نطق حال لأهل المقام منا
فافهم بلامقال أقوال مبكمات [101]

/122/ Hz. Pîr'in âsitâne-i aliyyeleri hakkında söylenmiş gazeldir:

Ey olan sermest-i bezm-i âsitân-ı Gülşenî
Ayn-ı irfân u şerîatdir nişân-ı Gülşenî

Rûşenî bandırdı câm-ı feyzi çûnki destine
Zâhir oldu âleme râz-ı nihân-ı Gülşenî

Kâmrân-ı feyz olur her kim iderse intisâb
Açılur elbette genc-i şâyegân-ı Gülşenî

Hâr u hâşâ ki taallukdan velî pâk eyleyüp
Oldu gül-çîn-i maârif bâğbân-ı Gülşenî

---

100. "Hak nûruyla basîretten bir göz aç. Nurlu bir bakışla bakarak gözde çeşitli manzaralar gör. Topluluk hâlinde bile kimse bu manzaraları ayne'l-yakîn müşâhede edemiyor; bunu böyle bil. Ancak bir farkla; o da ibretli yorum yapanların yorumlarını dinle.
Rabbimi ben gördüm; Allah'ın habibinin sözleri, vasfedenlerin anlattıklarından daha güzel görüntülerle gerçekleşti." (H)

101. "Varlığın inkârı isbâtın ta kendisidir. Bak, cem'de varlığı inkar edenlerin bu inkarları ile isbat arasında hiçbir fark kalmamaktadır.
Tıpkı kulaktaki, şimşekten daha parlak, ışıktan daha aydınlık olan inci gibi, işte hâkikatin cevheri budur.
Sükûtta konuşmak vardır. Bu, bizden makâm sâhiplerine intikâl eden bir hâldir. O halde, aynen dilsizlerin söyledikleri i anladığın gibi, sözsüz olarak anlatılanları da anla." (H)

Olmadı kayd âşinâ-yı pây-bend-i serkeşî
Halka der-gûş-ı rızâdır bendegân-ı Gülşenî

Ur zebân-ı güft-i gûy-ı vahdete mühr-i sükût
***Ma'nevî**'den al sebak budur lisân-ı Gülşenî*

Cebhe-sâ-yı âsitân-ı feyz-bahşıdır azîz
Mısr'a sultân oldılar heb çâkerân-ı Gülşenî

Ol velînin müstemend-i feyz-i rûh-ı pâkidir
***Kâmi**-i ahkar gedâ-yı hânmân-ı Gülşenî*

İctihâd buyurdukları tarîka, "Tarîk-ı Gülşenî" dediler. Bu tarîk-ı feyz-i rafîk-ı âlîden hayli urefâ ve zurefâ yetişmiştir. Bu abd-i ahkar-ı rû-siyâhın işbu tarîkat-ı aliyyeden hisse-dâr-ı feyz ü irfân olmaklığım hasebiyle şu medhiyyeyi inşâd eylemiştim:

Gülşen-i bâğ-ı hakîkatdır tarîk-ı Gülşenî
Reh-nümâ-yı ehl-i iffetdir tarîk-ı Gülşenî

Mazhar-ı nûr-ı Hudâ olmakla pertev-pâş olur
Rûşen-i çeşm-i mahabbetdir tarîk-ı Gülşenî

Zulmet-i isyânda kalmış kimseyi reh-yâb ider
Bâis-i fevz ü selâmetdir tarîk-ı Gülşenî

Bûy-ı irfân-ı tarîkatdan feyz-yâb olmağa
Cilve-gâh-ı ehl-i rif'atdir tarîk-ı Gülşenî

Menba'-ı feyz ü hakâyıkdır edîb ü sâlike
Ahsen-i râh-ı tarîkatdır tarîk-ı Gülşenî

*Pîr-i âlîsidir İbrâhîm sâhib-i **Ma'nevî***
Âşıka gül-zâr-ı cennetdir tarîk-ı Gülşenî

Pîr-i sânîsi Sezâî nûr-ı la'l-i Gülşenî
Gör ne devlet hem ne izzetdir tarîk-ı Gülşenî

*Gülşen-i irfânda **Vassâf** mest-i lâ-ya'kıl olur*
Sâik-ı sûy-ı saâdetdir tarîk-ı Gülşenî

USÛLÎ

Urefâ-yı şuarâdan olup, Vardar Yenicesi'nden olup, Mısır'a giderek Şeyh İbrâhîm-i Gülşenî hazretlerine intisâbından bir müddet sonra vatanına avdetle ihtiyâr-ı uzlet eylemişti. Gayr-i matbû' **Dîvân**'ında ârîfâne ve şâirâne bir hayli ebyât mevcûddur.

"*Vâh kim gitdi Usûlî derd-mend*" (واه كم كتدى اصولى درد مند) mısrâının nâtık olduğu 945/(1538) târîhinde Yenice'de vefât eyledi. **Osmânlı Müellifleri**'nden aynen bu satırları yazdım.

Ebyâtından:

Bir nefes çıkmaz gam-ı aşkın gönülde ey sanem
Sanki ol sevdâyı kalbimde süveydâ eyledin

* * *

Asnâma mesken eyleme beytü'l-makdesi
Tasvîr-i gayre mahal kılma kalb-i akdesi

Masârıından:

Vâizin nâr-ı cehennem didiği firkat imiş

* * *

Kudretim yok hâlimi arz itmeğe cânânıma

"Peydâ" matlalı gazeline Bursa'da Mısrî Âsitânesi şeyhi Muhammed Şemseddîn Efendi şu tahmîsi yazmış yollamış idi:

Tahammül sabr idenlerde olur bir gün zafer peydâ
Ki ferdâ-yı sülûkunda ana Hak'dan haber peydâ
İder müstağrak-ı tevhîd hakîkatden dürer peydâ
Vücûd-ı mutlak'ın bahrine mevci kim ider peydâ
"Ene'l-Hak" sırrını söyler eğer mahfî eğer peydâ

Tecelliyyât olur zâhir gehî Esmâ sıfâtından
Görinür fi'l-i Hak cümle anın her mümkinâtından
Şuûnât-ı ilâhiyye bilinür beyyinâtından
Maâdinden kamu eşyâ ider öz kendü zâtından
Kimisi sîm ü zer zâhir kimisinin meder peydâ

Görürler ârifân Hakk'ı cemî' eşyâda bu bir sır
Dalup deryâ-yı tevhîde hemân dürr-i murâda ir
Vücûd birdir bilem dirsen gelüp devrâna sen de gir
Bu bâğın ger hakîkatde suyu bir bâğ-bânı bir
Velî olmuş hakâyıkdan nice yüzbin şecer peydâ

Tecelliyyât-ı Esmâ'dır gerek ahzar gerek ahmer
Hakîkat mâyesi birdir gerek a'lâ gerek ahkar
Hayât birdir vücûdunda eğer ekber eğer asgar
Nazar kıl nev'-i insâna kimi zehr u kimi sükker
Ne hikmet kim bir ağaçdan olur türlü semer peydâ

Nazar kıl çeşm-i ibretle Hudâ'nındır hayır işler
Tevekkül eylesen Hakk'a gider kalbden bu teşvîşler
Ferâmûş olunur bir gün bütün îşler ile nûşlar
Düzilür nice bin işler bozılur nice cünbüşler
Ne kâr-ı bu'l-acebdir bu ki olmaz kâr ger peydâ

Ne yerde kaldı İskender ki mâlik idi emlâke
Bu âlem kalmadı aslâ ne mesrûra ne gam-nâke
Vefâ kılmaz bu fânîdir gelenler girdiler hâke
Şu serverler ki baş eğmezdi dağlar gibi eflâke
Yaturlar yerde mest olmuş ne tîğ u ne kemer peydâ

Sivâya aldanup her kim şarâbından anın içdi
Mürûr eyler iken hayfâ sırâtı ayağı sürçdü
Tevellâyı teberrâyı bilen hayr u şeri seçdi
Nice gündüz gice oldu nice aylarla yıl geçdi
Dirîğâ olmadı kaldı şeb-i hecre seher peydâ

Gelüp bu âleme bezm-i elestden emr idüp Rabbim
Her işde hikmeti vardır O'dur Allâm O'dur Hâkim
Ana tafvîz idüp her bir umûru olalım teslîm
Yolumuz bir beyâbâna irişdi nâ-gehânî kim
Gider bin kârbân olmaz yerinden bir eser peydâ

Olur hayrân ü lâl ebkem hakîkata olan vâkıf
Şuûn-ı Hak'daki sun'u olamaz kimseler vâsıf
*Bilem dirsen "**aref**" remzin der-i mürşidde ol âkif*
Nice zahmet çeker kesb-i kemâl idince bir ârif
Belî çok kan budur erkân ilince bir güher peydâ

Bilenler sırr-ı tevhîdi olurlar nefsine hâkim
İrerler sırr-ı Esmâ'ya olur ma'lûm müsemmâ kim
Sühûletle olunmaz hall bu bir öyle muammâ kim
Nice bin âdem oğlanı helâk olmak gerek tâ kim
Yalancı kahbe dünyâda ola bir gerçek er peydâ

Bu nâsûta gelince biz nice seyr ü sefer itdik
Muhibb-i Ehl-i beyt olduk der-i Peygamber'e yitdik
Günâhdan gayrısın bilmem aceb ki neyledik netdik
Bu dokuz kubbe şeş sûyu görüp ibret ile gitdik
Ne geldiğin kapu zâhir ne gitdiğin memer peydâ

Tarîk-ı Hak'da sâdıklar gezerler cümle vâlihler
Bütün sâkit ve nâtıklar gezerler cümle vâlihler
Visâl-i Hakk'a lâyıklar gezerler cümle vâlihler
Nice şûrîde âşıklar gezerler cümle vâlihler
Bu tîh-i bî-nihâyetde ne reh ne râh-ber peydâ

Hakîkat ehline tâlib olanlar müftekirlerdir
Ricâlu'llâh bi-izni'llâh bu hâle muktedirlerdir
***Muhammed Şemsi-i Mısrî** seninle müftehirlerdir*
Kamu nuzzârdan ebkâr-ı ma'nâ muntazırlardır
Usûlî gibi tâ kim ola bir sâhib-eser peydâ

ŞEYHÜ'L-İSLÂM İBN-İ KEMÂL

Şemseddîn Ahmed b. Süleymân b. Kemâl Paşa'dır. Bâyezîd-i Velî ve Selîm Hân-ı evvel devri ulemâsındandır. Selîm Hân ile Mısır fethinde bulunup, kazasker oldu. Müftiyü's-sekaleyn bir veliyy-i kâmildir. An-asl Tokatlıdır. Bidâyeten ümerâyı Osmâniyye'den iken bi'l-âhare tarîk-ı ilme sâlik olup, mazhar-ı kemâl oldu. Zekâca nâdire-i hilkattir. İns ü cinne fetvâ verdiğinden, "Müftiyyü's-Sekaleyn" denilmiştir. Hz. Sünbül'e muhabbeti vardı, bahsi gelecektir.

Bidâyeten tarîkat-ı aliyyeye mugâyir bir vasıfda iken, sonraları yumuşamış idi. Hamzavîler hakkındaki fetvâları, neş'e-i zâhirle vermiştir. Zevk-ı bâtın tecellî edince nedâmet etmiştir.

/123/ İbrâhîm-i Gülşenî hazretlerine arz-ı nisbetle be-kâm oldular. Evsâf-ı cemîleleri zebân-zeddir.

Birçok mesâil-i dakîkayı hâvî olarak ulemâ-yı Mısr tarafından gönderilen bir kitabı bir gece içinde mütâlaa ederek, sabâha kadar îcâb eden ecvibesini yazdığı mütevâtirdir.

Yetmiş kadar kütüb-i mu'tebere, ikiyüz kadar risâle te'lîf buyurmuşlardır. Mutasavvıfâne ve âlimâne eş'ârı vardır.

Edirnekapı hâricinde türbe-i münevvereleri ziyâret-gâh-ı ins ü cândır. Târîh-i intikâli 2 Şevvâl 941/(6 Nisan 1535).

(ارتحال العلوم بالكمال)[102]

Kabr-i Ahmed müdâm ola nûr (قبر احمد مدام اوله نور)

(هی آخر القیاس و هذا مقام احمد)[103]

---

102. "İlimler Kemal'le (birlikte) gittiler." (H)

103. Verilen ibârelerin hiç birinden 941 çıkmamaktadır. (H)

Her biri târîhtir. Tercüme-i hâlleri mufassalan **Devhatü'l-Meşâyıh**'da mezkûrdur.

CELÂL-İ DEVVÂNÎ

Muhammed Es'ad b. Sa'deddîn Es'ad, meşâhîr-i ulemâ ve hükemâ-yı İslâmiyye'dendir. Ahfâd-ı Timur'dan Sultân Ebû Saîd'in zamânında yaşamış 908/(1502)'de irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir.

(İran'da), Kârzun mülhakâtından Devvân karyesinde dünyâya gelip, ekser evkâtını Şîrâz'da geçirmiştir.

Pek çok te'lîfâtı olup, en meşhûrları şunlardır:

1. **Ahlâk-ı Celâlî.**
2. **İsbât-ı Vâcib.**
3. **Hâşiye-i Şemsiyye.**
4. **Hakîkat-ı İnsâniyye.** Ufak bir risâledir. "*Beş senede yazdım.*" buyuruyorlar ki, sülûk üzerinde çalışarak te'lîf buyurdukları anlaşılır.
5. **Şerhu Heyâkili'n-Nûr.**
6. **Risâle-i Zevrâ.** Vahdet-i vücûda dâir mühim bir eserdir. Şeyhü'l-İslâm merhûm Mûsa Kâzım Efendi tarafından tercüme edilip tab' olunmuştur.
7. **Envâr-ı Şâfiiyye.**
8. **Şerh-i Akâid.**
9. **Şerh-i Tecrîd.**

Fâtih'de Çarşamba'da Murâd Molla Kütüphânesi vardır ki, Hamîd-i evvel Kütüphânesi'nin kitapları buraya nakl olunmuş idi. Bu kitaplar meyânında 1438 numaralı (Hamîd-i evvel Kütüphânesi) eser, yirmiüç parça resâilî muhtevî mecmûadır. Bu eserler Celâl-i Devvânî'nindir. Celâl-i Devvânî'nin tasavvufa dâir yazdığı risâlelerdir. Hz. Celâl zamânına yakın bir zamânda yazılmış pek kıymetli eserlerdir. Celâl-i Devvânî, tasavvufa dâir rubâîlerini kendi şerh etmiş, Bâyezîd-i Rûmî'ye hediyyeten göndermiştir. Hiç bir yerde nüshası yoktur. Pek nefis âsâr-ı aliyye-i tasavvufiyyedendir.

Güzel şiiri vardır:

درد خمار دارم ودرمان من میست
می ده که می زبهر مداوا حرام نیست [104]

104. "İçkiye mübtelâyım, derdim var. Benim dermânım içkidir.
Bana içki ver, çünkü tedâvî maksadıyla içki içmek haram değildir." (H)

Bunun üzerine ba'zı şuarâ demişler:

بهارست در کش می ارغوانی
بفتوای منلا جلال دوانی [105]

Kendileri Sıddîkıyyü'n-nesebdir. Hz. İbrâhîm-i Gülşenî Tebrîz'de sâkin iken Celâl-i /124/ Devvânî ziyâretine gelmiş, sohbet eylemiş; Hz. Pîr kendilerinden ziyâde mütelezziz olup, yemeğe kalmasını, birlikte taâmda bulunmasını ricâ etmiş. Mürîdine, çarşıdan biraz nevâle tedârikini emr eylemiş. Mürîd para istemiş, para olmadığından bir şey alınamayacağına muttali' olan Hz. Pîr, hânelerinin ashâb-ı kirâm hânelerine benzediğine nişâne-i meserret olarak, "Allâh" diye sayha edip, semâa başlamış. Mürîdi de ona iktizâ eylemiş. Bu hâl Celâl-i Devvânî'ye de te'sîr edip, o da gayr-i ihtiyârî olarak, dûçâr-ı vecd olarak semâa pey-rev olmuştur. Bir müddet sonra cümleten sahva gelmişler. Celâl-i Devvânî bunun üzerine Hz. Pîr'e, esâsen hediyye sûretiyle takdîm etmek üzere getirmiş olduğu yirmi altunu takdîme şitâbân oldular. Hz. Pîr, parayı dervîşe verip erzâk alınmasını emr etmiş.

Bu esnâda hânkâha bir zâir gelir. Sultân Halîl nâm zât tarafından me'mûren gönderildiğini ve o zâttan selâm getirdiğini bi'l-beyân ikiyüz altın flori takdîm eder. Hz. Pîr, "*Aldım kabûl ettim; fakat o emâneti şu zâta veriniz.*" diye, Celâl-i Devvânî'yi gösterir. Celâl onu kabûlden müstenkif olunca, estaîzü bi'llâh, (مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا)[106] âyet-i kerîmesi mûcibince, "*Yirmi altuna mukâbil gelen ikiyüz altun Cenâb-ı Hakk'ın size ihsânıdır.*" buyurmuşlardır. Celâl-i Devvânî, Hz. Pîr'e intisâb edip, feyz-i bâtından hisse-dâr olmuştur. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Millet Kütüphânesi'nde, 1045 numaralı **Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî**'de böyle gördüm..

Hulefâ-yı Hz. Pîr (İbrâhîm-i Gülşenî)

Sâhib-i icâze kırk zâttır. Asıl halîfesi dört zât-ı âlî-kadrdir:

1. Şeyh Hasan-ı Zarîfî hazretleri,
2. Şeyh Sâdık Ali Efendi hazretleri,
3. Şeyh Âşık Mûsâ Efendi hazretleri,
4. Şeyh Emîr Hayâlî Çelebi hazretleri.

105. "Molla Celâl-i Devvânî'nin fetvâsına göre, bahar resmidir; sen erguvan içkisini sun." (H)
106. "Kim, Rabbına (kıyâmet günü) iyilikle gelirse, onun için, o iyiliğin on misli (ecir) vardır." 6. En'âm sûresi, 160. (H)

Tarîk-ı Gülşenî, bu dört zâttan inşi'âb eylemiştir.

Gülşenî Âsitâneleri:

Mısru'l-Kâhire, İstanbul, İskenderiye, Mekke-i Mükerreme, Haleb, Urfa, Diyarbakır, Edirne, Şam ve Antalya'da.

Şahs-ı kıymet-dârlarına karşı, kıymet-şinâsân-ı zamân taraflarından hayli menâkıb-nâme yazılmış ve kısmen tab' olunmuştur. Gayr-i matbû' olanlar elyevm kütüphânelerde bulunur. Bunların en mühimmi Fâtih Millet Kütüphânesi'nde 1909/1045 numarada **Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî** diye mukayyed olandır.

/125/ ŞEYH HASAN-I ZARÎFÎ EFENDİ

İbrâhîm-i Gülşenî hazretleriyle birlikte İstanbul'u teşrîf buyurmuşlardır. Sultân Süleymân'ın ârzûsuyla ve Hz. Pîr'in müsâadesiyle İstanbul'da neşr-i feyz-i tarîkata me'mûren burada kalmışlardır. Kırkdokuz sene irşâd ile meşgûl olup, 984/(1576) senesinde vukû'-ı irtihâllerine mebnî Rumeli Hisârı'nda Durmuş Dede Dergâhı hazîresinde vedîa-i hâk-i gufrân kılınmıştır.

Bu tekke Hasan-ı Zarîfî hazretlerine nisbetle yapılmış iken, Durmuş Dede'ye nisbetle yâd olunmakda bulunmuştur. Elyevm Nûreddîn-i Cerrâhî'ye mensûbdur ve şeyhi Saîd Efendi'dir. Tekke ma'mûrdur. Tekkelerin seddi hasebiyle burası bi'l-âhare mekteb hâline ifrâğ olunmuştur. Vaktiyle boğazdan hamûle ile İstanbul'a gelen gemilerden buraya odun kömür ihdâ olunurmuş. Şimdi bu âdete i'tibâr eden kalmamıştır.

Târîh-i irtihâlleri, bir rivâyette 977/(1569)'dir. (**Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiyye**)

Şeyh Hasan-ı Şa'bânî risâlesinde gördüm:

"Bu zât Akkerman tarafında gezerken meczûb olduğundan, gemiciler tutup, Rumeli Hisarı'nda Bektaşî Tekkesi'ne bırakmışlar. Ba'dehû erbâb-ı süfün hüsn-i i'tikâd edip, nüzûr ve sadakât ile burayı şenlendirmeye başladılar. Yirmi sene kadar mu'tekıd-ı âlim ve maksad-ı misâfirân Arab ve Acem olup, şöhret-i azîme peydâ eyledi. Lâkin kendinde asla şuûr yoktu. Ancak, "*Dervîşlerin ta'lîmiyle, geçenlere uğurlar olsun, uğurunuz hayr olsun.*" der imiş. Devlet-i Ahmed Hân-ı evvelde göçüp, üzerine türbe binâ olundu."

Hasan-ı Zarîfî hazretlerinin türbesi yoktur. Kabri, kabristânda harâb bir hâldedir. Ziyâret ile şeref-yâb oldum. Rumeli Hisarı için mutasavver tramvay yolu için yola yakın değildir. Fakat hâl-i hâzırda kabrini bilen pek azdır. Dergâh civârında ve yol yakınındadır.

Şehzâde Câmii civârında Vefâ'ya gidecek yolda su kemeri ittisâlinde, Şehîd Ali Paşa Kütüphânesi'nde, tasavvuf kısmında, 1312 numarada bir kitap vardır ki, nâmı **Kâşifü'l-Esrâr Matlau'l-Envâr** olup, ba'zı ebyât-ı **Mesnevî** üzerine, Fârisiyyü'l-ibâre muhtasar **Şerh-i Mesnevî-i Şerîf**, Hasan-ı Zarîfî hazretlerinin eseridir. Bunu mütâlaa eyledim. Nihâyetinde diyor ki:

ایما شرح مثنوئ مولوی راقم باید کرد زیرا که اگر خواهیم که نعمه مخلد آن مثنوی را تفسیر وشرخ کنیم. اینچنین سریع الزوال مساعد نکند وکس طاقت کفایت کردن نیارد. پس بدین قدر اکتفا کردم خصوصا که مشکلهای مثنوی ابیات سابقه است. پس مجملات این ابیات تحصیل کردیم ومعضلاتش را به بیان آوردیم وآستانه راز همه را کشف کردیم ازین سبب نام این رساله را کاشف الاسرار ومطلع الانوار نهادیم وما شرحت هذه الابیات الاّ امتثالاً لأمر الله تعالی.[107]

Hasan-ı Zarîfî hazretlerinin kemâlât-ı ilmiyyesi bununla da tezâhür etmektedir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Şakâyık'ta muharrer olduğu üzere Hasan-ı Zarîfi hazretleri:

"Sirozludur. Mahlası Zarîfî olup tahsîl-i kemâlât eylemiştir. Kemâlpaşa-zâde Efendi makarrında dânişmend iken Şeyh Pîrî nâm zâta irâdet getirmiş, Bursa'da tekye-zen-i makâm-ı irşâd olup, hacca giderken Kâhire'de İbrâhîm-i Gülşenî'ye mülâkî ve dâhil-i dâire-i uşşâkı olmuş idi. Karîne-i hâl-i nazar-ı pîr ile irşâda mücâz ve ekser meşâyıha ser-efrâz oldu. Rumeli Hisarı'nda, Boğaz Hisarı'nda Âlî Baba Zâviyesi'ndeki hâlen "Durmuş Dede Tekkesi" demekle meşhûr tekkede seccâde-nişîn-i meşîhat ve mürşid-i erbâb-ı tarîkat olmuş idi. 935/(1528-29)'te İbrâhîm-i Gülşenî, da'vet-i pâdişâhî ile İstanbul'a gelip, sadrazam Rüstem Paşa, Dârü's-saltanatta bir halîfelerini ibkâ ricâsında bulunmakla bunları ta'yîn eyleyip, halîfe-i celîlesi olan Sultân Lâmika Mahallesi'nde binâ eylediği zâviyeyi ihsân etmiş idi. 977/(1569))'de İrtihâl etmekle Rumeli Hisarı'nda Kayalar nâm mahallede defn olunmuştur.

"Zarîfî'nin dirîğâ gitdi ruhu " (ظریفینك دریغا کتدی روحی).

Sinnü'ş-Şeyh: 102.

107. Mevlânâ'nın bu **Mesnevî**'sinin şerhini yazmak gerekir. Ancak ölümsüz bir eser bırakmak, **Mesnevî**'yi tefsir ve şerh etmek istersek, hızla akıp giden zaman buna yetmez; hiç kimse de buna tâkat getiremez. Bu yüzden bu kadarla iktifâ ettim. Özellikle **Mesnevî**'de geçen bazı problemli beyitleri şerh gerekir. Bundan dolayı problemli beyitleri topladım ve onların problemlerine açıklama getirdim; hepsinin sırlarını açığa çıkardım. Bu sebepten bu risâleye **Kâşifü'l-Esrâr ve Matlau'l-Envâr** adını verdim. Bu beyitleri Allah'ın emrine uyarak şerhettim." (H)

Macmau'l-bahreyn-i ilm ü irfân ve sinn-i şerîfi yüzden mütecâviz idi. Tarîk-ı Gülşenî'de bunlara muâdil, zâhir ü bâtını ma'mur şeyh-i kâmil ü mükemmil gelmemiştir.

Öyle nakl olunur ki, zarîfleri zikr-i cehrî ile harekât ve raks u tasfîk ile nağamât etmek iken 957/(1550)'de pîr-daşı Şeyh Karamânî, şer'-i şerîfe muhâlif ba'zı şathiyyât ızhâr eylemekle mazhar-ı kahr-ı kahramânî oldukta sirâyet-i sû-ı zan bâis-i tahrîk-i fiten olmağla eızze-i Nakşıbendiyye'den Emîr Buhârî şeyhi Mahmûd Efendi'ye irâdet getirip mestûr olmuş idi. Hadîs, tefsîr ve **Mesnevî**'de sâhib-i kemâl idi. Elsine-i selêsede ibdâ'-ı bedâyi'-i şi'r ü inşâ ederdi."

Lâyiha-i âcizî:

Tarîk-ı Gülşenî'de ehl-i silsile meyânında değildir. Halîfesi olduğu mechûldür. Tarîk-ı Gülşenî'den berây-ı setr, tarîk-ı Nakşî'yi ihtiyâr etmesi, hakîkat i'tibârıyla hoş bir şey olmamış olsa gerektir. İstanbul'da bulunduğu tekkenin Gülşenî âsitânesi olması lâzım gelirken olmamış. Her hâlde bir sırr-ı ma'nevî eseridir. Ma'lûm-ı erbâb-ı tedkîk olduğu üzere, Gülşenî âsitânesi Balat çivârında Molla Aşkî'deki Şeyh Aliyy-i Gülşenî Tekkesi'dir.

ŞEYH SÂDIK EFENDİ

Diyarbakırlıdır. Diyarbakır'da neşr-i tarîka me'mûr buyurulmuştur. Medfen-i mübârekleri Diyarbakır'da Rumkapısı kurbundadır. 961/(1554)'de intikâl eylemiştir.

ŞEYH ÂŞIK MÛSÂ EFENDİ

An-asıl Ada nâhiyesine tâbi' Ahur karyesindendir. Edirne'de neşr-i feyz-i tarîkata me'mûr buyurulmuşlardır. Âlim, fâzıl, mürşid-i kâmil idi. Sultân Selîm Hân ile Mısır fethinde bulunanlardandır. Reviş-i hâlden anlaşılıyor ki, Mısır'ın fethinden sonra Hz. Pîr'e mülâkî oldular. 975/(1567) târîhinde irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler. Edirne'de Hacı Dergâhı'na defn olunmuşlardır. Ziyâretle şeref-yâb oldum. Bu dergâh bi'l-âhare hânkâh-ı Hz. Sezâî'ye kalb olunmuştur.

Hz. Pîr İbrâhîm-i Gülşenî tarafından Edirne'de irşâda me'mûr buyurulunca, umûm cevâmi'-i şerîfeyi gezmiş, bed'-i tevhîd için münâsib bir mahal taharrî ettikte, nehir kenârında vâki' olup harâba yüz tutmuş ve vaktiyle müsâfirîne tahsîs edilmiş olan Şâhmelik Zâviyesi'ni intihâb ile, orada ikâmet etmişti.

Müşârünileyhden sonra Şeyh Muhammed, Seyyid Ali, Muhammed Sırrî, Muhammed La'lî-i Gülşenî ve Hz. Sezâî, zînet-efzâ olmuşlardır. Son zamânlarda müşârünileyhin ahfâdından Muhammed Vâhid Efendiler post-nişîn oldular.

Hz. Sezâî Türbesi'ne muttasıldır. Sandûkalarının önündeki levhadan:

Hazret-i Âşık Efendi ol semiyy-i Hayderî
Kıl ziyâret ravzasın al bûy-ı vird-i ahterî

Sırr-ı pâkine teveccüh eyle her dem ey **Vefâ**
Bulmak istersen hakîkat feyz-i pâk-ı Gülşenî

Bunun nâzımı Hz. Sezâî hafîdi Şeyh Vefâ hazretleri olmak muhtemeldir.

ŞEYH ABDÜLKERÎM EFENDİ

Mûsa Efendi'nin halîfesidir. Edirnelidir. Ârif ve şâir bir zâttır. 992/(1584) târîhinde Edirne'de vefat eylemiştir. Mevlid-i nebî tarzında manzûmesi vardır.

İlâhî ma'rifet nûrun delîl it
Sirâc-ı akla kudretden fetîl it

Kulûbun kâlıbını rûşen eyle
Maânî sırrı ile gülşen eyle

ŞEYH ŞÂNÎ İBRÂHÎM EFENDİ

Lârendelidir. Abdülkerîm Efendi halîfesidir. **Mir'âtu's-Safâ** isminde eseri vardır.

Kârbân-ı râh-ı iklîm-i fenâsın **Şâniyâ**
Baş u cân terkin urur bir kâfile-sâlâr-ı gavs

Zarîf eş'ârı vardır. Şu iki gazelin **Tasavvuf** cerîdesinde 30. numarada 8. sahîfesinde ricâl-i Halvetiyye'den Şeyh Şânî'ye âid olduğu görülmüştür. Pek güzeldir:

Bende-i aşk ol iki âlemde sultânlık budur
***Mantıku't-Tayr-ı** muhabbet bil Süleymânlık budur*

Ârif isen bir işit bir söyle bir gör cümleyi
İkilikde kalma hôd-bîn olma şeytânlık budur

Sîretin düz ma'rifet ile derûnun zeyn kıl
Sûretin düzme sanup ey sûfî insânlık budur

*Merdüm-i âzâr olma kibr ü kinden pâk it dilin**
Hayr-hâh ol herkese cehd it müselmânlık budur

Sen nesin kanden gelürsin kandedir azmin yine
***Şânî** idrâk itmesen bil mahz-i nâdânlık budur*

* * *

Gel gedây-ı kûy-ı cânân ol ki sultânlık budur
Tâc ü tahtı cümle berbâd it ki Süleymânlık budur

Hôd-perest olma Hudâ'ya tap sücûd-ı hâk kıl
Cehl ile kalma gurûr içre şeytânlık budur

Kâtib-i kudretden olan ser-nüvişte râzı ol
Hikmete çûn ü çerâ kılma müselmânlık budur

Mazhar-ı eşyâ özündür manzar-ı Hak'dır dilin
*"**Men aref**" sırrından âgâh ol ki insânlık budur*

*Âftâbı zerreden deryâyı **Şânî** katreden*
Görüp idrâk itmemek âlemde nâdânlık budur

Bu zât-ı muhterem nerede medfûndur, târîh-i irtihâli nedir, nerelerde neşr-i feyz etmiştir? Tahkîk edemedim. Herhâlde gülşen-i irfânın bülbülü bir mürşid olduğu, sözünden nümâyândır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Rûşenî hazretlerinin bir gazeline tahmîs-i latîfleri:

Ey ki yokdan "kün" dimekle bunca eşyâ eyledin
Cümleden Zât'ın münezzeh şânın a'lâ eyledin
Herkes idrâk idemez bir nakş-ı garrâ eyledin
Hüsnünün aksin ruh-ı dil-berde peydâ eyledin
Çeşm-i âşıkdan o mir'âtı temâşâ eyledin

Var iken vahdetde âdem yoğidi çerh u zemîn
Âlim ü dânâ vü bî-gûyâ idi bî-ân ü în
Dâne dökdün mürg-ı câna söylesün diyü hemîn
Bir avuc hâke bırakdın câm-ı aşkın cur'asın
Âkıl ü dânâları Mecnûn ü şeydâ eyledin

Sûret-i eşyâyı düzdün muhtelif kıldın ayân
Kudretin izhâr kıldın hikmetin idüp beyân
Her varak sun'unla bir âyîne-veş oldu hemân
Âb u gilde gösterip envâr-ı hüsnünden nişân
Anın ile dîde-i aklı mücellâ eyledin

Ben zaîf ü âciz ü bî-çâre kulum bî-nevâ
Sen kavî sultânsın hükmünde yok çûn ü çerâ
Sâyeden za'file cismim fark olunmazken şehâ
Bâr-ı aşkın kim tahammül idemez arz u semâ
Nâtüvân gönlüm acebdir ana me'vâ eyledin

Nice ârif cevher-i esrâra mahzen olmasun
Nice âşık derd-i hecr-i aşka mesken olmasun
Nice **Şânî** *bî-ser ü bî-cân ü bî-ten olmasun*
Nice yanup **Rûşenî** aşkınla rûşen olmasun
Hüsnünün aksin ruh-ı dil-berde peydâ eyledin

/126/ ŞEYH EMÎR HAYÂLÎ ÇELEBİ HAZRETLERİ

Hz. Pîr (İbrâhîm-i Gülşenî)'nin mahdûmu ve halîfesidir. Asıl isimleri Ahmed Şemseddîn; künyeleri Ebu's-safâ; şöhretleri Hayâlî'dir. Tebrîz'da doğdu. On yaşında iken pederleriyle Mısır'a hicret eyledi. İstanbul'a pederleriyle gelip, avdet eylemişti. Pederlerinin irtihâllerinde câ-nişîn olup, otuzyedi sene post-nişîn-i irşâd olup, 977/(1569) târîhinde azm-i gülşen-sarâ-yı cinân eylemişlerdir.

Mısır sultânı Tomanbay'ın zevce-i metrûkesini pederi emriyle tezevvüc eylemişti. Pederinin burada Sultân Süleymân'a, "*Bu tahtadan taht-ı saltanat endîşesi gelir mi?*" diye, mübârek göğüslerini açıp göstermeleri, bu hâtûnu mahdûmuna almasından ve Mısır'ın Tomanbay nâm hükümdârdan Osmânlılara geçmesinden kinâyeten teraşşuh eden dedikoduya müstenid idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Pek ârifâne bir **Divan'ı** ve mektûbâtı vardır.

Nazar-gâh-ı Hudâ'dır dil velî sanma cüdâdır ol
Uçar misl-i hümâdır dil geçer arş-ı mu'allâdan

ŞEYH YAHYÂ EFENDİ

Hz. Pîr (İbrâhîm-i Gülşenî)'nin mazhar-ı feyzi olanlardandır. Âlim ve fâzıl bir zât idi. **Tabakât-ı Halvetiyye** nâm eseri meşhûrdur.

Şehîd-i aşk-ı cânân oldu Yahyâ
(شهید عشق جانان اولدی یحیی) = (983/1575)

târîh-i irtihâlidir.

ŞEYH MUHAMMED DEMİRTAŞ

Şeyh Ebû Abdurrahmân Muhammed Demirtaş, Hz. Pîr (İbrâhîm-i Gülşenî)'nin tarîkdaşıdır. Cenâb-ı Rûşenî'den mâzhar-ı feyz olmuş, hilâfet almıştır. Gülşeniyye'den bir şu'benin müessisi addolunmuştur. "Mirdâşiyye" veya "Timurtâşiyye" diyenler de bulunmuştur.

Müşârünileyh, Kütahya'nın Demirtaş karyesinden neş'et etmiştir. Tahsîli Mısır'dadır. Hz. Rûşenî hulefâsından Hüseyn-i Ayntâbî ve meşâyıh-ı Mısriyye'den Ahmed b. Afne'nin sohbetlerinden neş'e-yâb-ı tarîkat olup, berâ-yı istikmâl Tebrîz'e azîmetle Dede Ömer-i Rûşenî hazretlerine mülâkî oldular. Ahz-ı tarîkatla Mısır'a döndüler. Kâhire civârında hurmalıkta inşâ eylediği zâviyede irşâd-ı ümmet ve neşr-i tarîkata himmet etmiştir.

935/(1529)'te irtihâli üzerine, binâ-kerdesi olan zâviyede defn edilmiştir. Ferîddîn-i Attâr'ın **Mantıku't-Tayr**'ından bir hikâyesini enfüse tatbîk etmek sûretiyle **Cem'u'l-Esrâr ve Keşfü'l-Estâr** isminde tasavvufî bir eser yâdigâr bırakmıştır. Fıkıh'tan, **Eşbâh Haşiyesi** vardır. Urefâ-yı Mısır'ın hürmetine mazhar olmuştur.

/127/ Allâme Seyyid Murtazâ, **Ikdü'l-Cevheri's-Semîn ve İthâfü'l-Asfiyâ** nâm eserlerinde bu zâttan hürmetle bahsetmiştir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

(Gülşeniyye Şubeleri):

Tarîkat-ı aliyye-i Gülşeniyye'nin iki şu'besi vardır. Biri Hâletiyye, dîgeri Sezâiyye'dir. Hâletiyye şu'besi Şeyh Hasan-ı Hâletî hazretlerine mensûbdur ki, Cenâb-ı Pîr Gülşenî'ye kadar silsile-i nesebi ber-vech-i âtîdir:

Şeyh Aliyyü'l-A'lâ, Şeyh İbrâhîm Muhyiddîn, Şeyh Hasan b. Muhyiddîn, Şeyh Ahmed, Şeyh İbrâhîm Muhyiddîn, Şeyh Necîbüddîn Hasan el-Ahsenî, Şeyh Ali es-Safvetî, Şeyh Ebu's-Safâ ya'nî mahdûm-ı Pîr Şemseddîn-i Hayâlî, Hz. Pîr İbrâhîm-i Gülşenî (*kuddise sırruhu's-senî*).

Bu kol Mısır'dan intişâr etmiştir. Zamânımıza kadar sûret-i ittisâlini âtîde yazacağım.

Pîr-i Sânî SEZÂÎ-İ GÜLŞENÎ

/128/*Hakâyık sırrına âgâh Cenâb-ı Pîr Sezâî'dir*
Maârif mülküne şeh-râh Cenâb-ı Pîr Sezâî'dir

Meyizâtıyla mümtâz ekrem-i aktâb-ı âlemdir
Bu cism-i âleme cân-gâh Cenâb-ı Pîr Sezâî'dir

Hakâyık gülşeninde bülbül-i hoş-gûy-ı irfândır
Seherlerde çeken hep âh Cenâb-ı Pîr Sezâî'dir

Nesîm-i feyzi her subh u mesâ uğrar dil ü câna
Müfahham mürşid-i hoşhâh Cenâb-ı Pîr Sezâî'dir

Gel ey âşık yüzün sür hâk-pây-ı Hazret-i Pîr'e
Muhakkak zât-ı dil-âgâh Cenâb-ı Pîr Sezâî'dir

Gice gündüz gönül meclûb-ı lutfı olmada cânâ
İden bezl-i himem her-gâh Cenâb-ı Pîr Sezâî'dir

Dil-i ***Vassâf'ı*** *ihyâ eyleyen îsâr-ı feyziyle*
Reîs-i evliyâu'llâh Cenâb-ı Pîr Sezâî'dir

Mazhar-ı âyât-ı seb'u'l-mesânî Hz. Pîr-i sânî (*ellezî feyzuhû fi'l-âlemi yüsrâ*), a'nî-bihî Hasan-ı Sezâî (*kuddise sırruhu'l-âlî*), gülşen-i tevhîdde neşv ü nemâ bulmuş bir gül-i sad-berg-i hakâyıktır.

İsm-i şerîfleri Hasan'dır, mahlasları Sezâî'dir. Sezâî mahlasını Hz. Mısrî'nin işâretiyle tahallus buyurmuşlardır. Pederlerinin ismi Ali Bey olup, cedd-i ekremleri Kurtbey-zâde Hasan'dır.

Vücûd-ı mübârekleri 1080 sene-i hicriyyesinde (1669) bezm-i şuhûda revnak vermiştir. Maskat-ı re'sleri Gördüs'dür ki, bu, Anadolu'daki Gördüs (Gördes) olmayıp, Yunanistan'da şimdiki Korent şehrinin vaktiyle Osmânlı taht-ı idâresinde iken takındığı isimdir. Şu hâlde Hz. Sezâî esâs i'tibârıyla Moralıdır.

Sinn-i âlîleri onsekize gelinceye kadar burada bulundular. Feyz ve isti'dâdlarına göre şöhret-yâb oldular. İstanbul'a hicret ve Edirne'ye azîmet buyurduklarında piyâde mukâbelecisi Ali Efendi nâm zât, müşârünileyhi evlâd gibi bağrına basıp mukabele kalemine kabûl eylemiştir. Bu sırada Şeyh Seyyid Osmân Efendi nâmında bir zâtın kerîme-i pâkîzesiyle izdivâc ettiler ki, sinnen pek genç idiler. Hz. Sezâî, esnâ-yı râhda meşâyıh-ı Halvetiyye'den **/129/** bir azîze tesâdüf eyledi. Gördüs'ten İstanbul'a gemi ile gelirken bu tesâdüf gemide vâki' oldu. Meyânede sohbet-i tarîkat cereyân etti. Hz. Sezâî genç ve güzel olmakla berâber mahâsin-i ahlâk ile mütehallî idi. İsti'dâd-ı ezelîsi kendinin pek yüksek mertebeleri ihrâz edeceğini erbâb-ı kulûba gösteriyordu. Bu zâtın telkînâtıyla tahsîllerini ileri götürmeğe azm ettiler. Az zamânda birçok dakâyık-ı ulûma âgâh oldular. Dâimâ bir mürşid-i kâmil arıyordu. Edirne'de, Hacıhallaç Mahallesi'nde an-asl Ekmekçi Ahmed Paşa Câmi'-i şerîfinde, Âşık Mûsâ Efendi Hânkâhı'nda Hz. Pîr İbrâhîm-i Gülşenî'nin hafîd-i mükerremi Şeyh Ali es-Safvetî hazretlerinin birâder-i erşedleri Şeyh Hasan el-Ahsenî hazretlerinin halîfesi Şeyh Muhammed Sırrî Efendi'den nisbet alarak bir zamân hıdmet-i aliyyelerinde bulundular. Fakat irtihâline mebnî Şeyh Şucâ' Zâviyesi'nde mürşid-i tarîkat Şeyh Muhammed La'lî-i Fenâî Efendi hazretleri, Muhammed Sırrî Efendi'nin câ-nişîni olmağla ona intisâb ettiler.

Şâh-râh-ı âlem-i ıtlâka girdim sıdkla
Kutb-ı âlem Şeyh La'lî Gülşenî'dir rehberim

neşîdesiyle dem-sâz olmakla mümtâz oldular. Bu zâttan biraz bahs edeceğim.

Hz. Sezâî, hayâtının son günlerini bir mektûbunda şöyle ta'rîf buyuruyorlar:

"İllet-i mizâcımın iştidâdı var. Evvel, gâhî Himmet Dede Tekkesi'ne mâşiyen giderdim. Şimdi ise Harem'den hücreye iki-üç küçüğün iânetine muhtâc olarak gidiyorum. Dîku'n-nefes ibtilâsı fem-i mi'denin in'ikâd-ı rîhı beni bîtâb etti. Cümleden kat'-ı nazar uşşâkın vakt-i devrânında cilveleri bana aks edince kalkmak isterim. Kalkılır, iki-üç hatvede nefes tükenir, şuur gider. Pek keder veren budur.

Rıdvân Efendi oğlumun pey-der-pey mekâtibi gelmektedir. Cevâba tasaddî etmeğe mecâlim kalmadı. Tahrîr bi'z-zarûrîdir. Türrehâtıma bakmayasız. Ma'zûrum işte; daha dünyâda rızk-ı hayvânîmiz tükenmedi. Gezer ölülerdeniz. Erbâb-ı muhabbetin rişte-i alâkaları bizi kayd u bende çekmiştir." (Kaddesa'llâhu sırrahû)

Edirne'de türbe-i Hz. Sezâî'dir,

Kapıda duran zât Şeyh Sezâî'dir.

ŞEYH MUHAMMED LA'LÎ-İ FENÂÎ

Mavtınen Kastamonulu olup, Edirne'de neşr-i feyz-i tarîkat buyurmuşlardır. Harîrî-zâde Kemâl Efendi merhûm naklen buyururlar ki, müşârünileyh Şa'bânî, Uşşâkî, Gülşenî, Sünbülî ve Nakşî tarîklarını câmi'dir. Tarîk-ı Şa'bânî'ye Şeyh İsmâîl-i Çorumî'ye nisbetle dâhil olup, tavr-ı râbia kadar terakkî ettiler. Sonra Edirne'ye gelip, Uşşâkî ricâlinden Şeyh Sâdık Efendi'ye ve Gülşenî'den, bâlâda ismi geçen Evliyâ Sinan Paşa-zâde Şeyh Muhammed Sırrî Efendi'ye intisâb ettiler.

Muhammed Sırrî Efendi'nin irtihâline ve işâretine mebnî, İstanbul'a gelip Hânkâh-ı Hz. Sünbül'de Şeyh Alâeddîn Efendi'ye imtisâl ile ikmâl-i sülûka muvaffak olup, erbaîn çıkardılar. Teslîk-i ibâda me'mûren Edirne'ye bi'l-avde, Şeyh Şucâ' zâviyesine şeyh oldular. Hicâz'a azîmetinde, müceddid-i tarîk-ı Şa'bânî Karabaş-ı Velî hazretlerine mülâkî olup, Şeyh Ahmed-i Cûryânî (el-müştehir bi-Yekdest) hazretle-

rine intisâb ettiler. Hicâz'dan avdetlerinde Edirne'de zâviye-i mezkûrede irşâd ile iştigâl buyurdular. Bu beş tarîkın esrârını bi-hakkın nefs-i nefîslerinde cem' ettiler.

İbrâhîm-i Nazîrâ buyurur ki:

Azîzim Hazret-i La'lî Efendi
Tarîk-ı Gülşenî'nin ser-bülendi

Tarîk-ı Halvetî'de pîşvâdır
Dahi Uşşâkiyâna reh-nümâdır

"La'lî" mahlası mürekkeb yapmalarından kinâyet imiş.

/130/ **Ma'nevî-i Şerîf**'in ibtidâdaki beyitlerine gayet arifâne şerhi vardır ve matbû'dur. Divançeleri de vardır. 1112 senesi şehr-i Zi'l-hicce'de (Mayıs 1701), 110 yaşında kâlıb-ı nâsûtu dinlendirdiler.

Kocamustafapaşa şeyhi Seyyid Alaeddîn Efendi'den dahi vakt-i istifâzalarında Balat şeyhi Seyyid Hasan Nûri ve Manisa şeyhi Hasan Kenzî ve sâirler ile dahi hemdem olup tekrâr bade'l-halvet nâil-i esrâr-ı hilâfet olmuşlardır. Bu esnâda mezbûr Seyyid Hasan Efendi'den temeşşuk edip, hüsn-i hattâ sûret vermişlerdir. Bade'l-hac yine Edirne'ye vuslat ve Gülşenî-hâne'de şeyh bulunan Kutbî Efendi-zâde Şeyh Seyyid Ali rıhletinde kaymakâm olmuş idi.

Altı sene mürûrunda Zi'l-hiccede rıhlet ve zâviyesinde defn olundu. Yerine Kabâyî-zâde Hasan Sezâî post-nişîn oldu. **(Tuhfe-i Hattâtîn)**

Kâmî Efendi'nin,

" *Medęd kopdu kıyâmet nahhâl-i Gülşenî'den bir gül-i La'lî** "

(مدد قوبدی قیامت نخال کلشنیدن بر کل لعلی)

mısrâı târîh-i rihletlerini müş'irdir. Na'ş-ı münîfleri, âsitâne-i Hz. Sezâî'de âsûde-nişîn-i rahmettir. Lehü'l-hamd ziyâretle kâm-yâb oldum.

Müşârünileyh eâzım-ı meşâyıh-ı sûfiyyedendir. Kudret-i ilmiyye-i ma'neviyyesi, Hz. Sezâî gibi bir pîr-i tarîkat yetiştirmeleriyle sabittir. Selîka-i beyânîyyeleri de pek âlîmânedir. **Ma'nevî-i Şerîf Şerhi**'nden teberrüken bir kaç satır nakl ediyorum:

"Hz. Pîr-i Gülşenî (kaddesa'llâhu sırrahû'l-ganî) bu kitaplarını zikr-i Besmele ile tastîr ve Bâ-ı Besmele, ifrâd bi'z-zikr eylemek ile tahrîr eylediler. Ve bu sırra îmâ ve işâretten

ötürü ki, ser-çeşme-i evliyâ, nûr-ı çeşm-i asfıyâ Hz. Ali el-Murtazâ (kerrema'llâhu vechehû ve radıyallâhu anhu) Cenâb-ı Rasûl-i ekrem (sallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyeten buyurdular ki: "Esrâr-ı Kelâm-ı kadîm-i Rabbânî, Fâtiha-i şerîfede; ve esrâr-ı Besmele-i şerîfe ve esrâr-ı Fâtiha-i latîfe, bâ-i Besmele-i şerîfede; ve esrâr-ı bâ, nokta-i bâ'da münderictir. Ol nokta benim." deyip, kendilerinin manzar-ı zât ve mazhar-ı esmâ vü sıfât olduklarını ayân eylediler. Kezalik Hz. Pîr'in zamân-ı âlîlerinde gavs-ı zamân ve kutb-ı devrân olduklarını beyân eylediler."

Şekl ü Hikmet-i Tâc-ı Gülşenî:

Tâc-ı şerîflerinin ortasına vaz' buyurdukları tükme (düğme), nokta-i bâ-i Besmele-i şerîfeden ibâret ve kendilerinin ol noktaya mazhariyyetine işârettir. Mâlikî-i Sîrozî bunu nazmen beyân eyler:

Dürr-i tâc-ı Gülşenî'dir âleme nûr-ı basar
Fehm iden bu nükteyi olur cihânda dîde-ver
Nokta-i bâ-i bidâyetdir bizim ser-tâcımız
Başma giyen iki âlemde olur tâc-ı ser

Kalbini mâ-siva'llâhdan tefrîd eden ârifân dahi bu sırdan hisse-mend olduklarını yine Mâlikî-i müşârünileyh teşrîh ediyor:

Tükme-i tâc Gülşenî ber ser-ı hayl-i âşıkân
Nokta-i bâ-yı ârifân dâğ-ı derûn-ı münkirân

O nokta-i bâ'dan kinâye olan düğmenin etrâfı ki, bir müdevver dâire misâlinde asabe-i tâcı muhîttir. Kendilerinin dâire-i zemîn ü zamân ve kevn ü mekâna muhît olup cemî' eşyâya mutasarrıf olduklarına delîldir ve terk-i vaz' eylemeyip tâc-ı şerîfi yek-pâre ittihâz ü ihtiyâr /131/ buyurmaları kevneyn ve mâ-fîhâyı terkden mâ-adâ terki dahi terk etmelerine işârettir.

Cihânı terk iden giyer başına Gülşenî tâcın
O tâcı Gülşenî gibi bu terkile giyen gelsün

cümle-i enfâs-ı kudsiyyelerindendir.

Ahvâl-i husûsiyye vü umûmiyyelerinin tafsîline dâir hiç bir eserde ma'lûmâta dest-res olunamadığından bi-hasebi'z-zarûre bu kadarla iktifâ olundu.

* * *

ŞEYH ŞÜCÂEDDÎN EFENDİ

Bu dergâhın müessisi olan Şeyh Şücâeddîn'den de bahs etmek lüzûmunu hisseyledim. Fâzıl bir zât idi. Sultân Murâd-ı sâlis Edirne'de iken bir gün halâda zellet-i kadem vâki olup, helâki takarrur etti. Meczûb bir kimse müşârünileyhi o mühlikeden halâs ettikten sonra gaybûbet etti. Pâdişâh ise o meczûb ile mülâkat sevdâsına düşmüş ise de bulunması mümkin olamadığından şehrin ahâlîsini birer birer güzergâhından geçirip, azîz-i müşârünileyhi derhâl tanıyarak ve fevka'l-âde iltifât ederek Debbağlar Mahallesi'nde hâlen merkad ve zâviyesi olan mahalde bir mescid ve zâviye binâ ettirip, fukarâsına Murâdiye evkâfından taâmiyye ve vazîfe ta'yîn eyledi.

Şeyh hazretleri kendi mezârının duvarını kerpiç ile binâ ettirip, her bir kerpici üç İhlâs ile yerine vaz' etti.

Şeyh Şücâeddîn hakkında **Tarîh-i Naîmâ**'da şu satırları okudum:

"Sultân Murâd-ı sâlisin mürşid-i hâssı ve mürebbî-i bâ-ihtisâsları Pîr-i Nakkâ' Şeyh Şücâeddîn Efendi'dir ki, merhûmun Manisa'da iken pâdişâhın gördüğü rü'yânın ta'bîri vechile zuhûru ve enfâs-ı tayyibeleri te'sîri ise beyne'l-halk ma'rûf ve meşhûr olup, Hz. Pâdişâh cülûslarında İstanbul'a getirtip, fâhir saraylar temlîk edip, vazâifini, vazâif-i havâss-ı mukarrebîne bağlayıp, "Pâdişâh Şeyhi" denilmekle ma'rûf oldu. Bâb-ı saâdetine müntesib olanlara menâsıb-ı âliye müyesser olurdu. Bir derecede merci'-i Divân-ı erkân olmuştu ki, izdihâm-ı uzmâdan huzûrlarına varılmakta bâb-ı suhûlet insidâd bulmuştu.

Dâru's-saltana'da munsab ve ma'zûl olan elbette ol ulu'l-azîzi ziyâret ve dest-bûs-ı intisâbları ile fahr-ı mübâhât ederlerdi; düştükçe imdâd ve incâzlarına me'nûs olurlardı. 998/(1590)'de vefat eylediler."

/132/ Sultân Süleymân Edirne'yi teşrîflerinde o mescidi câmi' şekline koyup, tevsî' ve tecdîd eylemiştir. Şeyh Şücâeddîn, mi'mârın rü'yâsına girip İslâm'a da'vet eylediğinden ertesi gün mi'mâr şeref-i İslâm ile müşerref olmuştur. Câmi' hazîresinde medfûndur.

Pâdişâhın Edirne ve Manisa'daki mülâkâtları naklinde yek-dîgerini tutmayan ihtilâf-ı beyân vardır. Her ikisinin aslı olup, Edirne'deki ikinci derece zuhûr etmiş bir vak'a-diye kabûl olunur. Şeyhin tesettürü te'vîl edilirse, i'tilâf mümkün olur.

ŞEYH el-HAC MUSTAFA EFENDİ

Şeyh La'lî Efendi hulefâsındandır. İbrâhîm Nazîra hazretlerinin pederidir. Hz. La'lî'nin ser-tarîkı idi. İrtihâlinde halk onu elleri üstünde kabrine îsâl etmiş idi. Âşık

Efendi Zâviyesi'nde mihrâb önünde medfûn ve rahmet-i Hakk'a makrûndur. Otuz yıl seccâde-nişîn-i irşâd olmuştu. O zamân Hz. Sezâî, şöhret-gîr-i âlem olmakla müşârünileyh teşehhür etmemiştir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

MEŞHÛR NÂİLÎ-İ KADÎM

Târîh-i irtihâli 1077/(1666) olmasına ve şiirinde Edirne'de Gülşenîlik'ten bahs etmesine göre o zamân Şeyh Muhammed La'lî-i Gülşenî orada hüküm-rân-ı reşâdet idi. Ondan feyz-yâb olduğu istidlâl olunur.

Osmânlı Müellifleri'nde Tahir Bey merhûm der ki:

Esâtize-i şuarâdan idi. İstanbulludur. "Nâilî Mustafa Efendi" diye yâd olunur. Beyne'ş-şuarâ, "Nailî-i Kadîm" diye meşhûrdur. "Nâil-i cennet ola Nâilî-i nâdire-fen" (نائل جنت اوله نائلئ نادره فن) ve "Nâil-i Firdevs bâdâ Nâilî- el-Fâtiha" (نائل فردوس بادا الفاتحه ائلی) (1077/1666) târîh-i irtihâlleridir. Tophâne civârında Fındıklı'da Keşfî Ca'fer Efendi Dergâhı (Sünbülî Dergâhı) hazîresinde defn olunmuş idi.

İkiyüz sene sonra bu dergâhın tevsî-i tarîk münâsebetiyle civârındaki mezârlık dahi kaldırıldığında Nâilî merhûmun bakâya-yı ızâmı Beyoğlu Kabristanı'na nakl olunduğunu Tahir Bey merhûm yazar ise de, üstâdü'l-üdebâ İbnü'l-Emin Mahmûd Kemâl Bey Efendi'ye sordum. Müverrih İsmet Efendi merhûmdan naklen buyurdular ki: "*Dergâhın yola inkılâbında Hz. Nâilî'nin kabri de kayıplara karışmıştır.*" Beyoğlu'na nakli hakkında ma'lûmât yoktur. Ne ise bu bahsin ta'mîk-ı tedkîkini şuarâya bırakırız. Esâsen bu günlerde (Sene 1346/1920) Beyoğlu Kabristânı da kaldırılıyor.

İtdik mukârenet nice sâhib-tarîkata
Olduk karîn-i meclis-i ehl-i şerî'ata

Dest-i taleb irişmedi dâmân-ı vahdete
Düşdük bu ızdırâb ile vâdî-i hayrete

Bildik ki himmet olmayıcak ehl-i hâlden
Esrâr-ı hak bilinmez imiş kîl ü kâlden

* * *

Yok bizde feyz-i âlem-i ma'nâyı bilmeye
Bir himmet olsa hâlet-i ukbâyı bilmeye

Cehd eylesek ne fâide Mevlâyı bilmeye
Âdem gerek hakîkat-ı eşyâyı bilmeye

Her şahsa âşikâr değil âlem-i şuhûd
Ey âşinâ-yı mes'ele-i vahdet-i vücûd

Şuarâ-i Osmâniyye'den Nâilî-i Kadîm denilen Mustafa Efendi merhûmun tarîk-ı Gülşenî'ye (mensûb) ve Edirne'de câ-nişîn olduğu şu manzûmesinden müstebândır:

Dergâh-ı Gülşenî'ye olanlar nihâde-rû
Gül gibi bir kadehle olurlar güşâde-rû

Olmuş gül ü benefşesi gûyâ o gül-şenin
Pîrân-ı kad-hamîde civânân sâdedir

Hem-reng ü hüsn olmuş o gül-zâr feyzden
Berk-ı hazân resîde gül-i nâb dâde-rû

Bây u gedâsı Edrine'nin eylemiş tamâm
Dâmân-ı Pîr ü dest-i irâdet fütâde-rû

Cûyâ-yı himmetiz tutalım biz de **Nâilî**
İrşâd ümîdi ile tarîk-ı reşâde rû

Ne güzel sözleri vardır. Ruhu için el-Fâtiha.

* * *

Biz yine sadede gelelim. Hz. Sezâî'den bahs edelim:

Şeyh Muhammed La'lî-i Fenâî hazretleri irtihâl edince yerlerine, Şeyh Mahmûd Hamdi Efendi post-nişîn olup, Hz. Sezâî o sırada Gülşenî Veli Dede Dergâh-ı şerîfi şeyhi bulunuyorlar idi. Şeyhleri kendisinin makâmına kâid olacağını işâret buyurmuşlar idi. Şeyh Mahmûd Efendi altı ay kadar meşgûl-i irşâd olarak sarây-ı ukbâya gitmekle Cenâb-ı Sezâî, buraya nakl-i seccâde ederek yerine dâmâd-ı muhteremleri Şeyh Ahmed Müslim Efendi hazretlerini ik'âd buyurmuşlardır. Hz. Sezâî, Âşık Mûsâ Efendi Dergâhı'na geçtikleri zamân otuziki yaşında imişler. Edirne'ye onsekiz yaşında teşrîf buyurmuş olmalarına nazaran ondört sene zarfında kemâlât-ı tasavvufiyye sâhibi oldular demektir.

İlm-i zâhir ü bâtında ferîd-i zamân ve vâridât-ı kudsiyyeye mâlik bir vücûd-ı irfân idiler. Şöhretleri cihâna yayıldı. Hz. Mısrî-i Niyâzî ile mülâkâtları olup, Cenâb-ı Mısrî'nin duâsına mazhar oldukları meşhûrdur.

Tedkîkât-ı târîhiyyeye göre Edirne'de elliüç sene bulunmuşlardır. Târîh-i intikâlleri, 1151 senesi Ramazânının onsekizinci veya onyedinci (29 veya 30 Aralık 1738) Pazartesi gecesi sâat dört buçuktadır. Edirne'de onyedinci geceye i'tibâr olunmuştur.

Medâr-ı gavs-ı âlem kutb-ı dünyâ ârif-i bi'llâh
*Sarây-ı **"lî-maa'llâh"**ı görüp azm itdi ukbâya*
*Ricâl-i gaybdan **biri** gelüp **Rahmî** didi târîh*
Sezâî göçdü kutb-ı asr iken Firdevs-i a'lâya
(سزائی کوچدی قطب عصر ایکن فردوس اعلایه) = 1 + 1150 = 1151

* * *

Didi hâtif Sezâî rıhlet itdi
(دیدی هاتف سزائی رحلت ایتدی)

* * *

/133/*Kutb iken göçdü Sezâyî rahmetu'llâhi aleyh*
(قطب ایکن موچدی شزایی رحمة الله علیه)[108]

Bu (son) târîh Şeyh Necâtî'nindir.

Medfen-i mübârekleri dergâh-ı şerîfleri ittisâlindedir. Ahîren üzerine kârgîr kubbeli bir türbe inşâ olunmuştur. İrtihâl-i dâr-ı naîm buyuracakları gece şu manzûmeyi inşâd buyurdukları menkûldür:

Râh-ı aşkda cânını kurbân iden
Şübhesiz ol vâsıl-ı Yezdân olur
Gülşenî'den bir kadeh nûş eyleyen
*Ey **Sezâî** nâil-i cânân olur*

Türbe-i şerîfelerinin olduğu mahal vaktiyle bir sebzeci dükkânı imiş. Orasının dergâha kalb olunacağını ve kendilerine medfen ittihâz edileceğini işâret buyurmuşlardır.

Manzûme şudur:

Dost bâğının gülü oldu güşâde
Bülbülüz o güle figâna geldik
Yâr elinden içmişiz bâde
Anın içün bunda mestâna geldik

108. Bu ibârenin hesaplanmasından 1152 çıkmaktadır. (H)

Dost illerin iderken seyrân
Bunda uğrayup olmuşuz mihmân
Sanma sen bizi gezeriz hayvân
Özümüz bilüp irfâna geldik

Aslımız bilmişiz nûr-ı ezelî
Ayrılmayız andan sır sezeli
Cân ile sevdik biz o güzeli
Yolunda el'ân kurbâna geldik

Dûd ile dâim yanmakda bu dil
Aşkı nârına olmuşdur fetîl
Pervâne-sıfat olmağa vâsıl
Şem'-i cemle sûzâna geldik

Cismimiz bunda cânımız anda
Gevherimizin aslı ol kânda
Sezâî şimdi biz bu dükkânda
Biraz eğlenüp seyrâna geldik

Fi'l-hakîka buyurdukları gibi vâki' olup, o sebzeci dükkânı iştirâ edilmiş ve Hz. Sezâî, oraya defn edilip, elyevm ziyâret-gâh-ı ins ü cân olan türbe-i münevvereleri bu medfen-i pâki üzerine binâ edilmiştir.

Riyâz-ı şer' u irfân-ı tarîkatdır sezâdır bu
Dinilse kutbu'l-aktâb-ı hakîkatdır becâdır bu

Sezâî mürşidi La'lî mürebbî âşık-ı âgâh
Ser-â-ser hazra-i hadrâ-yı kudsiyyet-edâdır bu

Kelâğ-ı dil düşelden seng-sâr-ı hevl-i ısyâna
Dem-â-dem eşk-i nedm icrâsına cây-ı vefâdır bu

Çıkanlar lâneden pür nâle-i şerm ü nedâmetdir
Meded kıl lutf-ı afva mazhariyyet intimâdır bu

/134/*Kabûl eyle bu abd-i âcizi şân-ı velâyetdir*
Şikeste-bâl ü bî-kudret meded-hâh-ı atâdır bu

Dergâh-ı şerîfin bir tarafında mihrâbın sağında halvet-hâneleri el'ân ziyâret-gâh olduğu gibi, bir gün esnâ-yı zikrde mürşid-i muazzamları Şeyh La'lî-i Gülşenî hazretlerinin haber-i irtihâli kalb-i enverlerine aks edince, fart-ı teessürlerinden kendilerini kaldırıp, semâ'-hâneye atmışlardı. Mübârek dişlerinden biri kırılıp, tahtaya saplanmış kalmış olduğundan el'ân mevcûddur; ziyâret olunur. Teberrüken ziyâret ettim, öptüm. Mihrâbın sağ tarafındadır. Üzerine yeşil çuka örtülmüştür. Ne aşk, ne muhabbet, ne kemâldir. İnsân bu hakâyıkı düşünüp, gözlerinden kanlı yaşlar dökmelidir. O mazhariyyette adam olabilmek için o mertebe îsâr-ı cân etmelidir.

Hz. Sezâî, gülistân-ı irfânda nâdir yetişmiş güllerdendir. Onun nesîm-i iltifât-i feyz-âyâtı meşâmm-ı cânı ta'tîr eder. Bir gönülde ki, onun muhabbeti müncelîdir, orada eltâf-ı Rahmânî mütecellîdir.

Mesleğinde letâfet, meşrebinde nezâhet, sohbetinde nezâket, muâmelât-ı umûmiyyesinde merhametle mümtâz olan o zât-ı memdûhu's-sıfâtın âsitân-ı pâkinde bende olanların her biri insân-ı kâmil oldu.

Kılmış Cenâb-ı Hallâk yâ kutb Şeyh Sezâî
Bâbın melâz-ı Uşşâk yâ kutb Şeyh Sezâî

Sen sırrısın Ali'nin âlîsi kümmelînin
Memdûhu her velînin yâ kutb Şeyh Sezâî

Tutunca dâmeninin kandîli Rûşenî'nin
Şeydâsı Gülşenî'nin yâ kutb Şeyh Sezâî

Aşkınla bî-karârım meslûbu'l-ihtiyârım
Bîmâr u bî-medârım yâ kutb Şeyh Sezâî

Kulun **Halîm** *be-gâyet senden diler inâyet*
Kıl mazhar-ı şefâat yâ kutb Şeyh Sezâî

Hz. Sezâî ne büyük bir zât-ı maâlî-sıfâttır ki, meslek-i hakîkatte açtıkları şeh-râh-ı irfâna dâhil olan fukarâ, zuafâ ve gurebânın her biri müşârün bi'l-benân oldular.

Yâ Rab! Derd-i ma'sıyyet ile dâimâ **/135/** elem-nâk olan bu kem-ter kulun Vassâf-ı bî-evsâfa ve işbu eser-i âcizânemi mütâlaaya rağbet buyuran kullarına ve cümle ihvân-ı dîne, bu mübârek kulun Sezâî hürmetine, lutfunla muâmele buyur. Bizleri de o zümre-i irfâna dâhil eyle.

Hz. Sezâî, İstanbul'u teşrîf ile, alâ-rivâyetin Hz. Sünbül Hânkâhı'nda misâfir kalmışlardır. Saçlarını uzatırlarmış. Bu hâlde teşrîf eylemişler, meşâyıh-ı zamân ara-

sında Edirne'de zuhûr eden, "*Hz. Sezâî şöyle imiş, böyle imiş.*" diye kemâlleri şâyı' olduğundan meşâyıh-ı müşârünileyhi görmek, teşerrüf etmek sevdâsıyla hânkâha şitâbân olmuşlardı. Hz. Sezâî, mahviyyet-i kâmileye bürünerek basît bir âdem gibi göründüğünden meşâyıh-ı zamân onu medihle mütenâsib bulmamışlar imiş. O gece âlem-i menâmda bir kaçı huzûr-ı saâdet-i Muhammediyye'ye girmek üzere Medîne'ye gitmişler. Bâb-ı saâdet-meâb-ı Muhammedî'de derbân olarak Hz. Sezâî'yi görmüşler, huzûra girmeğe müşârünileyhin delâletini ricâ etmişler. Bu hâlde uyandıklarında ertesi günü mâcerâyı yek-dîgerine anlattıklarında her biri, "*Ben de böyle gördüm.*" diye hikâye-i hâl etmişlerdir. Vâris-i ilm-i Muhammedî olduğunu yakînen bilmişler.

Bu vak'a Hz. Sezâî efendimizin sâmia-i ıttılâına vâsıl oldukta şu na't-ı şerîfi tanzîmen şöylemiştir ki, türbe-i şerîfelerinin dış cidârında taşa mahkûktur:

Eyâ şâh-ı rusül rahm it Sezâî derd-mendindir
Kapun bekler kadîmi hıdmetinde pîr-perverdir

Hânkâh-ı Hz. Sünbül'de müsâferetleri Seyyid Nûreddîn Efendi zamânında olmak muhtemeldir. **Mektûbât-ı Hz. Sezâî**'de (s. 24, 101) görülen Habeşî-zâde Rahmi Bey'le muhâbereleri 1140/(1728)'tan mukaddem olacağına nazaran (s. 294), Habeşî-zâde'nin Hz. Sezâî'ye meclûb oldukları nümâyândır. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Hz. Sezâî efendimizin Mısır'a seyâhatleri de menkûldür. Fakat terâcim-i ahvâl kitâblarında bu nakle müsâdif olmadım. Mısır'a azîmetlerine ve orada Şeyh İbrâhîm Çelebi hazretlerinden, sûreti âtîde münderic icâzet-nâme almalarına bakılırsa bu seyâhat sahîhdir. Bu seyâhatleri ne târîhdedir, hakîkatına muttali' olamadım.

Gülşenîlerde Hz. Pîr İbrâhîm-i Gülşenî'ye varıldıkta baş matrûş olarak gitmek âdet olup, Hz. Sezâî bu usûle tebean tıraş olacak iken, Hz. İbrâhîm-i Gülşenî, menâmda ona, "*Öylece gel.* " diye emir buyurduğundan, o da öylece ziyârette bulunmuştur. Bu hâl, Hazret'in kemâline delâlet eder.

/136/ Mısru'l-Kâhire'de Âsitâne-i Gülşenî'de seccâde-nişîn-i reşâdet olan Şeyh İbrâhîm Çelebi hazretleri tarafından pîr-i sânî Hz. Hasan Sezâî-i Gülşenî'ye i'tâ kılınan icâzet-nâmenin sûretidir, o zamânın şîve-i beyânı ile aynen nakl olundu.

İCÂZET-NÂME

بســـــــم الله الرحمن الرحيم .

ومن أحسن قولًا ممّن دعَا إلَى اللّه وعمِل صَالحًا وقَالَ إنّني مِنَ الْمُسْلِمِين . ' وقال الله تعالى : 'كُنتُمْ

خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ' وقال الله تعالى: 'وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ .' صدق الله العظيم . [109]

Böyle bilin ey mü'minler ki, tâlib-i Hakk'ız. Terk-i bâtıl kıldıktan sonra bir mürşide kulluk eylemiş ve Hakk'ı bâtıldan fark edici kılavuz gerektir ki, sizleri Hakk'ın doğru yoluna kılavuzlaya ve eğri yoldan men' ede. Zîrâ kılavuzsuz yolu kimse kat' edemez. Bu sebebden sizlerden biriniz ki, ol cezbeye erişip, sülûk eyledikten sonra teslîmine göre inşirâh-ı sadr ile nûr-ı beden perveriş bulup kalbi münevver olduğu cihetten ba'zı ahvâlinden sâhib-i vukûf oldu ki, ameline göre tâlibini cihetlik azgunluğundan kurtarıvere ve doğru yola başlaya ve müşkil olanı tâlibine hal kılıvere ve tenezzülden terakkî ettire. Ma'rifetine göre ve eğer tâlib talebinde mücidd olup, terakkî eylese ve halîfesi onun müşkilini halledebilmese şeyhine göndere eğer göndermelü kimse ise ve eğer göndermelü değil ise şeyhin ma'nâsına tevecciih edip murâkıb ola. Ol müşkilin halli için, tâ ki ana sa'yi yüzünden feth ü zâhir ola. Bu ma'rifeti garazsuz, gönül gözüyle nefsten türemiş ve sûret ü ma'nâdan perveriş bulmuş nûrânî bedene göre güneşten ay perveriş bulduğu gibi, meretebesine göre menâzilde oğlumuz Dervîş Hasan-ı Sezâî'dir.

Halîfeliğe lâyık ve ol mahalle münâsib olduğu sebebden Türkî dilince icâzet-nâme yazıp, tâ beşerden ki, her kim ana gönül verip, bizim muhabbetimizin cezbesine erişse, onun elin tutup tevbe eyledikten sonra zikre meşgûl ola ve muhabbet ile gönlün bizden ayru bilmeye. Zîrâ gönüle irak yakındır. Onun için Hz. Rasûlu'llah (salla'llâhu aleyhi ve sellem) buyurur ki: "Gönül kimi severse onunla haşr olur, kıyâmet gününde"

Pes öyle gerektir ki, gönlünüzde muhabbetu'llâh'dan özge nesne koymayasız, tâ Hakk'ın sevgüsüne lâyık olasız ve her kimi /137/ sevseniz, eğer şeyh ve eğer halîfedir, li'llâh fi'llâh sevesiz, garazsuz, tâ her birine gönül verseniz, Hak için ola. Garaz-ı nefsânî dahl etmeye ki, Hakk'ın yolunda şeytândan beter yol urucudur ve Hakk'ı bâtıl kılıp yol azdırıcıdır ve garaz ile amel, puta tapmaktan beterdir ve garaz, ameli ihlâs ile kılmağa komaz. Ve riyâ ki, şirk-i hafîdir, garazdan türer. Cehd edin ki, garazsız olasız. Böyle olanlara gıbta edesiz. Mahabbetu'llâh ile ve birbirinizi Allâh'ın buyruğun tutup doğru yolda müstakîm olmak için sevesiz ve emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker edesiz ve şerîat ki, sırât-ı müstakîmdir, doğru Hakk'ın yoludur. Azgunlara uyup, eğri yola gitmeye Hakk'ın buyruğun smdırıp, azdırıcı olmayasız. Bu nasîhatı ki, dürr-i ma'nâdır, kulağınıza küpe gibi takasız ve gönlünüze cândan göz gibi kılasız ve Hakk'ın kavline mukırr olup, bâtıl söze kulak urmayasız ve bâtılı şeytândan beter yol urucu azgun bilesiz ve münkirin eğri sözün işidip, doğru yoldan çıkmayasız ve şerîat-ı Mustafâ'dan özge söz söyleyen ve mezheb çıkaran mülhiddir; kulak urmayasız.

---

109. Sefîne'nin bu cildi in 118. sayfasındaki dipnotta burada geçen âyetlerin mealleri yer almaktadır. (H)

Eğer su üzerinde yürürse, yâhud havâda uçarsa dahi kerâmet bilmeyip, şeytânî istidrâc bilesiz ve meyl edip onun istidrâcından kerâmet gibi gösterdiğine zâhib olmayasız. Her kim, "Şerîattan özge bir mezheb var." derse, onu mülhid bilesiz. Şerîat ayn-ı hakîkattır, elden komayasız ve her kim şerîat ile amel etmez, tarîkat ve hakîkat neydüğün bilmez, bilesiz. Zîrâ şerîat ayn-ı hakîkat u tarîkattır, öyle bilesiz ve şerîatı Hak teâlânın doğru yolu ve sırât-ı müstakîmi bilesiz ve ibâdet-perest olasız ve cehd edip, sûreti terk ile ma'nâya erişmek ardınca olasız. Zîrâ sûretin ma'nâsız bekâsı yoktur ve ma'nâ sûretsiz bulunmaz, bunu dahi bilesiz ve sûretin iki yüzü vardır:

Biri ademden ve biri vücûddan, her biri ne vechdendir bilesiz ve ademle aldanıp, vücûddan mahrûm kalmayasız ve ölmeden ölüp, bâkî dirlik cennât-ı tayyibe ile olduğun bilesiz ve ol dirlik ile, (كل شيئ هالك إلا وجهه)[110] *sırrını ne yüzdendir, duyasız ve günden güne muhabbetinüzü cân u dilden mürşide arturup, eksik etmeyesiz. Zîrâ mürîdi mertebe ve makâma erişdiren şeyhin himmetidir muhabbetine göre, bilmiş olasız ve eğer şeyhden sûretle ırak* **/138/** *olsanız, ma'nâdan cehd edinüz, yakınlık bulasız.*

Ve şeyhiniz her kime halîfelik vermiş olsa ona muhabbetinizi şeyhe muhabbet bilesiz ve şeyhinize ettiğiniz hürmet ve izzeti edeb ü erkân birle ona dahi edesiz. Ol hürmet ma'nâda şeyhedir. Şeyhin ma'nâsını ondan ırak bilmeyesiz ve gönlünüzden, "Şeyh bundan ne ma'nâ gördü ki, hilâfet verdi." demeyesiz. Bu ona inkâr değil, şeyhe inkârdır ve nakz-ı ahd edip bu inkâr ile, neûzü bi'llâhi minh, gazab ile, şeyhin reddiyle merdûd-ı Hak olasız. Eğer ahyânen bu vesvese gönlünüze dursa, fi'l-hâl tevbe edesiz ve şeytân vesvesesini gönlünüzden taşra çıkarasız ve ol fikr ile hizb-i Rahmân'dan yüz döndürüp, şeytân çerisinden olmayasız ki, ol fikr sizi, saîd iken şekâvete meyl ettirir. Böyle bilesiz ve şeytân vesvesesine uyup, münkir sözüyle şeyhinize, halîfesi sebebinden inkâr etmeyesiz ve münkir ile hem-dem olup, tarîktan âşikâre söylemeyesiz.[111] *Ve münkir, Hakk'ı bâtıl anladığı için şeytândan beter düşmândır. Ve anın körlüğüne bir muhabbetiniz yerine bin edesiz ve halîfenüz yüzüne şeyhinizden sevgü nazarı ile bakasız ve onun buyurduğunu cânınıza şîrîn tutasız. Tâ ol muhabbet ile gönlünüz murâdına ve maksûduna yetesiz ve ikiliği terk edip, birlik ile göz açup, biri birden göresiz. Ol vahdete ermek için kesret addolunan şeylere kendilerinizi salmayasız. Benliği sizden bilmeyip, Hak'tan sanasız. Aksi hâlde mülhid mürîdden beter olursuz ve muhdese kadîm demekden azup azdırıcı olmaktan, bed-mezheplere uyup, azgun güm-râhlardan hazer etmezsenüz yüzü kara olasız. Zinhâr bu mezhebden hazer edesiz. Onların tiryâk dediklerini cânunuza ağudan beter bilesiz.*

Ehl-i sünnet ve'l cemâat mezhebi ki, şerî'at-ı Mustafa'dır, bir dakîka fevt etmeyesiz ve tarîkat edebiyle hakîkat yoluna giresiz. Ve tarîkatın edeb ü erkânı şerîat ile amel edip hakîkata yetmektir, bilesiz. Enbiyâ vü evliyânın doğru yoluna giresiz ve onların gittiği yol Hakk'a

110. "O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. " 28. Kasas sûresi, 88. (H)
111. Bu kelime metinde "söyleyesiz" şeklinde okunmaya daha uygun şekilde yazılmıştır. (H)

varır, siz bâtıldan yana sapmayasız ve Hak teâlânın emrini tutup, nehyinden ictinâb edesiz. Âkıbet bu revişle maksûdunuza yetesiz.

Eğer bu vasiyetlerim kulağınıza küpe gibi takasız ve bu dürerden kıymetlü gevheri zâyi' etmeyesiz. Âhir peyrev-i pîr olup birliğe yetişesiz ve pîrlik ne imiş tarîkatla bilesiz ve pîr olasız.

"هَذَا كِتَابُنَا يَنطِقُ عَلَيْكُم بِالْحَقِّ."[112] Ve salla'llâhu alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ve sellem."

Hz. Salâhî'nin **Cevâhir-i Tâc-ı Hilâfet** nâm eserinden:

"Hak oldur ki, hak kimde zuhûr ederse a'lâ ednâ demeyip Hakk'ı kabûl etmekten ibârettir. Gerekse ol kimse rütbeten ve sinnen kendinden asgar ola. Azîzimiz Seyyid Cemâleddîn (kuddise sırruhu'l-Muîn) hazretlerinden mervîdir ki: Bir gün Edirne'de Enîs Dede Efendi hazretleriyle Sezâî Efendi hazretleri azîzimizin tekkesini teşrîf buyurmuşlar. Esnâyı sohbette Enîs Efendi ile Sezâî Efendi beyninde, ma'rifete dâir bir emrde muhâlefet vâki' olup, nizâ'ları hadd-i kesrete karîb olmuş, hattâ beynlerinde kesret vâki' olur diye ahbâbı meclisten firâr etmişler. İkisi dahi murâkabe edip, hakîkat-ı emre bir zamân tefekkürden sonra Enîs Efendi, Sezâî Efendi'ye hitâb edip, "Yâhu hak sizin elinizde imiş. Biz bir küstâhlık edip, tarîkattan düştük. Kalk bizi kapıdan geçir, yeniden tarîkata girelim." diyu i'tizâr buyurmuşlar ve öyle etmişler, gerçeklerden Hû insâf! Evvelâ Enîs Efendi, reîsü'l-meşâyıh olup, ilmen ve ma'rifeten ve sinnen ve rütbeten Sezâî Efendi hazretlerinden büyük iken hakkı kabûlde nefsini bu menzile tenzîl eylemek ekber-i havârık-ı âdâtındandır. İşte edeb-i hak budur. Edeb-i hakîkat terk-i edebdir, ya'nî bir kimse bir fi'l-i nâmülâyime masdar olsa, muktezâ-yı edeb-i şerîat üzre ol kimse tevbîha müstahak olsa erbâb-ı hakîkat setr ile muâmele edip, onun fi'linden ığmâz-ı ayn etmekten kinâyettir. Esteîzü bi'llâh: (وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا)[113] buna nâzırdır. Zannolunmaya ki, kişinin edebsizlik etmesine ruhsat ola. Fe'fhem."

Hz. Sezâî'nin kemâline taalluk eden bir menkabe-i mühimmedir. Cenâb-ı Hak şefâatine mazhar buyursun. Âmîn.

Sezâî-i müşârünileyh bir mektûbunda, "Azîz peder-i muhteremim Enîs Efendi hazretlerinden hüsn-i teveccüh niyâz olunur. Sadr-ı âlî[114] hüsn-i zanlarındadır. Bâhusûs kethüdâ bey, nasıl senâlarındadır ki, ta'bîre gelmez. Tarîkat-ı Mevleviyye'nin sâhib-i vakti âb-rûyudur. "*Allah eksik etmesin.*" derler. el-Hamdü li'llâh, cümlesi i'ti-

112. "Bu bizim size hakkı söyleyen kitabımızdır." 45. Câsiye sûresi, 29.

113. "Onlar yalan yere şâhidlik yapmazlar ve boş, mânâsız sözle karşılaştıklarında vakarla geçip giderler. " 25. Furkân sûresi, 72. (H)

114. Enîs Dede, Sadrazam Koca Mustafa Paşa'nın şeyhi idi, ona işârettir.

kâd üzeredirler. Hak teâlâ i'tikâdlarına amellerini de hüsn-i a'mâle yetiştirip, kalblerini hayra tebdîl ve âlet-i hayr ede." (buyurmuşlardır).

Mektûbât-ı aliyyeleri meyânında tesâdüf ettiğim şu mektûb bir muvâsalet-nâmedir ki, bu seyâhati müeyyiddir:

"Mısır'da seccâde-nişîn-i feyz ü irşâd kerâmetlü Çelebi Efendi hazretlerine:

Hz. Pîr-i hakîkat-tenvîrin dergâh-ı arş-nişânlarına rûy-i aczi nihâde ve feyz-i akdeslerin istifâde birle, ahvâl-i bende-i efkendegî oldur ki, ibtilâ-yı kibâr-ı selef, tarîkat-ı aliyye dâîlerine dahi, ber-muktezâ-yı nisbet-i ma'nevî nefy ü isbât muâmelesi zuhûra gelip, geh nefy ile cezîre-bend ve geh nisbet-i sûrî kaydıyla vatan tarafına mihnet-i hecre peyvend olmağın, bir mikdâr dağdağa-i kesret yüz gösterip, birkaç gün perîşânlık elvermiş idi. Li'llâhi'l-hamd, yümn-i himmet-i pîrânla, taraf-ı şehriyârîden da'vet olunup, dergâh-ı âşıka avdet olunmuştur. Merâhim-i kudsiyânelerinden mercûdur ki, nefes-i rûh-bahşâlarıyla tekrâr ihyâ buyurup, çerâğ-ı kadîmlerine şu'le-bahş-ı rûhâniyyet olmaları niyâz olunur.

Nâkıl-ı niyâz-nâme-i bendegî, Mîr Ebûbekr-i Buhârî, tarîkat-ı Hz. Nakşıbendiyye muhlislerinden olup, ârzû-yı rû-mâl-i beyt-i atîk ile taraf-ı şeref-bahşâya rû-be-râh olmağın nazar-ı iksîr-i hakîkat-resânlarına feyz-mend buyurmaları mercûdur. Bâkî hem-vâre be-dergâh-ı pîrân niyâz-ı bendegân-ı hâsıl bâd."

İstanbul'da bulundukları sırada sadrazam Koca Râgıp Paşa'ya sûret-i müsâferetlerini, Edirne'de kayınpederleri Şeyh Seyyid Osmân Efendi'ye yazdıkları mektûbda şöyle nakil buyuruyorlar:

"Saâdet-mendim, cânımdan azîzim! Cenâb-ı Allâh, ru'yet-i cemâliyle ve vuslât-ı dâimede dâim eyleye. Âmîn.

Muktezâ-yı (كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ)[115] *Yarınki günün kaydını men' etmekle ibn-i vakt olmak tarîk-ı ehlu'llâha vâcib olmuştur. Binâ-berîn elyevm âfiyet-nişîn olup ertenin fikrinde değiliz. Sadr-ı devlette olanlarla görüşmeden ihtirâz ederdik. Mübtelâ olduk, da'vet ederler, varmasak olmaz, varsak inkıbâz-ı derûn mukarrer. Bu vechile Zât-ı mutlak sıfât kaydıyla mücâhede çektiriyor. Zâhiren her bir mertebede bir terbiyesi var."*

/139/ ŞEYH SÂDIK EFENDİ

Hz. Sezâî'nin tarîkat-ı aliyye-i Uşşâkiyye'den Şeyh Muhammed Sâdık Efendi hakkında manzûme-i târîhiyye inşâd etmesi, ona mülâkî olup olmadığı mes'elesini ortaya çıkarmıştır. Bu bâbda arz-ı îzâhât edeyim:

115. O, her an yeni bir ilâhî tasarruftadır." 55. Rahmân sûresi, 29. (H)

Sâdık Efendi, Edirneli Şâir Bâdî Efendi'nin, **Ravza-i Edirne** nâm eserinde muharrer olduğu üzere Edirnelidir. Şeyhi Kuloğlu Mustafa Efendi, onun şeyhi Gelibolulu âlim Sinân Efendi, onun şeyhi Ömer Karîbî, onun şeyhi Memi Cân, onun şeyhi Cenâb-ı Pîr Hüsâmeddîn-i Uşşâkî (*kuddise sırruhu'l-bâkî*)'dir.

Bu zât-ı muhterem (Şeyh Sâdık Efendi) 1094/(1683) ve Hz. Sezâî'nin nazarındaki işârete göre 1101/(1690) târîhinde gülşen-i lâhûta sefer etmiştir. Edirne'de Zindân altında, Tatar Han kurbünde Dârü'l-hadîs'e giden câdde üzerinde defîn-i hâk-i gufrândır.

Hz. Sezâî'nin manzûme-i târîhiyyesi:

Kutb-ı âlem şeyh Uşşâkî o hem-nâm-ı habîb
Vâsıl olmuşdur hakîkat ilminin esrârına

Zulmet-i unsurdan evvel yirmibir yıl kurtulup
Mazhar olmuşdu o zât-ı pâk Hak envârına

Râh-ı aşka halkı irşâd eyledi bâ-emr-i Hak
Devrini tekmîl idüp gitdi bekâ gül-zârına

Feyz-i istimdâd ile didim **Sezâî** *târihin*
"Hû" diyüp Sâdık Efendi gitdi vahdet dârına
(هو دیوب صادق افندی کتدی وحدت دارینه) = 1122

İrtihâllerine 1094 senesi esâs addolunursa Hz. Sezâî'nin müşârünileyh ile mülâkâtı mümkün değildir. Eğer 1122 târîhinden, ikinci beyitte gösterildiği üzere 21 tenzîl olunursa 1101 kalır ki, Hz. Sezâî onsekiz yaşında Edirne'yi teşrîf buyurmalarına nazaran üç sene kadar şeref-i sohbetlerinden müstefîd oldukları istidlâl olunur. 1122'de irtihâlleri gayr-i vâki'dir.

Cenâb-ı Şeyh Sezâî-i Gülşenî-i feyz
Bu abd-i kem-teri **Vassâf***'ı müstenîr eyler*

Kemâl-i ka'bı kerâmâtı ebher ü azhar
Dü-çeşm-i şevkımı hak-bîn idüp karîr eyler

Dil-i hazînimi pervâne-i muhabbet idüp
Civâr-ı şu'le-i irfânda müstedîr eyler

(Sezâî-i Gülşenî'nin) Âsâr-ı Aliyyeleri:

1. Müretteb **Dîvân**-ı şerîfleri.
2. Hz. Mısrî'nin "*Ben halk içre âyîneyim her kes bakar bir ân görür.*" gazeline şerhleri.
3. **Mektûbât**-ı aliyyeleri. **Mektûbât**-ı aliyyeleri de matbû'dur ve cidden pek mühimdir; teberrüken bir kaçı nakl olundu.

/140/ Mektûbâtının birinde, "*Benim Edirne ve havâlîsinde beşyüzbin adam sâhib-i nisbet dervîşim vardır.*" buyuruyorlar ki, şöhret-i aliyyelerinin ne mertebe tevessu' ettiğine delîldir.

Mahdûmları Sâdık Efendi hazretlerine yazdıkları mektûbdur:

"*Benim basar-ı basîretim oğlum! Seni her hâlde Allah ve erenlere emânet ettim. Hak teâlâ encâmını hayr eyleye. Vaktini ganîmet bilip nefsini bilmeğe çalışasın. Zîrâ bedeninde feyz ü ihsân olunan kuvâ emânettir. Fırsat elde iken tahsîl-i kemâle vaktini sarf edesin. Dâimâ nefsine muhâlefet üzere olasın. Halkın cevrini mücâhede-i nefs addedip, tahammül ile rûhun kuvvet bulur. Bâtının dahi mazhar-ı terakkî olur. Dünyânın vakti üç-beş gündür, aldanıp fırsatı fevt etme, mücâhededen hâlî olma ki, mücâhede bahr-ı müşâhededir. Tenbel ve battâl adamlara uymayasın. Mülhidlerle görüşmeyesin. Ehl-i sünnet ü şerîat u tarîkattan muhkem olanlarıyla yâr u karındaş ol.*

Bu tarafa gelmek murâd olunursa, âhiret kardeşim Şeyh Ali Efendi ile görüşüp, ba'dehû tarafımıza gelesin. Müsellemî Seyyid Osmân ile, sadr-ı devlet oğluma gönderdim. Hak teâlâ hayr ihsân ede. Benim oğlum! Bir şey ile bağlanmayasın. Babana uymağa sa'y edesin. Zîrâ dünyâya bağlananlar sonra peşîmân olmuşlardır.

Büyük hemşîrenizin Ebu'l-Vefâ Muhammed nâm-ı latîfinde bir oğlu olmuştur. Allâh teâlâ sizi de, onu da muammer eylesin. Âmîn. el-Bâkî hüve'l-Kerîm."

* * *

Ahıbbâsından bir zâta gönderdiği mektûbtur:

"*Benim rûh-perver ve hakîkat-eser oğlum!* **Hûş-der-dem** *ile mukayyed olarak dâimâ müteyakkız bulunup, aklını nefesine rabt edesin. Tâ ki, cemî' evkâtın zikr-i dâim ile geçe. Zîrâ cümle zî-rûh bi'z-zarûr zikr-i Hak'tadır; ammâ zikrlerinden âgâh değillerdir. Ma'rifet-i zikr insâna mahsûstur. Her zî-rûh nefes alıp verdiği 'hâ'dır ki, onunla hayât bulurlar. Ammâ,* (وَلَكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ)[116] *buyrulmuş. Nefesinden gâfil olanlar da sâir hayvânât gibi addolunur. Nefesi, Rahmâniyyeye mazhar olanlara gaflet-i* (ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ)[117]

116. "Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız." 17. İsrâ sûresi, 44. (H)
117. Onu, aşağıların en aşağısına ittik... " 95. Tîn sûresi, 5. (H)

müstesnâ olur. Basîret üzere olup, bir nefes Hak'dan gâfil olmayarak tarafımıza rabt-ı küllî ile evkât-güzâr olmağı sa'y-i cidd edesin. Rızâ-yı peder ü mâder ile **/141/** *mukayyed olasın ki, onların rızâsı bizim rızâmızdır.*

Peder-i vâlâ-güher hazretlerine gül-deste-i duâmın teblîği mercûdur. Dâimâ hıfz-ı Hudâ'da olup, sâye-i devletleri üzerinizden eksik olmaya. el-Bâkî hüve'llâh."

İbrâhîm Efendi nâm zâta yazdıkları mektûb:

"Hz. Allâh, nûr-ı feyz-i tecellî-i Cemâl-i Lâ-yezâlî'den karîrü'l-ayn edip, ke-mâ-hî eşyâda Vech-i mutlakı müşâhede ile ulu'l-ebsârdan eyleye. Âmîn.

Benim sadâkat-kârım, cânımdan eazzım! Size iştiyâkım ol mertebededir ki, güncâyiş-pezîr-i havsala-i hurûf değil. Eğerçi nev-be-nev tecellî-i irâdî zuhûruyla, Cenâb-ı Allâh nevâziş-hâtır etmede. Ammâ, "Eski hammâm, eski tas. " derler; fakîr, eskiceyim. Hak teâlâ hayr ile bir vakt-i meymenet-âsârda mülâkât müyesser eyleye.

Cânım İbrâhîm Efendi! Dâimâ derûnunu inbisât üzere tut. Sıfat-i celâli, cemâle tebdîl eyle. Cümle ile hüsn-i zindegânî eylemeni isterim. Dünyâ ahvâl-i tecellîdir. Ânen-fe-ânen tebeddül ü tegayyürdedir; ricâline dil-beste olmak olmaz. Hâl ise geçmektedir; geçen şey'e nice dil-beste olunur. Her hâlde razı olup, sâhib-i tecellîye gönül bağlayıp, zevk-ı dâime vâsıl olasınız.

Tekkede olanların cümlesi aşk u muhabbet ve arz-ı hulûs ederler. Müsellem dervîş Ahmed, arz-ı hulûs eder. Bir necl-i mükerremi dünyâya gelmiştir. Hüsn-i nazarınızı ricâ eder. el-Bakî hüve'llâh."

Bunu da Senâî Efendi hazretlerine yazmışlardır:

"Peygamberimiz (salla'llâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: (أنا وأتقياء أمتى براء عن التكلف)[118]

تكلف بر گرفتم از ميانه
دعا گفتم فاما عاشقانه[119]

Hem-râh-ı bâb-ı rızâda sâbit kadem olmağla, mahviyyetle, abd-i mahz olmağla zümre-i ahrâra dâhil ve cennet-i irfâna vâsıl olup, zevk-ı dâime nâil olasınız.

Cânımdan eazzım! Me'mûr olduğunuz vedîa-i kübrâya istikâmetle adâlet-i fıtrîyile amel-i ibâdet-i nefsîden hezâr-ı ber-terdir. Her rûz ki, hıdmet-i ibâda şürû' buyruldukta, vü-

118. "Ben ve ümmetimin müttakîleri, tekellüften berîdirler." el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, c.I, s.201'de, "Ben ve ümmetim... " şeklindedir. (H)

119. "Ortalıkta zor bir işe kendimi kaptırdım; âşıklardan olayım diye duâ ettim." (H)

cûd-ı zıllînizi nefes edip, sâhib-i şer'i isbât ile azîmet lâzımdır. Hattâ hatânız dahi sevâba mübeddel ola. Cemî'-i evkâta, ibâdet-i mahz ile mürûr ede. Zîrâ hulûs-ı derûnunuz meşhûdumuzdur. Cenâb-ı Allâh, muhlisler gürûhundan ayırmayıp, onlarla haşr eyleye. Ve'l-Hatmu ve's-salât."

* * *

/142/ Hz. Sezâî, gülşen-i irfânın bülbülü bir zât-ı âlî-sıfât idi. Âsâr u eş'ârını okuyup da bûy-ı irfândan neş'e-yâb olmayan insân tasavvur olunamaz.

Şuarâdan Nâilî-i Kadîm, Edirne'de Gülşenî âlemine alâkasını şu beyitleriyle söylüyor:

Dergâh-ı Gülşenî'ye olanlar nihâde-rû
Gül gibi bir kadehle olurlar güşâde-rû

Olmuş gül ü benefşesi gûyâ o gül-şenin
Pîrân kad-i hamîde civânân sâde-rû

Hem-reng-i vahdet olmuş o gül-zâr-ı feyzden
Berg-i hazân resîde gül-i tâb râde-rû

Bây u gedâsın Edrine'nin eylemiş tamâm
Dâmân-ı pîr ü dest-i irâdet fütâde-rû

Cûyâ-yı himmetiz tutalım biz de **Nâilî**
İrşâd ümîdi ile tarîk-ı reşâde rû

(Sezâî-i Gülşenî'nin) Eş'ârı:

Vücûdum mülkünün sultânı sensin
Muhakkak cânımın cânânı sensin

Vücûdum eyledim isbât her ân
Ki bildim aslımın burhânı sensin

Tecellî nev-be-nev itmekde sensin
Ayân gördüm zuhûrun şânı sensin

Ne derd kaldı ne dermân bu arada
Kamunun derdi sen dermânı sensin

Sezâî varını mahv itdi şimdi
Hemîn mevcûd olan ihsânı sensin

* * *

Muhammed ma'den-i sıdk u safâdır
Muhammed menba'-ı cûd u atâdır

Muhammed bâis-i îcâd-ı âlem
Muhammed mûcid-i her-dû-serâdır

Muhammed'dir vücûd-ı Hakk'a mir'ât
Muhammed bak ki nice Hak-nümâdır

Muhammed'den zuhûra gel cüz' ü kül
Muhammed cümleye çün mübtedâdır

Muhammed âline ashâbınâ hem
Salât eyle Sezâî hak edâdır

* * *

Derûnum âteş-i aşkınla yandır Yâ Rasûla'llâh
Dil-i teşnem mey-i vaslınla kandır Yâ Rasûla'llâh

Firâkın âteşi bağrım yakup eşkim revân itdi
Dü-çeşm-i intizârım dolu kandır Yâ Rasûla'llâh

İçenler câm-ı aşkın bâb-ı Hızır'a iltifât itmez
Senin aşkın hayât-ı câvidândır Yâ Rasûla'llâh

Sen ol şems-i hakîkatsın ki âlem cümle zerrâtın
Vücûdun bâis-i kevn ü mekândır Yâ Rasûla'llâh

Sezâî derd-mendin bâb-ı lutfun iltică eyler
Bilür kim dergehin dârü'l-emândır Yâ Rasûla'llâh

* * *

/143/*Hazret-i Hakk'ın habîbi sevgili bir dânesi*
Oldığüçün oldu âlem hüsnünün dîvânesi

Zât-ı pâkindir sebeb bu âlemin îcâdına
Olmasa teşrîfin olmazdı cihân kâşânesi

Yâ Rasûla'llâh visâlin bezmine şâyeste kıl
Tâ gönül olsun şarâb-ı aşkının mestânesi

Âşıkın ancak murâdı hazretinden kim ola
Âşinâ-yı bezm-i hâssın âlemin bîgânesi

Kenz-i aşkın mahzeni olmuş **Sezâî** *gâlibâ*
Hiç imâret istemez bu gönlümün vîrânesi

* * *

Dil-hânesine tâb virir nâr-ı muhabbet
Pür-âteş olur gonca-i gül-zâr-ı muhabbet

Ketm eylemesi vâcib imiş hubb-i fuâdı
Cân terkin ırur eyleyen ızhâr-ı muhabbet

Dâd u sitedi nakd-i dil ü cân olur ancak
Cân virmek imiş sûdî-i bâzâr-ı muhabbet

Âb u gili hûn-ı dil ile oldu sirişte
Her hışti ser-i âşık imiş dâr-ı muhabbet

Hûn-ı dili bâde ciğeri naklî-i bezmi
Hep böyle olur meşreb-i mey-hâr-ı muhabbet

Mansûr ideriz biz nigehi dâr-ı alâdan
Bî-bâk **Sezâî** *yine ser-dâr-ı muhabbet*

* * *

Gel dikensiz gül dilersen gül-şen-i irfândadır
Bûy-ı cânânı taleb kıl gül-sitân-ı cândadır

Mürşide dil vir dilersen kenz-i aşkı bulmağa
*'***Küntü kenz***' esrârı zîrâ kümmel-i insândadır*

Akl ile vasfını idrâk eylemek emr-i muhâl
Kim tecellîsi beyân-ı küll-i yevmin şândadır

Yâr ile birlik dilersen sen seni sür aradan
Sırr-ı vahdet zevkı çünki ***'men aleyhâ fân'****dadır*[120]

Ma'ni-i ilm-i ledünnîden haber-dâr olmağa
Bu vücûdun âyetin oku ***Sezâî*** *andadır*

* * *

Sarây-ı ***'lî-maa'llâh'****ı gönüldür*
Tecellî-hâne va'llâhi gönüldür

Ne istersen yürü var andan iste
Muhakkak sırrın âgâhı gönüldür

*Yürü gezme beyâbânda zâr u giryân**
Hudâ'nın ulu dergâhı gönüldür

Ziyâ-güster olur kevn-i vücûda
Semâ-yı sadrının mâhı gönüldür

Raiyyetdir kamu a'zâ ***Sezâî***
Vücûd iklîminin şâhı gönüldür

/144/ Münâcât:

آیینهء جان نما روی درخشان تو
قبله که اینما ابروی بي شان تو

حق نبی ذات تو بر همه خلق جهان
کشته مرا این عیان ذات تو برهان تو

علت غائیه شد ذات تو بر کائنات
جوهر هر جزؤ وکل کرده شد از کان تو

اول آخر توبی باطن وظاهر توبی
بهر تو شد آشکار این همه اعیان تو

120. (كُلُّ من عَلَيْهَا فَان . وَيَبْقَى وجْهُ رَبِّك ذُو الْجَلَال وَالْإِكْرَام) "(Yer) üzerinde bulunan her şey yok olacaktır. Yalnız Rabbinin, celâl ve ikrâm sâhîbi yüzü (zâtı) bâkî kalacaktır. " 55. Rahmân sûresi, 26, 27. (H)

شان تو ظاهر زخود بر همه عالم جلی
بهر تماشای ما کردهء پنهان تو

عشق تو بر جان ما چون که بشه رونما
هر که کجا نبکرم دیدم از وآن تو

گرچه ه ذات شما هیچ ندانت کس
بهر زواجب عیان کردهء امکان تو

دست زکسب جهان بندهء تو میکشد
زآنکه بروی زمین سرتسر از خوان تو

لذت جرمی چشد زآنکه ایا ذوا الکرم
تاکه سزایی شود مظهر عفران تو [121]

Türbe-i şerîfelerini ziyâret emeliyle 1324/(1906) senesinde Edirne'ye azîmet etmiş idim. Hîn-i ziyârette tahassul eden neş'e-i fakîrânem pek yüksektir. Türbede müstakillen medfûndur. Tâc-ı şerîflerinin üzerine alâmet-i kutbiyyet olmak üzere siyâh destâr sarılmıştır. Rûhâniyyet-i azîme içinde ziyâret-gâh-ı ins ü cândır.

Türbesinin kapısının üstünde yukarda nakl eylediğim hikâyeye müsteniden şu na't-ı şerîf taşa mahkûktur:

Eyâ şâh-ı rusül rahm it Sezâî derd-mendindir
Kapun bekler kadîmî hidmetinde pîr-perverdir

121. "Cânı gösteren ayna senin parlak cemâlindir. "Eynemâ" kıble-gâhı senin şansız kaşındır.
Hak Nebî, bütün cihan halkına senin zâtını gösterdi. Böylece zâtın, ayan beyan bana da göründü. Senin Zâtın, kâinâttaki her şey için esas hedef oldu. Her cüz ve küllün cevheri, senin yarattığın madenden meydana geldi.
Evvel ve âhir, zâhir ve bâtın sensin. Senin bütün tecellin, seni ortaya çıkarmak içindir.
Âlemindeki bütün varlıklarla Senin şânın ortaya çıkmıştır. Temâşâ etmemiz için senin sırların âşikar oldu.
Senin aşkın, rûhumuzda yüz gösterince, her nereye baksam orada Seni görürüm.
Gerçi Senin zâtını hiç kimse tam olarak tanıyıp bilemez. Senin varlığın her zorunlu olan şeyi âşikâr etmiştir.
Yer yüzü sofrası senin nimetlerinle baştan başa dopdolu olduğu halde, senin kulun dünyayı kazanmaktan el etek çekmiştir.
Ey kerem sâhibi! Senin gufrânına nâil olabilmek için cürmün lezzetini tatmak ister; tâ ki, Sezâî senin mağfiretine mazhar olsun " (H)

* * *

Sezâî derd-mendin bâb-ı lutfun iltecâ eyler
Bilir kim dergehin dâru'l-emândır Yâ Rasûla'llâh

Âsitâne-i aliyyeleri kapısında ise,

"Menba'-ı feyz ü hidâyetdir makâm-ı Gülşenî
Cây-ı emn-âbâd imiş dâru's-selâm-ı Gülşenî

Sûret erbâbı Sezâî anlamaz nutk ise de
Ma'nevî ilhâm imiş çünki kelâm-ı Gülşenî "

manzûmesi müsâdif-i nazar olur. Semâ'-hânesi geniştir ve minber vardır. Gâyet ferahdır. Hz. Pîr efendimizin halvet-hâneleri minberin yanındadır. Mübârek ayaklarının bastığı tahtalar, el'ân muhâfaza olunmuştur. Öptüm, yüzüme gözüme sürdüm.

Hz. Pîr'in irtihâlinden yüz küsûr sene sonra kabirlerini su basmış; rü'yâda dergâhın hatîbine mükerreren i'lâm buyurmuşlar. Bunun üzerine, ta'zîm ile **/145/** ve hükûmetin inzimâm-ı ma'lûmâtıyla meşâyıh-ı hâzıra ve erkân-ı hükûmet ve cemm-i gafîr huzûrunda, zikr-i şerîf ile kabirleri açılmış; cesed-i mübârekleri ter ü tâze görülerek, hatîb-i mûmâileyh ma'rifetiyle çıkarılıp, tevhîd-hânenin mihrâbının sol tarafındaki birinci hücreye konulmuş. Kabirdeki su mahzûru izâle ve ta'mîrât icrâ ve etrâfı ba'de't-terhîn ve demir ıskara (ızgara) i'mâl olunduktan sonra tekrâr defn dolunmuş olduğunu ve bu müddet zarfında cesed-i latîflerinden tereşşuh eden râyiha-i latîfenin tevhîd-hâneyi doldurduğunu esnâ-yı ziyârette, bu abd-i ahkara delâlet buyuran ve Hz. Sezâî'nin sülâlesinden bulunan merhûm Şeyh Tal'at Efendi nakl ü beyân eylemişti. Şeyh Tal'at Efendi, bu vak'ayı aynen müşâhede eden Demirci Topuzoğlu'ndan nakl ile söylemişti.

Edirne'ye daha sonraları birkaç def'a ziyârete gittim. Son def'aki ziyâretim, 1341/(1925) senesine müsâdifdir. Cenâb-ı Pîr'in türbe-i muattaralarına rû-mâl oldum. Hâl-i hâzırda hânkâhın seccâde-nişîni bulunan efendide neş'e-i tarîkattan ziyâde neş'e-i dünyâ gâlib geldiğinden, türbe-i şerîfeyi örümcekler, tozlar istîlâ etmiş. Hattâ meczûbun biri türbeye girip, Hz. Sezâî'nin sandûkası üstündeki çukanın yarısını kesmiş, çalmış ve satmış olduğundan, sandûkayı o hâlde görüp, çok müteessir oldum. Mehmâ-emken tathîrâtına fi'len çalıştım.

Daha garîbi şu ki, cildleri bozulmuş, sahîfeleri eskimiş masâhif-i şerîfeyi gûyâ hıfz edecek başka bir yer kalmamış gibi, sandûkalarının üstüne, bir sahhâf dükkânının manzarasını arz eder vaz'iyyette istif edilmiş gördüm. Kemâl-i cesâretle onları topladım, türbede pencere üstündeki boşluklara kaldırdım.

Evkâf-ı mahalliyyenin azîm indirâsa uğraması, hânkâh hizmetinde bulunanların derd-i maîşete düşmesi, buraya hakkıyla hizmet ve i'mâra gayret hissini söndürmüştür. Ricâl-i vilâyet ve ağniyâ-yı memlekette ise neş'e-i ma'nâ sönmüş olduğundan, bu gibi makâmât-ı mukaddese dahi bakımsızlığa mahkûmdur.

Hz. Sezâî, âteşîn nutuklarıyla, hakâyıka müteallik ilâhîleriyle umûm ehl-i tarîkatın ma'lûmu, mergûbu olduğundan, türbe-i latîfelerinin her hâlde ta'mîr ve tezyîni için bir sâhib-i hamiyyetin ortaya çıkıp, bu saâdete ermesi eltâf-ı ilâhiyyeden ümîd olunur.

Maa't-teessüf bir hakîkatten daha bahs edeceğim. O da, vaktiyle her zamânda müteaddid ricâlu'llâh yetiştiren tarîk-ı feyz-i refîk-ı Gülşenî dahi, bugün mahrûm-ı ricâldir. Âtîde terceme-i hâl-i ârifâneleriyle tezyîn-i sahîfe edeceğim merhûm Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi hazretlerinden sonra büsbütün denilecek derecede sönmüştür.

/146/*Bir hüsn-i cihân-firîbe düşdüm*
Bir hastası çok tabîbe düşdüm

buyuran Hz. Sezâî efendimiz zamânında hasta-i hicrân-ı aşk-ı marzâ-yı ma'nâ çok imiş. Şimdi ise, ne o hüsn-i cihân-firîbi görecek göz, ne de tabîb-i aşkı bulmağa kâbiliyyet sâhibi bir öz kaldı. Erbâb-ı aşk u muhabbetin yüreğini dâğ-dâr edecek bir hâldir. Erbâb-ı velâyet eksik değildir. Ancak halkın isti'dâdı muntafî oldu. Bu seseble,

***Hakkıyâ** mahrem bulunmaz râz-ı aşka bu zamân*
Halk-ı âlemden anın çün ihtifâ ister gönül

neşîdesiyle terennüm-sâz olarak gûşe-nişîn-i hafâ oldular. Yâ Rabbe'r-Rahîm! Sen Azîmü'ş-şân bizlere lutfunla muâmele buyur.

Bâğ-ı dili bî-berg ü giyâh eyleme Yâ Rab
Hırmen-geh-i maksûdu tebâh eyleme Yâ Rab

Nakd-i emelim virme yeter bâd-ı hevâya
Sermâye-i ümmîdimi âh eyleme Yâ Rab

Dîvânçe-i a'mâl-i tefe'ül ola ferdâ
Ol günde beni nâme-siyâh eyleme Yâ Rab

Ben mu'terifim eylediğim cürm ü günâha
Şermende-i şermî-i günâh eyleme Yâ Rab

Ma'mûr ider mülk-i dili ceyş-i hayâlin
Ol milketi bî-hayl ü sipâh eyleme Yâ Rab

Ahvâlimize ayn-ı inâyetle nazar kıl
Tündî vü gazab ile nigâh eyleme Yâ Rab

***Dervîş Rızâ** sâye-nişîn-i keremindir*
Ser-şârını bî-tarf-ı külâh eyleme Yâ Rab

Mevlidî Süleymân Çelebi (*kuddise sırruhu'l-âlî*) hazretleri manzûme-i latîfesinde:

Sana lâyık kullar ile hem-dem it
Ehl-i derdin sohbetine mahrem it

buyuruyor ki, bir veliyy-i kâmil ü mükemmile hem-dem ve onun sohbetine kâbiliyyet sâhibi, mahrem olmak için temennî-i mahzdır. Tafsîli cildler dolduracak hakâyık-ı ma'nâyı şâmil bir beyyine-i münîfedir.

Himmeti şâmil, derd-i mürîdâna devâyı kâfil olan Hz. Pîr İbrâhîm-i Gülşenî ve pîr-i sânî Cenâb-ı Sezâî hazerâtından ümmîd-i şefâat besleriz. Onlarda buhl yoktur. Cümlesi neş'e-i kâmile-i Muhammediyye'dedir. Biz abd-i kem-terlerini de her-hâlde mahrûm-ı kerem ü şefkat buyurmazlar.

Nâ-ümmîd-i vuslat olma ber-murâd eyler seni
Vâkıf-ı her-hâl olan Allâh kâfîdir gönül

/147/ Evrâd-ı Gülşeniyye:

Vird-i Settâr'dır. Her gün sabâh namâzının edâsını müteâkib kırâat olunur.Vird-i Settâr'ı müteâkib sûre-i Yâsîn, kısmen sûre-i Ve's-sâffât, sûre-i Vâkıa ve sûre-i Haşr'ın nihâyeti ve sâir âyât-ı mürettebe-i Kur'âniyye, hatm-i şerîf kırâat olunur. Ba'dehû salât-ı Meşîşiyye ve "seyfü'd-duâ" denilen ed'ıyye-i me'sûre okunur.

Vird-i zuhr, sûre-i Mülk'dür, esâsen umûm şuabât-ı tarîkat-ı Halvetiyye'de okunur. Zikr-i şerîfden mukaddem kırâat cümle-i usûldendir.

Vird-i asr, sûre-i Nebe'dir.

Gülşenîler, müctemian sûre-i Mülk okurlar, kelime-i tevhîd çekerler, ism-i Celâl okurlar, hızb-i zikr yaparlar.

Etvâr-ı Seb'a:

Nefs-i emmâre, nefs-i levvâme, nefs-i mülhime, nefs-i mutmainne, nefs-i râziye, nefs-i merzıyye, nefs-i sâfiye üzerine mürettebdir.

Birinci tavrın zikri, 'Kelime-i tevhîd"dir.

İkinci tavrın zikri, "Yâ Fettâh, Yâ Vedûd, Yâ Allâh",

Üçüncü tavrın zikri, "Yâ Hû",

Dördüncü tavrın zikri, "Yâ Kâdir Hak",

Beşinci tavrın zikri, "Hayy",

Altıncı tavrın zikri, "Kayyûm",

Yedinci tavrın zikri, "Kahhâr" esâmî-i mübârekesidir.

İkmâl-i sülûk eden bir mürîd, her gün şu sûretle zikr-i dâimde bulunur:

	Cumartesi	Pazar	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma
Kelime-i tevhîd:	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
İsm-i Celâl:		2000	2000	2000	2000	2000	2000
İsm-i Hû:			3000	3000	3000	3000	3000
İsm-i Hak:				4000	4000	4000	4000
İsm-i Hayy:					5000	5000	5000
İsm-i Kayyûm:						6000	6000
İsm-i Kahhâr:							7000

Bi-hakkın ehl-i tarîk olanların ne mertebe meşgûl-i zikru'llâh olduğunu bilirse insân, öyle bir yolun ehli olmak için nasıl çalışmak lâzım geleceğini idrâk etmiş olur.

/148/ Etvâr-ı seb'ayı nazmen ta'rîf ve esrârını teşrîh etmek üzere Hz. Sezâî'nin mutavvel bir kasîdesi vardır ki, buna **"Şümû'-ı lâmi'"** nâmı verilmiştir. Dâmâd-ı mükerremleri Ahmed Müsellem Efendi hazretleri gâyet ârifâne şerh etmiştir. İsmi **Şerh-i Kasîde-i Şümû'-ı Lâmi' fî-Beyân-ı Etvâr-ı Sâbi'**dir. 1310/(1892) senesinde tab' olunmuştur. Tafsîle vukûf hâsıl etmek isteyenler onu mütâlaa eylemelidir.

Hulâsatü'l-hulâsasını Cenâb-ı Pîr şöyle beyân buyururlar:

"Kelime-i 'Lâ-ilâhe İlla'llâh' nûru, mâî renktir. Bu makâmda olan sâlik dâimâ nefs-i emmâre sıfatlarıyla cenkte olur. Ne vakit ki, tevhîdi kuvâ-yı nefse gâlib görür, nûru eşyâda zuhûr eder. Safvet buldukca nûr-ı eşyâdan ayrılır, sâf zuhûr eder. Bu menzilde ekser sâlik,

rü'yâsında ma'deniyyât ve nebâtâta müteallık şeyler ve hayvânâtın envâı ve nâkıs insânlar ve çarşular ve zâbitân ve asâkir görür.

Ve sâlike **ikinci ism-i şerîf**, rü'yâsında, yâ müşâhedesinde yazılmış görünür. Altun renkte, yâhûd sarı hat ile, yâhûd kendi tevhîd sürerken mukâbilinde, "**Allâh**" ism-i şerîfi sürmeğe başlarlar. Bu menzilde Cennet ve Cehennem sıfatları fark olur. Bundan sonra tâlibe ism-i Celâl kulâğma ta'lîm olunur. Ol sâlik ikinci isme isti'dâd kesb etmiştir ki, "**Yâ Fettâh, Yâ Vedûd, Yâ Allâh**"dır.

Nefs-i Levvâme: Bu menzilde sâlik ekseriyâ, Hûr u gılmân, melâike ve âsumân u nücûm-ı rahşân ve kanâdîl-i fürûzân ve çerâğân-ı debistân ve lücce vü umman ve âb-ı revân ve kitâb ve mihr ve kuyumcu ve bunlara muâdil suver-i bî-pâyân müşâhede eder, rikkat-i kalb hâsıl olur. Nûru sarıdır. Tâlib, mürşidine mürâcaat etmelidir.

Üçüncü ism-i şerîf ki, "**Yâ Hû**"dur. Menziline, "**mülhime**" derler. Bu menzilin nûru kırmızıdır. Makâmı tecrîddir. Bu menzilde nefs fenâ bulur. Bunda râhibler, kâfirler zuhûr eder. Kiliseler, deyrler, mey-hâneler, hûb-rûlar, mestâneler, çalgılar görünür. Bunda rü'yâda kâfir görse, nefs, fenâ fi'llâh sıfatıyla muttasıf olur. Bunda gayri inkâr-ı mecâzînin hükmü kalmaz. Bunda sâlike ism ü resm-i nûr zuhûr ettikten sonra **dördüncü**nün âsârı zuhûra başlar.

Eşyâyı câmiiyyet haysiyyetiyle kendüye âid ve râci', belki sâcid müşâhede eyler ve kendüye tâc, hırka ihsân olunur, /149/ görür. İsm-i şerîfi, "**Yâ Kâdir Hak**"dır. Nûru beyâzdır. Makâmına, "**mutmainne**" derler. Aşk menzilidir. "makâm-ı mansûr" da derler. Bunda Hak teâlâ, sıfat tecellîsiyle zuhûr eder. Ammâ rûh tecellîsi de, Hak sıfatıyla zuhûr etmek ihtimâli ve alâmâtı vardır. Hak tecellîsi olursa sâlik cümleden fenâ ve acz ve tezellül ve iftikâr üzere olup, cümleye kemâl üzere nazar eder ve cemî' zuhûrâtı kemâl üzere görür. Eğer müşâhede-i Hak eylediği rûh tecellîsi ise, kendüde enâniyyet ve varlık zuhûr eder ve kemâli kendüye tahsîs eyler. Ziyâde imtihân yeridir. Gaflet olunmaya ve bu makâmda sâliki yokluk cânibine tergîb eylemek gerektir. Buraya dek Esmâu'llâh "**Yâ**" ile ta'lîm olunur. Bundan öte "Yâ"sız ta'lîm olunur.

Beşinci menzil, "**Râziye**"dir. ism-i şerîfi "**Hayy**"dır. Nûru yeşildir. Rü'yâda Hz. Ali (kerreme'llâhu vecheh) efendimizi, yâhûd sadâ-yı dil-firîblerini işitir veyâ kendi mürşidini veyâ pîrân-ı hakîkat efendilerimizden birini kemâl-i nûrâniyyet ile münevver, yeşil elbiseli, gâyet güzel görür. Bunda, rûhda fenâ bulur. Bu menzile, "**taayyün-i evvel**" derler. Makâm-ı ayândır. "Âlem-i ervâh-ı hakîkî" ve "âlem-i kudsî" dahi derler.

Altıncı menzil ki, buna, "**âlem-i amâ**" dahi derler. **Makâm-ı merziyye**'dir. İsm-i şerîfi, "**Kayyûm**"dur. Nûr-ı basît zuhûr eder ki, siyâh renktir. Bunun vâkıâtı beşinci gibidir. Münevver kubbeler, semâ üzere yazılmış Âyete'l-Kürsî ve kendüyü tilâvet eder görmek ve kendüyü Kürsî üzere suûd eyler müşâhede etmek.

Bundan sonra kar, yağmur ve havâ gibi latîf ve bî-renk şeyler zuhûr eder ki, ***yedinci makâm-ı sâfiye****'dir. İsm-i şerîfi "****Kahhâr****"dır. Bunda cümle taayyünât mahv ü fânî olup, vücûd-ı sâlik ve nefs ve rûh ilmi, bi'l-külliyye zât-ı Hak'da helâk olup, Hak'dan gayri kalmaz. Bu makâmda vücûd-ı sâlikte, zât-ı Hak tecellî edip,* (لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ)[122] *nidâ eder. Çünki cümle vücûd-ı sâlik fânîdir. Yine Hak Teâlâ, kendi cevâb verir:* (لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ)[123] *der ve câm-ı tecellî-i zâtından bi-zâtihî sâlike sunup, sâlik nûş ettikte zât-ı Hak'la bâkî olup, bu menzile, "nefs-i sâfiye" ıtlâk olunur.*

Bunda, nûrda renk olmaz. Cümle nûrlar bu nûrdan zuhûr eder. Meselâ su bî-renktir. Yeşil kaba korsan, yeşil görünür. Beyâz kaba korsan beyâz görünür. Her nasıl renkle kaba korsan o rengi alır. Suyun kendi zâtında reng-i mahsûsu yoktur.

/150/ *Bundan sonra sâlik, Hak'tan halka reddolunur ki, buna "****merd-i makbûl****" derler. Mâdâmki, âfâka reddolmaya, "****ehl-i istiğrâk****" derler. Mürşid olamaz. Lâkin bu da menzil-i taayyünâtı kat' etmiş olur. Bundan öte hakîkat âlemidir. Pîrinde, ya'nî şeyhinde ne kadar mahv olursa, o kadar kuvvet hâsıl edip, irşâdda kemâl bulur.* (وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ)[124]

Erkân-ı tarîkat budur kim, tekmîl-i etvâr eden halîfe dâimâ vücûd mevhûmunu nefy ve kendüyü şeyhiyle isbât edip, pîrler muhabbetiyle tarîka müncezib olan muhibbi tarîk-ı şeyhine da'vet edip, şeyhinden gördüğü minvâl üzere bey'at verip ve ta'lîm-i zikr edip, ta'bîre geldiklerinde şeyhinde mahv olup, ba'dehû ta'bîre başlamalıdır. Her tâlibin hakkını ketm eylememelidir. Her kemâli kendi nefsinden bilmemelidir. Ancak arada kendüyü bir âlet bilmelidir. Âdâb-ı evliyâyı icrâ etmeğe sa'y etmelidir. Velhâsıl her ne işlerse şeyhiyle işleyip, vücûd-ı mevhûmunu arada isbât etmemelidir kim, ma'nevî post-perest olmaya. Nitekim lisân-ı fahr ile buyurur: (وجودك ذنب لايقس عليه ذنب آخر)[125]

Pek büyük tehlikedir; neûzü bi'llâhi teâlâ, halîfe nefsini ucub ve riyâsetten sakınmalıdır. Her feyz ki, zuhûra gele, pîrin tarafından feyz ü kerem bilmelidir. Kendi isti'dâdından zannetmemelidir. Tâlibleri sülûka sa'y ü tergîb etmelidir. Yalnız müşâhedeleriyle hareket ettirilmemelidir. İsm ü resm ve nûru bir kerre görülmekle menzil-i âhara geçirmemelidir. Tâ ki, olduğu menzilin zevk u hâli zuhûr etmeyince ve feyz-i Hak erişip, bir tâlib tekmîl-i merâtib ederek hilâfet isti'dâdı zuhûr ederse o sâliki şeyhine teslîm etmelidir. Mâdemki şeyhi sağdır, halîfe, hilâfet ve tâc ve hırka duâsı edemez, hilâf-ı tarîkattır. Acele ile tekmîle heves etmemelidir kim, gâh olur sâlik, mürşidinden teveccühle, mürşidin isti'dâdından isti'dâd

122. "... O gün mülk (hâkimiyet) kimindir?..." 40. Gâfir (Mü'min) sûresi, 16. (H)
123. "... Şübhesiz, kahredici bir tek Allâh'ın." Aynı âyet. (H)
124. "Allah, hak olanı söyler ve doğru yola iletir." 33. Ahzâb sûresi, 4. (H)
125. "Senin varlığın başkasıyla kıyaslanmayacak bir günahtır." (H)

alıp, tekmîl ahvâli zuhûra gelir. Ammâ sonra kendi isti'dâdına rif'at ettikte tenezzülde kalur. İmtihân ve tecrübe lâzımdır. Bir kerre hayâl ve evhâmda kalursa kurtarması müşkil olur ve birden tekmîl dağdağasına düşürmemelidir. Sonra vücûd, giyer de, mürşidini beğenmez olur. Gereği gibi pişirip kemâle götürmeğe sa'y etmelidir.

Sâliki halktan uzlet üzere tutmak gerektir. Türlü türlü renge boyanıp bukalemun olmaya. Zîrâ paklaması güç olur. Hulâsa halîfenin her ân, hareketi şeyhiyle mahviyyet artırmalıdır ki, kendi vücûdundan eser /151/ kalmayıp şeyhinin aynıyla ayn olup, tâ ki makâm-ı hüviyyet yetişe ve cemâlinden nasıl mesrûr ise, celâlinden dahi nefsini mesrûr tutmalıdır. İmdi şeyh asıldır, halîfe vekîldir. Şeyh, halîfe postuna varınca, onda halîfenin tasarrufu kalmaz. Hüküm şeyhin gerektir. Erkân-ı tarîkat tamâm oldu. (وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ)[126]

Lâilâhe illa'llâh Muhammedü'r-Rasûlu'llâh (salla'llâhu aleyhi ve sellem). Böylece üç kerre deyip, ba'dehû kelime-i tayyibe-i tevhîd-i şerîfi, yalnızca, "lâilâhe illâ'llâh" zikr-i latîfi ile meşgûl oldukta fikrini de, "İbâdet ve kulluk etmeğe lâyık bir ehad yoktur; ancak Hz. Vâcibü'l-Vücûd, Hâlık-ı kâinât ve Râzık-ı mahlûkât olan Allâhu azîmü'ş-şân vardır." ma'nâsıyla meşgûl ede. Böyle zikr olunursa, tezce derde dermân olur.

Sabâh namâzının sünneti ile farzı arasında yüz kerre, (سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم وبحمده أستغفر بالله) deye.

İkindi namâzının akabinde yüz def'a. (اللهم صل على سيدنا محمد النور الذاتى والسر السارى فى جميع الآثار والأسماء والصفات) deye.

Cemî' tarîkat ricâlinin hâl ü şânları vudû' ve devâm-ı zikr bi'l-fikrdir. Kıllet-i taâm, kıllet-i kelâm, kıllet-i menâm, uzlet ani'l-enâm, kizbden bi'l-külliyye ictinâb, evkât-ı hamsede bu şurût-ı tarîkata ikdâm ile, Hz. Rabbü'l-âlemînin tevfîkına müterakkıb ola.

Tertîbü's-sülûk:

Üç İhlâs bir Fâtiha. Hz. Âdem (aleyhi's-selâm)'e.

Fahr-i âlem (salla'llâhu aleyhi ve sellem) hazretlerine.

Hz. İbrâhîm-i Gülşenî'ye.

100 istiğfâr, 100 salavât-ı şerîfe, 313 kelime-i tevhîd.

Yatarken, üç İhlâs bir Fâtiha, Hz. Pîr'e.

Üç İhlâs bir Fâtiha, cemî' pîrân-ı izâma ihdâ edilir."

* * *

126. 33. Ahzâb sûresi, 4. (H)

İşte pîr-i sânî Hz. Sezâî-i Gülşenî tarafından tertîb buyurulan usûl ü âdâb-ı tarîkat u sülûk bunlardan ibârettir.

Cenâb-ı Hak, cümlemize feyz ü hidâyet ihsân buyursun da, abd-i şekûr olarak bu âdâbı yerine getirmeğe muvaffak olalım inşâa'llâh.

Gülşenîlerin dâimâ okudukları Salât-ı Meşîşiyye, kibâr-ı meşâyıh-ı Şâzeliyye'den Abdüsselâm /152/ b. Meşîşî hazretlerinindir. Kalîlü'l-lafz, kesîrü'l-ma'nâ bir salavât-ı şerîfedir. Hakâyık-ı tevhîdi câmi' bir hazîne-i tevhîddir. Pek çok şerhleri vardır.

Hz. Sezâî'nin Evlâdı, Kerîmesi ve Dâmâdları:

Kaç mahdûmları olduğu ma'lûm değildir. Yalnız büyük mahdûmları **Sâdık Efendi** diye mazbût-ı sahîfe-i i'tibâr olmasına göre, küçük mahdûmları da olduğu istidlâl olunur.

İki kerîmesinin birini **Ahmed Müsellem Efendi**'ye, dîgerini **Hâfız Mustafa Efendi**'ye tezvîc buyurmuşlardır ki, dâmâdlarının her ikisi de halîfeleridir. Teceme-i hâlleri âtîde gelecektir.

Şeyh Sâdık Efendi hazretleri, peder-i ekremlerinin yerine hânkâhda seccâde-nişîn olmuşlardır. 1170/(1757) senesinde, ziyâret-i vatan ârzûsuyla Mora'ya gidüp, orada irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemişlerdir. Hz. Pîr'in irtihâli 1151/(1738) olmasına ve müşârünileyhin Mora'ya azîmeti 1175/(1761) târîhine tesâdüf etmesine bakılırsa, Edirne'de yirmidört sene kadar câ-nişîn-i mertebe-i irşâd oldukları anlaşılıyor.

Ba'dehû yerlerine, (Sâdık Efendi'nin) büyük mahdûmu, **Çelebi Hasan Efendi** seccâde-ârâ-yı meşîhat oldular.

Hatîce, Tevhîde, Dervîş, Zeyneb ve Zehrâ isminde dört kerîmesi ve Sezâî isminde bir oğlu vardır. Dervîş Hanım'ın mahdûmları Şeyh Mahmûd ve Şeyh Ahmed Efendilere nısf-ı meşîhat müştereken tevcîh ve nısf-ı dîgeri Sezâî Efendi'ye tefvîz olunmuş ve Mahmûd Efendi'nin bilâ-veled vefâtına mebnî, yalnız Ahmed Efendi'de şeyhlik tevehhud eylemiştir.

Edirnevî Şeyh Hayâlî Efendi, berâtların tedkîki netîcesini şöyle yazıyor:

Çelebi Hasan Efendi, hayâtında iken dergâhın nısf-ı meşîhatı kerîme-zâdeleri Şeyh Mahmûd ve Şeyh Ahmed Efendilere terk ediyor. Vefâtında nısf-ı meşîhat oğlu Sezâî Efendi'ye kalıyor ki, 1241/(1826) târîhine müsâdifdir. Sezâî ve Mahmûd Efendiler bilâ-veled vefât edince umûm meşîhat, Hasan Efendi uhdesinde birleşiyor. 1265/(1850) senesinde oğlu Şeyh Muhammed Efendi'ye intikâl ediyor.

Şeyh Mahmûd Efendi: Çelebi Hasan Efendi'nin kerime-zâdesidir. Büyük pederinin yerine şeyh olmuştur.

Şeyh Ahmed Efendi: Çelebi Hasan Efendi'nin kerime-zâdesidir. Büyük pederinin yerine şeyh olmuştur.

Şeyh Muhammed Efendi: Şeyh Ahmed Efendi-zâdedir. Pederinin yerine şeyh olmuştur.

Şeyh Ahmed Efendi: Çelebi Hasan Efendi'nin kerime-zâdesidir. 1289/(1872) senesine kadar bu sûretle ittisâl husûle gelmiştir. Çelebi Abdullatîf Efendi'nin pederi Şeyh Muhammed Efendi ile müştereken şeyh oldular.

Şeyh Sezâî Efendi: Şeyh Ahmed Efendi-zâdedir. Pederinin irtihâlinde hadâset-i sinnine mebnî azîzim Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi merhûm 1323/(1905) senesinden 1326/(1910) senesine kadar vekâlet buyurmuşlardır. Sezâî Efendi hâlen post-nişîn olup, hıdmet-i hânkâh ile müftehirdir. Abdullatîf Efendi-zâde Muhammed Âşık Efendi ile meşîhatta müşterektir

Mektûbât-ı Sezâî'de Şeyh Muhammed Efendi'nin pederi Şeyh Mahmûd Efendi gösterilmesi yanlıştır. Şeyh Sezâî Efendi'nin dayısı Şeyh Muhammed Efendi ve oğlu Abdullatîf Efendi ve onun oğlu Muhammed Âşık Efendilerin de burada müştereken meşîhatları vardır.

/153/ Hz. Sezâî'nin Hulefâsı:

Sâhib-i irşâd kaç halîfesi vardır, ma'lûm değildir. Ma'lûm ve meşhûr olabilenleri:

Şeyh Ahmed Müsellem Efendi, Şeyh Vefâ b. Müsellem, Şeyh Abdullâh b. Müsellem, Şeyh Hâfız Mustafa Efendi, Şeyh Gürcü Ali Efendi, Şeyh Peyk Dede Efendi, Şeyh Hasîb Bey, Şeyh Kırîmî Hasan Efendi, Şeyh İbrâhîm-i Nazîrâ Efendi, Şeyh Muhammed-i Fakrî-i Kırîmî, Dervîş Yûsuf Efendi, Şeyh Seyyid Osmân Efendi.

Selîmağa Kütüphânesi'nde, târîh kısmında, 122 numaralı tomârda şu isimleri. "Hulefâ-yı Sezâî" diye gördüm:

Peyk Ahmed Remzi Dede, Hayrabolulu Fâzıl Dede, Karasulu Ali Dede, Çukadâr Muhammed Efendi, Receb Dede, Şeyh Süleymân Efendi, Hayrabolulu Muhammed Mahvî Efendi, Yazıcı Hüseyin Efendi, Yûsuf Dede, Mahmûd Efendi, Kırîmî Muhammed Efendi, Boğazhisârî Ahmed Efendi, Keşfî Hüseyin Efendi, Şeyh Seyyid Osmân-ı Edirnevî, Filibeli Seyyid Muhammed Efendi, Şeyh Ahmed Müsellem Efendi, Dâmâdı Hâfız Mustafa Efendi.

Bu da eksiktir. Daha olanlar vardır ki, âtîde görülür: Hasib Bey, Gürcü Ali Efendi, İbrâhîm-i Nazîra, Muhammed Sadık Çelebi, Tatar Hasan Efendi.

ŞEYH ABDULLÂH b. MÜSELLEM

Hz. Sezâî'nin torunudur. Terbiyesi müşârünileyhdendir. Mevâlî-i kirâmdan idi. Bağdâd kadılığına giderken berây-ı vedâ' huzûr-ı Hz. Pîr'e dâhil olunca,

Pertev-endâz olıcak şa'şaa-i mihr-i cemâl
Ditredi âşık-ı bî-çâre görüp zerre-misâl

ve

Şâm u Irâk u Hind'e gider tâlib-i visâl
Bir hatve denlü âşıka Bağdâd ırak değil

buyurarak taltîf eyledikleri menkûldür.

ŞEYH HÂFIZ MUSTAFA EFENDİ

Hz. Sezâî'nin dâmâdıdır. İstanbul'da irşâda me'mûr buyrulmuş olduğundan, Tophâne'de, Kâdirî-hâne civârında kâin Gülşenî-hâne'yi te'sîse muvaffak olmuşlardı. Dergâh-ı şerîf, son zamânlarda mükemmelen ta'mîr olunmuş iken, harîk-ı kebîrde yanmıştır.

Kabr-i şerîfleri açıktadır. Mezâr taşında şu ibâre ve târîh mahkûktur:

"*Hüve'l-Hak. Râbıta-bend-i silsile-i Rûşenî, hâfız-ı tarîkat-ı Gülşenî, dâmâd-ı Kutbu'l-ârifîn Hz. Sezâî, eş-Şeyh Hâfız Mustafâ Efendi. Rûh-ı şerîfi için el–Fâtiha.'Ni'me'l-Hâfız* ' (نعم الحافظ)" 12 Receb 1180/(14 Aralık 1766)

Mezâr taşında yanlış olarak 1177 yazılmıştır. Be-hesâb-ı ebced 1180'dir. Bir Tomârda da 1180 gördüm.

Demek ki, Hz. Pîr Efendimizden sonra yirmidokuz sene muammer olmuşlardır.

Dergâh-ı şerîfin kapısı bâlâsındaki taşta yazılıdır:

Menba'-ı feyz-i hidâyetdir makâm-ı Gülşenî
Cây-ı emn-âbâd imiş dârü's-selâm-ı Gülşenî

Sûret erbâbı **Sezâî** *anlamaz nutk itse de*
Ma'nevî ilhâm imiş çünki kelâm-ı Gülşenî

Çeşmenin üstünde:

Zühre-i bânû harîm-i saltanat
Ya'ni hurşîd-i sipihr-i izz ü şân

Hâfız Mustafa Efendi'den sonra, oğlu Mustafa Rif'at Efendi (1256/1840); sonra Muhammed Şerefeddîn Efendi (1270/1853) câ-nişîn olarak göçmüşlerdir.

/154/ (Sezâî-i Gülşenî'nin), Edirne'den İstanbul'da dâmâd-ı muhteremleri şeyh-i müşârünileyhe irsâl buyurdukları mektûblar dahi çok mühimdir. En kısasını, tarafeyn arasındaki meveddet-i hakîkıyyeyi gösterir bir beyyine olmak üzere teberrüken nakl eyledim:

* * *

"Benim oğlum Hâfız Dede! Her umûrunu cânib-i Pîr'e atf edip, kendini aradan nefy edesin. İnşâa'llâh, bir vefk-ı dil-hâh-ı maksûd rû-nümâ olur. Lâkin maksûd-ı hakîkî bunu addetmeyip, maksûd ancak tahsîl-i rızâdır. Onda noksânın olduğundan, böyle kayd-ı âfâkla muztarib oldun. Cenâb-ı Allâh, her kayddan mutlak eyleyip, cilve-i pîrâna yetiştire."

* * *

Bu dergâha, "Gülşenî-hâne" derler. Mevkii pek güzel ve yüksektir.

ŞEYH PEYK AHMED REMZİ DEDE

Hz. Sezâî'den mazhâr-ı feyz olmuştur. İstanbul'da Silivrikapı dâhilinde bir zâviye te'sîs eylemişti. Burada medfûndur. Bu zâviye bi'l-âhare Kâdirî tekkesi olmuş ve meşîhatine Şeyh Gâlib Efendi ta'yîn kılınmıştı.

Peyk Dede'nin **Etvâr-ı Seb'a**'sı vardır.

Peyk Dede'nin Hz. Pîr hulefâsından olduğuna tereddüdüm vardı. Bir gün urefâ vü hulefâ-yı Gülşeniyye'den Şehrî Efendi, nezd-i âcizîye gelerek, Hz. Pîr'in dâmâd-ı mükerremlerine yazdıkları mektûbu irâe ile, bunda Peyk Dede'ye dâir olan fıkradan istinbât-ı hakîkat ettim. Hz. Pîr efendimiz buyuruyorlar ki:

"Peyk Dervîş Ahmed gelip birkaç zamân sizin hücrede halvet edip, tekrâr etvâr-ı envârıyla müşâhede ettirip, sikkeleyip, ol tarafa gönderdik. Ber-hûr-dâr olsun. Öteden beri edebiyle sülûk etti. İnşâa'llâh, encâmı da hayr olur."

Yine **Mektûbât-ı Sezâî**'de gördüm ki:

"Peyk Dervîş Ahmed tarafımıza ârzû edip geldi. Halvete koydum. Cidd ü sa'y üzeredir. İnşâa'llâh, salıvı reddolup, derece-i âdem-i ma'nâya erişir. Bir muhlis oğlandır."

Şeyh Muhammed Ağa'ya yazdıkları bir mektûbunda gördüm:

"..... *bulurdular. Tahakkuk etti ki, Peyk Hz. Sezâî'nin mahzar-ı kemâli olanlardandır."*

İki halîfesi vardır: 1. Oğlu Şeyh Mustafa Efendi, 2. Süleymâniye vâizi Âşık İsmâîl Efendi. 1197/(1705)

ŞEYH KIRÎMÎ HASAN EFENDİ

Tekirdağ'da irşâda me'mûr buyurulmuş idi. Burada medfûndur. Târîh-i irtihâlleri 1158/(1745) senesine müsâdifdir. Bir tomârda da 1180/(1766) diye gördüm. Ziyâret ettim. Fakat ne kabirleri, ne kabir taşları nişânesi kalmıştır. Bundan çok müteesir oldum.

Hz. Sezâî Tekirdağ'ı teşrîflerinde içtikleri kahvenin fincanı dergâhda mahfûzdur.

Şeyh Ahmed-i Celâlî ve Şeyh Mustafa Efendiler halîfeleridir. Tafsîli 230. sahîfededir.

ŞEYH YÛSUF DEDE

Hz. Pîr, Gördüs'te tevellüd buyurdukları beyt-i şerîfi tarîk-ı Gülşenî fukarâsına hânkâh olarak tevsî' ve ta'mîr edip, bunda sâkin fukarânın terbiyesine müşârünileyh Yûsuf Dede'yi me'mûren i'zâm buyurmuşlardı. Yazdıkları /155/ mektûblar, dîger mekâtîb-i matbûa meyânındadır. Mazhar-ı muhabbet-i kâmileleri olduğuna mektûbâtının birinde, "*Sana iştiyâkım, kendinden hezâr derecede efzûndur. İnşâa'llâh, karîben mülâkât olunur.*" buyurmaları delîldir.

Bugün oraları Yunanistan'da kaldığından hâk ile yek-sândır.

Yûsuf Dede'nin fazlaca terceme-i hâline dest-res olunamadı.

ŞEYH SEYYİD OSMÂN EFENDİ

Yûsuf Dede'nin irtihâline mebnî, (Hz. Sezâî'nin) onun yerine i'zâm buyurdukları zâttır. "*Oğlum Seyyid Osmân! Hz. Allâh, her husûsta muînin ve pîrim Sultân Gülşenî dest-gîrin ola. Dâimâ vücûd-ı mevhûmdan ihtirâz edip, nisbet-i tarîkatı, ya'nî bizde mahv olup, bizimle olmağı kendüne hâl-i derûn edip, kendi varlığımdan emîn olmayasın. Hep zarar edenler varlıktan ederler.*" diye, hakk-ı âlîlerinde ızhâr-ı muhabbet ü vikâyet buyuruyorlar.

(201. sahifeye mürâcaat buyurula).

ŞEYH İBRÂHÎM-İ NAZÎRÂ EFENDİ

Zümre-i kudâttandır. Ashâb-ı kalemdendir. Edirnelidir. Tahsîlini Edirne'de ba'de'l-ikmâl bir müddet tedrîs ile, ba'dehû kadılıkla meşgûl olup, Hz. Pîr-i sânî Sezâî-i Gülşenî'ye intisâb eylediler ve ikmâl-i sülûkla feyz-yâb oldular.

Pederleri Mustafa Efendi nâm zâttır ki, 131. sahîfede tercemesi vardır.

(Nazîrâ Efendi), Hz. Sezâî şeyhi La'lî Efendi hazretlerinin irtihâlinde, pederi sertarîk Mustafa Efendi'ye intisâb ile, otuz sene hizmetinde bulunmuş. Gördüğü bir rü'yâ üzerine pederinin emriyle Hz. Sezâî'nin dâire-i feyzine girmiştir. La'lî hazretlerine de nisbeti olduğu **Tarîkat Manzûmesi**'inde yazıyor. Fuzalâ-yı kudâttan ve meşâhîr-i şuarâdan Kâmî Muhammed Efendi'nin birâder-zâdesidir. Şeyh La'lî hazretlerinin akrabâsından olduğunu bir mektûbdan anladım.

Târîh-i irtihâlleri, "Nazîrâ-yı edîb" (نظیرا ادیب) terkîbinin delâleti üzere 1188/(1774) senesidir. Medfeni hakkında rivâyât-ı muhtelife vardır. Meşhûr **Hadîkatü'l-Cevâmi'** müellifi Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî'nin **Mecmûa-i Vefeyât**'ında, Edirne'de irtihâl ettiği muharrer olduğu gibi, ba'zı zevât da Eskizağra'da intikâl ettiğini rivâyet ederler.

Edirneli Sabri Abdurrahmân Efendi'nin târîhinde ve Edirneli Bâdî Ahmed Efendi merhûmun **Riyâz-ı Belde-i Edirne** nâm eser-i mühimminde, sâhib-i tercemenin medfeni hakkında zikr eylediğim mevâkı' ta'dâd edilmekle berâber, Kesriye mülhakâtından Horpeşte olmak ihtimâli der-meyân olunur.

Âsâr-ı aliyyelerinden ma'lûm olanları:

1. **Risâle-i Ehâdîs-i Kudsiyye,**
2. **Risâle-i Erbaîn ale'l-Kelimeteyn,**
3. **Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn,**
4. **Münci'l-Melâl ve Mevsılu'l-Kemâl,**
5. **Letâif-i İmâm-ı A'zam,**
6. **Risâle-i Nuût-ı Şerîfe,**
7. **Muammeyât-ı Manzûme,**
8. **Terceme-i Kasîde-i Münferice,**

/156/ 9. **Terceme-i Risâle-i Etvâr-ı Seb'a,**

10. **İnsân-nâme,**
11. **Şerh-i Kıt'a-i "*Aynâni Aynân*",**
12. **Şerh-i Gazel-i Mevlânâ,**
13. **Şerh-i Gazel-i Mısrî-i Niyâzî,**
14. **Manzûme-i Ahlâkıyye,**
15. **Behcetü'l-Ebrâr,**
16. **Tuhfe-i Gülşeniyye,**
17. **Tuhfetü'l-Letâif,**
18. **Câmiu'l-Mu'cizât,**

19. **Tuhfetü'z-Zevrâ'**,
20. **Risâletü'l-Fürûk**,
21. **Muhtasar Târîh-i Osmânî**,
22. **Terceme-i Câmiu'l-Hikâyât**,
23. **Dîvân**,
24. **Mecmûa-i Mekâtibât**,
25. **Şerh-i Gazel-i Usûlî**,
26. **Tuhfetü's-Sâlikîn**. Evrâk-ı perîşânından bi'l-âhare cem' olunmuş bir eserdir.

Na't-ı şerîf.

Der-i lutfun bize dârü'l-emândır Yâ Rasûla'llâh
Saâdet re'fet anda râyegândır Yâ Rasûla'llâh

Terehhum eyle lutf eyle ***Nazîrâ*** *derd-mendindir*
Şefâat iltimâs eyler zamândır Yâ Rasûla'llâh

Şeyh İbrâhîm-i Nazîrâ'nın amcası Mısır'a kadı nasb olunmasıyla, 1130/(1718)'da birlikte Mısır'a azîmetle, Hz. Pîr-i Gülşenî (*kuddise sırruhu's-senî*) âsitâne-i muallâlarında ve türbe-i şerîfelerinde pek çok hizmet etmiş ve hattâ buradaki Şeyh Efendi'nin dahi teberrüken tâc ve hırka giydiklerini bir eserlerinde nakl etmiştir.

O dil-dârın cefâsıyla safâsın bir bilür gönlüm
Fırâkıyla visâli ibtilâsın bir bilür gönlüm

Gerek uzlet gerek ülfet bana hep tev'em olmuşdur
Bu dehrin gül-han u gülşen-serâsın bir bilür gönlüm

Makâm-ı cem'a hâlen vâsıl oldu farkı terk itdi
Cihânın cümle-i bay u gedâsın bir bilür gönlüm

Safâ-yı hâtır olsun da bahâr olsun hazân olsun
Bu fânî âlemin sayf u şitâsın bir bilür gönlüm

Mey olsun dil-ber olsun da ***Nazîrâ*** *bezm-i âlemde*
Sifâl ile anın câm-ı safâsın bir bilür gönlüm

Uşşâkîler faslında yazılacağı üzere Cemâleddîn-i Uşşâkî'ye güzel bir medhiyyesi vardır.

/157/ ŞEYH MUHAMMED FAKRÎ-İ KIRÎMÎ

Hz. Sezâî'den mazhar-ı feyz olmuştur. Medfenleri gayr-i ma'lûmdur. **Menâzilü's-Sâirîn**'i şerh etmiş ârif bir zâttır. Tafsîli 231. sahîfededir.

ŞEYH MUHAMMED HASÎB BEY

"Çorumlu-zâde Muhammed Hasîb Bey" diye meşhûrdur. Hz. Sezâî'den şarâb-ı hâli nûş etmiş bir veliyy-i kâmildir. Eızze-i kirâmdandır. Hayrabolu'da neşr-i feyz etmiş ve orada irtihâl eylemiştir. Medfen-i mübârekleri ziyâret-gâhdır.

Gâyet latîf ve zarîf eş'ârı vardır. Hz. Sezâî'nin ba'zı gazeliyyâtını tahmîs eylemiştir. Âtîde aynen derc eylediğim silsile-i Gülşeniyye'yi tanzîm eylemiştir.

Sinn-i şerîfleri sekseni mütecâviz olduğu hâlde,

*Ey beni mesned zât-ı nesîb**
Eyledi ukbâya güzer ol edîb
Rıhletinin târîhidir şübhesiz
Mâte mine'l-ışk Muhammed Hasîb
(مات من العشق محمد حسيب) = 1199/(1785)[127]

kıt'ası irtihâline târîh söyleyip, tevhîd ve zikr ederek âzim-i lâhût olduğu menkûldür.

Târîh-i mezkûr seng-i mezârında muharrerdir. Kendi nâmlarına mensûb câmi'-i şerîf hazîresinde medfûn ve rahmet-i Hakk'a makrûndur.

Müşârünileyh kasaba-i mezkûre eşrâfından âlim ü fâzıl ve gâyet zengin ve fukarâ-perver bir zât idi.

Şu gazelleri pek latîfdir. Ebced hesâbıyla ba'zı kelime ve isimleri müsâvî bulması pek hüsn-i tesâdüfdür:

***Gönül âyîne** imiş bilmez idim kıldım add*
İkisi geldi müsâvî bi-hisâb-ı ebced

***Nakşıbend** oldu bu remzile tarîk-ı irşâd*
Mâlik-i kalb-i selîm olan anı itmez red

127. Târih ibâresinin hesaplanmasından 1204 çıkmaktadır. (H)

Eyleye **abd günâh** *ola çü* **afv-ı Kayyûm**
Hâr-ı has hiç ola mı bahr-ı muhît önüne sed

Aşk *pâk oldu ider âşık-ı ma'şûk ile dost*
Nâil-i vuslat olur fehm iden erbâb-ı hired

Ezelî bende-i dergâh **atâ** *oldu* **Hasîb**
Eyledi bu gazelin maktaını ala sened[128]

/158/ * * *

Cigerim şerhalarım dîde-i giryân büyüdür
Saky-ı emtâr ile ezhârımı bustân büyüdür

Nefes aldıkca cesâmet gelür ejderhâya
Nefs-i emmâreyi endîşe-i ısyân büyüdür

Kâbil-i feyz olamaz düşmeyicek hâke nebât
Mütevâzı' olanı rahmet-i Rahmân büyüdür

Dâğ bâs sîneye cânım gibi şöhret-yâb ol
Şevket ü saltanatı mühr-i Süleymân büyüdür

Kürsüye örf-i ızâmıyla çıkarmış vâiz
Zann ider kubbe-i hamkâ ile unvân büyüdür

Bâis-i rif'atimiz derd ü belâ hôş geldi
Handan-ı şöhretini hıdmet-i mihmân büyüdür

Arz olunsa n'ola bu gazel ahbâba **Hasîb**
Şâirin kadrini tahsîn-i sühan-dân büyüdür

---

128. (کو کل) = 76 (آیینه) = 76
(نقشبند) = 56
(عبد) = 76 (کناه) = 76
(عفو) = 156 (قیو م) = 156
(عشق) = 407
(عطا) = 80 (حسیب) = 80

Silsile-nâme-i Gülşenî:

Ey olan gül-çîn-i gül-zâr Tarîk-ı Gülşenî
Müstefîz-i feyz-i envâr-ı Tarîk-ı Gülşenî

Ey bulan ihlâsila râh-ı Hudâ'dan insilâk
Nûr-ı zikru'llâh ile dâim derûnun eyle pâk

Ey olan gavvâs-ı bahr-ı zât-ı esmâ vü sıfât
Bil mezâhir neydüğin dahi şuûn-ı kâinât

Hem tehallî hem tahallî ile zikru'llâh'dan
Bul tecellî dâimâ bir mürşid-i âgâhdan

Himmet-i pîrân ile eylersen ifnâ-yı vücûd
Bâtının bulur dem-â-dem safvet-i ayn-ı şuhûd

Öğren esrâr-ı tarîkı hem dahi ashâbını
Her birinden beyt-i kalbe aç hakâyik bâbını

İsm ü resm ü şöhret ü nisbetlerin ta'dâd kıl
İrtibât eyle dil-i vîrâneni âbâd kıl

Ola seccâde-i pîrâ-yı tarîk-ı Gülşenî
Pertev-i şem'-ı tecellâ-yı ferîk-ı Rûşenî

Bülbül-i gülşen-serâ ya'nî **Sezâî Şeyh Hasan**
Pertev-i şems-i **Fenâyî** *nûr-bahş-ı encümen*

Anları irşâd iden şeyhi **Muhammed La'li**'dir
Ma'den-i feyz-i ilâhînin ser-âmed la'lidir

Şeyh-i irşâdı anın dahi **Muhammed Sırrî**'dir
Kutb-ı asrın mazharı gavsın müeyyid sırrıdır

Anların evvel şeh-nişîn-i ihtidâ **Sultân Hasan**
Kâr-fermâ-yı füyûzât-ı Hudâ-yı zü'l-minen

Anı istihlâf iden dahi **Aliyy-i Safvetî**
Kim odur irşâd iden erbâb-ı vecd ü hâleti

Anların şeyhi **Emîr Ahmed Hayâlî**'*dir bilin*
Kümmelînin muktedâsı ekmeli her kâmilin

Anların hem vâlidi hem şeyhi **İbrâhîm**'*dir*
Taht-gâh-ı Gülşenî'de hüsrev-i iklîmdir

/159/*Ol şeh-i dîhîm-tırâz-ı ıstıfânın mürşidi*
Rûşenî *hazretleri nâmı* **Ömer** *ol mâh idi*

Neyyir-i evc-i saâdet kevkeb-i burc-i safâ
Pertev-i şem'-i tecellî matla'-ı şems-i hüdâ

Seyyid-i Yahyâ-yı Bâkûyî'*den idüp iktibâs*
İtdi kesb-i rûşenâyı istifâza kıldı nâs

Pes anın (da) mürşidi ol **Pîr Sadreddîn**'*dir*
Masdar-ı nûr-ı tecellî şeyh-i hôş-âyîndir

Ol dahi müsterşid oldu **Şeyh-i Ah İzzüddîn**
Oldu ser-mest-i hüviyyet geçdi ân ü înden

Ol dahi **Merem** *(?) hazretlerinden aldı kâm**
Ol azîz-i muhteremden kıldı tahsîl-i merâm

Pes bunun da **Pîr Ömer**'*dir pîri ammâ Halvetî*
Her tarîk-ı hakda vardır bir çerâğ-ı vahdetî

O dahi **Ah-ı Muhammed**'*den inâbet eyledi*
Dergehinde kavl-i kurbân oldu san'at eyledi

O dahi müstahlef **İbrâhîm-i Gîlânî**'*den*
Pîr-i zâhiddir Cenâb-ı Gülşenî'ye sânîdir

O dahi **Seyyid Cemâleddîn**'*den olup mücâz*
Hüsn-i sîretle tarîk-ı hakda buldu imtiyâz

Pes o da aldı **Şehâbeddîn-i Tebrîzî**'*den el*
İtdi esrâr-ı tarîk-ı Rûşenî'yi keşf ü hal

Ol azîzin mürşidi hem reh-nümâ-yı milleti
Şeyh Rükneddîn Muhammed'*dir Sincâsî nisbeti**

Ol meh-i evc-i kemâlin pey-rev-i reh-perveri
Şeyh Kutbeddîn'*dir necm-i hüdânın ebheri*

Çûnki anın **Bu'n-Necîb-i Sühreverdî** *pîridir*
Bülbülân-ı gülşen-i feyzin o dahi biridir

Anları irşâd iden pîrin dahi nâmı **Ömer**
Ya'ni Bekriyyü'n-neseb ol vâkıf-ı sırr-ı kader

Üç Ömer'dir kim serîr-i Gülşenî'de şâhdır
Her birisi âsmân-ı Gülşenî'de mâhdır

Ol **Vecîhüddîn** *kâdî oldu şeyh-i muktedâ*
Mazhar-ı ilhâm olup buldu reşâd-ı ihtidâ

Hem anın da mürşid-i râhı **Muhammed Bekri'dir**
Anı ser-mest eyleyen sahbâ-yı aşkın sekridir

Görmeyince câm-ı ser-şârını aşkı tamâm
Gelmedi sahva ol âşık bulmadı zevk-ı müdâm

Ol dahi **Mimşâd-ı Dîneverî**'*den oldu müstenîr**
Oldu hatt-ı istivâda gûyiyâ şems-i münîr

İktizâ itdi **Cüneyd**'*in ol dahi âsârına*
Hıtta-i Bağdâd'ın oldu muttasıl ahyârına

Vâkıf-ı sırr-ı **'ene'l-Hak' Nâsır-ı Mansûr**-*ı dîn*
Kâşif-i kenz-i hakîkat hâmî-i dîn-i mübîn

Eyledi o da **Seriyy-i Sakatî**'*den iltimâ'**
Biri mâh-ı pür-ziyâdır biri şems-i zî-şuâ'

Ya'ni ol remz âşinâ-yı sırr-ı **'mâ-evhâ'**-*i hak*
Ârif-i bi'llâh iken **Ma'rûf***'dan aldı sebak*

Ol nesak-sâz-ı ekâlîm-i hüdâ sultân-ı çerh
Kutbu'l-aktâb-ı velâyet **Hazret-i Hâkân**-*ı kerh*

Oldular anlar dahi **Dâvûd-ı Tâî***'den mücâz*
Okunan ilm-i ledünnîden hemân **Gülşen-i Râz***

Oldular me'zûn ta'lîm-i hadîs-i ıstıfâ
Tutdu âfâkı şemîm-i anber ü avd u safâ

Oldular anlar dahi me'zûn **Habîb-i A'cemî**
Münkeşif oldu hafâyâ-yı sudûrun mübhemi

Sırrını üstâd ü tilmîzin mukaddes ide Hak
Mekteb-i ilm-i ledünden her biri almış sebak

Ol dahi **Sultân-ı Basrî***'den bulup irşâd-ı tâm*
Zâhir ü bâtın ulûmun eyledi andan tamâm

/160/*Ol Hasan kim ahsenü'l-etvâr-ı hayl-i evliyâ*
Muhsin-i sâhib basîret nûr-ı çeşm-i etkıyâ

Ol azîzin kadrini anlar ulu'l-ebsâr olan
Aç gözün dinle sözüm ey tâlib-i dîdâr olan

Anların da mürşidi oldu **Aliyyü'l-Murtazâ**
İtdi anlardan telakkî-i kabûl-i ıstıfâ

Ol Aliyyü'l-Murtazâ kim Hazret-i Kerrâr'dır
Sıhr-ı Sultân-ı rusül'dür seyyidü'l-ebrârdır

Mefhar-i Âl-i Nebî'dir umdetü'l-ashâbdır
Mustafâ ilm-i medîne sıhr-i pâki bâbdır

Oldurur zevc-i Betûl-i Hazret-i Zehrâ olan
Hem İmâmeyn-i hümâmeyne eb ü üstâd olan

Savb-ı Hak'dan da'vet-i tekrîm ile mümtâzdır
Vâkıf-ı esrâr(dır ol) hem kâşif-i her râzdır

İtdi anlar da telakkî **Hazret-i Muhtâr**'*dan*
Seyyidü'l-Kevneyn Muhammed mu'cizü'l-âsârdan

Ol habîb-i muhterem kim mazhar–ı 'levlâk'dır
Sâhibü'l-mi'râcdır nûr-ı semâ vü hâkdır

Hâtem-i hayl-ı rusül üstâd-ı kül hâdi's-sebîl
Muktedâ-yı enbiyâ vü sâhibü'l-hulkı'l-cemîl

Bâis-i tekvîn-i âlem hâce-i ilm-i kıdem
Mahrem-i esrâr-ı **'mâ-evhâ'** *Rasûl-i muhterem*

Dâver-i Bathâ-yı Mekke ol imâmü'l-kıbleteyn
Pâdişâh-ı meşrık u mağrib hümâm-ı neş'eteyn

Sâhib-i tâc u ridâ hem mâlik-i tabl u livâ
Mazhar-ı sırr-ı denâ sâhib Burâk-ı i'tilâ

Vâkaf-ı esrâr-ı ilm-i evvelîn ü âhirîn
Hâzin-i genc-i şefâat rahmeten li'l-âlemîn

Mustafâ Mahmûd Muhammed Ahmed-i Muhtâr'dır
Enbiyâ vü mürselînin cem'ine sâlârdır

Anların da reh-nümâsı **Hazret-i Cibrîl**'*dir*
Hâmil-i vahy-i ilâhî münzilü't-tenzîldir

Her neye me'mûr ise ger akl-ı kül ger ilm-i kül
Bi'l-vesâta eyledi teblîğ Sultân-ı rusül

Pes hidâyet eyleyen kullarına **Allâh**'*dır*
Enbiyâ vü evliyâ cümle delîl-i râhdır

Kâsıd-ı Ka'be olan huccâca lâzımdır delîl
Bir tabîb-i hâzıka muhtâcdır elbet alîl

Reh-nümâsı olmayanlar ekserî kem-nâm olur
Gitmeyüp doğru yola rüsvây olur bed-nâm olur

Himye vü tedbîre merzâ âdetâ muhtâcdır
Hod-be-hod bulsa teşeffî belki istidrâcdır

Kûy-ı yâra reh-nümâsız hîç mümkin mi vusûl
Havf u haşyetden ibâretdir o yolda sağ u sol

Nice berzahlar zuhûr eyler tarîk erbâbına
Ol sebebden çihre-sây ol bir azîzin bâbına

Hasta-dil sâlik tabîbi mürşid-i âgâhdır
Vâkıf-ı derd ü devâdır rehber-i güm-râhdır

Zühd ü takvâ sâlike gerçi medâr-ı fevz olur
Reh-nümâsız matlabın derd ü meşakkatle bulur

Çünki enfâs-ı halâyık denlü var Allâh'a râh
Vuslat-ı cânâneye irişdirir bî-iştibâh

Nakşıbendî Mevlevî Veysî Rufâî Halvetî
Kâdirî vü Gülşenî Sa'dî Cibâvî Celvetî

Edhemî Bektâşî vü Bayramî ey nûr-ı basar
Rütbe-i i'dâdda olur tamâm isnâ-aşar

Ol tarafdan her biri oldu sırât-ı müstakîm
Cümlesin hak üzre bil ey sâhib-i tab'-ı selîm

Kangısından feyz-i Hak olmuş ise sana nasîb
Vasl-ı kül içün olursın gülşeninde andelîb

/161/*Her tarîkın müntehâsı bir gül-i bî-hârdır*
İllet-i gâiyyesi ancak visâl-i yârdır

Bû-yı irfân ister isen gülşen-i lâhûtdan
Mahv idüp nâm u nişânı âlem-i nâsûtdan

Gül-sitân-ı Gülşenî'ye andelîb ol eyle zâr
Yan yakıl rûşen-dil ol şem'-i Hak'a pervâne-vâr

Pes makâm-ı râhatü'l-ervâh usûl-i sûfiyân
Râstdır uşşâka râhı devri hûd devr-i revân

İstinâd eyle **Hasîbâ** *i'tinâ gelsün dile*
Süllem-i evc-i terakkîdir bu nazm-ı silsile

Kem-terîn feyz-i Sezâî'dir dili hüşyâr iden
Kilk ü destim bezm-i aşka nây-ı mûsîkâr iden

Çün gül-i sad-berg buldu silsile nazmı hitâm
***Gülşen-i Ebrâr** oldu nâm ana beyne'l-enâm*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilât
Bâd ber-îşân u tahiyyât u dürûd u tayyibât

Âcizleri de Hz. Sezâî'den zamânımıza kadar olan ehl-i silsileyi nazmen ve zeylen yazdım ki, âtîde Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi'nin terceme-i hâli bahsinde nakl edeceğim.

GÜLŞENÎ VELİ DEDE

Bu zât-ı şerîfin, Hz. Pîr İbrâhîm-i Gülşenî zamânında Edirne'ye berây-ı irşâd i'zâm buyrulduğu istidlâlen anlaşılıyor. Lârî Câmi'-i şerîfinin karşısında kâin dergâh-ı münîfi te'sîs ve burada icrây-ı meşîhat eylemişlerdir. Bu dergâhın olduğu mahal bir câmi'-i şerîfdir. Zamân-ı kadîmden kalmış minâresi vardır. Hz. Bayram-ı Velî'(nin) burada bir erbaîn çıkarmış olmalarına bakılırsa Çelebi Sultân Mehmed zamânında dahi câmi'-i şerîfin mevcûdiyyeti tezâhür eder. **Edirne Sâl-nâme**-i fevka'l-âdesinde görmüş idim. Burası 950/(1543) târîhinde ta'mîr olunmuştur. Gülşenî Veli Dede daha evvel Edirne'ye geldiğinden, onun şâyi' olan irfânına ta'zîmen ta'mîr edildiğine kanâat hâsıl olur.

Kendileri irtihâl ettikte dergâha muttasıl kabristâna defn olunmuştur ki, el'ân ziyâret-gâh-ı enâmdır. O zamândan kalma bir mezâr taşı da mevcûddur. Pek azîm rûhâniyyeti müşâhed olan kabr-i enverlerine rû-mâl olmuş idim.

İrtihâllerinden sonra mahdûmları Şeyh Muhammed Efendi şeyh olmuştur. İkinci oğlu İbrâhîm Efendi de burada medfûndur. Edirne ulemâsından Fâyiz Efendi, (onun) hakkında şu târîhi söylemiştir:

Gelip didi birisi kudsiyânın ***Fâyizâ târîh***
Revâne oldu gül-zâr-ı cinâna Gülşenî-zâde
(روانه اولدی کلزار جنانه کلشنی زاده)

Bu dergâhın el'ân nâmı "Gülşenî Veli Dede Tekkesi" diye meşhûrdur. Elde bulunan berâta nazaran, sonra Şeyh Ali nâmında bir zât icrâ-yı meşîhatla, 1027/(1618) târîhinde **/162/** burada Şeyh Muhammed La'lî-i Gülşenî hazretleri seccâde-pîrâ-yı meşîhat olmuşlardı ki, Muhammed Sırrî hazretlerinin halîfesi idi.

125. sahîfede tercüme-i halinden bahs eylediğim Âşık Mûsâ Efendi hakkında mütemmim-i ma'lûmattan olmak üzere arz edeyim ki, müşârünileyh Hz. Pîr İbrâhîm-i Gülşenî tarafından Edirne'de irşâda me'mûr buyurulunca umûm cevâmi'-i şerîfeyi gezmiş, bed'-i tevhîd için münâsib bir mahal taharrî ettikte nehir kenârında vâki' olup, harâba yüz tutmuş ve vaktiyle müsâfirîne tahsîs edilmiş olan Şahmelek Zâviyesi'ni intihâb ile orada ikâmet etmişti. Müşârünilyehten sonra Şeyh Muhammed ve Seyyid Ali ve Muhammed Sırrî ve Muhammed La'lî-i Gülşenî ve Hz. Sezâî zînet-efzâ olmuşlardır. Son zamânlarda müşârünileyhin ahfâdından Muhammed ve Ahmed Efendiler post-nişîn oldular.

Muhammed Sırrî Efendi, Âşık Mûsâ Efendi Dergâhı'nda seccâde-nişîn olduğundan irtihâlinde yerine La'lî-i Gülşenî geçtiğinden, Gülşenî Veli Dede Dergâhı'na halîfeleri pîr-i sânî Hz. Sezâî'yi iclâs buyurmuşlardı.

Hz. Sezâî, şeyhinin irtihâliyle, Âşık Mûsâ Efendi Dergâhı'na nakl-i makâm edesiye kadar burada icrâ-yı âyîn-i tarîkat buyurdular.

Burası 1035/(1626) senesinde, tüccârdan Ken'an Efendi isminde bir zât tarafından müceddeden inşâ edilip, o zamân mûmâileyh Şeyh Muhammed Efendi post-nişîn olmuştu. 1305/(1888) senesinde de ta'mîr ve müceddeden bir semâ'-hâne ve şeyh dâiresi yapılmıştır. Edirne Duyûn-ı Umûmiyye Nâzırı Trabzonî Rahmi Efendi, iâne tedârikiyle muvaffak olmuş ve Rûmî Paşa merhûm şu târîhi söylemiştir:

Söyledim târîhini ***Rûmî*** *ulûm-ı noktadan*
Gülşenî Dergâhı ta'mîr oldu döndü cennete
(کلشنی در کاهی تعمیر اولدی دوندی جنته) = 1283/1866)†††

(Yukarda adı geçen) Seyyid Ali Efendi'nin sandûkası önündeki levhada:

Zâde-i kutb idi bî-şek Şeyh Aliyy-i Gülşenî
Zâhir ü bâtında seyyid sâhib-i kudret velî

Sırr-ı pâkine teveccüh eyle sa'y it subh u şâm
Ey vefâ kılmak dilersen levh-i kalbin münceli

Muhammed Sırrî Efendi hakkında:

Ol semiyy-i Hazret-i Fahr-ı rusül
Ya'ni Sırrî ârif-i sırr-ı Hudâ
Yazdı nâmı ile idenler duâ
Tâ ki maksûdu olur(du) bî-merâ

Dergâh-ı şerîf 1305/(1888) senesinde kısmen ta'mîr ve mükemmel bir harem dâiresi inşâ edilmiştir. O zamân vâli bulunan İzzet Paşa merhûmun söylediği târîhtir:

Zahîri ola Hân Abdülhamîd'in evliyâu'llâh
Kim oldur hâmi-i dîn-i mübîn ü millet-i beyzâ

Adâlet merhamet hıssîsa-i zât-ı humâyûnu
Hilâfet saltanat anın ile buldu şeref hakkâ

Ne haslet kim şehen-şâhâna lâzım cümlesin câmi'
Ne kim şâyeste-i şân-ı hükûmetdir ider icrâ

İbâdu'llâh'ı sevk itdi tarîk-ı hakk u irfâna
Cevâmi'la tekâyâ vü mekâtib eyleyüp inşâ

Sezâî-i Velî'nin hânkâhını da idüp ta'mîr
Bu hayrı dahi ihyâya muvaffak eyledi Mevlâ

Sezâdır levh-ı nakş itsün kalem târîhini İzzet
Sezâî dergehin Sultân Hamîd Hân eyledi ihyâ
(سزائی در کهن سلطان حمید خان ایلدی احیا)

/163/ ŞEYH AHMED MÜSELLEM EFENDİ

Hz. Sezâî, Âşık Mûsâ Efendi Dergâhı'na nakl-i makâm buyurduğu zamân dâmâdı ve halîfesi Ahmed Müsellem Efendi hazretlerini yerlerine Gülşenî Veli Dede Dergâh-ı şerîfine iclâs buyurmuşlardır.

Ahmed Müsellem Efendi bir nâdire-i hilkattir. Kâmil, mükemmil, âşık bir zât-ı irfân-simâttır. Hz. Pîr'e dâmâd olmuşlardı. Tarîkaten de intisâb ile mazhar-ı hilâfet

olmuşlardır. Buna işâreten bir eserlerinde, "*Şeyhim Sezâî Hasan Efendi hazretlerinin hıdemât-ı şâkka-i rızâlarında, alâ kadri't-tâka, çârûb gibi kemer-beste-i ubûdiyyet ve çöp gibi fersûde-i makâm-ı zillet olup, sûretâ mahremiyyetimiz pâye-i sıhriyyete muttasıl ve sîretâ manzûriyyetimiz rütbe-i hakîkate vâsıl olmağla...*" buyururlar ki, irfânda derece-i kemâllerini irâeye kâfîdir.

Müşârünileyh Belgradlıdır. 1106 sene-i hicriyyesinde (1695) pâ-nihâde-i âlem-i şuhûd olmuş ve altmış sene muammer olarak, "hıtâmuhû misk" (ختامه مسك) terkîbinin delâleti mûcibince, 1166/(1753) senesinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir.

Edirne'ye ne târîhte geldikleri, nerede tahsîl eyledikleri, hangi târîhte Hz. Sezâî'ye dâmâd oldukları tahkîk olunamadı. Ulemâdan, urefâdan, şuarâdan oldukları muhakkaktır.

Hz. Sezâî'den sonra onbeş sene daha muammer olmuşlardı. Mesleken eser-i pâk-i Gülşenî'ye iktifâ ederek Hz. Sezâî'nin vâris-i kemâli olmuş idi. Gülşenî Veli Dede Dergâh-ı şerîfini müceddeden inşâ ettiklerinde söyledikleri târîhtir:

/164/*Bir gice elli dokuz sâli içinde bu makâm*
Yandı çün şem'-i hidâyet âleme virdi zıyâ

Bâb u mihrâbı kalup hamyâze-nâk u sîne-çâk
Her kemer tecdîdin eylerdi rükû' üzre recâ

Âhir istimdâd idüp Hak'dan hakîr-i bî-murâd
Câ-nişîn-i Gülşenî Ahmed Müsellem Bu'l-Vefâ

Refte refte âb u gilden eyledi perdâhte
Lâne-i bülbül gibi bu menzili subh u mesâ

Lâne yâhûd zerger-i tahkîk elinde pûtedir
Sâlikin messi vücûdun zerr ider yâ kîmyâ

Her sütûnu ref'-i engüşt-i şehâdet eyleyüp
Beyt-i tevhîd olduğun îmâ iderdi gûyiyâ

Erre-i zikr-i kıyâmı itmeğe perr-i hıtâm(?)
Kufl idüp yazdı **Müsellem** *iki nev-târîh ana*

Dil-güşâ pâk ü Musaffâ Ahmed-âbâd-ı reşâd
Devr ile huld-i cinâna döndü bu vâlâ binâ

دلکشا پاك ومصفا احمد آباد رشاد
دور ایله خلد جنانه دوندی بو والا بنا

Reviş-i beyândan, dergâhın dil-i âşık gibi yandığı müstebân oluyor. Mahdûmları Vefâ Efendi'den dolayı müşârünileyhe, "Ebu'l-Vefâ" denilmiştir.

Müşârünileyh hakkındaki muhabbetime burhân olarak bir târîhte şu kıt'ayı inşâd eylemiştim:

Hazret-i Ahmed Müsellem ârif-i esrâr-ı dîn
Bâğ-zâr-ı Gülşenî'de andelîb-i hak-nevâ
İtdi sırran hem de sihren iktirân-ı bâ-tamâm
Hazret-i Pîr-i ***Sezâî****'ye o Rahmânî likâ*

Gülşenî Veli Dede Dergâhı'nın Müsellem Efendi zamânında yeniden inşâsında İbrâhîm-i Nazîrâ hazretlerinin söyledikleri târîhdir:

Tarîk-ı Gülşenî reh-revlerinden
Müsellem muhteşem bir şeyh hakkâ

Bu vâlâ hânkâha itdi himmet
Harâb iken yeniden kıldı ihyâ

Nazîrâ *didi itmâmına târîh*
Yapıldı hânkâh-ı âlem-ârâ
(یاپلدی خانقاه عالم آرا)

İrtihâllerinde dergâh-ı münîfin hazîresine defn olunmuş ve bi'l-âhare üzerine türbe yapılmıştır. Kıymetli bir şebekesi, rûhâniyyetli bir merkadi vardır ve elyevm ma'mûrdur. Lehü'l-hamd mükerreren ziyâret ettim ve âvîzeli bir kandîl takdîm eyledim. Baş ucunda asılıdır.

İrtihâllerine o zamân söylenmiş târîhdir:

Merkad-i pür-nûr ravzun min riyâzı'l-cennedir
Oldu bir insân-ı kâmil ehl-i hakkın medfeni

/165/*Zât-ı mümtâz ü müsellem mihr-i kutbu'l-ârifîn*
Mürşid-i râh-ı hüdâ şems-i hakîkat rûşeni

Hazret-i Şeyh-i Sezâî sırrına mazhar idi
Azm-i lâhût eyleyüp çekdi fenâdan dâmeni

Menzilinde kaldı mahdûm-ı güzîni Şeyh Vefâ
Kıldı ihyâ türbe vü sandûkası pîrâmeni

***Lafziyâ** nâsa diyüp **menkûtla** târîhini*
Ayn-ı cennet meşhed-i pâk-i Müsellem Gülşenî
(عين جنت مشهد پاك مسلم كلشنى)

Müsellem Efendi'nin irtihâlinde söylenmiş olan (başka bir) târîh:

Müsellem Şeyh Ahmed terk-i dünyâ eyledi gitdi
Tarîk-ı Gülşenî' de ol haber almışdı ma'nâdan
Emânet eyleyüp rûh-ı Sezâyî oldu târîhi
Vefâ'sı kala âlemde Müsellem gitdi dünyâdan
(وفاسى قاله عالمده مسلم كتدى دنيادن)

(Müsellem Efendi), Cenâb-ı Pîr'in **Kasîde-i Şümû'-ı Lâmi'**'ine şerh yazmıştır. Matbû'dur. Pek yüksek edebî bir lisân ile ârifâne bir sûrette yazılmıştır. Kendilerinin ilmen pek âlî mertebe sâhibi olmalarının da bu eserde semeresi müşâheddir. Büyük ve müretteb bir **Dîvân**'ı vardır. Bir de **Dîvânçe**'si olup, **Dîvânçe**'si tab' olunmuştur.

Bir kaç nümûne:

Na't-ı şerîf:

Lücce-i ısyânda nâ-çârım eyâ Hayre'l-beşer
Câh-ı mevc içre giriftârım eyâ Hayre'l-beşer

Hep havâss-ı bâtınıyla zâhiri dem-sâz idüp
Penç-gâh üzre nevâ-kârım eyâ Hayre'l-beşer

Çâr-çeşm-i intizâr oldum ser-â-pâ lutfuna
Şeş cihâtımla nigeh-dârım eyâ Hayre'l-beşer

Vir visâlinle safâ kim dört tarafdan dâimâ
Niçe penç-i dest-i ağyârım eyâ Hayrü'l-beşer

Bed' idüp hams-i mübârekle **Müsellem** *vasfına*
Hân-ı na'tında niam-hârın eyâ Hayre'l-beşer

* * *

Firâkınla harâb-ender-harâbın Yâ Rasûla'llâh
O şevkıla mahall-i âftâbın Yâ Rasûla'llâh

Dil-i ahker-ızâmın sîhdır bezm-i anâsırda
Ser-â-pâ nâleyim gûyâ kebâbın Yâ Rasûla'llâh

Sirişkim âb u âhım bâd u dil-âteş olup gitdi
Mübârek pâyine tâiş-terâbın Yâ Rasûla'llâh

Olursam hâk-i ber-ten rişte dir gerdün kıyâmetde
Hıyâmında yine mîh-ı tınâbın Yâ Rasûla'llâh

Müsellem *bendeni kıldı sezâ-yı devlet-i dîdâr*
Vücûhuyla o yüzden kâm-yâbım Yâ Rasûla'llâh

Gazeliyyâtından:

Değil kim keyfi bezm-i mâ-hazardır halka-i tevhîd
Döner hem-vâre câm-ı bî-kederdir halka-i tevhîd

Yakar hubb-i sivâyı tâb-ı hurşîd-i hakîkatle
/166/*Çü pertev-sûz-ı kânûn-ı şererdir halka-i tevhîd*

Olur ashâbı her ân muttasıl sırr-ı yedu'llâh'a
Anınçün dest-ber-dest değerdir halka-i tevhîd

Ruh-ı zerdir riyâzetle sadâ'-ı derd-i inkâra
Misâl-i kurs u sandal kâr-gerdir halka-i tevhîd

Olur ehl-i derûnun sûret-i ahvâlini gammâz
Aceb mir'ât-ı erbâb-ı nazardır halka-i tevhîd

Cihâd-ı ekber erbâbı anınla eyler istiftâh
Müdevver Mushaf-ı remh-ı zaferdir halka-i tevhîd

Dimâğ-ı sâliki leb-rîz ider bûy-ı muhabbetle
Bu gülşende açılmış verd-i terdir halka-i tevhîd

N'ola tâlibleri hep vech-i asfar sâhibi olsa
Urûs-ı himmete halhâl-ı zerdir halka-i tevhîd

İdüp tenzîh ü teşbîhi tavassut mu'ted-i ber-hâl
Makâmât-ı şuhûda tâk-ı derdir halka-i tevhîd

Ke-mâ-şâ' itmeğe seyr ü temâşâ kûy-ı maksûdu
Bakılsa dûr-bîn-i pür-iberdir halka-i tevhîd

Müsellem *menzil-i rûh olduğu menkûl ü sâbitdir*
Mücerred hâric ez-tavk-ı beşerdir halka-i tevhîd

* * *

Ehl-i aşkın tarabı âh u nevâdır zâhid
Dem ü sohbetleri de bâd-ı hevâdır zâhid

Zikr-i îş-i ezelî itmiş o erbâbı harâb
Nısf-ı îş anlara zikr içre sadâdır zâhid

Fakrı vîrâne idinmiş o gürûh-ı enbûh
Andan ol tâife hep dahme-güşâdır zâhid

Bir siyeh hırkaya mâlik imiş ol fırka velî
Cevz-i hindî gibi pür-mağz-ı vefâdır zâhid

Sen ibâdetle tefâhurdasın ammâ uşşâk
Hep ubûdiyyete mâil urefâdır zâhid

Ser-be-ceyb olduğuna bakma fakîrin çü cebel
Kemer-i himmeti pür-tibr ü tılâdır zâhid

Fakd-ı mevcûd ile vicdâna **Müsellem**-*veş iden*
Fukarâdır fukarâdır fukarâdır zâhid

Rubâiyyâtından:

Pîş-i hâkânda **Müsellem** *kâim olsan dâimâ*
Hürr iken sen eylemez teklîf-i cây u ittikâ
Bir efendiye kul ol kim iki rek'at nefl ede
Abdine ta'zîm ile bir ka'de emr eyler sana

Bu rubâî pek mühim hakâyık-ı ma'nâyı şâmildir

* * *

/167/

من بقا خواهم بهستی دل فنا را میکشد
این چنین دارم توقع از در ارشاد من

من به پیش رحله کشم صورت الاّ ولی
هیئت لا می نماید رحلهء ارشاد من [129]

* * *

Ger sorarsan intisâb u zât u nâm u şânımız
Bülbül-i şûrîdeyiz biz Gülşenî uşşâkıyız
Rûz u şeb zikr-i Hudâ'dır nâle vü efgânımız
Bülbül-i şûrîdeyiz biz Gülşenî uşşâkıyız

Biz hevâ-yı aşkıla düşdük fezâ-yı gurbete
Kasdımız uçmakdır âhir âşiyân-ı vahdete
Bir gül-i bî-hâr içün konduk bu bâğ-ı kesrete
Bülbül-i şûrîdeyiz biz Gülşenî uşşâkıyız

Cânımız gül bezmimiz gülşen-i nîm-dîde şarâb
*Na'ra-i mestânemiz 'Yâ Hû' **Müsellem** dil kebâb*
Biz ezel meyhânesinde böyle olduk neş'e-yâb
Bülbül-i şûrîdeyiz biz Gülşenî uşşâkıyız

ŞEYH AHMED VEFÂ EFENDİ

Ahmed Müsellem Efendi'nin mahdûmu, Hz. Sezâî'nin torunudur. Gülistân-ı irfânda yetişmiş pederinden ahz-i feyz etmiş, ceddînin nazar-ı feyzine erişmiştir. Gülşen-i ma'rifette bir nihâl-i hakîkattir. Müşârünileyhîmânın zübde-i kemâlâtı olmuştur. Meşâyıh-ı zamânın mümtâzı idi. İlm-i zâhir ü bâtının tecellî-gâhı olmuştu. Kuvvet-i irşâdı ne mertebe âlî ise nazm u nesrde de o rütbe bâlâ-ter idi.

Pederinin irtihâli üzerine 1166/(1753)'da Gülşenî Veli Dede Dergâhı'na seccâde-nişîn oldular. Sinîn-i medîde irşâd-ı ibâda hasr-ı vakt ettiler.

129. "Irşâdım için benim şöyle bir beklentim var: Ben varlıkta bekâ istemem, ammâ gönül fenâyı arzu eder. Ben "illâ" sûretinde rihleti meslek ittihâz ediyorum. Ne var ki, benim irşad rahlem "lâ"nın duruşunu bana gösteriyor." (H)

Pederlerinin irtihâli üzerine şu sûretle ızhâr-ı hissiyyât buyururlar:

Hazret-i Şeyh-i Müsellem kutb-ı aktâb-ı cihân
Vâlid-i tâc-ı serim ol hâdi-i râh-ı hüdâ

Hânkâh-ı âlem-i fânîden uzlet eyleyüp
Tekye-i lâhûtda halvetle idüp kesb-i rızâ

Mürşid-i İsâ-dem oldu nice demde ol velî
Kıldı ihyâ pes kulûb-ı mürdeyi idüp duâ

Firkati içün aceb mi eylese feryâd hezâr
Gülsitân-ı dehre olmuşdu gül-i la'lî nümâ

Mahzen-i ilm-i ledünnî maksem-i esrâr-ı Hak
Tâlibe ızhâr iderdi Hızr-veş sırr-ı hafâ

Feyz-i sultân Gülşenî'ye ol sezâ-yı nâm olup
Menba' olduğu o feyze çün değil cây-ı hafâ

Kalb-i pür-nûru anın ma'nâda beytu'llâh idi
Ana dâhil olana dinildi ***'kâne âminâ'***

İrtihâllerinde peder-i ekremlerinin türbesinde vedîa-i hâk-i gufrân kılındı. Târîh-i irtihâllerine dest-res olamadım. Her hâlde kırk-elli sene kadar bu makâma, **/167/** ya'nî Gülşenî Veli Dede Dergâhı'na zînet verdiler. Zamân-ı meşîhatlarında cennet-mekân Sultân Mustafa Hân hazretlerinin vezîr-i a'zamı, müceddeden bir minâre ilâvesiyle dergâhı ta'mîr ve termîm eylemiştir. Edirneli Tâib Efendi tarafından şu târîh söylenmiştir:

Bu makâm-ı mu'teberde nice pîrân-ı selef
Eylemiş her birisi dârü'l-karâr-ı ma'nevî

Hacı Bayram-ı Velî bir erbaîn tekmîl idüp
Nice eyyâm olmuş işbu cây-gehde münzevî

Kıldı binyüzseksenaltı sâlini tevsî'-i refî'
Mustafâ Hân'(ın) vezîr-i a'zam-ı ser-askeri

Cevheri sarf ile **Tâib** *nâsa tebşîr eyledi*
Oldu Rûşen her zamân bu tekye-gâh-ı Gülşenî
(اولدی روشن هر زمان بو تکیه کاه کلشنی) = (1189/1775)

Şeyh-i müşârünileyhin **Hadâiku's-Salât** isminde bir hadîs-i erbaîni vardır. **Dîvân-ı** Sezâî'yi, bi-tarîkı'l-intihâb tahmîs etmişlerdir ki, ahîren **Nüzhetü'l-İhvân** nâmıyla neşr olunmuştur.

Bir-iki tahmîsini teberrüken nakl ediyorum:

Vücûdun feyz-i Hakk'a ayn-ı kândır Yâ Rasûla'llâh
Dile fikr-i visâlin tâze cândır Yâ Rasûla'llâh
Der-i ulyâna kurbet ızz ü şândır Yâ Rasûla'llâh
Derûnum âteş-i aşkınla kandır Yâ Rasûla'llâh
Dil-i teşnem mey-i vaslınla kandır Yâ Rasûla'llâh

Senin 'levlâke levlâk' ile Hak şânın ayân itdi
Kelâm-ı ***'kâbe kavseyni ev ednâ'****yla beyân itdi*
Anınçün na'tını kem-ter kulun vird-i zebân itdi
Firâkın âteşi bağrım yakup eşkim revân itdi
Dü-çeşm-i intizârım dolu kandır Yâ Rasûla'llâh

Bilenler cûd-ı lutfun bâb-ı gayre iltifât itmez
Görenler nûr-ı vechin şemse zerre iltifât itmez
Olan dergâha bende gayri gayre iltifât itmez
İçenler câm-ı aşkın bâb-ı Hızr'a iltifât itmez
Senin aşkın hayât-ı câvidândır Yâ Rasûla'llâh

Cenâb-ı Hak bu mahlûkâta rahmet eyledi zâtın
İbâdât oldu ins ü cinne ezkâr-ı makâlâtın
Senin na'tında âciz vâsıfûn bî-had kemâlâtın
Sen ol şems-i hakîkatsin ki âlem cümle zerrâtın
Vücûdun bâis-i kevn ü mekândır Yâ Rasûla'llâh

Vefâ*-yı rû-siyeh bî-çâre fazlın ilticâ eyler*
Kapında bendedir her demde cûdun ilticâ eyler
Kerem-kârâ senin lutfunla rahmın ilticâ eyler
Sezâî derd-mendin bâb-ı lutfun ilticâ eyler
Bilir kim dergehin dârü'l-emândır Yâ Rasûla'llâh

* * *

/169/*Sakın keşf itme ağyâra bu râzı*
Ki merdân-ı Hudâ virmez cevâzı
Vefâ her demde dilden it niyâzı
Bana kulluk **Sezâî** aşk-bâzı
Bu râh içre benim ol rind-i kallâş

* * *

Yâ Rab dilimi mahzen-i esrâr eyle
Her şâm u seher meşrık-ı envâr eyle
Tevfîka karîn eyle beni her dem ü sâl
Fazlınla pesendîde-i etvâr eyle

ŞEYH ŞUAYB EFENDİ

Hz. Vefâ'nın mahdûmudur ve Gülşenî Veli Dede Dergâhı'nın şeyhidir. Kaç sene seccâde-nişîn oldukları, ne târîhte irtihâl eyledikleri anlaşılamadı. Feyz ve terbiyesi pederlerindendir. Hz. Müsellem'in türbesinde defîn-i hâk-i gufrândır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH SEYFULLÂH EFENDİ

1211/(1796) senesinde Hz. Şuayb'ın sulb-i pâkinden kadem-zen-i âlem-i şuhûd olmuştur. Altmışyedi sene muammer olup, 1278 senesi Ramazân'ının 12. günü (13 Mart 1862) vakt-i iftârda azm-i gülşen-i lâhût ederek şeref-i cemâl-i ilâhî ile iftâr eylemiştir.

Tarîkaten intisâbı Edirne'de Kovacılar içinde Himmet Dede Dergâhı şeyhi İsmâîl Âşir Efendi'yedir ki, Âşir Efendi, Hicâz'a gittiği zamân Mısır'da Âsitâne-i Gülşenî'de şeyh bulunan Mustafa Çelebi'den tâc ve hırka giymiş idi.

Seyfullâh Efendi'nin İsmâîl Âşir Efendi'ye intisâbına bakılırsa kendisi henüz küçük yaşta iken pederlerinin irtihâl etmiş olduğuna hükm olunur. Gülşenî Veli Dede Dergâhı'nda pederinin câ-nişîni olmuş, 1278/(1862) senesine kadar neşr-i feyz eylemiştir.

Ümmî imiş. Ahlâk-ı hasene sâhibi ve uzun saçlı bir mürşid-i hakîkat-bîn olduğunu Edirne'de mülâkî olduğum zevâttan işittim.

/170/ Kabirleri Hz. Müsellem'in türbesi kapısı yanındadır. Açıktadır. Mezâr taşında şu beyitleri okudum:

Tarîk-ı Gülşenî'nin rûh-ı ervâh-ı tecellîden
Yine asla rücû' itmiş kibârı nesl-i ehlu'llâh

On ikinci günü şehr-i sıyâmın vakt-i iftârda
Cenâb-ı Hâlıkı tevhîd iderdi geldi hükmu'llâh

Kemâl-i hüsn-i hilkatle mücellâ kalbi tâhirdi
Gönül virmezdi âlemde ne ki var ise gayru'llâh

Ferâmûş itmesün evlâdlarım geçdikce yanımdan
Okusunlar ola kabrim münevver nûr-ı zikru'llâh

Meâlî cevher-i harfdan düşürmüş târihin **Hâşim**
O bâbdan hem kadem basdı bekâya Şeyh Seyfu'llâh
(او بابدن هم قدم باصدى بقايه شيخ سيف الله) = 1278/(1862)

ŞEYH ŞUAYB ŞEREFEDDÎN EFENDİ HAZRETLERİ

Müşârünileyh Seyfullâh Efendi'nin necl-i necîbi ve Hz. Sezâî'nin beşinci hafîdidir.

1258 sene-i hicriyyesinde (1842) Edirne'de zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd oldu. Sinn-i âlîleri tahsîl zamânına vâsıl olunca Konyalı Hacı Mahmûd Efendi'den taallüm-i Kur'ân ile ulûm-ı ibtidâiyyeyi okumuştur. Ba'dehû Edirne'de güşâd olunan Mekteb-i Rüşdî'de Kütahyalı Osmân Efendi'den bir mikdâr Arabî Fârisî okuduktan sonra câmi' dersine devâm etmişlerdir. Hocaları Berber-zâde Muhammed Efendi olup, ulûm-ı êliyeyi onlardan tahsîl eylediler. Bu sırada pederleri irtihâl-ı dâr-ı naîm eylediği cihetle, henüz yirmi yaşında idiler, hasbe'l-îcâb İstanbul'a gelerek Molla Aşkî Dergâhı'nda, Şeyh Osmân Efendi ile, Gürcü Ali Efendi hulefâsından Bolulu, sâhib-i icâze Mustafa Hilmi Efendi hazerâtına mülâkî olup, Şeyh Mustafa Hilmi Efendi'ye intisâb ve tarîk-ı Gülşenî'ye ittisâl ile kâm-yâb oldular. Tohm-ı tevhîdi kalb-i Hz. Şeyh'e eken bu zâttır. Teberrüken tâc ve hırka iksâ ederek me'zûniyyet vermişlerdir.

Ba'dehû Edirne'ye avdetle bir tarafdan tahsîle devâm ve bir yandan ta'lîm olundukları evrâd u esmâ ile meşgûl olmuşlardır. Üç sene sonra işâret-i ma'neviyye üzerine İstanbul'u yine teşrîf buyurup, şeyhinden teberrüken icâze almışlardır ki, 1281/(1864) senesine müsâdifdir.

Bu sırada Edirne'ye avdetle ke-mâ-kân tahsîl-i kemâlâta hasr-ı evkât ederek Gülşenî Veli Dede Dergâhı meşîhatini de der-uhde buyurmuşlardı.

Üç sene sonra şeyhi Mustafa Hilmi Efendi terk-i dünyâ eylemekle, o gül-zâr-ı /171/ reşâdetin bir gonca-i ma'rifeti olan Şerefeddîn Efendi, bundan melûl olmuştu.

Edirne'de Câmi'-i Atîk müderrisi Hâfız İsmâîl Rüşdî Efendi'nin dâhil-i dâire-i irfânı oldular. Onlardan ilm-i tefsîr ü hadîs-i şerîf ve tasavvuf dersleri gördüler. Bu sırada Harîrî-zâde Şeyh Muhammed Kemâleddîn Efendi (84. sahîfeye mürâcaat)

hazretleriyle mülâkî oldular. Aralarında ülfet ve ünsiyyet husûle geldi. Onlardan tarîkat-ı Nakşiyye, Celvetiyye, Nasûhiyye-i Şa'bâniyye, Bekriyye-i Şa'bâniyye, Kâdiriyye, Rufâiyye ve Halvetiyye'den nâil-i icâze oldular. Kendileri de müşârünileyhe tarîk-ı Gülşenî'den feyz verdiler ki, Harîrî-zâde, Fâtih Kütübhânesi'nde mevcûd **Tibyânü't-Tarâik** nâm eserinde bu keyfiyyeti yazıyor.

Hz. Sezâî'nin, "*Âdem hemîn bu bezm-i dil-ârâya bir gelür*" gazelini Şerefeddîn Efendi'nin ricâları üzerine şerh eylemişlerdi.

Şerefeddîn Efendi, 1290/(1873) senesinde Muhammed Mahvî Efendi nâmında bir mürşid-i kâmilin mazhar-ı sohbeti olup, bu zât-ı muhteremden de ahz-i feyz ü esrâr ederek tarîk-ı Gülşenî'de zül-cenâhayn olmuşlardı. Çünki tarîk-ı Gülşenî'de iki kol olup, biri Sezâiyye, dîğeri Hâletiyye'dir. Mahvî Efendi vâsıtasıyla Hâletiyye kolundan da nisbetleri husûle gelmiş idi ki, silsile-i nisbetleri ber-vech-i âtîdir:

Hâletiyye kolu:

Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi, Şeyh Muhammed Mahvî er-Rûmî (Hayrabolulu), Şeyh İsmâîl Âşir b. Ahmed Necîb-i Edirnevî (1278/1861-62), Şeyh Mustafa Çelebi el-Mısrî hâdim-i Hânkâh-ı Gülşenî, Şeyh İbrâhîm Aliyy-i Lîneverî sümme'l-Mısrî, Şeyh Ahmed Nâsırüddîn-i Gülşenî an vâlidihî, Şeyh Hasan-ı Hâletî an-vâlidihî, Şeyh Ali el-A'lâ an-vâlidihî, Şeyh İbrâhîm Muhyiddîn an-Şeyh Hasan b. Muhyiddîn an-ammihî, Ahmed an-ahîhi, Şeyh İbrâhîm Muhyiddîn (1044/1634) an-vâlidihî, Necîbüddîn Hasenü'l-Ahsenî (1024/1615) an-ahîhi, Şeyh Ali es-Safvetî (1005/1597) an-vâlidihî, Şeyh Ebu's-Safâ Şemseddîn-i Hayâlî (977/1569) an-vâlidihî, İmâmü't-tarîka pîr-i dest-gîr Şeyh İbrâhîm-i Gülşenî (*kuddise sırruhu's-senî*) hazretleri.

Sezâiyye kolu:

Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi, Şeyh Mustafa Hilmi Efendi, Şeyh Ali Rızâ Efendi, Şeyh Hasan el-Hasenî Efendi, Şeyh Hâfız Mustafa Efendi, Şeyh Gürcü Ali el-kebîr, pîr-i sânî Hasan Sezâî (*kuddise sırruhu'l-âlî*).

/172/ Şerefeddîn Efendi hazretlerinin terceme-i hâline biraz fâsıla vererek bu zevâttan bahs edelim:

Şeyh Mustafa Hilmi Efendi

Bu zât-ı muhterem Samatya'da İmrahor Dergâhı hazîresinde medfûndur. Kitâbe-i seng-i mezârı:

"Hû Dost!

Tarîkat-ı aliyye-i Gülşeniyye'den Molla Aşkî Dergâh-ı şerîfi post-nişîni meşâyıh-ı izâmdan eş-Şeyh Ali Rızâ Efendi'nin hulefâsından ve el-Hâc İlyâs Câmi'-i şerîfi imâmı âlem-i fenâdan âlem-i bekâya intikâl eden eş-Şeyh es-Seyyid Mustafâ Hilmî Efendi'nin ve kâffe-i ehl-i îmânın ervâhına el-Fâtiha. 9 Receb 1283/5 Teşrîn-i sânî 1282 (17 Ocak 1867), yevm-i Cumartesi."

ŞEYH GÜRCÜ ALİ RIZÂ EFENDİ

Molla Aşkî Dergâh-ı şerîfinde türbede medfûndur. Sandûkası önündeki levhadan:

Pîr-i sânî Hazret-i Sultân Sezâî Gülşenî
Bende-i âgeh velî ya'nî Cenâb-ı Şeyh Alî

Ârif-i ilm-i ledünnî vâkıf-ı sırr-ı 'aref'
Ehl-i hâl-i hikmetin kenz-i rumûzât-ı velî

Zikr ü fikri dâimâ tevhîd-i bârî itdi heb
Kâr-ı kevn-i bî-bekâda yok idi hiç medhali

Rû-nümâ olurdu Hak kılsan nazar im'ânla
Nûrdan mir'ât idi gûyâ vücûd-ı müncelî

Ni'met-i dîdâr-ı yâre olıcak da'vet hemân
Sofra-i hân-ı fenâdan der-akab çekdi eli

Kurb-ı Hak'da ola firdevsîler ile hem-celîs
Çünki Rıdvân eylemiş âmâda me'vâ evveli

Cevher-i eşkile **Tal'at** *yazdı târîhin didi*
Hak idi âlemde maksûd gördü Hakk'ı Şeyh Alî
(حق ایدی عالمده مقصود کوردی حقی شیخ علی) =1260/(1844)

Bir silsile-nâmede 1262/(1846) muharrer olarak gördüm.

Sekiz halîfesi vardır:

Şeyh es-Seyyid el-Hâc Hüseyin Hüsnü Fahrî Efendi

1270/(1854). Dergâha muttasıl bahçede medfûndur. Duvarın ta'mîrinde fakîr, bir pencere yaptırdım. Taşında:

"*Alevî evlâdından ve tarîk-ı Gülşeniyye'den ve hâcegân-ı dîvân-ı humâyûndan es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Hüseyin Hüsnü Fahrî Efendi, 1270*" diye muharrerdir.

Çubukcu-zâde Şeyh Köse Ahmed Efendi

1274/(1858). Bu zâtın bir halîfesi vardır. İsmi **İsmet Paşa**'dır. Süvârî livâlarından idi. Şehremînî'de bir konağı vardı. Türbede medfûndur. Paşa olduğu hâlde, tekkede kahve nakîbliği yaparmış. Sulehâdan bir zât olduğu menkûldür.

Şeyh el-Hâc Muhammed Rüşdî Efendi: 1293/(1876).
Şeyh Hâfız Hüseyin Efendi: 1259/(1843).
Şeyh Hâfız Muhammed Efendi: 1258/(1842).
Şeyh Seyyid Muhammed Emîn Efendi.
Şeyh Seyyid Mustafa Hilmi Efendi: 1283/(1866-67).
Şeyh Köse Osmân Nûri Efendi: 1302/(1885).

ŞEYH HASAN el-HÜSNÎ EFENDİ

Ali Rızâ Efendi'nin şeyhidir Molla Aşkî Dergâhı'nda, türbede medfûndur.

Manzûme-i târîhiyye:

Cenâb-ı Şeyh Alî necli Hasan Hüsnî Efendi Hû
Olup lâhûta âzim kurb-ı Hak'da eyledi iskân

Azîzim Şeyh Sezâî'ye yed-i mürşidle peyveste
/173/*İlâhî gülşen-i cennetde kılsun aşkıle devrân*

Sevindirdi girüp kabre civâr-ı vâlideyninde
Velâkin âşıkân dervîşlerini eyledi giryân

Mukaddes rûhu fevc-i tâifân-ı havl-i arş ile
Cebîn-fersâ-yı adni Ka'be-i ulyâ ide Mennân

Revânı ni'met-i kevser ile seyrâb u seyr olsun
Makâmın gül-sitân-ı kasr-ı firdevs eyleye Rahmân

Tefe''üldür bu târîhim şefâat isterim **Hayrî**
Hasan Hüsnî Efendi cânını huld eyledi Yezdân
(حسن حسنی افندی جانینی خلد ایلدی یزدان) = (1249/1833)[130]

130. Bu ibârenin hesaplanmasından 1266 çıkmaktadır. (H)

ŞEYH HÂFIZ MUSTAFA EFENDİ

Şeyh Ali el-Gürcî hazretlerinin halîfesi ve dâmâdı ve Molla Aşkî Dergâhı şeyhidir. 1206/(1791) senesinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiş ve türbe-i şerîfeye defn olunmuştur. Sofularlıdır.

ŞEYH ALİ el-GÜRCÎ EFENDİ

Hz. Sezâî hulefâsındandır. İstanbul'a berây-ı irşâd me'mûr buyrulmuştur. Molla Aşkî Dergâhı'nı te'sîse muvaffak olup, sinîn-i medîde neşr-i feyz etmiştir. İntikâlleri vukû' bulunca, tevhîd-hânenin sol tarafında izhâr edilen kabre vedîa-i hâk-i rahmet kılınmış idi.

Manzûme-i târîhiyye:

Göçdü dünyâdan nihâyet Şeyh Aliyy-i Gülşenî
Dâimâ tevhîd ü zikru'llâh idi fikr ü dili

Mürşidânın serveri ya'nî Sezâî pîridir
Hep görüp seyr-i sülûku andan almışdı eli

Tekye-gâh-ı gülşen-i dehr içre cidd ü sa'yile
el-Hak olmuşdu tarîk-ı Gülşenî'nin bir güli

Cebhesinde feyz-i rûhâniyyet itmişdi zuhûr
Hem de envâr-ı tecelliyyâtı Hakk'ın münceli

Düşdü üçler ***Himmetî*** *târîh-i cevher-dârına*
Hak kıla gül-zâr-ı Adni cilve-gâh-ı Şeyh Alî
(حق قیله کلزار عدنی جلوه کاه شیخ علی) = 1190/(1776)

Bu târîhlerden istidlâlime göre Şeyh Ali Efendi Hz. Sezâî'nin irtihâllerinden sonra otuz dokuz sene daha muammer olmuşlardır. Bu dergâhı cenâb-ı Pîr zamânında te'sîs eylemiş olacaklarına bakılırsa, elli seneden fazla burada neşr-i feyz-i tarîkat u ma'rifet buyurmuşlar demek olur.

Kendilerinden sonra dâmâdı Hâfız Mustafa Efendi'nin onaltı sene (sene: 1206), Gürcî-zâde Hasan Hüsnü Efendi'nin kırküç sene, Ali Rızâ Efendi'nin onbir sene (sene: 1262) seccâde-nişîn-i hilâfet oldukları bi'l-hisâb nümâyân olur. Sonra Şeyh Osmân Nûri ve Sezâî Efendiler, sırasıyla icrâ-yı meşîhat edip, Osmân Nûri Efendi türbede medfûndur.

Şeyh Muhammed Şehrî ve Sâmî Efendilerin beyânına göre Ali Rızâ, sânisi hulefâsından Şeyh Ahmed Efendi'nin de, bir aralık altı ay kadar bu dergâhta meşîhati olup, irtihâlinde Hasan Tevfîk Efendi'nin kabrine defn olunmuştur. Halîfesi İsmet Paşa dahi bu kabirde defîn-i hâk-i ıtır-nâktır. (Sahîfe 172'de bahsi geçti).

Şeyh Sâmî Efendi ise selefinin ifâdesine atfen Şeyh Ahmed Efendi'nin esâsen şeyhi ile arası açılıp, burada meşîhati olmadığını ve ihtimâl ki, vekâlette bulunduğunu ve başka bir yere defn edildiğini söylemektedir.

Molla Aşkî Dergâhı'nda Şeyh Ali el-Gürcî hazretlerinin irtihâline dâir, vak'anüvîs Edîb Efendi[131] tarafından o zamânda söylenmiş bir manzûme-i târîhiyyeyi hâvî levhadan:

Sâlikân-ı Hazret-i Pîr-i muazzam Gülşenî
Kıldılar sûz-ı firâk ile yine dilden bükâ

Şeyh Aliyy-i Gülşenî kıldı bekâya çün sefer
Leyle-i kadr idi ihsân-ı Cenâb-ı Kibriyâ

Nûş idicek 'irciî' emrin o dem pervâz idüp
Âşiyân-ı kudse kondu mürg-ı rûhu çûn hümâ

Şöyle bir kâmil mükemmil er idi bir kez anın
Gönlüne yol bulmadı hubb-ı nukûş-ı bî-bekâ

Rabt-ı kalb-i enveri dâim Cenâb-ı Hak idi
Ol cihetden hiç anı aldatmadı nefs ü hevâ

Kutb-ı vakt idi dinürse zâtına lâyık anın
İtmedi Hak'dan cüdâ bir dem anı kayd-ı sivâ

Zâhir ü bâtın Sezâî hazretinin bendesi
Ârif-i bi'llâh muhakkak mürşid ü hem reh-nümâ

Kıdve-i ehl-i riyâzet zübde-i erbâb-ı dil
Mahzen-i vecd ü safâ böyle mücâhid bî-riyâ

131. Bu zât Lebîb Hüseyin Efendi olacak. Anadolu kuzâtından idi. Tarîk-ı Sa'diyye'den Şeyh Şâmî İbrâhîm'den feyz almıştır. İstanbul'da 1181 Zilka'desinde (Mart-Nisan 1768) vefât edip, Üsküdar'da Seyyid Ahmed Deresi'nde defn olunmuştur. (*Rahmetu'llâhi aleyh*)

Dergehine baş koyan sâlikleri bî-rayb ü şek
Dûzah-ı emmâreden ol dem bulurlardı rehâ

Câh u çâhı bu cihânın bildiğim kesret kamu
Hakkî müşâhiddi anmçün.....

Hak teâlâ sırrını takdîs ide her rûz u şeb
İde rûh-ı enveri dâim naîm ile safâ

Ol velînin sû-yi Hakk'a intikâliçün ***Edîb***
Yaz bu târîh-i mesîli böylece.....

Kevser-i vaslıyla kandırsun heme Rabbü'l-enâm
Eyleyüp mihmân-sarây-ı cenneteyn.....

Kabirlerinin sağ tarafında birinci sandûkada ilk haremi Fâtıma ve ikinci haremi Hasîbe Hanımlar medfûnedirler.

Ali Efendi'nin kabrinden (sonra) üçüncü kabir mahdûm-ı mükerremleri Hasan Tevfîk Efendi'nindir.

Rıfkıyâ *çıkdı üçler yediler cevherle târîhini**
Azm eyledi bu demde Hasan Tevfîk Efendi cennete
(عزم ایلدی بو دمده حسن توفیق افندی جنته) = 1242/(1826)

Bu zâtın meşîhati yoktur. Onun yanında pencere önündeki zât 172. sahîfede bahs eylediğim Ali Gürcî-i sânîdir. Onun ayak ucunda medfûn olan Şeyh Köse Osmân Nûri Efendi olup, Ali Rızâ Efendi halîfesidir. Kırkiki sene meşîhati olduğu ında'l-hisâb müstebândır. Hânkâh-ı Hz. Sünbül'de erbâîn çıkardıklarını naklen Şeyh Şehrî ve Sâmî Efendiler söylediler. Müşârünileyhin Hâletiyye-i Gülşeniyye'den icâzesi vardır (sahîfe 207).

Şeyh-i ekmel Hazret-i Osmân Efendi'dir velî
Oldu bu dergehde kırk-elli sene sâhib-makâm

Gülşenî-i Ma'nevî'den feyz alup bî-iştibâh
Eyledi tevhîd ü ezkâr ile irşâd-ı enâm

Vâkıf-ı esrâr-ı pîrân ârif-i bi'llâh'dır
Sâye-i Fahr-ı rusülde oldu vuslatla be-kâm

İki mısra' söyledim ***Sa'dî*** *cenâb-ı hazrete*
Her biri târîh-i cevher ile buldu intizâm

Pîr iken Osmân Efendi itdi seyrân-ı naîm
Hû diyüp Osmân Efendi devrini kıldı tamâm
پیر ایکن عثمان افندی ایتدی سیران نعیم = 1302/(1885)
هو دیوب عثمان افندی دورینی قیلدی تمام = 1302

Şeyh Osmân Nûri Efendi, Ali Rızâ Efendi'den müstahlef olunca Çekmece'deki dergâhda irşâd-ı ibâda me'mûr olmuş, yirmi sene kadar orada bulunmuş, bakıyye-i ömürlerini Molla Aşkî'de geçirmişlerdir.

Hulefâsı:

Libhovalı Şeyh Mahmûd Efendi (sahîfe: 208), Voştineli Şeyh Abdullâh Efendi, Şeyh Abdülbârî Efendi, İstanbullu Şeyh Neş'et Efendi, Çekmece Dergâhı şeyhi ve dâmâdı İsmâîl Efendi, mahdûmu Şeyh Sezâî Efendi. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Sezâî Efendi, 1302/(1885)'de pederinin câ-nişîni olup, otuz yedi sene kadar seccâdenişîn-i meşîhat olup, 1339/(1921) senesinde âzim-i dârü'l-karâr oldular. Çekmece'deki dergâhda medfûndur. Yerine mahdûmu Osmân Efendi geçmiş ise de mugâyir-i âdâb-ı şerîat ahvâl ü harekât-ı nâ-merzıyyesine mebnî, meşîhat üzerinden ref' olunarak, yerine Libhovalı Şeyh Mahmûd Efendi-zâde Şeyh Muhammed Sâmî Efendi şeyh olmuştur. (Sahife 208)

Tâhirağa Dergâhı şeyhi Ali Behcet Efendi buyurdular ki: Osmân Efendi'nin İsmâîl Efendi isminde bir dâmâdı vardı. Tekkeye bitişik ev onun idi. Osmân Efendi'yi, sonra Çekmece'ye şeyh yaptılar. Senede bir iki giderdi. Vefâtından sonra Sezâî Efendi'ye meşîhat verildi.

* * *

/174/ Sezâi Efendi, Çekmece-i Kebîr (Büyük Çekmece) Hz. Sezâî hulefâsından Nasûh Baba Tekkesi'nde medfûndur. (208. sahîfeye mürâcaat)

Gürcü Ali Efendi'nin halîfeleri, Şeyh Mahmûd Efendi Kırımlıdır. Urefâdan ve erbâb-ı kalemden bir zât-ı âlî-kadrdir. "Hâmid-i Bî-nevâ" mahlasını takındıkları, etvâr-ı seb'aya dâir yazdıkları iki risâlenin mütâlaasından istidlâl olunmuştur.

Bir zat ba'zı sualler sormuş. Birincisi, (الرَّحْمٰن عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى)[132] hakkındadır. Enes b. Malik'in, (. الاستواء غير مجهول و كيفيته غير معقول والإيمان واجب والسؤال عنه بدعة)[133] buyurmaları esâsına göre tedkîkatı câmi'dir. Mesâil-i gâmızadan bâistir.

Verme râhat nefsine dâim gazâ-yı ekber it
Hâne-i dil feth olup dâru'l-emân itsün seni

nutku kendilerinindir. 232. sahîfede Şeyh Hâmid hakkında tafsîl vardır.

Kırımlı Şeyh el-Hac Mustafa Efendi
Şeyh Ahmed Muhtâr Âhî Efendi
Şeyh Hafız Mustafa Efendi. Molla Aşkî Dergahı şeyhidir. Silsile-i tarîkat bu zâttan yürümüştür. Bu zatın halîfesi zâviye-dâr başı Şeyh Muhammed Saîd Efendi 1217/(1802).

Bu zâtın beş halîfesi vardır:

Şehremini'nde Hz. Ümmî Sinan zâviye-dârı Yekçeşm Şeyh Hacı Ali Efendi 1219/(1804).
Şeyh Abdülhamîd Efendi 1245/(1829)
Şeyh Mîr Saîd Efendi.
Şeyh Seyyid Hâşim Efendi
Şeyh Mustafa Efendi-zâde Şeyh Muhammed Rif'at Efendi 1256/(1840)

* * *

Ehl-i silsile hakkındaki tafsîlat burada bitti. Yine **Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi** hazretlerine rücû' ediyorum.

Harîrî-zâde'den aldıkları nisbet ile turuk-ı sâireden olan alâkalarına ait silsile-nâmeleri **Tibyânu't-Tarâik**'ta ve müşârünileyh Şerefeddîn Efendi hakkında müstakillen yazdığım **Mürâselât** nâm eser-i dervîşânemde tafsîlen münderictir. Bunlardan Tarîk-ı Şa'bânî'ye ait olanları ber-vech-i âtîdir:

Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi hazretleri
Şeyh Muhammed Kemâleddîn-i Harîrî
/175/- Şeyh Sâlih Efendi b. Şeyh Abdülkâdir Efendi.

132. "Rahmân arşı istîvâ etti." 20. Tâhâ sûresi, 5. (H)
133. "İstivânın mahiyeti bilinmez değildir, ancak akıl onun keyfiyetini idrâk edemez. Ona îmân etmek vâcib ve o konuda soru sormak da bid'attır." (H)

Şeyh Mustafa Zekî b. Şeyh Mustafa Zekâî el-Üsküdârî an-şeyhıhî Şeyh el-Hâc Hasan es-Simâvî (1209/1794) ani'ş-Şeyh Abdullâh-ı Kastamonî (1181/1767) ani'ş-Şeyh Alâeddîn Alî b. Hz. Nasûhî (1161/1748) an-vâlidî, sümme tekemmele alâ yedi reîsi hulefâihî Şeyh Abdullâh er-Rüşdî el-Mudurnî (1141/1729) an-imâmü't-tarîka Şeyh Muhammed Nasûhî el-Üsküdârî (*kuddise sırruhu'l-Bârî*).

İşte Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi hazretleri bu sûretle câmiu't-turuk olmuşlardı. Muhammed Nûru'l-Mahlâvî'den Kemâl-i Harîrî vâsıtasıyla intikâl eden neş'e-i melâmetle, "*Gey melâmet hırkasın sultânlık anda gizlidir*" diye, hırka-pûş-ı istitâr olmuşlardı.

Mülâkî oldukları zevât-ı kirâmın zevk-ı sohbetlerinin, dimâğında bıraktığı te'sîrât ile kendine bir meslek-i metîn ittihâz ederek ihtiyâr-ı âlem-i vahdet buyurup, kemâlât-ı ârifânelerini ileri götürmek için pek çok çalışmışlardır. İsti'dâd-ı Hudâ-dâd îcâbınca âsâr-ı feyz-i tecellîye başlayınca meclis-i irfânına cân atanlar çoğalmağa başlamıştır.

Gülşenî Veli Dede Dergâh-ı şerîfi seccâde-nişîni olduklarından Hz. Bayram-ı Velî'nin erbaîn çıkardıkları mahall-i mübâreki çille-gâh ittihâz ile, burada âsâr-ı ehlu'llâh mütâlaasıyla ve meclislerine cân atan urefâ, zurefâ ve uşşâk-ı kirâmın musâhabât-ı ilmiyye vü zevkıyyesiyle dem-güzâr olmuşlardır.

Fevka'l-âde mahviyyet-perver olduklarından şöhretten ictinâb ederler, meşâyıh-ı rusûm arasında pek görünmek istemezlerdi. Fakat herkes âsitân-ı irfânına cân atardı. Edirne'de bulunan ve Edirne'ye gelen ulemâ, urefâ dâimâ meclislerine şitâbân olurlardı. Nezdlerinde merâsim olmazdı. Ordu ricâlinden paşalar ve efrâddan neferler de gelir. Nefer hâzır iken bir paşa gelse, kapının yanında boş yer varsa, paşa orada edebiyle otururdu. (سَوَاءُ الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ)[134] sırr-ı ilâhîsi, o hâce-i irfânın ka'be-i hakîkatinde tecellî-nümâ idi. Odasında bir post üstünde oturur; yanında bir rahle, rahlenin üstünde kitaplar, husûsiyle hîn-i tetebbuunda not ettiği hakâyıkı câmi' defterler bulunur. Dâimâ bunlardan açar, okur, tarîk-ı mübâhaseye yol verirlerdi. Her sorulan şey'e **/176/** yerini bulur; cevâp verirdi, muhâtabını kandırırdı.

Vaktiyle İstanbul'da meclis-i meşâyıh reîsi ve Selîmiye Dergâh-ı şerîfi seccâde-nişîni Şeyh Saîd Efendi hazretlerine yazdıkları cevâb-nâme, hazretin silk-i tahrîrde kudretini; bî-çâregânın himâyesinde gösterdikleri gayreti, hırs-ı âmâlden ne mertebe mütevakkî olduğunu ve meşreb-i mahsûs-ı mürşidânelerini gösterir bir hakîkat-nâmedir. Aynen nakl ediyorum:

134. "İster yerli olsun, ister dışardan, herkes eşittir. " 22. Hac sûresi, 25. (H)

"Reşâdetlü Efendim Hazretleri,

24 Teşrîn-i sânî 1301/(6 Aralık 1885) târîhiyle müverrah ve iltifât-ı mâ-lâ-nihâye-i mürşidâneleriyle müvaşşah olarak dest-i i'zâm u tekrîm ü tebcîli tezyîn eden emr-nâme-i reşâdet-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı fakîrânem oldu. Emr-nâme-i âlîlerinin fıkra-i evveliyyesi ki, Şadırvanlı Dergâh-ı şerîfi meşîhat cihetinin müteveffâ Râşid Efendi hafîdi İsmâîl Efendi'ye tevcîhi hakkında mukaddemen Edirne vilâyet-i celîlesinden mürsel i'lâm ve mazbata münderecâtının medâr-ı tevcîh olamayacağını ihtâr ve izbârdan ibâret olup, husûs-ı mezbûr Edirne'deki bi'l-cümle meşâyıhı dâğ-dâr-ı teessüf etmiş ve fakr-ı hâllerinin derece-i tâkat-fersâsı nezd-i maâlî vefd-i mürşidânelerinde ma'lûm olan şu familyanın giriftârî-i perîşâneleri ve be-tahsîs Edirnece pek çok emsâli olan işbu tevcîhâttan mahrûmiyyetleri telehhüf ü teessüf-i azîmi mûcib olmuştur.

Fıkra-i sâniyesi ki: Ol vakt Edirne Cem'iyyet-i Meşâyıh'ının tensîbi üzerine min-gayr-i istitâatin dergâh-ı mezbûr meşîhat vekâletine ta'yîn kılınıp, hizmete henüz dest-zen-i şurû' olmamış olan dâîlerinin icrâ-yı vekâlet edebilmekliğim için usûl-i müttehaze ve şurût-ı mukarrara-i kadîmesine tevfîkan ve teberrüken bir aded Celvetiyye tâc-ı zevi'l-ibtihâc-ı şerîfinin iksâsıyla icrâ-yı usûl edilmesi irâde-i aliyye-i riyâset-penâhîleri muktezâ-yı âlîsinden bulunduğunun beyân ve ityânını hâvîdir.

Bu bâbda hakk-ı nâ-müstehakk-ı fakîrânemde irâe buyurulan eser-i teveccühe enfâs-ı hayât-ı ma'dûde-i ahkarânemi hasr etmiş olsam, yine îfâ-yı şükrânımdan ızhâr-ı acz ederim. Binâenaleyh bir müddetten beri mübtelâ olduğum illet-i za'fiyye sebebiyle târî-i vücûd-ı fakîrî olan inhirâf-ı mizâc dergâh-ı âcizînin bile hizmetini îfâda terâhî ve taksîr vukûunu istilzâm etmekte olduğundan bi't-tab' ârıza-i mebhûs-anhâya mebnî hıdmet-i vekâleti îfâda dahi kusûr edileceği havfı infâz-ı emr-i âlîlerine /177/ mânî' olduğunu maa't-teessüf arz eder ve maa-mâ-fîh buradan âharının tedâriki husûsu irâde buyurulursa evsâf-ı matlûbeyi câmi' bir zât bulunacağı ve her bir husûsta elden geldiği derece sarf-ı mâ-hasal gayret edileceği ve şâyed oradan münâsibinin i'zâmı hâlinde dergâh-ı mezkûrun güşâdı ve husûsât-ı sâiresinin tedârik ve ihzârında çalışılacağının arz u beyânıyla berâber, fark-ı âcizânemde lem'a-nisâr olan teveccühât-ı mürşidânelerinin ke-mâ-kân bekâsını niyâz eylerim. Kerîmü'l-fıtratım, efendim hazretleri.

ed-Dâî Şeyh Şuayb Şerefeddîn"

1311/(1893-94) senesinde İstanbul'u teşrîf buyurdular. Merkez Efendi şeyhi Ahmed Mes'ûd Efendi merhûma mîsâfir oldular. Çok hürmet ettiler. Meclis-i şerîfleri züvvâra tavâf-gâh oldu. İstanbul'da hayli dergâhları, makâmât-ı mübârekeyi ziyâret ettiler. Bir müddet sonra avdet eylediler.

Hz. Pîr-i sânî Sezâî-i Gülşenî efendimizin:

Kalem-i sun'-ı ezel her ne ki tahrîr itdi
Kayd idüp suhf-ı edebde anı takrîr itdi

Evvel ü âhiri bir noktada cem' itmiş idi
Fasl içün bast-ı hurûf eyledi teksîr itdi

Sür'at-i devr ile bir dâire çekmiş nokta
Baksan ol dâirede noktayı tasvîr itdi

Koydu ol noktanın aynını gönül dîdesine
Merdüm-i dîdeyi aksi ile tenvîr itdi

Nükteyi duydu **Sezâî** *dehen-i yârı sorup*
Noktanın sırrını âriflere takrîr itdi

gazelini pek ârifâne bir sûrette şerh edip, **Îzâhu'l-Merâm fî-Meziyyeti'l-Kelâm,** yâhûd **Şerhu'n-Nokta ve'l-Kalem** nâmıyla tab' u neşr eylemişlerdi.

Hüsn-i tesâdüf eseri olarak bu şerhi ele geçirip mükerreren mütâlaa ettim. Hz. Şeyh'i henüz tanımıyor idim. Bast olunan hakâyık u dakâyık, bu abd-i ahkarı mest ü medhûş eyledi. Müellif-i muhteremine ani'l-gıyâb büyük bir aşk u muhabbet neş'esi uyandı. Eserin mukaddimesinde, *"efkaru'l-muvahhidîn eş-şeyh Şuayb Şerefeddîn b. eş-Şeyh Muhammed Seyfullâh seccâde-nişîn-i Hânkâh-ı Gülşenî Veli Dede Efendi der-Edirne"* imzâsını görünce Edirne'ye bir mektûb yazdım. Arz-ı hissiyyât u ta'zîmât eyledim ki, 1315/(1897) târîhine müsâdifdir. Bir kaç gün sonra postacının îsâl eylediği şu cevâb-nâmeyi aldım:

"Saâdet-mendim!

Kalb-i tâb-nâkınızda meknûz olan muhabbet-i hâlisa vü sâfiyenin şiddet-i galeyânından sâha-i kırtâsa dökülen kelâm-ı âb-dârı hâvî ve hakk-ı fakîrânemde envâ'-ı **/178/** *nevâziş ü iltifâtı muhtevî mektûbunuzu aldım. Mütâlaasıyla hazz-ı küllî husûle geldi.*

Âşnâlık tâ ezeldendir **Sezâî** *yâr ile*
Bu taleb kanden gelür ru'yet mukaddem olmasa

mâ-sadakınca âşinâlığımız ezelîdir, ebedîdir. İnşâa'llâh sûrîsi de müyesser olur. Bâkî gülşen-sarây-ı feyz ü ikbâlde dâim olunuz oğlum.

ed-Dâî
(Şuayb Şerefeddîn-i Gülşenî)"
(Mühür)

Bu mühr-i şerîfleri Hz. Pîr Sezâî efendimizin gördüğüm mühr-i mübâreklerinin aynı hacim, şekil ve tahrîrindedir.

Bunun üzerine meyânede tarîk-ı meveddet açılmış ve dâimâ iltifâtlarıyla müşerref olunmuştur. Fakîre yazdıkları, hakâyıkı câmi' mektûbları altmış üçe bâliğ olmuştur. Cümlesi toplanarak terceme-i hâl-i mufassallarının ilâvesiyle, **Mürâselât** nâmıyla bir eser vücûda gelmiştir.

Cenâb-ı Şeyh Sezâî-i Gülşenî feyzi
Bu abd-i kem-teri **Vassâf**-*ı müstenîr eyler*

Kemâl-i ka'bı kerâmâtı ebher ü azhar
Dü-çeşm-i şevkını hak-bîn idüp karîr eyler

Dil-i hazînimi pervâne-i muhabbet idüp
Civâr-ı şu'le-i irfânda müstedîr eyler

Riyâz-ı gülşenin el-yevm bülbül-i zârı
Cenâb-ı Şeyh Şerefeddîn beni esîr eyler

Semâ-yı ma'rifetin necm-i pertevi ki odur
Kulûb-ı kâsiyeyi nûru şu'le-gîr eyler

Anın vücûdu bu dîne şeref-pezîr-i hedy
Füyûz-ı ilm ü kemâliyle bî-nazîr eyler

Uluvv-i himmet ü irfânı zâhir oldukca
Hudâ-yı azze ve cel bâtınen de pîr eyler

Hulûs-ı aşk u muhabbetle kem-teri **Vassâf**
Bu yolda hissini ta'zîmini kesîr eyler

Bidâyeten tarîk-ı Şa'bânî'ye intisâb eylemiş idim. Şa'bânîler bâbında tafsîl edileceği üzere, bu sırada azîzimin irtihâliyle öksüz kaldığımdan Şerefeddîn Efendi, fakîri cenâh-ı himâyetine almış idi. Tâm sekiz sene ani'l-gıyâb feyz ü terbiyetleriyle perveriş-yâb oldum. Gâyet karlı bir bayramda Uzunköprü'de bulunuyorlardı. Oraya gitmek üzere iken gelen telgraf-nâmeleriyle te'hîr-i azîmet ettim. İki sene daha bu hâlde kaldım. Nâire-i hasret ciğerimi yakmağa başladı. Nihâyet 1324/(1908) senesi Mayısında

vâki' olan emr ü işâretleri üzerine Edirne'ye /179/ azîmet ederek, hânkâh-ı feyz-i penâhlarında hâk-pâ-yı mürşidânelerine rû-mâl olmak, üç gün üç gece nezd-i âlîlerinde bulunmak şeref-i azîmine nâil oldum. O dakîkada hayât-ı câvidânî buldum. Lisân-ı kâl bunu tasvîre muktedir değildir.

"Evlâdım, sizi sekiz-on sene gıyâbî muhabbetle meşgûl eyledim. Fakîri görmenizi ârzû etmiyordum. Çünki gördüğünüz zamân, "Benim ani'l-gıyâb nâire-i muhabbetle sûzân olduğum adam bu muydu?" *diye hâlinize peşîmân olmanız ihtimâli kuvvetli idi. Fakîre teveccühünüz ziyâde idi. Halbuki tasavvur ettiğiniz âsâr-ı kemâl olmadığından, o yolda hareketim zarûrî idi. Ammâ ne çâre ki, bunu idâmeye imkân kalmadı. An-karîb hayât-ı fâniyeden hayât-ı bâkiyeye intikâl mukarrerdir. Dünyâ gözüyle mülâkâtı fakîr de ârzû ettim. Hamd olsun, görüştük. Her ikimizin bu muhabbeti asıl sâhibine âiddir. Cenâb-ı Hak cümlemize âhir-i âkıbet hayırlılığı ihsân buyursun."* dediler ve ağladılar. Bu abd-i kem-teri de ağlattılar.

Senelerce süren aşk u muhabbetime tercümân olan mektûblarım nezd-i hazret-i şeyhde okundukça fakîre ızhâr-ı âsâr-ı teveccüh buyuran ıhvân hep huzûr-ı hazrete geliyorlar, bu abd-i ahkar ile görüşüyorlardı. O üç gün üç gece zarfında öyle âlemler, öyle bezm-i hakîkatler oldu ki, vasf için nereden başlayacağımı ta'yînde ızhâr-ı hayret ederim. Her hâlde ömrümün en kıymet-dâr zamânı o zamândır.

Hulefâ-yı Hz. Şeyh'den Binbaşı Hasan Efendi delâletiyle arz-ı nisbet eyledim. Hafî celî telakkun-ı zikr ile bey'at-i tâmmede bulundum. Yedinci esmâya kadar telkîn buyurdular ve tekrâren, *"Oğlum, ilk ve son mülâkâtımızdır."* diye yüreğimi yaktılar.

Şerefeddîn Efendi, orta boylu, top ve beyâz sakallı; ne zaîf ne de şişman, ikisi ortası; humrete mâil gâyet güzel yüzlü, pâk özlü, sevimli çehreli, beşûş, mültefit, mütevâzi', ahlâk-ı hasene ile mütehallî, güzel sohbetli, güzel sözlü, âteşîn bakışlı bir zât idi. Hiç mâ-lâ-ya'nî ile iştigâl etmez; dâimâ mütâlaa ve sohbetle ve ibâdetle dem-güzâr idi. Hücre-i saâdetlerinde bir post üzerine oturur, ale'd-devâm ziyâret-i şerîfelerine gelen zevâtı şeref-i sohbetleriyle dil-şâd eder. Hakâyıktan ve dakâyıktan söyler. Herkesin hâline, kemâline göre ders-i tarîkat verirler idi.

/180/ Yanlarına ulemâdan bir zât gelse, kendileri tıfl-i ebced-hân vaz'iyyetini alarak o zâta inbisât verecek şekilde hareket eder. Onu söyletir, her sözünden bin türlü hakâyık-ı ma'nâ istinbât eyler idi. Edirne'de ulemâ, fuzalâ, meşâyıh, ricâl-i mülkiyye vü seyfiyye kâmilen Hz. Şeyh'in irfân u kemâline mu'tekid olup, dâimâ ziyâret ederler ve hakîkatten, ma'rifetten ve tarîkattan ders alırlardı.

Yirmibeş sene evvelceye kadar saçlarını uzatmışlar, sonra şiddetli nezle te'sîriyle kestirmişlerdir. Beyâz arâkıyye üzerine krem renkte, hafîfçe sarık sararlardı. Cemâatle edâ-yı salât eylerlerdi. Zamânımızın Sezâî'si ıtlâkına şâyân sâhib-i tasarrufât u burhân idi.

Tarîk-ı Gülşenî'nin zamân-ı ahîrde müceddidi olmuşlardı. "Gülşenî-i Sânî" mahlasıyla olan şu nutuk, hîn-i irtihâllerinde evrâkı meyânında görülmüş idi. Eşref-zâdelerden, "Eşref-i Sânî" diye şöhret bulan zâtın olduğu **Yâdigâr-ı Şemsî**'de görülmüş ise (de) ba'zı beyitleri başkadır:

Katreyim sûretde ammâ ma'nide deryâ benim
Cümle âlem bendedir dünyâ vü mâ-fîhâ benim

Bendedir bu onsekizbin âlemin mâhiyyeti
Mazhar-ı kül olmuşum külliyyet-i esmâ benim

Olmuşum müstağrak-ı nûr-ı tecelliyyât-ı Hak
Vâdi-i eymende gûyâ Hazret-i Mûsâ benim

Çün serây-ı izzete basdım kadem irfân ile
Hem Süleymân-ı zamânım Kâf ile Ankâ benim

Bu rumûzun nüktesin ancak yine ârif bilür
Mazhar-ı sırr-ı Alî'yim cümleten a'lâ benim

Fâris-i meydân-ı aşkım **Gülşen-i Sânî** *bugün*
Mürdeler ihyâ ider ol cân ile cânân benim

Şu nutukları bilâ-şek kendilerinindir:

Kayd-ı imkânla bulunmaz rûh min-me'vâ-yı aşk
Şeş-cihetden taşra tayrân eyledi ankâ-yı aşk

*Çünki '**rabbi zidnî fîke**' didi sâlâr-ı rusül*
Vâdi-i hayretde iskân eyledi âlâ-yı aşk

Efser-i dâğ-ı cünûnu başına tâc itmeden
Eyleme bî-hûde ey dil da'vi-i Leylâ-yı aşk

Âkılâna hâl-i aşkı eylemek tefhîm güç
Çün hurûf u lafz u savta sığmadı ma'nâ-yı aşk

/181/*Saykal-ı tevhîd ile bulsa derûnun incilâ*
Görünürdü sana andan çehre-i ra'nâ-yı aşk

Cân u baş virmek gerekdir işbu yolda hâsılı
Nakd-i tenle alınur sanma beğim kâlâ-yı aşk

Mazhar-ı Esmâ-yı Hak'dır cümle eşyâ ey Şeref
Eyle ibretle nazar kim olasın dânâ-yı aşk

* * *

Reng ü elvân-ı fenâyla itme cânâ ittisâf
Sil gönülden gayr fikrin eyle kendin sîne-sâf

Nûr-ı irfân ile keşf it anla nefsin hîlesin
Kıl sefer milk-i derûna eyle dil beytin tavâf

Taht-ı dilde hükm idüp ey şâh-ı dîvân itmeğe
Çün gerekdir nefs ile çok ictihâd ü ihtilâf

Hakk'a vuslat ister isen ser-fürû kıl âdeme
Âdem-i ma'nâ durur zîrâ hakîkatde matâf

Vâkıf-ı esrâr olan bir kâmilin gir kalbine
Ey Şeref bulmak dilersen dû-cihânda sen muâf

Hz. Pîr'i medh ediyorlar:

Tarîk-ı Gülşenî'nin reh-nümâsı Sezâî'dir Sezâî'dir Sezâî
Reh-i Hakk'ın muhassal pîşvâsı Sezâî'dir Sezâî'dir Sezâî

Maârif ehlidir cümle mürîdi şekâvet eylemez aslâ saîdi
İden irşâd-ı dervîş-i reşîdi Sezâî'dir Sezâî'dir Sezâî

Sezâ ider gelen her nâ-sezâyı ki zîrâ bilmedi hiç nâ-sezâyı
Muhakkak mazhar-ı Seb'u'l-Mesânî Sezâî'dir Sezâî'dir Sezâî

Soyunan sırf libâsından tamâmen iden farkıla cem'i cem' tamâmen
İrişen nokta-i sırra tamâmen Sezâî'dir Sezâî'dir Sezâî

Kılan mir'ât-ı âlemde şuhûdu idüp teslîm her nâ-bûd u bûdu
O nokta içre mahv iden vücûdu Sezâî'dir Sezâî'dir Sezâî

Şeref virdi tarîk-ı Gülşenî'ye irişdiren o bezm-i Rûşenî'ye
Olan mazhar bilen sırr-ı Alî'yi Sezâî'dir Sezâî'dir Sezâî

/182/ Fî-beyân-ı süyûr-ı seb'a

Allâh içün Allâh ile Allâh'a gidersen
Allâh'dan Allâh ile Allâh'a gelirsin

(وَأَحْسِن كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ)[135]

Çün ezelde abd pinhân idi Hak zâhir idi
Abdi izhâr itmeğile kendin itdi Hak nihân

Şimdi lâzım oldu abde eylemek kendin nihân
Tâ ki vech-i Hak ola zâhir ana aynü'l-ayân

Salât-ı Meşîşiyye üzerine bir şerhi ve 'nûr' hakkında bir risâlesi daha vardır. **Keşfü's-Salât** nâm eseri de mühimdir.

Müşârünileyhe nisbet-i tarîkatım hâsıl olunca, Hz. Pîr'e kadar olan ehl-i silsileyi nazmen beyân eylemiş idim. Hz. Pîr'den yukarısını da, Hz. Pîr'in halîfesi Şeyh Hasîb Bey yazmışlardı ki, bâlâda ber-aynî nakl edilmiş idi:

Tarîk-ı Gülşenî'ye nisbetim var andelîb-âsâ
Meşâmm-ı cânıma gül-bû-yı Yûsuf gelmede cânâ

*Cenâb-ı **Şeyh Şerefeddîn Efendi** mürşidimdir bil*
Gülistân-ı muhabbetde yegâne bir gül-i ra'nâ

Mükerremdir mufahhamdır edîb ü nükte-pîrâdır
Beşûşdur hem halûkdur hâsılı bir mürşid-i a'lâ

Kemâl-i hilme mazhar vâris-i irfân-ı Peygamber
Maârif gülşeninde fi'l-hakîka bülbül-i şeydâ

Cemâl-i enverinden müstenîr olmakdadır uşşâk
Kulûb-ı âşıkânın neş'esi bir nûr-ı feyz-efzâ

135. "Allâh'ın sana iyilik ettiği gibi sen de iyilik et." 28. Kasas sûresi, 77. (H)

Esîr oldum anın irfânıma ez-cân u dil bi'llâh
Tecellâ-yı kemâlinden beni mest itdi tahsîsâ

Azîzim mürşidim makbûl ü mergûbum odur el-hak
Feyiz-bahşâ-yı devrândır disem ol zât içün ahrâ

/183/*Gelir subh u mesâ bû-yı kemâli cânıma Yâ Hû*
Benim çün zâtıdır fî külli vaktin ka'be-i ulyâ

Cenâb-ı Kâdir ü Kayyûm'dan istirhâmım oldur ki
Anı sıhhatde dâim eylesün pek çok zamân Mevlâ

Bu zât-ı ekremin şeyhi Cenâb-ı **Mustafâ Hilmî**
Gülistân-ı vefânın bir gül-i zîbâsıdır hakkâ

Anın şeyhi idi **Gürci Ali Efendi** *nâm mürşid*
Ki Monla Aşkî Dergâhı'nda bir dem oldu post-pîrâ

Anın şeyhi **Hüseyn Hüsnî Efendi** *ârif-i bi'llâh*
Cihâna şu'le salmış nûr-ı irfânıyla mihr-âsâ

Anın şeyhi Cenâb-ı **Mustafâ***'dır hâfızu'l-Kur'ân*
Kemâl-i aşka mâlik zât idi bir mürşid-i yektâ

Anın şeyhi **Alî el-Gürcî***'dir tebcîle şâyeste*
Muallâ bî-nazîr üstâd-ı kül bir zât-ı âlî-câ

Mübecceldir ki yed almış cenâb-ı pîr-i sânîden
Füyûz-ı Hazret-i Pîr sâyesinde oldu müstesnâ

Bu zâtı server-i urrâf buyurmuşlardı istihlâf
Stanbul'da tarîk-ı Gülşenî'yi eyledi ihyâ

Çalışdı lutf-ı Hak'la itdi inşâ Gülşenî-hâne
Sezâî Gülşenî envârını neşr eyledi şevkâ

Gülistân-ı hakâyık bülbülü pîrim **Sezâî***'dir*
İrişsün feyz-i lutfu kalbime her dem nesîm-âsâ

Der-i ihsânının bir abdidir **Vassâf-ı** *bî-evsâf*
Şefâat-hâhıyım dâim ola çeşm-i dilim bînâ

Cenâb-ı Şerefeddîn'in hulefâ ve mürîdânına yazdıkları mekâtîb dahi birer hazîne-i irfândır. Fakîr haylisini topladım, **Mürâselât**'a kayd ettim. Mektûbâtı meyânında Arabiyyü'l-ibâre ve Fârisîce yazılmışları da vardır. Her biri kemâline burhândır.

"Huzûr-ı âlî-i ârifânelerine ! Nûr-ı aynım Efendi hazretlerine!

Bundan bir mâh mukaddem taraf-ı âlîlerinize takdîm kılınan bir varak-pâremizde havâss-ı ibâdu'llâha mahsûs inşâsı gayr-ı câiz ve belki (كشف سر الربوبية كفر)[136] *müfâdınca harâm olan ba'zı kelimât tahrîr olunmuştu. Bunlar zevkıyyât-ı kalbiyyedendir. Ehli olmayanlara ifşâsı küfürdür. Ahkâm-ı şer'iyyeye hakîkatta mutâbık olup, mahz-ı îmân ise de, tatbîki gâyet müşkildir.*

İlm-i tasavvufun nice nice ta'rîfleri efendimizin ma'lûmlarıdır. Bir ta'rîfi de, "Hakikat ve ma'rifetle zikr u tevhîde müteallık husûsât-ı kalbiyyeden bahs eden ulûm-ı bâtıniyyeye derler." *O tecelliyyâta mazhariyyet mahz-ı atâ-yı Hak'tır. Cenab-ı Hak cümlemize nasîb eyleye.*

Ma'lûm-ı ârifâneleridir: Kalb ki, vech-i Hakk'a müteveccih ve nâzır ola. Nûr tecellî-i fâizî iken hergiz gayra teveccühe kâdir mi olur? Satavât-ı nûr cemâlde bir vech ile müstehlek ve makhûr olur ki, gayra teveccühe değil, hâtırma gayr hutûr etmez. Kalb, zü'l-vecheyn değildir. Çünki vahdâniyyü'l-vecihtir. İşte bu ma'nâ külliyyetle hâsıl için tâlib-i Hak olan sâliklere ilmini ta'lîm ederler imiş. Sonra ayne'l-yakîn, ba'dehû hakka'l-yakîn mahz-ı atâ-yı ilâhî ve lutf-ı Rabbânîdir.

Azîzim Hz. Pîrim Sultân Gülşenî himmetleri hazır olsun. Fârisî divân-ı şerîflerinde ne hûb buyurmuşlardır:

گذر از خلق خالق جو چوست راه تو زانست
اگر تو خالقت خواهی چه سازی پس خلایق را[137]

Bu varak-pâreyi tahrîre bâis ü bâdî geçen varak-pâremizde bir beyt tahrîr olunmuştu. Onun tekmîlini buldum, Kemâl Paşa-zâde'nin imiş. Teberrüken zât-ı âlîlerine tahrîr olundu.

19 Kânunsânî 1325(31 Ocak 1909)
Efkaru'l-muvahhidîn Şerefeddîn-i Sezâî

136. "Rubûbiyyet sırrını ifşâ etmek küfürdür." (H)
137. "Sen Allah'ın yarattıklarını bırak; çünkü senin yolundaki engel onlardır. Eğer sen Allah'ı istiyorsan, kullarla işin ne?" (H)

Fermûde-i İbn-i Kemâl (*rahimehu'llâh*):

Ağlasın dîdem ki rûyum rü'yetinden dûrdur
Anlasın sînem ki kahr-ı hicr ile meksûrdur

Dîdeler dîdârına müştâk ey rûh-ı revân
Nâ-ümîd etme kerem kıl kim kerem meşhûrdur

Gel bu arz-ı feyz-bahşa eyle sen azm-i sefer
Göresin kim seng-i kûhu ser-be-ser pür-nûrdur

Ravza-i kabr-i Rasûl'e yüz sürenler nassıla
Her ne denlü rû-siyeh mücrim ise mağfûrdur

Nûr-ı Ahmed her nefes eyler tecelli sırrına
Vâsıl-ı dîdâr isen cân u dilin mesrûrdur

Bilirim şâhım senin kalbin dürür beyt-i Hudâ
Kim derûnun mevrid-i esrârdır ma'mûrdur

Bir perîşân kûy-ı dîdâr-cûydur **İbn-i Kemâl**
Afv kıl dîvânenin hep sözleri ma'zûrdur

Sıhhat ve âfiyet haberlerini müş'ir iki satırcık lutuf-nâmeleriyle mesrûr buyurmaları mercûdur."

* * *

Tarîk-ı tasavvufta en gâmız müşkiller Hz. Şeyh'in yanında gâyet basît görünürdü. /184/ Kendileri hâl ile kâli cem' etmiş sâhib-i kemâl olduklarından sözlerinde te'sîr pek büyük idi.

Hz. Şeyh-i Ekber Muhyiddîn-i Arabî ve Hz. Mısrî-i Niyâzî ve Cenâb-ı Şeyh Bedreddîn-i Sirozî'ye ve husûsan Salâhaddîn-i Uşşâkî hazretlerine ziyâde muhabbetleri vardı. Âsâr-ı aliyyelerini dâimâ hırz-ı cân ederlerdi. Hz. İbrâhîm-i Gülşenî'nin ve Hz. Sezâî'nin sözlerini en iyi anlamış bir kimse varsa, o da Hz. Şerefeddîn idi.

Hz. Sezâî'nin **Dîvân**-ı matbû'larını gâyet dikkatle tashîh buyurmuşlardı ki, bine yakın hatâyı tashîh etmişlerdi. Bu hatâ Hz. Pîr zamânından beri elden ele geçen nüshâların istinsâhlarından ileri geliyordu. Kemâlât-ı mürşidâneleri mertebe-i bâlâ-terîn-

de olduğundan, o kalem Sezâî olmuş, onu tashîhe himmet eylemişti. Nüsha-i musahhaha Gülşenî Veli Dede Dergâhı'nda mahfûzdur. İnşâa'llâh dûçâr-ı zıyâ' olmamıştır.

Hz. Şerefeddîn, vahdet-i vücûd zevkına hakkıyla mazhar olduklarından kâl ü hâlinden erbâb-ı aşk hisse-mend-i ma'rifet ü hakîkat olurlardı. Kudret-i kalemiyyesi zengîn idi. **Îzâhu'l-Merâm** nâm eserinde, vahdet-i vücûdu ne yüksek bir bilişle ta'rîf ve beyân buyurmuşlardır ki, mütâlaasını erbâb-ı irfâna tavsiye ederim. Matbû'dur. Bunun hakîkat-ı mevzûu, (ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ)[138] âyet-i kerîmesinin tefsîr-i bâtınîsidir.

"Nûn"dan murâd, Zâtu'llâh; "kalem"den murâd, hakîkat-i Muhammediyye'dir. Zât u hakîkat birdir. Eserin esâsı budur.

Âsâr-ı eslâfı gâyet tebcîl eder olduklarından zevk-ı mütâlaa ile o derece mütezevvık olurlardı ki, ne zamân hazretin huzûr-ı şerîflerine girilse onu, mütâlaada bulurlardı.

Hz. Şerefeddîn'in evlâdı dünyâya gelmeyince haremi, ârzû-yı zâtîsiyle dîger bir hanımı zevcinin dâire-i zevciyyetine almış. Bundan Seyfullâh, İrfân, Kemâl ve Vefâ isminde dört necîb evlâdı ve Dervîşe Hanım isminde bir kerîme-i pâkîzesi dünyâya kadem-zen olmuşlardı. İlk haremi sonraları muhtellü'ş-şuûr oldu. Şeyh hazretleri, Sünbül Hanım ismindeki ikinci haremini, Uzunköprü'deki hânelerinde bulundururlardı. Kışın Edirne'den Uzunköprü'ye gider, yazın Edirne'ye gelirlerdi.

/185/ Seyfullâh Efendi, yirmi yaşına gelmiş, insân güzeli bir genç idi. Uzunköprü'de mektep muallimi idi. 1319/(1901)'da İstanbul'a geldiğinde görüşmüş idim. Bîçâre, verem hastalığına tutulmuş idi. Uzunköprü'ye avdetinde irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Bu iftirâk, Hz. Şeyh'i pek sarsmıştır. Vefâtı 19 Temmuz 1325/(31 Temmuz 1909)'tedir.

İrfân ve Kemâl Efendiler de zâbit namzedi olarak harb-i umûmîye dâhil oldular. Sûriye cebhesinde câm-ı şehâdeti nûş ettiler. Vefâ ismindeki mahdûmu, Uzunköprü'de enistesi Şeyh Hâfız Mustafa Efendi'nin yanındadır. Dâmâd-ı mükerremleri Hâfız Mustafa olup, Dervîşe Hanım'ın zevcidir. Uzunköprü'dedir.

Edirne'deki harem-i âlîlerinin sinîn-i medîde çilesini çeken Hz. Şeyh, ona hizmette kusûr etmemiştir. Âkıbet bî-çâre kadın, bu çile-gâh-ı fenâdan, gülşen-sarâ-yı bekâya göçtüler. (*Rahmetu'llâhi aleyhâ*)

Azîzim gezmekten pek hoşlanmazlardı, onun seyrânı gül-zâr-ı aşkta idi. Tabîî âlem-i dünyâya rağbeti olamaz idi. Hücrelerinden akşama doğru dergâh-ı şerîfin bahçesine çıkarlar, Hz. Müsellem'in türbe-i şerîfesi kapısında oturup biraz teneffüs ederlerdi. Cuma günleri edâ-yı salât-ı cum'a için sokağa çıkmak mu'tâdları idi.

---

138. "Nûn. Kalem ve onunla yazılanlara yemin ederim ki... " 68. Kalem sûresi, 1. (H)

Âcizleri Edirne'de bulunduğum zamân hulefâ-yı kirâmından Ordu Ser-baytarı Miralay Ârif Bey tarafından da'vet olunmuş idik. "*Oğlum, hâtırınız için gideceğim.*" buyurdular. Yolda bizler rikâbında gidiyorduk. Hz. Şeyh, kemâl-i mahviyyet ile yürüyorlardı. Yolda, İslâm, Hıristiyan ve Mûsevî, arz-ı hürmet için sokak kenârına çekiliyor, esnâf dükkânlarından çıkıyor, dîvân duruyorlar; Hz. Şeyh'e âsâr-ı muhabbet ü ta'zîm gösteriyorlar idi ki, halk nazarındaki mevkiine burhân idi. Azîzim, halk rahatsız oluyor diye sıkılır, bu fakîre, "*Niçin bu kadar teveccüh gösteriyorlar.*" diye hicâbından, vechinde âsâr-ı humret nümâyân olurdu.

Edirne'den mufârakat edeceğim günün sabâhı seher vakti uyanmış idim. Hz. Şeyh, dâire-i haremden seher vakti çıkarlardı. Çay içmeğe meyilleri vardı. Çayı haşlamışlar, çaydanlığı bir postun altında hıfz etmişlerdi. /186/ Maksadları, biz sabâh namâzını kılasıya kadar çayın hem demi gelir, hem de çaydanlık harâretini muhâfaza etmekten ibâret idi. Namâzda hâtırıma geldi ki, azîzim bana bir kerâmet gösterse de fi'len müşâhede etsem.

Ba'de edâ-yı salât odaya dâhil olduk, "*Evlâdım, şimdi hâtırınıza gelir ki, bu şeyhin bir kerâmetini görsem, mutmain olsam.*" derseniz, "*Al size bir kerâmet.*" diye postun altından çaydanlığı çıkardılar. Çayı bardaklara koydular. İçmeğe başladık. "*Kerâmet iki nev'dir; kerâmet-i kevniyye, kerâmet-i irfâniyyedir.* ***Kerâmet-i kevniyye*** *insâna reh-zendir. Asıl maksûd olan kerâmet,* ***kerâmet-i irfâniyyedir.*** *Hz. Pîr efendimizin,* "Gel, kerâmet dâmına düşme, kerâmet bundadır." *buyurdukları, kerâmet-i kevniyyeye nâzırdır. Kerâmet-i irfâniyye-i Muhammediyye yegâne maksûddur. Mürşidini kerâmet-i kevniyye ile imtihâna çekmek bir mürîd için, şübheden kurtulmamış ma'nâsınadır. Sakın böyle bir emelin peşine düşmeyiniz. İrfân-ı Muhammedî en büyük kerâmettir. Onu görmeğe, ona mâlik olmağa çalışınız.*" diye gülerek, ızhâr-ı mâ-fi'z-zamîr buyurdular ve el-hak kerâmet-i irfâniyyelerini ızhâr ettiler. Fakîr tir tir titredim, müstağrak-ı hicâb oldum, nedâmet ettim, afvlarını diledim, kemâl-i merhametlerinden, hoş gördüklerini söylediler.

Bu gibi menâkıbı cildler teşkîl edecek derecede çoktur.

Hz. Şeyh, kanâat-kâr idi. İkbâl-ı dünyâya yüz çevirmiş idi. Gınâ-hâne-i ilâhîden nâ-mütenâhî bir kanâat ihsân buyurulmuş idi. Kimseden bir şey istemezdi. Hediyyeten takdîm olunan şey'i red buyurmazlardı. Mesleki, meslek-i Muhammedî; meşrebi, meşreb-i Ahmedî idi.

Dâvûdî sesi vardı. Gâyet güzel ilâhî okurlardı. Dünyâda kimseyi incitmemiş, herkese elinden geldiği kadar iyilik etmiş idi. Mahbûbu'l-kulûb olmuşlardı. Gâyet müsâfir-perver idi. Âdâb-ı muâşerete cidden vâkıf, teshîr-i kulûba muktedir idi.

Âsitâne-i Sezâî'de, şeyhin sığar-ı sinni hasebiyle, vekâletleri vardı. Bir Cum'a günü (beni) maiyyetlerinde alıp götürmüşler, Hz. Sezâî türbesine ziyârette delîlim ol-

muşlardı. Orada muhteşem bir meclis-i zikr olmuş idi. Onun zevkı, neş'esi hâlâ menkûş-ı hâtıramdır.

/187/ İstanbul'u iki def'a teşrîf buyurmuşlardır: Biri 1293/(1876) senesi Rus harbinde, dîgeri sonradır. Her teşrîflerinde burada meşâyıhın hürmet-i fevka'l-âdesine mazhar oldukları, mesmû'-ı âcizânem olmuştur. Fakîre yazdıkları altmışüçüncü son mektûblarında Cenâb-ı Mısrî'nin,

Ferhâd bugün ben oldum
Varlık dağını deldim
Şîrîn'ime varmağa
Her cânibim yol oldu

buyurmuşlardı.

Bunda üç ahkâm mündemicdir. Mektûblarının altmış üçte tamâm olması, sinn-i Muhammedî'nin de altmış üçte tamâm olmasına mümâstır. İkincisi son mektûb olduğuna telmîhdir. Üçüncüsü, "*Ferhâd bugün ben oldum.*" demeleri, aşk-ı hakîkîde ferîd olduklarına; "*Varlık dağını deldim.*" buyurmaları mahv-ı vücûd ettikleri, nefs ile mücâhedede galebelerine; "*Şîrîn'ime varmağa...*" demeleri, cânân-ı hakîkî ile vuslat neş'elerinin zuhûruna; "*Her cânibim yol oldu.*" buyurmaları, (فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ)[139] sırrının zuhûruna işârettir.

Âdem isen ***'semme vechu'llâh'ı bul***
Kande baksan ol güzel Allâh'ı bul

zevk-ı tâmmının tecellî-nümâ olduğuna delîldir ki, kemâlât-ı ârifânelerine delîl-i bâhirdir.

İrtihâlleri:

Fi'l-hakîka irtihâlleri vukûa geldi. Yazdığım vechile kışın Cisr-i Ergene'ye gelirler, yazın Edirne'de bulunurlardı. Kışın ber-mu'tâd Edirne'den Uzunköprü'ye geldiler. Kalb ve dîk-ı sadr illetleri zuhûra geldi. Müdâvâtına her ne kadar çalışıldıysa, kâr-ger-i te'sîr olamadı. Hattâ birgün, "*İstanbul'da evlâdım Hüseyin'e yazınız, çiçek suyu göndersin. Fakat hastalığını şiddetli diye yazmayınız, kederlenmesin.*" buyurmuşlar. Mektûb aldım, derhâl çiçek suyu göndermiş idim. Âhir demlerinde yetişmiş, içmişler; duâ ve selâm buyurmuşlardır. 1320 senesi şehr-i Nîsânının onikinci (24 Nisan

139. "Ne tarafa yönelirseniz, Allâh'ın vechi oradadır..." 2. Bakara sûresi, 115. (H)

1904) ve 1329 şehr-i Cemâziye'l-âhirinin yedinci Salı gecesi, sâat ikide, yetmişbir yaşında oldukları hâlde, (ارجعي إلى ربك)[140] emr-i celîline lebbeyk-zen-i icâbet olmuşlardır. (*Kaddese'llâhu sırrahu'l-azîz, rahmetu'llâhi aleyhi rahmeten vâsiaten*)

Müddet-i meşîhatları ellibir senedir.

Birâder-i ekremleri Şeyh Tal'at Efendi, bu abd-i ahkar-ı elem-dîdeye, vâdî-i tesellîde **/188/** yazdıkları mektûbda şöyle buyuruyorlar:

"Nûrum! Fakîr hâl-i ihtizârda azîzimizin yanında idim. "*Bi'l-cümle ihvâna selâm ederim. Beni hâtırlarından çıkarmasınlar, teblîğ ediniz.*" buyurdular. Çamaşırı değiştirildi. Leğen ibrik istedi. Tecdîd-i vudû' eylediler. Bu sırada hâssaten zât-ı âlîlerinin ismi sebk eyledi. Gönderdiğiniz çiçek suyu hakîkaten pek makbûle geçmiş idi. Azîzime verirken her damlasında isminiz yâd buyuruyorlardı. Akşam üzeri fakîre hitâben, "*Birâderim! el-Hükmü li'llâh, vaktim tamâm oluyor, benim hizmetimi îfâ et.*" diye vasiyet buyurdular, bahr-ı aşka daldılar. Bir saat kadar bizler dahi hâl-i mestîde kaldık. Ba'dehû tesellî buyurup, "*Birâderim! Biz yek nazar ehli değiliz; her yüzden dâimâ Hakk'ı müşâhede ederiz.*" dediler. Tekrâr âlem-i zevka daldılar. O gece sâat ikide terk-i câme-i hayat-ı müsteâr ile âzim-i dârü'l-karâr oldular." (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Na'ş-ı gufrân-nakşları trenle Edirne'ye nakl olunduğu zamân, Edirne'de meşâyıh, ulemâ, asdıkâ ve yârân istasyondan cenâzeyi alarak, birçok asker, ahâlî ve eâlînin ser-ihtirâmında olduğu hâlde dergâh-ı şerîfe nakl edilmiş ve burada bir gece bırakılıp, âşıklar tâ-be-sabâh zikr ü tehlîl ile iştigâl ederek, ertesi günü azîm bir âlây-ı vâlâ ile Eski Câmi'e nakl olunmuş ve cenâze namâzı cemâat-i kübrâ ile ba'de'l-edâ, dergâh-ı şerîfde türbe-i Hz. Müsellem'de medfen-i pâkinde vedîa-i hâk-i gufrân kılınmıştır.

Bu medfen-i mahsûslarının mahallini evvelce, birâderleri Şeyh Tal'at Efendi'ye işâret buyurmuşlardır. "Şeyh-i ârif-i bi'llâh" (شيخ عارف بالله) tâm târîhidir (1329/1911). Muharrir-i fakîr bi'l-hisâb buldum.

Mersiyye

Bülbül-i gülşen-i tevhîdi kaçırdım eyvâh
Söndü ikbâl-i dilim pek yanarım ben bi'llâh

Hazret-i Şeyh Şerefeddîn-i Şuayb'dı şeyhim
Nûr-ı çeşm-i urefâ mahrem-i gaybdı şeyhim

140. "..*Rabbine dön...* " 89. Fecr sûresi. 28. (H)

Gülşen-i aşka hakîkatda virirdi revnak
Mecma'-ı sırr-ı garâm olmuş idi ol el-hak

Nûr-ı irfân lemeân eyler idi rûyundan
Şemme-i feyz-i Hudâ vârid idi sûyunda

Özü pâk sözleri hoş mürşid-i kâmil idi bu
Ma'den-i aşk u vefâ sâhib-i esrâr idi bu

Meclis-i aşkına cân atdı bütün âşıklar
Rabt-ı kalb itdiler ez-cân ana (ol) sâdıklar

/189/*Nûr-ı tevhîd saçılır idi dehânından anın*
Bûy-ı esrâr yayılır idi zebânından anın

Dâhil-i bezm-i safâ-dârı olan uşşâka
Neş'e-i enfüs ile meyli keser âfâka

Mürşid-i râh-ı Hudâ zât-ı veliyy-i âgâh
Sâhib-i hilm ü kerem mahzen-i esrâr-ı ilâh

Reh-nümâ olmuş ana Hazret-i Şeyhü'l-Ekber
Feyz-bahş olmuş idi Hazret-i Şeyhü'l-Ekber

Neş'e-i tâmme ile mest ü müdâm olmuş idi
Şeyh-i merdân-ı tarîkat ana nâm olmuş idi

Meşrebi meşreb-i pîr olmuş idi mürşidimin
Mezhebi mezheb-i aşk olmuş idi mürşidimin

Bulmuyor zerre kadar vech-i tesellî gönlüm
Gülmüyor ağlıyor her-bâr kederli gönlüm

Gülşen-i aşkı bütün başıma zindân oldu
Hep işim nâle vü feryâd ile efgân oldu

Kem-teri bî-kesi **Vassâf**'*ını yakdı hasret*
El-meded ey güher-i feyz ü reşâdet-himmet

El-meded şeyhim efendim bana sensin cânân
Sensiz elbette bana âlem-i dünyâ zindân

Sen meded eyle bana hazret-i Pîr aşkına âh
Yetiş imdâdıma ey mürşid-i hak-bînim âh

İhvân-ı tarîkatın himmeti ve Şeyh Tal'at Efendi'nin delâletiyle türbe-i şerîfe müceddeden ta'mîr ve telvîn ve tefrîş olunup, zâhiri de hakîkaten gülşen-i safâ olmuştur.

Âcizleri sandûkalarının çukasını ve iki aded büyük şam'dânını ve bir de sünûhât-ı fakîrânemden olan manzûme-i târîhiyyeyi hâvî levhayı ihdâ etmek ve türbenin de masârif-i ta'mîriyyesine iştirâk eylemek sûretiyle arz-ı hıdmette bulundum.

*Cenâb-ı Şeyh Şerefeddîn-i Gülşenî'dir bu**
Kemâl-i hikmet-i esrâr-ı Rûşenî'dir bu

Edeble eyle ziyâret bu zât-ı ekremi ki
Fuyûz-ı zümre-i ebrâr ma'denidir bu

Tamâm târihidir ***Şeyh-i ârif-i bi'llâh***
Hudâ-yı lem-yezel'in lutf-ı ahsenidir bu
(شيخ عارف بالله)

Mükerreren Edirne'ye azîmetle ziyâret-i aliyyelerinde bulundum. Ne çâre ki, "*Bülbül yuvadan uçdu gülistânı gam aldı*" hakîkati üzere, dergâh-ı şerîfin her tarafı ağlıyordu. Her ne tarafa baksam hüzn ü elemimi tezyîd ediyordu. Hz. Şeyh'in hayât-ı sûriyyelerinde dergâhın gulgulesi de kendileri gibi, ebediyyete karışmış idi. Her taraf, (كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَه)[141] diye ihtâr ediyordu.

/190/*Eyâ bâd-ı sabâ şehr-i Edirne semtine azm it*
Muazzam Şeyh Sezâî kutb-ı devrâna selâm eyle

Gül-i gül-zâr-ı irfân sâhib-i feyz-i hakîkatdir
Canım rûhum efendim merd-i meydâna selâm eyle

*Kerîmü'l-hasletim şeyhim azîzimdir Şerefeddîn**
Huzûrunda durup ol şeyh-i ekvâna selâm eyle

141. "...O'ndan başka her şey yok olacaktır..." 28. Kasas sûresi, 88. (H)

Mübarek hâk-pâya yüz sürüp tekrîm ü tebcîl it
Kemâl-i aşk ile ol mihr-i irfâna selâm eyle

Di kim ey melce-i uşşâk sana ez-cân selâm olsun
Bu yolda arz-ı ta'zîm it edîbâna selâm eyle

Kemâl-i hasretinden nâle-kâr olmakdayım ez-cân
O nûru'l-ayn **Vassâf** *a hakîkâna selâm eyle*

Hz. Şeyh'in irtihâli üzerine **Yeni Edirne** gazetesinde, Muhammed Şeref imzâsıyla şu makâle-i teessüriyyeyi okudum ki, uluvv-i kadrlerini halkın nasıl telakkî ettiğine tercümândır:

"Şeyh Şerefeddîn Efendi

Memleket bugün bir muhterem sîmânın ufûl-i ebedîsine ağlıyor.

Şerefeddîn Efendi, Cenâb-ı veliyyi-i dil-âgâh Sezâî hazretlerinin necl-i necîbi, bütün ma'nâsıyla kümmelîn-i ulemâ vü evliyâdan idi.

Velâyet-i Şeref'e îmân etmemek kimsenin elinden gelmez. Edirne'de bu muhterem vücûd, yetmiş senelik fazl u irfânına, irşâd u nasîhatla müzeyyen bir hayât-ı sâdegî geçirmiştir. Makbere-i ebediyyetin kenârına getirilen bu tâbût vilâyet-i memleketimizin hayât-ı ma'neviyyesinde bir boşluk bıraktı.

İsmet-i hayât, istihkâr-ı menâfi', hılm ü kerem, ta'lîm-i feyz, ilkâ-yı hürmetten ibâret bir meslek. Bir meslek-i mukaddes ve dil-âvîz ki, tamâm elli senedir. Hiç bir fâsıla-i nâ-hoş, hiç bir vak'a-i ihmâl, hiç bir nisyân bırakmayarak devâm etmiş. Bir bezm-i muhabbet ki, meleklerle, ferişte hlerle süslenmiş, dâimâ öğrenmek, öğretmek ile geçmiş ve dâimâ mehâsin-i ahlâk, mekârim ü fazâil-i insâniyye ta'lîm edilmiş bir meclis-i sohbet ki, oraya gam girmez, elem girmez ve fâniyân-ı âlemin hiç bir pisliği uğramaz... Rûhânî, ma'nevî bir celse-i insânî, zühd ü takvânın menbaı, sabr u kanâatin mevzii bir meclisti.

Şeyh Şerefeddîn Efendi hazretlerinin yed-i muhterem-i melâik-pesendini öpenler, onda derin bir îmân ile birleşmiş bir şey bulurlar idi: İnsânları sevmek!

O, bütün ma'nâsıyla bir veliyy-i Hudâ idi. Onda tecellî eden aşk-ı hakîkî, muhâtabına /191/ ilkâ-yı hürmet eder. Karşısındakinde hiç bir boşluk bırakmazdı. Peyâmber-pesend bir tabîat, ilâhî bir ahlâk, Hayderî bir azm-i sabûrâne, Sıddîkî bir sehâ-yı tab', Fârûkî bir adl, Osmânî bir hılm ü tevâzu'.

Edirne! Sen zavallı memleket! Kâbil midir ki, bu kıymet-dâr hayâtın aramızda bıraktığı boşluğu bir daha doldurasın. Şerefeddîn Efendi meclisinde dünyâ yoktu.

O bir gencîne-i kanâat idi ki, yaklaştıkca celâlet-i kadrine hayrân olunurdu. Onun lâhûtî sadâsı ba'zan duyulur, ba'zan harîm-i sohbetine dâhil olanlar, onun pür-vecd ü istiğrâk şân-ı nübüvveti selâmladığı işitiliyordu:

Eyâ şâh-ı rusül rahm it Sezâî derd-mendindir
Kapun bekler kadîmî hıdmetinde pîr-perverdir

nağme-i ecdâdı, lisân-ı zühd ü fazîletinden aktığı zamân tâk-ı gülşen-hâne ona cevâb verirdi:

Efendim mürşidim şeyhim azîzim müjdeler olsun
O dergehden bulursın feyzi zîra ki efendindir

Garîb ü bî-nevâyı sen de yâd eyle o günlerde
Hakîrindir garîbindir fakîr-i müstemendindir

O bir cihân-ı nûrânî, bir cihân-ı ma'nevî, baştan başa bir nüsha-i kübrâ idi. Ahsen-i takvîm idi. O, fânîlerle bulaşmamış idi. İşi irşâd idi. Nihâyet ma'şûkuna kavuştu. Lakin bugün Gülşenî-hâne bu azîz reh-rev-i ebediyyete ağlasın. Çünki terbiye vü tasfiye-i ahlâkıyyeden mâ-adâ gâye-i hayâli olmayan bu muhterem vücûdu yerine koyamayacağız.

Cenâb-ı Hak, mazhar-ı şefâatleri buyursun. Âmîn."

/192/ Uzunköprü'de sâkine harem-i âlîleri Sünbül Hanım Efendi, 1337/(1919) senesinde câm-ı mevti nûş etmiş, oradaki kabristanda defîn-i hâk-i gufrân olmuştur. Mezâr taşına yazılmak üzere şu manzûme-i târîhiyyeyi söylemiş idim:

Hazret-i Şeyh-i Şuayb'ın zevce-i pâkîzesi
Hazret-i Sünbül Hanım da azm-i cânân eyledi

Pek afîfe hem de dervîşe kanâat hazînesi
Sâliha hem âbide ızhâr-ı burhân eyledi

*Ol harîm-i Hazret'in '**gufrânuhâ**' târîhidir*
Kendini esrâr-ı aşk-ı Hakk'a kurbân eyledi
(غفرانها) 1337/(1919)

İrtihâlleri Kurban Bayramı'ndadır. Uzunköprü'ye azîmetimde kabr-i enverlerini ziyâret eyledim. Veliyyetu'llâh olduğuna şehâdet edecek menâkıb-ı kesîresi beyne'l-halk zebân-zeddir.

Uzunköprü'ye azîmetim mahzâ azîzimin ikâmet-gâhını ve buradaki hücre-i iştigâlini, husûsıyle cânını sevgili cânânına ulaştırdığı makâm-ı mukaddesini ziyâret esâsına müstenid idi. Lehü'l-hamd ta'zîmât-ı lâyıka ile ziyâret ettim. Orada pek çok esrâr-ı maânî içinde müstağrak oldum. Rûhâniyyet-i aliyyelerinden bi'l-münâsebe istifâde ve istifâza eyledim.

Azîzimden cüdâyım nâle-kârım pek hazînim âh
Kemâl-i lutfuna mazhar idim ez-cân u dil bi'llâh

Gelince gurbet-i eyyâm harâb-ender-harâb oldum
Bana imdâd-res ol lutf eyle Yâ Hazret-i Allâh

* * *

Azîzim mürşidim şeyhim unutmam zâtını aslâ
Fedâ olsun senin uğrunda hep dünyâ vü mâ-fîhâ

Boğuldum kesret-i âlâyiş-i dünyâya me'yûsum
Meded-kârım inâyet-mend efendim şeyh-i âlî-câ

Garîb âşıklara nûr-ı cemâlinden doğar envâr
Şebistân-ı reşâdet nûrusın ey zât-ı müstesnâ

Nevâl-i feyzine kandır beni Allâh içün şeyhim
Hakîkat pek harâb-âbâd-ı gamın oldum meded cânâ

Hayâlinden gönül şâdân olur her rûz u şeb şeyhim
Maâza'llâh gönül mehcûr-ı dîdâr olmasun aslâ

Kapında abd-i ahkar âşıkın Vassâf-ı bî-evsâf
Kemâl-i şevkla takdîm-i hissiyyât ider hakkâ

Azîzimin zikr eylediğim âsârından mâ-adâ hâtıra defterleri, mebâhis-i mühimme ve rakîka-i tasavvufiyyeyi câmi' birer hazîne-i pür-hikemdir. Bunlar sekiz-on parçaya bâliğ olup, en mühimmi Uzunköprü'de dâmâdları Şeyh Mustafa Efendi yedinde, dîgerleri Edirne'de Gülşenî Veli Dede Kütüphânesi'ndedir.

(Şerefeddîn Efendi'nin) Hulefâsı:

Şerefeddîn Efendi'nin Anadolu, Rumeli ve Arabistan'da çok halîfesi vardır. Tahkîk edebildiğim zevât şunlardır:

Şeyh Tal'at Efendi, Şeyh Kemâleddîn-i Harîrî, Şeyh Abdülvâhid Kemâleddîn Efendi, alay müftüsü Şeyh Muhammed Şehrî Efendi, Şeyhu'l-İslâm merhûm Abdurrahmân Nesîb Efendi, Miralay Şeyh Hacı Zâhid Bey, Hacıoğlu Şeyh Ahmed Nâcî Efendi, Binbaşı Şeyh Ferîd Efendi, Şeyh Sabrî Efendi, Şamlı Şeyh Hacı Muhammed Efendi, Hayrabolulu Şeyh Hâfız Mustafa Efendi, Hayrabolulu Şeyh Rûşenî Efendi, Şeyh A'mâ Hâfız Efendi, Libhovalı Şeyh Mahmûd Efendi, ez-çelebiyân-ı Sezâî Şeyh Ahmed Efendi, Edirneli Şeyh İsmâîl Efendi, alay müftüsü Şeyh Nûri Efendi, Şeyh Atâ Efendi, Edirneli Şeyh Hacı Şükrü Efendi, İstanbullu Şeyh Tevfîk Efendi, Kaymakâm Şeyh Rif'at Efendi, Binbaşı Şeyh Râsim Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Muhammed Âsım Efendi, Şeyh Selîm Paşa, Şeyh Şükrü Efendi, Hattât Şeyh Hâfız Kâmil Efendi, Şeyh Rızâ Efendi, Şeyh Emîn Efendi, Atabek-zâde Şeyh Nâil Efendi, Müftî-zâde Şeyh Sâbit Efendi, Şeyh Hafız Seyyid Ali Efendi, Şeyh İsmâîl Efendi, Şeyh Ârif Efendi, Hoca Şeyh Abdülkâdir Efendi, Hatîb Şeyh Emîn Efendi, Binbaşı Şeyh Hasan Efendi, Miralay Şeyh Ârif Bey, Binbaşı Şeyh Necâtî Efendi, Binbaşı Şeyh Enver Efendi, Beyşehirli Şeyh Hâfız Hakkı Efendi, Şeyh Talha Efendi, Şeyh Muhammed Bey, Şeyh Şerîf Muhammed Efendi, Üsküblü Şeyh Ali Necîb Efendi, Haseki şeyhi Şeyh İbrâhîm Efendi, Üsküdarlı Kaymakâm Şeyh Râşid Efendi, Kolağası Şeyh Saîd Efendi, Sultân Azîz merhûmun seccâdecisi Şeyh Şerîf Celâlî Efendi, Evkâf başkâtibi Şeyh Şerîf Efendi, Şeyh Muhtâr Efendi, Şeyh Râsim Efendi, Şeyh Hâfız Rif'at Efendi, Şeyh Hâfız Sâlim Efendi, **/194/** Şeyh Hakkı Efendi, Şeyh Tahsîn Efendi, Şeyh Râif Efendi, Şeyh Hâfız Hamza Efendi, Şeyh Ahmed Hayâlî Efendi, Şeyh Ma'rûf Efendi, Bingazi Hâkimi Libhovalı Şeyh Rûşenî Efendi, Şeyh Hasîb Efendi, Şeyh Hâfız Muhammed Sırrî Efendi, Ürgüplü Şeyh Abdurrahmân Efendi, Şeyh Abdurrahmân Sâmî Niyâzî Efendi (c. IV, sahîfe 299'da terceme-i hâli vardır.), Şeyh İzzet Dede (Hayrabolu'da münâdîlik eder. Keşfi açık zevâttandır).

/195/ ŞEYH İRFAN EFENDİ

Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi hazretlerinin ikinci mahdûmu olup, pederlerinin irtihâli üzerine Gülşenî Veli Dede Dergâhı meşîhatine geçmiş idi. Harb-i Umûmî'de taht-ı silâha alındı. İhtiyât zâbiti oldu. Sûriye cebhesinde nâil-i rütbe-i şehâdet oldu.

Seccâde-nişîn-i meşîhat olduğu zamân hulefâ-yı Gülşeniyye'den Şeyh Muhammed Şerîf Efendi tarafından şu manzûme inşâd olunmuş idi:

Kutb-ı âlem Şeyh Şerâfeddîn Efendi-zâde kim
Şeyh İrfân baş eğüp girdi Hudâ erkânına

Yed tutup ammî-i emced sâyesinde oldu şâd
Allah Allâh hâdim oldu Hazret'in meydânına

Bâğ-bân-ı Gülşenî'nin nûr-bahş-ı feyzi kim
Tâze bir tuhfe yetişdirdi erenler kânına

Hoş yaraşdı tâc-ı irfân vechine virdi ziyâ
Bâreka'llâh okurum her dem anın irfânına

Her nevânın fer'i kim cinsince aslın gösterir
Âferîn-hân olalım dâim uluvv-i şânına

Hamdü li'llâh nev-bahâr oldu açıldı gonca gül
Var mı bir dil kim dayansun bülbülün efgânına

Tâzelendi bâğ-ı Gülşen artdı feryâdım benim
Var sabâ-zârım haber vir derdimin Lokmân'ına

Âl ü evlâd-ı azîzin ömrini itsün mezîd
Dilerim rû-mâl olup ma'bûdumun dîvânına

Eşk-i şâdıyla **Şerîf** *yazdı hilâfet târihin*
İrdi binüçyüzotuzda çünki hak seyrânına

ŞEYH İSMÂİL TAL'AT EFENDİ

Şeyh Seyfullâh Efendi-zâdedir. Şerefeddîn Efendi hazretlerinin küçük birâderidir. Gülşenî Veli Dede Dergâhı meşîhati münâsafeten tevcîh olunmuş idi. Birâderinin kemâline meftûn olup, kendini ona teslîm eylemiş, ondan terbiye-i tarîkat görmüş, ondan hilâfet almış idi.

Edirne'ye iki def'a azîmetimde kendileriyle müşerref olmuş idim. Çeşm-i zâhirleri, İbrâhîm-i Gülşenî hazretleri gibi nâ-bînâ, fakat çeşm-i dilleri bînâ idi. Pek âşık, sâdık ve ârif bir zât idi. Sesi gâyet dâvûdî olup, amâ-yı zâhirîsiyle berâber, **/196/** halaka-i tevhîdi pek güzel idâre ederdi. Âşıkâne sayhâlarıyla huzârı vecde getirirdi. Latîfe-gû, mütevâzi', herkese hürmet-kâr bir zât idi. 1340 sene-i hicriyyesinde (1921-22) irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Türbe-i Müsellem'de, cedleri Şeyh Şuayb Efendi merhûmun âğûş-ı hürmetinde âsûde-nişîndir.

Söylediğim manzûme-i târîhiyye:

Hilm ile mümtâz idi Şeyh Tal'at-ı Gülşenî
Aşk ile dem-sâz idi Şeyh Tal'at-ı Gülşenî

Yokdu gözünde dünyâ çeşm-i dili açıkdı
Azm-i bekâ eyledi Şeyh Tal'at-ı Gülşenî

Feyz-i Cenâb-ı Pîr'e mazhar olan er idi
Terk-i sivâ eyledi Şeyh Tal'at-ı Gülşenî

'Gufrânu' târîhidir ol bülbül-i gülşenin
Kılsun bize şefâat Şeyh Tal'at-ı Gülşenî

Vassâf-ı bî-safâsı hicrân ile doludur
Vir feyz-i dil ana yâ Şeyh Tal'at-ı Gülşenî[142]
(غفرانی)

Pîr-i fânî idi. Son zamânlarında te'sîr-i şeyhûhet ile muztarib idi. Şeyh Hâfız Sırrî, Şeyh Ahmed Hayâlî ve Müsellem isminde üç erkek evlâdı, Neşvet isminde bir kızı vardı. Neşvet Hanım, Yunan istîlâsı zamânında, nasılsa bir Yunan zâbitinin dâm-ı iğfâline tutularak, neûzü bi'llâhi teâlâ, terk-i dâr u diyâr ederek, Yunanistan'a gittiğinden, bu hâl o ihtiyâr pederine pek girân geldi ve sebeb-i mevti oldu. Kız da perîşân oldu, gitti.

ŞEYH HÂFIZ SIRRÎ EFENDİ

1296/(1879) senesinde Edirne'de dünyâya gelmiştir. Şeyh Tal'at Efendi'nin mahdûmudur. Tahsîli Edirne'dedir. İbtidâî mekteb muallimliği ederdi. Hıfz-ı Kur'ân'a mazhar olmuş ve amcası Şeyh Şerefeddîn Efendi hazretlerinden terbiye-i tarîkat görmüş ve müstahlef olup, hulefâ sırasına girmiştir. Harb-i Umûmî'de ihtiyât zâbiti ve bi'l-âhare hastalara ibtidâî müdâvâtı icrâya me'mûr tabîb namzedi olmuş, Edirne'nin istîlâsında Yunânîler tarafından teb'îd edilmiş idi. Edirne'nin istihlâsında avdet etti. Pederinin irtihâlinde Gülşenî Veli Dede Dergâhı'na şeyh olmuştur. Fakat menfâda aldığı illetin pençe-i kahrında zebûn oldu. Birâderleri Hayâlî Efendi bir mektubunda diyor ki:

142. Bu manzûmenin vezninde çok bozukluklar vardır. (H)

"Birâderim Hâfız Sırrî Efendi, iki def'a siyâsî cürm isnâdıyla Yunânîler tarafından Milos'a teb'îd edildi. Orada elîm fâcialar, işkenceler te'sîriyle, /197/ laranjit veremi oldu. Avdetinde tedâvîsine gayret edildiyse de, kâr-ger-i tesîr olamadı. (كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ)[143] sırrı zuhûra geldi. Nâil-i rütbe-i şehâdet oldu. Bu târîhde onsekiz yaşında Ali Ma'şûk ve oniki yaşında Şerefeddîn isminde iki çocuğu ve Hasene ve Nezâhat isminde iki kerîmesi vardır.

Birâderim nezîhü'l-kalb, halûk, mesleğine sâdık ve pîrine âşık olup, Hz. Gülşenî'nin hakîkî bir bendesi idi.

15 Şa'bân 1342 ve 21 Mart 1340/(1924) târîhine müsâdif Cum'a günü hastalığı teşeddüd etti. Sabahleyin ziyâretine gittim. Birlikte sûre-i Yâsîn tilâvet ettik. Zikru'llâh'a mübâşeretle öğleye kadar devâm etti. Cum'a namâzından sonra yine yanına geldiğimde birlikte sûre-i Mülk okuduk. Kelime-i tevhîd ile dem-güzâr olduk. Hz. Sezâî efendimizin, "*Kapuna geldiler ümmet-i Muhammed.*" na'tını okumağa başladı. Hitâmında ism-i Celâl ile meşgûl oldu. Bir müddet sonra yine Hz. Pîr efendimizin, "*Kalem-i sun'-ı ezel her ne ki tahrîr itdi.*" gazel-i şerîfini okudular. Hitâmında sür'atle zikr ettik. İsm-i Hû'da gülbâng çekildi. Yirmi dakîka istirâhat eyledik. "*Lâ-ilâhe illa'llâh el-Melikü'l-Hakku'l-Mübîn Muhammedü'r-Rasûlu'llâhi sâdiku'l-va'di'l-Emîn*" zikrine başladı. Bizler de iştirâk ettik. Ba'dehû tevhîd-i ism-i Celâl tezyîn-i lisân ü cinân eyledi. Sâat ona gelmiş idi. tâkatsızlığı arttı İsm-i Celâl ile zikrini ağırlaştırdı. Daha sonra zikr-i kalbîye inkılâb etti. Beş dakîka kadar bu hâlin devâmını müteâkib tekmîl-i enfâs-ı ma'dûde-i hayât eyledi. Berât Kandili'nin sabâhı cenâzesi cemâat-i kübrâ ile Eski Câmi'-i şerîfe götürüldü. Ba'de-edâ-yı salât cenâze, ihtifâlât-ı fâika ile dergâha getirildi. Pederlerinin kabri açıldı. Bir buçuk sene mukaddem nasıl defn olunduysa ter ü tâze cesed-i şerîfleri zâhir oldu. Umûm cemâat müşâhede ettiler. Destûr alarak birâderimi pederinin âğûşuna tevdî' eyledik."

Henüz pek genç iken ufûlü fakîri çok müteessir etti. Edebi, terbiyesi i'tibâriyle mümtâz bir mevki' sâhibi olmuş idi.

Edirne'de münteşir **Paşaeli** gazetesinde Eskizağralı Osmân Nûri Efendi'nin makâlesini aynen telsîk ediyorum. Merhûmun nasıl takdîre mazhariyyetini gösterir:

/198/ "Merhûm Muallim Hâfız Sırrî Efendi"

Ömr-i beşerde tevâlî eden sinîn-i ıztırâbâta hayât, didinmenin nihâyetü'l-ömr bir sükûna inkılâbına da memât nâmı verilince netîce-i hayât, ebediyyete doğru bir göz kapamaktan ibâret kalır.

143. "Her nefis ölümü tadıcıdır." 3. Âl-i İmrân sûresi, 185. (H)

Binâenaleyh, "Her şey hâlik, fenâya ma'rûz, ancak fazîlet lâ-yemûttur." denilebilir. Ba'zı zevât-ı fâzılanın, Bâkî'nin,

Kadrini seng-i musallâda bilüp ey Bâkî
Durup el bağlayalar karşına yârân saf saf

beyitinin mefhûmunu andıran hayât-ı fâniyelerinin sönüp giderek târîhin sutûr-ı siyâhı arasında bir iki cümlelik bir yer tutabildiği, her zamân bir çeşm-i teessüf ü hayretle görülmektedir.

Buna emîn olmalıdır ki, dört-beş kelimeden ibâret bir cümle ile matbûâtın bir i'tiyâd-ı meslek ü san'at netîcesi olarak beyân-ı teessür edebildikleri öyle zevât-ı kâmile tanırım ki, bunların ufûl-ı ebedîsiyle cem'iyyet-i beşeriyyede husûle gelen ilmî, ahlâkî boşluk kolay kolay imlâ edilemeyecek derecede büyüktür, geniştir.

Birkaç gün mukaddem gazetelerde vefâtı kemâl-i teessürle i'lân kılınan Hâfız Sırrî Efendi merhûm da işte mümtâz ve havârık-ı fıtrattan ma'dûd müstesnâ sîmâlardan biri idi.

İlmi küçük, fıtratı büyük ve fakat nâ-mütenâhî fazâil-i ahlâkiyyesi pek yüksek olan merhûm ile aramızda husûle gelen istînâsı, pek eski olmamakla berâber gâyet samîmî ve ilâhî bir sûrette idi.

Kendisinde gördüğüm âsâr-ı fazîlet pek çok zevâta nasîb olur ahvâlden değildir.

Müteşerri', müteverri', menâhîden müctenib, insâniyyete muhib ve bi'l-hâssa ulvî bir seciyyeye sâhib olan bu vücûd-ı muhteremi hakkıyla tavsîf edebilmek ancak merhûm hakkında olan hissiyyâtıma bir kudret-i beyân vermekle kâbil olabilir ki, o da bence muhâldir.

Hâfız Sırrî merhûm, tarîk-ı Gülşenî müntesibîninden bir nüsha-i bâdire-i kemâlât olup, nâdî-i irfânına müdâvemet edenler kudret-i beyânda izhâr eylediği ulviyyet ve sâdegî-i ifâde ile meclûb-ı fazâili olduğunu her zamân mu'terif ve halaka-i tevhîdine dâhil olanlarda istihsâl eyledikleri bir feyz-i ma'nevî ile her vakit mağbûtu'l-emâsildirler.

Vatanını tezelzül-i nâ-pezîr bir aşk ile sever ve ara sıra, "Hubb-i vatan vazîfesiyle teâdül edecek bir vazîfe var ise, o da, ancak vatana hizmet vecîbe-i mukaddesesinden ibârettir." gibi sözleri her vakit lisânından işitmekte idim.

Hâfız Sırrî, meşâyıh-i kirâmdan pederi merhûm Şeyh Tal'at Efendi'nin terbiyet-hâne-i irşâdında perveriş-yâb-ı kemâl olmuş fazîlet-kâr bir şahsiyyet ve bütün şumûl-i ma'nâsıyla bir insân-ı kâmil idi.

Fazâyıhı red, tohm-ı fazâili mezraa-i nefsiyyesinde tenmiye husûsunda hâiz olduğu terbiye-i ma'neviyyenin bu mübâreze-i hayât içinde vicdânına kabûl ettirdiği muzafferiyyet pek büyük fazîlet ve uluvv-i cenâbının alâmet-i mer'iyyesi olan hüsn-i muâmele ve nezâhat-i efkâr ve husûsât-ı mâddiyyede ef'âl-i hasenenin vereceği netîceler pek ulvî idi.

Hâfız Sırrî'nin ufûluyle tecemmülât-ı hayâtiyyesinin bundan sonra mâzî'ye âid olan kısmı, beşer olmak i'tibâriyle bir perde-i nisyân altında kalması tabîî olmağla berâber hâiz olduğu fazîlet i'tibâriyle yaşayacaktır. Çünki fazîliyyet lâ-yemûttur.

Nevvera'llâhu madcaahum.

Eskizağralı Osmân Nûri"

/199/ Manzûme-i târîhiyye-i âcizânemdir:

Cenâb-ı Şeyh Tal'at-zâde Hâfız Şeyh Sırrî'dir
Edîb nâzik halûk bir rehber-i uşşâk idi bi'llâh

'Füyûz-ı tâmme' Şeyh-i Gülşenî'ye düşdü tâm târîh
Kemâl-i lutf ile mağfûr buyursun Hazret-i Allâh
(فيوض تامه) = 1336/(1918)

Küçük birâderi Müsellem Efendi, Çorlu'da muallimdir. Dergâhın meşîhati buna teveccüh etmiştir. Fakat henüz müstahlef olmadığından, Hayâlî Efendi, meşîhati vekâleten idâre ediyorlar.

ŞEYH AHMED HAYÂLÎ EFENDİ

Şeyh Tal'at Efendi-zâdedir. Hâfız Sırrî Efendi merhûmun birâderidir. Pek liyâkatli, ağır başlı, kâmil bir zâttır. Amcası Şeyh Şerefeddîn Efendi hazretlerinden terbiye-i tarîkat görmüşlerdir ve ondan müstahlef olmuşlardır. Edirne'de tarîk-ı Halvetî'den Saçlı İbrâhîm Efendi Dergâhı meşîhati münhal oldukta müşârünileyh İbrâhîm Efendi'nin işâret-i ma'neviyyeleri üzerine İstanbul'a gelip, Âsitâne-i Hüdâyî'de postnişîn bulunan Şeyh Gülşenî Efendi merhûmdan tâc-ı Hüdâyî giyip, icâzet-nâme ile Edirne'ye avdetinde meşîhat-i mezkûre kendilerine tevcîh olunmuştur. Elyevm orada icrâ-yı âyîn-i tarîkat eylemektedir.

Edirne'de mekteb muallimliğinde de bulunmaktadır. Gençliğiyle berâber tuttuğu meslek kendilerini her hâlde Şerefeddîn-i sânî denilecek bir râddeye îsâl edeceğine şübhem yoktur.

Bir zâta yazdıkları mektup, meşreblerini ve emr-i tahkîkta dikkatlerini gösterir bir beyyine olmağla kısmen derc olunur:

"Bir zâtı mürâcaatında hemân müstahlef kılmak mümkin olamaz. Zât-ı reşâdetlerinizce de müsellem olduğu üzere, tarîkımızın erkân u âdâbı olmakla berâber, makâmât /200/ i'tibârıyla esmâ-i şerîfenin tecelliyyâtı ve zevkı görülmedikçe, her kim olursa olsun istihlâfa kesb-i liyâkat edemeyeceği gibi, buna Hz. Pîr-i dest-gîr efendimiz de râzı değildir. (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا)[144] emr-i ilâhîsi ortadadır. Taleb-i nisbet eden olursa, tâlib-i Hakk'ı bilâ-red kabûl ederiz. Hz. Pîr efendimizin rûhâniyyeti ile nasîbi mikdârınca hidâyet-i ilâhiyye ne yolda tecellî ederse, bizler o zamân ma'neviyyâtın tecellî ve zuhûruna göre muâmele ederiz. Yoksa biri gelse de, "Selâmün aleyküm. Ben müstahlefim, bana teberrüken tarîk-ı Gülşenî'den de icâze veriniz." dese, tabîî bu olamaz. Yoluyla sülûk lâzım. Sülûku varsa yoklanır, seviye-i irfânı anlaşılır. Ona göre hareket olunur. Hz. Pîr kabûl buyururlarsa, bizlerin buhl âsârı göstermekliğimiz hatâdır.

Tarîk, tarîk-ı Muhammedîdir; Sünbülî, Gülşenî, Kâdirî mecâzen teferruk ederse de, hakîkatte yine birdir. Tarîk-ı Sünbülî'den lâyıkıyla nasîb ve feyzini alan tarîk-ı Gülşenî'den de alır. Her tâlibin nasîbi mütefâvittir. Bu yol tarîk-ı hidâyettir.

Dergâh-ı şerîfin meşîhati için ne kadar tâlib ve muârızîn zuhûr ederse etsin, müveccih-i hakîkî kime tevcîh buyurur ise, onun hakkında esbâb-ı mâddiyyesi de zuhûr eder. Hz. Pîr efendimizin rûhâniyyetinden istimdâden Cenâb-ı Feyyâz-ı Mutlak'tan muvaffakıyyet temennî eylemeli. İhsân-ı ilâhîde buhl yoktur, "Ganî" ism-i şerîfiyle tecellî buyurur. Azîzim, evrâd-ı şerîfede, (اللهم صل على سيدنا محمد النور الذاتى والسر السارى فى جميع الآثار والأسماء والصفات) denilmiştir.

Hz. Şeyh Şerefeddîn-i Gülşenî, Hasan eş-Şâzelî (kuddise sırruhu'l-âlî) efendimizin âtîdeki makâle-i münîfesine istinâden salavât-ı şerîfeyi tashîh buyurmuşlardır. Arz ediyorum, sizler de tashîh buyurunuz:

صلات النور الذاتى وهى لأبى الحسن الشازلى رضى الله عنه ونفعنا به . اللهم صل وسلم وبارك على سيدنا محمد النور الذاتى ، أى نور ذات الله الذى خلق الله تعالى بلامادة الأنه مفتاح الوجود ومادة لكل موجود كما تقدم لك فى حديث جابر والسر ضد الجهر ، السارى ، أى المارى فى سائر ، أى جميع الأسماء ، أى أسماء الخلق باعتبار مسمياتها والصفات ، أى للخلق فيكون للمعنى الممد لجميع ذوات الخلائق وصفاتهم ويحتمل أن المراد أسماء الله وصفاته ومعناه إنه مهبط التجلى للأسماء /201/ والصفات فلايستمد من اسم من أسماء الله تعالى ولا صفة من صفاته تعالى إلاّ بواسطة فكل من المعنين

144. "Allâh, emânetleri ehline vermenizi emreder..." 4. Nisâ sûresi, 58. (H)

صحيح والأولى التعميم فهو ممد لجميع ذوات الخلق وصفاتهم دنيا واخرى بواسطته . إنه مهبط الجلى لأسماء الله وصفاته .[145]

* * *

Ahmed Hayâlî Efendi, tarîk-ı Rufâî'den de mücâzdır. Silsile-i tarîkatı ber-vech-i âtîdir:

Şeyh Emîn Efendi (Uzunköprü'de Rufâî şeyhi), Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi hazretleri, Şeyh Ömer Efendi, Şeyh Muhammed Nazîf Efendi, Şeyh Muhammed Tâhir Şevkî Efendi, Şeyh Muhammed Ferîdüddîn Efendi, Şeyh Muhammed Ferhâd Efendi, Şeyh Ahmed Sırrî Efendi, Şeyh Mustafa Kabûlî İbnü'l-Ma'nevî, Muhammed Sa'dî müftî-zâde el-mütemekkin bi-medîneti'l-Cisr-i Ergene, İbn-i İbrâhîm el-Ecel İbnü'l-Ma'nevî, eş-Şeyh Ali eş-Şeybânî el-Basrî. (*kaddesa'llâhu esrârahüm*)

Şeyh Şerefeddîn Efendi merhûmun dâmâdı Şeyh Hâfız Mustafa Efendi'yi tarîk-ı Rufâî'den istihlâf eylemişlerdir. Mustafa Efendi'nin terceme-i hâli gelecektir.

Edirne'de Hz. Sezâî dâmâdı Ahmed Müsellem Efendi hazretlerinin Gülşenî Veli Dede Dergâhı'nda kâin türbesidir. Azîzim Şeyh Şerefeddîn Efendi merhûm da burada medfûndur. Dest-ber-sîne-i ta'zîm olan zât Şeyh Ahmed Hayâlî Efendi'dir.

145. **"Salât-ı Nûr-ı Zâtî,** Ebu'l-Hasan eş-Şâzelî'ye âittir. Allah ondan râzı olsun ve bu salât (duâ) ile bizi faydalandırsın.
Ey Allah'ım! Salât ü selâm, nûr-ı zâtî olan efendimiz Muhammed (*aleyhi's-selâm*)'a olsun. **Nûr-ı zât,** yani hiç bir madde olmadan kâinâtı yaratan Allah'ın nûrudur. Çünkü O, bütün yaratılmaşların maddesi ve varlık âleminin anahtarı durumundadır. Nitekim bu konu Câbir hadîsinde geçmiştir: ***es-Sır,*** cehrin zıddıdır. ***es-Sârî,*** bütün seyirleri geçip yol kat edendir, yani diğer bütün varlıklarda geçerli demektir. ***el-Esmâ,*** yani müsemmâ ve sıfatları itibariyle varlıkların isimleri demektir. ***es-Sıfat*** da yine mahlûkatın sıfatlarıdır. Bu durumda mânâ şöyle olur: ***el-Muhammed,*** yani varlıkların bizzat kendilerini ve bütün sıfatlarını içinde bulundurandır. Burada, muhtemeldir ki, Allah'ın isimleri ve sıfatları kasdedilir. Böylece mânâ isimlerin ve sıfatların tecellî ettiği yer demek olur. Allâh'ın isimlerinden ve sıfatlarından hiç bir isim yoktur ki, Hz. Peygamber vatısasıyla elde edilmiş olmasın. Her iki mânâ da sahihtir; ancak tercih edilen umumu ifâde etmesidir. O, dünyevî olsun uhrevî olsun, mahlûkâtın bütün zât ve sıfatlarına ulaşan demektir. Çünkü o, Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellî ettiği zâttır." (H)

ŞEYH HÂFIZ OSMÂN EFENDİ b. OSMÂN-I GÜLŞENÎ-İ KAYSERÎ

Bu zât-ı muhteremin Fâtih'de Reşîd Efendi kitaplarını ihtivâ eden Millet Kütüphânesi'nde, 1013 numaralı **Mecmûa-i Resâil** meyânında, **el-Lemeâtü's-Sâmia fî-Beyâni Etvâri Seb'a** nâmında gâyet ârifâne yazılmış Arabiyyü'l-ibâre bir eserini gördüm. Bu eserin târîh-i te'lîfi, 1150 senesi üç Zi'l-ka'desinde (22 Şubat 1738)'dir. Eserin hâtimesinde imzâsı şöyle muharrerdir:

(يقول عبد الضعيف عثمان بن عثمان القيصرى مولداً والحنفى مذهباً والكلشنى مسلكاً والملامى مشرباً.[146])

Bu ibâreden müşârünileyhin Gülşenî ricâlinden olduğu, târîhe nazaran Hz. Sezâî zamânını idrâk ettiği ve eserin bir yerinde, "*Kâsımpaşa'da harâb zâviyede sâkin ve hâfız bulunduğu anlaşılmış ise de, zamânımızda, harâb zâviye neresi olduğunu bilen yoktur. Girid'de müftülük etmiş ve ulûm-ı Arabiyyede yed-i tûlâ sâhibi bulunmuş olduğu eserin tedkîkinden anlaşılmıştır. Mestûrînden olduğu şübhesizdir.*" (denilmektedir.)

Üsküdar'da Selîmağa Kütüphânesi'nde bulduğum tomârda, Hz. Sezâî hulefâsı meyânında Şeyh Seyyid Osmân-ı Edirnevî diye bir isim buldum. Acabâ bu zât o Osmân efendi midir, halledemedim. Kati'yyen bir fikir hâsıl eyleyemedim. Belki de bu zâttır. Allâhu a'lem.

Cenâb-ı Sezâî'nin Kayınpederi Seyyid Osmân Efendi'dir. Matbû' **Mektûbât-ı Sezâiyye**'de, 71. sahîfede münderic bir mektûb dahi bunu müeyyiddir. Bir de 155. sahîfede bahs ettiğim Seyyid Osmân Efendi (nâm) zât ki, bu zâtın Hz. Sezâî ile münâsebeti ve ondan hilâfeti vardır. Belki bu Osmân Efendi, sâhib-i terceme olan zâttır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/202/ ŞEYH MUHAMMED ŞEHRÎ EFENDİ

Azîzim Şeyh Şerefeddîn Efendi merhûmun ecell-i hulefâsındandır. An-asl cedden ve neslen Faslı olup, Arnavutluk'ta Ergeri civârında Libhova'da 1288 sene-i hicriyyesinde (1871), kuzâttan Ahmed Hâşim Efendi sulbünden zînet-sâz-ı mehd-i şuhûd olmuştur.

Büyük pederi Şeyh Yûsuf Efendi de tarîk-ı Gülşenî ricâlindendir. Mısır'da hânkâh-ı Gülşenî'de mazhar-ı feyz olmuştur. Onun pederi Şeyh Mahmûd Efendi, meşâyıh-ı Nakşiyye'dendir. Onun pederi Şeyh Ahmed Efendi, tarîkat-ı aliyye-i Şâzeliyye'dendir ve Fas'ta Sûs şehrinden neş'et eylemiştir. Onun pederi Şeyh Muhammed, onun pederi Şeyh Eyyûb-i Fâsî hazerâtıdır.

146. "Doğum yeri itibâriyle Kayserili, mezheb itibâriyle Hanefî, sülûk itibâriyle Gülşenî ve meşreb itibâriyle Melâmî olan Osmân b. Osmân der ki... " (H)

Muhammed Şehrî Efendi'nin ibtidâî tahsîli Libhova'dadır. 1301/(1884) senesinde İstanbul'a gelip, Fâtih Mederesesi'ne dâhil olarak Eğinli Hacı Hâfız İbrâhîm Efendi'nin dersine müdâvemetle, ahz-i icâzeye muvaffak olmuş ve Gümüşhâneli Ahmed Ziyâeddîn Efendi hazretlerine arz-ı nisbet ile berâber hadîs-i şerîf tederrüsle icâze almıştır. Müşârünileyhin irtihâlinde Edirne'de Gülşenî Veli Dede Dergâh-ı münîfi seccâde-nişîni, eâzım-ı meşâyıhdan Şerefeddîn Efendi hazretlerine, 1311/(1893-94) senesinde intisâb ile, mazhar-ı feyz-i bî-hisâb oldular. Onbeş sene zarfında ikmâl-i sülûka muvaffak olup, 1326/(1908) senesinde nâil-i hilâfet oldular.

Hâletiyye-i Gülşeniyye'den Şeyh Mahmûd Efendi'den de, 1319/(1901)'da alâ-tarîkı't-teberrük müstahlef olmuşlardı.

Muhammed Şehrî Efendi İşkodra, Yanya, İzmir, Selânik, Manastır ve Edirne'de alay müftülüğünde bulunup, alayıyla Belgrad harbine iştirâk etmiştir.

1331/(1913) senesinde hayât-ı me'mûriyyetten infikâk eylemiş ise de, bi'l-âhare İstanbul'da adliyyede yine bir hizmetle meşgûl olmaktadır.

Hüseyin La'lî, Yûsuf Ziyâeddîn, Rükneddîn Hüdâyî, Muhammed İlhâmî ve Hâdî nâmlarında beş mahdûmu vardır. Bir de zâtü'z-zevc kerîmesi vardır.

Şerefeddîn Efendi hazretlerinin irtihâlinde üç târîh söylemiştir:

Dem-i Hû'ya virüp demi pîr-i azîz Şerefeddîn
(دم هویه ویروب دمی پیر عزیز شرف الدین) = 1329

* * *

Virdi Hû'ya dem-i Hû pîr-i âlem Şerefeddîn
(ویردی هویه دم هو پیر عالم شرف الدین) = 1329

* * *

Habîbi Hû didi vardı Cenâb-ı Şâh Şerefeddîn
(حبیب هو دیدی واردی جناب شیخ شرف الدین) = 1329[147]

/203/ Şerefeddîn Efendi merhûmun ziyâde hürmet ve muhabbetini kazanmış idi. Ba'zı manzûmeleri vardır. Şiirde **Fakrî** tahallus etmişlerdir. Tarîk-ı Gülşenî'de âdâb u erkânı tafsîlen bir eser vücûda getirmişlerdir.

Vâkıf-ı sırr-ı tevhîd, kâmil, fâzıl bir zât-ı âlî-kadrdir. Gınâ-yı kalbe mâlik, hakîkaten tarîk-ı Hakk'a sâlik, müteşerri', müteverri' bir rehber-i mükerremdir.

147. 1331'de işinden ayrıldığı belirtildiğine göre, ölüm tarihinin 1329 olması mümkün değildir. Bu tarihlerden birisinin yanlış olması gerekir. (H)

Şerefeddîn Efendi hazretleriyle olan muhabbet-i kâmile-i fakîrâneme vâkıf olup, kendinde zuhûr eden bir işâret-i ma'neviyye üzerine bu abd-i ahkara tarîk-ı Gülşenî'den, alâ-tarîkı't-teberrük icâze ve hilâfet i'tâ buyurmuşlardır. Hz. Sezâî efendimizin bu bâbdaki emirleri telakkî olunmak üzere tefe"ülen **Dîvân**-ı şerîfleri açıldığında,

Sunulur câm-ı zâtı ol bezme
Nûş idenler olur ebed sekrân
Çünki ârif bu sırra vâkıf ola
Lâl olurmuş Sezâî gayri lisân

kelâm-ı âlî-i beşâret-nümâsı şeref-i tesâdüf eyledi. Tâlib-i matlûb sırrı zuhûra geldi. Silsile-i zerrîn-i Gülşenî'ye de bu sûretle teyemmünen bi-zikrihi'l-celîl râbıta-bend-i ubûdiyyet oldum. Fakîri taltîfen şu manzûmeyi ihdâ buyurmuşlardır:

Dilâ gel dil-ber-i uşşâkı vasf it
Anı temdîh içün enfâsı vakf it

Haber vir sırr-ı câna neş'esinden
Dü-çeşmim rûşenâ ruhsâresinden

Anı gördüm de sevdim ez-dil ü cân
Enîs-i rûhum oldu medhe şâyân

Tarîkat gülşeninde bülbül-i aşk
Hakîkat âleminde bir gül-i aşk

O bulmuş feyzi pîrim Gülşenî'den
Şarâb-ı aşkı içmiş Rûşenî'den

Muazzam pîr-i dest-gîrim Sezâî
Mülattaf eylemiş ol hoş nevâyı

Azîzim Şeyh Şerefeddîn Velî'den
Bulup nisbetle devlet ol velîden

Dalınca bahr-ı uşşâka safâdan
Çıkardı dürr-i sâfiyi hafâdan

Sivâdan itdi istinzâh-ı halvet
Tecellî eyledi envâr-ı celvet

İrişdi ma'nevî feyz-i kerâmet
İder dâim Hudâ'ya hamd ü minnet

Hüseyn-i Gülşenî Vassâf-ı uşşâk
Ki oldur gül ruh-ı cânâna müştâk

Anın te'lîfi vardır bir ***Sefîne***
Anı yazdıkca olmuş sâf-sîne

Yazup Manzûme-i Mevlûd'e bir şerh
Rasûl-i müctebâyı eylemiş medh

Mahabbet gülşeninde zârı vardır
Daha onbeş kadar âsârı vardır

/204/*Bana pîrim Sezâî itdi ilhâm*
Anı müstahlef itdim bezl-i in'âm

'Füyûz-ı tâmme' *târîh-i hilâfet*
Ana mekşûf ola sırr-ı tarîkat

İrişsün feyz-i pîrim lutf-ı Sübhân
Safâ-yâb-ı harîm-i bezm-i cânân

Duâ itmekdedir ***Şehrî-i Fakrî***
Ki lutf-ı Hakk'ın olmaz kasr u hasrı
(شهریٔ فقری) = 1342/(1923-24)

Bu abd-i ahkar-ı rû-siyâhın seyyiât-ı ahvâli temiz sahîfeleri karartır derecede çoktur. Böyle bir lutf-ı ma'nevî, öyle bir taltîf-i âlî karşısında diyecek söz bulamadım. İnşâa'llâh hüsn-i zanları gibi olurum temennîsiyle mukâbeleten silsile-i Gülşenî'ye zeylen Şehrî Efendi hakkında şu manzûmeyi ilâveten söyledim:

Doğunca matla'-ı ma'nâdan âhir bir meh-i tâbân
Harîm-i sîneme envâr-ı aşku'llâh olup peydâ

Münevver oldu hamd olsun Hudâ'ya gönlümün şehri
Kemâl-i şükr ile eltâf-ı Hak'dan itdim istid'â

Cenâb-ı Şeyh Şehrî himmet-i pâk-i azîzânla
Hilâfetle fakîri kâm-yâb itdi safâ-bahşâ

Azîzim mürşidimden almış idi himmet-i feyzi
Hakîre tercemân-ı âlem-i gayb oldu ol cânâ

Hudâ'nın avn ü tevfîkıyle bezme âşnâyım ben
Erenlerden ümîd-vârım beni reddeylemez hâşâ

Tarîk-ı Gülşenî icâzet-nâmesinin aynen derci münâsib görüldü:

"Bi'smi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm;

Hamd-i bî-had Allâhu Ahad hazretlerine ki, ibâd-ı muhakkakîni, (وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا)[148] *âyet-i kerîmesince ilm-i ledünnîyi ta'lîm ile tecelliyyât-ı ef'âl ü sıfât ü zâta îsâl ve ibâd-ı müttakîni,* (وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا)[149] *âyet-i kerîmesince harem-sarây-ı cennât ef'âl ü sıfât u zâta idhâl eyledi.*

Salât ü selâm-ı lâ-yuad ol habîb-i Rabb-i Samed hazretlerine ki, (ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُم بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ)[150] *âyet-i kerîmesince ümmetini tevhîd-i ef'âl ü sıfât u zâta da'vet ve tarîk-ı tahkîk-ı tedellâ ile bâr-gâh-ı Hz. Ehadiyyetü'z-Zât'a hidâyet eyledi. Âl ü evlâd ü ashâb-ı emcâd hazerâtına ki, ifnâ-i vücûd ve ibkâ-i şühûd ile,* (أصحابى كالنجوم بأيهم اقتديتم اهتديتم.)[151] **/205/** *hadîs-i şerîfince ümmet-i merhûm, nücûm-ı hüdâ ve kevâkib-i ihtidâdırlar.*

Ba'de-zâ: Bâis-i tastîr-i kelâm-ı sıdk-irtisâm ve sebeb-i hurûf-ı safâ-peyâm oldur ki:

Ashâb-ı tarîkatlan nûr-ı aynım ve enîs-i cânım **el-Hâc Hüseyin Vassâf**, *âdâb-ı şerîat u tarîkatla müeddeb ve müddet-i medîde tahsîl-i kemâlâta ve bu fakîr-i bî-mikdârdan ki, Şeyh Muhammed Şehrî'dir, tarîk-ı Gülşenî'ye intisâb ile menbau'l-fuyûzât ve mazharü'n-nefehât pîr-i sânî Hz. Şeyh Hasan-ı Sezâî (kuddise sırruhu'l-âlî) efendimizin ta'yîn ü tahsîs buyurdukları, "**Lâ-ilâhe illa'llâh, Yâ Fettâh, Yâ Vedûd, Yâ Allâh, Yâ Hû, Yâ Kâ-**

148. "...Ona katımızdan bir ilim öğrettik...." 18. Kehf sûresi, 65. (H)
149. "Rablerinden korkanlar da, bölük bölük cennete sevk olunurlar..." 39. Zümer sûresi, 73. (H)
150. "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel bir şekilde münâkaşa et... 16. Nahl sûresi, 125. (H)
151. "Ashâbım yıldızlar gibidir. Onlardan hangisine uyarsanız, hidâyete erersiniz. " el-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ**, I, 132.

dir, Hak, Hayy, Kayyûm, Kahhâr *esmâ-i şerîfesiyle iştigâl ve pûte-i riyâzette zer-i hâlis-misâl olup, ba'dehû Hz. Rasûlu'llâh (salla'llâhu aleyhi ve sellem) şehristân-ı ilm ü amel ü şerîat ü tarîkat ü mürüvvet idi. Hz. İmâm Ali (radıya'llâhu anh ve kerrema'llâhu vecheh) dahi ol şehristânın kapusı olduğu, (أنا مدينة العلم و علي بابها)*[152] *buyurur. İmdi her kim, ol şehristânın içine kadem bastı, alâ-kadri't-tâka ol şehirden hurûc etmedi. Tâ tarîkını kemâle yetiştirince kâim-ı makâm-ı Ali oldu.*

Rivâyettir, Hz. İmâm Ali (radıya'llâhu anh ve kerrema'llâhu vecheh)'den üç kişi tekmîl etti. Ammâ bizim pîrlerimizin silsilesinde ol kemâli İmâm Ali'den Hasan-ı Basrî (rahmetu'llâhi aleyh) ahz etti. Ondan Habîb-i A'cemî, ondan Davûd-ı Tâî, ondan Ma'rûf-ı Kerhî, ondan Seriyy-i Sakatî, ondan seyyidü't-tâifeti'l-ûlâ Cüneyd-i Bağdâdî, ondan Mümşâd-ı Dîneverî, ondan Muhammed-i Dîneverî, ondan Muhammed el-Bekrî, ondan Vecîhüddîn el-Kâzî, ondan Ömer el-Bekrî, ondan Ebû Necîb-i Sühreverdî, ondan Kutbeddîn-i Ebherî, ondan Rükneddîn Muhammed-i Nuhâsî, ondan Şehâbeddîn-i Tebrîzî, ondan Seyyid Cemâleddîn-i Tebrîzî, ondan İbrâhîm Zâhid-i Geylânî, ondan Muhammed-i Geylânî, ondan Pîr Ömer-i Halvetî, ondan Ahî Merem, ondan Ahî İzzüddîn, ondan Pîr Sadreddîn, ondan seyyidü't-tâifeti's-sâniye es-Seyyid eş-Şeyh Yahyâ eş-Şirvânî, ondan Pîr Dede Ömer-i Rûşenî; ondan ol pîr-i âgâh ve mürşid ü rehber-i râh-ı ilâh, mahzen-i esrâr-ı Kibriyâ kâfile-sâlâr-ı etkıyâ, mütetebbi'-i ***Mesnevî-i*** *Mevlevî ve nâzım-ı* ***Kitâb-ı Ma'nevî****, memdûh-ı Hz. Mevlânâ, çeşm-i çerâğ-ı Rûşenî es-Seyyid eş-Şeyh Sultân İbrâhîm-i Gülşenî (kaddesena'llâhu bi-sırrihî ve emeddenâ bi-mededihî); ondan mahdûm-ı ser-bülendi Emîr Ahmed-i Hayâlî, ondan veled-i erşedleri Ali es-Safvetî; ondan birâder-i erşedleri Sultân Hasan, ondan Şeyh Muhammed-i Sırrî; ondan Şeyh Muhammed La'lî-i Fenâî; ondan pîşvâ-yı tarîk-ı Gülşenî ve rehnümâ-yı âyîn-i Rûşenî, ârif-i bi'llâh, âşık-ı Rasûlu'llâh, mazhar-ı sereyân-ı seb'u'l-mesânî, pîr-i sânî Hz. eş-Şeyh Hasan-ı Sezâî (kuddise sırruhu's-Sâmî); ondan Gürcü Şeyh Ali Efendi,* ***/206/*** *ondan Şeyh Hâfız Mustafa Efendi, ondan Şeyh Hasan el-Hasenî Efendi, ondan imdâdı cârî ve feyz ü kemâli sârî Şeyh Ali Rızâ Efendi, ondan âlim-i bi'llâh âmil-i bi-emri'llâh eş-Şeyh Mustafa Hilmî Efendi, ondan müceddid-i tarîk-ı Gülşenî ârif-i bi'llâh es-Seyyid eş-Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi (mette'ana'llâhu bi-feyzihi's-sârî kaddesa'llâhu esrârahum), ondan ahkarü'l-ibâd er-râcî min ihsânı rabbihi'l-kerîm el-Vahhâb eş-Şeyh Muhammed Şehrî ahz eyledi.*

Bu dâî-i hakîr tarafından himem-i esrâr-ı eızze-i kirâm ile ahz eylediğimiz üzere, sülûk-ı hakîkat ile tahsîl-i ma'rifet eyleyip, murâd eylediği makâmda gûşe-nişîn ve akîb-i salavâtta evrâd u ezkâra müdâvemet ve zımn-ı duhâlarında ervâh-ı eızze-i tarîkı zikr ü yâd etmeğe mülâzemet üzere olup ke-mâ-kân belki inşâa'llâhu'r-Rahmân hezâr terakkıyyât-ı

152. "Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır." Tirmizî, **Sünen**, Menâkıb, 3. (H)

Yezdânî ile tâlib-i tarîk-ı Hak ve mağlûb-ı hevâ vü heves olan vahşî dilleri dâne-i nush u pend ile sayd ve habl-i metîn-i şerîat ü tarîkat ile kayd edip, telkîn-i zikr-i dâimî-i vücûdî ile makâmât-ı tevhîd ü ittihâdı merâtib-i sülûk u cezbe ile irşâd ederek, ta'lîm ü telkîn eylemeğe hulefâmızdan mefharü's-sâlikîn el-Hâc Hüseyin Vassâf halîfeye izn ü icâzet verildi.

Vemina'llâhi't-tevfîk ve'l-hidâye.

Vasiyyet-i Muhammediyye:

(لاتؤتوا الحكمة لغير أهلها فتظلموها ولا تمنعوها عن أهلها فتظلموهم)[153] *hadîs-i şerîfince hikmet-i mecîdi ve hakîkat-ı tevhîdi nâ-ehlinden ketm ü dirîğ edip, tâlib-i Hak olan ehl-i hakîkatten ketm ü dirîğ etmeye.*

Ve's-selâmu alâ-meni't-tebea'l-hüdâ ve'l-hamdü li'llâhi ve kefâ. Allâhümme sebbit akdâmenâ alâ-sırâtike'l-müstakîm ve nevvir kulûbenâ bi-envârı ma'rifetike ve ziyâ'-i muhabbetike'l-kadîm."

* * *

Bir ricâ-yı mahsûs:

İşbu eser-i dervîşânemi mütâlaaya tenezzül buyuran zevât-ı kirâmın bir noktaya nazar-ı dikkatlerini celb etmek isterim ki, o da fakîre bu yolda bir icâze verilmesi. Bu abd-i ahkar-ı rû-siyâhın kemâlinden değil, ehlu'llâh-ı ızâm efendilerimizin, husûsan Pîr-i dest-gîr Hasan-ı Sezâî efendimizin mücerred bu kullarını çalışmağa tergîb, bir kat daha teşvîk ve adam olmağa kesb-i kâbiliyyet için eser-i inâyetinden ibârettir. Yoksa fakîrde henüz kemâlden eser yoktur. Nefs-i zâlimin elinde bâzîçeyim. Kendine bir pâye vermek emeliyle bunları derc etmiş zehâbına düşülmemesini ricâ ederim. Her tarîkın mehmâ-emken icâzet-nâmelerini derc etmek mesleğine tebeıyyetten ileri gelmiştir. Ehl-i tarîkın ahkar-ı kemter bir kıtmîriyim azîzim.

* * *

/207/ Muhammed Şehrî Efendi'nin **Âdâb-ı Tarîkat-ı Gülşenî Risâlesi**'nden:

"Gülşenîler, salât-ı vitri teheccüd vaktine te'hîr ederler. Yatsı namâzından sonra cümle fukarâ, usûl-i Gülşenî üzere savt-ı a'lâ ile sûre-i Mülk ve sûre-i Nasr'ı okurlar. Pîr-i sânî Cenâb-ı Sezâî efendimizin ictihâdına göre yatsı virdi olmak üzere kutbu'l-ârifîn Abdüsselâm-ı Meşîş hazretlerine mensûb **Salât-ı Meşîşiyye** tilâvetiyle iktifâ

153. "Hikmeti ehlinden başkasına vermeyiniz, yoksa ona zulmeder. Ehli olandan da onu sakınmayınız; aksi takdirde onlara zulmetmiş olursunuz. " Aynı mânâda hadis için bkz. Dârimî, **Sünen**, Mukaddime, 34. (H)

olunur. Sûre-i Mülk'ü zuhûrât netîcesi olursa ayrıca okumak vardır. Ba'dehû Kelime-i tevhîd ve İsm-i Celâl zikr olunarak, "Fethiyye" nâmı verilen, ***"Allâhümme, Yâ Allâh, Yâ Latîf, Yâ Hâfız, Yâ Dâfi', Yâ Mâni', Yâ Râfi', Yâ Fettâh"***, kırkbir aded ve cemâat-i kesîre olursa yedi veyâ üç def'a okunur. Sonra "Kahriyye" denilen, ***"Kâdir, Muktedir, Kavî, Kâim, Kayyûm, Kuddûs, Kadîr, Kâhır*** " esmâ-yı şerîfesi kırâat edilir."

/208/ ŞEYH MAHMÛD HAMDÎ EFENDİ

Libhovalıdır. Şeyh Şerefeddîn Efendi hazretlerinin halîfesidir. 1257/(1842) senesinde dünyâya gelmiş ve 1326/(1908) senesinde âzim-i dârü'l-karâr olmuştur. Müddet-i ömrleri altmışdokuz senedir. (هو هوقال ومات سيد الوقت محمود حى)[154] târîh-i irtihâlini müş'irdir.

Ergeri'de dergâh-ı Gülşenî vardır. Bu dergâhın nâmı "Âlî Cennet" diye meşhûrdur. Buranın şeyhi idi. Terceme-i hâli zikr olunan Muhammed Şehrî Efendi'nin bu zâttan da hilâfeti vardır. Hilâfet-nâmesini gördüm; Arapça yazılmıştır. Hâletiyye kolundandır. Şerefeddîn hazretlerinden tekmîl-i âdâb-ı tarîkat eylemesiyle Sezâiyye neş'esini de cem' etmeğe muvaffak olmuş ricâl-i tarîkattandır. İbrâhîm-i Gülşenî hazretleri İstanbul'u teşrîf buyurdukları zamân oraya i'zâm buyurdukları halîfelerinin te'sîs eylediği dergâhdır. O zamândan beri devâm edegelmiştir. Şehrî Efendi bu dergâhın ta'mîr ve ihyâsı üzerine şu târîhi söylemiştir:

Matla'-ı nûr-ı hidâyet âsitân-ı Gülşenî
Menba'-ı feyz ü saâdet câna cân-ı Gülşenî

es-Salâ uşşâka ***Şehrî*** *söyle gel târîhini*
Kulle-i Kâf-ı hüdâ-kâr âşiyân-ı Gülşenî
(قلهء قاف هداكار آشيان گلشنى) = (1320)

Hâletiyye kolundan silsile-i tarîkatı ber-vech-i âtîdir:

1. Libhovalı Şeyh Mahmûd Efendi,
2. İstanbullu eş-Şeyh Osmân Nûri Efendi,
3. Mısırlı eş-Şeyh Mustafa Çelebi,
4. Mısırlı eş-Şeyh Hâlid Efendi,
5. eş-Şeyh Nâsırüddîn b. Hâletî,

154. "Hû Hû dedi ve vaktin efendisi Mahmûd öldü." (H)

6. eş-Şeyh Hasan el-Hâletî b. Ali,
7. eş-Şeyh İbrâhîm Muhyiddîn-i Ahsenî,
8. eş-Şeyh Hasan el-Ahsenî b. Safvetî,
9. eş-Şeyh Ali es-Safvetî b. Hayâlî,
10. eş-Şeyh Emîr-i Hayâlî,
11. Hz. Pîr İbrâhîm-i Gülşenî (*kuddise sırruhu'senî*).

ŞEYH MUHAMMED SÂMÎ EFENDİ

Mahmûd Efendi-zâdedir. 1282/(1865) senesinde Libhova'da zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olmuştur. İstanbul'a gelerek Fâtih'te Eğinli Hacı Hâfız İbrâhîm Efendi merhûmun dersine devâm ile ahz-i icâzeye muvaffak olup, târîk-ı kuzâta sâlik olmuş, taşrada birçok yerlerde kadılık eylemiştir.

Edirne'de Şerefeddîn Efendi hazretlerinin nazar-ı feyzine ermiş bahtiyârlardandır. Tarîkaten nisbetleri pederlerine idi. Ahîren Muhammed Şehrî Efendi'den müstahlef olup, İstanbul'da Molla Aşkî Dergâh-ı şerîfi şeyhi, Mısır Âsitânesi şeyhi Mustafa Çelebi'nin halîfesi Sezâî Efendi merhûmun oğlu Şeyh Osmân, mugâyir-i edeb-i ubûdiyyet ü şerîat hareketinden dolayı hükûmetçe habsi ve cihet-i meşîhat ref' edildiğinden Sâmî Efendi, bir aralık vekâleten; bir müddet sonra **/209/** asâleten ta'yîn edilmiş ve Şehrî Efendi tarafından teberrüken tâc ve hırka ilbâs edilmiştir. Âlim, müttakî, fâzıl, âşık bir zâttır.

Burada meşîhat ref', tekkeler seddolununca Arnavutluk'a Libhova'ya giderek, oradaki dergâhda icrâ-yı meşîhat ederken, 1346 senesi Muharreminde (Temmuz 1927) âzim-i âlem-i lâhût olmuştur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH SAÎD EFENDİ

Şehrî Efendi halîfesidir. Sâmî Efendi ile birlikte müstahlef olmuştur. Müsinn ü ma'lûl bir zât idi. 5 Receb 1342/(11 Şubat 1924) târîhinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eyledi. Molla Aşkî'de sâkin idi.

ŞEYH HÂFIZ MUSTAFA ZEVKÎ EFENDİ

Şehrî Efendi halîfesidir. 1282/(1865) senesinde Uzunköprü'de Hâfız Hasan Efendi sulbünden dünyâya gelip, tahsîl-i ibtidâîden sonra hıfz-ı Kur'ân'a muvaffak olmuştur. Müddet-i medîde beledî kitâbetinde ve son zamânlarda evkâf kitâbetinde bulundu. Edirne'de Şerefeddîn Efendi hazretlerine intisâbı 1303/(1886) senesindedir.

1321/(1903) senesinde müşârünileyhin kerîme-i muhteremeleri Dervîşe Hanım'ı tezevvüc ederek Hz. Şerefeddîn'e dâmâd olmak şerefiyle mümtâz oldular. Azîzimin irtihâline kadar hem-sohbeti ve hizmet-kârı olup, her türlü kemâlât-ı zâhiriyye vü bâtıniyyeden zevk-yâb olanlardandır.

Uzunköprü'de halkın hüsn-i nazarına nâil olup, buradaki Rufâî Dergâhı meşîhati inhilâl edince meşîhati der-uhde etmesi ricâ olundukta, Şeyh Tal'at Efendi-zâde Ahmed Hayâlî Efendi'den tarîk-ı Rufâî'yi alarak meşîhat-i mezkûreyi der-uhde eylemiştir ki, silsile-i tarîkat-ı Rufâiyye'yi Hayâlî Efendi'nin terceme-i hâli sırasında yazdım. Bir de Uzunköprü'de şehir medhalindeki mezârlıkta, Bulgar istîlâsında Bulgarlar tarafından lokanta ve oyun mahalli diye inşâ olunan binâ ahîren dergâh hâline ifrâğ ve Şeyh Şerefeddîn Efendi Dergâhı nâmıyla tevsîm olunarak, burada tarîk-ı Gülşenî âyîni her Cum'a geceleri icrâ olunmaktadır. Muhammed Şehrî Efendi'den müstahlef olduklarından buranın meşîhati de uhdelerindedir.

Gâyet edîb, ahlâk-ı fâzıla ile mütehallık, mesleğine âşık, ârif bir zâttır. 1341/(1923) senesinde Uzunköprü'ye azîmette kendilerinde üç gün misâfir kaldım. Hakkânî muhabbetler edildi. Oradan birlikte Edirne'ye gittik. Azîzimizin, bâ-husûs pîrimizin âsitânesine rû-mâl olduk. Ârifâne yazılmış mektûbları vardır. **Mürâselât** nâm eser-i fakîrânemdedir.

Şerefeddîn Efendi-zâde Vefâ Efendi'yi taht-ı terbiyetlerine almışlardır.

/210/*Andelîb-i bâğ-ı irfân Şeyh Hâfız Mustafâ*
Feyz-yâb-ı sırr-ı cânân Şeyh Hâfız Mustafâ

Hazret-i pîrim Sezâî Gülşenî'den feyz-dâr
Sâhib-i esrâr ü burhân Şeyh Hâfız Mustafâ

Hazret-i Ahmed Rufâî'den de bulmuş himmeti
Mahzen-i âdâb u iz'ân Şeyh Hâfız Mustafâ

Tâlib-i irfân olan âşıklara yol gösterir
Reh-nümâ-yı semt-i irfân Şeyh Hâfız Mustafâ

Hazret-i Kur'ân'ı hâfız nâtıku'l-Kur'ân'dır
Hâmil-i esrâr-ı Furkân Şeyh Hâfız Mustafâ

Hak teâlâ çok zamân postunda dâim eylesün
Mazhar-ı irfân-ı tâbân Şeyh Hâfız Mustafâ

Kalb-i **Vassâf** *a sünûh itdi bu nazm-ı hôş-edâ*
Sâhib-i in'âm u ihsân Şeyh Hâfız Mustafâ

Şerefeddîn Efendi Dergâhı hazîresinde Şeyh Mahmûd Baba nâmında bir zâtın türbesi vardır. Sultân Murâd-ı sânî musâhiblerinden olup, Cisr-i Ergene'nin inşâsı esnâsında irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir.[155]

ŞEYH SADREDDÎN EFENDİ

Hayrabolu'da Ahmed-i Sârbân hazretlerinin tekkesi şeyhidir. Hâfız Mustafa Efendi'den 1343/(1924-25)'te müstahlef olmuştur. Sâfiyyü'l-kalb, mesleğine sâdık bir zâttır.

/211/ ŞEYH MUHAMMED ŞERÎF EFENDİ

Şeyh Şerefeddîn Efendi'den terbiye-i tarîkat görüp mücâz olmuş, fakat icâzet-nâmesini Şeyh Tal'at Efendi vermiştir.

Âşık, sâdık bir zâttır. Tekirdağlıdır. Pederi tarîk-ı Nakşıbendî'den İsmâîl Efendi olup, onun pederi Tütüncü Köse Emîr Muhammed Ağa'dır. Muhammed Şerîf Efendi küçük yaşta iken öksüz ve yetîm kalmıştır. Sâdâttan olduğunu söyledi.

İbtidâî ve Rüşdî tahsîlini ikmâlden sonra hıdmet-i Mâliyye'ye dâhil olup, bir müddet sonra terk ile Hoca Muhammed Efendi'den **Mesnevî**-i şerîf, Hâfız-ı Şîrâzî ve Gelibolu'da müderris Ali Efendi'den ve Dağıstânî Hacı Ahmed Efendi'den ulûm-ı âliye tahsîline gayret etmiştir.

Bidâyeten Hacı İsmâîl Efendi'nin izniyle, yedi sene kadar **Delâil-i Hayrât** okumağa başlayıp, hâfıza-i ihtirâmına almış ve bir sâat zarfında ezberden hatm etmek gibi hâller göstermiştir.

1300/(1883) târîhinde Tekirdağ'da meşâyıh-ı Sa'diyye'den Hacı Hâfız Rif'at Efendi'ye intisâb ederek beş sene hizmetinde bulunmuştur ki, bu zât İstanbul'da Nûri Baba'ya intisâb ile tarîk-ı Nâzenîn'e girmiş ve bir müddet âlem-i hayrette yaşamıştı.

Şerîf Efendi bir gece âlem-i ma'nâda Edirne'de Şeyh Şerefeddîn Efendi hazretlerini müşâhede ve ma'nen intisâb ile şeref-yâb olup, kalbinde uyanan şu'le-i aşkın te'sîriyle nihâyet Edirne'ye şitâbân oldu. 7 Rabîulâhir 1307/(1 Aralık 1889) târîhinde intisâb eyledi. Bir müddet hıdmet-i aliyyelerinde bulunup, isti'dâdları hasebiyle nev-resîdegân-ı tarîkatı ta'bîr ve tesliyeye me'mûr buyrulduğundan Muhammed Şerîf

155. Burada, metin sonunda Şeyh Hâfız Mustafa Zevkî Efendi'nin mührü vardır. (H)

Efendi, hânesinde cem'iyyet-i zikr teşkîl ederek kırk kadar ıhvân cem'ine muvaffak olmuş ve ba'zan câmi'lerde icrâ-yı âyîn-i tarîk-ı Gülşenî'ye başlamıştır. Azîz-i merhûmun irtihâline kadar hıdmet-i aliyyelerinde bulunup, ikmâl-i sülûk eylemiş ve Tekirdağ'da inhilâl eden Osmân Baba Zâviyesi meşîhati kendine tevcîh olunmuştur. Bu zâviye elyevm münhedim olup, bir sâhib-i hayrın tecdîden binâsına muntazırdır.

Şerîf Efendi, te'mîn-i maîşet gâilesiyle jandarmalığa girip, mülâzımlığa kadar irtikâ etmiş ve bi'l-âhare tekâüd olmuştur.

Fakîre yazdığı bir mektûbunda, "*Şimdi ise âlem-i nîstîde mülâzım olana gayri şey ne lâzım, diyerek ân-ı dâim neş'esiyle dem-sâzız azîzim.*" diyerek ızhâr-ı latîfe etmiştir.

Azîzimize şiddetle âşıklardandır. İsm-i şerîfi yâd olunsa ağlar, cezbe-dâr olur. Mestûrîndendir.

/212/ Pek âşıkâne gazelleri vardır. Sâhib-i **Divân**'dır. Azîzimize âid medhiyelerinden:

Hazret-i Hakk'ın kuluyum hem Rasûl'ün ümmeti
Ehl-i Beyt'in çâkeriyim ehl-i aşkın peyrevi
Râhım erkân-ı tarîkat mezhebim Hak mezhebi
Meşrebim sahbâ-yı vahdet Haydarî'yim Haydarî

Mürşidim kutb-ı hakîkat Şeyh Şuayb-ı Gülşenî
Cedd-i pâkidir Müsellem hem Sezâî Gülşenî

Gülşen-i lâhûta uçdu bezm-i vahdet bülbülü
Rûşenî'nin feyz-bahşı Gülşenî'nin bir gülü
Emr-i Hak'la eyledi ihyâ nice mürde-dili
Her asrda bir zuhûr eyler imiş böyle velî

Mürşidim kutb-ı hakîkat Şeyh Şuayb-ı Gülşenî
Cedd-i pâkidir Müsellem hem Sezâî Gülşenî

Nûr-ı vechin seyr idenler vâlih ü hayrân olur
Sohbet-i bezm-i visâline iren kurbân olur
Dest-i sâfından içenler mest-i ser-gerdân olur
İsr-i pâkince gidenler cânlara cânân olur

Mürşidim kutb-ı hakîkat Şeyh Şuayb-ı Gülşenî
Cedd-i pâkidir Müsellem hem Sezâî Gülşenî

El-hak istersen eğer ders-i 'aref'den al sebak
Lutfunu ibzâl ider dâim sana Hazret-i Hak
Gülşen olsun bu vücûdun nâr-ı İbrâhîm'e yak
Sırr-ı İbrâhîm'e mazhardır azîzim hoşça bak

Mürşidim kutb-ı hakîkat Şeyh Şuayb-ı Gülşenî
Cedd-i pâkidir Müsellem hem Sezâî Gülşenî

Âh kim gitdi azîzim kaldı dilde hasreti
Dâğ-dâr oldu derûnum yakdı nâr-ı firkati
Âlem-i ukbâya kıldı aşk ile ol rıhleti[156]
Eşk-i hasret ile yâd it ey **Şerîf** *ol hazreti*

Mürşidim kutb-ı hakîkat Şeyh Şuayb-ı Gülşenî
Cedd-i pâkidir Müsellem hem Sezâî Gülşenî

Azîzimizin "**Aşk**" gazeline güzel bir tahmîsi vardır:

Kûy-ı cânândan esince âşıka sevdâ-yı aşk
Mest idüp aklın alur Mecnûn ider Leylâ-yı aşk
Dû-cihâna sığmadı ol nokta-i zîbâ-yı aşk
Kayd-ı imkânla bulunmaz rûh min-me'vâ-yı aşk
Şeş cihetden taşra tayrân eyledi ankâ-yı aşk

* * *

Sen sana ben didiğin hep ifk ü bühtândır sana
Sendeki benlik hicâbı zulm ü hicrândır sana

/213/*Sen sana senden sefer kıl anlayasın neydüğün*
Cehl ile benlikde kalmak bil ki hüsrândır sana

Sen sana senden yakınsın kendine bir hoşça bak
Geh seni sen sende bulmak ayn-ı irfândır sana

Sen seni bildin ise ayrılma senden bir nefes
Sen seninle olduğun bir özge seyrândır sana

156. Bir başka nüshada bu beyit şu şekildedir: *Kıldı binüçyüz yirmi dokuzunda rıhleti*

*Sen seni bilmek ne mümkindir **Şerîf** senlik ile*
Sen seni bilmek çü Hak'dan mahz-ı ihsândır sana

* * *

Semâ-yı kalb-gâhımda benim bir âftâbım var
Ezelden tâ ebed aslâ dolanmaz mâh-tâbım var

Anar ol bendesin dürlü nevâziş gösterüp her ân
Gönül okşar lutuflar bahş ider âlî-cenâbım var

***Şerîf** atşân olan gelsün melâmet câmesin giysün*
Dem-â-dem durmasun içsün ana bir gül şarâbım var

* * *

Gönül şahbâz-ı aşkın lânesidir
Kurulmuş bî-cihet kâşânesidir
***Şerîf**'in varlığı yok oldu anda*
Bu nâm-ı müsteâr âyânesidir

* * *

Âşıka cândan elezdir dehen-i sohbet-i yâr
Nâr-ı dûzahdan eşeddir elem-i fırkat-ı yâr
*Düşmesin ye'se **Şerîf** kesme ümîdin Hak'dan*
Dîdiler kalb-i hazîne irişür şefkat-i yâr

* * *

Devr-i Âdem'den beru derdsiz gelen insân mı var
Ten libâsın giyinüp terk itmeyen bir cân mı var

Hep gelen gitmek yolunda kat'-ı râh itmekdedir
Gitmeyüp bunda kalan dervîş yâ sultân mı var

Bu cihân bâzârı gâhî dağılup gâh cem' olur
İr gelüp bunda aceb göç itmeyen kârvân mı var

Tâk-ı Kisrâ ile hem taht-ı Süleymân n'oldular
Bu fenâda pây-dâr olmuş ulu eyvân mı var

* * *

Gâh olur derd ile âlûde-i hicrân oluruz
Nâr-ı hasretle yanup âteş-i sûzân oluruz

Gâh tecrîde irüp nâm u nişândan geçeriz
Gâhice vecde gelüp şevk ile cünbân oluruz

Reh-i aşkında anın katre-i eşki dökerek
Seyl-veş çağlayarak vâsıl-ı ummân oluruz

* * *

Zâhidâ sanma bizi bîgâneyiz
Yâr ile ülfetde biz hem-hâneyiz

Dost ilinden içmişiz peymâneyi
Ol sebebden tâ ebed mestâneyiz

/214/*Na'ra-i âh ile deldik bağrımız*
Sîne-i gencînede dür-dâneyiz

* * *

Eğer istersen Allâh'ı özün Mevlâ'ya döndür gel
*Duyup '**firrû ila'llâh**'ı özün Mevlâ'ya döndür gel*[157]

* * *

Bülbül-i şûrîdeyim gül-zârı gözler gözlerim
Gonca-i vech-i cemâl-i yârı gözler gözlerim

Bâğ-ı vahdet mürgıyım durmaz figân itmekdeyim
Bir ruh-ı gül-gonca-i bî-hârı gözler gözlerim

Bâde-i rûz-ı elestin mestiyim el-hak bugün
Vâlih ü hayrânıyım dîdârı gözler gözlerim

* * *

عشق خدا یار من جان من جانان من
کیسوی عنبر فشان عقل پریشان من

اول وآخر توئی ظاهر باطن توئی
همه این وآن توئی بر همه سلطان من [158]

* * *

157. "...Allâh'a sığının..." 51. Zâriyât sûresi, 50. (H)
158. Allah'ın aşkı benim yârımdır, cânımdır, cânânımdır. Güzel kokulu saç benim akl-ı perîşânımdır. Evvel sensin, âhir sensin, zâhir sensin, bâtın sen. Şu ve bu sensin, sultânım sen. (H)

Söyle ol nâdâna kim tashîh-i efkâr eylesün
Vasl-ı yâr ise merâmı terk-i ağyâr eylesün

Şer'i tasdîk itmeyenler küfr ile âlûdedir
Varsa îmânı eğer göğsünde ızhâr eylesün

Hak kelâmı söylemekden ihtirâz itmez **Şerîf**
Kim dilerse anı inkâr yâhûd ikrâr eylesün

* * *

Bülbülün aşkı gülün bağrını al kan itdi
Gülü ahzâna virüp bülbülü nâlân itdi

Gamm-ı endûh-ı felek dîdemi giryân itdi
Yıkup ol hâtırımı gönlümü vîrân itdi

Beyân-ı Erkân u Hakâyıkı's-Salât nâmıyla manzûm bir eseri vardır. Eserin başlangıcı şöyledir:

Zât-ı Hak'dan kullarına fazl u rahmetdir salât
Hem Rasûl-i Kibriyâ'dan mahz-i şefkatdir salât

Ümmetiçün ol Rasûl'e tuhfe-i lutf-ı Hudâ
Leyle-i İsrâ'da bahş olmuş ne ni'metdir salât

Sâki-i sahbâ-yı vahdet neş'esiyle mest ider
Âşık-ı bi'llâh içün bir özge hâletdir salât

Cân fedâ eyle **Şerîf** *ehl-i salâtın yoluna*
Gel basîret üzre kıl kesretde vahdetdir salât

/215/ ŞEYH ŞERÎF EFENDİ

Şerefeddîn Efendi hazretlerinin ecell-i hulefâsından âşık, ârif, sâdık bir zât-ı pürkemâldır. Edirne Evkâf Başkâtibi idi. Edirnelidir. 1246/(1830) senesinde mehd-ârâ-yı âlem-i şuhûd olmuştur. 1318 Muharremü'l-harâmının birinde (1 Mayıs1900) Edirne'de irtihâl-ı dâr-ı naîm eylemiştir.

Şerefeddîn Efendi'nin dâmâdı Şeyh Mustafa Efendi, fakîre yazdığı 27 Mayıs 1331/(8 Haziran 1915) târîhli mektûbunda müşârünileyhden hürmetle bahsediyor, diyor ki:

"Bu zât gâyet mütevâzi' olup, dâire-i sohbet ü muhabbetinde bulunulduğu zamân, dâimâ ârifâne sözler söyler, kat'iyyen mâ-lâ-ya'nî ile iştigâl etmez idi. Ale'l-ekser aşk-ı pâk-i Muhammedî'den bahs açar, hem ağlar hem herkesi ağlatır idi. Herkes onun fazâil-i ahlâkıyyesine meftûn idi.

Son zamânlarında yetmişiki yaşında idi. Onu temdîh etmek isterim. Fakat kalemim lisânım âcizdir. Azîzimin ehas bendegânından ve şiddetli âşıklarından idi.

İrtihâli gâyet garîb bir sûrette vukûa gelmiştir: Sabâhleyin vücûdu sıhhatte olduğu hâlde hânesinden çıkar, Evkâf Dâiresi'nde vazîfesinin başına gider, bir müddet işle meşgûl olup, elindeki işlerini bitirdikten sonra bir mektûb yazar, zarfa kor, kapar[159]*; yazı takımının üzerine bırakır. Kalemdeki efendi arkadaşlarına, "Evlâdların biraz rahatsızlık geldi, fakîr-hâneye gidiyorum. İnsân hâli ne olur ne olmaz, cümleniz hakkımızı helâl ediniz." der ve evine gelir. Vakitsiz hânesine avdet etmesi efrâd-ı âilesinin merâkını mûcib olur. "Rahatsızlandım, bir yatak yapınız." der. Yatağını yayarlar cümlesine hitâben, "Bize büyük yerden emir geldi, Hakk'a gideceğim. el-Hükmü li'llâh, sizden ricâm oldur ki, arkamdan ağlayıp gürültü yapmayınız." der ve nasîhat ve hikmet-âmiz ba'zı şeyler söyler; cümlesiyle vedâ' eder. Abdest alır, yatağa yatar, "Hû" ism-i şerîfiyle iştigâlde iken, rûh-ı pür-fütûhu mele-i a'lâya uçar gider.*

Edirne'de urefâdan, eşrâfdan biri vefât ederse minârelerde salâ verilir. **/216/** *Şerîf Efendi'nin vefâtını i'lân için verilen salâyı ordu müşîri ve vâli Ârif Paşa haber alır, tahkîk eder, Şerîf Efendi'nin irtihâline muttali' olur. Fakat sabâhleyin kaleme gelip gittiğini söylediklerinde kalemden bir efendi celb eder. Keyfiyyeti istiknâh eder. Bir mektûb yazıp bıraktığını, cümlesiyle vedâ' ettiğini arz ederler. O mektûbu ister, bakar ki, Şerefeddîn Efendi hazretlerine hitâben yazılmış. Mektûbçu ve defter-dâr huzûruyla mektûbu açtırır. Okurlar, ağlarlar. Ârif Paşa'nın emriyle mektûb, Uzunköprü'de Şerefeddîn Efendi'ye îsâl olunur. Onlar da gaybûbetine müteessir olurlar. Mektûbun sûreti ber-vech-i âtîdir:*

"Aceze-perverlikleri bahr-i bî-pâyân gibi vâsi'dir. Bu abd-i ahkara himem-i aliyye-i kudsiyyeleri ve eltâf-ı mâ-lâ-nihâye-i mürşidâneleri ile telkîn buyurulan evâmir-i aliyye-i kerem-kârîleri dâiresinde harekete hasr-ı hayât ettim. Kalb-i fakîrâneme ilkâ buyrulan şevk u muhabbet-i velâyet-i mürşidâneleriyle Hz. Pîr-i dest-gîr efendimize, ondan sultân-ı bâr-gâh-ı risâlet ve nâzım-ı kâr-gâh-ı şerîat ve gevher-i gencîne-i es-

159. Efendi babamız Uzunköprü'de olduğundan, o mektûb ona hitâben yazılmış idi.

râr-ı hikmet aleyhi ekmelü't-tahhiyyet efendimiz hazretlerine ittisâl peydâ etti. Gerek menâmda, gerek hâl-i yakazada müşâhede-i nûr-ı cemâl-i Muhammedî ile lehü'l-hamd müşerref oldum. El'ân ke-mâ-kân müşâhede-i Cemâl'deyim, bir ân u zamân hâlî değilim. Teeddüben ihtiyâr-ı sükût ederim. Lisân u kalbimin zikri Hak, fikrim Rasûl-i Rabb-i Mutlak oldu. Her ne tarafa nazar etse, nûr-ı Hak'tan başka bir şey görmüyorum. Müşâhede-i nûr ile garîk-ı bahr-i vahdet ü hayret oldum. Vuslat-ı yâr-ı Bâkî âteş-i aşk u muhabbeti ciğer-gâh-ı fakîre düştü. Bu sebeble vuslat-ı cânân için terk-i cân lâzım geldi. Âzim-i râh-ı bekâ olmak îcâb eyledi.

Azîzim, mürşidim, şeyhim, efendim hazretlerine el-vedâ' ve'l-firâk diyerek bu vedâ'nâme-i abîdânemi arz u takdîm eyledim. Muhtâcı bulunduğum ed'ıyye-i hayriyyenizle bu fakîr-i hakîrinizi yad u tezkâr buyurmaları ricâ ve ihvân-ı bâ-safâya aşk niyâz eylerim. Tahsîn Efendi kardeşime ayrıca el-vedâ' eylerim. Maa's-Selâm-ı Hû.

Ser-kâtib-i Evkâf
Fakîr-i hakîr-i kem-terleri
Şerîf

Bulıcak âlemde kâmil kemâlin
Kimseye arz ider sanma ahvâlin
Görmek isteyen yârin cemâlin
Nümâyân olur elbette tal'at-ı Mevlâ

Tal'at Efendi kardeşime aşk-ı niyâz ve el-vedâ' ederim."

Rûh-ı şerîfleri için el-Fâtiha.

/217/ ŞEYH es-SEYYİD MUHAMMED ÂRİF BEY

Hasan Efendi nâm zâtın oğludur. Şeyh Şerefeddîn Efendi hazretlerinin hulefâsındandır. İkinci Ordu ser-baytarı miralay idi. Edirne'de bulunduğu sinîn-i medîde zarfında Hz. Şeyh'in dâire-i irfânına dâhil olup, ikmâl-i sülûka muvaffak olarak hilâfet almıştır.

1324/(1906) senesinde Edirne'ye azîmetimde kendileriyle görüştüm, bir pîr-i fânî idi. Azîzimin mazhar-ı muhabbeti olduklarından ale'l-ekser nezd-i ârifânelerinde bulunur, sohbet-i şerîfesinden müstefîd olur ve huzûr-ı latîflerinde cemâline bakar da ağlardı.

Şerefeddîn Efendi'nin terceme-i hâlleri sırasında arz u beyân eylediğim vechile fakîrin Edirne'de bulunduğum zamân azîz-i müşârünileyhi hânelerinde keşîde ettikleri bir ziyâfete da'vet etmişler, onlar da fevka'l-âde olarak da'vete icâbetle teşrîfe rağ-

bet buyurmuşlardı. Rikâb-ı ârifânelerinde bu abd-i ahkar dahi bulunmuştum. Azîze o mertebe hürmet ü tâzîm âsârı gösterdi ki, bununla kendi kemâli rû-nümâ idi. Bir insân-ı kâmile nasıl hizmet edileceğini o gece Ârif Bey'den öğrenmiş idim.

Âlem-i İslâmiyyet'te sinn-i pîrîye vâsıl olmuş olan Ârif Bey, huzûr-ı Hazret'te bir gençten daha çevik bir hâlde idi. Her gün nezd-i ârifânelerine gelir, edeb-i fevka'l-âde ile oturur, lisân-ı dürer-bârından dökülen kelâm-ı âb-dâra hayrân olurdu. Edirne'ye gittiğim zamân bu abd-i kem-ter-i rû-siyâhı görmek hevesine düşmüş, nezd-i azîze şitâbân olmuş idi. Fakîre o mertebe meveddet ü muhabbet göstermesi, azîzine karşı senelerce ani'l-gıyâb beslediğim hürmet ve şiddet-i aşka mukâbil idi. "*Bu adam azîzimi sevmiş.*" diye o da fakîri fart-ı aşkla sevmiş idi. Ne yolda iltifât edeceğini şaşırmış idi. "*Sen azîzimin Üveysiyyü'l-Karanî'sisin. Ancak sende mâddeten de cemâl-i azîzi görmek şeref-i mahsûsu tecellî etti. Aşk u muhabbet cenâb-ı risâlet-penâh-ı a'zamadır. Muhabbet-i azîz ona mûsıl bir sefîne-i himmettir.*" diye latîfe ve ızhâr-ı hakîkat buyururlardı. "*Siz benim âhiret oğlum olunuz, ben de sizin âhiret babanız olayım.*" diye muâhede yaptılar. Edirne'den mufârakatim günü fakîre, **Âşık Paşa Dîvânı** gibi kıymetli yazma eser ihdâ ederek gönülden çıkarılmamasını ricâ ve ihtâr etmişlerdi.

Azîzimizin âlem-i cemâle intikâlinde şiddet-i iftirâka tahammül edemeyerek, ağlaya ağlaya ettiği duâların eser-i icâbeti zuhûr edip, ona peyrev olmuş, hayât-ı sûrîden tecerrüd etmiştir. "*Cenâzesindeki kalabalığı Edirne hayâtı az görmüştür.*" diye nakl eylediler. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Fakîre hitâben yazdıkları bir mektûb hâtıra-i nâmı olarak rabt edildi:

"*Huzûr-ı âlî-i kerem-kârîlerine,*

el-Ma'rûz: Mülâkât-ı âlîlerinden mutahassal safvet-i kalbiyyem sâikasıyla dâimâ muntazıru'l-iltifâtınız iken lutfen irsâl buyurulan muhabbet-nâme-i kerîmâneleri vürûdıyla münşerihü'l-bâl oldum.

Hakîkaten şu âlem-i bî-karârda mülâkât-ı ihvân, şâyân-ı iğtinâm bir ni'met-i uzmâdır. Bâ-husûs zât-ı âlîleri gibi safvet-i derûn erbâbı ile te'yîd-i uhuvvet cidden bâis-i hatt-ı vefîrdir. Âlem-i gurbette husûl-i ünsiyyet mutlakâ kurbiyyet-i rûhâniyyeye muhtâcdır. el-Hamdü li'llâh ki, az zamânda bu derece muhabbetin zuhûru, bu kurbiyyetin ezelen vukûunu tebşîr eyledi. Nitekim bir hadîs-i şerîfde buyurulmuştur:

(الأرواح جنود مجندة فما تعارف منها ائتلف وما تناكر منها)[160]

160. "Ruhlar bir araya toplanmış askerler, ordu gibidir; onlardan birbirini tanıyanlar hemen kaynaşırlar, birbirinden hoşlanmayanlar da ayrılıp giderler." Buhârî, **Sahîh**, Enbiyâ, 2; Müslim, **Sahîh**, el-Birr, 159; Ebû Dâvûd, **Sünen**, Edeb, 16. (H)

Ervâhın bu sûretle kurbiyyet ve muârefesi bu âlemdeki ünsiyyet ve ittihâdından ma'lûm olur. Hemân Cenâb-ı Müellifü'l-kulûb devâm ve kemâlini nasîb buyursun. Âmîn.

Bekâ-yı muhabbet duâsıyla hatm-i ma'rûzât eyledim efendim.

Efendi hazretleri selâm ve duâ eder. Cümle ihvân-ı aşk niyâz ederler.

29 Mayıs 324/ (10 Haziran 1908)
İkinci Ordu-yı Hümâyun Ser-baytarı Miralay
(Mühür)
es-Seyyid Muhammed Ârif b. Hasan"

* * *

Şeyh Osmân Şems Efendi merhûmun şu nazmı Şeyh Ârif Bey'e tercemân-ı hâldir:

Gözü dünyâ mı görür âşık-ı dîdâr olanın
Dil-beri sen gibi bir mâh-ı dilâ-zâr olanın
Gayra meyli olamaz aşkın ile yâr olanın
Yücedir rütbesi mihrinle hevâ-dâr olanın
Ayağı yer mi basar zülfüne ber-dâr olanın
Aşk u şevkıyla virir cân u seri döne döne

/218/ ŞEYH HULVÎ MAHMÛD EFENDİ

Cemâleddîn Mahmûd-ı Hulvî nâmıyla şöhret bulmuş bir şeyh-i âlî-tebârdır. Pederi Ahmed Ağa, sarây-ı humâyûn helvâcıbaşı olduğu için Hulvî mahlasını ihtiyâr ettiler. Velâdet târîhi 982/(1574)'dir.

el-Lemezât nâm eseri pek mühimdir. Vefâ'da Âtıf Bey Kütüphânesi'nde 1485 numarada mukayyeddir. Müşârünileyhin şöhretine hizmet eden bir eser-i âlî olup, gayr-i matbû'dur.

Ulemâdan ve urefâdan idi. **Gülşen-i Râz Şerhi, Lâhîcî'yi Câm-ı Dil-nüvâz** ismiyle tercümesi; mevâıza mahsûs güzel bir eseri; **Hamse-i Yahyâ'ya** nazîresi ve müretteb **Dîvân'ı** vardır.

Cân-ı Hulvî eyledi ikbâl-i şehd-i cennete
(جان حلوی ایلدی اقبال شهد جنته) =1069/(1659)

târîh-i irtihâlidir.

Kabr-i münîfleri İstanbul'da Şehremini civârında Tramvay Caddesi'nde Erikli Mahallesi'nde Şiroğanî nâm dergâhın hazîresindedir. Bu dergâh hâl-i hâzırda müşrif-i harâbdır. Gülşenî tekkesi olduğu hâlde tarîk-ı Rufâî'den bir zâta meşîhati verilmiştir.

Bidâyet-i sülûkları tarîk-ı Sünbülî'den iken, hacc-ı şerîfden avdetinde Mısır'a uğrayarak tarîkat-ı Gülşeniyye'den ahz-i icâze almışlardır. Pek âşıkâne ve ârifâne eş'ârı vardır:

Biz nağme-serâyende-i meyhâne-i aşkız
Bahşende-i şevk-ı dil-i mestâne-i aşkız
Zâhirde olup aşkla Mecnûn'a müşâbih
Ma'nâda velî âkıl ü ferzâne-i aşkız

Azîzim Şerefeddîn Efendi merhûmun Hâletiyye-i Gülşeniyye'den şeyhleri Muhammed Mahvî Efendi bu dergâhın şeyhi idi. Şerefeddîn Efendi ona burada mülâkî olmuş idi. (*Kaddesa'llâhu esrârahüm*)

Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî **Vefeyât-nâme**'sinde, bâlâdaki ma'lûmâtı mütemmim olarak diyor ki:

"Hulvî Efendi zuamâdan iken terk-i meslek eyleyip, Yümnî Hasan Efendi'den tarîk-ı Sünbülî'ye intisâb etmiş, bi'l-âhare Mısır'da Gülşenî-hâne şeyhi Seyyid Hasan Efendi'ye mülâkî olup, tâc-ı Gülşenî giymiştir. Şehremini'ndeki hâne pederinin idi. Tekke hâline ifrâğ eyledi. **Ma'nevî-i Şerîf** tedrîs ederdi. Sekseniki yaşında vefât eylemiştir. Mezkûr târîhi Senârî Hüseyin Efendi söylemiştir."

/219/ ŞEYH AHMED-İ RİNDÎ

"Şemleli-zâde" diye ma'rûfdur. Mısır'a azîmetle Âsitâne-i Gülşeniyye'de Şeyh Hasan Efendi hazretlerinden ahz-i feyz ederek Bursa'da Ali Mest Zâviyesi'nde şeyh olmuş idi. (موتوا قبل أن تموتوا) târîh-i vefâtı olan 1089/(1678) rakamını müş'irdir. Âşıkâne gazelleri vardır.

Her encümene şem'-i muhabbet sala pertev
Etrâfını alur leşker-i pervâne-i hayret

SEYYİD NİZÂMEDDÎN HAZRETLERİ

Sâdât-ı kirâmdan ve urefâ-yı izâmdandır. Meşhûr Seyyid Seyfullâh Efendi (IV. cildde, 150. sahîfeye mürâcaat buyrula) hazretlerinin peder-i ekremleridir. Seyyid Nizâm, 894/(1489) senesinde Bağdâd'da doğmuştur.

Seyyid Nizâm, Sultân Selîm-i evvel zamânında Bağdâd'dan İstanbul'a gelmişti. Evvelâ Kâsımpaşa kasabasında İbrâhîm Paşa bahçesi kurbünde bir hânkâh yaptılar.

İttifâkan bir hâlet vâki' olup, tekkesini yıktılar. Hikmet-i ilâhiyye, o gün İbrâhîm Paşa'nın bir oğlu dünyâya gelir. Seyyid Nizâm, İbrâhîm Paşa'ya gider. "*Rasûl-i Ekrem efendimiz dünyâya zînet-bahş oldukları gün, bin kilisenin kubbesi vîrân oldu. Sizin oğlunuz dünyâya geldikte benim gibi sahîhü'n-neseb bir âl-i Rasûl'ün tekkesini yıktırdınız. Bu alâmet-i hayr mıdır? Yoksa şer midir?*" diye paşaya söylediği sözler te'sîr-i azîm gösterip, tatyîb-i hâtırına şitâbân olur.

Menâkıbını uzun uzadıya mahdûmu Seyyid Seyfullâh Efendi, **Câmiu'l-Avârif**'inde yazmıştır.

Pederleri Seyyid Şehâbeddîn olup, silsile-i nesebini Seyyid Seyfullâh Efendi, **Dîvân**'ında şöyle beyân ediyor:

Babam **Seyyid Nizâm** *âl-i Muhammed*
Baba **Seyyid Şehâbeddîn-i Ahmed**

Nakîb-i **Mîr Cüneyd** *ana bir hem**
Baba ana **Celâleddîn** *a'lem*

Anın babası **Nûreddîn Alî**'*dir*
Nakîb **Ahmed** *ana benzer velîdir*

Onın babası **İzzeddîn** *Bu İshâk*
Ki **İbrâhîm**'*dir ol nakîb-i âfâk**

Şerefeddîn Muhammed *ana valid**
Nakîb-i cümle-i evlâd-ı **Seyyid**

Ona **Zeyd** *oldu vâlid zü'l-kerâmet*
Ziyâeddîn-*lakab mansıb nekâbet*

Muhammed Mahzunî'*dir ana eslâf*
*Irâk içre dahi nakîbü'l-eşrâf**

Dahi **Zeyd-i Ebu'l-Kâsım**'*dır a'lem*
Ziyâeddîn nakîb-i mîr-i âlem

Ebu'l-Mansûr Muhammed *vâlidi bil*
Nakîb ü hem vezîr-i şâh-ı Mevsıl

Ona **Zeyd-i Ziyâeddîn** *pederdir*
Nekâbetle cihânda müştehirdir

Onın babası **Bû Tâhir Muhammed**
Nakîb-i zü'l-mefâhir fahr-i Meşhed

Muhammed Bu'l-Berekât *ana valid**
*Ki dirlerdi ana nakîb-i zâhid**

Ona **Zeyd-i Ziyâeddîn-i A'zam**
*Ki Bu'l-Hüseyn ile olmuşdun a'lem**

Ki anın oğludur âl-i **Ebî Zeyd**
*İdübdür cümle nisâbları kayd**

Nakîb **Ahmed** *olup reîs-i a'zam*
Onın babası da ol mîr-i ekrem

Muhammed Bû Alî'*dir ana vâlid*
Nakîb-i a'zam-ı fahrü'l-emâcid

Ona baba **Ebu'l-Hüseyn-i Eşter***
*Muhammed nâm hem nakîb-i ekber**

Ona vâliddürür Kûfe'ye vâris
Ebû Alîyy-i Abdullâh-ı sâlis

Ebu'l-Hasan Alî *ana pederdir**
Nakîb ü hem muhaddis mu'teberdir

Ona baba **Ubeydullâh-ı sânî**
Ebû Aliyyi'l-asgar dirler anı

Ebu'l-Hasan Alî*'dir ona valid**
Olup Sâlih-lakab ol mîr-i zâhid

Ubeydullâh-ı A'rec*'dir babası*
Ki nesli gibi çok idi gınâsı

Ebû Alî'ye vü hem ***Hüseyn-i asgar****
*Olubdur verd-i vâlidi mukarrer**

Aliyy-i Zeynülibâd Nûh-ı sânî*
Ona vâlid dürür ol ilm kânı

Anın babası ol maktûl-i mazlûm
İmâmü'l-Hak ***Hüseyn*** *ol sıbt-ı ma'sûm*

Anası ***Fâtıma bint-i Rasûl****'dür*
Alî*'dir vâlidi zevc-i Betûl'dür*

Peder-i âlîleri İran'da Şîîliğin zuhûr ve tevessüü üzerine Şâh İsmâîl'in zulmünden Bağdâd'a kaçmış idi. Seyyid Nizâmeddîn, ulûm-ı akliyye vü nakliyyeyi ke-mâ-hîye hakkuhâ tahsîl eyledikten sonra, incizâb-ı ezelî te'sîriyle bir şeyhe intisâb emeline düşüp, eş-Şeyh Muhammed Mecnûn-ı Bağdâdî hazretlerine intisâb etmişlerdir.

Bu zât, "Mecnûn Halîfe" diye meşhûrdur. Bildiğimiz mecnûnlardan değildir. İsmi Muhammed Ali, lakabı Mecnûn'dur. Hemedanlı olup Bağdâd'da tahsîl eylemiştir. Ba'dehû Mısır'a gelip tarîk-ı Gülşenî'den /220/ şarâb-ı hakîkatı içmiştir. Bir eserde Şeyh Ali es-Safvetî'ye mülâkâtından bahs olunur ise de, çok yanlıştır.

Şeyh Ali es-Safvetî, Şemseddîn-i Hayâlî hazretlerinin mahdûmudur. O da İbrâhîm-i Gülşenî'nin necl-i necîbidir. Şeyh Ali es-Safvetî, 1005/(1597)'te intikâl eylemiştir. Halbuki Seyyid Nizâmeddîn 957/(1550)'de irtihâl etmiştir ki, şeyhi elbette daha evvel vefât etmiş olacağından, olsa olsa İbrâhîm-i Gülşenî veya mahdûmu Şemseddîn-i Hayâlî'den nisbet almıştır. Mecnûn-ı Bağdâdî, Bağdâd'da neşr-i feyze me'mûr olunca Mısır'dan avdet etmiş ve istidlâl olunduğuna göre Seyyid Nizâmeddîn bundan sonra müşârünileyhe intisâb eylemiştir.

İbrâhîm-i Gülşenî'nin İstanbul'u teşrîflerinde Seyyid Nizâmeddîn İstanbul'da bulunuyorlardı. Hz. Merkez'le Seyyid Nizâmeddîn'in ünsiyyet-i fevka'l-âdeleri olduğundan, Hz. Merkez'in İbrâhîm-i Gülşenî'ye mülâkâtı esnâsında, Seyyid Nizâmeddîn'in de mülâkî olmaları müsteb'id değildir.

Mecnûn-ı Bağdâdî, Bağdâd'da irtihâl etmiş ve orada medfûn bulunmuştur. Âsitânesi ve evkâfı olduğunu ve kendilerinin kerâmâtı menkûl bulunduğunu bir eser-i kadîmde mütâlaa ettim. Türbesinden el'ân fevka'l-âde hâlât zuhûr eder imiş.

Yirmiyedinci batında Seyyidü's-sâdât'a ittisâl peydâ eden Seyyid Nizâmeddîn hazretleri, uzun boylu, yassı bağırlı, geniş göğüslü, kebîrü'l-batn, ela gözlü, açık kaşlı, değirmi çehreli ve heybetli bir zât olup, mîr-i kelâm, fasîhu'l-lisân, sahiyyü'l-kalb idi.

Sultân Selîm Hân-ı evvel zamânında Bağdâd'dan İsanbul'a hicret buyurup, halkın hürmet-i fevka'l-âdesine mazhar olmuşlardır.

Âtîde Hz. Merkez'in terceme-i hâlinde nakl olunacak olan hâllerinden kemâlât-ı ârifânesi nümâyân olur. Mahdûm-ı mükerremleri Seyyid Seyfullâh Efendi, **Câmiu'l-Avârif**'inde diyor ki:

"Merhûm pederimle birlikte hacca gitmiş idim. Mihaffenin bir cânibine kendileri, dîger cânibine ben bindim. Beytu'llâh'a on günlük yol kalınca, "*Oğul! Aç gözünü temâşâ kıl. Hak teâlâ Beytu'llâh'ı bize istikbâle göndermiş. Huccâc içinde ne makûle kullar varmış.*" buyurunca, gök yüzüne baktım, aynı ile Beytu'llâh'ı durur ve biz yürürsek o da yürür gördüm. Ravza-i Mutahhara'ya geldik, çadırlarımızı kurup konduk. Nısfü'l-leylde pederim dışarı çıktı. Merâk edip peşine düştüm. Abdest alıp, ravza-i Rasûl (*aleyhi's-selâm*)'a vardı. Hz. Habîbu'llâh efendimizin hücresi kapusuna yapışıp içeri girmek ve bi'z-zât hâk-pâ-yı Mustafâ'ya yüz sürmek temennâsında bulundu. /221/ Hemân ravza-i şerîfeden, (تعال إلى يا بنى)[161] hitâb-ı peygamberîsi geldi. Ravzadan nûrlar saçılır gördüm, aklım başımdan gitti. Ne oldu bilemedim. Bir zamân sonra pederim ravzadan dışarı çıkıp, beni kendime mâlik değil bir hâlde görünce, "*Küstâh, niçin böyle yaptın? Ben sana bir şey söylemeden ardım sıra geldin. Sakın bu hâli fâş eyleme, bu râzı kimseye söyleme.*" buyurdular."

İhtifâ-yı hayâta meylleri ziyâde idi. Sinn-i âlîleri altmışüçe resîde oldukta, 957/(1550) senesinde İstanbul'da irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediler. Silivrikapı hâricindeki ibâdet-gâhlarında defn olundular. Cenâzeleri Fâtih Câmi'-i şerîfine götürülüp, namâzını da Hz. Merkez kıldırmıştır. Ba'dehû medfen-i mahsûsalarına nakl ve defn olundu. **Câmiu'l-Avârif**'de mezkûrdur. Merkez Efendi telkîn vermiş, esnâ-yı telkînde, "*Biz cevâbımızı verdik. Var sen de cevâbını hâzırla.*" diye gûş-ı hakîkatına bir sadâ gelmiştir. Sandûkalarının önündeki levhada:

"Hâzâ kabru Hz. Pîr Seyyid Nizâmeddîn:

Velâdeti: 894/(1489)
Rıhleti: 957 Muharrem (Ocak – Şubat 1550), leyletü'l-Cum'a
Ömr-i şerîfleri: 63.

Seyyid Seyfullâh nakl ediyor:

"Pederimin hîn-i irtihâlinde burnundan ziyâde kan geldi. Ellerini kana bulaştırıp, yüzüne sürdü. "*Bi-hamdi'llâh, bugün Hz. Hüseyn'in âlûde-i hûn olması gibi, ben de hûna gark oldum.*" der. "Yâ Allâh" sayhasıyla teslîm-i cân eyler.

161. "Bana doğru gel, e y oğul! " (H)

Çıkdı ortaya ecel bozdu nizâm-ı âlemi
(چیقدی اورته یه اجل بوزدی نظام عالمی) = 957/1545)

târîhidir. Lafz-ı "ecel" (اجل)'i çıkarırsanız, ortada ne kalırsa o târîh olur. Altmış üç yaşında Sultân Süleymân zamânında irtihâl eyledi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)"

Dîger bir levhada:

Pâyine Seyyid Nizâmeddîn'in itdim iltică
Cedd-i pâkine tavassutdur ümîdim mutlakâ

Çûn yigirmidokuzuncu batında bulur vusûl
Fahr-ı âlem Hazret-i Ahmed Muhammed Mustafâ

Merkad-i pür-nûrının pervânesidir âşıkân
Dergeh-i iclâlinin hep bendesi ehl-i safâ

Âl ü evlâda muhabbet farzdır ümmet içün
Duymayan bu bû-yı pâki bulamaz fevz ü rehâ

İltică dan maksadım ancak budur kim **Âdile**
Rûz-ı mahşerde şefâat ide ol cedd-i alâ

Sultân Mahmûd-ı sânînin kızı Âdile Sultân merhûmenindir.

Dîger bir levhada:

İtmek istersen eğer tanzîm-i emvâl-i umûr
Hânkâh-ı Hazret-i Seyyid Nizâmeddîn'e gel

Mâ-sivâyı dilden ihrâc it dahîl-i Hazret ol
Bâb-ı ehlu'llâh'dır dâim açıkdır bu mahal

Mazhar-ı nazm-ı celîl-i ***'yezkürûna'llâh'****dır*
Ehl-i tevhîdin nizâmı ***Sa'diyâ*** *bulmaz halel*

Dîger bir levhada:

Nûr ile olmuş münevver kâmilen işbu makâm
Kutb-ı âlem kavs-ı a'zam Hazret-i Seyyid Nizâm

yazılıdır.

Seyyid Nizâmeddîn'in iki oğlu vardır. Biri Seyyid Seyfullâh Efendi, dîgeri Seyyid Şerefeddîn'dir. Seyfullâh Efendi'yi Ümmî Sinân hazretlerinin terbiyesi altına vermiştir. /222/ Sinânî bahsinde zikr olunacaktır. Seyyid Şerefeddîn Efendi, hâric-i sûrdaki ibâdet-gâhda meşgûl-i ibâdet olmuştur. Seyyid Nizâmeddîn irşâd ile meşgûl olmamışlardır. Kendilerinden silsile-i tarîkat yürümemiştir. Nesli el'ân bâkîdir.

Âdile Sultân türbe ve semâ'hâne ve şeyh dâirelerini tecdîd etmiş idi. Sultân Abdülhamîd-i sânî yeniden ta'mîr ve tefrîşine himmet buyurmuştu. Seyyid Şuâ' Efendi zamânında dergâh pek hoş bir hâlde idi. İrtihâlinde Merkez şeyhinin birâderi Âdil Efendi'ye tevcîh olunduğundan eski âlemler sönmüştür. Tafsîli Şa'bânîler bahsinde Şuâ' Efendi'nin terceme-i hâlinde gelecektir.

Mazhar-ı zevk-ı bekâdır Hazret-i Seyyid Nizâm
Nâil-i şevk-ı likâdır Hazret-i Seyyid Nizâm

Nûr-ı ihsân ü kerâmâtı şeref-bahş itmede
Nesl-i pâk-i Mustafâ'dır Hazret-i Seyyid Nizâm

İftihâr itsün bu belde ol kerîmü'z-zât ile
Evliyâdır evliyâdır Hazret-i Seyyid Nizâm

Ehl-i aşka cilve-gâh olmuş mukaddes merkadi
Mültecâ-yı pür-safâdır Hazret-i Seyyid Nizâm

Kalb-i Vassâf'ında vardır hubb-ı zâtı dâimâ
Lâyık-ı medh ü senâdır Hazret-i Seyyid Nizâm

İttisâlindeki kabirlerde, Şeyh Seyyid Şuâeddîn, Şeyh Seyyid Ali, Şeyh Seyyid Mahmûd Celâleddîn Efendiler medfûndur. Şa'bânîler bahsinde gelecektir. Burada senelerce ne âlem zikirlerimiz oldu, ne zevkler edildi. "*Zamân zamân olur ki hayâli cihân değer.*" dediklerine mâ-sadak zamânlar idi. Erbâb-ı aşk u muhabbet cem' olur. Öyle hızb-i zikrler yapılırdı ki, hâtıra hutûru kalbimi dûçâr-ı vecd eder.

O ne âdemler idi âh o ne âlemler idi

Cenâb-ı Hak, cümlemizi seyyid-i müşârünileyhin mazhar-ı ihsân u şefâati etsin. Âmîn.

Türbe-i şerîfenin olduğu yerdeki dergâhı inşâ eden, Hacı Bayram Dede nâm zât imiş. Bu civârda bir de çeşmesi vardır. Burasını Seyyid Nizâm-zâde Seyyid Şerefed-

dîn'e ve Silivrikapı dâhilinde, yine müşârünileyh Bayram Dede'nin yaptığı dergâhı Seyyid Seyfullâh'a tahsîs buyurmuşlar. Bu Hacı Bayram, ricâl-i Hamzaviyye'den Hacı Kabâyî hazretleri olmak kuvvetle muhtemeldir.

Nutukları:

Kerîmâ âlî-dergâhâ hemân ihsânına geldik
Ne çâre biz günehkâre hemân ihsânına geldik

Senindir kuvvet ü kudret senindir heybet ü izzet
Ne lâyık bize ger minnet hemân ihsânına geldik

Bizi lutfundan âgâh it kirâm-ı nâsa hem-râh it
Dil ü cân mülküne şâh it hemân ihsânına geldik

Helâk itdi bizi âdât ihâta eyledi lezzât
Çü sensin kâdiyü'l-hâcât hemân ihsânına geldik

***Nizâmî** bendene derd vir kamu ihvâna râhat vir*
İbâdetde halâvet vir hemân ihsânına geldik

Bu nutuklar, Seyyid Seyfullâh Efendi **Dîvân**'ının nihâyetinde görülüp yazılmıştır. Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî, **Vefeyât-nâme**'sinde, "*Bu nutuk, Şeyh Muhammed Nizâmî Nazîfüddîn b. İsmâîl b. Miftâhî-zâde Şeyh Ahmed Efendi merhûmundur.*" diyor.

Tarîk-ı hacda irtihâline mebnî, "Nazîfü'd-dîn" (نظيف الدين) (1135/(1723) ona târîh düşmüştür.

Mazanne-i kirâmdan idi. Cezbede idi. Bayramlarda bir hafta sarık sarar, eyyâm-ı sâirede dal arâkıyye ile gezer idi. Tahsîli ve tabîat-ı şi'riyyesi var idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/223/ ŞEYH CEMÂLEDDÎN İSHÂK-I KARAMÂNÎ HAZRETLERİ

Pîr-i tarîk-ı Halvetî Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî hulefâsından Habîb-i Karamânî hazretlerinden müstahlefdir. "İshâk-ı Karamânî" diye meşhûrdur. Kibâr-ı meşâyıh-ı Halvetiyye'dendir. Ba'de'l-hac İstanbul'a geldiklerinde Karamânî Pîrî Muhammed Paşa'nın Yüksekkaldırım'da binâ eyledikleri dergâhda irşâd ü tedrîs ile meşgûl oldular. Bu dergâhın elyevm mahalli Aksaray'dan Topkapı'ya giden câddenin Taşkasap ilerisinde sol tarafındadır. Pîrî Paşa, müşârünileyhin amcasıdır.

Hz. Şeyh âlim, ârif, kâmil, mükemmil ve ferîd-i zamân idi.

933/(1527) senesinde irtihâl-i dâr-ı bakâ eylediler. "Mâte zübdetü'l-evliyâ" (مات زبدة الاويا) târîhidir. Vasıyyetleri üzerine Eyüp karşısında Sütlüce'de, kapı ağası Mahmûd Ağa Câmi'-i şerîfinin pîşgâhına defn olunmuş ve üzerine türbe yapılmış idi.

Tahsîlleri Mevlânâ Kestel'dendir. Ma'lûmât-ı mütemmime 225. sahîfededir.

Taşkasap'taki dergâha "Koruk Tekkesi" nâmı verilmiştir. Arsasına Sultân Abdülhamîd Hân-ı sânî zamânında pek muhteşem ve mükellef bir dergâh-ı şerîf ve türbe inşâ olunmuş, meşîhatine Hz. Merkez şeyhi Ahmed Mes'ûd Efendi merhûmun birâderi, kudemâ-yı meşâyıh-ı Sünbüliyye'den Zekâî Efendi ta'yîn kılınmış idi. Harîk-ı kebîrde dergâh tu'me-i lehîb olduğundan devr-i hâzırada tekrâr ihyâsına teşebbüs olunmuş, şeyh dâiresi inşâ kılınmış, semâ'hânesi de der-dest ihyâ olunmuştur. Molla Gürânî Câmi'-i şerîfinin minâresi dergâha tahsîs ve câmi'-i şerîf mahalli sokağa kalb edilmiştir. Minârenin harîktan müteessir olarak hedmi zarûret hükmünü aldığından bunda istifâde olunamamıştır.

İshâk-ı Karamânî hazretlerinin Sütlüce'deki bakıyye-i ızâmı bu dergâh-ı şerîfde ihzâr olunan mahall-i mahsûsa, merâsim-i ta'zîmiyye ile nakl edilmiş ve üzerine bir türbe-i şerîfe binâ kılınmıştır.

Hâfız Hüseyn-i Ayvansarayî **Vefeyât**'ında, Hazret'in Sütlüce'de defni vasıyyetleri îcâbından olduğu mezkûr ise de, dörtyüz sene sonra buraya nakli mukarrer imiş. Sütlüce'de türbe, el'ân mevcûddur. Teberrüken ziyâret eyledim.

Müşârünileyh hakkında Müstakîm-zâde hazretlerinin Târih Encümeni tarafından, urefâ-yı asrımızdan İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl Beyefendi îzâh-nâmesiyle neşr olunan **Tuhfe-i Hattâtîn**'in 112. sahîfesinde deniliyor ki:

"Şeyh İshâk Cemâleddîn:

Karamanlıdır. "Cemâl halîfe" demekle ma'rûfdur. Tarîk-ı Halvetiyye (şeyhi) Şeyh Habîb-i Karamânî'nin halîfesidir ve hattât Karahisârî[162] merhûmun mürşidi olduğu meşhûrdur. Kendileri fuzalâdan olup, hüsn-i hatt-ı şeyhâneyi bi'z-zât kıbletü'l-küttâb Şeyh Hamdullâh merhûmdan temeşşuk ile tahsîl eylemiştir. Câmi' sahibi Şeh-zâde Sultân Mehmed bunların eser-i kalemi olmak üzere bir **Kâfiye** istiktâb ve mukâbelesinde emvâl-i kesîre bahş eyledikte hacc-ı şerîfe âzim ve İstanbul'a avdetle kâdim olmuştur.

Sadr-ı esbak Pîrî Paşa-yı Karamânî, şeyh-i merkûmun İstanbul'u teşrîfini istimâ' eyledikte, Zeyrek kurbünde Soğukkuyu ta'bîr olunan mahalde bir câmi' ve bir hânkâh binâ edip, anda meşîhat-i irşâd ile iştigâl eyledi. "Mâte zübdetü'l-evliyâ" (933) târî-

162. Molla Gürânî Câmii mukâbilinde Pîrî Paşa merhûmun hayrı olan zâviyede kendi ve oğlu Şeyh Muhammed, şeyh olmuşlardır. Şeyh Muhammed, Emîr Buhârî şeyhi iken vefât eyledi.

hinde mak'ad-ı sıdka hırâm ve Sütlüce'de Nâzır-ı Bâbü's-Saâde Mahmûd Ağa Câmii pîş-gâhında türbe-i mahsûsaları ziyâret-gâh-ı havâss u avâmdır. Sebeb-i intisâbesi dahi böyle menkûldür ki: "Argun Kâmil" demekle ma'rûf Şeyh Abdullâh ki, Cemâleddîn-i Yâkût şâkirdlerindendir, onun hattıyla bir Mushaf-ı şerîfi sâhibinden alıp, üstâdı olan Muslihuddîn-i Kastalânî İstanbul kadısı bulunmağla ziyâretine varıp ve Mushaf-ı mezbûru irâet eyledikte hediyesi altı bin akçeyi istiksâr ve Mushaf-ı şerîfi bana def' eylediği esnâda hıtta-i Karamân'dan müteaddid dâyeler gelip, onların birini def'aten onbin akçeye iştirâ eylediğini görüp, tarîk-ı resmî ulemâya râgıb iken bu hâlden nefret-i tâm ve ye'si müstedâm gelip, *"Derûnumdan sâlib oldum ve bi'l-külliyye ferâğ ve kâlıb-ı rehde hulâsa-i niyyetimi ifrâğ eyledim."* diye buyurmuşlardır. el-Kıssa, zâviye-i mezbûrede ilâ-âhiri'l-ömr kıyâm edip, kendilerinden sonra zâviye-i mezbûre medreseye tebdîl olundu."

Âsâr-ı Aliyyeleri:

1. **Hâşiye alâ Tefsîr-i Beyzâvî,**
2. **Şerh-i Hadîs-i Erbaîn,**
3. **Risâle fî-Etvâri's-Sülûk,**
4. **İlm-i Sarfdan Nevâbiğ,**
5. Sûre-i Mücâdele'den bed' ile nihâyet-i Kur'ân'a kadar on vech üzre tevcîh eyledikleri **/224/ Cemâlî** ismindeki tefsîr-i şerîfleri.
6. Vâiz Molla Arab'ın devrân-ı sûfiyye aleyhinde yazdığı risâlesine reddiyyesi,
7. **Kasâid-i Arabiyye,**
8. **Vahdet-i Vücûd Risâlesi.** Bunu Şeyhü'l-İslâm Mûsâ Kâzım Efendi, tercüme eylemiştir. (Bu risâle, İshâk-ı Karamânî'nin olmayıp, Bahâeddîn Ali'nin cümle-i te'lîfâtından bulunduğunu Şeyh Ali Fakrî Efendi söylemiş ve te'yîd eylemiştir.)
9. **Hadîs-i Erbaîn.** Es'ad Efendi Kütüphânesi kitapları meyânındadır.

Esâmî-i âsârın tedkîkinden müstebân olduğu üzere müşârünileyh cidden ulemâ vü urefâ-yı İslâmiyye'den mâ-bihi'l-iftihâr bir zât-ı kerîmdir. Hüsn-i hatta dahi yed-i tûlâsı olup, Şeyh Hamdullâh'ın şerîkidir. **Hat ve Hattâtân** nâm eserde ma'lûmât-ı lâzıme vardır.

Şeyh Ali Fakrî Efendi buyurdular ki: "Müşârünileyh, **Şifâ-i Şerîf, Buhârî**-i şerîf yazarmış. Ulemâ-yı kirâmdan imiş. Hicaz'a giderken esnâ-yı râhda, ulemâ-yı izâmdan ve ağniyâ-yı zamân İbn-i Hacer-i Heytemî'ye mülâkâtında, yazdığı **Şifâ-i Şerîf**'i göstermiş. İştirâya tâlib olunca, istediği parayı çok görüp, iştirâdan ferâgat etmiş. Bu hâlden İshâk-ı Karamânî müteessir olarak, *"Ne ilm-i zâhirin, ne de hüsn-i hattın fâide-i*

mâddiyyesinden müstefîd olamadım." diye cümlesinden tecerrüdle Habîb-i Karamânî'ye nisbet edip kâmilîn sırasına girmiştir."

PÎRÎ MEHMED PAŞA

Pîrî Mehmed Paşa, Silivri'de, câmii kurbunda medfûndur. 940/(1533-34)'ta vefât eylemiştir. İstanbul'da, Zeyrek kurbünde Soğukkuyu Mescidi'ni yapan Mehmed Paşa'dır. Sütlüce'de sâkin İshâk-ı Karamânî için bu mescid civârında bir zâviye yapmış, irtihâline kadar burada sakin olup, irtihâlinde medreseye tahvîl olunmuştur. Bu medresenin hazîresinde Şeyh Emîn-i Tokâdî ve Müstakîm-zâde hazerâtı medfûndur. II. cildde 24. sahîfede bahsi vardır. Bu medreseye, "Soğukkuyu" denilmesi: Bir sahrıncı (sarnıç) varmış, su çekerler imiş, suyu soğuk imiş. Bundan kinâye olarak o nâm ile yâd olmuştur.

ŞEYH MUHAMMED EFENDİ

Müşârünileyh (İshâk-ı Karamânî)'nin mahdûmudur. Tarîk-ı Nakşıbendî'den mücâz olduğundan Emîr Buhârî Tekkesi'ne şeyh olmuş idi. 993/(1585)'de irtihâl eylemiştir. (أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ)[163] târîhidir. Âsâr u eş'ârı varmış, fakat göremedim.

ŞEYH KORUKLU MUHAMMED FAHRÎ EFENDİ

Terceme-i hâlî âtîde zikr olunacak olan Nakşî-i Sünbülî hazretlerinin halîfesidir. Pîrî Paşa'da İshâk-ı Karamânî Dergâhı meşîhatine ta'yîn olunmuş idi. Fi'l-asl İstanbul'da Odabaşı'ndaki Koruk mahallesinde sâkin olmağla bu tekkenin sebeb-i şöhreti olmuştur. Yirmi sene şeyh olup, irtihâlinde bu dergâh hazîresinde defn olunmuştur.

"*Vecd-gâh-ı naîme göçdü Fahrî* " (وجدگاه نعیمه کوجدی فخری) (1148/1735) târîhidir. Zîver Ahmed Efendi isminde bir zât söylemiştir.

Müretteb **Dîvân**'ı vardır.

"*Ez-cân u dil Peygamber'e âşık isen sallû aleyh*
Sâhib çıkar rûz-ı cezâ şekk itme gel sallû aleyh "

na't-ı şerîfi onundur. (*Kaddesa'llâhu esrâruhum*)

Elyevm Koruk Tekkesi meşîhatinde, ricâl-i Sünbüliyye'den Zekâî Efendi'nin bulunması bu münâsebetledir.

163. "(Ey Muhammed!) Senin göğsünü açıp genişletmedik mi? " 94. İnşirâh sûresi, 1. (H)

ŞEYH ZEKÂÎ EFENDİ

Muhammed Zekâî Efendi, Merkez Efendi Dergâhı şeyhi Muhammed Nûreddîn Efendi merhûmun ikinci mahdûmudur. Nûreddîn Efendi'nin vâlidesi, kibâr-ı meşâyıh-ı Şa'bâniyye'den Mustafa Zekâî Efendi hazretlerinin mahdûmunun kerîmesidir. Bu sebeble Zekâî Efendi, ceddine nisbetle tahallus etmiştir.

İstanbul'da 1270 sene-i hicriyyesinde (1854), zînet-sâz-ı âlem-i dünyâ olmuştur. Bu satırları **/225/** yazdığım 1342/(1924) senesi Ramazânında yetmiş iki yaşına kadem-zen olmuş bir pîr-i muhteremdir. Birâderleri Ahmed Mes'ûd Efendi'den müstahlef olup, te'mîn-i maîşet-i dünyâ emeliyle Mâliye'de Banka Odası'na sinîn-i medîde devâm etmiş ve 1324/(1906) senesinde i'lân-ı Meşrûtiyyet'i müteâkib hayât-ı me'mûriyyetten ferâgat edip, bi'l-âhare tekâüdü icrâ kılınmıştı. Bâlâda ismi geçen Koruk Dergâhı meşîhati uhdelerine tevcîh olundukta, sırf gayret ü himmet ile dergâhın ihyâsına sebeb olmuş idi. Harîkı müteâkib dergâhın yeniden ihyâsını idrâk etmiş ve muvaffak olmuştur.

Tarîk-ı Sünbülî'ye nisbetleri peder-i ekremlerinden olduğunu söylerler. Mahdûmları Muhammed Nûrullâh Bey ile Kocamustafapaşa hatîb vekîli Hâfız Muhammed Sabrî Efendi, halîfeleridir.

Zekâî Efendi mesleğine âşık bir zâttır. Devrânî şeyhler arasında zikir idâre edenlerin mümtâzlarındandır. İrtihâlinden birkaç gün evvel birâder-zâdeleri Muhammed Nûreddîn Efendi'ye tâc giydirmiştir. Sünbül Efendi Hânkâhı şeyhi merhûm Rızâeddîn Efendi ve mahdûmu Kutbeddîn Efendi zamânında tevhîd-hânede zikr âlemindeki hâl ve raks'eleri el'ân kalb-i fakîrânemde ebedî intibâ'lar bırakmıştır. Hânkâh-ı Sünbülî'de pîş-kademliği vardır. Bir gün hasbıhâl eylediği sırada Hz. Sünbül Sinân efendimizin ve sâir eızze-i kirâmın mücâhedât u riyâzât-ı şedîdelerinden ve şâhid-i emele iktırâb için ettikleri fedâ-kârlıktan bahs eylediler de, "*Bizlerin bu atâletimize, kâbiliyyetsizliğimize karşı, ehlu'llâh-ı ızâm efendilerimizin hânkâhlarına kabûl olunmaklığımız büyük lutufdur, âdâb-ı sülûk fî-zamânınâ mahv oldu.*" diye ızhâr-ı âsâr-ı teessür buyurmuşlardır.

Orta boylu, beyaz sakallı, terbiyeli, halûk, güler yüzlü bir zâttır. Zamânımız meşâyıh-ı Sünbüliyyesi arasında onun yerini tutacak sânîsi yoktur, diyebilirim. İshâk-ı Karamânî'nin bakâyâ-yı ızâmını nakl mes'elesinden bahs açılınca, "*Müşârünileyh bu dergâhda icrâ-yı meşîhat etmişler. Zannederim, Molla Gürânî ile beynlerinde nasılsa beynûnet husûle gelmiş ve hastalandıkları zamân amcaları Pîrî Mehmed Paşa'nın Haliç'te kâin konak veya yalılarına götürülerek irtihâlleri vukûunda, ihtiyâr-ı zahmetle Taşkasab'a kadar götürülmek külfetini ihtiyârdan ise, beni Südlüce'de defn ediniz.*", yolundaki vasiyetleri üzerine oraya defn edilmişler idi.

Ahîran dergâhına bakâyâ-yı ızâmını nakl ârzû ettim. Meşâyıhdan ba'zı zevât huzûruyla kabr-i enverleri açıldıkta kemiklerini iskelet hâlinde, yalnız göğüs kemiklerinin üzerine taş düşerek zedelenmiş bir vaz'iyyette bulmuşlar. Ta'zîmât-ı fevka'l-âde ile dergâhın /226/ makberesine nakl edildiğini tafsîl eylediler.

Muhammed Zekâî Efendi, 2 Rebîü'l-evvel 1343 ve 1 Teşrînievvel 1340 (1924) târîhine müsâdif Çarşamba günü veya bir gün evvel, dâr-ı cemâle intikâl eylemekle, cenâzeleri Koruk Tekkesi'nden, Aksaray tarîkıyla Hz. Sünbül'e nakl ve orada namâzı ve emr-i tezkiyesi îfâ ve edâ olunarak, Cenâb-ı Merkez hânkâhına götürülüp, türbe-i şerîfede, birâderleri Ahmed Mes'ûd Efendi'nin kabrinde vedîa-i rahmet-i Rahmân kılınmıştır. Tarîkaten zâyiâttandır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Mevlevî Tahir Beyefendi birâderimizin beyânına göre, Molla Gürânî, Fâtih devri ulemâsından olup, İshâk-ı Karamânî'nin zamân-ı zuhûrlarıyla arada bir fark-ı azîm olduğundan, mûmâileyh şeyh efendinin, "Molla Gürânî ile aralarında beynûnet hâsıl" olmasından bahs etmesi târîhen yanlıştır. Belki Molla Gürânî olmayıp, o zamân ulemâsından dîger bir zât olsa gerektir.

(Fakat) Molla Gürânî'nin târîh-i irtihâli 893/(1488)'tür. Hz. Şeyhin târîh-i irtihâli 933/(1527) olup, Molla Gürânî'den sonra kırk sene daha yaşamıştır. Bidâyeten araları açılmış olması da ihtimâlden baîd değildir. Târîhe nazaran her ikisinin yek-dîgeri ile mülâkâtı müsteb'id değildir. Belki Zekâî Efendi'nin rivâyetinde eksiklik vardır.

Bir de Suûdu'l-Mevlevî Beyefendi birâderimizin nakline göre bakâyâ-yı ızâmın nakli için kabirleri açıldıkta bir toprak yığını ve bu meyânda iki-üç parça ufak kemik görülerek, o kemiklerle toprağın dergâha nakl olunduğu ve bu toprak yığınının mürûr-ı zamân ile çöküntü mahsûlü bulunduğu anlaşılmış ve Zekâî Efendi'nin irtihâlinde na'şının nakline vâsıta olan tâbûtun, İshâk-ı Karamânî'nin bakâyâ-yı ızâmını nakl ettikleri tâbût olup, Zekâî Efendi'nin bunu teberrüken saklayıp, Hazret'in bakâyâ-yı ızâmının temâs ettiği o tâbûtu teberrük addederek vasıyyet etmişlerdir.

Suûdu'l-Mevlevî Bey tarafından söylenilen târîhdir:

Mevkûf idi ezkâr ile tevhîde vücûdu
Yetmiş sene sırran ve cihâran didi Allâh
Tekbîr ile târîhi sünûh eyledi kalbe
Allâh diye gitdi Zekâyî-i dil-âgâh
(الله ديه كيتدى ذكايئ دل اكاه)

Şeyh Muhammed Nûrullâh Efendi, Zekâî Efendi-zâdedir. Pederinin yerine geçmiştir.

Şeyh Ahmed-i Kemâlî Efendi, bu dergâhda şeyh olanlardandır. 229. sahîfe nihâyetine mürâcaat buyurula.

/227/ PÎR MUHAMMED BAHÂEDDÎN-İ ERZİNCÂNÎ

Kibâr-ı evliyâullâhtan olup, rütbe-i ilmiyyesi Muhammed Cemâl-i Halvetî gibi bir sultân-ı tarîkat yetiştirmeleriyle sâbittir.

Erzincan havâlisinden Kesirliç karyesinde dünyâya gelip, müderris olasıya kadar orada tahsîl-i ilm edip, sonra Amasya'ya hicret etmiştir.

Alâ-rivâyetin Kocamustafapaşa'daki dergâh, bidâyeten müşârünileyh için binâ olunmuş idi. Şöhretleri âfak-ı İslâmiyye'yi tutmuştur. Yetmişbin kadar mürîdleri olduğu menkûldür.

879/(1474) senesinde nakş-ı rûhları levh-i cesedinden âb-ı hayât-ı "ircî" ile mahv olup, kabr-i münevverleri Erzincan'da Câmi'-i Kebîr yanında ziyâret-gâh-ı ins ü cândır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Kâdirî-hâne'deki tomârda müşârünileyhin üç halîfesi mezkûrdur ve şunlardır: Tâceddîn İbrâhîm-i Kayserî, Cemâl-i Halvetî, Seyyid Ahmed-i Semerkandî. (IV. cildde 185. sahîfeye mürâcaat buyurula.)

Kendileri Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî hazretlerine intisâb ve ilm-i ma'nevî ile kâmyâb olmuşlar ve Cemâl-i Halvetî hazretlerini tarîkaten hayru'l-hâlef olarak bırakmışlardır.

Makâmâtü'l-Ârifîn ve **Maârifü's-Sâlikîn** nâmında iki eseri vardır. Manisa'da Murâdiye Kütüphânesi'nde mevcûd olduğunu Bursalı Tâhir Bey söylemiştir.

Nutuklarından:

Tevekkül eyledik ismine anın
Ezelden olunan kısmına anın

Ki zâtın eyledi ismine mebde'
Bir ismi binbir isme oldu menşe'

ŞEYH KEMÂL-İ ÜMMÎ İSMÂÎL

Şeyh Kemâl-i Ümmî hazretleri de (Bahâeddîn-i Erzincânî'nin) halîfeleridir ki, 880/(1475) senesinde Karaman'da irtihâl eylemiştir. Şeyhlerinden bir sene sonra in-

tikâlleri vâki' olmuş demektir. "Şefkat" (شفقت) târîh-i irtihâlleridir. Ümmî-i âlim ricâl-i tarîkattandır. Büyük bir **Dîvân**'ı vardır. Âşık Yûnus neş'esindedir. Fakat onun kadar şöhreti yoktur. Seyyid Nesîmî hazretleriyle hem-sohbet olduklarını **Tezkire-i Latîfî**'de okudum.

Manisa'da dahi bu namda bir kabir ziyâret olunduğunu mûmâileyh Tâhir Bey söylediler.

(Urfalı Muhammed Fâzıl Bey tarafından kendi el yazısıyla yapılan ilâve):

"Âşık Ahmed" veya "Dervîş Ahmed" isminde bir zât Kemâl-i Ümmî hakkında bir menâkıb-nâme yazmıştır. (Ali Emîrî Kütüphânesi manzûm eserler kısmında, numara: 1184). Bu menâkıb-nâmede Kemâl-i Ümmî'nin hayâtına âid ma'lûmât bulunduğu gibi, ba'zı kerâmâtı da mündericdir. Bu menâkıb-nâmeden anlaşıldığına göre, şeyhin veliyyu'llâh mertebesini idrâk etmiş üç oğlu olduğu da zikr edilmektedir. Bunlardan birisi gayet âlim olan Sinân, dîgeri meczûb-ı Hak ve nûr-ı mutlakla dîvâne Cemâl ismindedir ki, bu meşrebinden dolayı, ulemâ-yı şerîat, pâdişâhın fermânıyla salb etmişlerdir. Menâkıb-nâmenin nihâyetinde Âşık Ahmed'in bir de **Dîvân**'ı vardır. Gâyet ârifâne sözleri, vâdî-i kıymet i'tibâriyle de şâyân-ı tedkîkdir.

Âcizâne bir kayd. Urfalı Muhammed Fâzıl Bey"

İlâhiyyâtından:

İlâhî derd-mendim çâre senden
Bana ur merhemi çün yâre senden

Budur virdim ki Yâ Rab merhamet kıl
Bu derdi isterim ki yâre senden

Hakîm-i bî-zevâlsin sen ilâhî
İder tîmâr her bî-çâre senden

İlâhî fazl u ihsân lutf u dermân
Bu gün bu derd ü âh u zâre senden

Ağardı gözlerim hasret yaşından
Budur korkum ki yüzüm kare senden

/228/*Eğerçi sen bana benden yakınsın*
Velî ben olmuşum âvâre senden

Bana sen vir seni benden beni al
Çü irmek dilerim sen yâre senden

***Kemâl** Ümmî'ye göster doğru yolu*
Ki senden birle sana vara senden

* * *

Onulmadı yâreler n'aceb derdim var benim
Mecnûn olup gezerim n'aceb derdim var benim
*Zîrâ **Kemâl** coşdum yine yandım tutuşdum yine*
Deryâya düşdüm yine n'aceb derdim var benim

MUHAMMED CEMÂLEDDİN-İ HALVETİ

Ol meh-i envâr-ı feyziyle gönüller müstenîr
Şem'-i bezm-i ehl-i irfândır Cemâl-i Halvetî

Bendesi olmak ne devletdir o gavs-ı a'zamın
Mefhar-i aktâb-ı devrândır Cemâl-i Halvetî

"Çelebi Halîfe" nâmıyla meşhûrdur. Eâzım-ı evliyâu'llâh'dandır. Mahlasları Cemâleddîn olup, ism-i âlîleri Muhammed, lakabları Hamîdeddîn, künyeleri Ebu'l-Fuyûzât'tır. Ba'zı âsârda mahall-i neş'eti Karaman gösterilmiştir. Silsile-i nesëb-i şerîfleri Hz. Sıddîk-ı Ekber efendimize müntehî bulunan Mevlânâ Cemâleddîn-i Aksarâyî, sâhib-i terceme Hz. Cemâleddîn'in ecdâdından olmak üzere muharrerdir.

Mevlânâ Cemâleddîn-i Aksarâyî, Konya Aksaray'ından neş'etle Karaman'da neşr-i ulûm eylemiştir. Halaka-i tedrîsine dâhil olanların çoğu eâzım sırasına geçmiştir. Talebesi üçe münkasımdır: Bir kısmına medreseye giderken at üzerinde ders verirmiş. Bunlara "Meşşâiyyûn" derler. İkinci kısmı, medresede ayak üzerinde tederrüs ederlermiş. Bunlara "Revâkıyyûn" derler. Üçüncü kısmına medresede ders-hânede tedrîs buyururlar imiş.

(Cemâleddîn-i Aksarâyî'nin) pederleri Muhammed Enîs-i Tebrîzî b. Muhammed-i Tebrîzî b. Muhammed er-Râzî b. el-İmâm Fahreddîn Muhammed er-Râzî eş-Şâfiî sâhib-i **Tefsîr-i Kebîr** b. Ömer el-Hatîbî b. Hüseyin el-Hatîbî b. Ahmed b. Mahmûd b. Mevdûd b. Sâbit b. Müseyyib b. Hammâd b. Abdurrahmân b. Hz. Ebû Bekr. (*Radıya'llâhu anhüm ecmaîn*)

/229/ Muhammed Cemâl-i Halvetî hazretlerinin, "Çelebi Halîfe" diye şöhretlerine sebeb, kazasker-zâde olmalarından kinâyet imiş. İlm-i zâhirde meskenet hâsıl ol-

duktan sonra fârig-ı câh olarak tarîkat-ı sûfiyyeye rağbet göstermişlerdir. Ricâl-i Zeyniyye'den Şeyh Abdullâh-ı Karamânî'ye intisâb ile, az vakitte maârif-i ilâhiyyeden hisse-mend olmuşlardır. Şeyhlerinin irtihâli üzerine Tokat'a gidip, meşâhîr-i meşâyıh-ı Halvetiyye'den Şeyh Tâhir'in veya Şeyh Tâhir-zâde'nin hizmetine dâhil olup, bir hayli müddet hizmetten sonra şeyhinin tavsiyesiyle Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî ile mülâkât emeline düşüp, henüz yolda iken Âzerbaycan'da Pîr Muhammed-i Erzincânî ile görüşerek, ba'dehû Şirvan'a gitmiş ise de, vusûlü günü Cenâb-ı Yahyâ'nın âlem-i bekâya intikâli vukû' bulmağla, işâret-i ma'neviyye üzerine Âzerbaycan'dan Erzincan'a avdetle pîr-i müşârünileyhden tekmîl-i sülûk ile Amasya'da sâkin olmuşlardır.

Sultân Bâyezîd Hân-ı sânî, şeh-zâdeliği devrinde, o zamân Amasya'da vâli imiş. Hz. Cemâleddîn'in sohbetlerinden ziyâde mütelezziz oldular. Taht-ı Osmânî'ye cülûslarında, da'vet-i vâkıa üzerine Cenâb-ı Cemâleddîn yüz kadar dervîşleriyle Dersaâdet'i teşrîf buyurdular. Vüzerâdan Koca Mustafa Paşa tarafından evvelce inşâsına tevessül olunan dergâh, müşârünileyh nâmına ikmâl ile meşîhatine ta'yîn olundular. Dersaâdet'te ilk def'a olarak âyîn-i tarîkat-ı Halvetiyye'yi icrâ buyurdular.

Dokuz sene burada meşgûl-i irşâd oldular. Sultân Bâyezîd-i sânî iki def'a hânkâha, Hz. Şeyh'i ziyârete gelip görüşmüş, duâlarını almışlardır. İstanbul'da zuhûr eden tâûnun izâlesinde te'sîrât-ı azîme-i ma'neviyyeleri görüldüğü menkûldür.

Kerîme-i muhteremeleri Safiye Hâtûn hazretlerini hulefâ-yı kirâmının ecelli Hz. Sünbül Sinân'a tezvîc ve Cenâb-ı Sünbül'ü meşîhate ik'âd ile, Haremeyn-i muhteremeyni ziyâret kasdıyla Hicâz'a âzim oldular. Fakat Şam'dan üç merhâle mesâfede terk-i hayât-ı müsteâr ile âzim-i dârü'l-karâr olup, "Tâbût Korusu" denilen mahalde defn olundular. (*Ravvaha'llahu rûhahû ve nevvera darîhahû*)

Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî, **Vefeyât-nâme**'sinde, müşârünileyh hakkında böyle diyor:

"Çelebi Halîfe Cemâleddîn, Aksarâyî neslinden olup, onlar dahi nesebi Ebûbekir es-Sıddîk'a vâsıl olur. Bu sebeble Cemâlî mahlasıyla ilâhiyyâtı vardır. Tahsîl-i ulûmdan sonra tarîk-ı tasavvufa mâil olup, Pîr Muhammed-i Erzincânî'ye vuslatla, ondan nâil-i merâm olmuştur.

/230/ Sadrazam-ı vakt olan Koca Mustafa Paşa, İstanbul'da bir kenîse-i kadîme olan mahalli dergâha kalb ettiğinden, onda iskân ve nice hulefâ terbiye etmiştir. Sultân Bâyezîd-i Velî zamânında zuhûr eden tâûn-ı kebîrin def'ine duâ için hacca i'zâm olunup, esnâ-yı tarîkta "Tâbût Korusu" demekle ma'rûf mahalde vefât eylediğine bu mısra'ı târîh düşmüştür: "*Kad mâte şâhu evliyâ*" قد مات شاه اوليا (899/1494). Mevlânâ, **Tefsîr-i Kebîr** sâhibi Fahr-i Râzî, Zenbilli Ali Efendi ve Pîr Muhammed akrabâsındandır."

Lemezât'ta irtihâlleri 912/(1506), dîger bir eserde 903/(1498) veya 900/(1495) gösterilmiştir.

Hırka-i mübârekeleri ve kisve-i müteberrikeleri ve kemerleri hânkâh-ı şerîfe zînet verir. İrfân u hâlleri mertebe-i kemâlde idi. Maârif-i ilâhiyyenin te'vîl ü tahkîkında ve küşûfât-ı tecelliyyâtında zamânlarının Muhyiddîn-i Arabî'si olmuştur.

Âsâr-ı aliyyeleri pek mühim ve o nisbette mu'teberdir. Arabiyyü'l-ibâre âsâr-ı mübârekelerindeki selâset-i beyâniyye lisân-ı Arab'daki ihtisâslarına delâlet eder.

Hulâsa-i kelâm, Cenâb-ı Cemâleddîn, asrının ferîdi, meşâyıhın vahîdi idi. Fazl u irfânını herkes tasdîk etti. Hz. Pîr Dede Ömer-i Rûşenî bile senâ-yı âlîlerinde bulunmuştur. Kendilerinin tarîkat-ı Zeyniyye'ye de intisâbları hasebiyle tarîk-ı Sünbülî, tarîkat-ı Halvetiyye ve Zeyniyye'yi câmi' bir şehrâh-ı safâ olmuştur. Hz. Cemâleddîn'in enfâs-ı tayyibelerine vâsıl olanlardan kimse mahrûm kalmamıştır. Her biri isti'dâdı derecesinde mazhar-ı feyz olmuştur.

Âsârı:

Ekserî lisân-ı tahkîk u tasavvufdaki meleke-i kâmilelerine delâlet etmek üzere yirmiyi mütecâviz âsâr-ı kıymet-dârı, kütübhâne-i irfâna zînet-bahşâdır. Türkî, Arabî ve Fârisî olanları vardır.

Hadîs-i erbaîni işâret üzerine te'vîl edip, Kur'ân-ı azîmü'ş-şân'dan ba'zı sûreleri te'vîl ve tefsîr etmişlerdir.

1. **Tefsîr-i Sûre-i Fâtiha.**
2. **Tefsîr-i Âyete'l-Kürsî.**
3. Dîger **Tefsîr-i Fâtiha ve Sûre-i Duhâ'dan Âhir-i Kur'ân'a Kadar.**
4. **Şerh-i Hadîs-i Erbaîn-i Kudsî.**
5. **Şerh-i Hadîs-i Erbaîn-i Nebevî.**

/231/ 6. **Risâle fî-Beyâni'l-velâye.**

7. **Câmiatü'l-Esrâr ve'l-Garâib.**
8. **Risâle fî-Şerhi İsneyni A'zameyn Rahmân ü Rahîm.**
9. **Şerh-i Sad-kelime-i Sıddîk-ı Ekber** (*Radıyallâhu anh.*).
10. **Risâle fî-Beyâni'l-Merâtib ve'l-Etvâr.**
11. **Şerh-i Ba'z-ı Ebyât u Rubâiyyât.**
12. **Şerhu Beyteyni'ş-Şeyhi'l-Ekber** el-mezkûr fî-evvel-i **Fütûhât-ı Mekkiyye** (*er-Rabbu hakkun ve'l-abdü hakkun*).
13. **Etvâr-ı Seb'a.**
14. Dîger **Şerh-i Hadîs-i Erbaîn.**

15. **Şerh-i Ebyât-ı** *"el-mîmü ke'n-nûn inne hakîkate rabbihimâ "*. el-Müsemmâ bi-**Mübeyyineti'l- Esrâr.** Türkî ve manzûmdur.
16. **Cevâhirü'l-Kulûb.**
17. **Risâle-i Teşrîhıyye.**
18. **Risâle-i Fakriyye.**
19. **Risâle-i cenk-nâme.**
20. **Şerh-i Sad-kelime-i İmâm Ali** el-müsemmâ bi-**Reydetü'l-Esrâr.**
21. **Esrârü'l-Vudû'.**

Eş'ârı:

Tevhîde müteallık gazeliyyâtı vardır:

Safha-i sadrında dâim âşıkın efkârı Hû
Şâkirin şükrü Huva'llâh zâkirin ezkârı Hû

Sidreye seyr-i muallâ eylemezdi Cebrâîl
Olmasaydı zikr ü tehlîlindeki tekrârı Hû

Nây denlü bağrını deldi nidâ-yı Hû benim
Mevlevî'nin **Mesnevî'***nin zübde-i eş'ârı Hû*

Devr ider sûfî safâ-yı Hû ile "Yâ Hû" diyu
Münkirin inkârı Hû'dur mü'minin ikrârı Hû

Bülbüle dîvân-ı Hû'dan keşf olundu bir varak
Âlem-i aşkın bütün Hû'dur gülü gül-zârı Hû

Ey **Cemâl-i Halvetî** *tut ravza-i Hû'da makâm*
Zâhir ü bâtında Hakk'ın keşf ola esrârı Hû

Şeyh Sırrî Efendi nâm zât bunu ârifâne bir sûrette tahmîs eylemiştir:

Her neye baksan cihânda Hâlık'ın âsârı Hû
Gülşenin eşcârı Hû eşcârının âsârı Hû
Başka yokdur âlemin hep yârı Hû ağyârı Hû
Safha-i sadrında dâim âşıkın efkârı Hû
Şâkirin şükrü Huva'llâh zâkirin ezkârı Hû

* * *

/232/*Tâ ezelden sen benimle ahd ü peymân eyledin*
Sevdirüp sen dil-beri hâlim perîşân eyledin

Dimedin mi sev beni derdine dermân olayım
Sevdiğim çün artdı derdim yâne dermân eyledin

Bir kuluna virmedin dünyâda bir gömlek giye
Bir kulunu kul iken (hem) Mısr'a sultân eyledin

Bir kulunu Kerbelâ'da eyledin susuz şehîd
Bir kuluna mührü virdin hem Süleymân eyledin

Hem kulundur hem Rasûl'ün şâh-ı kevneyn Mustafâ
Onsekizbin âlem içre anı sultân eyledin

Şeyh Cemâlî *ağlamakdan gözlerinden kan saçar*
Yeri göğü Arş u Kürs'ü dosta seyrân eyledin

* * *

Bana cânân gerek şol cân gerekmez
Kusûr-ı cennet ü rıdvân gerekmez

Bana aşk Yûsuf'u mihmân olupdur
Mısır sultânıyım Ken'ân gerekmez

Bana aşk nice saklarsın beni dir
Deli misin ki aşk pinhân gerekmez

Cemâl-i Halvetî *miskîn fakîrin*
Canımdan özge hiç kurbân gerekmez

* * *

*Gönlümü şam u seher aşkınla hayrân eyle dost**
Cânımı zevk u safâ şevkınla seyrân eyle dost

Bu garîb âvâreyi gül-zâr-ı nârın şem'ine
Her seher bülbül-sıfat sözünle nâlân eyle dost

Sen şehe kıldı sefer kulun **Cemâl-i Halvetî**
Nefsi düşmen fethini sen ana âsân eyle dost

* * *

*Aşk-ı vahdetde mihmân olan besbellidir**
Pîr-i aşka kul olan kurbân olan besbellidir

Hâlet-i hüsn-i dil-ârâya hemîn mu'tâd olan
Mâye-i ceddi Muhammed cân olan besbellidir

Tekye-i vahdetde ilmi kâr iden ey müddeî
Pür-kemâl-i sâhib-i burhân olan besbellidir

Ey **Cemâlî** *âlem içre çokdur irfânım diyen*
Söylemez hiç ârif ü sultân olan besbellidir

* * *

Bu **Cemâl-i Halvetî** *irdi şol ummân iline*
Bildi anda her ne olsa ol ulu sultân olur

* * *

Cemâlî *gerçi ümmîd-vâr müyesser eyle sen Yâ Rab*
Ki itmâm eyleyüp irsün şehim hüsnün kitâbından

/233/ Müşârünileyh hakkında bir manzûme elime geçti. Bunda müddet-i meşîhatleri on sene olarak gösterilmiştir:

Şeyh Cemâl-i Halvetî'dir ibtidâ
Eyleyen ol ravza-i tevhîdi câ

On sene seccâde-nişîn oldular
Taht-ı hilâfetde mekîn oldular

Âlim-i nuhrîr-i zamân idi ol
Ârif-i esrâr-ı nihân idi ol

Menba'-ı envâr-ı kerâmet idi
Pâdişeh-i şehr-i velâyet idi

Âhir idüp niyyet ile azm-i râh
Aşk-ı Habîb ile o himmet-penâh

Sû-yı Hicâz'a gidüp ol pâk-dîn
Zât-ı şerîfi olup anda defîn

Kıldı o gencîne-i tevhîd hemân
Şir'a-i Tâbût Korusu'nu mekân

Hulefâsı:

Hz. Sünbül, Şeyh Üveys, Şeyh Hayreddîn, Şeyh Sinân, Şeyh Muslihuddîn, Şeyh Kâsım Çelebi, Şeyh Salâhaddîn, Şeyh Uşşâkî Alâeddîn, Şeyh Cemşâh, Şeyh Cemâl-i Aksarâyî, Şeyh Bâyezîd-i Rûmî, Noktacı Ali Dede, Şeyh Dâvûd.

Hz. Sünbül halîfetü'l-hulefâsıdır.

Hz. Sünbül'den âtîde mufassalan bahs edeceğimden burada dîgerleri hakkında arz-ı ma'lûmât ediyorum:

ŞEYH ÜVEYS

Şeyh Üveys hazretleri, ricâlu'llâh'dandır. Zamânında yetmişbin mürîde kisve-i tarîkat iksâ etmiş erlerdendir. Sütlüce'de Ca'fer Ağa Tekkesi post-nişîni idi. Bu tekkenin bânîsi Habîb-i Karamânî idi ki, İstanbul fethinden sonra ilk şeyh olandır.

Şeyh Üveys hazretlerinin şöhretleri Şam'da şâyi' olmuş idi. Karamanlı imiş. Asâliyye-i Halvetiyye, bu zâttan gelen silsileden zuhûr etmiştir.

Asâliyye-i Halvetiyye:

Şeyh Üveys-i Karamânî, Şeyh Şemseddîn-i Rûmî, Şeyh Dâvûd-ı Şamî, Şeyh Ya'kûb-ı Ayıntâbî, Şeyh Ahmed-i Rûmî, Şeyh Şâh Velî b. Üveys-i Ayıntâbî, Şeyh Kubâd Halîfe, Şeyh Seyyid Ahmed b. Ali el-Harîrî el-Assâlî.

ŞEYH SEYYİD AHMED b. ALİ el-HARÎRÎ el-ASSÂLÎ

Kibâr-ı evliyâdandır. Haleb'in Harîr muzâfâtından Assâl karyesinden neş'et etmiştir. Dımeşk'da, Haleb'de bulunup, Şeyh Kubâd'ın mazhar-ı feyzi olmuştur. Şam'da neşr-i feyz edip, 1048/(1638) senesinde irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH BÂYEZÎD-İ RÛMÎ

900/(1495) târîhinde Edirne'de irtihâl eyledi. Kısık Kabristânı'nda medfûndur. **Şerh-i Fusûs, Şerh-i Nasûhî, Tefsîru'l-Fâtiha, Tûr-i Sînâ, Beyânü'l-Esrâr, Sırr-ı Cânân** cümle-i âsârındandır. Cemâl-i Halvetî'nin mazhar-ı irfânı olmuş urefâdandır.

/234/*Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eyledin*
Çeşm-i âşıkdan dönüp kendin temâşâ eyledin

beyiti Bâyezîd-i Rûmî'nin imiş. Pek zarîfâne ve hakîkat-perverâne söylemiştir.

BAHŞİYYE-İ HALVETİYYE

Asâliyye şu'besinden Şeyh Kubâd Halîfe'den zuhûr etmiştir: Şeyh Kubâd Halîfe, Şeyh İhlâs b. Nâsıruddîn-i Halebî, Şeyh Seyyid Muhammed Bahşî-i Halebî.

ŞEYH SEYYİD MUHAMMED BAHŞÎ-İ HALEBÎ

1038/(1628) senesi Rebîü'l-evvelinde, Haleb'in Bekfâlon karyesinde tevellüd ederek, pederinden mukaddemât-ı ulûmu gördükten sonra Şam'da tahsîl-i kemâl ve Haleb'de tavattun etmiştir. Ulemâ-yı asrdan idi. **Şâfiye, Nazmü'l-Kâfiye, Şerh ale'l-Bürde** cümle-i âsârındandır. Neş'e-i tarîkat gâlib gelince Şeyh İhlâs'a intisâb ile kâmyâb olmuşlardı. Bir aralık seyâhate çıkıp, Haleb'e avdetinde şeyhinin irtihâli münâsebetiyle Tekke-i İhlâsıyye'de, onun kâim-i makâmı olmuştur. Sonra mahdûmunu yerine ik'âd ile Hicâz'a azîmet edip, Mekke-i Mükerreme'de ihtiyâr-ı mücâveret eylemiştir. 1098/(1687)'de irtihâl edip, civâr-ı Hz. Hadîce'de âsûde-nişîndir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH HAYREDDÎN-İ TOKÂDÎ

Hz. Şa'bân-ı Velî'nin şeyhidir. Cemâl-i Halvetî'den müstahlefdir. Envâ'-ı kemâlâta mazhar olup, nice kimseleri irşâd eylemiştir. Tokat'tan neş'etle Bursa'da Murâdiye Medresesi müderrisi olmuşlar. Ba'dahû İstanbul'a gelip, Cemâl-i Halvetî halîfesi Kâsım Çelebi'ye mülâkî olup, mazhar-ı füyûzâtı olmuş; onun delâletiyle Cemâl-i Halvetî hazretlerinin şeref-i sohbetine eriştiler. Ondan ikmâl-i sülûk eylediler, müstahlef oldular. Rütbe-i kemâlleri Hz. Şa'bân-ı Velî gibi bir ulu sultân yetiştirmeleriyle sâbittir. Nefs-i Bolu'da ve Düzcepazar'da irşâd ile meşgûl oldular. Bolu'da Dûtaş nâm mevki'de medfûndurlar.

ŞEYH SİNÂN-I ERDEBÎLÎ

Sinânüddîn Yûsuf-ı Erdebîlî, vâsıl-ı ulûm-ı câvidânî bir zât-ı kerîmü's-sıfâttır. Erdebîl'in Râmiyye karyesindendir. Bi't-tahsîl Tebrîz'e gelip, Dede Ömer-i Rûşenî hazretleriyle hem-sohbet olmuştur. Hayli zamân mülâzım-ı dergâhları olarak, ba'dehû emr u işâretleriyle İstanbul'a gelip, Cemâl-i Halvetî hazretlerine intisâb etmiştir. Tekmîl-i sülûktan sonra Ayasofya civârında kendileri bir zâviye binâ ettiler, burada meşgûl-i irşâd oldular.

Fakr-ı zâhirîyi ihtiyâr edip, te'mîn-i maîşetten fazla vâridâtını cem' ile mezkûr binâyı vücûda getirerek, evkâfını bile ta'yîn buyurdukları menkûldür.

/225/[164] Bu dergâh, Ayasofya Câmi'-i şerîfine karşıdır. Zamânımızda tecdîden inşâ olunmuş ve meşîhatine Şeyh Sırrî Efendi nâm zât ta'yîn edilmiştir. Sırrî Efendi, Erbilî Şeyh Es'ad Efendi hulefâsından olup, âşık, mesleğine sâdık, mültefit, hoş-gû bir zâttır.

951/(1544)'de irtihâl eylemiştir. "Ez-zikr" (الذکر), târihidir. Topkapı dışarısında, Merkez Efendi'ye karîb bir mahalde yol üstünde türbesi vardır. Ziyâret olunur. Ziyâ Paşa merhûm tarafından tecdîden inşâ olunmuş idi. Ziyâret-gâhdır. Çok rûhâniyyet vardır. Ba'zı risâleleri var diye Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî, **Vefeyât-nâme**'sinde bahs ediyor.

ŞEYH KÂSIM ÇELEBİ

Şeyh Ali Fakrî Efendi pederimizin nakline göre, Necm-i Dâye'nin **Mirsâdü'l-İbâd**'ını tercüme edip, İstanbul fethi münâsebetiyle Edirne'de Fâtih Sultân Mehmed'e hediye eylemiş; pâdişâhın mazhar-ı iltifâtı olmuş, eâzım-ı ulemâ vü urefâdandır.

Bi'l-âhare tarîkat-ı aliyye-i sûfiyyeden hisse-mend-i feyz olup, Cemâl-i Halvetî hazretlerinin dâhil-i dâire-i fuyûzâtı olup, ulemâ arasında kudret-i ilmiyye ve urefâ-yı sûfiyye arasında da ma'rifetu'llâh ve dervîşlik ile şöhret bulmuş bir azîz-i muhterem, bir mürşid-i mükerremdir.

Cemâl-i Halvetî hulefâsındandır. İrtihâli 926/(1520)'dadır. Çatalca köylerinden Babanakkâş'da medfûndur. İstanbul'da Sultân Bâyezîd civârında Çenberlitaş'ta, Hâdim Ali Paşa, bir zâviye-i mahsûsa yaptırmıştır. Hz. Şeyh burada bulunmuştur.

---

164. Burada sayfa numarasının 235 olması gerekirken yazar kendisi geri dönerek sayfa numarasını tekrar 225'ten başlatmış ve sayfa numaraları cildin sonuna kadar bu şekilde devam etmiştir. Biz yazarın bu tasarrufunu değiştirmedik. (H)

ŞEYH KARABAŞ RAMAZÂN EFENDİ

Kâsım Çelebi'nin iki halîfesi vardır. Biri Karabaş Şeyh Ramazân Efendi olup, 952/(1545)'de irtihâl etmiştir. Medfenini tahkîk edemedim. Şeyhinden sonra mezkûr zâviyede şeyh olmuştur.

(Kâsım Çelebi'nin) dîger halîfesi Sofyalı Şeyh Bâlî Efendi hazretleridir.

SARHOŞ BÂLÎ EFENDİ

Şeyh Ramazân Efendi'nin bir halîfesi Sarhoş Bâlî Efendi'dir. Bu "Sarhoş" denilmesi bâde-perest olmasından değil, şarâb-ı aşk-ı ilâhî ile ser-mest ü hayrân olmasından kinâyedir. Tirelidir. Pederi Amasyalı imiş.

İstanbul'da Ağakapısı'nda, Kurşunlu Türbe civârında Altıncı Zâviyesi'nde bulundukları mervîdir. 980/(1572) târîhinde irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler. Mezkûr zâviye hazîresinde medfûndur.

Allâme İbn-i Kemâl hazretlerinin pederi Kemâl Paşa ile (onun) pederi Süleymân Bey de burada defîn-i hâk-i gufrândır. Vüzerâ-yı ahîre-i devletten Hasan Fehmi Paşa merhûm dahi bunların karînine defn olunduğundan, ahîren üzerlerine türbe yapılmıştır.

/226/ "*Fenâ câmı ile Bâlî Efendi mest idi geçdi*" (فنا جامی ایله بالی افندی مست ایدی کجدی) târîh-i irtihâlidir. Yedikule'de medfûn olduklarına dâir de rivâyet vardır.

Elyevm Ağayokuşu'ndaki dergâh ma'mûrdur. Hâlen "Müştâk-zâde Dergâhı" deniliyor. Buranın şeyhi Ahmed Efendi merhûmun rü'yâsında görünen Bâlî Efendi, "*Meydân odasının altında defîne vardır.*" diye işâret ve birkaç gece sonra tekrâr emr-i keyfiyyet buyurmasıyla kazmışlar, bir kabir bulmuşlar, kemikleri iskelet hâlinde duruyor. Anlamışlar ki, bu kabir Bâlî Efendi hazretlerinin medfen-i mübârekidir. Taş ve türbe yaptırılması sia-i hâle ta'lîk bulunmuş iken, Ahmed Efendi irtihâl edince alâhâlihî kalmıştır. Bu dergâh hakkında tafsîlât IV. cilddedir.

(Bâlî Efendi'nin) şiirde mahlası Cevherî dir. Şu beyit müşârünileyhindir:

İzz ise maksûd eğer ey yüzü misbâh alnı nûr
Mantıkın hikmetden it itme avâmın ile kelâm

MALKARALI ŞÂİR NEV'Î YAHYÂ

Şuarâ-yı Osmâniyye'den Nev'î merhûm, Hz. Şeyh (Bâlî)'den feyz-yâb olanlardandır. Asrının allâmesi olup, kazaskerlik makâmına kadar irtikâ etmiş idi. Zamânın

şeh-zâdelerine hocalık etmiştir. Câmî merhûmun kıt'a-i belîğa-i meşhûresini böyle tercüme etmiştir, diye işitirdim. Halbuki **Dîvân**'ında gördüm:

Ben bilmez idim gizli ayân hep Sen imişsin
Tenlerde vü cânlarda nihân hep Sen imişsin
Senden bu cihân içre nişân ister idim ben
Âhir bunu bildim ki cihân hep Sen imişsin

Âtîde tafsîlde bulunulmuştur.

Nev'î merhûm, 940/(1533-34)'ta Malkara'da dünyâya gelip, 1007/(1607)'de, altmışüç yaşında irtihâl etmekle, Şeyh Vefâ Câmi'-i şerîfi hazîresinde defîn-i hâk-i gufrândır. **Fusûs**'u tercüme eylemiştir.

Cân ka'besinin yolunda sâî
Dil-teşne vü bî-karâr **Nev'î**

Bir gün sûret-i mahsûsada kabirlerini aradım, bulamadım. Harîk-ı kebîrde birçok duvarlar yıkılmış, mezâristânın kısm-ı a'zamı taşlar altında kalmış olduğundan taşını bulmak, târîh-i rıhletine âid manzûmeyi elde etmek mümkün olamadı. Ârif-i maârifi ilâhî olduğuna bâlâdaki manzûm tercüme tercümân-ı âdildir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Müstakîm-zâde hazretleri bir eserinde. "Hz. Nev'î kelâmıdır." diye nakl buyuruyor:

Bir lahza safâ-yı dil ile nefs-i havâtır
İsbât-ı cüz-i lâ-yetecezzâdan yeğdir

İbnü'l-Emîn Mahmûd Kemâl Beyefendi, "*Mezkûr tercüme, Bursalı Mahmûd Lâmiî Çelebi'nindir.*" buyurdular. "***Nefehâtü'l-Üns**'ü tercüme eden ve onda Câmî'nin kıt'a-i meşhûresini tercemeten yazan odur.*" diye te'yîdâtta bulundular.

Hz. Nev'î buyuruyor ki:

İşret-geh-i uşşâkda ayyâşlarız biz
Ayak çeken âzâdeleriz başlarız biz

Bu zât-ı muhterem, bâlâda terceme-i hâlini yazdığım Sarhoş Bâlî Efendi hazretlerinin mazhar-ı feyzi olduğu gibi, âtîde 229. sahîfede bahs olunan İştibli Şeyh Abdülkerîm-i Kurd Efendi'nin kemâlâtına sâhib olmuş, mestûrînden bir zât-ı âlî-kadrdir. Bursalı Tâhir Bey merhûm, **Osmânlı Müellifleri** nâm eserinin II. cildinin 2. kısmın-

da 437. sahîfesinde oldukça tafsîli câmi' bir sûrette terceme-i hâlinden bahs etmektedir. **Şakâyık-ı Nu'mâniyye**'nin II. cildinde 438. sahîfesinde dahi ser-güzeşt-i hayâtı hakkında bahis vardır. **Sicill-i Osmânî**'nin IV. cildinde ma'lûmâta tesâdüf ettiğim gibi, **Tezkire-i Rızâ**'da 97. sahîfede bir nebze ma'lûmât verilmektedir.

"Nev'î" deyip geçmemelidir. Bursalı Tâhir Bey'in, **Osmânlı Müellifleri**'inde yazdığı gibi, zamânının allâmesi ve reîsü'ş-şuarâsı addolunacak derecede mühim bir zât-ı âlî-kadrdir.

En doğru ma'lûmât, **Şakâyık Tercümesi**'ndedir. Çünki **Şakâyık** müzeyyili[165] Atâyî merhûmun babası olduğundan **Şakâyık (Zeyli)**'nde görülen ma'lûmât oğlu tarafından yazılmıştır ki, elbette doğrusu bu olmak lâzım gelir. İsmi Yahyâ, babasının ismi Pîr Ali, onun babasının ismi de Nasûh nâm zâttır. Tarîk-ı ilme sülûk ile ba'de't-tahsîl müderrisliğe kadar irtikâ edip, Edirne'de, Gelibolu'da, İstanbul'da müteaddid müderrisliklerde arz-ı hıdmetten sonra 998/(1590)'de Bağdâd kadısı olmuş idi. Bir müddet sonra Sultân Murâd-ı râbi' Şehzâdesi Mustafa Hân'ın ta'lîm ü tedrîsine me'mûr olup, beş sene kadar bu hizmette bulunduktan sonra 1003/(1595) senesinde afv edilerek kazaskerlikten tekâüd edilmiş ve 1007 senesi Zi'l-ka'desinin selhında (24 Haziran 1599) irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Tafsîl-i safahât-ı hayâtiyyesi **Şakâyık (Zeyli)**'inde muharrerdir. Merâk buyuran oraya mürâcaat buyurmalıdır.

İrtihâline Manastırlı Keşfî merhûm, "*Yerin cennât ola Nev'î Efendi*" (يرك جنات اوله نوعى افندى) ve Sıdkî-i Bağdâdî merhûm, "*Cinân gül-zârını cây itdi Nev'î*" (جنان كلزارينى جاى ايتدى نوعى) târîhlerini söylemişlerdir.

Sarhoş Bâlî Efendi, ricâl-i Halvetiyye'den ve Abdülkerîm Efendi ise, hakîkatte ricâl-i Hamzaviyye'den olup, Hamzavîlere karşı o zamân hükûmetin te'sîr-i siyâsetiyle yine mestûru'l-hâl olarak görünmüştür.

Esâmî-i Âsârı:

Osmânlı Müellifleri'nden:

1. **Keşfü'l-Hicâb**. Türkçe, **Füsûsü'l-Hikem** şerhidir. Sultân Murâd-ı sâlisin emriyle yazıldığını mukaddimesinde söyler. Târîh-i te'lîfi, "âhirü'l-hikem" (آخر الحكم)[166]'dir. **Füsûs**'u anlaması ve tercüme etmesi kemâline delâlet eder.

165. Zeyli yazan Atâullâh Efendi olup, Nev'î merhûmun oğludur. Râgıp Paşa Kütübhânesi'nde 1011 numarada 421. sahîfede terceme-i hâli vardır. Bir de **Zeyl-i Zeyl-i Şakâyık** vardır ki, Uşşâkî-zâde'nindir. Onun da numarası 1009'dur. Nâdirü'n-nüshadır; o kütüb-hânededir.

166. İbarenin hesaplanmasından 900 çıkmaktadır. Bu tarih yanlıştır. Çünkü Nev'î'nin doğum tarihi 940'dır. Târih ibâresi **Osmanlı Müellifleri**'nde "âhirü'l-kelim" (آخر الكلم) şeklindedir. Ancak ondan da 922 çıkmaktadır. (H)

2. **Hâşiye-i Evâil-i Mevâkıf. Şerh-i Risâle-i Kudsiyye** li-Mevlânâ Fenârî.
3. **Muhassalü'l-Kelâm fî-İlmi'l-Kelâm.**
4. **Tehâfüt-i Felâsife Hâşiyesi.**
5. **Heyâkil-i Nûr Hâşiyesi.**
6. **Nevâ-yı Uşşâk.**
7. **Risâle-i Kelâm-ı Nefsî.**
8. **Risâle-i İlmiyye.**
9. **Terceme-i Akâid.**
10. **Risâle-i Mantık.**
11. **Şerh Dü-beyt-i Mesnevî.**
12. **Gevher-i Râz.**
13. **Sûre-i Mülk Tefsîri.**
14. **Risâle fî-İlmi'l-Münâzara.**
15. Hâce-i cihânın **Münşeât**'ının tercümesi.
16. **Netâyicü'l-Fünûn.** Ulûm-ı mütenevviadan bâhis mûcib-i istifâde bir eserdir.
17. **Manzûme-i Hasb-i Hâl.**
18. **Münâzara-i Tûtî Bâ-zâğ** ve sâir olup cümlesi gayr-i matbû'dur.

Dîvân'ı müretteb ise de nüshası nâdirdir. Ahîren Sultân Selîm'e kaldırılan Hamîdiyye Kütüphânesi'nde, Lala İsmâîl Efendi kitapları meyânında 447 numaradadır. Lehu'l-hamd, mütâlaa ile şeref-yâb oldum ve ba'zı nutukları âtîde yazdım.

Dârü'l-Fünûn Kütüphânesi'ne ilâve olunan Rızâ Paşa merhûmun kitapları arasında bir de mufassal Türkçe **İsagoci Şerhi** vardır. Ayasofya Kütüphânesi'nde hatt-ı destiyle muharrer **Fazâilü'l-Vüzerâ ve Hasâilü'l-Ümerâ** isminde Türkçe ufak bir eseri vardır.

Gazeliyyâtından:

Muhabbetden garaz sanman ki Kays u Vâmık olmakdır
Hüner bir hâlet ile vasl-ı yâre lâyık olmakdır

Tamâm oldu güzellik sanma Şîrîn ile Leylâ'da
Nice Leylâ bulunur erlik ammâ âşık olmakdır

Çeküp Mansûr'u dâra itdiler hâkisterin berbâd
Hüner akrân içinde her cihetden fâik olmakdır

Bilinmez derdi çokdur mübtelâ-yı mihnet-i aşkın
Şifâ-sâz olmada hikmet tabîbim hâzık olmakdır

Bize **Nev'î** *gerekmez zümre-i kâlin makâlâtı*
Garaz şi'ri kişinin hasb-i hâlin nâtık olmakdır

* * *

Çârûb-ı der-i hâne-i hummâr olabilsek
Tutsak kapuyı vâkıf-ı esrâr olabilsek

Bir kanlı kapu açılur elbette gelür zâr
Biz nezd-i muhabbetde hemân zâr olabilsek

Derd olsa devâ itmeğe sa'y itmek olurdu
Tîmâr olunurduk hele bîmâr olabilsek

İksîr-i ruh-ı zerdile yâre irişilmez
Bir hâlet irüp mâlik-i dînâr olabilsek

Nev'î *bile salınmağa gül-zâr-ı fenâda*
Bir serv-i hevâ-bahşa hevâ-dâr olabilsek

Ebyât-ı Fârisiyyesinden:

بهار عالم حسنش دل وجان تازه میدارت
برنك اصحاب صورت را ببوی ارباب معنی را [167]

* * *

Çün sırr-ı Hak vücûh-ı mezâhirde müstetîr
Bir veche nâzırız görelim Hak ne gösterir

A'yân-ı mümkinâta nazar eyledim dilâ
Kayd-ı suverde her biri bir kâra muntazır

Gül-şende gûne gûne nedir bu şükûfeler
Âb u hevâsı bir kamunun bâğ-bânı bir

167. "Sûret erbâbının rengi, mânâ erbâbının kokusu ve bu âlemin baharının güzelliği ruh ve canı tâzeler." (H)

Ser-çeşme bunca katreye bahr-ı vücûd imiş
Ser virmeyince olmadım âşinâ-i sır

Mâhiyyet-i vücûb ile imkânı fark idüp
Oldum kusûr-ı kudretile **Nev'iyâ** *fakîr*

* * *

Kör çeşm olma verâ-i perde-i eşyâyı gör
Nâzır olma sûrete ma'nâyı gör ma'nâyı gör

Mâ-sivâdan yum gözün ref' it vücûdun perdesin
Gör nice ma'dûm imiş dünyâ vü mâ-fîhâyı gör

Zîr ü bâlâda muhabbet rişte sin mevcûd bil
Pertevinden âftâbı katreden deryâyı gör

Dik fenâ sahrâsına şahbâz-ı kalbin dîdesin
Himmetiyle nice sayd eyler meges ankâyı gör

Nev'iyâ *çeşm-i basîret kör olurmuş gülmeden*
Görmek istersen Hakk'ı ağlayı gör ağlayı gör

* * *

Zâhid-i huşk olanı sâğar-ı sahbâ tutmaz
Şûre yerlerde dikilse gül-i ra'nâ tutmaz

Nice kan yutmayayın tîrin ucundan cânâ
*Sîne gırbâle dönüpdür mey-i hamrâ tutmaz**

Gelünüz kollayalım sâğarı serd oldu hevâ
Bâde-i nâb içeni şahne-i sermâ tutmaz

Şi'rimiz nutk-ı mesîhâ iken almaz eline
Âh elinden sözümüz ol yed-i beyzâ tutmaz

Lâleler serv ayağın bâğda tutsa n'ola kim
Nev'iyâ *bâğ ila bend olmasa hıntâ tutmaz*

* * *

Dil yâresi tîmârına merhem mi bulunmaz
Erbâb-ı gama mûnis ü mahrem mi bulunmaz

Anlar idi mahzûnu peri-rûları şehrin
Âdem olana mihnet ile gam mı bulunmaz

Cânâ hele sen sür kapudan dîv-i rakîbin
Firdevs-i ser-i kûyuna âdem mi bulunmaz

Her lahza gözüm câmı dolar hûn-ı gamından
Elbette cihân bezmine bir cem mi bulunmaz

Ol zülf-i binâkûşa gönül bağladı **Nev'î**
Îyş ehline bir gûşe-i hurrem mi bulunmaz

* * *

Elinde gerçi kim âşıkların sabr u karâr olmaz
Bi-hamdi'llâh güzellik ehl-i hüsne pây-dâr olmaz

Ne kadr-i hüsnü fehm eyler ne derd-i hâlet-i aşkı
Dirîğâ sîm-tenler neyleyem sâhib-ayâr olmaz

Acebdir her hazânın bir bahârı irişür ammâ
Güzellik bâğının her giz hazânına bahâr olmaz

Didim akl ile sabr gitdi benden sana yâr oldu
Didi dîvânesin sen ehl-i aşkın aklı yâr olmaz

Nice bir **Nev'i**'*ye râh-ı gamında nâ-murâd olmak*
Yürü var olmaz ey şîrîn-dehen lâle-izâr olmaz

* * *

Tâc u ridâya mürşid-i aşkın rızâsı yok
Aşk ehlinin hicâb-ı riyâdan safâsı yok

Giysün gerekse câme-i atlas gerek palas
Ey hâce sana aşk erinin iltibâsı yok

Ger mâye-i muhabbetimizdir kıbâb-ı çerh
Uryânlarız ki tâc u kabâ iktizâsı yok

Âlem garîk-ı hayret-i dil garka-i şuhûd
Bu bahr-i kesretin bize bir âşinâsı yok

Sanman lisân-ı kâle gelür lezzet-i fenâ
Bir ma'ni-i garîbdir anun edâsı yok

Nev'î diler ki nefy ile isbâtdan geçüp
Bir âleme irişse ki gayr ü sivâsı yok

* * *

Gönlümü açup gonca-i handânı Ali'nin
Çözdü girih-i gussamı dendânı Ali'nin

Âfetse aceb mi dil-i meyyâli görünce
Deldi yüreğim nâvek-i müjgânı Ali'nin

Meşhûr idi müjgânı dilimde (onun) ammâ
Geçdi gelicek cânıma peykânı Ali'nin

Âşıklar idüp vuslatı cânân ile bâzâr
Kesdi arasın hançer-i pürrânı Ali'nin

Sahn-ı çemenin servile şimşârını basdı
Reftâre gelüp kadd-i hırâmânı Ali'nin

Ağyârı idüp ol leb-i cân-bahşla ihyâ
Öldürdü beni çeşme-i hayvânı Ali'nin

Meddâh ide Nev'î'yi eğer ol şeh-i hûbân
Âfâkı tuta defter ü dîvânı Ali'nin

* * *

Meclisde öpüp la'lini rindâna duyurma
Ol hâleti ağzındaki dendâna duyurma

Rusvâ-i cihân olmağıla cân ele girmez
Bilmezlikile aşkını cânâna duyurma

Ol Yûsuf ile vuslatı sen düşde de görsen
Erbâb-ı hasedden sakın ihvâna duyurma

Ben böyle hayâtı nideyin râhat-ı cân yok
Ey hâb-ı ecel gel elemim câna duyurma

Mey içme güzel sevme dimezler sana **Nev'î**
Ol zevkı hemân zümre-i nâdâna duyurma

/227/ SOFYALI ŞEYH BÂLÎ EFENDİ

Urefâ vü fuzalâ-yı tarîkat-ı aliyye-i Halvetiyye'dendir. Câmiu'l-kemâlât idi. Ma'lûmât-ı ibtidâiyyeyi Usturumca'da, ulûm-ı êliye vü âliyeyi Sofya ve Dersaâdet'te ikmâlden sonra, o târîhde neşr-i feyz-i tarîkatla meşhûr olan Kâsım Çelebi hazretlerinden feyz-yâb olarak vatan-ı sânî ittihâz ettikleri Sofya'ya rıhletle onikibin râddesinde mürîdâna mâlik olmuştur. Dörtyüz kadar halîfe yetiştirdikleri mervîdir. Sultân Süleymân-ı Kânûnî ile Macaristan Seferi'nde bulunarak guzât-ı Osmâniyye'ye fazâil-i cihâdı telkîn ile kuvâ-yı ma'neviyyelerinin tezyîdine sarf-ı himmet buyurmuşlardır. 960/(1553)'ta terk-i âlem-i nâsût edip, Sofya'nın bir sâat hâricinde, elyevm ziyâretgâh olan türbe-i şerîfelerinde defn olundular. (*Cenâb-ı Hak, sırlarını takdîs buyursun. Âmîn*)

Menkûldür ki, bir gün Sofya'da, bir Hıristiyan, arabaya fıçılarla şarâb tahmîl ile götürüyormuş. Hz. Şeyh, "*Bunların içindeki nedir?*" diye sormuş. Hıristiyan, Hz. Şeyh'e hürmetten, "*Şarâbdır.*" diyememiş. Cenâb-ı Şeyh, "*Gâlibâ fıçılarda bal vardır.*" diye latîfe buyurmuşlar. Biraz istemişler, Hıristiyan, "*Efendim! Bozuktur, size lâyık değildir.*" cevâbını vermiş. "*Hele bir bakayım.*" diye kap getirtmiş, biraz boşaltmış. Sâhibi görür ki, fıçıdan akan şarâb değil, baldır. Hayret etmiş. Bu hâle hâzırûn şâhid olmuştur. "*Bir bakışta bâdeyi bâl eyledi Bâlî Baba.*" diye şöhret bulmuş, "Bâlî" mahlası buradan kinâyeten kendilerine alem olmuştur.

Vâridât isminde manzûmelerinden başka ba'zı ilâhiyyât-ı ârifâneleri vardır.

Hûr u aynın düşme dâm-ı zülfüne zâhid gibi
Geç hevâsından behiştin maksad-ı aksâyı gör

* * *

Çün nasîb oldu ezel meyhâne-i aşkın bana
Geçmişim havf u riyâdan mâ-sivâ neyler bana

Bir kasîdesinden intihâb tarîkıyla:

Beyt-i ma'mûr ister isen (sen) dil-i dânâyı gör
Mescid-i Aksâ dilersen dergeh-i Mevlâ'yı gör

Abd-i mahz ol mâlikin her emrine kıl imtisâl
*"**Fe'stekım**" emrinde olan hükmile tuğrâyı gör*[168]

/228/*Bî-cihet ol her cihetden vech-i Hak ide zuhûr*
Bunca vechin arasında hayret-i kübrâyı gör

*Vech-i Hak'dan gayrı eşyâ fânî-i mutlakdan**
*"**Küllü şey'in hâlikün**" kavlinde istisnâyı gör*[169]

*İsmi **Bâlî** cismi meylî mazharıdır ey tabîb*
Bu belâ-yı mevtını ko mülk-i lâ-yüblâyı gör

Şeyhu'l-İslâm Ebussuûd Efendi'nin evâil-i hâlinde, Bâlî Efendi tarafından yazılan mektûb-ı manzûmdur:

Kılmak içün emrini yârân efendi kâm-yâb
Virme bu cân-ı azîz içre sakın sen çok azâb

Sa'y idersen ma'rifet tahsîline sa'y eyle kim
Devlet-i dünyâ olur âhir harâb-ender harâb

Ma'rifet çün örfile yıkdı yapılamaz dahi
*Bunda şehâ sen yüz bin medrese bin hücre yap**

İsmi kalmış şimdi dirsen buldu hayli indirâs
Mübtedîler oldu olur cehl ile âlî-cenâb

Fasl-ı ömrün kapu kapu girmeye hasr eyleyen
Lâ-cerem cehlile müstağrak olur fî külli bâb

Sûfiler ikfâr olur dûr kılmakdan semâ'
Yâr-ı kûy idene.... var mıdır başka cevâb

Sûfiyâ derd-vecd ile sen dönme dönmekden sakın
Döne döne yarlığaya Hak seni yevme'l-hisâb

168. (فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ) "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol... " 11. Hûd sûresi, 112. (H)
169. (كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ) "...O'ndan başka her şey yok olacaktır... " 28. Kasas sûresi, 88. (H)

Gitmedi zühd ilm ü hikmet kaldı âlem bî-necât
va'llâhu a'lem bi's-savâb

Âsâr-ı Aliyyeleri:

1. **Şerh-i Fusûsu'l-Hikem.** Matbû'dur, Arapçadır.
2. **Etvâr-ı Sitte.** "Usûl-i Fakr" nâmıyla mevsûm olup, Arapçadır.
3. **Etvâr-ı Seb'a.**
4. **Manzûme-i Vâridât.**
5. **Şerh-i Hadîs-i Kudsî** (*Küntü kenzen...*).
6. **Risâle fî-Beyân-ı Kazâ vü Kader.**
7. **Mecmûatü'n-Nasâyıh.**
8. **Mektûbât'ı.** Ahîren **Sırât-ı Müstakîm**'de neşr olunmuştur.

NÛREDDÎN-ZÂDE ŞEYH MUSLİHUDDÎN MUSTAFA NÛRÎ EFENDİ

Bâlî Efendi hazretlerinin ecell-i hulefâsındandır. Kâmil ü mükemmil bir mürşid-i hakâyık-bîndir. Sofyalı imiş. Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî, "Filibelidir." diyor. Küçük Ayasofya Zâviyesi'nde şeyh olmuştur. Sultân Süleymân ile Zigetvar Seferi'nde bulundu.

İrtihâli, Zilkâde 981/(Şubat 1574) târîhine müsâdifdir. "Hayrü'l-amel" (خير العمل) târîhidir. Hîn-i rıhletinde yetmişüç yaşında idi. Kabr-i şerîfleri Edirnekapı hâricinde, Hayrettepe denilen mahalde idi. Burası ahîren şühedâ mezârlığı ittihâz olunduğundan, medfenleri hâlen bulunamaz. (V. cildde 52. sahîfeye mürâcaat).

"Pederi Şeyh Nûreddîn, ne hikmete müstenid ise, dîn gayretine düşüp, dâmen-i dermeyân-ı ibretle, müftîye ve kazaskere mürâcaatla, Şeyh Hamza aleyhinde sözler söyledi. Boynunu urdurmağa sebeb oldu. Yüzden fazla tevâbiini de şehîd ettirdi." (**Câmiu'l-Maârif**-i Seyyid Seyfullâh).

Nutk-ı şerîflerinden:

Dâr-ı hasretdir bu dünyâ ağla dâim zâr zâr
Göz yaşıyla yarılğar mücrimleri Perverd-gâr

*Yâ ilâhî geçdi ömrü **Nûri**'nin ısyân ile*
Kalmadı artık recâsı vaslınadır intizâr

Âsâr-ı Aliyyeleri:

1. Sûre-i En'âm'a kadar **Tefsîr-i Şerîf.**
2. **Tefsîr-i Fâtiha.**
3. **Şerh alâ-Vâridâti'l-Kübrâ** li'ş-Şeyh Bedreddîn.

/229/4. **Şerh alâ-Nusûs** li'ş-Şeyh Sadreddîn.

6. **Terceme-i Menâzilü's-Sâirîn.**
7. **Risâle-i Vahdet-i Vücûd.**
8. **Risâle-i Mi'râc.**

Hulefâsı:

Ricâl-i tarîkat arasında mümtâz bir mevkii olduğundan pek çok zevât-ı kirâm istifâza emeliyle dâhil-i dâire-i terbiyeleri olmuşlardır. "İştibli Emîr Efendi" nâmıyla meşhûr Abdülkerîm, Yavsı-zâde İznikli Muhammed ve Kırîmî Şeyh Kutub İbrâhîm Efendiler ecell-i hulefâsındandır.

Selîmağa Kütüphânesi'ndeki bir tomârda (Hüdâyî Bl, Tasavvuf kısmı: 122) görmüş idim.

Şeyh Bâli Efendi, Nureddîn-zâde Şeyh Muslihuddîn Mustafa Efendi hulefâsı:

Tatar İbrâhîm Efendi: 999/(1591) senesinde irtihâl etmiştir.

Tatar İsâ Efendi: Küçük Ayasofya'da.

Filibeli Ebûbekir Efendi.

Nefâîsî Şeyh Hüseyin Efendi: 1021/(1612), Sarrâc Doğan Mezâristânı'nda medfûndur.

Ali Harîrî Bosnavî: Sigetvar'da. 1007/(1598).

Ca'fer Kâmilî Efendi: Tırhâla'da, 1021/(1612).

Şeyh Kemâl b. Ca'fer: Tırhâlalı olup, Pîrî Paşa Tekkesi'nde şeyh, Ayasofya'da vâiz idi. 1012/(1603).

Şeyh Dervîş Efendi: 1030/(1621).

ŞEYH ABDÜLKERÎM EFENDİ

Melâmî-meşreb bir zâttır. İştiblidir. "Emîr Efendi" diye şöhretine bakılırsa, sâdâttandır. Nûreddîn-zâde'nin mazhar-ı feyzidir.

Abdülkerîm Efendi'de neş'e-i Hamzaviyye gâlib idi. Fakat bir vakitler hükûmetin Hamzavîlere karşı iltizâm eylediği meslek hasebiyle berây-ı tesettür Halvetîlerden

görünmek emeliyle Nûreddîn-zâde'ye intisâb-kâr oldular. Meşhûr Nev'î Yahyâ b. Nasûh'un da mürşididir ki, bahsi geçti. Mestûrînden bir zât-ı âlî-kadrdir.

Vefeyât-nâme'de, müşârünileyh hakkında deniliyor ki:

"eş-Şeyh Abdülkerîm-i İştibî Kurd Efendi, eş-Şeyh Muhammed b. Ömer Efendi'den ahz-i tarîkat eyledi. Şeyhu'l-Harem oldu. Avdetinde şeyhinin yerine, İstanbul'da Kadırga'da, Sokollu Mehmed Paşa Zâviyesi'nde şeyh olmuştur. İrtihâlinde bu zâviyede defn olunmuştur. Târîhi 1015/(1606)'tir. Ayasofya'da vâiz idi. Cifr ve ulûm-ı sâirede mâhir idi."

Nûreddîn-zâde'ye mülâkâtından bahs olunmamıştır. Tahmîn-i âcizâneme göre, müşârünileyh Hamzaviyyü'l-meşreb olup, o zamân Hamzavîlere karşı hükûmetimizin i'dâm siyâseti hasebiyle berây-ı tesettür, dîger ricâl-i Hamzaviyye gibi, Nûreddîn-zâde hazretlerine nisbet hâsıl etmiş ve müstahlef olmuştur.

Müşârünileyh, kümmelînden ve mestûrînden idi. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Risâletü'l-Hüdâ li-Uli'l-İhtidâ ve **Risâle-i Devrân-ı Sûfiyye** cümle-i âsârındandır.

Eş'ârı vardır:

Kendidir kendisini çün kim bile ey ***İştibî***
Berzah-ı irfânda kalma ol Hüve'l-Mevlâ'yı bul

* * *

Kıl tecellî al beni benden Sana
Çünki oldun bu dilin mihmânı Sen

Derdlinin her derdine Senden devâ
İştibî*'nin derdinin dermânı Sen*

ŞEYH ALİ KEMÂLÎ EFENDİ

Nûreddîn-zâde halîfesi ve Koruk Tekkesi şeyhidir. Tırhâlalıdır. Ayasofya Cum'a vâizi idi. 1012/(1603)'de irtihâl eyledi. İlâhiyyâtı var imiş.

/230/ YAVSI-ZÂDE ŞEYH MUHAMMED EFENDİ

Yavsı, "kene" ta'bîr olunur hayvândır. "Yavsı" denilmesi, ilimde hangi bir mes'eleyi tedkîk ederse, *kene* denilen hayvânın yapıştığı gibi, o mes'eleye sarılmasından kinâyeten alem olmuştur. Şeyh Yavsı, Bayramiyye'dendir. Akşemseddîn halîfe-

si İbrâhîm-i Kayserî halîfesidir. Bahsi geçmişti. Şeyh Muhammed Efendi onun mahdûmudur.

İznik'te dünyâya gelmiştir. İstanbul'da ikmâl-i tahsîl ettiler. Hamzavî neş'esinde olduklarından berây-ı tesettür, Nûreddîn-zâde hazretlerinden himâye görmüş, hilâfet almıştır. Üsküdar'da Vâlide-i Atîk Dârü'l-Hadîsi'nde muhaddis ve câmi'-i şerîfinde vâiz olmuş idi.

"Mülâkât-ı mevt" (ملاقات موت) (1017/1608)[170] târîh-i rıhletidir. Câmi'-i şerîfin mihrâbı önünde medfûndur. (Pederleri Şeyh Muhyiddîn Yavsı'nin terceme-i hâli cild: II, sahîfe: 277).

Âsârı:

1. **Muğni'l-Lebîb** üzerine mükemmel şerh.
2. **Şerh-i Meşârık-ı Şerîf.**
3. **Şerhu Miftâhu'l-Ulûm.**
4. **Şerh-i Ba'z-ı Ebyât.**
5. **İşârâtü'l-Hâize Şerhu Halli Râmize mine'l-Arûz.**
6. **Bahrü'l-Kemâl.** Manzûmdur.

İlâhiyyâtında **Hilmî** mahlasını kullanmıştır.

ŞEYH NASREDDÎN EFENDİ

Yavsı-zâdedir. Mûmâileyh Muhammed Efendi'nin birâderidir. Pederlerinden ahz-i feyz etmiştir. İskilip'te seccâde-nişîn olmuş idi. İstanbul'da pederlerinin zâviyesinde şeyh olan "Edirneli Zâhir-zâde" demekle ma'rûf zât irtihâl edince, pederinin cânişîni olmuş idi. 974 senesi Zi'l-hiccesinde (Haziran 1567) irtihâl eylemekle birâderi Şeyhu'l-İslâm Ebu'ssuûd Efendi'nin Eyüp civârında i'dâd eylediği mekteb sâhasında medfûndur.

Mervîdir ki, müskirâta mübtelâ iken, dâiye-i gayret ile def'aten kat'-ı murâd eylediğinden, kâtı'-ı arak-ı hayât ve sebeb-i vefâtı olmuştur. (*Rahmetu'llâhi aleyh*)

Kırîmî Şeyh İbrâhîm Efendi

"Kutub İbrâhîm Efendi" diye şöhreti vardır. Nûreddîn-zâde hazretlerinden müstahlefdir. Bu zâttan yürüyen silsile-i tarîkattan hayli ricâlu'llâh zuhûr eylemiştir. Cer-

170. Bu ibarenin hesaplanmasından 1018 çıkmaktadır. (H)

râhpaşa Câmii vâizi idi. 1042/(1632-33)'de irtihâl eyledi. **Medâric, Tefsîr-i Sûre-i Zümer, Şerh-i Hadîs-i (Emru'llâhi Teâlâ...), Seb'u'l-Mesânî, Hâşiye ale'l-Hâmî** (isimli eserleri vardır).

(Kendisinden devâm eden silsile şöyledir):

Şeyh Kırımî Kutub İbrâhîm Efendi, Şeyh Kırımî Ebû Bekir Velî Efendi, Şeyh Ahmed-i Kırımî, Şeyh Kırımî Afîfüddîn Efendi (Kutub İbrâhîm Efendi-zâdedir), Şeyh Kırımî Abdülazîz Efendi (Şeyh Ahmed Efendi-zâdedir), **/231/** Şeyh Kırımî Hâmid Efendi, Şeyh Kırımî Seyyid Muhammed-i Fakrî Efendi (Tekirdağ'da Hz. Sezâî ile hem-sohbet olmuştur. 154. sahîfeye mürâcaat), Şeyh Kırımî Seyyid Ahmed Efendi (Şamî-zâde, irtihâli 1187/1773), Şeyh Kırımî Nakîb Abdullâh Efendi-zâde (Şeyh Fakrî Efendi birâderidir), Şeyh Kırımî Hâmid Efendi (Tekirdağ'da mütemekkin idi. 174. sahîfeye mürâcaat), Şeyh Kırımî Seyyid Pîr Muhammed Çelebi Efendi (Fakrî Efendi-zâdedir), Şeyh Kırımî Seyyid Hasan Efendi (Şeyh Seyyid Hâmid-zâdedir), Şeyh Hâmid-i sânî-i Kırımî (1258/(1842)'de Tekirdağ'da irtihâl eylemiştir).

ŞEYH SEYYİD HASAN EFENDİ

Cemâl-i Halvetî kolundan olup, Tekirdağ'da Şeyh Bevvâb Muhammed Bey Mahallesi civârında kabristân kenârında etrâf-ı erbaası duvarla çevrilmiş mezâristânda medfûndur. "İstanbul Yolu" denilmekle ma'rûf Çorlu Câddesi üzerindedir. (154. sahîfeye mürâcaat buyrula)

Kabir taşında, "*Kutbu'l-ârifîn gavsü'l-vâsılîn ecille-i ricâl-i tarîkat-ı aliyye-i Halvetiyye'den Kırımî-zâde eş-Şeyh Seyyid Hasan Efendi hazretleri. İrtihâli: Sene 1158/(1745)* " yazılıdır.

İmzâlarını gördüm şöyledir:

"*Hâdimü'l-fukarâ' eş-Şeyh es-Seyyid Hasan bi-mücâz es-Seyyid Pîr Muhammed Çelebi el-Kırımî el-Halvetî el-Cemâlî (kaddesa'llâhu esrârahum)* "

157. sahîfede bahs ettiğim Muhammed Fakrî-i Kırımî hazretleri bu silsile-nâmede mezkûr olan zâttır. Hz. Pîr Sezâî-i Gülşenî'den teberrüken müstahlefdir. Hz. Sezâî, Cemâlî tâcı üzerine ilâveten bir düğme teberrük buyurmuşlardır. Müşârünileyhin tâcı, hırkası ve kemeri elyevm Tekirdağ'da Halvetiyye-i Cemâliyye'den Perşembe Dergâhı'nda mahfûz olup, ziyâret olunmaktadır.

Mahdûmları Şeyh Seyyid Pîr Muhammed Çelebi hazretleri, Tekirdağ'da Müderris Tekkesi hazîresinde medfûndur. Muhammed-i Fakrî hazretlerinin de burada olması muhtemeldir. Ziyâretimde taşdan eser görmedim.

Gülşenîler arasında, "*Tekirdağ'da Kırımî Hasan Efendi, Hz. Sezâî hulefâsındandır.*" diye bir şâyia vardır. Hasan Efendi merhûmun târîh-i irtihâliyle Cenâb-ı Sezâî zamânı arasında münâsebet vardır. Hasan Efendi 1158/(1745) senesinde, Hz. Sezâî 1151/(1738)'de rıhlet buyurmuşlardır. Târîhen münâsebet-dârdır. Hasan Efendi'nin 1178/(1764)'de irtihâlini yazan bir eser de vardır. Arada çok zamân geçmemiş olduğundan yine imkân görünür. **/232/** Ancak bu silsilede Şeyh Seyyid Muhammed Fakrî-i Kırımî'nin de Hz. Sezâî ile mülâkâtı muhakkak olmağla ve bunun zamânen daha evvel vukûu ihtimâli bulunmağla, Muhammed-i Fakrî Efendi'nin Hasan Efendi'den çok zamân evvel Hz. Sezâî ile münâsebetini kabûl ederiz.

ŞEYH HÂMİD-İ KIRIMÎ

174. sahîfede bahsettiğim Şeyh Hâmid-i Kırımî hazretleri, bu silsilede ismi mezkûr Hâmidlerden birincisi olsa gerektir. Etvâr-ı Seb'a'ya dâir risâlelerini kemâl-i dikkatle okuduğumda, mensûb olduğu tarîkattan bahs etmediğine, tarîkatını tesettüren yazmadığına kâni' olmuş idi(m). "*Şeyh Hâmid-i bî-nevâ-yı Kırımî*" diyor. Eserin 1178/(1764) târîhinde yazılmış olması, müellifinin müşârünileyh olduğu kanâatini vermiştir. Eserin mevzûu zâten usûl-i Halvetiyye üzerine etvâr-ı seb'aya dâirdir. Bu silsilede ismi mezkûr zevât-ı kirâm ile birlikte Tekirdağ'da medfûn oldukları kuvvetle tahmîn olunur. İrtihâli 1215/(1800)'tir.

Üsküdar'da Selîm Ağa Kütüphânesi'ndeki tomârda iki Hâmid-i Kırımî mezkûrdur: Birincisi, 231. sahîfede mezkûr Kırımî, Muhammed-i Fakrî'den evveldir. İkincisi, Seyyid Ahmed Efendi'den sonradır; "Hâmid-i sânî" diye mezkûrdur. Hâmid-i Bînevâ, birinci Hâmîd olsa gerektir.

Tekirdağ'a gittiğim zamân, ahâlîyi zevk-ı tarîkattan uzaklaşmış; onları neş'e-i tarîkatla mütezevvık etmeğe muktedir sâkî-i şarâb-ı vahdet, insân-ı kâmilin oradan çekilmiş olduğuna muttali' oldum. Birkaç dergâh varsa da onların şeyhlerini, bukelamun gibi, yetmiş renge boyanmış, mesleğinden, mezhebinden bî-haber, merâsim-perver adamlardan ibâret gördüm. Onların bu hâli, halkın cehâletini yek-dîgerine inzimâm edince Tekirdağ'da tarîkata ve eâzım-ı meşâyıha hürmetin mahv olmuş olmasını pek tabîî buldum. Bir zamânlar vücûdlarıyla o beldeye zînet-bahş olan evliyâu'llâh'ın ne kabirleri, ne taşları, ne türbeleri, hiç bir şey kalmamış; dil-hûn oldum.

Tarîkatlar insânlar için en mükemmel bir zâbıta-i mânia-i ahlâkıyye, ehl-i îmân için muhâfaza-i âdâb-ı şerîat noktasından en metîn bir kal'a-i âhenîn idi. Onun ulviyyetini, kudsiyyetini bildirecek olanlar müteşeyyihler değil, insân-ı kâmil olan şeyhlerdir. Müteşeyyihler seyr ü sülûktan bî-haber olunca, ne sohbetten, ne hizmetten gâfil bulununca hâsıl olacak netîce felâkettir. Başka ne olabilir?

Yansın o gönül âteşe bu hâle ki yanmaz
Kör olsun o gözler ki bu dem kana boyanmaz

اللهم اجعلنا من العاشقين السالكين الذاكرين لا تجعلنا من الغافلين .[171]

/233/ ŞEYH MUHYÎ EFENDİ

233. sahîfede terceme-i hâlini yazdığım Şeyh Bâyezîd-i Rûmî halîfesidir. 946/(1539)'da irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. **Devâirü'l-Maârif** nâmında eseri ve eş'ârı vardır. Şu beyit on dîvâna bedeldir:

Kendi hüsnün hûblar şeklinde peydâ eyledi
Çeşm-i âşıkdan anı döndü temâşâ eyledi[172]

ŞEYH ABDÜLHÂLIK el-MISRÎ

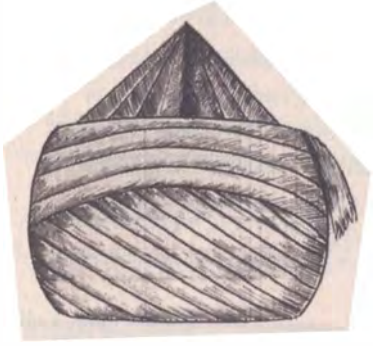
Nûreddîn-zâde kolundan gelen meşâyıh-ı kirâmdandır. Fâtih'de Millet Kütüphânesi'nde Râşid Efendi Kütüphânesi'nden müdevver kitâblar fihristinde, 492 numarada **Vâridât-ı Şeyh Mısrî** diye bir eser vardır ki, bu zâtındır. Çok kimseler yanlışlıkla Hz. Mısrî-i Niyâzî'nin farz etmişlerdir. Halbuki bu zâtındır. Pâdişâh-ı zamânın mazhar-ı i'tibârı olmuş bir zât olup, sorulan suâllere cevâb tarzında yazılmış birçok mektûbâtı hâvî bir nüsha-i nâdire olup, hakâyık-ı tasavvufiyyeyi câmi' mühim bir eserdir. Mütâlaasıyla şeref-yâb olmuştum.

Hâlen terceme-i hâline müsâdif olamadım. İnşâa'llâh onu da yazarım.

171. "Ey Allâh'ım! Bizi âşıklardan, Senin yoluna girmişlerden, zikredenlerden eyle. Gâfillerden eyleme." (H)

172. Bu beyit daha önce, redifi "eyledin" şeklinde olmak üzere Şeyh Bâyezîd-i Rûmî'ye ait olarak yazılmıştır. (**Sefîne**, s. 234). (H)

KOCAMUSTAFAPAŞA
SÜNBÜLÎ HÂNKÂHI

/234/
Bu tâc-ı Sünbül olmuşdur misâl-i tâc-ı ***"kerremnâ"***
Anı giy aşk ile cânâ safâ-bahşâ-yı ***"âmennâ"***

Tepesi beyâzdır, sarığı yeşildir. Hz. Sünbül'ün sandûkası üzerindeki tâcın sarığı siyâhdır; alâmet-i kutbiyyettir. Esâsen umûm pîrân-ı ızâm için siyâh sarık isti'mâl olunagelmiştir. Siyâh, aslü'l-elvân olup, Ka'be-i Muazzama'nın örtüsünün de siyâh olması bu sırra işârettir.

Müstakîm-zâde **Tâc Risâlesi**'nde yazarlar ki:

"Çelebi Halîfe hulefâsından olan dâmâdı ve câ-nişîni kutbu'l-vâsılîn ve gavsü'l-kâmilîn Yûsuf Sünbül Sinân cenâblarına, bir müşâhedelerinde, Cenâb-ı Mevlânâ Celâleddîn'in rûhâniyyeti zuhûr edip, "*Senin tâcın sâir tâclar meyânında mümtâz olsun.*" deyip, dü-dest-i inâyetleriyle etrâf-ı kisveyi lems eyledikte, dört kıt'a farz olunan târik-i tâc, onların hüsn-i himmetleriyle sâirlerinden teferrüd ve imtiyâz peydâ olmuştur. İmdi tâc-ı Sünbülî sâir Halvetiyye tâcları gibi değildir."

/235/ (Sünbülî Hânkâhı):

İşbu resim hânkâh-ı feyz-iktinâh-ı Sünbülî'yi musavvirdir. Züvvârın müteveccih olduğu pencere Hz. Sünbül Sinân efendimizin türbesinin muvâcehe penceresidir. Orta yerdeki kafes, İmâm Zeynelâbidîn efendimiz kerîmelerinin medfen-i pâkidir. Onun sağ tarafındaki binâ, târîhî ağacı muhâfaza için yapılmış bir şeydir. Onun arkasındaki uzun binâ, tevhîd-hâne ve ittisâlindeki, câmi'-i şerîfdir.

Demir kafes derûnunda İmâm Zeynelâbidîn hazretlerinin iki kerîmesi medfûn olduğu merviyyâttandır. Bunlar Emevîlerin zulm ü udvânından dolayı terk-i dâr u diyâr etmek üzere karâr vermişler. İstanbul fethine gelen ashâb-ı kirâm berâberinde bulunup ve orduya arz-ı hıdmet yüzünden müsâb olup, bu makâmda ihtiyâr-ı ikâmet eylemişler imiş. O zamân Rûm tekfûru, gûyâ bu iki sultânı iki oğluna almak isteyip, cevâb-ı muvâfakat vermeleri için kırk gün mühlet vermiş. Onlar bu işe, bi't-tab' rızâ-dâr olmayıp bu müddet zarfında hayât-ı müsteârdan tecerrüd etmek üzere, dergâh-ı ilâhîden tazarru'da bulunmuşlar ve nezd-i ilâhîde karîn-i kabûl olup, rûh-ı pür-fütûh-ı âlîleri âlem-i illiyyîne pervâz eylemekle, berâberlerinde bulunan ve ashâbdan Hz. Câbir'in harem-i muhteremleri olan muhaddere-i ismet tarafından her ikisi gasl olunarak, bu kafesin olduğu mahalle defn olunmuşlardır. İmâm Suyûtî'nin bu bâbda rivâyeti var imiş. İstanbul'un fethine kadar gayr-i ma'lûm bir hâlde kalmışlar. Cemâl-i Halvetî veya Sünbül Sinân hazerâtı zamânında keşfen meydâna çıkarılmışlardır. Alârivâyetin Hz. Sünbül, irtihâlinde bu iki gevher-i ismetin ayak ucuna defnini vasıyyet buyurmuşladır.

/236/ Kütüb-i tevârîhde buna dâir îzâhât yoktur. Rivâyet ettiğim keyfiyyet ağızdan ağıza intikâl etmiş bir şeydir. Görünen şekildeki türbeyi Sultân Mahmûd Hân-ı sânî binâ eylemiş ve devr-i Abdülhamîd Hân-ı sânîde tezhîb olunmuştur. Kafesin etrâfında şu beyitler enzâr-ı kâriîne müsâdif olur:

Kafes yâ hû tehîdir sanma etrâfında bu câyın
Müşebbek âşiyân-ı tûtiyân-ı bâğ-ı cennetdir

Viren feyz ü şeref bu gül-sitân-ı cennet-âsâya
İki gül-gonca-i pâkîze gül-zâr-ı siyâdetdir

Şehîd-i Kerbelâ Sultân Hüseyn'in duhterânımdan[173]
İki sultân medfûn olduğu bunda rivâyetdir

Bu câya ihtirâmı Gâzi Hân Mahmûd-ı Adlî'nin
Delîl-i yümn ü tevfîki saâdetdir kerâmetdir

Bu câ-yı pâki tezyîn itmeden ol kutb-ı devrânın
Murâdı hânedân-ı Mefhar-ı kevneyne hürmetdir

O hâkân-ı kerâmet-şân u ârif şâh-ı âgâhın
Bu hıdmetde muvaffak olduğu bî-rayb u minnetdir

Ola sad-sâl ma'mûr u muammer taht-ı âlîde
Vücûd-ı lâzımü'l-mevcûdu Mevlâ'ya emânetdir

Bu kafesin dört köşesinde birer çeşme vardır. Susamış olanlar, bu çeşmelerden teskîn-i atşân ederler. Cum'a günleri, vakti gelmiş de yürüyemeyen çocukları, kısmeti zuhûr etmemiş kızları buraya getirirler; salâ verilirken bu kafesin etrâfında tavâf ettirirler. Kısmetli arayan kızlar, kapalı musluğu açar geçer. Dîgeri kapar, arkadaki açar. Hulâsa-i kelâm salâ verilinceye kadar bu hâl devâm ederdi. Musluğu açması tâliinin güşâde olmasına, suyun cereyânı ikbâlinin su gibi üzerine cârî olması temennîsine alâmettir.

Vaktiyle halkın bu yolda i'tikâdı pek kavî idi. Zamânımızda eskisi gibi rağbet yoktur. Kızlar şimdi ma'neviyyâttan ziyâde mâddiyyâta müteveccih olup, ekseriyyetle ve fesâd-ı ahlâk te'sîriyle âsitân-ı ehlu'llâh'dan rû-gerdân olmuşlardır. (اللهم اختم عواقبهم بالخير)[174]

173. Târîh ile tevfîk kabûl etmez.
174. Allâh'ım! Onların âkıbetlerini hayırla sonlandır." (H)

/237/ Resimde görünen kuru ağacın medâr-ı istinâdı olan binânın pencereleri üzerinde levhâlarda şu beyitler okunur:

Zihî şâh-ı rusül neslinden iki gevherîn-vâlâ
Hemîşe bu makâma rûhları oldu şeref-efzâ

Ne hoş gül-goncalar gül-zâr-ı cennetden açılmışdır
Bu sünbül-zâra bûy-efşân olmuş dû-melek-sîmâ

Hüseyn hazretleri duhterlerinden Fâtıma, Zeyneb[175]
Behişt-âsâ olur medfenleri câna ferah-bahşâ

İki sultân-ı zî-şân ile pîre istinâdından
Bu bir zencîrli servidir kıyâm üzre durur hâlâ

Görünür hoşk zâhirle olur bâtında tevhîdle
Kıyâm u hem-kuûd zikrin sanursun eylemiş ihyâ

Gül ü reyhân sünbül ya'ni kabrinden olur zâhir
Meşâmm-ı câm-ı uşşâkı utr-nâk eylemiş cânâ

Yüzün sür ravzasına hâkin al hem tûtiyâ eyle
Açıla çeşm-i cânın cânile hakkı ola bînâ

Gelür bu sünbül-istândan hemâra cân-ı uşşâka
Hemân rûhânî cismânî nice hâlet olur peydâ

Behey sûfî sakın devrân-ı pîri eyleme inkâr
Mukırr ol ism-i Hû'dan devre gir ol âşık-ı şeydâ

Melekler zikr-i Hak'la havl-i arşı oldular **"hâffîn"**
Oku nazm-ı celîlden âyet-i devrânı tafsîlâ

Bu dergâh-ı muallâya hele âdâb ile gir çık
Dolu ervâh-ı kudsiyyân ile hâlî değil hâşâ

Tarîk-ı Halvetî'nin âsitânıdır bu hânkâh (ki)
Şeb ü rûz menba'-ı feyz oldu Koca Mustafâ Paşa

175. Kat'iyyen yanlıştır.

Kabûle hemm-i erenler bu câda olalı mihmân
Okudum **Mesnevî** *her Cum'ada bâ-sırr-ı Mevlânâ*

Mesnevî-hân İlmî Efendi merhûmundur.

Bu görünen kuru servi ağacının üzerine zincîr dolanmıştır ki, ağaç **/238/** dalları kırılıp birinin başına düşmesin diye yapılmış, bir tedbîr-i ihtiyâtîden ibârettir. Bu zincîr münâsebetiyle beyne'n-nâs, "Zincîrli Servi" diye meşhûrdur.

Bunun hakkında pek çok rivâyetler vardır: Gûyâ Hz. Dâvûd (*aleyhi's-selâm*) zamânından kaldığı için i'tinâ edilmiş imiş. Hakîkatinden haber-dâr olmak için ricâl-i Sünbüliyye'den pek çok zevâta sordum. Onlar da bî-haberdirler. Bunun her hâlde bir aslı olacaktır.

Servi, o iki dürre-i ismetin baş ucuna rast gelir. Belki alâmet-i mahsûsa olmak üzere o zamân dikilmiştir. Ancak bunun binüçyüz senelik bir mes'ele olacağına göre, o kadar bir zamânda ağacın çürüyüp mahv olmadan durmasına akıl erdirilemez. Hele "Hz. Dâvûd (*aleyhi's-selâm*) zamânından kalma" denilmesi tamâmen efsânedir.

Dîger bir rivâyet var: Hz. Sünbül zamânında bu servi kurumamış. Cenâb-ı Pîr, bunun dibinde Hızır (*aleyhi's-selâm*) ile görüşmüş ve buna ta'zîmen ahlâf, alâ-tarîkı't-teberrük hüsn-i muhâfazasına i'tinâ edilmiş imiş. Bu rivâyet bir dereceye kadar mevki'-i kabûl bulur.

Ağaç, mürûr-ı zamân ile ziyâde meyl etmiş olduğundan, bundan otuz sene evvel meşe direkle tersîn olunmuş idi. 1340/(1922) senesinde, bir fırtınalı gecede ağacın yarısı yere düşmüş idi. Birkaç ay mukaddem, birazı daha kopmuş, düşmüştür.

Her zamânda her hakîkatı kayd u zabt etmenin ne büyük fâidesi olduğunu şu hâl dahi isbât eder. Âsitâne-i Sünbüliyye'de gelip geçen ricâlu'llâh, bahr-i tevhîdde müstağrak olduklarından, onların böyle şeylerle iştigâl-i vakt bulamamaları pek tabîî olup, ancak o âsitâneye râbıta-i muhabbetle merbût olanlar arasında bunu tedkîk ü kayd edenler bulunabilirlerdi. Şu hakîkat, ihmâlin kurbânı olmuş, bizlere mechûl kalmıştır. Öyle bir âsitânede hizmet-kâr ve oraya nisbetle pür-iftihâr olan bir zâtın, oradaki esrâr-ı hakâyıktan haber-dâr olamayarak birtakım efsânelere kendini peyrev etmesine de hayret edilmek îcâb eder.

Hânkâhın olduğu mahal hakkında ma'lûmât:

Kocamustafapaşa Câmi'-i şerîfi semâ'hânesinin olduğu mahal Hıristiyanlarca vaktiyle bir mevki'-i mukaddes imiş. "Ayos Andreas" nâmı verilir imiş. Bidâyeten burası câmie tahvîl edilmiş ise de Koca Mustafa Paşa merhûm bunu yıktırıp, yerine hâ-

len mevcûd binâyı yaptırmıştır. O zamân Şeyhü'l-İslâm bulunan Efdal-zâde /239/ Hamîdeddîn Efendi şu manzûme-i târîhiyyeyi söylemiştir:

إن فى العهد دولة السلطان
بايزيد المظفر الأعلى

عبده صاحب التقى الخير
مصطفى ذو المناقب الأعلى

قد بنى جامعاً لوجه الله
خالصاً لا بسمعة وريا

وقد اختار فيه للتاريخ
مسجدى أسس على التقوى[176]
895/(1490)

Aradan bir zamân geçtikte Ekmekçi-zâde Ahmed Paşa tarafından semâ'hânenin sağ tarafına câmi'-i şerîf kadar bir mahal ilâve ve binâ inşâ olunmuştur ki, 1000/(1592) târîhine müsâdifdir.

İdrîs-i Bitlîsî de şu târîhi söylemiştir:

هذه بقعة مباركة
أسست حسنه مبانيها

رتبت فى ظلال سلطان
ما رأى الدهر قط ثانيها

بايزيد أفاض مرحمته
كل قاض بها ودانيها

176. Muzaffer ve yüce sultan Bâyezîd devrinde, onun kölesi olan ve birçok menâkıbı bulunan, müttakî ve hayır sâhibi Mustafa, her türlü riyâdan uzak, sırf Allah rızâsı için bir câmi yaptırdı. Bu câminin yapımı için şu târihi söyledi: Benim mescidim takvâ üzere yapılmıştır. (H)

قد بناها وزيره صدقاً
أسهر اللفظة معانيها

مصطفى الخلق أصفى رتباً
لم تجد رتبتاً تدانيها

هاتف صاخ فى مورخها
رب أوصل ثواب بانيها [177]

Bu ebniye-i mübâreke teferruâtı zamân zamân müşrif-i harâb oldukca salâtîn-i Osmâniyye ta'mîr ve ihyâsına hasr-ı gayretten geri durmamışlardır.

Sultân Mahmûd ve Sultân Abdülmecîd zamânlarında mükemmelen ta'mîr olunduğu gibi, 1309/(1891-92) hareket-i arzında ziyâde rahne-dâr olduğundan, Sultân Abdülhamîd Hân-ı sânî tarafından mücedded denilecek derecede ihyâsına sarf-ı nakdîne-i himmet olunmuştur. Hânkâhın cidârındaki iki manzûme-i târîhiyye şöyledir:

Şehin-şâh-ı muazzam Hazret-i Sultân Mahmûd Hân
Kerâmet-pîşe hayr endîşe kutb-ı devlet-i dünyâ

Hilâfet tahtına zîver hakîkat milkine server
Tarîkat sırrına mazhar cihâna sâye-i Mevlâ

Tekâyâ vü zevâyâ sâyesinde olmada ma'mûr
İnâyâtı kulûb-ı ehl-i zikri kılmada ihyâ

/240/*Biri bu hânkâh-ı Mustafâ Paşa ki çokdandır*
Harâb idi yapıldı himmetiyle oldu pek a'lâ

Tarîk-ı Sünbülî'dir şâh-râh-ı gülşen-i tevhîd
Harîm-i sırr-ı pâk-i Hazret-i Sünbül budur ammâ

177. "Bu mübârek mekânın binâları ne güzel tesîs olunmuştur.
Burası sultanın gölgesinde döşenmiştir ki, asır, onun bir benzerini aslâ görmemiştir.
Bâyezîd, burada herkese merhâmetini göstermiştir.
Burayı sultanın veziri doğruluk üzere binâ etmiştir.
Bu Mustafa'nın ahlakı Hz. Peygamber'e benzer, onun bu derecesine ulaşacak kimse yoktur.
Bu binânın târihi için hâtiften bir ses geldi: Yâ Rab! Bunu yaptıranın sevâbını kendine ulaştır." (H)

Hevâ-yı Sünbülî'si feyz-i rahmetdir bu gül-zârın
Vezândır sû-be-sû enfâs-ı kudsiyye nesîm-âsâ

Durur bu bâğ-ı aşkın sâyesi zincîr ile beste
İder bir şemmesi böyle hezâr âzâdeyi şeydâ

Bu dergâh-ı şerîf oldukca Yâ Rab ma'bed-i İslâm
Cihâna kıble-gâh-ı hâcet olsun şâh-ı adl-ârâ

Buyurdu hıdmet-i inşâya Hüsrev bendesin me'mûr
Urur ser-asker-i mansûra destûr himem pîrâ

İki târîh çekdim ben de pertev silk-i imlâya
Olup gevher-şumâr-ı sübha-i manzûme-i ma'nâ

Makâm-ı ârifândır eyledi Mahmûd Hân inşâ
Sezâ bu zîb u ferre Hânkâh-ı Mustafâ Paşa

مقام عارفاندر ایلدی محمود خان انشا
سزا بو زیب ف وفره خانقاه مصطفی پاشا

* * *

Sezâ bey'at iderse dest-i iclâle tutup şâhân
Kerâmetle olur bak şevket ü şânı cihân-ârâ

Bu dergeh Bâyezîd Hân-ı Velî asrında yapıldı
Cemâl-i Halvetî'ye oldu akdem mesken ü me'vâ

Olup pîr-i tarîk nice dem irşâd idüp nâsı
Vefâtında makâmın eyledi Merkez Efendi câ

Sinân Efendi kim bu hânkâha şeyh oldukda
Anı Sultân Süleymân eyledi şeyhu'l-harem vâlâ

Alâeddîn Kirâmeddîn ü Adlî nâm mürşidler
Meşîhatle bu yerde kıldı üçler gibi isti'lâ

Cenâb-ı kutb Nûreddîn Efendi bin Alâeddîn
Olup altmışdokuz yıl bu mahalde şeyh-i müstesnâ

Bu câda sonra Hâşim ibn-i Hâşim ibn-i Hâşim'dir
İden vefk-ı müselles-veş meşîhat nüshasın imlâ

/241/*Şehen-şâh-ı cihânın sâyesinde Şeyh Râzî'dir*
Olan bu dergeh-i feyz-intimâda câ-nişîn hâlâ

Bu câye şeyh olan bunca zevât ervâhını Yâ Rab
Muîn kıl şâh-ı devrâna bi-câh-ı hâlet-i esmâ

Gül-i gülşen-serâ-yı saltanat Abdülmecîd Hân'a
Kılan bu hânkâh-ı Sünbülî zîbende vü ihyâ

Sene: 1264/(1848)

Hânkâh-ı şerîfin havlısı (avlusu) ortasında demir parmaklıkla ayrılmış bir kabir vardır. Burada alâ-rivâyetin ashâb-ı kirâmdan iki zât ve rivâyet-i uhrâya göre Hz. Câbir'in harem-i muhteremleri medfûndur. Ziyâret olunur. Şeyh için harem dâiresi ve pîş-kadem ve zâkir başı ve dedegân için müteaddid hücreler vardır. Ulu bir âsitânedir.

SÜNBÜLÎLER FASLI

/242/ CENÂB-I PÎR-İ DEST-GÎR YÛSUF SÜNBÜL SİNÂN

Ey mahrem-i esrâr-ı Hudâ Hazret-i Sünbül
Ey bülbül-i gül-zâr-ı bekâ Hazret-i Sünbül
Ey mahzen-i irfân u vefâ Hazret-i Sünbül
Ey derd-i mürîdâna devâ Hazret-i Sünbül

Hz. Sünbül nâm-ı latîfi yâd olundukça kalb-i fakîrânem ihtizâza gelir. Ezelî bir muhabbetin ebedî bir âşinâlığın mahsûlü olmak lâzım gelen bu hâlim lisân-ı kâl ile tasvîre sığmaz. A'mâk-ı rûhumdan kopup gelen sürûşân-ı aşk ile onu medh edebilmek için bahse nereden başlayacağımı ta'yînde ızhâr-ı âsâr-ı hayret ederim. İsmi gibi kendi de güzel, cismi gibi râyiha-i ma'neviyyesi bî-bedel olan o sultân-ı urefânın bâb-ı ihsânında boynunu bükmüş bir gedâyım. Nesîm-i feyzi her dakîka dil ü cânımı okşar. Onun şefkat ve kerem ve merhameti öz babanın şefkat ve kerem ve merhametinden kıyas kabûl etmeyecek derecede bâlâ-terdir.

Onun türbe-i latîfesini henüz kundakta iken başlayan ziyâretim sinnimin terakkîsi nisbetinde kalb-i dervîşânemde ne derin intibâ'lar bırakmış ki o muhteşem merkad-i mübârekinin azameti, o sandukanın ve siyâh destârlı tâc-ı münîfinin menkûş-ı hâtıra-i dâimem olan câzibe-dâr heybeti her gün, her dakîka pîş-gâh-ı hürmet ü hasretimde revnak-efzâdır.

Çocukluk hayâtında Sünbül isminden istidlâlen türbe pencersinin önünde iken içeriden sünbül kokusu gelecek diye koklar, hakîkaten sünbül kokusu alırdım. O hâl ne derece cânıma te'sîr etmiş ki, şeyhûhete teveccüh eden bu hâlimde bile o neş'e-i tufûliyyetin bakıyye-i âsârını görerek o kokudan hisse-mend oluyorum.

Meşâmm-ı cânımı ta'tîr iden bû-yı latîfindir
Serîr-i kalbime zînet viren cism-i şerîfindir
Hakâyık mülkünün kutb-ı ferîdi Hazret-i Sünbül
Bu abd-i ahkarı meftûn iden isr-i nazîfindir

Her ne zamân ziyâretini kasd etsem o dakîka hayâlât-ı latîfesi cânıma te'sîrini gösterir.

/243/ Ravza-i irfânına yaklaştıkca teheyyücât-ı kalbiyyem yüz gösterir, huzûr-ı saâdetine vuslatta kendimden geçerim. Vüs'at-i tasarrufiyle bu abd-i rû-siyâhını şeydâlık âleminden kurtarır. Selâmet-i huzûr ile neş'e-yâb eyler.

Ey kâfile-i hâfile-i tarîkat u hakîkatın serdâr-ı kerâmet-gerdârı Hz. Sünbül! Senin âşıkın, bende-i sâdıkın olan Vassâf-ı bî-evsâfına esrâr-ı feyzini ihsân et. Onu uluvv-ı himmetinle bu girdâb-ı mâ-sivâdan çek, kurtar. Zümre-i nâciye-i makbûleye idhâl et. Sen Hz. Vâhibü'l-âmâlin mergûbu, cenâb-ı risâlet-penâh-ı a'zamın makbûlü bir veliyy-i zî-şânsın, makâm-ı nâzdasın. Her sözün mazhar-ı hüsn-i kabûl olur. Bâb-ı in'âmına gelen bir fakîri reddetmek senin şânından değildir. (وأَحْسِن كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ)[178]

Destûr Yâ Hz. Pîr

Gavs-ı yektâ-yı zamândır Hazret-i Sünbül Sinân
Nûr-ı çeşm-i âşıkândır Hazret-i Sünbül Sinân

İlm-i zâhir ilm-i bâtın menbaı olmuş idi
Muktedâ-yı ins ü cândır Hazret-i Sünbül Sinân

Va'z u tefsîrde nazîrsiz âlim ü fâzıl idi
Mürşid-i hikmet-zebândır Hazret-i Sünbül Sinân

Merkad-i pâkinden envâr rû-nümâ olmakdadır
Rûşenâ-yı bahş-ı cândır Hazret-i Sünbül Sinân

Gel huzûr-ı pâkine ta'zîm ile âşık isen
Mültecâ-yı âşıkândır Hazret-i Sünbül Sinân

Bû-yı rûhâniyyeti uşşâkı mest itmekdedir
Sünbül-i bâğ-ı cinândır Hazret-i Sünbül Sinân

178. "Allâh'ın sana ihsân ettiği gibi sen de ihsân et... " 28. Kasas sûresi, 77. (H)

Gönlümü dâim füyûzıyla münevver eyliyor
Feyz-bahş-ı izz ü şândır Hazret-i Sünbül Sinân

Öyle bir pîre muhabbetle gönül oldu fahûr
Bir hayât-ı câvidândır Hazret-i Sünbül Sinân

Hâsılı bir mürşid-i irfân-penâh âlî-tebâr
Dest-gîr-i sâlikândır Hazret-i Sünbül Sinân

Âsitân-ı Sünbülî'nin oldu **Vassâf** *çâkeri*
Mürşid-i bî-çâregândır Hazret-i Sünbül Sinân

(Bu manzûme) Levha hâlinde türbe-i muazzama-i Hz. Sünbül'de âvihte-i mevki'-i ihtirâmdır. Cenâb-ı Hak cümlemizi mazhar-ı şefâatleri buyursun. Âmîn bi-hurmeti Nebiyyi'l-emîn.

Hz. Sünbül'ün terceme-i hâlinden bahs edelim:

/244/ Tarîkat bâğında bülbül, zikr ü tevhîd ile dâimâ eyleyen gulgul Hz. Şeyh Sünbül, meşâyıh-ı kirâm ve evliyâ-yı izâmdan bir zât-ı âlî-kadr olup, şu'be-i Halvetiyye'den olmak üzere Sünbülî tarîkının vâzıı ve pîr-i muhteremidir.

İsm-i âlîleri Yûsuf, pederleri Ali, onun pederi Kaya Bey'dir. Lakabları Zeyneddîn, şöhretleri ise Sünbül Sinân'dır. Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî, "Sinâneddîn" diye kayd etmiştir.

Maskat-ı re'sleri Merzifon'dur. İbtidâ-yı tahsîlleri Merzifon'dadır. Ba'dehû Isparta'ya gelip, Efdal-zâde'den ve sâir ulemâdan ulûm-ı âliye vü êliye tahsîl ile, ilm-i tefsîr ü hadîs taallüm etmiştir. **Şerh-i Mevâkıf**'ı ezberine alacak derecede erbâb-ı dehâ vü irfândan olduğunu âleme göstermeğe başlamıştı.

İstanbul'a geldiklerinde burada da tahsîle devâm ârzûsu üzerine medrese-nişîn olmuşlardır. Fakat hangi medresede oturdukları hakkında âsâr-ı eslâfda bir kayda dest-res olunamamıştır. Ancak İstanbul'da Samatya'da, Arapkuyusu nâm mevki'de Hacıhüseyin Ağa Câmi'-i şerîfinin bir odasında, alâ-rivâyetin, minberinin sağ tarafındaki köşede ikâmet ettikleri mütevâtirdir. Hattâ burası elyevm Sünbülî tekkesi hâlindedir ki, müşârünileyhin o hâtırasını te'yîd ve şahs-ı kıymet-dârına ta'zîm maksadıyla icrâ-yı âyîn-i tarîkata cilve-gâhdır. Fi'l-hakîka azîm rûhâniyyete mâlik bir mahall-i ferah-fezâdır.

Menâsıb-ı ilmiyyeye münhemik oldukları bir sırada tarîk-ı Halvetî'ye intisâb ile mâ-sivâdan i'râz buyurmuşlardır. Âtîde arz u tafsîl edeceğim vak'a üzerine Cemâl-ı

Halvetî hazretlerine intisâb edip, nice seneler mücâhedât ve riyâzât ile tasfiye-i bâtında bulunmuşlar ve zer-i sâfî olmuşlardır. Darb-hâne-i aşk-ı ilâhîde, onun nâmına sikke-i tarîkat basılmış, kutb-ı devrân olduğu âleme şâyi' olmuştur. Hz. Sünbül öyle bir sultân-ı zî-şân-ı ma'nevîdir.

Ma'rifet bâğı içre Şeyh Sünbül
Açılup olmuş idi san bir gül
Gül gibi arz idince ruh-sârın
Her gören olur idi hoş-bülbül

/245/ Hz. Sünbül, mukaddemleri tarîk-ı sûfîye mu'teriz ve müteacciblerden idi. Şeyhe sûret-i intisâbları ve "Sünbül" diye şöhret-yâb oluşları, pek güzel bir hâdisedir. Şöyle ki:

Cemâl-i Halvetî hazretlerinin ahıbbâsından bir zât Sünbül Efendi ile bir medresede bulunurlar imiş. Hz. Sünbül, arkadaşının sıkca sıkca bir şeyhin meclisine gittiğini gördükte, "*Acâib, sen böyle zelle-bend-i sûfîlerden ne ümmîd ediyor da gidiyorsun, biz de bilsek.*" diye latîfe yollu ta'rîzde bulunurlar imiş. Mukadderât-ı ilâhiyye, bir gün Hz. Sünbül, arkadaşıyla yolda giderlerken Cemâl-i Halvetî hazretlerine tesâdüf ederler. Hz. Sünbül, Hz. Cemâl'i ilk def'a gördüğünden, "*Bu zât kimdir?*" diye sormuş. Arkadaşı, "*İşte benim azîzim, şeyh-i âlî-himmetim budur.*" diye göstermiş idi.

Hz. Şeyh siyâh amâme sarmış, siyâh cübbe giymişlerdi. Onun câzibe-i hüsn-i cemâli, Hz. Sünbül'ü meczûb etmiş idi. Siyâh amâme, siyâh cübbe, dil-firîb bir sîmâ, câzibe-dâr bir vaz', Hz. Sünbül'de insilâb-ı ihtiyâra sebeb olmuştu. Meşhûr, "*İnkâr ikrârı müstelzimdir.*" Hz. Sünbül'de, o anda meyl ü muhabbet zuhûra geliverdi. "*Mahbûb-ı Hudâ olanı bir pîre çekerler.*" denilmesi ne büyük hakîkattir. İsti'dâd-ı ezelî îcâbıdır.

Hz Sünbül, arkadaşıyla Hz. Şeyh'in peşine düşerler. Meclis-i pür-enverlerinde hâzır olurlar. Esnâ-yı va'zda, lisân-ı hakâyık-beyânlarından zuhûr eden esrâr ile ferahyâb olmuş idi. Sevk-ı kelâm ile huzzâra hitâben Cenâb-ı Cemâl, "*Tâlib-i müstaiddi mürşide ister istemez vâsıl ve bir nazarla maksûdunu hâsıl eylerler.*" buyurup, Hz. Sünbül'e bir nazar eylemesiyle, derhâl dûçâr-ı vecd ü istiğrâk eder. Hz. Sünbül, dersin hitâmına kadar hâl-i mestîde kalır.

Ne nazardır o nazar toprağı altun eyler

O zamân Cemâl-i Halvetî hazretleri, huzzâra hitâben, "*Getürün benim münkir Sünbül'ümü, cübbesini ben kendi elimle giydereyim.*" buyurmasıyla, derhâl huzûr-ı Hz. Şeyh'e ihzâr olunmuştur.

Hz. Cemâl'in bu sözünden istidlâl olunur ki, Hz. Sünbül'de o ilk nazar netîcesi ne kadar şeydâlık zuhûr etmiş de, cübbesi üzerinden düşmüş; onu Cemâl-i Halvetî giydirmiştir. İşte "Sünbül" lakabı bu târîhden sonra alem oldu.

/246/ Huzûrda şeyhinin mübârek elini öpmüş ve arz-ı bey'at eylemiştir.

Ne bey'atdir bu bey'at kim bütün ins ü melek hayrân

O gece Hz. Sünbül, âlem-i menâmda, halk-ı âlem bir kuyunun başına toplanmışlar, kimi kendi kovasıyla kimi âharının muâvenetiyle su çıkarıyor. Hz. Sünbül de içmek murâd ediyor. Derhâl kuyunun suyu tereffu' eyliyor. Kovaya ihtiyâc husûle gelmeden kana kana su içiyor görür. Ale's-sabâh, huzûr-ı şeyhe varır. Bu rü'yâyı arz edince, "*A benim Sünbül'üm füyûzât-ı ilâhiyyeyi başkaları birçok mihen ü meşekkatle ele getiriyor. Halbuki size kolaylıkla müyesser olmuş. Bu hâli niçin meydâna çıkarmıyorsun?*" buyurmasıyla, artık Hz. Sünbül, menâsıb-ı dünyâ meylinden kat'iyyen rû-gerdân olup, öyle bir deryâ-yı mücâhedeye daldı ki, netîcesinde:

Riyâzetle olup ma'nâya vâsıl
Murâdı her ne ise oldu hâsıl

sırrını buldular. Şeyhiyle artık, (لحمك لحمی جسمك جسمی)[179] sırrı nümâyân oldu. Şeyhi Hz. Sünbül'ün hücresine gelir, müşkili oldukca halleylerdi ve "*Mevlânâ, bizi bu gece uyutmadın.*" diye mülâtefe buyururlardı.

Reviş-i hâlden, Hz. Sünbül'ün bu sıralarda Kocamustafapaşa Hânkâhı'na zînetfezâ oldukları istidlâl olunur.

Üç sene mücâhedât-ı azîmede bulundular. Dördüncü senesinde sırr-ı Muhammedî kendilerinde de tecellîye başladı, nâil-i hilâfet oldular. Hz. Şeyh, "*Başkalarının kırk senede elde edeceği kemâli, Sünbül'üm üç senede ele getirdi.*" diye, mübâhât buyururlar imiş.

Gülşen-i halvet-sarâyın bülbülü Sünbül Sinân
Gül-sitân-ı vahdetin ahmer gülü Sünbül Sinân

Âlem-i âfâkdan geçmiş taayyün eylemiş
Hâle-i bedr-i velâyetdir celî Sünbül Sinân

179. "Senin vücûdunun eti etim gibidir, cismin de cismim gibi." (H)

Ravza-i anber-şemîminden kerâmet müsteşem
Veche-i nûr-ı hidâyet kâkülü Sünbül Sinân

Ehl-i zevke câ-be-câ hân-ı nevâli münbasıt
Bâreka'llâh mazhar-ı sırr-ı Alî Sünbül Sinân

Teşnegâna su gibi cârî zülâl-i himmeti
Mürdegâna cân virir feyz-i velî Sünbül Sinân

Çâresiziz bizlere muhtâc-ı lutfuz el-meded
Sâye-pîrâ-yı tarîk-ı Sünbülî Sünbül Sinân

/247/ Hz. Sünbül, şeyhinin emri üzerine neşr-i tarîk için Mısır'a azîmet ve müddet-i medîde ikâmetle nice cânlar uyandırmış ve ulemâ-yı Mısr'ın hürmet ü ihtirâmına mazhar olmuş idi. Bu esnâda Cemâl-i Halvetî hazretleri hacca niyyet eylediği cihetle, Hz. Sünbül'ü İstanbul'a celb ile, kerîmeleri Safiye Hâtûn'u[180] tezvîc ederek, kesb-i sıhriyyet etmiş ve postuna ik'âd ile, kendisi Hicâz'a âzim olmuştur ki, 899 sene-i hicriyyesine (1494) müsâdifdir. Sinn-i şerîfleri otuza bâliğ idi.

Velâdetleri, bir eserde 866/(1462) gösterilmiş ise de, 869/(1464-65) olmak lâzım gelir.

Dîger bir rivâyete göre, Cemâl-i Halvetî hazretleri, Hz. Sünbül'ü İstanbul'dan Şam'a davet etmiş ve Şam'a muvâsaletinde şeyhi irtihâl eylediğinden mülâkât nasîb olmamıştır. Hz. Sünbül, yalnız olarak ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak olarak İstanbul'a avdet buyurmuşlardır.

İstanbul'da Kocamustafapaşa Hânkâhı'nda tamâm otuzüç sene seccâde-nişîn-i reşâdet olup, âhir-i ömürlerine kadar neşr-i feyz ederek şöhreti âfâkı tutmuştur. Onsekiz sene arkasını yere koyup, yatmamış, o mertebe mücâhedede bulunmuştur. Gülistân-ı irfânda onun gibi bir gül yetişmemiştir.

Ömer-meşreb, kavî-mezheb, celâli gâlib, ehl-i salâbet ü celâlet bir zât-ı âlî-kadr idi. Salât-ı navâfile riâyeti şedîd olup, sünen-i seniyye-i Muhammediyye'ye mütâbeatte azm-i kavî sâhibi idi. Çile-hânesi el'ân hüsn-i muhâfaza edilmiştir. Azîm rûhâniyyet vardır. Meydân-ı mübâhesede karşısına kimse çıkamazdı. Asrında şeyhlerin sultânı olduğu gibi, dünyâya aslâ i'tibâr etmez, fukarâ gayretini çeker, mücâhede ve müşâhededen telezzüz eyler idi.

180. "Hâtûn" Türkce "katun"dan muharrefdir. Moğolcadan alınmıştır. Elyevm, "kadın" imlâsıyla yazılmaktadır. "Hanım" demektir. "Hanım" ta'bîri sonraları kullanılmıştır.

Kendileri ehl-i devrân u semâ' idi. "*Her ne vakit semâa gelseler, câmi'-i şerîfin kubbesinin ma'nen ref' olup, semâda melâike-i kirâmın devrânlarını, ehl-i kemâl müşâhede ederlerdi.*" diye Seyyid Seyfullâh Efendi hazretleri, **Câmiu'l-Avârif**'inde yazıyor.

Şâire Leylâ Hanım'ın **Dîvân**'ından:

el-Emân üftâdegâna eyle lutfun râyegân
Kıl meded bî-çâreyim Yâ Hazret-i Sünbül Sinân
Dergehinden kesb-i feyz itsün gürûh-ı âşıkân
Kıl meded bî-çâreyim Yâ Hazret-i Sünbül Sinân

Pek perîşân oldu ahvâlim dil-i gümrâh ile
Geçmesün bî-hûde ömrüm bu figân u âh ile
Halka-i tevhîde ilhâk eyle zikru'llâh ile
Kıl meded bî-çâreyim Yâ Hazret-i Sünbül Sinân

Dergehindir hâlini züvvâr takdîr eylesün
Himmetin şâhâ dil-i vîrânı ta'mîr eylesün
Bû-yı enfâsın dimâğ-ı cânı ta'tîr eylesün
Kıl meded bî-çâreyim Yâ Hazret-i Sünbül Sinân

Hâk-pâ-yı Mevlevî'yim gelmişim dergâhına
Eylerim Molla Celâl'in aşkına lutfun recâ
İltimâsım itme red ey Sünbül-i bâğ-ı vefâ
Kıl meded bî-çâreyim Yâ Hazret-i Sünbül Sinân

Mazhar itmek lutfuna bir iş mi abd-i ahkarı
Himmetin ihyâ ider **Leylâ** *gibi bin kem-teri*
Sünbül-i bâğ-ı hakîkat Halvetîler serveri
Kıl meded bî-çâreyim Yâ Hazret-i Sünbül Sinân

/248/ Müddet-i meşîhatleri otuzüç sene olup, onbeş senesi Sultân Bâyezîd-i sânî, sekiz senesi Yavuz Sultân Selîm ve on senesi Kânûnî Sultân Süleymân zamân-ı saltanatına müsâdif olup, her üç pâdişâhın fevka'l-âde hürmet ü muhabbetini görmüş, her biri Cenâb-ı Şeyh'in ziyâretine şitâbân olmuştur.

Lemezât nâm eser-i kadîmde mütâlaa eylemiştim:

Sultân Selîm taht-ı Osmânî'ye câlis oldukta, Bursa'da defîn-i hâk-i gufrân olan ecdâd-ı izâmını ziyâret ârzûsuyla ol cânibe sefer etmiştir. Maiyyetinde Sadrazam Ko-

ca Mustafa Paşa'yı bulundurup, bir gün türbeleri ziyâret sırasında Sultân Cem'in türbesine dâhil olduğu zamân, "*Amucam Sultân Cem'i bi-gayr-i hakkın tesmîm ettin.*" diye paşaya gazab edip, derhâl i'dâm ettirmişlerdir.

Koca Mustafa Paşa, efrenciyyü'l-asldır. Sultân Bâyezîd-i sânînin hâs bendelerinden idi. Fâtih Sultân Mehmed'in oğlu ve Sultân Bâyezîd'in birâderi "*Sultân Cem, bir gün olur saltanatı benim elimden alır.*" diye Bâyezîd'in nazar-ı istirkâbına uğrayıp, bunu tesmîm ile izâle-i vücûduna karâr verir. Roma'da ihtiyâr-ı uzlet eden zavallı Sultân Cem'in ol sûretle izâle-i vücûdu maksadıyla emîn-i hâssı olan Koca Mustafa Paşa'yı Roma'ya i'zâm eder. Sahâif-i tevârîhde an'anesiyle mezkûr olan bu mes'elenin burada yeri yoktur.

Paşa, (Roma'ya) gider, o hizmeti görür; mazlûm Cem'in sebeb-i şehâdeti olur. Sultân Selîm, amcası Sultân Cem'in uluvv-i ka'b u kemâlâtına, âlem-i edebiyyâtta mevki'-i mümtâzına, dûçâr olduğu felâketin derecâtına karşı kalbinde pek ziyâde hisler taşıdığından Koca Mustafa Paşa'yı i'dâm etmesi, o mel'aneti ihtiyârına karşı bir cezâ-yı ilâhîden başka bir şey değildir. (لافاعل إلا الله)[181] sırrının zuhûrudur.

Koca Mustafa Paşa, Roma'dan avdetinde hıdmet-i menhûsesine mükâfeten rütbe-i vezâretle Rumeli Eyâleti'ne nasb olunmuş ve 917/(1511)'de Hersek-zâde Ahmed Paşa yerine mesned-i sadârete ta'yîn kılınmıştır. Yavuz Sultân Selîm, cülûslarında onu mevki'-i sadârette ibkâ eylemiş ise de, Şehzâde Ahmed Hân ile muhâbere ve münâsebeti olduğu nezd-i pâdişâhîde tahakkuk etmekle Bursa'ya nefy olunarak bu sırada pâdişâhın maiyyetinde türbelerin ziyâretinde bulunmuştur. Sultân Selîm, Sultân Cem'in tesmîmi mes'elesini vesîle ile i'dâm ettirmiş idi. Bursa'da Pınarbaşı Kabristânı'nda medfûndur. İrtihâli 919/(1513) târîhine müsâdifdir. **/249/** Hânkâh-ı Hz. Sünbül'ün bânîsi olmakla berâber, Bursa'da Kalender-hâne civârında bir câmi'-i şerîfle bir medrese binâ eylemiştir. Sâir hayrât u hasenâtı vardır.

İstanbul'a avdet eden Sultân Selîm, Koca Mustafa Paşa'nın inşâ-kerdesi olan imâret ve câmiin esâsından tahrîb edilmesi gibi, gayz ü hiddetini izâle edemeyecek emirler vermiştir.

Hz. Sünbül, bu sırada Kocamustafapaşa Hânkâhı'nda irşâd-ı ibâd ile meşgûl idi. Câmi' denilen tevhîd-hâne, ehl-i zikre cilve-gâh idi. Emr-i pâdişâhîyi yerine getirmek üzere buraya gelenler, Hz. Sünbül'ün heybet ü rûhâniyyetinden, birşey yapmağa muvaffak olamadan avdet ettiler. Bu hâl pâdişâhın mesmûu oldukta, hiddetlerinin bir kat daha feverânını mûcib olup, bi'z-zât kendileri gidüp, vâkıf-ı hakîkat olmağa karâr verdiler. Keyfiyyet Hz. Sünbül'e ismâ' olunur.

181. "Her şeyi ancak Allâh yapar. " (H)

Hz. Sünbül, siyâh sarık sararlar, kemâl-i edeb ü ta'zîm ile Hz. Pâdişah'ı istikbâle çıkarlar. Karşı karşıya geldikleri zamân nazar-ı yek-dîgerine mün'atıf olur. Pâdişâha bir hâl gelir. Ne maksadla oraya şitâbân olduğunu unutur. Hz. Sünbül'ün hâli ma'nevîsi ona te'sîr eder, nasıl ızhâr-ı muhabbet edeceğini ta'yînde ızhâr-ı hayret eyler, Ba'de'l-musâfaha hânkâhı teşrîfe rağbet buyururlar. Hz. Sünbül'ün bezm-i sohbetinden lezzet-yâb olur. Cenâb-ı Sünbül bir münâsebet getirerek, "*Pâdişâhların ahdi yerini bulmak lâzımdır. Maksad-ı şâhâneniz husûle gelmek üzere, hiç olmazsa medrese odalarının ocaklarının tepeleri hedm ettirilsin.*" diye arz-ı hâl edince, Hz. Pâdişâh, Cenâb-ı Şeyh'in bu derece-i siyâset ü kiyâsetine meftûn ve hâlinden cidden memnûn olup, derhâl arkasındaki sûf kaplı samur kürkünü çıkarıp, Hz. Sünbül'e kendi eliyle giydirmiştir. Maiyyet-i pâdişâhîde bulunanlar bu hâle şaştılar, kaldılar. Şiddet ü hiddetine, metânet-i azmine nazaran, tamâmen zıddı bir hâlin zuhûrunu görenlerden ve nedîmlerden biri, cür'etle istîzâhda bulununca, Hz. Pâdişâh, "*Şeyhin iki tarafında arslanlarla iki adam duruyor gördüm. Havf u hicâb husûle geldi.*" buyurmuşlardır.

Yine menkûldür ki, Sultân Selîm, Şam'da bulunduğu zamân Câmi'-i Emeviyye'de bir mu'tekif /250/ zâta müsâdif oldular. Sohbet ettiler. Mazanne-i kirâmdan ve mutasarrıfînden olan o zât, Mısır fethini tebşîr eyledi. Kutb-ı zamâna mülâkî kıldı. Vedâ' sırasında, "*Acabâ İstanbul'da da bu mertebede kimse var mıdır?*" diye gönüllerinden geçirince, "*İstanbul'da Sünbül Sinân vardır, gaflet olunmasın.*" diye pâdişâhı merâktan kurtarmışlardır.

Hz. Pâdişâh, Mısır fethinden avdetinde İstanbul'da Hz. Sünbül'ün ziyâretlerine şitâbân olduklarında Hz. Şeyh, keşf-i râz ederek, "*Şam'daki şeyhin beyân eylediği Sinân duâcıları bu âcizinizdir.*" buyurunca, vak'a pâdişâhın hâtırına gelmiş, bir kat daha hürmetini artırmıştır. Enfâs-ı kudsiyylerinden istifâza buyurmuşlardır.

Sultân Süleymân-ı Kânûnî dahi hürmette kusûr etmemiştir. Beynehumâda çok sohbetler, muhabbetler cereyân eylemiştir.

Hz. Sünbül, cum'a günleri ba'zan Fâtih, ba'zan Ayasofya cevâmi'-i şerîfesinde va'z eder ve ba'de'l-va'z müstemiîn ile zikru'llâh edip, devrân bile eylerler imiş. Gürûh-ı müteassıbîn bu hâli çekemediler. İ'tirâza başladılar. Husûsiyle içlerinden ve ulemâdan Sarıgezer ve Muslihuddîn nâm zâtlar, bunu men'e kalkıştılar. Ulemâ iki fırka oldu. Bir kısmı Hz. Şeyh'e taraf-dâr, dîger kısmı aleyh-dâr ve garaz-kâr olmuştur. Hattâ müftiyü's-sekaleyn İbn-i Kemâl hazretleri bile dervîşlerin semâına bir şey demeyip, mebhût u mütehayyir olduklarından, Hz. Sünbül, bir kerâmet-i mahsûsasıyla müşârünileyhi ilzâm buyurmuşlardır.

Yine **Lemezât**'ta muharrerdir:

Birisi İbn-i Kemâl'den bir garîb iş için istiftâ eyler. İbn-i Kemâl, birçok tetebbuâtta bulunur, fetvâ veremez. Daha doğrusu fetvâ vermeğe bir giriz-gâh-ı şer'î bulamaz. Biraz sonra tazyîk edildiğinden hâl-i ıztırâbda kalır. Bir gün tecdîd-i vudû' için halâya gittiğinde mes'ele feth olmasıyla sevincinden üç def'a halâda semâ' eylemiştir. Bu hâline tabîî kendinden başka kimse vâkıf değildir. İstenilen fetvâya bir giriz-gâh bulamamak, mütebahhir geçinen bir âlim için pek ağır bir mes'ele idi. Sevinmesi izzet-i nefsi nokta-i nazarından tabîî idi.

Hz. Sünbül, kuvvet-i mükâşefe ile bu hâle muttali' olduğundan, derhâl hâne-i Şeyhü'l-İslâmî'ye **/251/** giderek, "*Semâ' helâl midir, harâm mıdır?*" diye suâl etmişler. Onlar, "*Mubâh değildir demek semtine zâhib olanlardanız.*" demeleriyle, Hz. Sünbül, sırran kulaklarına eğilip, "*Umûr-ı dünyeviyye için bir mes'elenin fethinde bî-tereddüd semâ' etmek câiz ola ve buna mecbûriyyet husûle gele de, fukarâ-yı bâbu'llâh'ın merâtib-i uhreviyye husûlünde tahammül edememelerinin netîcesi, onlar ma'zûren semâ'-ı devrân ederlerse, onu kabûl etmemek şart-ı insâf değildir, zannederim.*" diye işrâk-ı zamâyir buyurmuşlardır.

İbn-i Kemâl, mebhût u mütehayyir olarak, bir daha sûfiyyûna dahl etmeyip, her işlerine kâil olmuşlar ve hattâ Hz. Sünbül'ün meclis-i sohbetinden ayrılmamışlardır. Hattâ Cenâb-ı Sünbül'ün âlem-i cemâle intikâlinde kemâl-i teessüründen bir kasîde söyleyip, el'ân çini levha hâlinde, türbelerinin muvâcehe penceresinin sol tarafında âvîhte-i mevki'-i ihtirâmdır.

Muârızlar semâın gayr-i câiz olduğuna dâir İbn-i Kemâl'den sûret-i mutlakada fetvâ istemişler; hattâ semâın bid'at ve hurmetine dâir fetvâ müsveddesi yazıp İbn-i Kemâl'e takdîm ile, bunun tasdîki için musır olmuşlardır. Hz. Sünbül, bunu haber alınca aslâ müteessir olmayıp, "*Hz. Fahr-i âlemin bir tebşîriyle biz onlara gâlib geleceğiz.*" diye, mürîdân ve muhibbânını mübeşşer eylemişlerdi.

İbn-i Kemâl, onların yazıp, berây-ı tasdîk kendine tevdî' ettikleri fetvâ sûretini amâmesinin arasına sokup, sabâh namâzını edâ kasdıyla câmi'-i şerîfe gider. Ba'de edâ-yı salât, Şeyh Hacı Mahmûd Efendi isminde bir zât, İbn-i Kemâl'in yanına sokularak, taraf-ı celîl-i nebevîden ba'zı şeyler teblîğine me'mûr olduğunu bildirince İbn-i Kemâl hazretleri, hemân ta'zîmât-ı mahsûsa ile önünü kavuşturup, "*Ne emir buyurdular?*" suâline karşı, "*Bizim tarîkatımızla ulemâ-yı şerîatımız arasında nifâk u şikâk edenlere i'timâd sezâ değildir. Ulemâya elyak olan onlara eşfak olmaktır. Eğer rızâmızı râcî ve iki âlemde nâcî olmak isterlerse ol fetvâdan ve ol sevdâdan vaz geçsinler.*" buyurdular demesiyle, İbn-i Kamâl, "*Emr onlarındır.*" diyerek nev'an bu sözün sıhhatine burhân göstermesini Şeyh Hacı Mahmûd Efendi'den taleb edince, "*Evet, bu bizim hâtırımıza*

geldi, nişâne istedim. 'Sana burhân ve onlara sebeb-i îkân olmağa nişân, ol fetvâ, amâmesinin önünde sokuludur, kendi elinle al.' buyurdular." diyerek İbn-i Kemâl'in sarığının pîşinden eliyle fetvâyı çıkarıverince, **/252/** bir gün İbn-i Kemâl hazretleri her iki tarafı da'vet ile musâfaha ettirmişlerdir.

Esâsen bu vak'adan evvel Fâtih Câmi'-i şerîfinde bir cem'iyyet-i azîme teşekkül edip, Hz. Sünbül da'vet olunmağla cereyân eden mübâhasede delâil-i muknia serdiyle cümle muârızları iskât eylemişlerdi.

Bunun üzerine Hz. Sünbül, semâ' ve devrânın hak olduğuna dâir, **Risâle-i Tahkîkîyye** nâmıyla bir eser yazıp cümle ulemâ ve sulehâya ve bâ-husûs İbn-i Kemâl hazretlerine imzâ ve tasdîk ettirmişlerdir. Bu eserin aslı bir harîkte yanmış imiş. Sûretleri Fâtih'de Millet Kütüphânesi'nde ve Vefâ'da Âtıfbey Kütüphânesi'nde vardır. Arapça yazılmıştır. Tercümeleri de vardır. Vefâ'da Âtıfbey Kütüphânesi'nde, tasavvuf kısmında, **Risâle-i Türkiyye li-Hz. Sünbül Efendi** diye, 1398 numarada bir eser gördüm. Mütâlaa ettim. Devrân ve raks hakkında olup, **Risâle-i Tahkîkıyye** tercümesi olduğunu anladım. 1028/(1619)'de yazılmıştır. Kim tercüme etmiş mechûldür.

(Risâle-i Tahkîkıyye'nin) mukaddimesiyle nihâyetini teberrüken nakl ediyorum:

الْحَمْدُ للّه الَّذي هَدَانَا لِهـذَا وَمَا كُنَّا لنَهْتَدِيَ لَوْلا أنْ هَدَانَا اللّه؛ والصلاة والسلام على خير خلقه محمد الذى سيهدى إلى الحق بهداية الله وعلى آله وصحبه والهادين المهتدين بعناية الله؛ والدعاء التام على الدوام لسلطان السلاطين سلطان البرين والبحرين سلطان سليمان بن سلطان سليم خان سلمه الله فى الدارين ولوزرائه وعلمائه وصلحائه وأعوانه وأنصاره على عدله وإنصافه، آمين. يا رب العالمين ويا مُجيب السائلين.

أما بعد: فإن بعض الطلبة والأحباب من الخلصان اللإخوان والأصحاب لما طال ما سألونى أن بعض شبه الفتا مانعين سلوك السالكين الواصلين، فأجبت مستعيناً بالله ومعتصماً بكتاب الله ومستمداً من سنن رسول الله عليه السلام.[182]

182. "Hamd, bizi buna eriştiren Allah'a mahsustur. Eğer Allah'ın bizi hidâyete eriştirmesi olmasaydı, hidâyete ermiş olamazdık (7. A'râf sûresi, 43). Salât ü selâm, Allah'ın hidâyetiyle en çok sevdiğim zât olan ve mahlûkâtın en hayırlısı bulunan Hz. Muhammed (aleyhi's-selâm)'a, onun âline, ashâbına ve Allah'ın inâyetiyle hidâyet üzere bulunan herkese olsun. Duâmız ise karaların ve denizlerin sultânı olan, Sultân Selîm'in Sultân Süleyman'a, onun vezirlerine, âlimlerine, sâlih zâtlara,, onun adâletle hükmetmesine yardımcı olanlar içindir.
Hâlis ihvânımızdan bazı dostlarımız ve bazı tâlipler, bize şöyle bir soru sordular: Bazı gençler, tasavvufa sülûk edenlere mâni olunmasını istiyorlar ne dersiniz? Ben de bunun üzerine Cenâb-ı Hak'tan yardım talep ederek, O'nun kitâbına istinâden ve Rasûlünün sünnetinden istimdâd ederek şöyle cevap verdim....." (H)

ثم اعلم أنه إذا نقل إلينا إجماع الصحابة بإجماع كل عصر على نقله كان كما نقل الحديث المتواتر ويكفر جاحده؛ وإذا نقل إلينا بالشهرة أو بالآحاد بأن يروى ثقة أن الصحابة أجمعوا على ذلك كنقل السنة بالشهرة أو بالآحاد فيوجب العمل دون العلم فلايكفر جاحده فيقدم على القياس تمت الرسالة التحقيقية فى طريق الصوفية.[183]

Türkçe **Risâletü'l-Etvâr**'ı da vardır.

İbn-i Kemâl hazretlerinin fetvâları sûreti Âtıfbey Kütüphânesi'nde manzûr-ı fakîrânem olmuş idi. Hâtırımda kaldığına göre, **Risâle-i Tahkîkıyye fî-Sırrı'd-Devrân Tercümesi** kabında muharrerdir.

Mesnevî-i şerîfin onsekiz beyitine şerhi olup, elyevm Yenikapı Mevlevîhânesi'nde hatt-ı mübârekleriyle muharrer nüshası mahfûzdur. Sultân Selîm Câmi'-i şerîfinin hitâm-ı inşâsını müteâkib icrâ olunan resm-i güşâdında Hz. Pâdişâh'ın ârzûsu üzerine Hz. Sünbül, teberrüken kürsîye çıkarak **/253/** va'z buyurduklarını, **Gülşen-i Meşâyıh-ı Salâtîn** nâm eserde okudum.

Hz. Sünbül, zamân-ı âlîlerinde her hafta hânkâh-ı feyz-penâhlarında zikr-i şerîf meclisine yetişemezler imiş. Çünkü, bâlâda yazdığım vechile, Fâtih ve Ayasofya Câmi'lerinde ba'de-edâ-yı salât'ı-cum'a va'z buyurduklarından, hânkâhda ayda bir def'a isbât-ı vücûd ederlermiş. Bu sebeble meşâyıh-ı Sünbüliyye'de sünnet-i pîr olmuştur. Ayda bir çıkarlar, pîş-kadem olan zât zikr-i şerîf meclisini idâre eder.

Ba'zan düşünürüm, o meydân-ı aşkta Hz. Sünbül, Hz. Merkez, Hz. Şeyh Ya'kûb, Hz. Şeyh Hayreddîn-i Tokâdî, Hz. Şeyh Muhammed Üftâde, hepsi birer hizmette bulunurlar. O devrân ne devrândır, o hâlât ne zevk-âver vâkıâttır. Ehl-i keşf neler görmüşler. "*Neler seyr eyledi bîdâr olanlar.*" Bu teemmülât netîcesinde kalb-i fakîrânem ihtizâza geldi.

Tarîk-ı Halvetiyye'de zikre mübâşeretten evvel sûre-i Mülk okumak âdettir. Bidâyeten Hz. Sünbül'de bu âdete riâyet olunurmuş. Ba'dehû kuûden zikr olunur. Sonra devrâna kalkılır imiş. Bir Cum'a günü Hz. Sünbül, tevhîd-hâneye kadem-zen oldukları ve sûre-i Mülk kırâatine mübâşeret olunacağı zamân, onların çeşm-i hakîkatbînleri görmüş ki, nûr-i Cemâl-i Mevlâ aleyhi ekmelü't-tahâyâ efendimiz hazretleri, tevhîd-hâneyi teşrîfe tenezzül buyuruyorlar. Hz. Sünbül, bu hâli görünce derhâl otur-

183. "Şöyle bil ki: Bize sahâbenin icmâı, naklinde her asrın icmâı ile nakledildiğinde bu mütevâtır hadîsin nakli gibidir ki, inkâr eden tekfîr edilir. Fakat eğer bize meşhûr bir yol ile yahut sika râvîlerin, "Sahâbe şu konuda icmâ ettiler." şeklinde rivâyet edilmesi hâlinde ise bu, ilmi değil, sâdece ameli gerekli kılar. Bunun inkâr eden ise tekfîr olunmaz. Ancak (bu tür haberler de) kıyâsa takdîm edilir." (H)

dukları yerden kıyâm ile, cehren salât ü selâm getirmeğe başlamışlardır. Onun bu hâlini görenler de ona peyrev olmuşlardır. İşte o zamândan beri Sünbülî âyînine bu sûretle mübâşeret âdet olmuştur. Hakîkati budur.

Hz. Sünbül, ba'zan ihtifâ edip halvet-güzîn olurlardı. Odalarında önüne perde çekerler imiş. Sebebini suâl etmişler, "*Ervâh-ı enbiyâ vü evliyâ temessül edip odamın içine doluyorlar. Onların arasında oturmağa hicâb ediyorum. Bu sebebe mebnî perde çekiyorum.*" cevâbını vermişlerdir.

Hz. Sünbül, nevâfile çok riâyet buyururlardı. Berât ve Muharremin onuncu geceleri yüzer rek'at namâz kılarlar imiş. Bu sünnetleri el-ân bâkîdir. **/254/** Muharremin onuncu günü Haseneyn-i ahseneyn rûhu için su sebîl ederler imiş. Bu âdet el'ân bâkîdir.

Aşr-ı Muharremde âşûrâ tabh olunur, fukarâ it'âm edilir, gecesi nâfile namâz kılınır, ibâdet olunur. Ertesi günü sabâhleyin, sünnet-i pîr olarak şeyh efendi hammâma gider, mürîdânı da hâzır bulunur, cümleten iğtisâl ederler. Hz. Sünbül zamânından beri her sene devr olunan sudan kurnaya dökülür. Mürîdân sıra ile şeyhin huzûrundan geçerler. Şeyh efendi her birinin başından birer tas su döker. Hamâm merâsimi âdetâ alay tarzındadır. O gün öğle namâzını müteâkib dört rek'at hasmâ namâzı[184] cemâatle edâ olunur. Ba'dehû umûm meşâyıh-ı turuk-ı aliyye huzûruyla icrâ-yı âyîn-i tarîkat yapılır. Yazıcı-zâde hazretlerinin inşâd eylediği mersiyye okunur, hatm-i şerîf indirilir. Duâ edilir. Hânkâhda su dağıtılır, herkes şişe getirir, su alır, merzâya içirirler.

Aşr-ı Muharremü'l-harâma tesâdüf eden gün Hz. Sünbül'ün âdetâ bir yevm-i mahsûsu gibidir. Bu âdet-i memdûha-i müstahsene el'ân bâkîdir, tamâmiyle riâyet olunur.

İşte Hz. Sünbül, talebelik hayatında tarîkat-ı aliyyeye muârız ve şiddetle münkir iken, sonra teslîmiyyet-i hakîkıyye göstermesine mukâbil, Cenâb-ı Vâhibü'l-âmâl, onu pîr-i tarîkat mertebesine is'âd ve dörtyüz senedir makâm-ı mübârekini ehl-i zikre cilve-gâh edip, kabr-i enverlerini matâf-ı ins ü cân eyledi. (ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ)[185]

184. Ulemâ-yı rüsûmdan çoğu bu salât-ı hasmâ'nın aslını tedkîk edemediğinden mu'teriz bulunurlar. Halbuki Müstakîm-zâde hazretlerinin **Tahkîku't-Teslîm** nâm eserinde deniliyor ki: **Mefâtîhu'l-Cinân**'da, **Evdahü's-Sübül**'de ve **Şerh-i Şir'a**'da, Seyyid Ali-zâde ve sâir müellifîn yazarlar: Yevm-i mahşerde hasımlarına Hak teâlânın rızâsı için bir âşûrâ günü dört rek'at namâz kılsa ilk rek'atta ba'de'l-Fâtiha onbir sûre-i İhlâs ve ikincide ba'de'l-Fâtiha bir kerre sûre-i Kâfirûn ve onbir kerre yine İhlâs ve üçüncüde ba'de'l-Fâtiha bir kere sûre-i Tekâsür, onbir İhlâs ve dördüncüde ba'de'l-Fâtiha Âyete'l-Kürsî ve yirmibeş İhlâs sûresi zammeylese, ahvâl-i kabrden tahlîs ve husemâsını rûz-ı mahşerde rızâlandıra.

185. "Bu, Allâh'ın dilediğine verdiği fazlıdır." 57. Hadîd sûresi, 21. (H)

Sinn-i şerîfleri, bir rivâyette yetmiş, bir rivâyette altmışyediye resîde olduğu bir çağda, bâğ-ı fenâdan ravza-i rıdvâna revân oldular ki, 936/(1529) senesine müsâdifdir. Şehr-i Muharremde bir Pazartesi gece terk-i âlem-i dünyâ buyurdular. Na'ş-ı mübârekleri, Fâtih Câmi'-i şerîfine nakl olunmuş ve o zamânın âdeti mûcibince salâ verilerek âleme i'lân edilmiştir. Şeyhü'l-İslâm İbn-i Kemâl hazretleri, cenâze namâzını kıldırmış. Nice bin ehl-i İslâm'ın mafârık-ı ta'zîminde hânkâh-ı münîflerine getirilip, elyevm mevcûd bulunan merkad-i enverlerinde vedîa-i hâk-i mağfiret kılındı. (*Kaddesa'llâhu sırrahû ve rahmetu'llâhi aleyh*)

Allâhümme'nfaanâ bi-hurmeti abdike Yûsuf Sünbül Sinân, Yâ Rahîm u yâ Rahmân.

Türbe-i envâr-ı
Pîr Hazret-i Sünbül'dür bu

/255/ Şu görünen kubbenin altında âsûde-nişîn-i rahmet olan zât-ı âlî-kadr Hz. Sünbül'dür.

Tevellüdleri: 869/(1465).
Âlem-i cemâle intikâlleri: 936/(1529) Muharrem, leyletü'l-isneyn.
Seccâde-i meşîhate cülûslara: 899/(1494).
Müddet-i meşîhatleri: 33 sene.
Ömr-i şerîfleri: 67 sene.

Hazret-i Sünbül'den almış bû-yı feyz
Bülbülân-ı gülşen-i irşâd-ı aşk

Türbesin zâir olan erbâb-ı aşk
Vuslat-ı Hak'la olur dil-şâd-ı aşk

Tılsım-ı kenz-i murâdı feth ider
Eyleyen rûhunda istimdâd-ı aşk

Sırrını takdîs ider hep âşıkân
Zâtıdır âyîne-i evtâd-ı aşk

***Safvet** öğrendim ricâlü'l-gaybdan*
*Rıhleti târîhidir **üstâd-ı aşk***
(استاد عشق)

İbn-i Kemâl hazretleri, Cenâb-ı Sünbül'ün gaybûbet-i ebediyyesinden çok müteessir olmuş, yazdıkları kasîde-i târîhiyye, türbe-i şerîfelerinin muvâcehe penceresinin sol tarafında çini üzerine yazdırılıp âvihte-i mevki'-i ta'zîm kılınmıştır. Bir sûreti bervech-i âtîdir:

Pîşvâ-yı sâhib-i ehl-i edeb
Muktedâ-yı tâlib-i Rûm u Arab

Rehber-i ehl-i tarîk-ı Halvetî
Bu'l-vefâ kim Şeyh Sünbül'dür lakab

Milk-i fânîden bekâ iklîmine
Gitdi tevhîd ile ol şîrîn-leb

Eyledi şehr-i Muharremde sefer
Leyletü'l-isneynde ol zü'n-neseb

Ağladı ol gün bütün ins ü melek
Dökdü gözler yaşını her ibn ü eb

Münkiri dökmezse göz yaşı ne ta'n
Seng-i hârâdan çıkar mı su aceb

/256/Yer ve göklerde kamu ins ü melek
Cem' olup kıldı namâzın bî-taab

Hâtif-i gaybî didi târîhini
Nûr ola Sünbül Sinân'ın kabri heb
(نور اوله سنبل سنانك قبرى هب) = 936

Alâ-rivâyetin, Hz. Sünbül'ün 19 evlâdı dünyâya gelmiştir. Harem-i âlîleri Safiye Hâtûn hazretlerinin medfeni ma'lûm değildir. Nerede, ne zamân irtihâl eylediklerini bilen yoktur. Safiye Hâtûn'dan başka haremleri de olmak muhtemeldir. Sülâlesi münkatı' olduğundan zürriyeten neslinden kimse yoktur. İnşâa'llâh ma'nevî evlâdı ile, ilâ-yevmi'l-kıyâm bâkîdir.

Tâc ve sâir emânât-ı şerîfe-i Hz. Sünbül, âsitânede mahfûz, mahfaza-i ihtirâmdır. Arafe günleri ziyâret olunmak mu'tâd idi.

Urefâ-yı zamân kemâl-i teessürlerinden mersiyeler yazmışlar, târîhler söylemişlerdir:

Cânına Sünbül Sinân'ın Fâtiha
(جانينه سنبل سنانك فاتحه)

* * *

Eyledi bustân-ı zühdün Sünbül'ü me'vâya azm
(ايلدى بستان زهدك سنبلى مأوايه عزم)

* * *

Cennete azm eyledi pîr-i azîz
(جنته عزم ايلدى پير عزيز)

Hz. Sünbül'ün ârifâne nutukları vardır:

Gel ey sâlik diyem bir söz ki hakdır
İşidir hakkı şol kim hak kulakdır

Hadîs-i hak durur hak söz hakîkat
Eğerçi söyleyen dildir dudakdır

Şular kim geçmedi cân u cihândan
Ne duydu aşkı ne de duyacakdır

Sorarsan hânkâh-ı aşkı zâhid
Makâmı âlîdir ulu ocakdır

Münevver olamaz zühdüyle zâhid
Anın yeri karanlık bir bucakdır

Kalanlar zühd ü takvâda mukarrer
Sefer ehli değildir o durakdır

Hümâ-yı aşkı sayd itmek dilersen
Dil-i vîrâneme gel ki yatakdır

Anın aşkında iken gayre bakma
Ki zîrâ âşıkına ol kıyakdır

Şiâr-ı âşıkı benden sorarsan
Cünûn u âh u vâh u ağlamakdır

Şarâb-ı aşkı içmiş **Sünbülî** *çok*
Velîkin mest iden şol son ayakdır

Bu nutk-ı mübârekleri kısmen bestelenmiştir. Elsine-pîrâ-yı zâkirândır. Gâyet yüksek hakâyık u dakâyıkı câmi' olup, mertebe-i zâttan söylenmiş olduğundan, urefâ-yı müteahhirînden Cebbâr-zâde Ârif Bey merhûm şerh etmişlerdir. Şerhin ismi, **Miftâh-ı Hısn-ı Hasîn-i Rahmâniyye fî-Arz-ı Vücûd-ı İnsâniyye**'dir. Mütâlaa ettim. Cenâb-ı Hak, esrâr-ı maânîsinden haber-dâr eyleye. Âmîn.

/257/*Ezelden aşk oduna yana geldim*
Anınçün tâ ebed mestâna geldim

Eğer nûş itmedinse sen bu meyden
Dime zâhid ki ben îmâna geldim

İçe bir cur'a ger râhib bu meyden
Koyup küfrü diye îmâna geldim

Ola mey-hâne-i vahdetde mey-nûş
Çağırır küfrile îmâna geldim

Sarây-ı vahdet olmuşken makâmım
Bu kesret âlemin seyrâna geldim

Bu dehr içre görüp itme taaccüb
Çü gizli genc idim vîrâna geldim

Var idi ilm-i ayna kâbiliyyet
Görüben kendimi irfâna geldim

Çü birdir **Sünbülî** *ma'rûf u ârif*
İdüp da'vâ dime irfâna geldim

Urefâdan Memdûh Paşa'nın neşr olunan **Dîvân**-ı eş'ârında, "*Te'sîr-i nutk-ı Cenâb-ı Sünbül Sinân kuddise sırruhu'l-menmân* " ser-levhası altında, manzûm bir lisân ile nakl olunur:

Gâyet zengin bir tâcirin bir oğlu dünyâya gelmiş, büyümüş. Dâimâ bal ister imiş. Balı getirdiklerinde yer yemez sancıya tutulurmuş. O zamânın meşâyıh ve ettıbbâsı mâddî ve ma'nevî devâsını bulmaktan âciz kalmışlar. Memdûh Paşa, **Dîvân**'ında hikâyenin bundan aşağısını ber-vech-i âtî beyân ediyor:

Sad-şeyh u nice tabîb-i devrân
Hiç bulmadılar bu derde dermân

Başlarda idi misâl-i kâkül
Ol demde Cenâb-ı Şeyh Sünbül

Aldı veledin babası pür-gam
Azm itdi huzûr-ı şeyhe ol dem

Bu vechile başladı kelâma
Sûret virüp ihtirâm-ı tâmma

Ey Sünbül-i bûstân-ı tevhîd
Zıll-efken-i tâc-ı ehl-i tefrîd

Lutf eyle meded ki pür-melâlim
Nefside leb-i safâ-yı bâlim

Virdi bana gerçi bir oğul Rab
Bal isteyerek olur muazzeb

Ekl eylese ızdırâb içinde
Men'iyle de pîçtâb içinde

Söyler o zamân o kân-ı himmet
Lâzım bize çille-i rûz müddet

Al oğlunu hânene revân ol
Kırk gün geçicek gelüp ayân ol

Ferzendin alup peder ber-â-ber
Eyler yine azm-i sû-yı mâder

Bal isteyerek o şûh her ân
Evvelki gibi iderdi [illegible]ân

Rûzî olup âh ü vâh-ı cân-sûz
Encâma irişdi bu çihil rûz

Gitdi der-i pür-emân-ı şeyhe
Âdâb ile âsitân-ı şeyhe

Me'yûs u hazîn eb-i mükedder
Kıldı püserin revân-ı manzar

/258/Şeyh ağzına el koyup da durdu
Oğul balı yeme sen buyurdu

Şu nutku idince vâlidi gûş
Hayretlere düşdü oldu bî-hûş

Zann eyledi bir fesânedir bu
Tutdu yine semt-i hâneye rû

Zenbûr-ı belâ üşüşdü başa
Başın urayazmış idi taşa

Ammâ ki o şûh-ı nâz-perver
Bal istemeği unutdu yek-ser

Allâhu Allah zihî kerâmet
Bir nutk ile cân bulur halâvet

Hiss eylediler ki bunda sır var
Bal eylediler hemân ihzâr

Vaktâ ki görünce şehdi ferzend
Feryâdı semâya kıldı peyvend

Yok yok dilemem yimem diyü bal
Eylerdi müdâm ifâde-i hâl

Şükr itmeğe vâlidi bu hâle
'Azm itdi o menba'-ı kemâle

Dâhil olarak huzûr-ı pîre
Hayret irişir didi fakîre

Çün var idi sizde böyle kudret
Neydi ya şu kırk gün meşakkat

Didi o zamân o kutb-ı a'zam
Bal yer idik işte biz de akdem

Şu nutku ideydik ol dem icrâ
Te'sîrini görmez idik aslâ

Sabr eyledik ekl-i şehde çil-rûz
Geçdi sözümüz çü tîr-i dil-dûz

Bir fi'li ki nehye olsan âmir
Ol fi'li sen itmemen gerekdir

Ey tâlib-i râz-ı derd-pîşe
Şu kıssada hisse var hemîşe

Bir gece Hz. Sünbül'ün türbe-i şerîfesinde bulunuyormuşum. Menâmımda gördüm ki, na'ş-ı mübâreklerini tâbûtuyla maan başıma aldım, götürdüm. O kadar hafîf ki, sıkletinden bîzâr olmak hâtıra gelmezdi. Hiss-i azîm-i rûhâniyyet ile meşbû' olarak bîdâr oldum. Zuhûr-ı hâle müterakkıb oldum. Aradan birkaç gün geçti. Üsküdar'da Vâlide-i Atîk Dergâhı şeyhi Mahmûd Celâleddîn Efendi merhûm, fakîre mürâcaatla, "*Ser-asker Rızâ Paşa, vaktiyle Hz. Sünbül civârında bir hânede sâkin idi. Mekteb-i Harbiyye'den çıkıp, kılıç kuşanması zamânı gelince Hz. Sünbül'e kemâl-i muhabbetinden kılıncını hazretin türbesinde kuşanmış idi. Cenâb-ı Pîr'e muhabbeti çok ziyâdedir. Şimdi ser-askerliğe kadar irtikâ etmiş. Hz. Sünbül'ün terceme-i hâlini merâk etmiş. Benim mekteb arkadaşımdır, benden ma'lûmât istedi. Ben ise sizi hâtırladım. Siz bunu güzelce yazınız, ona vererceğim.*" dedi. Rü'yânın ta'bîri bu vechile zuhûra geldi.

/259/ Hz. Sünbül hakkında mümkün olabildiği kadar ma'lûmâtı câmi' bir risâle yazdım. Şeyh-i mûmâileyh, Rızâ Paşa'ya verdi. Okumuş, Hz. Sünbül'ün bir kat daha uluvv-i ka'b u kemâlâtına muttali' olmuş. Bunun türbesini tezyîn hakkında teşebbüste bulunmuş idi. Hz. Sünbül'ün sandûkası etrâfında demirden bir şebeke vardı. Bunu kaldırttı, yerine nîrinçten gâyet zarîf bir şebeke yaptırttı. Sandûkayı tecdîd ve türbe-

yi telvîn ve tefrîş için gayret eyledi. Eski demir şebeke Seyyid Nûreddîn Efendi hazretlerinin sandûkasının etrâfına konuldu. Hânkâhın havlısına parke taşı tefrîş edildi; hava gazıyla tenvîrât yapıldı.

Rızâ Paşa inkılâb-ı hükûmette mevki'-i ikbâlden sâkıt oldu. Fakat dîger vükelâ gibi dûçâr-ı azâb u ıtâb olmadı. Yine mes'ûdâne yaşadı. Bi'l-âhare İsviçre'de irtihâl-i dâr-ı bekâ eyledi. Cenâzesi İstanbul'a getirildi. Sultân Bâyezîd Câmi'-i şerîfinde namâzı kılındı. Meşâyıh, dedegân ve halk tarafından kemâl-ı ihtirâmla, vasıyyeti mûcibince Hz. Sünbül Âsitânesi'ne nakl edildi. Hz. Sünbül'ün türbe-i mukaddeselerinin ittisâlinde ihzâr olunan kabirde vedîa-i hâk-i rahmet kılındı. Bi'l-âhare üzerine gâyet mükellef, derûnî son derece müzeyyen bir türbe yapıldı. Hz. Sünbül'ün türbe-i şerîfesiyle arasındaki duvar kaldırıldı. Kesb-i ittisâl eyledi. Cenâb-ı Sünbül'ün de türbesi bu sûretle yeniden ta'mîr ve tersîn edildi.

Bu beyânâtımdan ibret alınacak noktalar vardır:

1. Rızâ Paşa'nın Hz. Sünbül'e kadîmî irtibâtı, ona saâdet-i dünyâyı da ihzâr eylemiştir.
2. Rızâ Paşa'nın Hz. Sünbül'e, kalbî merbûtıyyeti onu belâ-yı dünyâdan kurtarmıştır.
3. Rızâ Paşa'nın Hz. Sünbül'e muhabbeti o sultân-ı tarîkatın harîm-i kabrine kurbiyyet saltanatını ona vermiştir.
4. Rızâ Paşa'nın hânkâh-ı Pîr'e hizmeti, züvvâr-ı Hz. Pîr'in ona da Fâtihâlar ihdâsıyla rûhunun kesb-i râhat eylemesine sebeb olmuştur.
5. Evliyâu'llâh'a hizmet ve merbûtıyyetin mukâbelesiz kalmayıp mâddî ma'nevî saâdetler husûle geldiği sâbittir.

Erenlerden ümîdin kesme himmet evliyânındır

Cenâb-ı Sünbül'e muhabbet ve hizmetinden dolayı Rızâ Paşa merhûmun rûhuna li'llâhi'l-Fâtiha.

/260/ Bir gün şâir-i muhterem Besîm Bey üstâdım ile, Hz. Sünbül'ün ziyâretine gitmiş idik. Zevk-ı ziyâretin mîr-i müşârünileyh üzerinde husûle getirdiği te'sîrât üzerine, teşvîk-i âcizânem ile şu medhiyyeyi yazmış, hediye etmiş idi. el-Hak âşıkânedir:

Tevessül-i bi-tegazzül-i Be-dergâh-ı Hz. Pîr Sünbül Sinân (*kuddise sırruhu'l-Mennân*):

Hevâ-yı Sünbülî esdi ser-i sevdâ penâhında
Safâ-yı devr-i Sünbül mevcelendi nazra-gâhında

O sünbül-zâr-ı ma'nâ feyz-bahş-ı hâtır oldukca
Yayar bin nefha-i rahmet dil-i bî-iştibâhımda

Nesîmin devr-i mevcin havz-ı kevserde ider taklîd
O devr-i mevce sâz-ı Sünbülî hâl-i şinâhımda

Mutarrâdır semâ reng-i latîf-i Sünbülî'den bak
İder ızhâr-ı sevb-i Sünbülî her itticâhımda

Akar çeşmân-ı mâîsinde her bir sünbülün yaşlar
Hurûş-ı aşk-ı sünbül münkeşifdir intîzâhımda

Döküp halvet-geh-i ezhârda gîsûların sünbül
İder ilhâm-ı vecd-i Sünbülî pîş-i nigâhımda

Semâvî reng-i sünbülden yayınca dalgalar deryâ
Kılar devrân-ı feyz-i Sünbülî tanzîr-i râhımda

Yetiş ey pîr-i feyyâzî nazar dermânde-i derdim
***Besîm**'in mübtelâdır kıl kerem hâl-i tebâhımda*

Zamân zamân gelen şuarâ ve urefâ, birçok manzûmeler(le), bu tarîk-ı feyz-refîkı, bu hânkâh-ı latîfi, bu pîr-i kerîmi, bu bâb-ı evliyâyı medh etmişlerdir:

Şu'le-endâz-ı cihâna himmet-i kudsiyyesi
Sâyesinde sâyelenmiş bendegân-ı sâlikân
*Merkadine yüz sürüp de bendesi **Kâmil** didi*
el-Emân ey dest-gîrim Hazret-i Sünbül Sinân

Hânkâh-ı şerîfin matbahı için söylenmiş, kapısı bâlâsına yazılmıştır:

Puhte eyler her gelen nâ-puhteyi
Matbah-ı Pîr Hazret-i Sünbül Sinân

* * *

/261/*Gülşen-i tevhîdi farz eyler isen bir gül-sitân*
Bir gül-i sad-bergidir Pîr Hazret-i Sünbül Sinân

Bu nutk-ı şerîf de, "Hz. *Pîr'indir.*" denilir. Lâkin şekl-i beyândan kâni' olamam:

Aşkıla iki cihânda şâh olan gelsün beri
Râh-ı Hak'da bende-i dergâh olan gelsün beri

Devlet-i dünyâ ile mağrûr olanlar gelmesün
Âşık-ı fânî fenâ fi'llâh olan gelsün beri

*"**Küntü kenz**"in kibriyâsından gören kimdir Hak'ı*
Onsekizbin âlemîne şâh olan gelsün beri

Terk idüpdür Hak için bu cinn ü şeytân askerin
Şevk ile kalbinde zikru'llâh olan gelsün beri

***Sünbülî** ince durur kıldan sırât-ı müstakîm*
Dest-gîri dâimâ Allâh olan gelsün beri

Hz. Mısrî-i Niyâzî'nin mürşid-i mükerremi Sinân-ı Ümmî hazretleri dahi, Hz. Sünbül Sinân hakkında şu sûretle medhiyye-hân olmaktadır:

Gavs-ı a'zam Hazret-i Sünbül sinân
*Cân-ı âlemdir mutasarrıf-ı zamân**

Hazret-i Yûsuf ile hem-nâmdır
Sırr-ı vahdetden dolu bir câmdır

İki sultan-ı cihânın nûrudur
Ehl-i diller çeşminin manzûrudur

Kabri evlâd-ı Rasûl'e muttasıl
Rûhu anlardan değildir munfasıl

Kocamustafâpaşa ana makâm
Zâiri ol feyzini al ol tamâm

Nûr içinde kendi nûr-efşândır
Cümle cânlar cânına cânândır

Mürde-dil kalma azîzim bende ol
Hâk-pâyine yüzün sür zinde ol

Hânkâh-ı Sünbülî hakkında medhiyyedir:

Mehbıt-ı kerrûbiyândır hânkâh-ı Sünbülî
Çün matâf-ı kudsiyândır hânkâh-ı Sünbülî

Dîde-i cânın açar kemter gubârın kuhl iden
Nûr-ı pâş-ı çeşm-i cândır hânkâh-ı Sünbülî

Cezbe-i aşkıyla serv-i sâhası zencîr-keş
Öyle bir âlî mekândır hânkâh-ı Sünbülî

/262/*Kılmamış pîrâhenin zannıtme serv-i sebz-gûn*
Nûr-ı ahzarda nihândır hânkâh-ı Sünbülî

Türbelerden nâzır-ı meydân azîzân-ı selef
Mevkıf-ı rûhâniyândır hânkâh-ı Sünbülî

Bülbül-i nâleş-günânı zâkirândır jâle feyz
Gûyiyâ bir gül-sitândır hânkâh-ı Sünbülî

Enderûnun sanma şeb-rengî siyeh-gûn güştei
Dûd-ı âh-ı âşıkândır hânkâh-ı Sünbülî

Matmah-ı enzâr-ı ehlu'llâhdır hem bâ-husûs
Gavs-ı ahde âsitândır hânkâh-ı Sünbülî

Kutb-ı devrân ya'ni Nûreddîn Efendi kim anın
Makdemiyle şâd-mândır hânkâh-ı Sünbülî

Vâkıf-ı sırr-ı ledünnî kâşif-i bûd-ı nebûd
Fahr ider zâtıyla şândır hânkâh-ı Sünbülî

Câ-nişîn-i pâki Seyyid Kutbî necl-i ekremi
Başına devrân-künândır hânkâh-ı Sünbülî

Çarh-ı tevhîdinde mihr ü meh **Saîdâ** *ibn ü eb*
Reşk-sâz-ı âsmândır hânkâh-ı Sünbülî

Vâlid-i mâcidleriyle eylesün Allâh azîz
Tâ ki câ-yı sâlikândır hânkâh-ı Sünbülî

Bu âsitân-ı âlîde zâkirbaşılık hizmetiyle kâm-yâb olan Hacı Evhad şeyhi, kibâr-ı meşâyıh-ı Sünbüliyye'den Şikârî-zâde Ahmed Efendi, türbe-i şerîfenin kapısı karşısında medfûndur. Bu zât, ravza-i mutahhara-i Cenâb-ı Risâlet-penâhî'yi ziyâret esnâsında, ta'mîr münâsebetiyle eline geçen iki parça yeşil çini taşını alıp teberrüken buraya getirerek, âvîhte-i mevki'-i ta'zîm eylemiştir ki, altındaki levhada şu beyitler okunur:

Hücre-i kân-ı şefâat ravza-i nûr-ı Hudâ
Üstüvânından bu kâşî levha oldukda cüdâ

Kurs-ı mihr-âsâ alup ta'zîm ile zâkirbaşı
Şeyh Ahmed ol Şikârî-zâde nâm ehl-i vefâ

/263/*Hacc idüp geldikde bu dergâh-ı ehlu'llâh'da*
Beyt-i Hak'da eyledi âvîze-i tâk-ı safâ

Alsun erbâb-ı muhabbet feyz-i nûrundan hemân
Levha-i sâf-ı dile envâr-ı rahmetden ziyâ

Yâdi-gâr-ı ravza-i hâss-ı şefâatdir **Hanîf**
Sellimû sallû alâ şemsi'd-duhâ bedrü'l-hüdâ

Tarîk-ı Sünbülî hakkındaki medhiyyeden:

Dergeh-i bâb-ı şerîatdir tarîk-ı Sünbülî
Reh-nümâ-yı ehl-i iffetdir tarîk-ı Sünbülî

Mazhar-ı nûr-ı Hudâ'dır hem dahi Yûsuf-cemâl
Âşıka hem bâğ-ı cennetdir tarîk-ı Sünbülî

Menba'-ı feyz-i ulûmdur sâlike hem bu makâm
Ekber-i râh-ı hakîkatdir tarîk-ı Sünbülî

Ehl-i zikre cilve-gâh-ı bâ-safâdır evliyâ
Bâis-i aşk u muhabbetdir tarîk-ı Sünbülî

Kutb-ı aktâb-ı cihândır Yûsuf-ı Sünbül Sinân
Vâris-i esrâr-ı hâcetdir tarîk-ı Sünbülî

Pîr-i irşâd-ı velâyet şârih-i ümmü'l-kitâb
Nokta-i burhân-ı izzetdir tarîk-ı Sünbülî

Şem'-i Hakk'a devr ile gel pervâne-veş **Kutbiyâ**
Mefhar-ı nûr-ı hidâyetdir tarîk-ı Sünbülî

* * *

Kıble-i erbâb-ı hâcetdir tarîk-ı Sünbülî
Secde-gâh-ı ehl-i hâletdir tarîk-ı Sünbülî

Oldığiçün hâki çeşm-i âşıka kuhl-i cilâ
Matlab-ı ehl-i basîretdir tarîk-ı Sünbülî

Sâlikân pervâne-veş gerdünde devrân itmede
Bir aceb şem'-i hakîkatdir tarîk-ı Sünbülî

Hâk-i müşgîninde âşık vâsıl-ı maksûd olur
Mâ-hasal pür-feyz-i himmetdir tarîk-ı Sünbülî

Âşıkân saykal ider hâkin dile mir'ât-veş
Kalb-i jeng-âlûde safvetdir tarîk-ı Sünbülî

Ehl-i aşkı gül gibi âzurde ider hâli yok
Sünbül-i bâğ-ı letâfetdir tarîk-ı Sünbülî

Görmedim mânendini dünyâda urdum püşt-i pâ
Bir meserret-gâh-ı cennetdir tarîk-ı Sünbülî

Hazret-i Pîr-i tarîkat anda medfûn-ı İrem
Anın içün kurb-ı Hazretdir tarîk-ı Sünbülî

Hâdim-i dîn-i Muhammed ser-firâz-ı evliyâ
Zîver-i bâğ-ı şerîatdir tarîk-ı Sünbülî

Şîr-i pihnâ-yı hüviyyet şâhbâz-ı Zü'l-Celâl
Merd-i meydân-ı velâyetdir tarîk-ı Sünbülî

Ceyş-i ehlu'llâh'a ol mahbûb-ı Hak ser-gerdedir
Şâh-ı evreng-i kerâmetdir tarîk-ı Sünbülî

Türbesi etrâfı olmuşdur matâf-ı kudsiyân
Ka'be-i ehl-i muhabetdir tarîk-ı Sünbülî

Günbed-i bâlâ-yı kabri arşa dâim nâz ider
Âşıkâna mahz-ı rif'atdir tarîk-ı Sünbülî

Rûhunun olsa sezâ pervâz-gehi arş-ı berîn
Bülbül-i bâğ-ı hüviyyetdir tarîk-ı Sünbülî

/264/*Âsitân-ı devletinde şemm olur her bû-yı feyz*
Sünbül-i bâğ-ı hakîkatdir tarîk-ı Sünbülî

Ravza-i dergâhı her dem çarha istiğnâ ider
Reşk-bahş-ı heşt-cennetdir tarîk-ı Sünbülî

Gülşen-i aşk-ı tecellîde hemân pervâz ider
Bülbül-i gûyâ-yı hazretdir tarîk-ı Sünbülî

Hânkâh-ı devleti olmuş melâik ma'bedi
Haşre dek câ-yı ziyâretdir tarîk-ı Sünbülî

Zîb-i ser olmazdı sünbül hâkine yüz sürmese
Böyle bir pâkîze tînetdir tarîk-ı Sünbülî

Pânzdeh kandîl ile zeyn-âver-i bâğ-ı cihân
Nâfe-i müşgîn nükhetdir tarîk-ı Sünbülî

Tâcı hurşîde ber-â-ber sanma kim bâlâdadır
Zînet-i bâğ-ı hüviyyetdir tarîk-ı Sünbülî

Ol ne sünbüldür tefevvuk itdi burc-ı sünbüle
Itr-ı anber-bû-yı cennetdir tarîk-ı Sünbülî

Ref' olur yârin nikâbı cezbe-i tevhîd ile
Bâis-i dîdâr-ı ru'yetdir tarîk-ı Sünbülî

Vâsıl-ı cânân olur her kim olur efkendesi
Dâfi'-i pür-sûz-ı hasretdir tarîk-ı Sünbülî

Dergehinin olmuşum bir bende-i dîrînesi
Her gedâ-yı aşka devletdir tarîk-ı Sünbülî

Budur ümmîdim **Necâtî** *afv ola küstâhlığım*
Gerçi bir deryâ-yı şefkatdir tarîk-ı Sünbülî

* * *

Ey gönül genc-i ferâgatdir bu bâb-ı evliyâ
Mürdeye genc-i selâmetdir bu bâb-ı evliyâ

Sûretâ geşt ü güzâr itmek ne lâzım âlemi
Ma'nevî seyr ü seyâhatdir bu bâb-ı evliyâ

Câ-be-câ hân-ı riyâzetden bu nân u ni'meti
Böyle bir dâr-ı ziyâfetdir bu bâb-ı evliyâ

Sâlikânın kalbini sâbûn-ı aşkla pâk ider
Cân-fezâ câna nezâfetdir bu bâb-ı evliyâ

Gürz-i tevhîd ile nefsi öldürür ıslâh ider
Pek büyük dâr-ı kerâmetdir bu bâb-ı evliyâ

Ref' ider zehr-i sivâ-yı gösterir tiryâk-ı aşk
Ser-be-ser kân-ı halâvetdir bu bâb-ı evliyâ

Zevkını câhil ne bilsün bu makâm-ı akdesin
Ehl-i aşka pür-inâyetdir bu bâb-ı evliyâ

Ârifânın gayri yerde yok karâr u râhatı
Ârife câ-yı ikâmetdir bu bâb-ı evliyâ

Hak İhemân himmetlerinden bizleri dûr itmesün
Dâhil ol **İlmî** *ne râhatdır bu bâb-ı evliyâ*

Manzûme-i âtiye, Şeyhu'l-İslâm Mekkî Efendi merhûmundur. 1185/(1771) senesinde Şam kadısı iken silk-i nazma çekmiş ve hatt-ı nefîsleriyle yazılıp hânkâhda minberin sağ tarafında âvihte-i mevki'-i ihtirâmda görülmüştür:

Ahz-ı bû-yı muhabbet ise murâd
Hâk-i Sünbül'den eyle istimdâd

Nice sünbül Muhammedî güldür
Açmış anı şerâfet-i ecdâd

Serv-i ser-sebz-i ravzatü's-sâdât
Bâğ-bân-ı hadîka-i irşâd

Derd-i âh-ı muhabbetin Mevlâ
Şekl-i sünbülde eylemiş inşâd

/265/*Çekdi zencîre cezbe-i aşkı*
Virdi feyzi cemâda isti'dâd

Eylemişdir bu hânedân-ı izâm
Silsileyle kerâmetin îrâd

Yüz sürenler bu âsitâna gönül
Bulur elbette neyl-i kâm u murâd

Budur ol bender-i hakîkat kim
Mâ-sivâ musrıf oldu hak îrâd

Ne mübârek makâm olur Yâ Rab
Dil bulur inşirâh-ı feyz-âbâd

Koca Paşa yerin cinân olsun
Ne güzel câmi' eyledin bünyâd

Zâhir ü bâtının ibâdâtın
Oldu câmi' bu tekye-i irşâd

Şeyh Sünbül azîz-i muhteremin
Ravza-i pâkidir bu hayr-âbâd

Açılur bunda her gül-i maksûd
Müsmir olur bu yerde nahl-i murâd

Cem'-i aktâb-ı evliyâdır bu
Oldu burc-i şümûsu nûr-i ibâd

Bâ-husûs ol azîz Nûreddîn
Ne büyük zât idi o pâk-nejâd

Nice keşf ü kerâmetin gördük
Nicesin dahi itdiler ta'dâd

Hamdü li'llâh yed-i mübâreke sen
Hak nasîb itdi bûs u istis'âd

Nûr-ı Hak cebhesinde zâhir idi
Berk ururdu tecelli-i irşâd

Ne idi âlemin o ta'zîmi
Kul idi cümle bende vü âzâd

İtdi takbîl-i destine ikbâl
Hân Mahmûd-ı saltanat-bünyâd

Gelmedi hiç tevâzuuna halel
Kim yanında berâber idi ibâd

Nazarında değildi perr-i mekes
İzz ü ikbâl ü saltanat evlâd

Zen-i dünyâyı hep ricâlu'llâh
Hücre-i dilden eylemiş ib'âd

Bu azîzin de makdem-i dünyâ
Nazarında değildi ricl-i cerâd

Yed-i ulyâsı dâğ-ı ber-dil idi
Zerden eylerdi öyle istib'âd

Çul giyermiş vücûd-ı pâke memâs
Setr içünmüş kamîsdan da murâd

Merkez-i feyz-i Hak bu dâireye
Oldu aktâb-ı âlem-i irşâd

Böyle hâk-i mukarrebîne yüzün
Sürmedir çeşm-i câna kuhl-i murâd

Bu makâma nazarları vardır
Bâtınîdir tasarruf u imdâd

Sula çeşminle hâk-i dergehini
Mekkiyâ tâ bitince tohm-ı murâd

Nefsi tashîh içün be-dergâh ol
Bekle kullukda bekleme âzâd

Melik-i Mülk-i Lâ-yezâl olalım
Saltanatdır bu derde isti'bâd

Kâfir-i nefs elinde oldum esîr
İderim şimdi mahbes içre cihâd

Koma Yâ Rab beni dalâletde
Kıl ibâdet bi-hakk-ı nûr-ı ibâd

/266/*Matlabım Yâ Muhavvile'l-ahvâl*
Ola hâlim seninle hubb ü vidâd

Aks-i nûr-ı tecelli-i zâtın
Vire mir'ât-ı kalbe nûr-ı güşâd

Sırr-ı vahdetle kâm-yâb eyle
Benlik itsün arada ref'-i sevâd

Âteş-i aşkın eyleyüp te'sîr
Yana mahv-ı vücûd ide ekbâd

Sâlik ol gel tarîk-ı Hakk'a gönül
Andadır ittisâl-i kûy-i murâd

Zevrak-ı aşkı câna çekdiri gör
Sal bu ummâna herçi bâd-âbâd

Mazhariyyetle sırr-ı vahdete bak
Bunları ma'rifetdir asl murâd

Kevn ancak teceddüd-i emsâl
Sanma vardır vücûd-ı kevn-i fesâd

Ya'ni eşyâ nazarda mahv olsun
Âlem olsun sana adem-âbâd

Meşhed ü manzarın olup Allâh
Gayriyi kıl vücûddan ib'âd

Tavr-ı aklın verâsıdır didiler
Hâl olur mu makâl ile îrâd

Bu azîzân mürşidân-ı hüdâ
Bir nefesde ider velî irşâd

Dest-i mi'mâr-ı feyz-i himmet ile
İdeler hâk-i tîremi âbâd

Bize himmetlerin nasîb ide Hak
Hubb u ihlâsımız idüp müzdâd

İde merkadlerin defîne-i nûr
Hak tecellî ide ile'l-mîâd

Kaddesa'llâhu sırrahüm ebedâ
Dayyefe küllühüm bi-hayri'z-zâd

Hâsıl-ı kelâm, Hz. Sünbül, zamân-ı âlîlerinde teferrüd edip halkın hürmet ü ta'zîmine mazhar olmuş bir zât-ı kudsiyyet-simâttır. İlm-i tefsîrde yektâ idi. Gülşen-i tev-

hîd ü tahkîkta o zamân onun gibisi görülmemiştir. Ravza-i ilm-i tasavvufda ona benzer kimse zuhûr etmedi.

Aşk-ı ilâhîden dâimâ ağlar, muhabbet-i risâlet-penâhî mübârek kalbini dağlardı. Merkad-i münevverlerinin rûhâniyyeti İstanbul'u ihâta eylemiştir. Bir insân berây-ı ziyâret türbe-i müteberrikesine âzim olsa, kalbine havf u tekrîm ile memzûc-ı hissiyât-ı mahsûsa gelir. Beldemizin bâis-i iftihârıdır. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Gedâ-yı dergeh-i ihsân u iltifâtındır
Gönül nasîb arıyor işte bâb-ı aşkından
Hemîşe tâbiş-i rûyunla feyz-yâb oldum
Misâl-i zerre senin âftâb-ı aşkından

Bu makâma münâsebetle yazıldı. Şeyh Abdülbâkî Dede'nindir.

/267/ Hulefâsı:

Kerâmâtıyla meşhûr Cemşâh Efendi, te'lîfât ve tasnîfâtıyla meşhûr Cemâl Efendi, Hz. Merkez Mûsâ Muslihuddîn Efendi, ümmî-i âlem Maksûd Dede Efendi, Kütahyalı Ahmed Dede Efendi, Şeyh Ali Kefevî Alâeddîn Efendi.

Kütahyalı Ahmed Dede Efendi, "Kalburcu şeyhi Pîr Ahmed Efendi" dedikleri zât olsa gerektir. Şeyh Sun'ullâh-ı Gaybî **Bey'at-nâme**'sinde der ki:

"Cedd-i a'lâmız Kalburcu şeyhi Pîr Ahmed Efendi hazretleri Karaman'da Cemşâh'a ve İstanbul'da Kocamustafapaşa şeyhi Hz. Sünbül Sinân'a nice müddet kemâl mertebe hizmetler eyleyip, tarîkları muktezâsınca hilâfete icâzet buyurduklarında, "*Hâle muvâfık, isti'dâdıma lâyık insân-ı kâmil sohbetini buldum.*" buyurur.

Vâlid-i mâcidimiz Şeyh Ahmed Efendi dahi Kalburcu şeyhi nezdinde yirmi sene çalışıp, nail-i hilâfet oldu."

ŞEYH ALİ KEFEVÎ ALÂEDDÎN EFENDİ

Bu zat-ı muhterem hakkında **Hadîkatü'l-Cevâmi'**de gördüm ki:

"Pederi Şeyh Mustafa es-Sünbülî'dir. Kendisi Hz. Sünbül'den hilâfetle feyz-yâb olmuştur. İstanbul'da Sofular'da nâmına nisbetle bir tekkesi zamânımıza kadar mevcûd idi."

Fazla tafsîlât **Hadîka**'dadır.

Hânkâh-ı Sünbülî'de zamânımıza kadar post-nişîn olan zevât-ı kirâm:

Hz. Pîr-i dest-gîr Yûsuf Sünbül Sinân (*Kuddise sırruhu'l-Mennân*),
Hz. Şeyh Merkez Mûsâ Muslihuddîn Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Ahmed Efendi b. Merkez Efendi (*Kuddise sırruhû*)[186],
Şeyh Ya'kûb Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Yûsuf Sinân Çelebi Efendi b. Şeyh Ya'kûb Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Seyyid Hasan Necmeddîn-i Yümnî Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Alâeddîn Avnullâh Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Hasan-ı Adlî Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Seyyid Muhammed-i Eyyûbî Efendi (1038/1628-29) (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Seyyid Kerâmeddîn Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Seyyid Alâeddîn Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Seyyid Nûreddîn Efendi b. Seyyid Alâeddîn Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Seyyid Kutbeddîn Efendi b. Nûreddîn Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Alâeddîn-i sâlis Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Muhammed Vahyüddîn Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Hâşim-i evvel (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Hâşim-i sânî (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Hâşim-i sâlis (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Yıldız Dede Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Râzî Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Rızâeddîn Efendi (*Kuddise sırruhû*),
/268/- Şeyh el-Hâc Muhammed-i Kutbî Efendi b. Rızâeddîn Efendi (*Kuddise sırruhû*),
Şeyh Râzî Efendi (post-nişîn hâlen, 1342/1923-24).

Ehl-i silsileyi sırasıyla tafsîl edeceğim. Bu meyânda hulefâsından bahs olunacaktır.

ŞEYH MERKEZ EFENDİ HAZRETLERİ

Şeyh Muslihuddîn Merkez Mûsâ Efendi'nin pederi Mustafa Efendi, onun pederi Kılıç Bey, onun pederi Haydar'dır.

"Muslihuddîn" lakabları, "Ebu'n-Nakî" künyeleridir. Şöhretleri ise "Merkez" nâmındadır. Maskat-ı re'sleri için dört rivâyet vardır:

186. **Risâle-i Halvetiyye**'de Hz. Merkez'den sonra mahdûmu Ahmed Efendi gösterilmiştir.

Birincisi, Kütahya civârında Larkiye kazâsının Sarımahmûd köyündendir. *İkincisi*, Denizli kurâsından, Çakmak karyesindendir. *Üçüncüsü*, Manisalıdır. *Dördüncüsü*, Uşak'tandır.

Tahsîl-i ilme meyl-i zâtîsi olduğundan, henüz sığar-ı sinninde, ashâb-ı kemâlin feyzinden müstemend olmağa cân atardı. Tahsîli derece-i âliyeyi bulunca Mevlânâ Hızır Bey-zâde Ahmed Paşa'dan ilm-i tefsîr, ilm-i hadîs okumuş, irfânen yükselmiş idi. Bülûğundan irtihâline kadar cemâati terk etmemiştir. Bidâyeten Manisa'da iken tabâbet mesleğinde bulunup, Manisa'da bir hastanın vazîfe-i tabâbetiyle meşgûl olmuşlar imiş. Ba'zı meşâyıhdan duymuş idim. Meşâyıh-ı Sünbüliyye'den Şeyh Zekâî Efendi'den sordum, adem-i ma'lûmât beyân eyledi.

Martta Nevrûz-ı Sultânî'de tertîb olunan Nevrûziyye onun îcâd-kerdesi olup, birtakım nâfi' mevâddan mürekkeb olarak yapar, Manisa'da halka tevzî' buyururlar imiş. Manisalı bir zât bunu fakîre hikâye etti. "*Orada Merkez Efendi'nin şöhreti vardır.*" dedi. Bunun elbette bir aslı var ki, üçyüzelli seneden beri bu ma'lûmât intikâl ede ede zamânımıza muttasıl olmuştur. Terceme-i hâl kitâblarında, nasılsa münderic değildir.

Hz. Merkez, ulemâ sırasına geçecek derecede tahsîlde bulunduktan sonra, İstanbul'a gelerek Ayasofya'da tefsîr-i şerîf okutmağa ve halka va'z u nasîhat etmeğe başlayarak, bir müddet bu sûretle iştigâl buyurmuşlardır. Tarîk-ı sûfîye meyli hâsıl olunca, Karaman'da Habîb-i Karamânî isminde bir zâtın kemâlâtından haber alarak Karaman'a kadar şedd-i rahl ederek müşârünileyhe mülâkî olmuş idi. /269/ O zât-ı muhterem, "*Evlâdım! Nasîbiniz bizden değildir.*" diye i'tizâr eylemiş ve Hz. Merkez'e, "*Bundan sonra Muslihuddîn olunuz.*" diye, taltîfen ızhâr-ı âsâr-ı teveccüh etmiştir. Muslihuddîn lakabı bundan kinâyedir.

Hz. Merkez, Karaman'dan azîmetle, Anadolu'da birçok yerleri gezerek İstanbul'a avdet ve medreselerden birinde, alâ-rivâyetin Mollâ Gürânî'de bir medresede ihtiyârı ikâmet buyurmuştur.

Bir müddet sonra Etyemez Dergâhı'nın şeyhi bulunan Mirzâ Baba nâm zâtın kerîmesini Hz. Merkez tezevvüc eylemekle bu dergâhda bi'l-münâsebe hayli müddet bulunmuş ve evkâtını riyâzet ve mücâhede ile geçirmiştir. Bu sırada Hz. Sünbül'ün şöhretini işitmiş, nasılsa onun kemâlini tasdîke meyl-i kalbîsi husûle gelememiştir. Bir gece rü'yâ görmüş, ta'bîri için bir hayli zevâta mürâcaat eylemiş ise de herkes ızhâr-ı acz etmiştir. "*Hz. Sünbül'e arz ediniz.*" yolundaki vesâyânın kalb-i Merkez'de te'sîr-i mahsûsu husûle gelemiyordu. Bir gece menâmda huzûr-ı Hz. Sünbül'de bulunuyor. Ona rü'yâsını söylüyor, ta'bîr buyruluyor görür. Hâbdan bîdâr oldukta, "*Bu ma'nevî bir da'vettir.*" diye gitmeğe karar verir.

Cân ile cânân taalluk itdiler
Hâlen ızhâr-ı taaşşuk itdiler

Da'vet, da'vet-i Rahmânî idi. Hz. Merkez, sünbül-zâr-ı irfâna girdi. Bû-yı sünbül-zârdan mest-i lâ-yâ'kıl oldu. Ne varlığı, ne irâdesi kaldı.

Cânânı buldu hasta gönül cânı istemez

diye, onun cemâl-i tâb-nâkine hayrân oldu. Kendinde ilim kuvvetiyle husûle gelmiş bir varlık mefrûz idi. Sırr-ı hakîkati ona hitâbın,

شهود حق طلبی از وجود خود بگذر
که جز وجود تو اورا حجاب دیگر نیست

"*Hakkı müşâhede etmek istiyorsan kendi varlığından geç. Çünki senin vücûdundan başka ona hicâb olamaz.*" dedi.

Hz. Merkez, intibâha geldi. Huzûr-ı Hazret'e öyle girdi, orada şemme-i hayâtı buldu. Arz-ı teslîmiyyet etti. Neş'e-i ma'neviyye ile,

İçenler câm-ı feyzin âb-ı Hızr'a iltifât itmez

/270/ nağme-i âşıkânesiyle terennüm-sâz oldu.

Hz. Sünbül, Cenâb-ı Merkez'e bidâyeten şiddet-i inkârına ve Hz. Sünbül'e adem-i meyline karşı rü'yâda zuhûruna mâni' olmamasına işâreten, "*Mevlânâ, gece kapıya dayanmadınız.*", ya'nî "*Rü'yânıza girmekliğime, nasıl oldu da mâni' olamadınız.*" diye latîfe buyurmuşlardır. Artık Hz. Merkez,

Bir hüsn-i cihân-firîbe düşdüm
Bir hastası çok tabîbe düşdüm

virdiyle intisâbını i'lân ile, iftihâr eder oldu. Mücâhede-i tarîkata soyundu. **el-Lemezât**'ta okudum: Hz. Sünbül, cenâb-ı Merkez'e isti'dâd-ı fevka'l-âdesi hasebiyle, merâtib-i Esmâ'yı telkîn ve tefhîm ile, erbaîn teklîf etmiş, o da derhâl erbaîne girmiştir. Bir müddet hıdmet-i celîlelerinde bulundular. Bidâyeten ilm-i zâhir neş'esinin verdiği sekr ile ne bîhûde yere, kendinde varlık hissetmiş, ne büyük hatâda bulunmuş olduğuna fi'len ıttılâ' eyledi.

Tekmîl-i sülûk müyesser oldu. Nâil-i rütbe-i hilâfet olarak şeyhinin emriyle Aksaray'da Kovacı Dede Zâviyesi'nde[187] post-nişîn olup, ba'dehû Sultân Süleymân-ı Ka-

187. Vaktiyle muhterik olmuş, yerine câmi'-i şerîf yapılmış ise de yine muhterik olmuştur.

nûnî'nin vâlide-i muhteremeleri tarafından Manisa'da yaptırılan hânkâha, yine şeyhinin emriyle nakl-i seccâde ederek ihyâ-yı tarîkat eylemiştir. Hz. Merkez'e "*Manisalıdır.*" denilmesi, belki burada bulunmalarından münbaistir. Ancak tabâbetle iştigâli zamân-ı meşîhatlerinde mi, bidâyet-i hâllerinde mi, bunu ta'yîn güçtür.

Hz. Merkez'in Manisa'da bulunduğu zamân, Sultân Süleymân henüz şeh-zâde imiş. Manisa'da vâli bulunurmuş. Hz. Merkez'i pek severmiş. Ale'l-ekser meclis-i şerîflerine gelir, huzûr-ı Merkez'de ağlarlar imiş. Hz. Merkez'de talâkat-i lisâniyye ziyâde olup, hâl-i ma'nevî de buna munzam olunca sâmiîn üzerinde te'sîr-i azîm gösterirler imiş.

Hz. Merkez, bir müddet Manisa'da irşâd-ı ibâd ile meşgûl olup, ba'dehû âtîde nakl edeceğim sebeb üzerine İstanbul'a gelmişlerdir.

Hadîkatü'l-Cevâmi' ve **Osmânlı Müellifleri** nâm eserde mezkûr olduğu üzere, Sultân Selîm-i evvelin kerîmesi Şâh Sultân hazretleri, Sultân Süleymân ile Rumeli'den gelirler iken, **/271/** yolda ba'zı mertebe meşakkate dûçâr olmalarıyla, bu esnâda ma'nen Merkez Efendi hazretlerini görüp mütesellî ve münşerih olmalarıyla Âsitâne'ye vusûllerinde, Eyüp civârında Bahâriye'de bir hânkâh inşâ eyleyip, Hz. Merkez'den, buranın meşîhatini kabûl ricâsında bulunmuşlardır. Onlar da kabûl etmişlerdir, ki elyevm burası ma'mûr olup, âyîn-i Sünbülî icrâ olunur. 343. sahîfeye mürâcaat buyurula.

Şâh Sultân, evvelce Dâmâd Lütfi Paşa'ye tezvîc olunmuş idi. Paşa'nın irtihâlinde[188] Hz. Merkez'in dâhil-i dâire-i zevciyyeti olduğu menkûldür.

Bir gün Sultân Süleymân, hemşîresini görmeğe geldiği zamân, onu çamaşır yıkarken görünce, riyâzetin terbiye-i ma'neviyyenin husûle getirdiği netîceye meftûn olarak, "*Hemşîre şimdi Merkez'i buldun.*" diye beyân-ı iftihâr eyledikleri mestûr-ı sahîfe-i târîhdir.

Sultân Selîm gibi bir pâdişâhın kızı, Sultân Süleymân-ı Kanûnî gibi bir şehenşâhın hemşîresi olan bir sultânın, nefsine hâkim olarak mertebe-i fenâda iltizâm ettiği şu hareket herkesin yapacağı işlerden değildir. Saltanat-ı dünyânın buz üstüne nakş yapmaktan ibâret olduğunu anlamış, saltanat-ı ma'neviyyenin büyüklüğünü idrâk eylemiş olan o veliyyetu'llâh'ın rûh-ı pâkini takdîs ederim. Şâh Sultân ve vâlidesi ve taallukâtından beş kimse burada, müstakil türbede medfûndur. Sultân Süleymân'ın vâlidesi[189] nâmına, Topkapı hâricinde yapılan dergâhın meşîhati de Hz. Sünbül'ün

188. Lütfi Paşa, bidâyeten sudûrdan iken dâmâd olmuştur. 944/(1537)'de vezîr-i a'zam, 947/(1540)'de ma'zûl, 950/(1543)'de Dimetoka'da âzim-i âhiret olmuştur. Demek ki Hz. Merkez'in tezevvücü 950'den sonradır. Birlikte dokuz sene muammer olmuşlardır.

189. Yazar buraya bir dipnot numarası koymuştur. Ancak ne yazdığı bulunamamıştır. (H)

emirleriyle, Merkez Efendi tarafından der-uhde olunmuştur. Hz. Sünbül'ün intikâline kadar, ale't-tahmîn dokuz sene kadar burada icrâ-yı meşîhat eden Cenâb-ı Merkez, bi'l-âhare hânkâh-ı Hz. Pîr'de arz-ı hıdmet etmiştir. *"Hânkâh-ı Sünbülî'de müddet-i meşîhatleri üçbuçuk senedir."* diye rivâyet vardır.

Hz. Merkez'in Sultân Selîm Câmi'-i şerîfinde kürsî şeyhliği vardır. Bir gün va'z ediyorlar imiş. Esnâ-yı va'zda gözlerini kapar öyle va'z ederler imiş. Tefsîr-i Kur'ân'a başlamış. *"Esnâ-yı va'zda ol rütbe sûz-nâk sözler söylerler imiş ki, yürekler deler idi. Hâl-i vecde gelir kendinden geçer idi."* deniliyor. Cemâat kalmamış. Câmiin kayyûmu nezd-i Hz. Şeyh'e gelerek, *"Efendim, cemâat kalmadı."* diye arz-ı keyfiyyet edince, gözlerini açmış, *"Behey a'mâ! Bir kerre şu duranlara baksanıza. Bunlar melâike değil midir?"* buyurmalarıyla, kayyûmun çeşm-i basîreti açılmış. Hakîkate muttali' olunca isti'fâ-yı kusûr etmiştir. Bu vak'a **Câmiu'l-Avârif**'de mezkûrdur.

/272/ Şakâyık'da müşârünileyh hakkında şu yolda serd-i kelâm olunur:

"Vasat-ı dâire-i talebde Merkez gibi sâbit-kadem olup, nokta-i kalbi medâr-ı hutût-ı muhabbet-i ilâhiyye olmağın kemâlât-ı felekiyye ve melekât-ı melekiyyenin gâyetine vâsıl oldu. Müddet-i ömründe şer'-i şerîfe ke-mâ-yenbağî riâyet edip, tarîkatı, hakîkatı kemâ-hüve hakkuhû râî idi. Evkâtını riyâzet ü mücâhedeye masrûf edip, silâh-ı salâh ile muhâlif-i akl u hûş olan nefsiyle cihâddan hâlî değildir. Esbâb-ı eştâd-ı maâşdan ma'dûme medânî îş-ı dûn ile kanâat edip, evzâ' u etvârında külfe-i tekellüfden arî ve berî idi. Mahrûse-i Kostantıniyye'de, emâkin-i seniyyede va'z u tezkîr edip, Kur'ân-ı azîm tefsîr ederdi."

Erbilî Tekkesi şeyhi Sırrı Efendi'den mesmûum oldu ki, Hz. Sünbül, Cenâb-ı Merkez'e **Dürrü'l-Muhtâr** ezberlemesini emretmiş; Hz. Merkez de çalışarak ezberlemiş, Hz. Şeyh'e dinletmiş. Bunun üzerine, *"Şimdi fıkıhdan da kâmil oldun."* diye taltîfine mazhar olmuştur.

İrtihâli:

Dokuzyüz ellidokuz sene-i hicriyyesinde (1552) bir Cum'a günü, terk-i hayât-ı müsteâr eylediler. Nüsha-i nefîse-i vücûdları, Topkapı hâricindeki âsitâne-i âlîlerinde mahfaza-i kabre tevdî' olundu. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Bir rivâyete göre (irtihâlleri) 951/(1553)'dir; "mâte takî" (مات تقی) târîhidir.

Hz., Sünbül'den sonra, yirmidört sene muammer olmuşlardır. Âsitâne-i Sünbülî'de, Cenâb-ı Sünbül'ün câ-nişîni olmuşlardı. Hz. Pîr, irtihâline karîb, yerine onun geçmesini vasiyyet buyurmuşlardı. **el-Lemezât**'ta muharrer olduğuna göre, o zamân

Hz. Merkez, li-maslahatin Manisa'da imiş. Azîzinin emirlerini alarak İstanbul'a şitâbân olmuş ise de muvâsaleti günü pîrinin intikâli vukû' bulmuştur.

Hz. Merkez'in ilk haremi Etyemez şeyhi kerîmesinin nerede medfûn olduğu ma'lûm değildir. Şâh Sultân, Bahâriye'de türbe-i mahsûsasında medfûndur. (*Rahmetu'llâhi aleyhimâ*)

Şeyhu'l-İslâm Ebussuûd Efendi hazretleri, Cenâb-ı Merkez'in uluvv-i kadrini takdîr eden eâzımdandır. Onun gaybûbetinden pek müteessir olarak bir manzûme-i târîhiyye inşâd eylemiştir ki, son mısrâı şudur:

Dâiresin Merkez'in nûr ide Allâh
(دائره سن مركزك نور ايده الله)

İrtihâllerinde sinn-i mübârekleri doksandan ziyâde imiş. Seyyid Seyfullâh Efendi, **Câmiu'l-Avârif**'inde yazıyor ki:

/273/ "Merkez Efendi'nin bir Cum'a günü âlem-i bekâya intikâlinde, cenâze namâzını allâme-i cihân Ebussuûd Efendi kıldırmıştır. Namâz Fâtih'de edâ olundu. Ba'zı ehl-i keşf cenâzeyi halkın omuzlarından bir arşın yüksekliğinde, muallakta gider görmüşlerdir.

Hz. Merkez, zühd ü takvâda bî-adîl, hâlîm, selîm, ârif-i bi'llâh bir zât-ı kerîm idi. Hâl-i sabâvetinden beri sâhib-i tertîb olup, ömrünün nihâyetine kadar bu mazharıyyeti muhâfaza buyurmuştur. Pederim Seyyid Nizâm hazretleri, Hicâz'dan avdetlerinde Cenâb-ı Merkez, istikbâllerine şitâb edip, mülâkâtı vukû' bulmuş; Hz. Merkez'e hitâben Cenâb-ı Seyyid, "*Ka'be'yi tavâf ederken ve Arafat'a giderken bizimle berâber idiniz. Kuvve-i rûhâniyye ile varıp, tayy-i mekân ettiniz. Siz hakîkaten hacısınız. Biz fakîrler, para sarf edip gittik, tavâf ettik.*" buyurmalarıyla Hz. Merkez, bu sözü söylememesini ve kendisini âleme fâş etmemesini, yoksa o da kendilerinin velâyetini ve ahvâlini âleme fâş eyleyeceğini bi'l-beyân ricâda bulunmasıyla birbirleriyle sarışıp öpüşmüşlerdir."

Câmiu'l-Avârif 'den naklim burada bitti.

Pîr-i tarîk-ı Gülşenî Sultân İbrâhîm-i Gülşenî hazretleriyle Hz. Merkez, İstanbul'da görüşmüşler ve Hz. Merkez'e teberrüken mübârek ridâ-yı şerîflerini ihdâ buyurmuşlardır.

Evliyâ Çelebi Müntehabâtı'nda mezkûrdur:

"Azîz-i müşârünileyh Cenâb-ı Merkez, bir gün mürîdânına Topkapı dışarısındaki hânkâhında hitâben, "*Şurada secde ederken, 'Yâ Şeyh! Ben yer altında sinîn-i medîde*

habs olmuş bir aynü'l-hayâtım. Beni bu mahbesten halâs eyle' diye taht-ı zemînden bir sadâ sem'-ı ıtılâma vâsıl oldu. Gelin ey azîzler, şu seccâdemin olduğu yeri kazalım." buyurmalarıyla, mürîdân kazdılar. Nihâyet ol âb-ı hoş-güvâr meydâna çıktı. Merzâya teberrüken içirirler, bi'izni'llâh şifâ bulurlar.

Bu suyun olduğu mahalde çile-hâneleri vardır. Su el'ân mevcûddur. Teberrüken ziyâret olunur.

Kemâl-i hilm ü şefkatinden nâşî, fâreler bile bizden incinmesin diye, dergâhda kedi beslemezlermiş. Ezâ vü cefâya ihtimâli olan sözü söylemekten fevka'l-âde tehâşî buyururlar imiş."

Menkûlâttandır:

Ara sıra mekteblere uğrar, çocuklara yemiş dağıtırlar imiş. **/274/** Çocuklar mesrûr olsunlar diye âzâd ettirirler imiş. Bu sırada, "*Benim için duâ ediniz. Sizler ma'sûmlarsınız. Duânız makbûldür. Bu yüzü kara, sakalı ak, koca âsî için duâ ediniz. Ola ki, yevm-i kıyâmette yüzü ak ola evlâdlarım.*" der, ağlarlar imiş.

Sultân Süleymân-ı Kânûnî maiyyetinde ordu ile birlikte harbe gittikleri, askere cihâdın fazâilinden bâhis va'z u nasîhatlarda bulundukları ve daha birçok menâkıbı, **el-Lemezât**'ta muharrerdir.

Mehîb sûretli, sahâbe sîretli bir azîz-i muhterem idi. Cenâb-ı Hak, cümlemizi, mazhar-ı şefâatleri buyursun. Âmîn.

Enîs-i zümre-i ahyâr Cenâb-ı Şeyh Merkez'dir
Velâyet mülküne ser-dâr Cenâb-ı Şeyh Merkez'dir

Lisân-ı feyzi olmuş hikmet-i aşkdan dürer-efşân
Misâl-i bülbül-i gül-zâr Cenâb-ı Şeyh Merkez'dir

Cihâna velvele-endâz idi irşâd u tefsîrde
Mükemmel menba'-ı esrâr Cenâb-ı Şeyh Merkez'dir

Vücûd-ı ekremi tebcîle şâyân zât-ı âlîdir
Mufahham pîr-i hayr-âsâr Cenâb-ı Şeyh Merkez'dir

Muallâ türbesinden münteşirdir bû-yı sünbül-zâr
Mübârek kabri pür-envâr Cenâb-ı Şeyh Merkez'dir

Garîbi kem-teri **Vassâf**'*ının cânı gözü nûru*
Veliyy-i mes'adet-girdâr Cenâb-ı Şeyh Merkez'dir

Türbeleri pek i'tinâ ile yapılmış, ma'mûrdur. Fâtih Sultân Mehmed Hân hazretlerinin türbesi, Sultân Abdülazîz devrinde ta'mîr olunduğu zamân ona gümüşten şebeke yapıldığında ceviz üzerine sedef işlemeli şebeke Hz. Merkez'in sandûkasının etrâfına konulmuştur. Çok rûhâniyyetli mahall-i isticâbet-i duâ bir makâm-ı saâdet-nümâdır.

Türbe-i şerîfede bir levhâda şu beyitleri okudum:

Merhabâ ey Merkez-i devrân-ı cihân
Merhabâ ey kutb-ı kevneyn-i mekân

Zâhir ü bâtında nûrun olmada
/275/Âf-tâb-veş cümleye şu'le-feşân

Kıymetin bilmekde âcizdir ukûl
Ayn-ı nûr-ı Mustafâ'sın bî-gümân

Doğsa şems garbdan didi Monlâ-yı Rûm
Ayn-ı hurşîddir ki meşrıkdan doğan

Zarf değişse hak hakîkat pâyidâr
Ahvel olma aç gözün bir gör ıyân

Dâire meydânda biz içindeyiz
Nûru zâhir göreler Merkez-nihân

*Lutf u ulviyyetini ta'rîf muhâl**
Çünki bu ta'rîfden âcizdir lisân

Âşık u hayrânınım şâhım senin
Melceim sensin efendim nûr-ı cân

Bendelikden itme âzâd bizleri
Dâimâ kurbân sana ***Ken'ân-ı*** *cinân*

Hz. Merkez'in şu ilâhîsi bestelenmiştir:

Eyâ âlemlerin şâhı tecellî kıl teselli kıl
Gönüller burcunun mâhı tecellî kıl teselli kıl
Ciğerden eylerim feryâd bu benlik da'visinden dâd
İkilikden kılup âzâd tecellî kıl teselli kıl

"*Garîk-ı bahr-i ısyânım şefâat yâ Rasûla'llâh*" na'tı müşârünileyhindir. "Merkez" tahallus eder.

Bir âdet-i müstahsene-i kadîme:

Yenikapı Mevlevîhânesi müessisi Kemâl Ahmed Dede zamânından beri cârî olan bir âdet-i müstahseneye binâen, bayramlarda dedegân ve dervîşân, müctemian ve önlerinde âyîn-hânlar, nây ve kudümler bulunduğu hâlde, Mevlevî-hâneden çıkıp ve yolda âyîn okuyarak Merkez Efendi Dergâhı'na gelirler ve orada bayram namâzını edâdan sonra Hz. Merkez Muslihüddîn'in türbe-i şerîfesi önünde bütün dedegân ve muhibbân-ı Mevlevî halka teşkîl ettikleri hâlde Mevlevî şeyhi olan zât gül-bang çektikten sonra, Hz. Merkez post-nişîni efendi ile ba'de'l-musâfaha, yine hey'etce ve âyîn okunarak ve nây ve kudüm çalınarak Mevlevî-hâne'ye avdet olunur. Devr-i Hamîdî'de bu âdet-i kadîmenin men'ine kıyâm edilmiş ise de, merhûm Celâleddîn Efendi hazretlerinin teşebbüs ve ısrârı üzerine ferâgat edilmiştir.

/276/ CEMŞÂH HAZRETLERİ

Cemâl-i Halvetî hazretlerinin mahdûmu ve Hz. Sünbül'ün halîfesidir. Müteşerri' ve müteverri' bir zât-ı âlî-kadr idi. Hz. Sünbül zamânında pîş-kademlik eyleyip, tekmîl-i tarîkat ettikde Akşehir'de neşr-i tarîka me'zûn olmuş ve hayli müddet irşâd ile meşgûl olarak 943 sene-i hicriyyesinde (1536) terk-i âlem-i nâsût etmiştir. Akşehir'de medfûndur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

ŞEYH CEMÂL EFENDİ[190]

MAKSÛD DEDE EFENDİ

Tokatlıdır. İlm-i zâhirde ümmî iken, ilm-i bâtında allâme olmuş; âşık, sâdık bir zât-ı âlî-kadr idi. Tekmîl-i sülûkdan sonra Hz. Sünbül'ün emriyle Siroz'da neşr-i tarîka başlamış ve nice müddet irşâd ile meşgûl olduktan sonra, 970/(1563) senesinde terk-i dağdağa-i hayât eylediler.

AHMED DEDE EFENDİ

Kerâmâtı görülmüş bir zât-ı âlî-kadrdir. Hz. Sünbül'den tekmîl-i tarîkata muvaffak olup, Kütahya civârında, Okçu köyünde neşr-i tarîkata me'zûn idi. 979/(1571) senesinde orada irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

190. Bu şahsın ismi yazılmış ve boşluk bırakılmış olduğu halde, herhangi bir bilgi verilmemiştir. (H)

Hz. Merkez'in Hulefâsı:

Mikdârı dörtyüzü bulmuştur. Şöhretleri Hind'e kadar şâyi' olmuş idi.

Ecell-i hulefâsından:

Gömleksiz Muhammed Efendi, Behiştî Ramazân Efendi, Köse Muhyiddîn Efendi, Şeyh Ahmed Efendi, Şeyh Ya'kûb Efendi, Muhammed Emîn Efendi, Seyyid Ahmed Muslihuddîn Efendi, Şeyh Ahmed Beşîr Efendi.

/277/ ŞEYH GÖMLEKSİZ MUHAMMED EFENDİ

"Gömleksiz" diye şöhreti vardır. Eyüp'te Bahâriye'deki dergâhta şeyh olup, 951/(1544)'de irtihâl eylemekle, Eyüp'te Bahâriye'ye giden yol kenarında sol tarafta elyevm türbesi mevcûddur. Mezkûr dergâh-ı şerîf, zamânımıza kadar Sünbüliyye'den gelmiştir ve deniz kenârında gâyet rûhâniyyetli bir mahaldir. Hz. Merkez'in güzîde halîfelerindendir. 343. sahîfeye mürâcaat buyurula.

BEHİŞTÎ RAMAZÂN EFENDİ

Hz. Merkez'in yetiştirmelerindendir. Vizelidir. 979/(1571)'de Çorlu'da irtihâl eylemiştir. Ârif, kâmil bir zâttır. Âsârı uluvv-ı ka'bına şehâdet eder:

1. **Hâşiye alâ Şerhi Akâid** li'l-allâme Taftazânî.
2. **Ta'lîkât alâ Şerhi Miftâh.**
3. **Hâşiye-i Âdâb-ı Mes'ûdî.**
4. **Ta'lîkât ale'l-Câmi'.**
5. **Cem-şâh ve Alem-şâh.**
6. **Süleymân-nâme.**

Eş'ârından:

Visâlin Ka'be'dir rûz-ı ecel azmi zamânıdır
Kefen ihrâmıdır tâbût o yolun taht-ı revânıdır

KÖSE MUHYİDDÎN EFENDİ

Hz. Merkez'in hulefâsı meyânında ismi zikre şâyândır. Ricâl-i tarîkattandır. Kerâmâtı görülmüştür. 990/(1582) târîhinde irtihâl edip, âsitâne-i Merkez'de minâre dibinde âsûde-nişîn-i rahmettir.

ŞEYH AHMED EFENDİ

Hz. Merkez'in veled-i es'adları olup, cezbe-i ilâhiyye sâhibi, müessirü'l-kelâm, makbûl-i hâss u âmm, âlim, âmil, kâmil bir zât idi. Cenâb-ı Merkez, "*Oğlum benden çok eyidür.*" diye mahviyyetle iftihâr buyururlardı. Denizli mülhakâtından Akçaköy, inzivâ-gâhı olduğu **Şakâyık**'ta mezkûrdur.

Te'lîfât-ı adîdesi olup, en meşhûru, seksen cüzden ibâret olmak üzere **Bâpûsî** ismiyle tercüme eylediği **Lugat-ı Kâmûs**'dur. Bu eserin bir nüshası Edirne'de Sultân Selîm-i sânî Kütüphânesi'nde mevcûddur. Hatt-ı destiyle muharrer nüshâsı Âtıf Bey Kütüphânesi'ndedir.

Bir de, **İsmetü'l-Enbiyâ ve Tuhfetü'l-Asfiyâ** eseri meşhûrdur.

el-Lemezât'ın beyânına göre rihletleri 970/(1563) ve **Esmârü't-Tevârîh**'a göre 963/(1556) senesindedir.

/278/ Medfenleri Uşşâk'ta olduğunu **el-Lemezât** yazar. **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye**'de Sâdık Vicdânî Bey, Hz. Merkez'den sonra Hânkâh-ı Sünbülî'de icrâ-yı meşîhat ettiğini beyân ediyor.

ŞEYH MUHAMMED EMÎN EFENDİ

Hz. Merkez'in hem halîfesi, hem dâmâdıdır. **Câmiu'l-Avârif**'de, "*Âlem-i fenâya kadem basmış, tam dervîşlik tahsîl etmiş server idi. Ehl-i dünyânın bisâtına kadem basmış ve külhânlarına kolluk asmış değildi. Hânkâh-ı Hz. Merkez'de seccâde-nişîn-i irşâd olmuş idi. Bir bostânı vardı, eker biçer, onunla taayyüş ederdi. Dervîşleri, şeyhlerinin nice kerâmâtını görmüşlerdir.*" diye yazılmıştır. Âhiri'l-emr, (كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ)[191] sırrı zuhûr edince şarâb-ı mevti nûş etti. Türbe-i Hz. Merkez'de medfûndur. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).

ŞEYH SEYYİD AHMED MUSLİHUDDÎN EFENDİ

Hadîkatü'l-Cevâmi'in beyânı vechile, Hz. Merkez'in dâmâdıdır. Ondan müstahleftir. 984/(1576) senesinde irtihâl eyledi. Civâr-ı Hz. Pîr'de medfûndur. "Şeyh Seyyid" (شيخ سيد) târîh-i irtihâlidir.

Dîger manzûme-i târîhiyye:

Kutb-ı âlem Hazret-i Merkez Efendi'nin budur
Sırrı hem müstahlefi ol zât-ı kerrûbî-hısâl

191. "Her nefis ölümü tadıcıdır." 3. Âl-i İmrân sûresi, 185. (H)

Kümmel-i ehl-i kulûbdan ârif-i bi'llâh idi
Seyyid Ahmed Muslihuddîn-i kerâmet-iştimâl

Pür iderdi sırr-ı feyz ile dimâğ-ı âlemi
Sünbülistân-ı hakîkatden alup bû-yı kemâl

Bunda devr-i sübha-i enfâsı itmâm eyleyüp
Rûh-ı pâki eyledi gül-zâr-ı kurba irtihâl

Geldi çâr-evtâd-ı târîhi didiler cevherîn
Menzili Şeyh Ahmed'in ola ârâm-gâh-ı cemâl
(منزلی شیخ احمدك اوله آرام كاه جمال)

Bir oğlu, iki kerîmesi olup, yanında medfûndur. Kendileri an-asl Germiyân'dan neş'et ederek tahsîl-i ulûmdan sonra İstanbul'a gelip, Hz. Merkez'e intisâb eylemişlerdi. Bir emr-i ma'nevî üzerine Hz. Merkez'e dâmâd oldular ve onlardan ikmâl-i sülûk ettiler. Kâmil ü mükemmil bir mürşid-i âlî-nisâb idi.

ŞEYH AHMED BEŞÎR EFENDİ

Mevlidi Kütahya kurâsından Çavdar Kalburcu karyesi olup, tarîh-i irtihâli 978/(1570)'dir. Devrân-ı sûfiyye hakkında bir risâlesi vardır. Hamzavîler bahsinde terceme-i hâlini yazdığım Şeyh Sun'ullâh-ı Gaybî hazretlerinin büyük pederleridir. Tarîk-ı Bayramî'de şöhretleri vardır.

(Sun'ullâh-ı Gaybî'nin büyük babası olan) bu zât, Hz. Sünbül halîfesi olmak lâzımdır. Bahsi 267. sahîfede geçti. "Müftî Şeyh Ahmed Efendi" denilen zât dahi olsa gerektir. Târîhe karışmış bahisler olup ta'mîka imkân bulamadım.

ŞEYH HASAN EFENDİ

Ahmed Beşîr Efendi'nin halîfesidir. "Simkeş-zâde Feyzi Hasan Efendi" diye meşhûrdur. **/279/ Zeyl-i Şakâyık** sâhibi Zeylî'nin pederidir. Elsine-i selâsede nazm u nesre muktedir bir şâir-i ârifdir. Şeyh Abdulahad en-Nûrî'den de hilâfeti olduğu gibi, Edirnekapı hâricinde Emîr Buhârî Dergâhı meşîhatine ta'yîni münasebetiyle, Hakîm Çelebi şeyhi Bosnavî Şeyh Osmân-ı Nakşıbend'den mücâz olmuş idi. Pederi Simkeşbaşı Muhammed Ağa imiş.

1102/(1691) senesinde altmışaltı yaşında irtihâl etmiş, dergâh-ı mezkûr hazîresine defn olunmuştur. "*İde feyz-i cinânı cây ü me'vâ* " (ایده فیض جنانی جای مأوا) târîhidir.

Âsârı:

1. **Tefsîr-i Beyzâvî**'nin Sûre-i Bakara kısmına ta'lîkâtı.
2. Müretteb **Dîvân**'ı.
3. **Mi'râc-nâme.**
4. **Cevân-nâme.**
5. **Gamze-i Dil.**

Gazellerinden:

Nihân it derd-i aşkı eyleyip feryâd neylersin
Cihânı itdin ey dil âh ile berbâd neylersin

* * *

Arz eyle subh-dem gül yüzin ol şeh-suvârımız
Sahrâ-yı sabr-ı aşkdan kalmaz karârımız

/280/ ŞEYH YA'KÛB EFENDİ HAZRETLERİ

Anadolu'da Germiyân ilinde Şeyhli nâm karyede dünyâya gelmiştir. Eben-anced siyâhî-zâdedir. Ulûm-ı zâhireyi tahsîl ile berâber, îş ü işrete dalmakla, gördüğü bir rü'yânın te'sîriyle tevbe-kâr olarak Hz. Sünbül'ün dâmen-i irfânına gâyet sâdıkâne bir sûrette yapışmıştır.

Öyle mücâhede eder imiş ki, altı ay su içmez, üç günde bir iftâr eder, halaka-i zikrde kendisini pâre pâre eyler imiş. Hayli zamân lâ-ya'kıl bir hâlde kalır imiş. Hz. Sünbül, "*Dervîş olunca Germiyânlı Ya'kûb Dede gibi olmalı.*" buyururlardı. Bir buçuk yıl böylece mücâhededen sonra icâzet vermişlerdir.

Ba'dehû Hz. Merkez'den hilâfet alarak Yanya cânibine irşâden li'l-ibâd me'mûr olmuş. Orada mahsûsan inşâ olunan bir mescidde imâm olup, halkın pek ziyâde teveccüh ve rağbetini celb ile nice vîrân kalbleri ma'mûr buyurmuşlardır.

Ya'kûb Efendi, bir azîz-i nûrânî idi. Hânkâh-ı Sünbülî meşîhati kendilerine teveccüh ettikten sonra hâli büsbütün kesb-i ulviyyet eyledi. Envâr-ı rûhâniyyeti, âsâr-ı velâyeti nümâyân oluyordu. Meclis-i va'zında hâzır bulunan kimse, husûle gelen te'sîrâttan ağlardı. Bir kerre meclisine gelen bir daha terk edemezdi.

Âdâb-ı meşâyıha çok riâyet-kâr idi. Fukarâ ve dervîşânı sıyânet eder idi. "*Kırk sene namâzda kalbime mâ-sivâ gelmemiştir*" diye hamd ederler imiş. Namâzda iken kendinden geçerlerdi.

Bir cum'a günü Dâvûdpaşa Câmii'nde, salât-ı Cum'a edâ olunurken, kubbeden bir büyük sıva düşmüş, halk, "*Kubbe yıkılıyor.*" diye câmi'den firâr etmiş. Ya'kûb Efen-

di, huzûr-ı Hak'da mâ-sivâdan tecerrüd ettiğinden, bu vak'adan haber-dâr bile olmayarak namâzına devâm eylemiştir.

Dervîşlerinden biri dûçâr olduğu dîk-ı hâlden dolayı müşârünileyhe mürâcaatında, "*Oğul! Duâyı rızâ-yı Hak için yap. Nefsin için bir şey taleb etme.*" buyurmuşlar. Bu sözün te'sîriyle kendinden geçen o zât, bu sebebe mebnî dervîşleri sırasına girmiştir.

Bir gün mürîdânından biri şeyhinin hücresine gelip içeri gireceği sırada, içeride musâhabe sadâsı işitince edeb edip beklemiş, ses kesilince müsâade alarak huzûruna girdiğinde kendilerinden başka kimseyi göremeyince, "*Sultânım! Sesler işittim, edeben girmedim. Halbuki kimse yok, mütehayyir oldum.*" demesiyle Hz. Ya'kûb, "*Kimseye söyleme /281/ nâ-mahreme izhâr etme, Hz. Hızır ve İlyâs aleyhime's-selâm geldiler, bana duâ ta'lîm eylediler.*" buyurunca, "*Sultânım! O duâ nedir? Bu kem-terinize de ta'lîm buyurunuz.*" diye ricâ edince, "(يا خالق الخلايق يا مالك الملك يا حى ياقيوم يا ذا الجلال والإكرام)dir."[192] buyurmuşlardır.

Seyyid Seyfullâh Efendi, **Câmiu'l-Avârif**'inde nakl ediyor: "*İşrâk namâzından sonra yirmi beş def'a okumağa mülâzım olan, iki cihânda ne isterse bulur.*" diyor.

Yine mürîdânından biri, bir gece salât-ı teheccüdü edâ kasdıyla câmi'-i şerîfe giderken ortalığı tabîî ağyârdan hâlî bulup, fakat câmiin önünde zencîrli servinin dibinde, şeyhini diz çökmüş oturuyor görmüş. Biriyle musâhabe ediyormuş. Ba'dehû duâ edip, câmie girmişler. Bu hâli istîzâh ettiğinde, "*O servi önünde Rasûl-i ekrem (salla'llâhu aleyhi ve sellem) efendimiz hazretleri, ahyânen bu abd-i kem-terlerine hadîs-i şerîf ta'lîm buyururlar. Servinin yanında el açar duâ ederim ve gâyet edeble geçerim.*" dediklerini **Câmiu'l-Avârif** yazıyor. Servi hakkındaki rivâyetin en sıhhate karîb olanı budur.

Sultân Süleymân-ı Kanûnî zamânında yağmursuzluktan pek ziyâde ıztırâb çekilen bir zamânda, ekâbir ü a'yân u ahâlî müctemian Şeyhü'l-İslâm'a mürâcaatla pâdişâh-ı enâmın duâ etmesini ricâ etmişler. O da "*Hânkâh-ı Sünbül'de seccâde-nişîn-i reşâdet olan Şeyh Ya'kûb Efendi hazretleri duâ buyursunlar.*" demişler. Hz. Şeyh'i aramışlar, bulmuşlar, güç hâl ile cebren minbere çıkarıp duâ ettirdiler. Rahmet-i ilâhiyye ile âlem tâze hayât buldu.

Şeyh Ya'kûb Efendi, kemâl-i mahviyyetlerinden ve dûçâr-ı şöhret olmasından nâşî, "*Ben vahdette yaşar bir adamım, beni kesrete uğratıp ömrümde çekmediğim sıkıntıyı çektirdiler. Kâşki dünyâya gelmeyeydim.*" diye beyân-ı şikâyet buyurmuşlardır. Kendilerine, "*Efendim! Vücûdunuz mahz-ı hayrdır. Ale'l-husûs bu kadar fazâil ü fevâide mukârin olup nice kimselere fâideniz dokundu. Bundan tehâşî'ye sebeb nedir?*" diye sordular. Cevâ-

192. "Ey bütün varlıkların yaratıcısı! Ey mülkün sâhibi! Ey Hayyolan! Ey herşeyi ayakta tutan! Ey celâlet ve ikrâm sâhibi!" (H)

bında, "*Bende evvelâ bu kelâm, âlem-i vahdetin lezzetinden müfârekat elemi tezekkür olunduğu zamânda lisân-ı hâlden lisân-ı kalbe gelmiştir. Sâniyen, şerâit-i ni'met-i vücûd ki, edâsında nice ehl-i şuhûd âciz ve mertebe-i kemâli az kimse hâiz görüldüğü esnâda makâm-ı aczde vârid olmuş kelâmdır. Sâlisen bu kelâm, makâm-ı kâlimde denilmiş değildir. Ba'zı hâlin muktezâsıdır. Bu mertebede Fahr-ı âlem (salla'llâhu aleyhi ve sellem) efendimiz hazretleri* (يا ليت رب محمد لم يخلق محمداً)[193] */282/ buyurmuşlardı. Hz. Ali (kerema'llâhu vechehû ve radıyallâhu anh) efendimiz dahi,* "Hiç kimseye reşk etmem, illâ dünyâya gelmeyenlere reşk ederim." *buyurmuşlardır. Nice evliyâ-yı kirâmın bu makâmda birer sözü vardır.*" diye bir çok hakâyıktan bahs eylemişlerdir.

Hicret-i nebeviyyenin 979/(1571) sâlinde cihân-ı mihnetten sarâ-yı vahdete çekildiler. Türbe-i münevvereleri Hz. Sünbül'e muttasıldır. Türbeyi, Sultân Süleymân-ı Kânûnî inşâ eylemişlerdir.

Şeyh Ya'kûb ol azîz-i pâk-dîn
Eyledi azm-i reh-i dârü'l-karâr

Geldi yapdı üstüne bu kubbeyi
Pâdişâh-ı âlem-i gerdûn-vakâr

Cem' olup bu ravzaya kerrûbiyân
Hıdmet itmekle iderler iftihâr

İdicek târîh-i fevtinden suâl
Didi hâtif ***gitdi kutb-ı rûz-gâr***
(كتدى قطب روزكار)

Cenâb-ı Hak, sırlarını takdîs ve bizleri mazhar-ı şefâati buyursun. Âmîn.

Hulefâsı:

Şeyh Mahmûd Efendi, Şâh Veliyy-i Ayıntâbî, Şeyh Mahmûd-ı Şuhûdî, Şeyh Yûsuf, Şeyh Necmeddîn Sinân Efendi hazerâtıdır.

Şeyh Mahmûd Efendi, Hz. Ya'kûb'un halîfesidir. Mübârek bir zâttır. 863/(1458)'te Gazi Tiryâki Hasan Paşa'nın inşâ-kerdesi olan Balçık Tekkesi (Cezerî Kâsım Paşa) şeyhi ve imâmı olmuş idi. Vefâtı 1018/(1609)'dedir. "Mahmûd-ı Şeyhî" (محمود شيخى) târîhidir. Mezkûr tekke hazîresinde medfûndur.

193. "Keşke Muhammed'in Rabbı, Muhammed'i yaratmasaydı. " (H)

Şâh Veliyy-i Ayintâbî, Hz. Ya'kûb'un (dîger bir) halîfesidir. 1000/(1592) târîhine yakın bir zamânda Ayıntab (Antep)'de vefât eylemiştir. **Gunyetü'l-Sâlikîn, Virdü's-Settâr** üzerine Arapça şerhi, **el-Kevkebü'l-Mudıyyetü fi't-Tarîkati'l-Muhammediyye, Risâletü'd-Dürriyye fî-Beyânı Tarîkati'l-Marzıyye** cümle-i âsârındandır. 956/(1549) târîhinde Ya'kûb Efendi'ye intisâbına bakılırsa, yirmidört sene onun nazar-ı feyziyle perverde olduğu anlaşılır.

Şeyh Muhammed-i Şuhûdî Efendi, Hz. Ya'kûb'un (başka bir) halîfesidir. Hasan Necmeddîn Efendi hazretlerine hânkâh-ı Sünbülî'de vekâleti vardır. Bursalıdır. Bursa'da irtihâl-ı dâr-ı naîm eylemiştir. "Muallimü'l-Hayr" (معلم الخير) (1021/1612) târîhidir. Tekkesi vardır. Orada medfûndur. Müretteb **Dîvân**'ı olup âşık bir zâttır.

Yâ Rab kullar ihsâna kaldı
Lutf u kerem sultâna kaldı
Müznib ***Şuhûdî*** *dergâha geldi*
Yâ Rab murâdın gufrâna kaldı

/283/ ŞEYH YÛSUF SİNÂN EFENDİ

Hz. Ya'kûb'un mahdûmu ve halîfesidir. Yanya'da dünyâya gelmişlerdir. Tahsîl-i kemâlât ve terbiye-i tarîkattan sonra, Süleymân-ı Kânûnî vezîri Ali Paşa kethüdâsı Ferah Efendi'nin binâ-kerdesi olan dergâha 972/(1565) senesinde şeyh olmuştur. Bu dergâh zamânımıza kadar muttasıldır. Hıfz-ı Kur'ân'a mazhar olan Şeyh Sinân Efendi, Hz. Merkez'in şeref-i sohbetine mazhar olmuş idi. Sultân Murâd-ı sâlis kendilerini çok severlerdi.

Hüsn-i savta mâlik olup, sâmiîni vecde getirirler idi. İlmen dahi yüksek mertebesi var idi.

Peder-i ekremlerinin irtihâlinde hânkâh-ı Hz. Sünbül'de der-uhde-i meşîhat buyurup altı sene bu hıdmet-i şerîfeyi îfâdan sonra, 985/(1577) senesinde, ârzû-yı zâtîsi ve pâdişâh-ı enâmın tensîbiyle Şeyhu'l-Harem-i Nebevî hıdmet-i mübeccelesiyle Medîne-i Mürevvere'ye gitmiştir. Dört sene bu hıdmet-i mukaddesede bulunarak, 989/(1581)'da cânını cânânına teslîm edip, Cennet-i Bakîa'da, ammu'n-Nebî Hz. Abbâs'ın kubbesi yanında âsûde-nişîn-i rahmet-i Rahmân'dır. "Şeyhu'l-evliyâ" (شيخ الاولیا) (ölüm) târîhidir. (*Kadddesa'llâhu sırrahû*)

Âsâr-ı aliyyeleri:

1. **Tenbîhu'l-Gabî fî-Rü'yeti'n-Nebî**. Bu eseri Şeyhu'l-Harem iken yazmıştır. Mütâlaa ile şeref-yâb oldum. Âşıkâne bir sûrette yazılmıştır. "*Hâl-i yakazada*

ehl-i hâlin cemâl-i Ahmed'i temâşâsı mümkindir." diye isbât-ı hakîkat maksadıyla edille serd ediyor. Bir çok dakâyıktan bahs ediyor.

2. **Menâsik-i Hac.**
3. **Tadlîlü't-Te'vîl.**
4. **Risâletü'l-Hakîka.**
5. **Metâlibü'l-Îkân.**
6. **Tezkire-i Halvetiyye.** Cemâl-i Halvetî, Hz. Sünbül, Merkez, Ya'kûb Efendilerin menâkıbını hâvîdir.

İlâhiyyâtından:

Beni benlikten al kurtar ilâhî
Ki gide bendeden benlik günâhı

Kaçan bunda göçem olam müsâfir
Cemâlin Ka'be'sinde kıl mücâvir

* * *

Ârzû-yı vuslatın gitmez gönülden bir nefes
Yâ Rasûla'llâh cemâl-i bâ-kemâlin kıl nasîb

İki cihânda murâdım bu durur ancak hemân
Ki müyesser ola vuslat bu cihânda an-karîb

/284/ Pek âşık, âlim bir merd-i ârif idi. (*Rahmetu'llâhi aleyhi rahmeten vâsia*)

Sinân Çelebi'nin birâderi Yûsuf Efendi ulemâdan idi. **Tarîkat-nâme'**si vardır. Abdülkerîm Kerâmeddîn isminde bir mahdûmu olup, 1042/(1632-33)'de irtihâl eylemiştir.

ŞEYH SEYYİD HASAN NECMEDDÎN EFENDİ

"Yümnî Hasan Efendi" diye meşhûrdur. Akcahisarlıdır. Hz.Ya'kûb'un halîfesidir. Sinân Çelebi'den sonra, hânkâh-ı Sünbül'de post-nişîn olmuştur. Sultân Mehmed-ı sâlisle Eğri seferinde bulunduğu gibi, Bağdâd'a kadar seyâhatle oradaki ızzze-i kirâmı ziyâret ve oradan Haremeyn-i muhteremeyne azîmet etmiştir.

İstanbul'da ilk def'a şeb-i mevlid-i Nebî'yi kanâdîl ile ihyâ eden bu zât-ı muhteremdir. Leyle-i mübârekeyi ihyâ etmeği öteden beri mu'tâd eylemiş Hz. Sünbül hânkâhının minâresinde önce kandîl yaktırır imiş. Bu cemîle-i ihtirâm-kârî Sultân Mu-

râd-ı râbiin takdîrini celb ve tensîbini istilzâm etmekle umûm memâlik-i Osmâniyye'de leyâlî-i mukaddesenin bu tarz-ı nûrâniyyette tebcîl ve ihyâsı emr edilmiştir.

Nûr-ı cemâl-i Mevlâ aleyhi ekmelü't-tehâyâ efendimiz hazretlerine fart-ı aşk u muhabbeti vardı. Hattâ bir leyle-i saâdet-i mevlid-i Nebî'de kemâl-i aşk u muhabbeti cûş u hurûşa gelerek nâire-i âh ile hayât-ı müsteârdan tecerrüd edivermiştir. (*Allâhümme yessir lenâ bi-hurmeti nebiyyinâ, yâ rabbenâ*).

Târîhi:

Azm-i ukbâ itdi Necmeddîn Hasan
(عزم عقبا ایتدی نجم الدین حسن) = 1019/(1610)

Bu zât-ı âlî-kadrin yazdığı bir silsile-nâme vardır. Vefâ'da Âtıf Bey Kütüphânesi'nde 1398 numaradaki eser zeylindedir; gördüm.

ŞEYH HASAN-I ADLÎ EFENDİ

Hasan b. Muhammed b. Ali'dir. Lakabları Adlullâh; künyeleri Ebu'l-Mütevekkil'dir. Rumeli'de İştib'de dünyâya gelip, meşhûr âlim Taşköprülü-zâde Kemâl Efendi'den tahsîl-i ulûm eylemiştir. Hasan Necmeddîn Efendi hazretlerine nice müddet hizmet edip, nâil-i hilâfet olmuş, pek çok yerleri dolaşarak nice cânlar uyandırmıştır. Balat Dergâhı'nda meşîhati olduğu gibi, Yanya ve Manastır taraflarında bulundukları sırada şeyhinin intikâli üzerine da'vet-i pâdişâhî ile İstanbul'a gelip, hânkâh-ı Hz. Sünbül'de şeyh olmuştur. Mazanna-i kirâmdan pek mübârek bir zât-ı âlî-kadr idi. **Tergîbât** nâmında bir eseri vardır. Şu kasîde-i tevhîdiyye kendilerinindir:

Cennetin didi ol Rasûlu'llâh
Semen-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Aslını saldı gülşen-i câna
Şecer-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Anın içün gıdâsı rûh oldu
Semer-i lâ-ilâhe illâ'llâh

/285/*Hıfz ider cânı şerr-i şeytândan*
Siper-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Mâ-sivâyı bu dâr niheng-âsâ
Ejder-i lâ-ilâhe illâ'llâh

*'**Küntü kenz**'i sana ayân eyler*
Güher-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Getürür bahr-i vahdeti cûşa
Eser-i lâ-ilâhe illâ'llâh

İki kat itdi pîr-i gerdûnu
Kemer-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Virgürür aşka câmi'-i aşkın
Minber-i lâ-ilâhe illâ'llâh

İltürür râhını cinâna senin
Rehber-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Kandırır teşne-dilleri âhir
Kevser-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Vâsıl-ı râh-ı Hakk oldun ise
Mazhar-ı lâ-ilâhe illâ'llâh

Sadef-i kalbe düşse incü olur
Matar-ı lâ-ilâhe illâ'llâh

Cünd-i şeytânı târ-mâr eyler
Asker-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Başına giydi kim ki şâh oldu
Efser-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Şark u garbda irişdi açılıcak
Şehber-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Tâs-ı çarhî olup geçer arşa
Hançer-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Cân u dil göklerin münevver ider
Kamer-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Hırmen-i dilde mâ-sivâyı yıkar
Şerer-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Doğacak yakdı zulmet-i küfrü
Ahter-i lâ-ilâhe illâ'llâh

İrişelden dile fütûh irdi
Zafer-i lâ-ilâhe illâ'llâh

Bû-yı vahdet irer yanınca dile
Micmer-i lâ-ilâhe illâ'llâh

***Adliyâ** irs ile irişdi bize*
Gevher-i lâ-ilâhe illâ'llâh

"Mübeşşirü'l-Cennet" (مبشر الجنت) terkîbinin işâreti mûcibince 1026/(617) târîhinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir. Müstakil türbesi vardır. Sandûkasının başındaki levhadan:

Hazret-i Adlî Efendi bu idi merd-i ilâh
Âlim ü ârif idi aşk-ı Hudâ'ya âgâh

Aşkla devr iderek itmiş idi mahv-ı vücûd
Zikr ü fi'kriyle geçerdi şeb ü rûzu her-gâh

Bû-yı irfân ile mest itdi meşâmm-ı cânı
Nefsinin hâhişini eyledi çün istikrâh

Nîm-nigâh ile iderdi nice merdi ihyâ
Zer-i hâlisde nühâs itdi tarîkın güm-râh

***İlmî** çün geldi "**temûtûne taîşûn**" sırrı*
Cânı cânâna virüp söyledi Allâh Allâh

Hadîkatü'l-Cevâmi', müşârünileyhin hac avdetinde Medîne-i Münevvere'de vefât eylediğini, "dahale'l-merkad" (دخل المرقد) terkîbine göre, 1009/(1600) senesinde rıhletini yazıyorsa da bunda bir yanlışlık olsa gerektir. Târîh de tevâfuk etmiyor.

/286/ Fâtih'de Millet Kütüphânesi'nde Târîh kısmında 236/1797 numaralı **Vefeyât-ı Ekâbir-i İslâmiyye** nâm eserde de 1026 gördüm. Doğrusu budur.

ŞEYH SEYYİD MUHAMMED EFENDİ

Şeyh Adlî Efendi hulefâsındandır. Pederleri Abdülhâlık Çelebi, Eyüp'te Şâhsultân Zâviyesi'nde medfûndur. **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye**'nin Halvetiyye bahsinde, Sâdık Vicdânî Bey, müşârünileyhin Adlî Efendi'den sonra hânkâh-ı Sünbülî'de meşîhat ettiğini yazıyor.

Bu zât 1071/(1661)'de Medîne-i Münevvere'de vefât eylemiştir. Bundan sonra post-nişîn olan Kerâmeddîn Efendi'nin 1071'den sonra irtihâli vukû' bulmak lâzım gelir. Halbuki, âtîde tafsîl edileceği üzere, 1051/(1641)'dir. Şu hâlde Seyyid Muhammed Efendi'nin belki Adlî Efendi'den sonra bir müddet-i cüz'iyye burada seccâde-nişîn olup, bi'l-âhare Karâmeddîn Efendi onu istihlâf etmiş olacaktır.

Seyyid Muhammed Efendi, sülâle-i Sıddîkıyye'den idi. Âlim, fâzıl bir zât-ı âlîkadrdir. **Risâletü'l-Esmâiyye, Risâletü't-Tahkîk fî-Sülâleti's-Sıddîk** nâm eserleriyle, **Mecmûa-i İlâhiyyât**'ı vardır.

ŞEYH AHMED-İ ADÎMÎ EFENDİ

"Miftâhî-zâde" diye meşhûrdur. Pederi İbrâhîm Efendi'dir; Narlı Kapı'nın miftâh-dârı idi. Bundan dolayı "Miftâhî-zâde" denilmiştir. Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî, **Vefeyât-nâme**'sinde (şöyle der):

> "Kocamustafapaşa şeyhi Seyyid Muhammed Efendi'den ahz-i tarîkat edip, zâhir ü bâtınını ma'mûr etmiştir. Şeyhi Seyyid Muhammed Efendi'nin birâderi Bostân Efendi'nin yerine Şâhsultân Tekkesi şeyhi olmuştur. Eyüp'de Cum'a vâizi idi. Edâ-yı hacc-ı şerîf maksadıyla âzim-i râh-ı Hicâz olup, Şam'a vusûlünde Hz. Bilâl-i Habeşî (*radıya'llâhu anh*) civâr-ı rahmet-medârında irtihâl etti. Burada medfûndur."

Miftâhî-zâde'ye açıldı Cennet
(مفتاحی زاده یه آچلدی جنت) = 1072/(1662)

târîhidir. 1040/(1631)'ta hilâfet almış olmasına nazaran otuziki sene mesned-nişîn-i reşâdet olmuştur. İlâhiyyâtı vardır, bu onundur:

Derd-mend olmak dilersen iste ehl-i derdi bul
Lâ-mekân olmak dilersen aşka yâr ol râhı bul

ŞEYH EYYÛBÎ MUHAMMED EFENDİ

Şeyh Adlî hulefâsındandır. Sâhib-i fazîlet bir zât olup, şehrîdir. 1071/(1661)'de Medîne-i Münevvere'de irtihâl eyledi. Eyüp'de Şâhsultân Tekkesi'nde medfûn, sülâ-

le-i Sıddîkıyye'den Abdülhâlık Çelebi'nin mahdûmudur. **Risâle-i Esmâiyye, Risâletü't-Tahkîk fî-Sülâleti's-Sıddîk ve Mecmûa-i İlâhiyyât** cümle-i âsârındandır.[194] Silsile-nâmelerde isimleri, "Şeyh Muhammed-i Eyyûbî el-Medenî" diye muharrerdir.

/287/ ŞEYH SEYYİD KERÂMEDDÎN EFENDİ

Sâdâttan olup, Şeyh Hasan Necmeddîn Efendi hazretlerinin mahdûmlarıdır. 1013/(1604)'te dünyâya gelip, tahsîl-i ulûmdan sonra dayıları Şeyh Muhammed-i Sünbülî'den, (Bu zât Seyyid Muhammed-i Eyyûbî olacak.) ahz–i feyz ederek şeyh-i mükerremlerinin yerine post-nişîn oldular. Kerâmâtı görülmüş erlerdendir. **Vefeyât-nâme**'de, "Kerîmüddîn" diye yazılmıştır.

"Hûr-ı maksûrât" (حور مقصورات) (1051/1641) târîh-i irtihâlleridir. Şeyh Ya'kûb Efendi hazretlerinin türbesinde medfûndur. Oradaki iki levhada şu beyitleri okudum:

Bu iki merkad-i mümtâz pür-envâr-ı feyz-âkîn(?)
Biri Ya'kûb Efendi'dir biri Seyyid Kerâmeddîn

Be-hem-âğûş-ı der-hâb-ı ferâgatdir görilen heb
Karâr itmiş şerefle burc-ı hâkîde meh-i pervîn

Yine bir mefhar-ı ehl-i tarîkat göcdü dünyâdan
Koyup firkatde ahbâbın ola yâri Habîbu'llâh

Bekâ-bi'llâh'a azm itdikde **Feyzî** *didi târîhin*
Kerâmeddîn'e dîdârıyla ikrâm eyleye Allâh
(كرام الدينه ديداريله اكرام ايليه الله)

Bu târih 1009 çıkıyor. Binâenaleyh yanlıştır. Doğrusu bâlâda yazdığım vechile 1051'dir.

İlâhiyyâtından:

Gel meclis-i uşşâka tâ ref' ola ahzânın

Kabr-i mübâreklerinde rûhâniyyet vardır. Hz. Sünbül'e kabren en karîb bahtiyâr-ı meşâyıh-ı Sünbüliyye'dendir.

194. Burada zikredilen eserler, aynı sahîfenın üst tarafında anlatılan Şeyh Seyyid Muhammed Efendi'ye ait olarak zikredilmişti. Burada tekrâr verildi. Bir yanlışlık olmalı. (H)

KEŞFÎ CA'FER EFENDİ

Adlî Efendi hazretlerinin hulefâsındandır. İstanbulludur. Tophâne'de, Fındıklı'da Kaptan Arap Ahmed Paşa'nın Hâtûniyye Mescidi yanında haremi Perîzâd Hanım'ın binâ eylediği dergâha şeyh olmuştur. Sultân Abdülmecîd devrinde, câddesinin tevsîi sırasında dergâh mahalli câddeye kalb olunduğundan, tramvay hattının deniz cihetinde inşâ olunan dergâh hazîresine bekâ-yı ızâmı nakl edilmiş, üzerine bir türbe yapılmıştır. Elyevm câdde üzerinde ziyâret-gâh-ı enâmdır. Şu, târîhidir:

Hû diyüp Ca'fer Efendi azm-i Firdevs eyledi
(هو دیوب جعفر افندی عزم فردوس ایلدی) 1053/(1643)

/288/ Buraya ilk şeyh olan zât Hasan Efendi'dir. 983/(1575)'te şeyh olup, 1008/(1599)'de vefât etmiştir. Yerine müşârünileyh Keşfî Ca'fer Efendi geçmiş; kırkbeş sene şeyh olmuştur. Güzel nutukları varmış. Fakîr, yalnız âtîdekine müsâdif oldum:

Şol gönül kim mübtelâ-yı derd-i aşku'llâh olur
Derdine dermân bulunca kârı âh u zâr olur

Tâlib-i dîdâr olan ey derd-mend ***Keşfî*** *bugün*
"Mâ-vesa'ni" *remzinin esrârına âgâh olur*

Sonra şeyh olanlar: Şeyh Receb Efendi (1155/1742)[195], Şeyh Fazlullâh Efendi (1065/1655), halîfesi Ömer Hüseyin Efendi 1118/1705) (Elliüç sene meşîhat etmiştir.); yerine yine Fazlullâh Efendi halîfesi Şeyh Mustafa Efendi (1140/1728), Şeyh Muhammed Efendi (1149/1736), Şeyh İbrâhîm Efendi 1178/1764), Şeyh Muhammed Nebî Efendi (1189/1775), Şeyh Hâfız Efendi (1194/1780).

ŞEYH A'MÂ HÜSEYİN EFENDİ

Şeyh Hasan-ı Ünsî Risâlesi'nde gördüm ki, Ca'fer Efendi hazretlerinin hulefâsından Fazlı Efendi vardır. Onun yetiştirmelerinden A'mâ Şeyh Hüseyin Efendi şâyân-ı zikirdir. Çocuk iken İstanbul'da bir bâzergânın kulu imiş, âzâd olmuş. Salıpazarı'da iskelede kayıkçılık edermiş. 1060/(1650)'ta terk edip Fındıklı Hâtûniyye Câmii'nin civârındaki dergâhında Şeyh Fazlı Efendi'ye intisâb (etti) ve mazhar-ı hilâfet oldu. Şeyhinin irtihâlinde A'mâ Hüseyin Efendi yerine şeyh oldu. Sahib-i ne-

195. Bu târih 1055 olsa gerektir. (H)

fes ve kâmil ü mükemmil adam imiş. Haktan gayriyi nazardan iki gözleri a'mâ olmuş, fakat bir yere gitse elinden kimse tutmaz idi. 1118 senesi Zi'l-hiccesinin âhiri Cum'a (1706 Mart sonu) beyne'l-ışâeyn irtihâl edip tekkesi karşısındaki kabristana defn olundu.

Mülâhaza: Buradan şimdiki câdde açıldığından Ca'fer Efendi kabri, yeni yapılan türbeye nakl olunmuş ve binâenaleyh A'mâ Hüseyin Efendi kabri mensî olmuştur. Hüseyin Efendi irtihâl edince yerine halîfesi Dervîş Mustafa Efendi geçip câ-nişîn olmuştu. Sâlih ve müttakî bir adam imiş.

ŞEYH YÛNUS HİLMİ EFENDİ b. ALİ

Keşfî Ca'fer Efendi Dergâhı şeyhi idi. Sünbüliyye'dendir. Sultân Mahmûd Hân-ı sânînin mazhar-ı teveccühü olmuş; dergâhına birkaç def'a teşrîf-i humâyûn vukû' bulmuştur. Beyne'l-meşâyıh, Yûnus Efendi hakkında ratb u yâbis hayli sözler devrân eder. Belki teveccüh-i pâdişâhîyi istirkâb yüzünden hâdis olmuş rivâyâttır. Yûnus Efendi'den sonra Şeyh Hâfız Ahmed Efendi post-nişîn olup, 1301/(1884) Zi'l-hiccesinde Cidde'de vefât etmiş, yerine Şeyh Kudret Efendi şeyh olmuştur.

Şeyh Yûnus Hilmi Efendi zamânında tarîk-ı Sünbülî yeniden vüs'at bulmuştu. Birçok halîfe yetiştirmişlerdir. İrtihâlleri 1278 şehr-i Recebinin yirmiyedinci (8 Şubat 1861) Perşembe gününe müsâdiftir. Keşfî Ca'fer Efendi türbesinde medfûndur. Eyüp'te Şâhsultân Dergâhı şeyhi Necâti Efendi ve Kâdirî-hâne şeyhi Şerefeddîn Efendi, hulefâsı meyânındadır. Merkez şeyhi Nûreddîn Efendi dahi müşârünileyhten mazhar-ı feyz olanlardandır.

Yûnus Efendi'nin silsile-i tarîkatı:

Şeyh Seyyid Muhammed Mes'ûd Efendi
Şeyh Hâfız İsmâîl-i Cihângîrî
Şeyh Nûrullâh-ı Merkezî
Şeyh Nebîh es-Seyyid Abdullâh-ı Uyûnî (eş-şehîr) bi-Suyolcu-zâde
Şeyh es-Seyyid Nûreddîn-i Sünbülî

Bakıyyesi 339. sahîfededir.

Hânkâh-ı Sünbülî post-nişîni merhûm Râzî Efendi hazretleri ile Samatya'da Mîrahûr Dergâhı şeyhi Hâfız Nazîf Efendi, Şeyh Yûnus Efendi'den mahzar-ı feyz olanlardandır.

ŞEYH SEYYİD ALÂEDDÎN EFENDİ

Necmeddîn Hasan Efendi hazretlerinin mahdûmu ve Seyyid Kerâmeddîn Efendi'nin küçük birâderidir. 1016/(1607) senesinde dünyâya gelmiştir. Pederinin irtihâlinde üç yaşında idi. Birâderi Seyyid Kerâmeddîn Efendi'nin şeyhi ve mürşidi Eyyûbî Seyyid Muhammed Efendi'den müstahlef olup, birâderine hâlef olarak hânkâh-ı Hz. Sünbül'de hıdmet-i meşîhate geçmiştir.

Elliüç yaşında irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediler. Türbe-i münevvereleri hânkâh-ı Hz. Sünbül'de meydâna nâzırdır.

Hazret-i Pîr-i Alâeddîn'dir cân-ı cihân
Gün gibi keşf ü kerâmât ile olmuşdu ayân

Nice dem meydân-ı aşkda devr idüp hû diyerek
Kûy-i aşkı himmet-i çevgân ile aldı hemân

Sünbülî bâğında bitmişdi bu da bir verd-i nev
Bû-yı feyzi andelîb-âsâ el'ân itdi figân

Nâgehân dostdan hıtâb-ı 'irciî' geldikde hem
Hû diyüp derhâl virdi sıdk ile cânâna cân

İlmiyâ şahbâz-ı rûh-ı aşkla pervâz idüp
Kasr-ı Firdevs'i bi-hamdillâh itdi âşiyân

Seccâde-i irşâda otuzyedi yaşında câlis olmuşlar. Onaltı sene icrâ-yı meşîhat buyurmuşlardır.

/289/ ŞEYH İBRÂHÎM NAKŞÎ-İ SÜNBÜLÎ

Seyyid Alâeddîn Efendi hazretlerinden müstahlefdir. Pederi Muhammed Ağa'dır ki, Hasan Paşa'nın kethüdâsıdır. Sünbülistân-ı aşkta yetişen eâzım-ı meşâyıhdandır. İstanbulludur. **Tezkire-i Sâlim**'in beyânına göre, 1051 sene-i hicriyyesinde (1641) doğmuştur.

Muharrir-i kem-ter bunda bir yanlışlık olmak ihtimâline kâniim. Seyyid Alâeddîn Efendi'nin târîh-i irtihâli 1069/(1659) olduğundan, İbrâhîm-i Nakşî Efendi, onsekiz yaşında tâc-ı hilâfet giymiş olur. Halbuki tarîk-ı Sünbülî'de o zamân tekmîl-i sülûk etmeden hilâfet verilmezdi. Tekmîl-i sülûk ise, senelerce hizmet ü mücâhedeye

ve sinn-i kâmil sâhibi olmağa mütevakkıf idi. **Vefeyât-nâme**'de dahi 1051 gösterildiğinden, o zamânki menkûlâtta bir yanlışlık olacaktır.

Muhakkak olan bir şey varsa o da, Seyyid Alâeddîn Efendi'ye mülâkâtıdır. Haremgâh-ı irfân-ı sedâd olan kalb-i şerîflerinden nakş-ı mâ-sivâyı sildikten sonra, 1090/(1679) senesinde, otuz yaşında iken Haremeyn-i muhteremeyni ziyârete gidüp gelmiş ve yine tahsîl-i kemâlât u mücâhedât ile iştigâl edip, yedi sene bu hâl üzere kalmıştır.

1097/(1686) senesinde, Rumeli Hisârı Câmi'-i şerîfi vâizliğine, ba'dehû Üsküdar Vâlide-i Atîk Câmi'-i şerîfine, 1106/(1694/ senesinde Şehzâde Câmi'-i şerîfine me'mûr olup, burada sekiz sene mütemâdiyen icrâ-yı va'z u nasîhatta bulunmuştur.

Hz. Nakşî'nin dergâh meşîhati yoktur. 1114 senesi Saferinin yirmialtıncı (22 Temmuz 1702) günü âlem-i ukbâya intikâl eylediler. İstanbul'da Hekimoğlu Ali Paşa Câmi'-i şerîfi harîminde elyevm ziyâret olunan makbere-i mahsûsada vedîa-i hâk-i gufrân kılınmıştır.

Hz. Nakşî, zâhir ü bâtını ma'mûr bir vücûd-ı fazâil-mevfûr idi. Şi'r ve ilâhiyyâtta sâhib-i iktidâr idi.

Tezkire-i Sâlim'de, "*Hz. Nakşî ecille-i ricâlullâh'dandır. Nâzik ve latîf güftârı vardır. Bu beyt-i dil-ârâ ona şâhiddir.*" deniliyor:

Şarâb-ı la'l-i nâbın nûş idenler
Leb-i yâre bir içim su didiler

* * *

Şol arak kim zeyn ola gül-gûne-i ruhsârdan
Bir gül-âb-ı nâzdır kim verd-i sahrâdan çıkar

Azîz-i merhûm, nâdî-i vâdî-i aşka münâdî, şevk u garâm mebâdı olan âh-ı feryâdını mutasavvıfâne bu beyit ile bir ilâhî-i şerîflerinde ta'mîr ettikleri edâ-yı dil-pezîri, hak bu ki, derece-i **/290/** ulyâ-yı fesâhat-ı tâm olduğu müttefekun aleyh-i erbâb-ı kemâldir ki, ol hâlet-i bî-tedbîri bu beyt-i kerâmet-ta'bîr ile takrîr buyururlar:

Dâğ yakmış şerha çekmiş sînesin çâk eylemiş
*Böyledir âlemde **Nakşî** hâl-i müştâkân-ı aşk*

Hz. Nakşî'nin gaybûbet-i ebediyyesi ile müteessir olan Üsküdarlı Abdüllatîf-i Râzî şu târîhi söylemiştir:

Hem-nâm-ı Halîl-i Hak Nakşî ki anın dâim
Derd-i dil-i pür-zârına eylerdi müdâvâ Hû

Ol sâlik-i âgâha olmuşdu bu devr içre
Matlûb-ı temennâ Hû mahbûb-ı dil-ârâ Hû

Dergâh-ı Hak'a rûh-ı pâkini nisâr etdi
Şevkıyle diyüp bir kez Yâ Hazret-i Mevlâ Hû

Sa'y eyleyerek cânı cânâna ulaşdırdı
Kad nâle mine'l-kurbâ mâ-en-yetemennâ Hû

Ervâh-ı selef **Zârî** *geldi didi târîhin*
*Cennet'de de ey Nakşî gel Hû diye Yâ Hû**
(جنتده ده ای نقشی کل هو دیه یا هو) = 1114/(1702)

Türbenin olduğu mahalde fevka'l-âde bir zâviye varmış. "Abdâl Ya'kûb Zâviyesi" derler imiş. Hekimoğlu Ali Paşa, Câmi'-i şerîfi binâ ederken bu zâviyeyi câmi' hudûdu dâhiline alarak zâviyeyi kaldırmıştır. Câmi' havlısındaki şadırvanın olduğu mahal, zâviyenin olduğu yer ve oradaki kabristân onun hazîresi imiş. Elyevm bu zâviyenin vücûdu yoktur. Hz. Nakşî, bu hazîreye defn olundukta üzerine türbe yapılmıştı. Türbe son harîk-ı kebîrde yanmıştır. Kabr-i Nakşî, elyevm mezâr taşından muarrâ olarak ziyâret olunur. Türbesi varken ziyâretimde sandûkasının önündeki levhada şu ma'lûmât-ı müeyyide vardı:

"İşbu merkad-i şerîf Deli Hasan Paşa'nın kethüdâsı Muhammed Ağa-zâde eş-Şeyh es-Seyyid İbrâhîm-i Nakşî (*kaddesa'llâhu sırrahû*) hazretlerinin tecellî-gâh-ı rûhânîsidir. Merhûm müşârünileyh Kocamustafapaşa şeyhi ârif-i bi'llâh Alâeddîn Efendi merhûmdan tekmîl-i tarîkat etmiş ve Şehzâde Câmi'-i şerîfi vâizi iken 1114 sene-i hicriyyesinde Saferü'l-hayrda irtihâl-i dâr-ı bekâ **/291/** eyleyip, Abdâl Ya'kûb Mezâristânı denilen bir mahalde rahmet-i Rahmân'a tevdî' kılınmıştır. Abdâl Ya'kûb Zâviyesi fevkânî bir tekke olup, bu mahalde idi. Ba'dehû mezkûr zâviye arsasına Hekimoğlu Ali Paşa, ilk sadâretinde, elyevm meşhûd olan câmi'-i şerîfi inşâ eylemiştir."

Abdâl Ya'kûb ve burada şeyh olan İbrâhîm Vehbî-i Enfüsî, Ali Paşa'nın türbesinde medfûndur. **Vefeyât-nâme** böyle yazıyor.

Koruklu Şeyh Muhammed-i Fahrî Efendi, Hz. Nakşî'nin halîfesidir ki, tercemei hâli İshâk-ı Karamânî bahsinde geçti. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

Hz. Nakşî'nin müretteb bir **Dîvân**'ı vardır.

ŞEYH KENZÎ HASAN EFENDİ

Seyyid Alâeddîn Efendi halîfesidir. An-asl Ayaşlıdır. Buraya gelerek ba'de'l-intisâb mazhar-ı feyz-i Rahmânî olarak şeyhinin emriyle Manisa'ya azîmet ve orada neşr-i tarîkat eylemişlerdir. "Türbetü'l-azîz" (تربة العزيز) (1122/(1710) târîh-i irtihâlidir. Bir **Dîvânçe**'si var imiş, Bu ilâhî müşârünileyhindir:

Aldın mı safâ ile musaffâ haberin sen
Ol nûr-ı Hudâ vech-i muallâ haberin sen

Her müddeiye sorma ki aşkdan haberi yok
Mecnûn'a suâl eyle o Leylâ haberin sen

Ey zâhid-i hoşk ma'bedini mescidi sanma
Dil Ka'be'sine sor o musallâ haberin sen

Sevdâ'ya düşüp yârini sahrâda arama
Cân ehline sor matlab-ı a'lâ haberin sen

Mahv eyledi heb varını esrâr-ı ene'l-hak
Mansûr'a suâl eyle o Mevlâ haberin sen

Zâhidlere sorma güzelim vuslat-ı yârî
Âşıklara sor kudret-i bâlâ haberin sen

*Ey **Kenzî** eğüp boynunu sür pâyine rûyın*
Sor şeyhim Alâeddîn'e o Mevlâ haberin sen

/292/ ŞEYH SEYYİD NÛREDDÎN EFENDİ

Seyyid Alâeddîn Efendi hazretlerinin necl-i necîbidir. 1063/(1653) senesi şehr-i Recebinde İstanbul'da zînet-efzâ-yı âlem-i şuhûd olmuştur. Henüz altı yaşında iken 1069/(1659) senesinde peder-i ekremlerinin intikâline mebnî öksüz kalmıştır. İbtidâî, intihâî tahsîl-i kemâlât ile mümtâz oldular. Kimden müstahlef olduklarına dâir âsârda bir kayda dest-res olunamamış ise de, karîne ile istidlâl ediyorum ki, pederlerinin halîfesi ve o zamânın zübdetü'l-meşâyıhı bulunan Şeyh İbrâhîm Nakşî-i Sünbülî hazretlerinin taht-ı terbiyesinde perveriş-yâb olmuşlardır. Hilâfetleri de ondan olmak muhtemedir. Pederlerinin irtihâlinde altı yaşında bulunduklarına göre, her hâlde pederlerinin halîfesi olamazlar. Yirmiyedi yaşında hânkâh-ı Hz. Sünbül'de post-ni-

şîn olmaları hasebiyle bu sinne vusûle kadar tekmîl-i sülûk ile uğraştıkları, bu sinde tâc-ı hilâfeti giydikleri müstebân olur.

Seyyid Nûreddîn Efendi hazretleri, hânkâh-ı Sünbül'deki meşâyıhın eâzımındandır. Altmışdokuz sene yedi ay seccâde-nişîn-i meşîhat olmuşlardı. "*Yetmişdokuz sene yedi aydır.*" denilmekte ise de, ikinci şık kabûl olunursa onyedi yaşında seccâde-nişîn olması lâzım gelir ki, gayr-i vâriddir. Pederlerinin irtihâlinde altı yaşında bulunmalarına ve yirmiyedi yaşında seccâde-nişîn olmalarına nazaran kendilerine vekâlet eden zâtın yirmibir sene bu hizmette bulunduğu münfehim olmaktadır.

Şöhret ü kıymet-i zâtiyyeleri hasebiyle, halkın ziyâdesiyle mazhar-ı ihtirâmları olmuşlardır. Kutb-ı âlem Nûreddîn-i Cerrâhî hazretlerinin mürîdânından biri bir gün, hânkâh-ı Hz. Sünbül'e gelerek dâhil-i halaka-i dervîşân olur. Seyyid Nûreddîn Efendi hazretleri de burada seccâde-nişîn olduklarından, esnâ-yı devrândaki hâli mürîdin nazar-ı dikkatini celb ile, "*Kâşki bu zâta intisâb etmiş, onun mürîdi bulunmuş olsaydım.* " diye kalbinden temenniyâtta bulunmuştur. Hz. Nûreddîn, esnâ-yı devrânda halakanın ortasında dolaşır, kumanda edermiş. O mürîdin yanından geçerken, yavaşca ona hitâb ile, "*Evlâdım, şeyhinle ol, şeyhinle ol. O sâhib-i kemâldir. Ondan yüz çevirme.*" buyurmak sûretiyle, hem onun zamîr-i kalbîsini keşf etmiş, hem de ders-i hakîkat vermiştir. Bu kabîl hâlâtı şâyi' oldukta halkın inhimâkâtı artmakta idi.

1153/(1740) senesinde, Hamzaviyye ricâlinden ba'zı zevât ile hem-hâl olarak halktan inkıtâ' ile yedi sene inzivâ eylemiştir.

İnzivâ-güzîn oldukları hücreleri hânkâh-ı Sünbülî'de şeyh dâiresinin bahçesinde tahmînen üç metre murabbaında bir mahall-i mübârektir. El'ân hüsn-i muhâfaza olunursa da cam ve çerçeveleri kalmamıştır. Eslâf, müşârünileyh hazretlerine ne derece hürmet etmiş ki, bu hücreyi san'at-ı mi'mâriyyenin enmûzeci denilecek derecede arabesk tarzında tezyîn ve ebyât-ı latîfe ile duvarlarını tezhîb eylemişlerdir. Tavanı hâlen kıymetine bahâ olmaz derecede müzeyyendir. Ziyâretim esnâsında o makâm-ı âlîde müşârünileyhin geçirdikleri eyyâm-ı hayâtı düşündüm, lerze-dâr oldum (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).

Peder-i mükerremleri Seyyid Alâeddîn Efendi zamânında hücre-i hânkâhda sâkin olan **/293/** ve ricâl-i Hamzaviyye'den Sarı Abdullâh Efendi hazretlerinin hulefâsından bulunan Işık (?) Hüseyin Dede ile hem-bezm olmuşlardır. Muhabbeti o dereceye götürdüler ki, Seyyid Nûreddîn hazretleri, Hüseyin Dede'nin odasından çıkmaz olmuştu. Aldıkları neş'enin te'sîriyle Habeşî-zâde Rahîmî Bey ve Halîl Ağa'nın dahi hem-sohbeti olup, bunların Hamzavîler kısmında geçen terceme-i hâllerinden müstebân olmuş olacağı üzere, ricâl-i Hamzaviyye'den, ya'nî evliyâ-yı mestûrînden olmaları hasebiyle, Hz. Nûreddîn bunların mesleğinden şemme-i hakîkati duyduğundan,

zâhiren âyîn-i Sünbülî üzere meşgûl oldukları hâlde, bâtınen zevk-ı melâmetle mukayyed oldular.

Giy melâmet hırkasın sultânlık anda gizlidir

Bi'l-âhare halktan inkıtâ' neş'esinin galebesi yedi sene inzivâsına sebeb oldu. Yedi sene sonra mahdûm-ı mükerremleri Kutbeddîn Efendi hazretlerine hilâfet vermiş ve birkaç hafta esnâ-yı devrânda görünmüşlerdir. O zamânı düşünürüm; halk bidâyeten ne kadar tehâlük ve iştiyâk gösterdiler. İnzivâları üzerine bu iştiyâkları ne mertebe arttı. Sonra tekrâr devrânda görünmeleri, ne derece izdihâma sebeb oldu ve ne hâller zuhûra geldi; ne cilveler husûl buldu.

Bir mukâbele günü cümle ahıbbâsıyla vedâ' ederek, esnâ-yı zikrde "Allâh" diye sayha, hem de herkesi dûçâr-ı ra'şa edecek bir şiddetli sayha ile terk-i hayât-ı müsteâr ve âzim-i dârü'l-karâr oldular. 1160/(1747) senesine müsâdifdir (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).

Sinn-i şerîfleri doksanyediye resîde olmuş idi.

Hz. Nûreddîn, zâhir ü bâtınını ma'mûr etmiş, ecille-i meşâyıhdan olmakla berâber, umûmun fevka'l-âde hürmetine mazhar olmuş, nûrâniyyü'l-vech bir pîr-i muhterem idi. Sultân Mahmûd Hân-ı evvel kendilerini çok sever idi. Birkaç def'a ziyâret-i aliyyelerine gelmiştir. Haber-i irtihâlleri şâyi' oldukta herkes göz yaşları dökmüşlerdir. Pâdişâh-ı müşârünileyh dahi müteessir olup, Fâtih Sultân Mehmed Câmi'-i şerîfinde salâ verilmesini emr etmişti. Na'ş-ı münîfleri cemm-i gafîr ile Fâtih Câmii'ne nakl olunup, herkes ta'tîl-i meşgale etmiş, dükkânlar kapanmış idi.

Salât-ı cenâzeyi Şeyhü'l-İslâm Zeynelâbidîn Efendi kıldırdıktan sonra na'ş-ı münîfleri bâ-kemâl-i ihtifâl, huzûr-ı Hz. Sünbül'e getirilmiştir. İhzâr edilen kabre Sadrazam Hacı Muhammed Paşa bi'z-zât inmiş ve Hz. Nûreddîn'i tâbûttan kucaklayıp kabrine yatırmıştır. Bi'l-âhare üzerine kubbeli bir türbe inşâ olunup, elyevm ma'mûr bulunmuştur.

Müstakîm-zâde'nin **Şerh-i Dîvân-ı Ali** nâm eserinden:

"Vaktimizde serv-i sünbülistân-ı tarîkat, serv-i sebz-bâğ-ı hakîkat Şeyh Seyyid Nûreddîn-i Sünbülî (*kuddise sırruhû*), 1140/(1728) târîhinde bîmâr olduklarında kendi tâc-dârân-ı hulefâsından Hocapaşa vâizi Muabbir-zâdelerin kebîri Şeyh Muhammed-i Şânî merhûm ricâ ve niyâzıyla bedelini tazmîn edip, derhâl ol maraz Hz. Azîz'den zâil ve Muabbir-zâde'ye nâkil ve ol tîr-i kazânın nîşânı Şeyh Muhammed-i Şânî olup, çend-eyyâmda azm-i bekâ ve azîz-i müşârünileyh bi'l-külliyye sıhhat-nümâ ve yirmi sene daha pîrâye-i hadîka-i fukarâ oldu.

"Hıfzu'l-lisân" (حفظ اللسان) (1160/1747) târîhinde, yetmiş sene hilâfet ve doksanaltı yıl müddet-i ömrlerini ba'de't-tekmîl şerefle zümre-i hâmûşân oldu. Hilâfetleri vâlid-i mâcidleri Seyyid Alâeddîn Efendi'den olup, onların dahi hâlleri Seyyid Muhammed-i Eyyübî'den; onların dahi enişteleri Necmeddîn Hasan Efendi'den ve o dahi Şeyh Ya'kûb'dan ve Şeyh Ya'kûb ise, imâme-i sübha-i tarîkat, ser-halka-i çemen-i suffa-i ma'rifet, sünbül-i bâğ-ı hakîkat eş-Şeyh Yûsuf Sinân Efendi cenâblarından mücâzen irşâd-ı hilâfet olmuşlardır. (*Ravvehallâhu ervâhahum.*) Bu târîh-i hoş-âyîne, teberrüken bu fakîrin yâdigarıdır. "Cânına Sünbül Sinan'ın Fâtiha" (حانه سنبل سنانك فاتحه). Sene 936" (s. 501)

Şerh-i Dîvân-ı Alî'den bir latîfe:

"Kocamustafapaşa hânkâhında zâviye-dâr Seyyid Nûreddîn, pîrden ahz-ı dest-i inâbet eylemek için meşâhîr-i hattâtînden Taşmektebli Mustafa Râkım Efendi, istihâre eyledikte ma'nâda görürler ki, kendisine bir siyâh tesbîh ihdâ olunur. Lâkin bir tânesi noksân olmakla azîz-i müşârünileyh huzûrunda bu noksânı arz ve tekmîlini taleb-kâr oldukta, meğer bir mikdâr lâden mevcûd imiş. Ondan bir dâne habbe derhâl tedbîr edip, tesbîhin noksânını ikmâl ve tesbîhin ipine geçirmek ile tetmîm buyurdular. Mustafa Râkım Efendi, ale's-seher bu rü'yâsını li-ecli'l-arz huzûr-ı âlîlerine gelir. Söze başlayacağı sırada, "*İnşâallâh (lâ)'dan geçirdik.*" demekle hem rü'yâyı keşf ve hem te'vîlini ifâde buyururlar." (s. 162)

Yıldız Kütüphânesi'nin mütenevviasında 3700 numaralı eser ki, Müstakîm-zâde'nin külliyyâtını câmi'dir, ondaki **Hülâsatü'l-Hediyye**'de gördüm ki:

"Seyyid Nûreddîn Efendi b. Seyyid Alâeddîn b. Hasan-ı Yümnî b. Muhammed b. Bahâdır. "Halâka-i zikr" (خلقه ذكر) târîh-i velâdetleridir (1064/1654). Şeyh Sünbül Sinân postunda hıdmet-i meşîhatle kıyâm ve yetmiş sene teslîk-i fukarâya ihtimâm edip evâhir-i ömrlerinde,

Anın kim açıkdır basîret gözü
Odur her varakdan olan ders-hân
O kim mâ-sivâdan yummuş çeşmini
Berâberdir ana bahâr u hazân

meâli hasb-i hâl ve za'f-ı basara mübtelâ kuvvet-i basîretle rûşenâ olup, bu deryâ-yı celîlü'l-i'tinâ, kıble-i ehl-i tevhîd olan hânkâh-ı mecîdde odur. İkinci mürşid Saîd idi. Ayne'l-yakîn çile-hâne-i halvet ü erbâîn iken, "halvet-i adn" (خلوت عدن) (1160) târîhinde, Saferin sekizinci rûz-ı şenbede (19 Şubat 1747) sinîn-i sinleri doksanaltı sâle vâsıl oldukta, çeşm-i bûse bu şikâk-ı nâsût u medhûş, sünbül-zâr-ı lâhût

olan rûz-ı dil-sûz-ı dehşette Fâtih Câmii'nde salâ verildi. Seng-i musallâsı tâbût-ı sekîne-i men'ûtları teşrîf-sâz oldukta, Akmahmûd nâm Şeyhü'l-İslâm Muhammed Zeynî-i Hüseynî cenâbları cenâze namâzında imâmet eylediler."

(*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

/294/ Müddet-i meşîhatlari altmışdokuz sene yedi aydır. Hânkâh-ı Sünbülî'de müşârünileyh kadar taht-nişîn-i meşîhat olmuş kimse yoktur. Kabr-i enverlerini ziyâret eden uşşâk, nevâle-çîn-i eltâf-ı Hallâk olur. Şuarâ vü urefâ-yı zamân, mersiyeler, kasîdeler söylediler. Sandûkalarının önündeki levhada:

Savt-ı a'lâ ile tezkîr eyle târîhin **Necîb**
Göçdü milk-i Adn'e Nûreddîn-i kutbu'l-ârifîn
(کوجدی ملك عدنه نور الدین قطب العارفین)

yazılıdır. Habeşî-zâde Rahîmî Bey'in ve Seyyid Halîl Ağa'nın Hz. Nûreddîn ile sohbetleri Cenâb-ı Nûreddîn'in irtihâllerinden yirmi sene evvele âiddir. Habeşî-zâde 1140/(1727-28)'ta; Seyyid Halîl Ağa 1134/(1722)'te irtihâl etmişler ve her ikisinin na'şını Cenâb-ı Nûreddîn gasl ve tekfîn eylemiştir.

Kazasker Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi merhûmun manzûme-i târîhiyyesidir:

Gavs-ı a'zam Şeyh Nûreddîn Efendi kutb-ı asr
Ârif-i râh-ı hakîkat vâkıf-ı esrâr-ı dîn

Nûr-ı tevhîd ü siyâdetle misâl-i neyyirîn
Lâmi' idi rûz u şeb rûyunda envâr-ı yakîn

Mustafâpaşa'da sıdk u bâl ile heftâd-sâl
Olmuş idi buk'a-i irşâdda halvet-güzîn

Rıhletinde bir mahalle cem' idüp ashâbını
Kıldı dünyâdan güzer tevhîd ile ol pâk-dîn

Hâli oldu **Neyliyâ** *kendüye târîh-i vefât*
Göçdü tevhîd ile Nûreddîn-i kutbu'l-ârifîn
(کوچد توحید ایله نور الدین قطب العارفین)

Bu manzûmeyi taşa hakketmişler, türbe-i şerîfenin dışına ta'lîk eylemişlerdir.

Hz. Nûreddîn hakkında Şeyhü'l-İslâm'ın yazdığı medhiyye, Hz. Sünbül terceme-i hâlinde geçmiş idi. Hele şu beyitlerinde hakîkate ne güzel tercümân olmuştur:

Nûr-ı Hak cebhesinde zâhir idi
Berk ururdu tecellî-i irşâd

*Ne idi o âlemin ta'zîmi**
Kul idi cümle bende vü âzâd

/295/*Yed-i ulyâsı dâğ-ı ber-dil idi*
Zerden eylerdi öyle istib'âd

Çul giyermiş vücûd-ı pâke mümâs
Setr içünmüş kamîsdan da murâd

İtdi takbîl-i destine ikbâl
Hân-ı Mahmûd-ı saltanat-bünyâd

Gelmedi hiç tevâzuuna halel
Kim yanında ber-â-ber idi ibâd

Şeyh Müstakîm-zâde tarafından söylenmiştir:

Seyyidü'l-aktâb-ı devrân ol azîz-i râz-dân
Sünbül-i bâğ-ı hakîkat pîr-i irşâd-ı kemâl

Virdi cândan vasl-ı cânânda rızâ-yı 'irciî'
Mahva âid bed'-i hestî sâbit-i envâr cemâl

Harf-i sâit ve hâl-dârından iki târîh olur
Şeyh Nûreddîn Efendi sadru'l-esrâr-ı visâl
(شیخ نور الدین افندی صدر الاسرار وصال)

Noktalı harfler: 1160
Noktasız harfler: 1160

Suyolcu-zâde'nindir:

Gevher-i tâc-ı hakîkat seyyid-i vâlâ-neseb
Sünbül-i bâğ-ı tarîkat pîşvâ-yı vâsılîn

Pîr-i meydân-ı kerâmet mazhar-ı feyz-i ilâh
Nûr-bahşâ-yı tesellî şem'-i bezm-i sâlikîn

*Mustafâpaşa şeyhi itdi devrâna vedâ'**
Çünki oldu cây-gâhı tekye-i huld-i berîn

Savt-i a'lâ ile tezkîr eyle târîhin **Necîb**
Göçdü milk-i Adn'e Nûreddîn-i kutbu'l-ârifîn
(كوچدى ملك عدنه نور الدين قطب العارفين) = 1166-6= 1160

(Suyolcu-zâde'nin bu manzûmesinin), Sandûkalarının önündeki iki beyitin mütemmimi olduğu anlaşılıyor.

Şuarâdan dîgerinin:

Âh gitdi halka-i tevhîdin elfi sâli bu
Merkez-i vasl oldu Nûreddîn'e Sünbül-zâr-ı Hû
(مركز وصل اولدى نور الدينه سنبل زار هو)

Çavuş-zâde'nin:

Cihânın kutbu Nûreddîn Efendi bî-nişân oldu
(جهانك قطبى نور الدين افندى بى نشان اولدى)

/296/ Safvetî'nindir:

İki cânibden gelen züvvâr okur târîhini
Tekye-i me'vâyı Nûreddîn Efendi kıldı câ
(تكيهء مأوايى نور الدين افندى قيلدى جا)1158+2=1160
Meşâyıh-ı Nakşiyye'den Eğrikapılı Hattât Râsim Efendi'nin:

Oldu Nûreddîn Efendi'm râh-yâb-ı nûr-ı Hak
(اولدى نور الدين افندم راه ياب نور حق)

Şâhsultân Dergâhı şeyhi Abdülkerîm Efendi'nin:

Geldi bir kem-ter didi bu mısrau târîhidir
Oldu Nûreddîn Efendi âzim-i kasr-i cinân
(اولدى نور الدين افندى عازم قصر جنان) = 1159+1= 1160

Şâir Sabîh'indir:

Hazret-i şeyhu'l-meşâyıh kutb-ı pergâr-ı zamân
Ya'ni Nûreddîn Efendi mazhar-ı sırr-ı Vedûd

Hânkâh-ı âlem-i nâsûtdan vahşet idüp
Girdi halvet-gâh-ı lâhûta olup âhir nübûd

Meşrık-ı subh-ı tecellî idi ol zât-ı şerîf
Cisminin her zerresi bir kurs-ı hurşîd-i şühûd

Sohbet-i bîdârî-i irfân-medârından anın
Ref' olurdu sâlikînden perde-i çeşm-i rukûd

Pür-niyâk-ı kâr-gâh-ı aşk idi peşmînesi
K'anda olmuş rişte-i nûr-ı tecellî târ u pûd

Zann iderdi çille-bend oldukca ol zâtı gören
Mâh-ı çarh-ı feyz olmuş hâleden pertev-nümûd

Dâne-i tesbîhi devr itdikce zikr-i Hak ile
Tâir-i kudse olurdu rişte si dâm-ı kuyûd

Ka'be-i vahdet idi sahn-ı harîm-i tekyesi
Bûriyâsı ser-te-ser yek-rengi-i nakş-ı sücûd

Merkadinde ol kadar meşhûd olur kim feyz-i Hak
Kubbesi olsa sezâdır günbed-i çarh-ı kebûd

/297/*Hücre-sâî acz olanlar dergeh-i vâlâsına*
Bir dahi olmaz esîr-i pençe-i nefs-i anûd

Sen de ol ey dil kemâl-i aşkla rû-mâl kim
Eylesin her dem sana âsâr-ı esrârı vürûd

Himmet-i pîrân ile nutk eyle târîhin **Sabîh**
Kıldı Nûreddîn aşku'llâh ile mahv-ı vücûd
(قیلدی نور الدین عشق الله ایله محو وجود) = 1160/(1747)

HABEŞÎ-ZÂDE RAHÎMÎ BEY

Habeşî-zâde, hânkâh-ı Hz. Sünbül'de defîn-i hâk-i gufrândır. Pederi Habeş vâlisi Mustafa Paşa'dır. Bunun için, "Habeşî-zâde" denilmiştir. Hz. Sezâî'den de mazhar-ı feyz olanlardandır. O, zamân-ı me'mûriyyetlerinden, "tezkire-i evvel" iken irtihâl eyledi. "Rıhletü'l-âşık" (رحلة العاشق) târîhidir. Müdevven **Dîvân**'ı vardır. Şu na't müşârünileyhindir:

Yüzün âyîne-i nûr-ı Hudâ'dır Yâ Rasûla'llâh
Zuhûrun âleme mahz-ı atâdır Yâ Rasûla'llâh

N'ola hâhende-i lutfun olursa rûz-ı mahşerde
Rahîmî ümmetinden bir gedâdır Yâ Rasûla'llâh

Fâtih'de Millet Kütüphânesi'nde **Zeyl-i Şakâyık-ı Şeyhî**'de okumuştum:

Rahîmî Bey'in ba'zı vüzerâya dîvân efendiliği vardır. Dîvân-ı Sultânî hocaları zümresine dâhil ve ba'zı menâsıba nâil olmuştu. 1127/(1715) senesinde Divân-ı Sultânî'de tezkireci-i evvel; 1131/(1719)'de mâliye tezkirecisi (mektûbçusu olacak); 1135/(1722) Saferinde Dîvân-ı Pâdişâhî'de tezkire-i evvel olup, 1140 Rebîu'l-âhirinin onbirinci Pazartesi (26 Kasım 1727) gecesi irtihâl eylemiştir. Civâr-ı Sünbül'de kabrini çok aradım, bulamadım. Taş dikilmemiş olduğu anlaşıldı. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Müstakîm-zâde, **Risâle-i Melâmiyye-i Bayramiyye-i Şettâriyye** nâm eserinde (**Tuhfe-i Hattâtîn**, 55), terceme-i hâlini yazmıştır. Süleymâniye Kütüphânesi'nde Nâfiz Paşa kitapları meyânında 1268 numaralıdır.

HÂFIZ OSMÂN EFENDİ

Meşhûr Hattât Hâfız Osmân nâm zâtttır. Bunu bilmeyen yok gibidir. Çünkü hepimizin evinde Hâfız Osmân hattıyla Mushaf-ı şerîf vardır. Bunu, suhûlet-i kırâat i'tibâriyle herkes elde etmeğe hâhiş-kerdir. Bu sebeble Hâfız Osmân, zamân-ı irtihâlinden sonra da, zamânımıza kadar şöhretiyle tanınmış ve bundan sonra da gelecekler-den kıymet-şinâsânın takdîr edecekleri tabîî bulunmuş bir üstâd-ı kerîmü'l-mu'tâddır.

Pederi, Ali Efendi isminde bir zât olup, Cerrâhpaşa civârında Haseki Sultân Câmii'nin müezzini idi. Târîh-i velâdeti mazbût değildir.

Osmân Efendi henüz küçük yaşında iken, ihtimâl ki, pederinin münâsebeti sebebiyle, sadrazam Köprülü-zâde Mustafa Fâzıl Paşa dâiresinde perveriş-yâb olup, burada tahsîl-i ulûma başlamış, hüsn-i hatt-ı sülüs ü neshi ibtidâ Dervîş Ali merhûmdan te-

meşşuka şürû' eylemiştir. Fakat Dervîş Ali ihtiyâr olduğundan, Osmân Efendi'de gördüğü isti'dâd hasebiyle Suyolcu-zâde Mustafa Efendi'den taallüm ve onsekiz yaşında hatt-ı sülüs ü neshden, 1070/(1659) târîhinde me'zûn olmuştur. Bu esnâda hıfz-ı Kur'ân'a da muvaffak olduğundan beyne'n-nâs "Hâfız Osmân" diye teşehhür eylemiştir. İsti'dâdındaki yükseklik hasebiyle hüsn-i hattı daha ileri götürmeğe azm eyleyerek, dakâyık-ı şîve-i şeyhâneyi Ağakapılı Nefesî-zâde Seyyid İsmâîl'den taallüme mübâşeret ve tekrâr-ı elif-bâ meşkından ibtidâ ile hüsn-i hatt-ı şeyhâneye sûret vermeğe başladı. Evâhir-i vaktinde 1106/(1595)'te Sancak-dâr mahallesinde sâkin idi.

Suyolcu-zâde şuarâdan ve hattâtînden olup, Seyyid Nûreddîn Efendi hazretlerinin irtihâlinde söyledikleri manzûme bâlâda yazılmış idi. Hâfız Osmân'a ta'lîm-i hüsn-i hat ettiği sırada, onu Seyyid Alâeddîn Efendi'ye münâbeset-dâr ettiğine kâniim. Zîrâ Hâfız Osmân Efendi, burada bir taraftan ikmâl-i sülûk-i tarîkatla zâkirbaşılığa kadar **/298/** irtikâ etmiş idi. Hüsn-i savta ve usûl-i terennümâta mâlik idi. Zâkirbaşıların müstahlefînden olması mine'l-kadîm âdet oluşuna bakılırsa, Hâfız Osmân'ın Seyyid Alâeddîn Efendi'den müstahlef olduğuna da hükm edilebilir. Şeyh Seyyid Alâeddîn'e intisâbı olduğu **Tuhfe-i Hattâtîn**'de nüsha-i matbûanın 302. sahîfesinde görülmüştür.

Tuhfe-i Hattâtîn'de Müstakîm-zâde hazretleri Hâfız Osmân bahsinde yazar ki:

"Bir gün talebeden biri vakt-i ta'lîmden sonra esnâ-yı tarîkta Cerrâh Paşa Hamâmı kurbunda müsâdefe edip, tâlib-i mezbûrun sebeb-i tehallüfünü suâl edip ve özr-i şer'î sebebiyle ta'lîmden mahrûmiyyeti ma'lûmları oldukta dâbbesinden nüzûl ve hemân şehrâhda kuûd edip hattını ta'lîm ve meşkini dahi tenmîk içün ahz ü der-cüzdân eylemekle tekrîm eylemiştir. Aklâm-ı sittede şeyh-i sânî, hattât-ı bî-medânî olup, yevmen-feyevmen hadd ü kadri pertev-pâş-ı kulûb-ı talebe olmaktadır. Vakt-i takyîd-i tercümelerine dek onbeş seneyi mütecâviz oldu ki, silsilelerinden olmayan ehl-i hat dahi kendi vâdîlerin terk ve insâf ve merhûmun reftârına taklîd ile i'tirâf eylemişlerdir.

Zamânımızda zevât-ı kalâil bî-insâf kalmıştır ki, bunların tavırlarına teveccühe âr edip ol ismet-i mücessem hakkında mükeyyifâttan mübtelâ-yı duhân dahi değil iken haseden kimi şurb-i hamr iftirâsına cesâret ve kimi derûnî adâvetle hasâret üzeredir.

Merhûm-ı merkûm ol mertebe hüsn-i hat envâından terakkîye iştigâl üzere idi ki, hacc-ı şerîfe reh-revân iken her merhalede bir iki sahîfe karalama tesvîdi ve mahall-i tenmîkı dahi ketebesinden takyîdi mu'tâdları imiş. Hattâ Vâdiyü'n-nâr merhalesinde yazdıkları nısf tabaka karalamasını ziyâret eyledim. El-hak rütbe-i i'câzda olduğu zâhir idi.

Yekşenbe ile Çârşamba günlerinde ta'lîm edip, biri fukarâ günü, dîgeri ağniyâ günü olmağla fukarâya ikrâm ederlerdi. Kırk seneden ziyâde bu rütbe kesret-i kitâbet ve bir ân adem-i râhat sebebiyle dâü'l-enbiyâ olan nezle-i felc zuhûr edip, tedbîr-i hekîmâne ile tahfîf olunup yine hüsn-i hatlarıyla noksân târî olmamıştır. Ol muddette ka-

lemlerinin mahalli bâdâmîleri âdet-i kadîmlerinden kasîr güşâde olunup ve kat'-ı kalem hizmetini Çinici-zâde Abdurrahmân Efendi der-uhde-i iltizâm eylemişidi. Bu hâl üzere üç sene mürûrunda da'vet-i "ircîî"ya icâbet ve hânkâh-ı mezbûrda hücre-nişîn olmağa hâzır bulunup, ol ânda imâma hitâben demiş ki: "*Efendi zahmet çekme, merhûmun kârı tamâm ve çoktan mahallinden nakl ile ikrâm ve a'lâ-yı illiyyîni makâm eyledi. Hak taâlâ şefâatini müyesser eyleye.*" diye keşf-i râz-ı ahvâl-i kubûr eylediği sikât-ı mevcûdînden mesmû'dur. Muhammesât-ı İmâm Zeynelâbidîn'den, (وأيقن أنه يوم الفراق)[196] mısraını sâhib-i aklâm-ı sitte-i heft-iklîm Yedikuleli Emîr Efendi merhûmun hattında ta'lîm buyurduklarından iki sâat-i nücûmî geçtikte rıhlet ve âhir ta'lîmleri mısra'-ı mezbûr olduğun Emîr Efendi-zâde Seyyid Abdülhalîm Efendi bu fakîre rivâyet edip, teberrüken ziyâret eylemiş idim.

İrtihâline Nihâdî'nin bu târîhi hoş neşîdedir:

Hâfız Osmân Efendi ki kemâlâtıyla
Hüsn-i hattıyla bulup merteb-i vâlâyı

Fenn-i hat içre olup mefhâri hattâtânın
Sürme-i çeşm-i sürûr idi gubâr-ı pâyı

Hıdmet itmekle şeb ü rûz kelâmu'llâh'a
Hak nasîb itmişidi ana yed-i tûlâyı

Sû-yı gaybîden idüp "ircîî" emrin ısğâ
Kıldı zîb-âver-i gûş-ı emr-i cihân-ârâyı

Terk-i âlâyiş-i dünyâ idüp ol merd-i Hudâ
Mülk-i bâkî'ye fedâ itdi fenâ kâlâyı

Kendisi gitdi velî bâkî kalup âsârı
Rûhuna yâver ola mevhibe-i Mevlâyî

Geldi bir hâtif anın fevtine didi târîh
Adn-i bâkî ola Osmân Efendi câyı
(عدن باقى اوله عثمان افندى جايى) = 1110

Ba'zı üstâdın yâdigârı bu dahî tarîhtir:

Mülk-i bâkî özleyüp Osmân Efendi didi "Hû"
(ملك باقى اوزليوب عثمنا افندى ديدى هو)

196. "Ayrılık günü olduğuna kesin olarak inandı." (H)

Seng-i mezârına nesren ism-i sâmisini müşârünileyh İsmâîl Efendi yazmıştır. Yirmibeş Mushaf-ı şerîf kitâbetiyle min-tarafi'llâhi'l-latîf teşrîf olunmuştur. Hatları ile bir Mushaf-ı şerîf ve bir murakka' hurûf Ayasofya-i kebîr kitâb-hânesinde mevcûddur.

Terâcim-i ahvâl kitâblarında müşârünileyhin hüsn-i hattaki teşehhürü nazar-ı dikkate alınarak hep bu yolda icâle-i efkâr edilerek dervîşliğinden bahs edilmemiştir.

Hattâtînden merhûm el-Hâc Hâfız Tahsîn Efendi, fakîre nakl eyledi ki, Hâfız Osmân, Cerrâhpaşa tarafında otururlarmış. Her Cum'a Hz. Sünbül Hânkâhı'na gider, orada zâkirbaşılık hizmetini îfâ eyler imiş. Meşâgıl-i kesîresi hasebiyle ne hânesinde, ne de başka yerde kendisini bulup, temeşşuk etmek şerefinden mahrûm kalan hüsn-i hat merâklıları, yazdıkları meşkleri hâmilen, Hz. Şeyh'in Sünbül Efendi'ye azîmeti esnâsında, reh-güzârında beklerler, geçerken boyunlarını büker, Hâfız Osmân'ın meşklerine atf-ı nazar-ı inâyet buyurmasına müterakkıb olurlar imiş. O da bunları gördükce, tatyîb-i hâtırları için bir kenâra çekilir, meşklerdeki hatâları tashîh ederler imiş. Hânkâh-ı Sünbül'e varabilmeleri hayli zamân uzadığından, hânelerinden erken çıkmağa mecbûr olurlar imiş.

Murakkaâtı ve yazdıkları hilye-i saâdetleri ale'l-ekser koynunda, cilbendinde saklarlar imiş. Esnâ-yı zikrde kendilerine hâl-i vecd gelerek kendinden geçer, tevhîdhânede düşer bayılırlar imiş. Bu hâlde iken cilbendi ale'l-ekser koynundan düşer, yazıları tevhîd-hâneye dağılır, hüsn-i hat merâklıları etrâfında beklerler, bu hâlden bi'listifâde yazıları yağma ederler imiş.

Bizde hılye-i saâdet-i nebeviyyeyi elyevm gördüğünüz şekilde tanzîm ve tahrîr eden Hâfız Osmân'dır. Ona bir gece âlem-i menâmda, Server-i âlem (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*) efendimiz hazretleri, o şekli ta'rîf ve ta'rîf mûcibince yazmasını emr buyurduklarından, hilye-i saâdetlerini gördüğümüz şekl-i mahsûsda bu sebebe mebnî yazmıştır. Hânkâh-ı Hz. Sünbül'de hücreleri dahi var idi. (Tahsîn Efendi'nin sözü burada bitti.)

* * *

Hüsn-i hattâ şîve-i şeyhânesi eslâf ve ahlâf asarında ona mahsûstur. Hattâ Ağakapılı İsmâîl Efendi gibi üstâd, Hâfız Osmân'ın kemâlini tasdîk ile, "*Hüsn-i hattı biz bildik, Osmân efendimiz yazdı.*" demiştir.

/299/ 1106/(1694-95) senesinde Sultân Mustafa Hân-ı sânî'ye hüsn-i hat muallimi oldu. Pâdişâh her ne yazmak murâd ederse şekl ü resmini Hâfız Osmân'a yaptırır; onu taklîd ederdi. Pâdişâhın teveccüh-i azîmine karşı ıkbâl-i dünyâya mağrûr olanlardan değildi. Aldığı terbiye-i ma'neviyye ona dervîş-meşrebliğini muhâfaza ettirirdi. Hattâ bir gün talebelerinden biri Hâfız Osmân'ı ta'kîbe başlamış. Hâfız Osmân merkeb-süvâr idi. Talebesini görünce, "*Evlâdım beni niçin ta'kîb ediyorsun?*" demiş. Ta-

lebesi ise, "*Efendim, hayli zamândır hasta idim, temeşşük edemedim. Şimdi iyileştim, fakat efendimi bir yerde bulmak mümkün değil. Vaktiniz gayr-i müsâid ve çok kıymetli. Şimdi ise efendimize tesâdüf ettim, ta'kîbe başladım. Belki beni görür de, merhamet eder, yazımı tashîh buyurur ümîdine düştüm. Sebebi budur.*" demesiyle Hâfız Osmân müteessir olmuş, derhâl merkebden inerek sokağın bir kenârında meşkini tashîh etmek sûretiyle âsâr-ı tevâzu' göstermiştir.

Sülüs ve neshde müceddid olmuştur. Ne gibi ta'dîlât ve ilâvâtı ihtiyâr eylediği **Tezkiretü'l-Hattâtîn**'de muharrerdir.

Pazartesi ve Çarşamba günleri umûma ta'lîm-i hatta bulunur idi. Kırk seneden ziyâde kesret-i kitâbet ve adem-i râhat sebebiyle, "dâü'l-enbiyâ" denilen felc illetine mübtelâ oldu. Fakat vücûd-ı pür-kıymetine pâdişâh ve millet pek ziyâde ehemmiyet verdiklerinden huzzâk-ı etıbbâ toplandılar, tedâvîsine çalıştılar. Şâfî-i hakîkî şifâ ihsân buyurdu, iyileşti. Hâfız Osmân'ın kalemlerini Çebinci-zâde Abdurrahmân der-uhde eylemiştir. Bu hâl ile üç sene mürûrunda, da'vet-i 'irciî'ya icâbet eyledi. Kalem-tıraş-ı ecel Hz. Osmân'ın nokta-i vücûdunu hakkederek sahîfe-i âlemden kaldırmıştır.

Zamân-ı irtihâlleri 1110/(1698-99) senesine müsâdif olup, hânkâh-ı Hz. Sünbül'de, sol tarafdaki mezârında, yol kenârında medfûn ve rahmet-i Hakk'a makrûndur. Mezâr taşını Hattât İsmâîl Efendi yazmıştır:"*Hak sübhânehû ve teâlâ hazretleri Hâfız Osmân kuluna ve bi'l-cümle mü'minîn ve mü'minâta rahmet eyleye. Li'llâhi'-Fâtiha.*" yazılıdır.

Oradan her gelen geçen ziyâret eder. Mehbıt-ı envâr-ı Rahmân olan kabr-i Osmân, maa't-teessüf gönlümün ârzû ettiği derece-i umrânda değildir. Gerçi bâtını ma'mûr ise de biz ehl-i zâhir, zâhire nâzır olduğumuzdan, onu zînet-i zâhire ile müzeyyen görmek isteriz. (*Rahmetu'llâhi aleyhi rahmete vâsiaten*).

/300/ Sinn-i şerîflerini altmış ile yetmiş arasında bi'l-hisâb tahmîn ediyorum. Onsekiz yaşında icâzet almışlar, kırk sene ta'lîm ile meşgûl olmuşlar ki, ellisekiz eder. Üç sene daha muammer oldular, altmış bire bâlığ olur. Onsekiz yaşından sonra Seyyid İsmâîl Efendi'den de her hâlde birkaç sene meşgûl olmaları dâhil-i hisâb edilirse arz ettiğim netîce husûle gelir.

Yirmibeş mushaf-ı şerîf yazmıştır. Hilye-i saâdet dörtyüz kadar tahmîn olunmuştur. Bir mushaf ve bir murakkaâtı Ayasofya Kütüphânesi'nde vardır. Hâfız Osmân'ın yazdıklarını tezhîb eden müzehhibler bile mazhar-ı şöhret olmuşlardır.

Hânkâh-ı Sünbülî'deki hücreleri Hz. Sünbül'ün hücresinin yanındadır. El'ân mevcûddur. Her hücrenin bir tepe camı olduğu hâlde Hattât Osmân'ın hücresine üç tepe camına müsâade olunmuştur ki, yazı yazarken aydınlıktan müstefîd olması maksadına müsteniddir.

ŞEYH KUTBEDDÎN EFENDİ

Seyyid Nûreddîn Efendi-zâde'dir. Terceme-i hâllerine dest-res olamadım. Öyle mühim bir hânkâhda bu gibi büyük zevât-ı kirâmın tercemelerini yazmakta eser-i ihmâl gösterilmesi cidden şâyân-ı esefdir. İrtihâlleri 1170/(1757) târîhindedir. Pederlerinin yanında medfûndur. Müddet-i meşîhatleri on senedir. Sandûkalarının önündeki levhada:

Şeyh Kutbeddîn Efendi âşık-ı Mevlâ idi
Vuslat-ı ma'şûk göründü göçdü zikru'llâh ile

yazılıdır.

İrtihâllerinin halk üzerinde ziyâde teessürle karşılanmış olması, onların da kemâllerine delâlet eder.

Hattât İbrâhîm Efendi'nin söylediği târîh:

Sünbülistân-ı bekâya kıldı hayfâ irtihâl
Şeyh Kutbeddîn Efendi nesl-i Fahrü'l-mürselîn

Hânkâh-ı Mustafâpaşa'da devrânın sürüp
Oldu kutb-ı dâire merkez-nişîn-i ârifîn

Hem-dem olup Sünbül ü Ya'kûb u Adlî vü Kerem
Şeyh Alâeddîn Nûreddîn ile hem-nişîn

Levh-ı mahfûza kalem târîh yazsın **Tâhirâ**
Arş olsun câ-yı Kutbeddîn kutbü'l-vâsılîn
(عرش اولسون جای قطب الدین قطب الواصلین)

Dîger birinin söylediği târîh:

Cenâb-ı Pîr sâdât-ı meşâyıh Şeyh Kutbeddîn
/301/*Ki ya'nî bâğ-ı feyzin sünbülü ol rehber-i nâsût*

Mukîm-i câ-yı Nûreddîn Şeyh-i Mustafâpaşa
Müselsel sırr-ı vahdet ravza-i devr-i safâ-men'ût

Alup bû-yı bekâ-yı sünbül-i asl-ı vatan nâ-gâh
Fenâya virdi fer'i lücce-i vuslatda oldu hût

İde Hak meşrık-ı envâr-ı kurbet sırr-ı mesrûrîn
İde hatmü'r-rusül bezm-i naîminde ola pür-kût

Teveccüh eyleyüp her dem ki giryân ola dervîşân
Bu bir beyt iki târîh ile kılsun vuslatını mevkût

Sülûk-i halka-i sünbül-sitân-ı vasl-ı Hak idüp
Makâm-ı pâk-ı Kutbeddîn oldu merkez-i lâhût

سلوك حلقهء سنبلستان وصل حق ايدوب
مقام پاك قطب الدين اولدى مركز لاهوت

ŞEYH ALÂEDDÎN-İ SÂNÎ

1170/(1757)'de Kutbeddîn Efendi yerine seccâde-nişîn olup kırk gün sonra irtihâl-ı dâr-ı naîm eylemiştir. Kutbeddîn Efendi'nin mahdûmları olmamak veya ehil bulunmamak hasebiyle amca-zâdesi Şeyh Alâeddîn Efendi'ye meşîhat teveccüh eylemiştir. Pederleri meşâyıhdan Pîş-kadem Muhammed Efendi'dir. Hilâfetleri Kutbeddîn Efendi'den olmak muhtemeldir. Kutbeddîn Efendi'nin kabri yanında defîn-i hâki gufrândır.

Bir levhadan:

Bu şeyh-i hemm Alâeddîn güzer kıldıkda dünyâdan
Mürîdân ağladılar kendi güldü dâr-ı Adn içre

Dîger:

Şeyh Kutbeddîn gidince geldi ammî-zâdesi
Mustafâpaşa'da şeyh oldu ki hoş-âyîn ola

Ya'nî bu Seyyid Alâeddîn-i sânî pîr-i pâk
Oldu ondördüncü şeyh anda o pür-temkîn ola

Nâgehân kırkıncı gün gelip o emr-i 'irciî'
Dehr ana göstermedi gün cânı illiyyîn ola

Hem civâr-ı Pîş-kadem eş-Şeyh Muhammed vâlidi
*Olalar hem kasr-ı kurbet mazhar-ı zevk-ı yakîn ola**

Eyledi terk-i fenâ çün yazdı târîhin kalem
Merkez-i sırr-ı bekâ kabr-i Alâeddîn ola
(مركز سر بقا قبر علاء الدين اوله) = 1171/(1758)

/302/ ŞEYH MUHAMMED VAHYÜDDÎN EFENDİ

Alâeddîn Efendi hazretlerinden sonra seccâde-nişîn olmuşlardır. On sene kadar meşîhatleri vardır. Onun kabri ittisâlinde medfûndur.

Nûr-ı Seyyid yine bir şâh-ı gül-i âl-i Rasûl
İdicek terk-i sivâ ya'ni Muhammed Vahyî

Bî-bedel mısra'-ı târîhini kıldım tesvîd
Nâil-i zevk-ı visâl ola Muhammed Vahyî
(نائل ذوق وصال اوله محمد وحيى) = 1181/(1767)

Alâeddîn Efendi-zâde olmak muhtemeldir.

ŞEYH HÂŞİM-İ EVVEL

Muhammed Vahyî Efendi'den sonra seccâde-nişîn olup, onsekiz sene kadar icrâ-yı meşîhat buyurmuşlardır. Nûreddîn Efendi'nin sülâle-i tâhiresi buraya kadar gelmiş-tir. Türbe-i mahsûsası vardır.

Hadîkatü'l-Cevâmi''de de mestûr olduğuna göre Balat şeyhi Seyyid Seyfullâh Efendi-zâde'dir. 1142/(1729-30)'de Balat Dergâhı'na şeyh oldu. Sultân Mustafâ Hân-ı sâlisin cülûsunda Kocamustafapaşa Hânkâhı'na nakl edildi. Ecdâdı Balât Der-gâhı'nda meşîhat etmiştir.

Balat şeyhi Vahyî Efendi-zâde Seyyid Feyzullâh Efendi dâmâdı neslinden el-Hâc Seyyid Hâşim Efendi hazretleri, "ez-zuhûr" (الظهور) (1142) târîhinde Balat'ta Ferah Kethüdâ Zâviyesi'nde şeyh olmuştur.

Birinci Şeyh Hâşim Efendi ki şeyh-i kâmil idi
Hitâb-ı 'irciî' geldikde hû diyüp göçdü
(خطاب ارجعى كلدكده هو ديوب كوچدى)

Dîger:

Hâşim Muhammed Mustafâpaşa şeyhi ol azîz
Sırrın mukaddes eyleye Kayyûm ta rûz-ı kıyâm

İrince emr-i 'irciî' fermân-ı lâ-yeste'hırûn
Rûhuna ol sâat seyâhat virdi ol pâkîze-nâm

Bârî tecellîsiyle şâd ide revânın dem-be-dem
İmdâd-ı rûhâniyyeti ile olalar şâd (u) kâm

Âyîne-i devrânda neslini idüp Hak rû-nümâ
Anın yerinden hâne-i kutb olmaya hâlî müdâm

Şevvâlde rıhlet idüp târîhi oldu bu duâ
Lâhûtu Vehhâb eyleye Hâşim Efendi'ye makâm
(لاهوتی وهاب ایلیه هاشم افندیه مقام)

/303/ İKİNCİ HÂŞİM EFENDİ

Birinci Hâşim Efendi'den sonra şeyh olup, otuziki sene meşgûl-i irşâd oldular. 1231/(1816) senesinde âzim-i dâr-ı cinân olup, Birinci Hâşim Efendi'nin yanına defn eylediler.

Bu bezm-gâh-ı fenâdan bekâya rıhlet ile
İkinci Hâşim Efendi cinâna itdi sefer
(ایکنجی هاشم افندی جنانه ایتدی سفر)1231/(1816)

ÜÇÜNCÜ HÂŞİM EFENDİ

Bu zât-ı muhterem de onların yanında defîn-i hâk-i gufrândır. Târîh-i irtihâli 1231/(1816)'dır. İkinci ve üçüncü Hâşim Efendilerle, Yıldız Dede bir sene içinde âzim-i dâr-ı karâr olmuşlardır.

ŞEYH ŞİHÂB EFENDİ

Türbe-i şerîfede Nûreddîn Efendi yanında medfûndur. 1154/(1741) senesinde irtihâline bakılırsa Hz. Nûreddîn zamân-ı meşîhatine müsâdifdir (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).

ŞEYH YILDIZ DEDE EFENDİ

Hayli zamân seccâde-nişîn-i irşâd olup, terk-i hayât-ı müsteâr eylediler. Müşârünileyhim ile berâber âsûde-nişîn-i rahmettir. Târîh-i irtihâli 1231/(1816)'dir.

Hz. Sünbül hânkâhında irtihâl eden bir şeyhin sülâle-i nesebi münkatı' olursa Balat'taki Hacı Evhad Dergâhı şeyh[illegible]âtın hânkâh-ı Hz. Sünbül meşîhatine nak-

len ta'yîni usûl-i kadîme îcâbından olup, âtîde tercemesi muharrer Şeyh Râzî Efendi, Hacı Evhad şeyhi iken, Yıldız Dede'nin bilâ-veled irtihâline mebnî buraya nakl-i meşîhat etmiştir. (Bunları), Hâfız Mustafa Efendi söyledi.

ŞEYH RÂZÎ EFENDİ

Ulemâdan, urefâdan bir zât-ı âlî-kadr idi. Nice zamân, icrâ-yı reşâdet ile, 1268/(1852) senesinde terk-i âlem-i nâsût ettiler. Türbe-i mahsûsası vardır.

Ey felek senden dem-â-dem âh u feryâd u figân
Aldın elden gâfil iken ol hümâyı nâgehân
İlm-i tefsîr ü hadîsin kânını kıldın nihân
Sünbülî Râzî Efendi cenneti kıldı mekân

Dîger:

Şeyh Râzî Rızâ-yı Bârî'de
Çok yıl etmişdi aşkıla tek u pû

Mürşid-i hânkâh-ı Sünbül iken
Eyledi azm-i gül-şeni mînû

Ke's-i çeşm-i azîzi olmuşdu
Cû-yı irfân u ilm ile memlû

Hâlden bahs olunsa Bestâmî
Kâle geldikde sânî-i Rusto

Kâmı almışdı bu himem-kârın
Sünbülistân-ı ma'rifetden bû

/304/*Tahte'l-arz irdi sanki şemse küsûf*
Lahdi me'vâ idince ol meh-rû

Türbesinden safâ ile gitsün
Her gelen zâirân himmet-cû

İde takdîs rûh-ı akdesini
Rabb-i Kuddûs'den budur mercû

Didi ***Safvet*** *muhibbi târihini*
Göçdü Râzî Efendi'miz yâ Hû
(کوچدی راضی افندیمز یا هو) = 1268

Müşârünileyhin ilâhiyyâtı vardır. Bu onlardandır:

Aşkınla yâ Rab behre-yâb eyle
Girüde koma efendim hisse-yâb eyle

Zâhir ü bâtın eyleyüp ma'mûr
Esrâra ma'den olan bir kitâb eyle

Firkatde koma ***Râzî****-i nâ-çârı*
Vuslatla anı feyz-yâb eyle[197]

Araz-bâr yürük makâmından bestelenmiştir, okurlar.

Menkûldür ki, Sultân Abdülmecîd Hân merhûm henüz küçük iken müdhiş bir hastalığa mübtelâ olmuş, müdâvât-ı cismâniyyenin te'sîri görülmediğinden, Sultân Mahmûd merhûm ve vâlide sultân pek melûl olmuşlardı.

Enfâs-ı ma'neviyyeden istifâde için Şeyh Râzî Efendi merhûmu saraya da'vet etmeleriyle da'vete icâbet buyurmuşlar ve Abdülmecîd'e nefes etmişlerdir. Li-hikmeti'llâh ümmîd-i şifâ yüz gösterip, iyilik nokta-i nazarından az vakitte tahavvül-i azîm hâsıl olmağla vâlide sultân tarafından şeyhe hediyeler ihzâr olunmuş ve vâlide sultâna cemîle-kâr olmak isteyen bendegân dahi en kıymetli hediyelerini ona terdîf etmişlerdir. Şeyh Râzî Efendi, maiyyetinde getirdiği bir dede ile avdet ve kayığa rükûb esnâsında hediyeler takdîm olundukta kabûl sûretini götürüp berâberine almıştır. Samatya İskelesi'ne vusûllerinden i'tibâren her tesâdüf ettiği fakîrü'l-hâl kimselere, hediyelerin cinsine, kıymetine, nefâsetine bakmadan sıra ile tevzî' ede ede, dergâha tekarrüblerinde dede, "*Bâkî kalan bir kürk de inşâallâh bizedir.*" diye ümîd-vâr iken, tam hânkâha girecekleri zamân, bir meczûb zuhûr ile, "Şey'en li'llâh" dedikte, o kürkü de Hz. Şeyh ona vermiştir. Dervîşin melâletine vâkıf olan Hz. Şeyh, vâdî-i tesellîde, "*Oğlum! Biz bu kapıdan çıktığımız gibi girmez isek, nefesimizin te'sîri olmaz. Bunlar muvakkat dünyâ metâ'larıdır. Sen hayırlı mei ' olan saâdet-i irfâna mazhar* **/305/** *olmağa çalış. Böyle zînet-i dünyânın rağbet-kârı olmak insânın feyz-i ma'nevîsine mâni' olur. Gencîne-i kanâatte sâbit ol. Hamd olsun, aç çıplak değilsin. Eline geçen bu saltanat-ı ma'neviyyenin kadrini takdîr et. Onu elden kaçırmamağa çalış.* " buyurmuşlardır.

197. Bu manzûmede vezin kusurları çoktur. (H)

Râzî Efendi, zamân-ı meşîhatinde urefâ ve zurefânın ziyâretle şeref kazandıkları bir zât-ı irfân-simât idi. Zamânında hânkâh-ı Hz. Sünbül'e herkes ziyâdesiyle rağbetkâr olmuşlar idi.

ŞEYH MUHAMMED NÛREDDÎN EFENDİ

Râzî Efendi hulefâsındandır. Hayli seneler, Hz. Sünbül'de zâkirbaşılık etmiştir. İrtihâlinde Hz. Sünbül'ün türbeleri karşısındaki kabristânda defn edilmiştir.

Mezâr taşındaki kitâbe:

"Bu hânkâh-ı âlînin seccâde-nişînlerinden âzim-i dârü'l-cinân olan eş-Şeyh Muhammed Râzî Efendi hazretlerinin hulefâsından olup, zâkirbaşı iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eden merhûm ve mağfûr es-Seyyid Muhammed Nûreddîn Efendi. Rûhu için el-Fâtiha. 2 Rebîü'l-evvel 1301/(1 Ocak 1884)"

ŞİKÂRÎ-ZÂDE ŞEYH HACI AHMED EFENDİ

Râzî Efendi ve eslâfından birkaçının zamânını idrâk etmiş ve zâkirbaşılık hizmetinde bulunmuş idi. Hacı Evhad Dergâhı'nın da şeyhi idi. Bu da mezkûr mezâristânda medfûndur:

"Kudemâ-yı sûfiyyeden bu hânkâhda zâkirbaşı ve Hacı Evhadüddîn Tekyesi şeyhi merhûm el-muhtâc ilâ-rahmeti Rabbihi'l-Gafûr Şikârî-zâde el-Hâc Ahmed Efendi rûhiçün el-Fâtiha. 16 Muharrem 1247/(27 Hazîrân 1831)"

Tayyibetü'l-Ezkâr nâmıyla hâtıra-i Hicâziyyesi vardır. Matbû'dur. Son derece âşıkâne yazılmış bir eser-i mebrûktur. 262. sahîfedeki çini levhayı hânkâha getiren zât bu şeyh-i mükerremdir.

/306/ ŞEYH RIZÂEDDÎN EFENDİ

Râzî Efendi-zâde'dir. Pederlerinin irtihâlinde yirmidokuz yaşında post-nişîn-i reşâdet olmuşlardır. Hilâfetleri peder-i ekremlerindendir.

1239/(1824) senesinde zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olup, 1309 senesi Rebîu'l-evvelinin dördüncü (8 Mayıs1891) Perşembe günü yetmiş yaşında oldukları hâlde sünbülzâr-ı bekâya âzim olmuşlardır.

Müddet-i meşîhatleri kırk veya kırkbir senedir. Lehü'l-hamd zamân-ı âlîlerini idrâk saâdetine ve yed-i mübâreklerini öpmek devletine nail olanlardanım. (أعزك الله فى الدارين)[198] diye duâlarına mazhar olmuş idim.

198. "Allâh, seni iki cihanda azîz eylesin. " (H)

Sünbülistân-ı aşk u muhabbete cidden revnak vermiş bir şeyh-i kâmil idi. Cezbeleri gâlib olmakla berâber vâdî-i aşk u muhabbette ser-mest idi. Fevka'l-âde hâlleri görülmüştür. Hakkında herkes son derecede hürmet-kâr idi. Âşık, mücâhid, mahviyyet-perver, hayât-ı inzivâyı sever idi. Sahrâları, kırları, mezârları dolaşır; halktan uzak yaşamağı tercîh ederdi. Ale'l-ekser esb-süvâr idi. Beyâz arâkıyye, beyâz sarık başında, siyâh cübbesi üzerinde pür-vakâr bir şeyh-i âlî-tebâr idi.

Bir kerre Hz. Şeyh'i Beylerbeyi'nde görmüş idim. Atının yularını tutmuş; nazar ber-kadem neş'esiyle yaya olarak gidiyordu. Üsküdar'a geçer, mezâristânı dolaşır, Çamlıca'ya gider, hâlî yerlerde üns-i maa'llâh neş'esine müstağrak olurdu. Hakîkat-i hâlini bilenler, ta'zîmde kusûr etmezler idi.

Geceleri onu hâb-ı istirâhatte gören olmaz idi. Hânkâhda şeyh dâiresi mükellef, müzeyyen, mefrûş, her türlü esbâb-ı istirâhat mebzûl iken, o bunlara rağbet-kâr değil idi.

Geceleri ale'l-ekser uzak ve tenhâ mahallerde dem-güzâr olur. Sabâh namâzından evvel uzak mahallerdeki cevâmi'-i şerîfenin birine gider. Orada edâ-yı salât eder. Cemâatin hürmetini celb ederdi.

Hz. Şeyh'in gıdâsı bir zeytin, bir hurma, ba'zan birkaç lokma ekmek, birkaç kaşık çorbaya kadar inmiş idi. Hânkâh-ı Sünbül şeyhlerinin âdeti vechile ayda bir def'a esnâ-yı zikrde isbât-ı vücûd ederler idi. Hz. Şeyh burada kemâliyle görülürdü. Basîret sâhibleri onu görünce cezbe-dâr olurlardı. Kafes dâhilindeki şeyh hücresinden devrâna dâhil olmak üzere çıkışı /307/ kulûb-ı kâsiyeyi tenvîre kifâyet ederdi. Hânkâh-ı şerîfde, Hz. Sünbül'ün makâmı vardır ki, hünkâr mahfilinin ittisâlindedir. Burada pîr postu dâimâ durur; tevhîd-hâneye medhâli vardır. Medhâldeki kapı kafesden ma'mûldür. "*Şeyh Efendi kafesden çıktı.*" denilmesi, bu kapıdan kinâyettir. Şeyhlerin ikinci devrânda tevhîd-hâneye çıkmaları âdettir.

İlk devrânı pîş-kadem olan zât îfâ eder. Ba'dehû durak okunur. İkinci devrâna başlanıldığı zamân şeyh efendi çıkar, devrânı o idâre eder. Ba'dehû vecd ü hâlât ile, "Bedevî Topu" denilen kütle hâline gelen dervîşânın ortasında şeyh kalır. Etrâfına dervîşân sarılır. Bir müddet sonra kuûd zikri başlar. Üçüncü devr ki, ona, "Şeyh Vefâ Devri" derler. Başlamak üzere iken şeyh efendi yine kafesden avdet eder. Şeyh Vefâ Devrini pîş-kadem efendi idâre eder.

Hz. Sünbül, tarîk-ı Zeynî'den de hisse-dâr-ı feyz olup, tarîk-ı Zeynî esrârını Şeyh Vefâ, ona emânet etmekle bu yapılan son devrân için, "Şeyh Vefâ Devri" nâmı verilmiştir. Soldan sağa, "*Allâh, Vâhid, Ehad, Samed* " diye devr olunur. Sonra şeyh nâmına pîş-kadem efendi duâ eder, zikir meclisi dağılır.

Sadede rücû' edelim: Şeyh Rızâ Efendi hazretlerinin çıkışı, devrâna girişi vasfa lâyıktır. Uzuna karîb boylu, buğday benizli, seyrek uzunca kır sakallı, gâyet zaîf, vücûdunda et nâmına bir şey kalmamış denilecek derecede, bir deri bir kemik, vech-i tâbânı kesret-i riyâzet ü mücâhededen ve zevk-ı müşâhededen müstağrak-ı envâr olmuş, mükellef tâc-ı şerîf başında biniş üzerinde eller kavuşmuş olduğu, boynu kemâl-i ta'zîmden ve başındaki tâc-ı şerîfin sıkletine nehâfet-i vücûdiyyenin adem-i tahammülünden sağ tarafa ve yere doğru eğrilmiş bulunduğu hâlde içerüden kafese doğru gelirken herkesi bir heyecân istîlâ ederdi. Herkesin gözü kafese müteveccih, Hz. Şeyh'in nûr-ı vücûdunun tulûuna müterakkıb iken, geliyor telâşıyla huzzâr kıyâm eyler, kafes açılır, ağır ağır Hz. Şeyh çıkardı. İşte bu dakîkayı tasvîre lisân-ı kâl müsâid değildir. Umûmda huzûr hâsıl olur. Halaka-i zikrin bir kısmından Hz. Şeyh'e yol açılır. Pîş-kadem efendi derhâl halaka-i zikre dâhil olup emr-i idâreyi cenâb-ı Rızâ deruhde ederdi. Bir dakîka sonra pîş-kadem efendi, huzûr-ı /308/ Hz. Şeyh'e gelir, el öper, tâc-ı şerîfini ve binişini çıkaran Hz. Şeyh'den bu emanetleri ta'zîm ile alır. Hz. Şeyh, koynundaki dal arâkıyyeyi (dikişli Sünbülî tâcı) çıkarır, ser-i mübârekine giyer, devrânda cûş u hurûşa iştirâk ederdi. Herkesde huzûr-ı tâm hâsıl olmuş, eller kavuşmuş, Hz. Şeyh'in iskelet denilecek bir hâldeki vücûd-ı mübâreklerinin o meydân-ı aşk u muhabbette zikru'llâh'ın haşyetinden ne hâllere geldiğini görmeğe şitâb eseri nümâyân olurdu. Hafîf titrek sadâsıyla, "*Allâh, Kayyûm, Mevlâm, Âh* " demesi, erbâb-ı zikri cezbe-dâr eder, herkeste göz yaşları seyl-veş cûş u hurûşa gelirdi. Hz. Sünbül'ü o muhabbet meydânında bi-hakkın temsîl eder bir vücûd-ı mes'ûd-nümûd idi. Zâkirlerde şevk-ı azîm husûle gelir. İ'tinâ-yı mahsûs ile ilâhiyyât-ı nuût okunurdu. Hele Hz. Şeyh'in sabâ makâmından İbrâhîm Bey tarafından bestelenmiş olan,

Getür câm-ı şarâbı encâm-ı diller şâd-kâm olsun
Tamâm itdi bizi gam sâkiyâ gam da tamâm olsun
*Bilip aşkın müdâmını bî-çâre uşşâkın**
Şarâb-ı la'l-i nâbın sundu dil-ber müstedâm olsun[199]

yolunda kemâl-i aşktan zuhûr etmiş olan nutk-ı şerîfleri okununca tevhîd-hâne yerinden oynar, erbâb-ı zikr cândan geçer bir hâle gelirdi.

Nihâyet tezâyüd-i şevk-ı hakîkî ile Hz. Şeyh'i ortaya alırlar, etrâfına cem' olup, birbirlerine sarılırlar, "*Yâ Hayy*" ism-i şerîfiyle zikre başlarlardı. İşte o zamân Hz.

199. Dörtlüğün ilk beyti Şeyhü'l-İslâm Yahyâ Efendi merhûmun olduğuna dâir Hilmî Bey'in defter-i hâtırâtında bir kayd gördüm. Şöylece muharrerdir:
Getir câm-ı sürûr-encâmı diller şâd-gâm olsun
Tamâm itdi bezl-i gam sâkiyâ gam da tamâm olsun
Öyle anlıyorum ki, Hz. Şeyh, tevârüd kabîlinden böyle söylemiş, altını da ilâveten ityân eylemiştir.

Şeyh'i görmek bahtiyârlıktı. Azîm bir cûş u hurûş hâsıl olur, kıyâmet kopuyor zannolunurdu.

Şeyh Resmî Efendi merhûm nakl etmiştir: Bu esnâda Hz. Şeyh'in ağzından alev çıktığını görenler, bu hâle şâhid olanlar vardır.

Nihâyet tevhîd-hânenin kuru tahtası üzerine otururlar, kuûd zikrini idâreye başlarlardı. Mübârek çeşm-i hûn-âlûdundan akan yaşlar tahtayı ıslatır; bunu görenlerde vecd ü hâlât zuhûra gelirdi. Mübârek dizlerini tahtaya urdukları zamân herkes hâlden hâle gelirdi. Cândan geçerdi. Âh âh! O dakîkaları hâtırladıkca bu satırları yazarken kalbim teheyyüc eyledi. O ne âlemlerdi! /309/ Âh o ne adamlar idi!

Vaktiyle müdâvimi bulunduğum dâire-i rusûmâtta müsteşâr olan merhûm Muhammed Ali Bey, bir gece hikâyeten, "*Sâhib Molla ile Hz. Sünbül'e gitmiş idik. Aşr-i Muharreme müsâdif bir gün idi. Şeyh Rızâ Efendi merhûm kafesden çıkdığı zamân kalbimdeki inkâr, ikrâra münkalib oldu. Evvelce tarîkatı ve ehlini kat'iyyen münkir idim. Benden bu inkârı Cenâb-ı Rızâ def' etti. Îmânım kuvvetlendi.* " dediler.

Hz. Şeyh, *nazar ber-kadem*'e ziyâde riâyet ederdi. Çerrahpaşa Câddesi'nde bir fırın yapılmış, aradan iki sene geçmiş; bir gün oradan geçerken ahıbbâsından Şeyh Mahmûd Efendi'ye, "*Yâhu bu fırın ne zamân yapıldı.* " diye sormuş. "*Efendim, iki sene vardır.* " dedikte, "*Hiç farkında değilim.* " buyurmuşlardır.

Hz. Sünbül, hânkâhda mürîdâna ikindiden sonra su içilmesini men' etmişler. Zîrâ yemekte ve yemekten sonra su içilince vücûda kesâfet ve bu te'sîriyle uyku getirir, uykuda ise adgâs u ahlâmdan başka bir şeyle meşgûl olmaz. Buna, yakın vakte kadar riâyet olunurdu.

Hulefâ-yı Mevleviyye'den Cemâl Beyefendi anlattılar:

"*Ramazân-ı şerîfde bir gece hânkâh-ı Sünbül'de iftâr etmek istedik. Şeyh Rızâ Efendi hazretleri taâm-hânede idiler. Sofralara oturuldu. Hz. Şeyh bir lokma etti, kalktı; züvvâra hizmet etmek istedi. Su içilmediğinden haberim yok, dedelerin birinden su istedim. Rızâ efendi, derhâl karpuz tabağını önüme sürdü. "Buyurunuz evlâdım! Bu, harâreti keser." buyurdular. Mahcûb oldum. Hz. Şeyh'in edebine, irfânına, tevâzuuna hayrân kaldım.*" dediler.

Sultân Abdülhamîd-i sânî, Hz. Şeyh'e hürmet-kâr idi. Sarâyı teşrîflerini temennî eder idi. Hz. Şeyh, görüşmekten mütehâşî bulunurdu. Bir Ramazânda iftâra da'vet ve teşrîfleri şiddetle ricâ olunmuş, rağbet buyurmuşlar. Sultân Abdülhamîd, bi'z-zât sofrasına kabûl edip birlikte taâm etmişler, duâlarını almışlardır. Avdetinde Hacı Ali Paşa vâsıtasıyla nakden ihsân-ı şâhâne tevdî' olunmak istenildiğinde, "*Bizi da'vet ve*

birlikte taâm en büyük ihsândır. Hâlen paraya ihtiyâcımız yok. Binâenaleyh, bunu almak muvâfık değildir. Erbâb-ı ihtiyâc çok, onlara verilmesi daha münâsibdir." diyerek, kabûlden istinkâf buyurmuşlar ve bir daha kat'iyyen eser-i rağbet göstermemişlerdir.

/310/ Ricâl-i Şa'bâniyye'den Şeyh Necîb Efendi hazretlerinin irtihâlinde mürîdânından Ali Efendi, Hz. Sünbül hazîresinde bir kabir tedârik etmek üzere Şeyh Rızâüddîn Efendi hazretlerinin müsâadelerini istihsâle me'mûr idiler. Ale's-seher hânkâh-ı Hz. Sünbül'e gittiğinde hüsn-i tesâdüf kabîlinden Hz. Şeyh, Hz. Sünbül'ün türbesi önünde duvara dayanmış bir hâlde görür. Kemâl-i edeble huzûruna varıp dest-i mübâreklerini öperken, "*Hazret yürüdü, biz ona sokağa nâzır pencerenin önündeki lahdi tahsîs ettik. Oraya defn ediniz. Fakat o lahd yerine dîger bir lahd yapıp vakf ediniz. Cenâb-ı Hak rahmet ve bizleri mazhar-ı şefâat buyursun.*" dediler, ağladılar. Ben şakk-ı şefe etmeden, Hazret keşf-i hâl buyurdu. Beni de ağlattı diye nakl eylemiştir.

Tâhir Ağa Dergâhı şeyhi kibâr-ı meşâyıh-ı Nakşiyye'den el-Hâc Ali Behcet Efendi hazretleri buyurdular ki:

"Bir gün dergâhda oturuyordum; Şeyh Rızâ Efendi hazretleri teşrîf ve selâm ve iltifâtlarıyla taltîf buyurdular; sevindim. Nasıl hürmet edeceğimi şaşırdım. Tecdîd-i vudû' ârzûsunu ızhâr ettiler, abdest aldılar. Ricâda bulundum, istirâhat buyurdular, kahve pişirdim, takdîm eyledim, içtiler, duâ buyurdular, avdet eylediler. Neş'e-i ma'neviyyelerinin ser-mesti oldum. Kıymetli ricâlden idi."

Menâkıb-i kesîresi vardır. Biz bu kadarla iktifâ eyleriz.

İrtihâllerinin şuyûu İstanbul halkını mahzûn eyledi. Cenâzelerine şitâbân olanlar o mertebe çok idi ki, hânkâh-ı şerîfin o cesîm havlısı insân kütlesi olmuş, mürûr u ubûr inkıtâa uğramıştı. Hz. Sünbül'ün türbe-i şerîfeleri önünden medfen-i mahsûsları otuz metre uzak değildi. Bu kadar yerde cenâze ancak yarım sâatte nakl olunabilmiştir. Bu hâli göz önüne getirir iseniz hakîkate vusûl mümkin olur.

Kesret-i izdihâmdan cenâze ile yürümek imkânı kalmadığından cenâze elden ele herkesin mefârık-ı ta'zîminde türbe-i muattaralarına kadar bu sûretle nakl olunabilmiştir. Na'ş-ı şerîfleri taâm-hânede gasl edilmiş ve hıdmet-i şerîfe-i gasli, pîş-kadem Şükrü Efendi hazretleri îfâ eylemiştir.

Odabaşı şeyhi Hâfız Ahmed Muhtâr Efendi nakl eyledi:

Hz. Şeyh'in hîn-i gaslinde bulundum. Te'sîr-i cezbe ile, "*Âh efendim, senin, ölüme dek kerâmetin bâkîdir. Ne olur bize lutf-ı mahsûs olarak bir kerâmet daha göster, görelim.*" diye nidâ ettim. Ten-şûy üzerinde Hz. Şeyh, mübârek gözlerini açtı. Etrâfa bir göz gezdirdi, yine kapadı. Bu hâl şuhûdumuz olunca huzzâr arasında cûş u hurûş oldu. Kıyâmet koptu. Nâle vü efgân âsumânı tuttu.

/327/([200]) Şâir Sa'dî Efendi, bu vak'ayı beyânen şu târîhi söylemiştir ki, sandûkalarının önündeki levhadan muktebestir:

Dergâh-ı Sünbülî'de bir şeyh-i ekmel iken
İrdi Rızâ Efendi tâ merkez-i Cemâl'e

Gaslinde ol Hudâ-bîn feth eyleyüp dü-çeşmin
Gösterdi bir kerâmet erbâb-ı vecd ü hâl'e

Cevherle yazdı ***Sa'dî*** *târîh-i irtihâlin*
Gitdi Rızâ-yı pîrân dergâh-ı lâ-yezâle
(کتدی رضای پیران درکاه لایزاله) = 1309/(1891-92)

Merhûm Ahmed Muhtâr Efendi dahi, âtîde aynen nakl edeceğim mersiyyelerinde, bu vak'ayı şu beyitlerinde îmâ buyurmuşlardır:

Dem-i gaslinde ten-şûy üzre açdı çeşm-i hûnînin
Garîk-ı buht ü hayret kaldı erbâb-ı temâşâyı

Hz. Sünbül Hânkâhı şeyhlerinin cenâze namâzı Fâtih'de edâ olunmak, mine'l-kadîm cârî âdâttan iken, Hz. Rızâ'nın namâzı, hânkâhda kılınmıştır. İhtimâl ki, halkın izdihâmı o zamân hafiyyelerin Sultân Abdülhamîd'i tedhîş etmiş olmalarından mütevelliddir.

Ahmed Muhtâr Efendi merhûmun manzûmesi:

Bahâristân-ı aşkın nefha-cû-yı sünbül-i feyzi
Sabâhü'l-hayr-ı irfânın nesîm-i anber-i sâyı

Cenâb-ı Şeyh Rızâ ol cilve-bîn-i nûr-ı ma'nâ kim
Tecellî-hâne-i vahdet görürdü zîr ü bâlâyı

Tarîk-ı Sünbülî'de kâm-peymâ-yı visâl oldu
Nazardan tayy iderdi ihtilâfât-ı 'men' ü 'mâ'yı

Münevver-çeşm idi nûr-ı cemâl-i Ahmediyyet'den
Temâşâ-sâz idi her şeyde el-hak sırr-ı Mevlâ'yı

200. Müellif burada s.310'dan 327'e geçmiştir. (H)

Sene kırkdan ziyâde post-pîrâ-yı reşâd oldu
Tecellî-gâh-ı aşk itmişdi bu dergâh-ı vâlâyı

/328/*Meyân-ı külfe-i zikre girüp oldukca nûr-efşân*
Karîrü'l-ayn-ı feyz eylerdi ehl-i aşk u sevdâyı

Olurdu her sözünde ter-zebân-ı lafz-ı 'eyvallâh'
Bu sözle kasd iderdi hikmet-i tevhîd-i 'illâ'yı

Bürünmüşdü abâ-yı pâk-i istiğnâya ser-tâ-ser
Nigâh-ı rağbete almazdı mâl ü meyl-i dünyâyı

Mezâristânı eylerdi tenezzüh-hâne-i ibret
Ne dem dil-hâh-ı Mevlâ-cûyı üste(?) zevk-ı tenhâyı

Tecellî-hâh-ı nûr-ı 'semme vechi'llâh' idüp her-gâh
Geçüp kayd-ı taayyünden celî gördü bu ma'nâyı

Nazar-pîrâ-yı ıtlâk olmuş idi Kays-ı aşk-âmûz
Şühûd eyler idi her yerde ol dîdâr-ı Leylâ'yı

Nihân oldu eğerçi çeşm-i zâhir-bîn-i âlemden
Hakîkatde odur şimdi tahakkuk-yâb-ı peydâyı

Cenâb-ı Lâ-yezâl'in mazharıdır evliyâu'llâh
Çalış Allâh içün derk eyle bu sırr-ı hüveydâyı

Kelâm-ı hak-perestân-ı tarîkatta hılâf olmaz
Bu merhûmun da tenvîr itdi son hâli bu da'vâyı

Dem-i gaslinde ten-şûy üzre açdı çeşm-i hûnînin
Garîk-ı buht ü hayret kıldı erbâb-ı temâşâyı

Bu hâletde devâm-ı nazra-i ibret idüp îmâ
Tesellî-yâb-ı hicrân eyledi uşşâk-ı şeydâyı

Gelin ey ma'rifet-cûyân-ı rüşd-i zâhir ü bâtın
Tevessül-gâh idin bu ârif-i irşâd-fermâyı

Sakın zannitmeyin zâhirden oldu himmeti zâil
Butûn-gâh itdi zîrâ rahmet-i Bârî teâlâyı

Harîm-efrûz-ı kurb oldukca bu rûşen-dil-i tevhîd
Müeyyed eylesün Hak ehl-i tevhîd-i safâ-zâyı

Ricâlü'l-gayb telkîn itdiler târîhini **Muhtâr**
Didi 'Allah' Rızâ-cû-yı ilâhî buldu Mevlâ'yı
(دیدی الله رضاجوی الهی بولدی مولایی) = 1309

Bu (manzûmeyi), Şâkir Efendi isminde bir zât tahmîs eylemiştir. Hânkâhda bir sûreti vardır.

/329/ Türbe-i şerîfelerinin muvâcehe penceresinin üstündeki büyük levha taşta şu hadîs-i şerîf ve manzûme-i latîf mahkûkdur:

قال علیه السلام ' المؤمنون لایموتون بل ینقلبون من دار الفنائی إلی دار البقاء . ' صدق رسول الله صلی الله علیه وسلم . [201]

İşbu rahmet-hâneyi kıldı tecellî-gâh-ı feyz
Post-pîrâ-yı velâyet altı merd-i bahtiyâr

***Şeyh Hâşim**'dir birincisi bu erbâb-ı dilin*
***Hâşim-i sânî** ile sânîsi buldu iştihâr*

***Hâşim-i sâlis** üçüncüsüdür oldu râbii*
Hazret-i Yıldız Efendi şöhretiyle tâb-dâr

Hâmisidir **Şeyh Râzî-i** *Hudâ-âgâh kim*
Eylemiş bin ikiyüz altmışsekizde terk-i dâr

Sâdisidir ârif-i esrâr-ı tevhîd-i Hudâ
Şeyh **Rızâüddîn Efendi** *mürşid-i âlî-tebâr*

Kıldı bin üçyüz dokuzda ol hüdâ-peymâ-yı aşk
Azm-i illiyyîn serâ-yı rahmet-i Perverd-gâr

Geçme ey zâir oku bir Fâtiha Allâh içün
Feyz-i rûhânîleri olsun sana himmet-nisâr

201. "Rasûlullâh aleyhi's-selâm şöyle buyurdu: Mü'minler ölmezler. Bilakis fenâ yurdundan bekâ yurduna göç ederler." (H)

Bu satırları yazdığım sırada Şeyh Ali Behcet Efendi hazretleri şöyle bir vak'a anlattılar:

"Hâce-i irfânım Muhammed Es'ad Dede hazretleri, Alyanak merhûmun dergâhına gitmişler, semâhânede zikr-i şerîf pek harâretli ve gâyet neşeli bir sûrette devam ediyormuş. Kendisi öğle namâzını kılmamış ve bunu edâyı düşünmüş ise de, meclis-i zikre de alâka-i kalbiyyesi husûle gelmiş; şeyh odasında ise, Hânkâh-ı Hz. Sünbül şeyhi Rızâeddîn Efendi hazretlerini görüp, onunla hem-sohbet olmak dâiyyesi baş göstermiş idi. Bu hengâmda Rızâ Efendi hazretleri, dedemize hitâben, *"Efendim! Namâzı edâ ediniz. Ricâ ederim. Kimseyi vebâl altında bırakmayınız."* diye dedemizin muzmerâtından olan hâli keşfedivermiş idi. Bunu dede efendimiz, kemâl-i ehemmiyetle nakl edip, Rızâ Efendi'ye karşı hürmet-i kalbiyyesini izhâr etmişler ve onun büyüklüğünü bizlere ifhâm buyurmuşlardır." (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

/330/ Hulefâsı:

Şeyh Abdullâh Nidâî Efendi, Şeyh Mustafa Şükrü Efendi, Şeyh Hatîb Efendi, Ser-tarîk Şeyh Şâkir Efendi, Şeyh Kutbeddîn Efendi, Şeyh Alâeddîn Efendi, Zâkirbaşı Şeyh Hüsnü Efendi, Şeyh Kemâleddîn Efendi, Şeyh Resmî Efendi, Şeyh Şerâfeddîn Efendi, Şeyh Eşref Efendi, Şeyh Sa'deddîn Efendi.

Son üç zât teberrüken Hz. Şeyh'ten tâc giymişlerdir. Birincisi Haseki Dergâhı şeyhidir. İkincisi Başçı Mahmûd Dergâhı şeyhidir. Üçüncüsü Beşikci-zâde Efendi Tekkesi şeyhi idi.

Hacı Evhad şeyhi Hasan Efendi merhûm dahi teberrüken tâc giymişlerdi. Şeyh Haydar Efendi, Şeyh Hasan Dede, Şeyh Nûri Dede, Şeyh Hacı Muhammed Dede, Koruk Tekkesi şeyhi Abdülazîz-zâde Hüsnü Efendi, Şeyh Mûsa Efendi, Şeyh Hâfız Gâlib Efendi, Ser-tarîk Abdülazîz Efendi, Muhammed Seyyid Efendi, Şeyh Tevfîk Efendi, Şeyh Atâ Efendi.

ŞEYH ABDULLÂH NİDÂÎ EFENDİ

Hacı Evhadüddîn Dergâhı şeyhi Hacı Muhammed Sûfî Efendi'nin sulbünden 1255/(1839) senesinde dünyâya gelmiştir. Üstâd-ı şehîr Şeyh Hâfız Gâlib ve Mesnevî-hân-ı benâm Şeyh Hoca Hüsâmeddîn efendilerden iktisâb-ı ulûm u maârif ve ulemâdan Kasîdeci-zâde Süleymân Efendi merhûmdan ikmâl-i tahsîl eylemiştir. Hz. Sünbül Hânkâhı post-nişîni Şeyh Rızâeddîn Efendi hazretlerinden ahz-ı tarîkat edip, 1272/(1856) senesinde pederinin yerine makâm-ı irşâda oturmuş ve Hz. Sünbül'de pîş-kadem-i sâlikîn olmuştur.

1282/(1865) senesinde Dolmabahçe'de Vâlide Sultân Câmi'-i şerîfi'ne Cuma vâizi olup, Râmi Kışlası vâizliğinde iken 1289/(1872) senesinde irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Hz. Sünbül'ün türbe kapısı karşısındaki makberede medfûndur.

ŞEYH MUHAMMED ŞÂKİR EFENDİ

Balat Dergâhı şeyhi ve Rızâ Efendi halîfesidir. Hz. Sünbül Hânkâhı'nda ser-tarîk idi. Civâr-ı Hz. Pîr'de âsûde-nişîn-i rahmettir.

Kitâbe-i seng-i mezârı:

"Lâ-mevcûde illâ Hû! Bu hânkâh-ı feyz-penâhta seccâde-nişîn-i tarîkat ve mesned-nişîn-i râh-ı hakîkat, kıdvetü's-sâlikîn es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Rızâeddîn Efendi hazretlerinin hâlifesi ve bu makâm-ı âlî ser-tarîkı ve Balat Dergâhı post-nişîni es-Seyyid eş-Şeyh Hâfız Muhammed Şâkir Efendi'nin rûhu için Fâtiha. 24 Zi'l-hicce 1296/(10 Aralık 1879)."

Davutpaşa Mahkeme-i Şer'iyyesi'nde başkâtiblikte bulunmuşlardır. Âşık, edîb bir zât idi.

/331/ ŞEYH KEMÂL EFENDİ

"Balat Şeyhi Kemâl Efendi" diye meşhûrdur. "eş-Şeyh el-Hâc Abdülvâhid Kemâleddîn el-Mecdî es-Sünbülî" diye tavsîf olunmuştur.

Balat Dergâhı'nı inşâ eden Ferah Efendi nâm zâttır. Sultân Süleymân-ı Kânûnî vüzerâsından Cedîd Ali Paşa kethüdâsıdır. Hz. Sünbül hânkâhındaki Şeyh Ya'kûb-ı Germiyânî'nin mahdûm-ı mükerremleri Sinân Çelebi için inşâ olunmuş idi. Târîh-i inşâsı 972 sene-i hicriyyesidir (1564-65). Balat'ta mahkeme altındadır. Hânkâh-ı Sünbül'deki meşâyıhdan bilâ-veled vefât eden olunca, yerine Balat Dergâhı şeyhinin geçmesi şart imiş.

Şeyh Kemâl Efendi, 26 Şa'bân 1257/(13 Ekim 1841) târîhinde Pazartesi günü akşamı, sâat beşde zînet-sâz-ı âlem-i şuhûd olmuştur. Pederleri, bâlâda 330. sahîfede ismi geçen Muhammed Şâkir Efendi'dir.

Kemâl Efendi, Dâvûdpaşa Mektebi'nde ibtidâî ulûmu ba'de't-tahsîl Fâtih ders-i âmlarından, meşhûr Şâkir Efendi'nin ve Eyüp Nişancısı'ndaki Şeyh Murâd Dergâhı şeyhi Feyzullâh Efendi'nin dâhil-i dâire-i irfânı olup, dersden icâzet almış ve Mesnevî-hân-ı şehîr Hoca Hüsâm Efendi'den de nâil-i feyz olmuştur.

Yirmiyedi yaşında iken âsitâne-i Sünbülî'de Şeyh Rızâeddîn Efendi hazretlerine intisâb ile tarîk-ı mücâhedeye koyulmuş ve bir erbaîn çıkarmıştır. Bi'l-âhare mazhar-ı hilâfet oldular.

1292/(1875) senesinde ba'de'l-hac Medîne-i Münevvere'de, Harem-i Şerîf Emânât-ı Müteberrike Hazînesi Başkitâbeti hizmetiyle şeref-yâb olarak, yedi sene burada kalmıştır. 1300/(1883)'de Dersaâdet'e avdetle, bir müddet sonra yine ol cânib-i âlîye rû-mâl olmak emeliyle âzim-i râh-ı Haremeyn olmuştur. Bu sırada meşâyıh-ı Nakşıbendiyye'den Hoca Muhammed Cân Efendi'den teberrüken Nakşî hilâfet-nâmesi almıştır.

Beş def'a âzim-i râh-ı Hicâz oldular. Kendilerinden menkûldür ki, 1309/(1891-92) senesinde Ravza-i Mutahhara'da namâz kılarken mechûl bir zât, şeyhinin İstanbul'da irtihâlini haber vermekle, bi'l-âhare Dersaâdet'ten bi'l-istîzâh aldığı cevâb-nâme'den ayn-ı zamân ü sâatte şeyhinin âlem-i cemâle intikâli vukû' bulduğuna muttali' olarak hemân İstanbul'a da'vetle kabr-i mübâreklerini hasret yaşlarıyla ıslatarak birkaç sene sonra, ya'nî 1313/(1895)'de Hicâz'a avdet eylediler. Son zamânları İstanbul'da geçmiştir.

Pederlerinin irtihâlinde onun yerine Balat Dergâhı meşîhatine geçtiler. Müddet-i meşîhatleri otuzaltı senedir.

/332/ Edirne'de Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi azîzimin sît ü şöhretini haber aldıkta, onunla da müşerref olmak sevdâsıyla Edirne'ye azîmet etmiş ve müşârünileyhe mülâkî olarak, teberrüken tarîkat-ı aliyye-i Gülşeniyye'den de feyz-yâb olmuşlardı. İstanbul'a avdetlerinde, Şeyh Kemâleddîn-i Harîrî ile mülâkâtı olup, tarîkat-ı aliyye-i Şa'bâniyye'den müstahlef oldular ki, bu intisâblar 1300 târîhinden mukaddemdir.

1332 senesi şehr-i Cemâziye'l-evvel'inin üçüncü (30 Mart 1914) Pazartesi günü akşamı, Salı gecesi sâat üçte irtihâl-i dâr-ı cemâl eylediler. Cemm-i gafîr ile huzûr-ı Hz. Hâlid'de namâzı ba'de'l-edâ Balat Dergâhı mihrâbının sol tarafındaki pencere önünde ihzâr olunan kabr-i münîfe defn olundular. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).

Kendileriyle müşerref oldum. Hoş-sohbet, mutasavvıf, ârif bir zât idi. Uzunca boylu, mülehham, mütenâsib derecede uzunca sakallı idi. Yüzünden nûr-ı irfân lemeân ederdi. Kisve-i sûfiyye kendilerine pek yakışır idi.

İlm-i mûsikî'de dahi behre-dâr idi. Dâvûdî sesli olup, Hz. Sünbül'de zâkirlik ettiği de olurdu. Besteledikleri devrân, cumhûr-ı ilâhiyyât elsine-pîrâ-yı zâkirândır.

Virdü'l-A'zami'l-Kemâliyye nâmıyla Arabiyyü'l-ibâre bir eserleri olduğunu, hulefâsından Şeyh Muhammed Muhyiddîn Efendi yazmışlardır.

Muhyiddîn Efendi, azîzinin terceme-i hâlini mufassalca yazmış, bir risâle şeklinde bu abd-i ahkara ihdâ eylemiştir. Bunun mütâlaasından da Hz. Şeyh'in cidden sâhib-i irfân ve mâlik-i aşk-ı bî-pâyân bir zât olduğuna yakîn hâsıl ettim. Cenâb-ı Hak rahmet-i ilâhiyyesine mazhar buyursun. Âmîn.

Hulefâsı:

Şeyh Ali Efendi, Şeyh Hâfız Muhammed Hayri Efendi, Şeyh Hüseyin Mazlûm Efendi, Şeyh Muhammed Muhyiddîn Efendi, Şeyh Hâfız Hüseyin Necmeddîn Efendi, Şeyh Osmân Efendi, Şeyh İsmâîl Efendi, Şeyh Hamdî Efendi.

ŞEYH ALİ EFENDİ

Kemâl Efendi halîfesidir. Saraya mensûb ve orada müstahdem idi. "Ali Dede" derler. Tarîk-ı Şa'bânî'den müstahlef olup, âşık, sâdık bir zât idi.

ŞEYH HÂFIZ MUHAMMED HAYRİ EFENDİ

Kemâl Efendi halîfesidir. Tarîk-ı Gülşenî'den de mücâzdır.

/333/ ŞEYH HÜSEYİN MAZLÛM EFENDİ

Elli seneyi mütecâviz bir zamân bu dergâhda bulunmuş ve dört şeyh zamânını idrâk etmiş mübârek bir zât olup, Şeyh Kemâl Efendi'den icâze almıştır. Hilâfeti, tercemе-i hâli geçen Şeyh el-Hâc Abdullâh en-Nidâî Efendi'dendir. Tâc ve hırkası Abdülmecîd-i Sivâsî türbesinde ilbâs olunmuştur. Sinni doksanı mütecâviz iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eyledi. Na'ş-ı şerîfleri ihtifâlât-ı lâyıka ile kaldırıldı. Namâzı Hz. Ebû Eyyûb el-Ensârî'de kılındı. Eyüp Nişancası'nda, Abdülmecîd-i Sivâsî hazîresinde defn olundu. Buraya münâsebeti senelerce Abdülehad en-Nûrî türbe-dârlığında bulunmalarındandır. Molla Gürânî mahallesinde İshâk-ı Karamânî hazretlerinin Koruklu Dergâh nâm tekkelerinde nice seneler şeyh vekâleti vardır.

ŞEYH MUHAMMED MUHYİDDÎN EFENDİ

Kemâl Efendi hulefâsındandır. Balat Dergâhı'nda, on sene kadar şeyhine vekâlet eylemiştir. Adliye'ye müdâvim iken, son zamânlarda kadro hâricî bırakılarak fevka'l-âde zarûret-i dünyâya dûçâr olmuştu. Tarîkına, pîrine, şeyhine cidden âşık, sâdık bir zât idi. Gülşenî tarîkatından da icâzesi vardı. Şeyhinin irtihâlinde pek ziyâde sûzân olmuş ve her meclisde onun menâkıb-ı latîfesinden bahisle lezzet bulmuş idi. Tâc-ı şerîflerine gâyet güzel sarık sarardı. Bu münâsebetle, pîrân-ı izâm efendilerimizin türbelerinde, sandûkalar üzerindeki tâc-ı şerîflerin sarığını da bu zâta sardırırlar idi.

Gözü yaşlı, âkıbet-endîş bir dervîş idi. Son zamânlarında Üsküdar'da otururdu. İrtihâline bir ay kala fakîr-hâneye gelmiş, hâlini hikâye eylemiş idi. Vaktiyle görmüş, geçirmiş iken, son zamânlarda imtihân-ı ilâhîye sabr ile tahammüle çalışır, hâlini ağ-

yâra açmazdı. 17 Receb 1342 ve 23 Şubat 1340 (1924) târîhine müsâdif Pazar günü irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiş; Üsküdar'da Bandırmalı Hâşim Efendi Dergâhı hazîresine defn olunmuştur.

Âdab-ı tarîkatı inceliklerine kadar bilir, yerine getirir, bundan fevka'l-âde zevk alırdı. Azîzi ve (onun) hulefâsı hakkında yazdığı risâleyi fakîre yâdi-gâr eylemiştir. (*Rahmetu'llâhi aleyhi rahmeten vâsia*)

ŞEYH HÂFIZ HÜSEYİN NECMEDDÎN EFENDİ

Kemâl Efendi'nin mahdûmu ve halîfesidir. Kendi hâlinde bir zâttır. Balat Dergâhı şeyhidir.

/334/ ŞEYH SEYYİD MUHAMMED VAHYÎ EFENDİ

Balat şeyhi meşhûr Şeyh Hasan Efendi'nin oğludur. Pederinin irtihâlinde câ-nişîni olmuştur. Sultân Selîm (Câmii) vâizi idi. "Muhtefî" (مختفی) (1130) (ölüm) târîhidir. Şehr-i Şâ'bânda (1718) irtihâl eylemiştir. Ayvansaray hâricinde pederi yanında medfûndur. Altmış sene muammer olmuştur. Güzel ilâhîleri vardır.

Gönül olsun nevâlinle mutayyeb
Bizi lutf ile mesrûr eyle Yâ Rab

Müretteb **Dîvân**'ı vardır. Gayr-i matbû'dur. İki kasîdesini istinsâh eyledim. Biri ihtisâren yazılmıştır. Azamet-i tasvîr ve kudret-i tahayyülde gösterdiği hârikulâdelik şâyân-ı takdîrdir. İstinsâh ettiğim kasîdeler mütâlaa buyurulursa kemâli taayyün eder. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Ey âşık-ı sâdık-ı Sünbülî
Ey gül-izâr-ı irfânın bülbülü

Sen mazhar-ı feyz-i Ahmedîsin
Hem sâlik-i râh-ı Sünbülîsin

Senden dilerim şefâat ey yâr
Bi-hakk-ı Hazret-i Ahmed-i Muhtâr

Vassâf'a atf-ı nigâh-ı terahhum it
Feyz-i mübâreğinle herkese tekaddüm it

Rûh-ı latîfine bin Fâtiha olsun
Kabr-i şerîfine envâr-ı Hak dolsun[202]

Şeyh Vayhî-i Sünbülî'nin şu na't-ı şerîfi derece-i aşkına ve kudret-i şi'riyyesine dâlldir:

Dil-i âşufte kim dâim hayâl-ı rûy-i yâr eyler
Ne fikr ü vasl u ne endîşe-i pûs u kenâr eyler

Sadâkatle vücûdın hâk-pâ-yı yâr iden merdin
Derûnundan nice fikr-i dem-i vuslat-güzâr eyler

Nükûş-ı gayriden sâf olmayınca safha-i hâtır
Nice âdem cihânda da'vî-i aşk-ı nigâr eyler

Hazer-sad el-hazer aşk-ı mecâz-âlûddan ey dil
Safâ-yı bezm-i îşi rehn-i derd-i intizâr eyler

Civânın gamze-i hûn-sebzi müjgân-ı dil-âvîzi
Seni zahm-âşinâ-yı tîr-i tîğ-ı âbdâr eyler

İderse bir nefes memnûn-ı vuslat âşık-ı zârın
Teb-i hicrân ile sad-sâle cismin reşk-i nâr eyle

Çeker câm-ı elemle âkıbet zehr-âb-ı hûn-ı dil
O kim dil-dâr ile zevk-ı şarâb-ı hoş-güvâr eyler

Hased ol merd-i sâhib-re'ye kim âb-ı nedâmetle
İdüp pâkîze levh-ı kalbi istiğfârı kâr eyler

Ne nüzhet bil ki feyz-i Hazret-i Feyyâz olup yâri
Benim gibi seni bir şâir-i mihr-iştihâr eyler

Benim ol şâir-i sâhir arar kim zînet-i nazmım
Zarîfân-ı zamânın çeşm-i hûşun hîre-dâr eyler

Eğer şahbâz-ı tab'ım âleme açsa per-i i'câz
Hezârân Sâib ü Örfî vü Hassân'ı şikâr eyler

202. Bu manzûmenin vezninde problemler vardır. (H)

O pâk-endîşeyim kim sihr-i i'câz-ı nigâh-ı hûb
Telâfî-i dil-i şûhumla her bâr iftihâr eyler

İzâr-ı dil-berin vasfında tahrîr itdiğim ebyât
Cihân-ı vakt-i dîde-gül-şeni fasl-i bahâr eyler

Eğer meyl eylesem vasf-ı leb ü dendân-ı dil-dâra
Dem-i midhatde hâmem lü'lü-i gevher nisâr eyler

Ne hâcet iftihâra rütbe-i nazmı bilen ârif
Bu şi'r-i tâzemi gûş eyleyüp fehm-i ayâr eyler

Koyup uşşâkı ol meh bezm-i ağyâra firâr eyler
O güldür kim meyân-ı hârede cây-ı karâr eyler

İdüp pür-zahm-ı gamze sîne-i pür-dâğım ol hûnu
Dil-i cevr-âşinâyı gül-şen iken lâle-zâr eyler

Dil-i firkat-keşîde rûz u şeb fikr-i ruh-ı yâri
Gehî meh-tâb u gâhî âftâb-ı şu'le-dâr eyler

Nice sünbül-sitânı vakf-ı nisyân eylemez ol kim
Ruh-ı gül-fâmın üzre seyr-i zülf-i müşk-bâr eyler

Musahhardır sana milk-i sühan-gûyu bugün **Vahyî**
Kelâmın fehm iden ahsente gûyân i'tibâr eyler

Sen ol mazmûn-güster sihr-perver nükte-pîrâsın
Ki tab'ın her edâyı bir nigâr-ı gül-izâr eyler

Bu fahr u bu temedduh gerçi nâ-şâyestedir ammâ
Ne çâre hâme-i mu'ciz-beyân bî-ihtiyâr eyler

N'ola vasf olsa ol pâkîze-gû şâir ki hemvâre
Kelâmın harc-ı evsâf-ı Rasûl ü çâr-yâr eyler

Cenâb-ı Hazret-i Ahmed Rasûl-i efdal ü emced
Ki zâtın zâtına Mevlâ iki âlemde yâr eyler

Sen ol peygamber-i i'câz-perversin ki bir demde
Diraht-ı mürdeyi feyz-i nigâhın mîve-dâr eyler

Sen ol mihr-i nübüvvetsin ki sultân-ı muazzamsın
Ki Mevlâ kudsiyânı sana ceyş-i bî-şumâr eyler

Nigâh-ı şefkatin bu bende-i nâçîze dûş olsa
Hudâvend-i cihân şâh-ı zamân sadr-ı kibâr eyler

Eğer mihr ü zamîrin pertev-endâz-ı cihân olsa
Amâ teşhîs-i ma'kûlâta kesb-i iktidâr eyler

Hücûm üzre eğer nuzzâre-i kahrın adüv üzre
Vücûd-ı kîne-dârın âteş-i dûzah şirâr eyler

Sen ol yekke-süvâr-ı arsa-i pehn-i şefâatsin
Nigâhın kabz-ı rûh-ı Rüstem ü İsfendiyâr eyler

O şûh u meh-cebîn ü mihr-ârızsın ki mihr ü meh
Sana dil-dâdedir hem-vâre pûsu reh-güzâr eyler

Kerem tab'an şefâat-hâh-ı rûz-ı mahşerâ şâhâ
Ser-â-ser halk-ı âlem sana arz-ı iftikâr eyler

Bu **Vahyî** *bendene lutfen kerem kıl iltifât eyle*
Nice demdir ki dergâhında arz-ı hâl-i zâr eyler

Salât-ı bî-kıyâs olsun revân-ı pâkine her-dem
Gönülde tâ ki fikr-i vuslatın geşt ü güzâr eyler

* * *

Gönül fikr-i cemâl-i yâr ile gül-zâr-ı hasretdir
Şüküfte güller anda ârzû-yı zevk-ı vuslatdır

Hayâl-i kâkül-i müşgîn-i cânân kalb-i âşıkda
Derûn-ı sâğar-ı kevserde anber-bû-yı cennetdir

Ruh-ı ümmîd eşk-i âteşînim zerd-i fâm eyler
Gül-i bâğ-ı heves nîlûfer-i cûy-ı harâretdir

İrişsün derd-i âhım kâmetin fikriyle sevdâya
Bülend olsun ko tab'ım gibi serv-i bâğ-ı himmetdir

Bu hasret hasret-i rû-mâl-i dergâh-ı muallâdır
Bu hasret hasret-i dîdâr-ı şâh-ı dîn ü devletdir

Bu hasret iştiyâk-ı kûy-ı mahbûb-ı ilâhîdir
Bu hasret ârzû-yı ravza-i sâhib-saâdetdir

O ra'nâ ravza kim gül-zâr-ı cennet bâğ-ı dîdârdır
O kabr-i pâk kim hâki abîr-i bû-yı cennetdir

O cây-ı akdesin mümkin mi evsâfın beyân itmek
Ki halvet-hâne-i sultân-ı iklîm-i risâletdir

Gedâyân oldu mağbût-ı şehân dergâh-ı lutfunda
Garîbân âsitânında hased-fermâ-yı servetdir

Gubâr-ı dergehinde **Vahyi** *zâra bir nigâh eyle*
Taleb-kâr-ı nigâh-ı şefkatindir nice müddetdir

Bu kasîde uzundur. İktisâren yazılmıştır. Şeyhin kemâline hayrân oldum.

ŞEYH MUSTAFA ŞÜKRÜ EFENDİ

Ramazân Efendi Dergâhı şeyhi idi. Hânkâh-ı Sünbül'de pîş-kadem olup, Şeyh Rızâ Efendi hazretlerinden müstahlefdir. Pür-vakâr bir şeyh-i âlî-tebâr idi. Gâyet âşık, mesleğine sâdık idi. Hânkâh-ı Sünbül'de Şeyh Rızâ Efendi'ye lâyık bir pîş-kadem idi. Meydân-ı ehlu'llâh'ı vücûd-ı ma'nevîsiyle doldurur idi. Son derece edîb ve sâhib-i hürmet olduğundan, o meydân-ı muhabbette gözlerinden akan hürmet yaşları tahtaları ıslatır idi. Sinîn-i medîde pîş-kadem hıdmet-i şerîfesini hüsn-i îfâ eylemişti. 28 Zilhicce 1324/(12 Şubat 1907) târîhinde irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Türbe-i Hz. Pîr'in karşısındaki hazîrede medfûndur. Mezâr taşında şöyle yazılmıştır:

"Bu hânkâh-ı âlîde pîş-kadem iken irtihâl-i dâr-ı bekâ eden Ramazân Efendi hazretleri dergâh-ı şerîfi post-nişîni es-Seyyid eş-Şeyh Mustafâ Şükrî Efendi rûhuna el-Fâtiha."

Pederleri de Ramazân Efendi (Dergâhı) şeyhi idi. "Öküz Hâfız Efendi" diye şöhret bulmuştur. Bu gibi lakablar garaz-kârânın isnâdâtıdır. Bir makâm-ı âlîde şeyh ve husûsiyle hâfız-ı Kur'ân olmasına göre, zevâhiri olsun muâfazaten bu gibi küstâhlığa cür'et etmemelidir.

/335/ ŞEYH KUTBEDDÎN EFENDİ

Rızâ Efendi hazretlerinin necl-i necîbidir. Ondan müstahlefdir. 1277/(1860-61) senesinde mehd-ârâ-yı bezm-i şuhûd olup, tahsîl-i ilm ile meşgûl olup, pederlerinin irtihâlinde otuziki yaşında oldukları hâlde seccâde-i meşîhate kâid oldular. Yirmiüç sene mesned-nişîn-i reşâdet oldular.

1310/(1892-93) senesinde Haremeyn-i muhteremeyni ziyârete muvaffak olup, azîmet ve avdetinde Sünbülîler tarafından fevka'l-âde merâsim yapılmış idi.

Pederlerinin birçok evsâfını nefsinde cem'e muvaffak olmuş, halkın tevccühünü celb eylemiş idi. Mesleğine âşık, tarîkatına sâdık olup, halûk, fukarâ-perver, hoş-sohbet, mütvâzi' bir rehber-i tarîkat idi.

Merkez şeyhi Ahmed Mes'ûd Efendi'nin kerîmesini tezevvüc edip, ondan Râzî Efendi isminde bir evlâdı dünyâya gelmiştir.

Devrânı çok güzel idâre eder. Herkesi vecde getirir idi. İlm-i mûsikîye nisbeti olmağla güzel besteleri vardır.

Nehâfet-i vücûdiyyesi tevlîd-i emrâz eylediğinden henüz ellibeş yaşında iken irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler. 11 Safer 1332 ve 27 Kânûn-ı evvel 1329/(8 Ocak 1915) târîhlerine müsâdif bir Cuma akşamı zamân-ı rıhletleridir. Peder-i ekremlerinin yanında defn edildi. Orta boylu, buğday benizli, kumral sakallı, nahîfü'l-bünye idi.

Ahıbbâsından Rızâ Efendi'nin söylediği târîhdir:

Bî-vefâdır kimseye mâl olmuyor bu köhne dâr
Sen bekâ ümmîdini dünyâda gönlünden çıkar

Her gelen elbet gider ahvâl-i âlem böyledir
*Gitdi eyvâh işte bir mürşid-i âlî-tebâr**

Sâlik-i râh-ı hakîkat rehber-i ehl-i sülûk
Âlim-i ilm-i ledünnî kâmil-i sâhîb-vakâr

Ya'ni Kutbeddîn Efendi kim o şeyh-i kâmilin
İtdi mürg-i rûhunu bâz-ı ecel sayd u şikâr

Gördü yok bû-yı vefâ bâğ-ı fenâdan çekdi el
İnzivâ-gâh-ı bekâ-bi'llâh'ı itdi ihtiyâr

/336/*'İrcî' emri gelince gûşuna lebbeyk diyüp*
Oldu Kutbeddîn Efendi âzim-i dâr-ı karâr

Sünbülistân-ı bekâda Hazret'(in) şu uzleti
Hâtır-ı ihvân u dervîşânı itdi dâğ-dâr

Göz yaşıyla yazdı hâmem fevtinin târîhini
Kutb-ı âlem eyledi terk-i hayât-ı müsteâr
(قطب عالم ایلدی ترك حیات مستعار) = 1332/(1914)

Yanyalı Kutbeddîn, Şükrü Efendi-zâde Muhammed, Sinân Efendi, Gül Ali, Nidâî, Tekirdağ imâmı Mevlânâ-zâde, Tekirdağlı Ma'rûfî Efendilere tâc giydirmiştir.

ŞEYH RÂZÎ EFENDİ

Kutbî Efendi-zâde'dir. Pederinin yerine geçmiştir. Hilâfet-i sûriyyeyi Yanyalı Kutbeddîn Efendi'den almıştır. Hâlen neş'e-dâr-ı feyz-i tarîk görünmüyor ise de, inşâallâh bir insân-ı kâmilin zîr-i terbiyesine girer, mazhar-ı irfân olur.

Yukarı sahîfelerde vasfından ızhâr-ı acz ettiğim ahvâl-i rûhâniyye hâlen sönmüştür. Şeyh Rızâ ve Kutbeddîn Efendiler zamânından kalma birkaç zevât-ı kirâm dahi azm-i bekâ ederlerse ve yerlerine o neş'ede adamlar yetişmezse, hânkâhın hâli acınacak râddededir. "*Bülbül yuvadan uçdu gülistânı gam aldı.*"

Meşîhatin evlâda intikâli bir cihetten iyi olmakla berâber, dîger cihetten de fenâdır. Maa-hâzâ zamânımızda kaht-ı ricâl vardır. Olanlar da hâl-i ihtifâdadır.

***Hakkıyâ** mahrem bulunmaz râz-ı aşka şu zamân*
Halk-ı âlemden anınçün ihtifâ ister gönül

diye şikâyet eden İsmâîl Hakkı hazretlerinin bu sözü söylediği zamândan şimdiye kadar ikiyüz sene güzer eylemiştir. Kıyâs buyurmalıdır.

Râzî Efendi inşâallâh nâil-i rütbe-i kemâl olur da, bu satırları yazdığıma nedâmet edecek dakîkaları idrâk ederim.

ŞEYH HÂFIZ RESMÎ EFENDİ

Cihân-girî Hasan Efendi terceme-i hâli sırasında bahs olunacaktır. Oraya mürâcaat buyurula.

/337/ ŞEYH MUHAMMED NÛREDDÎN EFENDİ

Merkez şeyhidir. Hânkâh-ı Sünbülî'de Şeyh Râzî Efendi telkîn-i zikr etmiş, zuhûrât-ı ma'neviyye üzerine Fındıklı şeyhi Yûnus Efendi'den tekmîl-i sülûk ederek hilâfet almıştır. Kâdirî-hâne şeyhi Ahmed Muhyiddîn Efendi ile Tophâne'de Gülşenî şeyhi Ahmed Efendi ve mahdûmu Ahmed Mes'ûd Efendi'ye tarîk-ı Sünbülî'den hilâfet vermişlerdir. Temiz yürekli bir zât imiş. İrtihâlleri 1298/(1881)'dedir.

ŞEYH AHMED MES'ÛD EFENDİ

Şeyh Kutbî Efendi'nin kayınpederi ve Merkez Efendi Hânkâhı seccâde-nişîni ve Hz. Sünbül'de Mustafa Şükrü Efendi'den sonra pîş-kadem idi. Merkez Şeyhi Nûreddîn Efendi merhûmun mahdûmudur. Nûreddîn Efendi'nin vâlidesi, kibâr-ı meşâyıh-ı Şa'bâniyye'den Mustafa Zekâî Efendi hazretlerinin mahdûmunun kerîmesidir.

Ahmed Mes'ûd Efendi, kırk sene Hz. Merkez'de seccâde-nişîn-i meşîhat olmuştur. Beyne'n-nâs, "Şeyh Ahmed Efendi" diye şöhret bulmuştu. 1332/(1914) senesinde irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Dâmâdı Kutbî Efendi'ye çok muhabbet ve meveddeti vardı. Onun genç yaşında ufûlü, onu dağ-dâr etmiş ve az zamân sonra kendi de ufûl eylemiştir.

Edîb, hoş-sohbet, tarîkına muhib, mesleğine sâdık bir zât idi. Orta boylu, mülahhame, beyâz mutavassıt sakallı olup, yüzünün humreti gâlib idi.

Türbe-i Hz. Merkez'de medfûndur. İrtihâllerine söylenen târîh, Rızâ Efendi'nindir:

Tâc-ı fark-ı sulehâ Hazret-i Ahmed Mes'ûd
Sâlikân ağlayınız oldu cihândan nâ-bûd

Hayli yıl mürşid olup itdi kulûbu tenvîr
Dergeh-i Hazret-i Merkez'de bu kıymetli vücûd

Göremez çeşm-i felek ba'de-ez-în dünyâda
Böyle bir ârif ü sâhib-dil ü gencîne-i cûd

Kalem evsâfını anın nasıl itsün ta'dâd
Anda ahlâk-ı pesen-dîde idi nâ-ma'dûd

Eylesün sırrını takdîs ü makâmın firdevs
Eylesün rûhunu mesrûr Hudâ-yı ma'bûd

Fikr-i târîh-i vefâtın idiyorken nâ-gâh
Giryeden dîdelerim olmuş idi hûn-âlûd

Bir sadâ çıkdı ana oldu güher-bâr târîh
Göçdü Yâ Hak diyerek Hazret-i Ahmed Mes'ûd
(كوچدى يا حق ديه رك حضرت احمد مسعود)

Hilâfeti pederlerindendir.

* * *

Hz. Merkez'in türbe-i şerîfesinde bir çok meşâyıh-ı kirâm medfûndur. Bu türbede Merkez Efendi Asitânesi'nde îfâ-yı hizmet eden meşâyıh-ı kirâmdan daha hayli zevât medfûndur. Lâkin onların kabirlerine bi'l-âhare dîger meşâyıh defn olunarak sandukalar onlara tahsîs kılınmakla dîgerlerinin nâm u nişânı kalmamıştır. Bu da munsifâne bir hareket değildir. Her sandukaya, bu kabirde filan filan medfûndur, demekte hiç bir mahzûr olamazdı.

Mevcûd sandukalara göre medfûn zevât-ı kirâm:

ŞEYH MUSTAFA EFENDİ

Şeyh Mustafâ Efendi dört sene bu tekkede
Ol sütûde-zât oldu pîşvâ-yı sâlikîn

Söyledim târîh-i cevher-dârını ihlâs ile
Dâr-ı cennet Mustafâ Efendi'ye ola mekân
(دار جنت مصطفى افنديه اوله مكان) = 1201/(1787)

ŞEYH NÛRULLAH EFENDİ

Şeyh Nûrullah Efendi-i kerâmet-pîşe kim
Post-nişîn oldu bu dergâh içre bir hayli zamân

Fevtinin târîhini bir pîr geldi söyledi
Şeyh Nûrullah'a Yezdân eylesün Adn'i makâm
(شيخ نور اللهه يزدان ايلسون عدنى مقام) = 1197/(1782)

ŞEYH SEYYİD AHMED MES'ÛD EFENDİ

Şeyh Seyyid Ahmed-i Mes'ûd Efendi'nin Hudâ
Nûr ide kabrin kıla gülzâr-ı cennetde mukîm

Didi canlar **Vâsıfâ** *târîh-i cevher mâyesin*
Oldu Şeyh Ahmed Efendi'ye mahal kasr-ı Naîm
(اولدی شیخ احمد افندیه محل قصر نعیم) = 1230/(1815)

ŞEYH AHMED EFENDİ

Cenâb-ı Şeyh Ahmed kıldı rahmet
İde Hak kabrini firdevs-i a'lâ

Didi târîhini Rıdvân'a İzzet
Makâm-ı Şeyh Ahmed oldu me'vâ
(مقام شیخ احمد اولدی مأوی) = 1252/(1836)

* * *

Cümle kapısının yanında, Şeyh Abdi Efendi (1000/1592) ve Şeyh Mustafa Efendi (1008/1599-600) medfûndurlar, üzerlerine türbe yapılmıştır.

ŞEYH MUHAMMED NÛREDDÎN EFENDİ

Şeyh Ahmed Mes'ûd Efendi-zâdedir. Elyevm seccâde-nişîndir. 1316/(1898) senesinde dünyâya gelmiştir. Cenâb-ı Hak ârifînden eylesin. Muhammed Zekâî Efendi'den müstahlefdir.

ŞEYH el-HÂC HÂFIZ MUSTAFA NÛRÎ İLHÂMÎ EFENDİ

Beyne'n-nâs, "Küçük Hâfız" nâmıyla meşhûr olan bu zât İstanbul'da, Lâleli civârında Kızıltaş Câmi'-i şerîfi müezzini ve Sâdık-ı Erzincânî kolundan Kırkağaçlı Şeyh Emîn Efendi halîfesi el-Hâc Dâvûd Fehmî Efendi-zâde'dir. Târîh-i velâdeti 1280/(1863)'dir. Mahalle mektebinde ve Kaptanpaşa Rüşdîsi'nde ibtidâî tahsîlden sonra İstanbullu Hâfız Muhammed Sâlih b. İsmâîl-i Zühdî'nin Câmi' dersine devâm ve bir tarafdan mûmâileyhden hıfz-ı Kur'ân'a ve taallüm-i kırâata ikdâm ile, 1306 senesi Cemâziye'l-âhirinin yirmibeşinde (26 Şubat 1889) ilm-i kırâattan ve 1311 senesi Cemâziye'l-evvelinin yirmiyedisinde (6 Aralık 1893) dersden mücâz olmuştur.

1314/(1896-97) senesinde ruûs imtihânına girip kürsî şeyhi silkine kabûl olunduğundan, silsile-i meşâyıh-ı selâtîne dâhil olmuştur.[203]

Kürsî şeyhi olan zât, Aksaray'da Pertevniyal Vâlide Sultân Câmi'-i şerîfinden bed' ile Dolmabahçe'deki Vâlide Câmii, Üsküdar'da Mihrimâh Sultân, Rumeli Hisarı, Ortaköy, Hırka-i Saâdet-i Mecîdiyye, Yenibahçe'de Vâlide Sultân, Beşiktaş'da Küçük Süleymâniye yerine Vişne-zâde, Mîrgûn, Âsâriye, Râmi Kışlası, Topkapı'da Ahmed Paşa, Arnavudköy Şemsipaşa'da Adliyye, Emînönü'nde Hidâyet, Tophâne'de Nusretiyye, Üsküdar'da Selîmiyye, /339/ Hasköy'de Kumbara-hâne, Beylerbeyi Ayazma, Üsküdar'da Vâlide-i Cedîd ve Şehzâde cevâmi'-i şerîfesiyle, Yeni Câmi', Lâleli ve Eyüpsultân Câmii' kürsî şeyhliğinde bulunmuşlardır. Bundan sonra Sultân Selîm, Nûr-ı Osmâniyye, Fâtih, Bâyezîd, Süleymâniyye, Sultân Ahmed, Ayasofya cevâmi'-i şerîfesi kürsî şeyhliği gelir.

(Mustafa Nûrî Efendi'nin) kürsî şeyhliğine bidâyet-i ta'yîni 1324/(1906) senesidir.

Meşîhat müsteşârı kazasker Râşid Efendi merhûmdan ilm-i tefsîr ve **Kasîde-i Bür'e** ve **Delâilü'l-Hayrât** okuyup, bunlardan da me'zûn olmuştur. Tarîkata intisâbı, ibtidâen Merkez şeyhi Nûreddîn Efendi merhûmadır. Sülûku Nûreddîn Efendi-zâde Ahmed Mes'ûd Efendi'dendir.

Nûreddîn Efendi, âlem-i menâmda Şeyh Ahmed Efendi'ye, "*Oğlum! Bizim Hâfız Mustafa'ya benim tâcımı giydir.*" diye emr etmesiyle derhâl bir cem'iyyet-i meşâyıhda ilbâs-ı tâc u hırka olunarak meşâyıh-ı Sünbüliyye sırasına geçmiştir. İcâzet-nâmelerini gördüm. Târîhi Rabîu'l-âhir 1314/(Eylül 1896)'tür.

İcâzet-nâme-i Sünbülî:

eş-Şeyh Ahmed b. Nûreddîn es-Sünbülî, eş-Şeyh Muhammed Nûreddîn b. eş-Şeyh Ahmed-i Merkezî, eş-Şeyh Muhammed Râzî b. eş-Şeyh Muhammed-i Hamdî, Şeyh Yûnus b. Ali, Şeyh Seyyid Muhammed-i Mes'ûd, Şeyh Hâfız İsmâîl-i Cihângîrî, es-Seyyid eş-Şeyh Nûrullâh-ı Merkezî, kutbü'l-âşıkîn es-Seyyid el-Hâc Nebîh, eş-Şeyh es-Seyyid Abdullâh-ı Uyûnî (el-ma'rûf) bi-Suyolcu-zâde, eş-Şeyh Seyyid Nûreddîn-i Sünbülî b. Seyyid Alâeddîn, eş-Şeyh Seyyid Alâeddîn b. Hasan el-Yemenî, Seyyid Kerâmeddîn, eş-Şeyh Hasan el-Yemenî, Şeyh Seyyid Muhammed-i Eyyûbî el-Medenî, Şeyh Hasan el-Adlî el-İştibî, Şeyh Necmeddîn b. Hüseyin b. Muhammed er-Rûmî, Şeyh Ya'kûb el-Germiyânî, eş-Şeyh Muslihuddîn Mûsâ eş-şehîr bi-Merkez, Hz. Pîr sûltân Yûsuf eş-şehîr bi-Sinâneddîn Sünbül. (*Kaddesa'llâhu esrârahüm*)

203. Meşâyıh-ı salâtînin va'za me'mûr oldukları cevâmi'-i şerîfe.

İcâzet-nâmenin tedkîkinden Sünbülîlerde etvâr-ı seb'adan sonra **Kâdir, Kavî, Cebbâr, Mâlik, Vedûd** esmâ-i ilâhiyyesi ile on iki esmâya iblâğ ile tekmîl-i sülûk usûlü anlaşıldı.

İcâzet-nâme-i Nakşıbendî:

Şeyh Mustafa Efendi, Seyyid Ahmed-i Buhârî Dergâhı şeyhi Ali Fakrî Efendi'den tarîkat-ı Nakşıbendî'den de mücâz olmuştur. Târîhi 11 Cemâziye'l-evvel 1331/(7 Mart 1913)'dir.

es-Seyyid el-Hâc Hâfızu'l-Kur'ân Mustafa Nûrî Efendi eş-Şeyh es-Seyyid Ali Rızâ el-Fakrî,

eş-Şeyh Seyyid Ömer el-Hulûsî el-İskenderânî,

Şeyh Seyyid Muhammed Sâdık b. el-Hâc Selîm,

/340/- eş-Şeyh Muhammed Mes'ûd el-İstanbulî,

eş-Şeyh Hâce Muhammed-i Hudâverdi,

eş-Şeyh İbrâhîm Müftî el-Kastamonî,

eş-Şeyh Hâfız Muhammed el-Hisârî,

eş-Şeyh Halîl-i Birgivî,

eş-Şeyh Ali el-Kebîr el-Manâsırî,

eş-Şeyh Muhammed Murâd el-Hüseynî el-Buhârî,

Mevlânâ Ahmed el-Farûkî el-meşhûr İmâm er-Rabbânî.

İcâzet-nâme-i Kâdirî:

eş-Şeyh Mustafa Safvet b. eş-Şeyh Kemâleddîn Abdülkâdir b. eş-Şeyh Muhyiddîn es-Sıddîkî el-Kâdirî el-Halvetî,

eş-Şeyh Ziyâeddîn Abdurrâhmân et-Tâlebânî,

eş-Şeyh Mahmûd ez-Zengî,

eş-Şeyh Ahmed el-Hindî el-Lâhorî,

eş-Şeyh Seyyid Muhammed el-Hüseyn el-Ezîdânî,

eş-Şeyh Abdürrezzâk-ı Hamavî,

eş-Şeyh Seyyid Muhammed Ma'sûm el-Medenî,

eş-Şeyh Burhâneddîn,

eş-Şeyh Abdurrâhmân el-Hasenî,

eş-Şeyh Nûreddîn-i Şâmî,

eş-Şeyh Yahyâ el-Basrî,

eş-Şeyh Osmân el-Cîlî,

eş-Şeyh es-Seyyid Abdürrezzâk el-Bağdâdî,
Hz. Pîr Abdülkâdir el-Geylânî. (*Kaddesa'llâhu* esrârahüm)

İcâzet-nâme târîhi, 20 Şa'bân 1338/(9 Mayıs 1920)'dir.

* * *

Şeyh Hâfız Mustafa Efendi 1305/(1888) târîhinde ziyâret-i Haremeyn'e muvaffak olmuştur. Aksaray'da Kara Muhammed Paşa Câmii hitâbeti ve Lâleli Câmii'nde imâm vekâleti ve Kızıltaş'da medfûne Sultân Bâyezîd kerîmesi Ferahşâd Sultân türbe-dârlığı uhdesindedir. Harîk-ı kebîrde bu türbe muhterik olunca, tevsî'-i tarîk münâsebetiyle daha geriye bekâyâ-yı ızâmı nakl olunan müşarünileyhânın üzerine sakf yapılmıştır. Sünbülî dergâhı olmak üzere inşâ olunan binâ dâhilinde kalmıştır. Bu dergâhın inşâsı emrinde Şeyh Hâfız Efendi'nin mesâî-i gayret-kârânesi mesbûk olup, muvaffak olmuş ve 1341/(1923) senesinde resm-i güşâdı bi'l-icrâ, elyevm Çarşamba günleri icrâ-yı âyîn-i tarîk-ı Sünbülî icrâ olunmakta bulunmuştur. Meşîhat, şeyh-i mûmâileyhin uhde-i mahsûsasındadır. Bi-hasebi'l-muhabbe, dergâh için söylediğim manzûme-i târîhiyyedir:

Mustafâ Nûrî Efendi şeyh-i uşşâk-ı Hudâ
Nâil-i feyz-i Cenâb-ı Pîr-i Sünbül pür-safâ

İlm-i zâhir ilm-i bâtın mazharı bir reh-nümâ
Sünbülistân-ı vefâda buldu feyz-i ibtidâ

Halvetîdir Kâdirîdir Nakşıbendîdir o zât
Şübhesiz Kur'ân-ı nâtıkdır edîb-i hoş-nevâ

Hâmil-i esrâr-ı Kur'ân âşık-ı nûr-ı cemâl
Ol gül-i ruhsâre-i cânâna olmuş mübtelâ

/341/Merkez-i devrânda dönmüş hâle-i seyyâreye
Mahrem-i esrâr-ı pîrân olmağa olmuş sezâ

Nûr-ı aşkü'llâh ile kalmakdadır mahv-ı vücûd
Kalmamışdır anda hiç bir vechile hubb-i sivâ

*Çeşme-sâr-ı ilm ü irfânından herkes müstefîd**
Rû-nümâ olmakdadır âsâr-ı feyzi dâimâ

Lutf-ı Hak'la pîrine nisbetle yapdı tekyeyi
İstinâd-gâh-ı beşâretdir hadîs-i **'men benâ'**

Cem' olur her hafta âşıklar bu câ-yı akdese
Sünbülî âyînini icrâ iderler bî-riyâ

Çok zamân postunda dâim eylesün Rabbim anı
Bû-yı sünbülden safâ-yâb eylesün Zâtü'l-ulâ

es-Salâdır es-salâdır es-salâdır es-salâ
Sıdkile dergâh-ı aşka gel azîzim merhabâ

Tâlib-i sâdıklara sohbet saâdet bahşolur
Derd-i uşşâkın tabîbi evliyâdır evliyâ

Girmeyenler halka-i tevhîde Allâh aşkına
Perde-i gafletle mestûrdur ana ister devâ

Ömr-i kıymet-dârını gafletle zâyi' eyleme
Elde fırsat var iken fevt itme aslâ bul rehâ

Hak teâlâ bizleri mahbûbuna bahş eylesün
Hazret-i Ahmed Muhammed mültecâdır mültecâ

Âsitân-ı Ahmedî'nin bende-i dîrînesi
Olmuşuz el-hamdü li'llâh lutf-ı Hakk'a bin senâ

Feyz-i akdesden dile cârî ola esrâr-ı feyz
Muttali' lutfundan işrâk eylesün şems-i duhâ

Pîr-i âlî-şânımız Sünbül Sinân'ın himmeti
Müstedâm olsun bize hep eyleriz böyle duâ

Tâm **biniüçyüz kırkbire** *itmiş tesâdüf târîhi*
Ehl-i zikre cilve-gâh oldu bu dergâh-ı hüdâ

Muhlisi **Vassâf'ı** *ez-cân eyliyor aşk-ı niyâz*
Himmet-i pîrân ile esrâra olsun âşinâ

Şeyh Hâfız Efendi mesleğine âşık, tarîkına sâdık bir rehber-i muvâfıkdır. Talâkat-ı beyâniyye, kudret-i tasvîriyyesi, esnâ-yı va'zda sâmiîni te'sîr altında bırakır.

Şeyh Cemâl Efendi isminde bir halîfesi vardır. Ale'l-ekser hanımlara va'z edegeldiğinden, kadınlardan çok mürîdesi vardır.

Kendisiyle bir gün hasb-i hâl ediyordum, ma'lûmât-ı âtiyeyi verdiler:

"Seyyid Nizâm şeyhi Şuâ' Efendi vefât edince Silivrikapı'da kal'a dâhilinde kâin Seyyid Seyfullâh Efendi Dergâhı meşîhati kendi uhdesine tefvîz olunmuş ise de, veresenin da'vâsı münâsebetiyle meşîhat-i mezkûreden keff-i yed etmiş ve bi'l-âhare Fındık-zâde tekke şeyhi Mustafa Sâfî Efendi hazretleri Kâsımpaşa'da Hüsâmüddîn-i Uşşâkî (*kuddise sırruhu'l-Bâkî*) hazretleri âsitânesine şeyh olunca inhilâl eden Fındık-zâde Dergâhı meşîhatine der-dest-i ta'yîn iken tekkenin harîk-ı kebîrde muhterik olmasından nâşî, buna da imkân kalmayıp, ahîren Lâleli'deki dergâhı te'sîs ve inşâya muvaffak olmuştur. Hz. Pîr âsitânesinin ahvâline nakl-i kelâm ettiklerinde, Hz. **/342/** Pîr Sünbül Sinân'ın elyevm hânkâh bahçesinde iki taş oda ve bir çile-hânesi mevcûd bulunduğunu, hânkâhda "Kafes" denilen mahalle buradan medhâl olduğunu, Hz. Pîr'in buradan tevhîd-hâneye çıktıklarını söyledi.

Dîger bir hâli tasvîren, hânkâh-ı Sünbül'de seccâde-nişîn olacak zâtın usûl-i hilâfeti: Hânkâh taâm-hânesinde med'uvvîn taâm eder. Meşâyıh ve huzzâr ellerini taâm-hânede yıkarlar. Şeyhin postu taâm-hânede yayılır. Herkes ayakta salât okurlar. Hulefâ-yı Sünbüliyye'den en kıdemlisi her kim ise, şeyh-i nev-câha tâc giydirir. Hulefâ-yı Sünbüliyye hakkında da, âsitânede âdet böyledir. Kısa bir duâ edilir. Merâsim tamâm olur. Şeyhlerin irtihâlinde, emr-i gasl yine taâm-hânede îfâ olunur."

ŞEYH MUSTAFA SAFVET EFENDİ[204]

İ'lân-ı meşrûtiyyeti müteâkib Urfa meb'ûsu olmuş idi. O zamânlar **Tasavvuf Cerîdesi** çıkarmış, pek güzel şeyler neşrine sebeb olmuş idi. Bi'l-âhare Aksaray'da Olanlar Dergâhı meşîhati uhdesine verilmiş iken, bu dergâhın evvelki şeyhi âilesiyle dergâh mes'elesinden meyânede beynûnet hâsıl olmağla, terk-i meşîhat etmiş idi. Bâb-ı meşîhatte bir zamânlar, Tedkîk-i Mesâhif ü Müellefât-ı Şer'iyye Reîsi olmuş idi. Bunun en büyük hizmeti, İzmirli İsmâîl Hakkı Bey'in tasavvuf ve âsâr-ı tasavvufiyye hakkında yazdığı makâlâta, ârifâne olarak yazdığı ve bi'n-netîce 1343/(1924) senesinde tab' u neşr ettiği **Tasavvufun Zaferleri** nâm eserde görülür. Cidden vâkıfâne ve âlîmâne yazılmış bir eserdir ve İsmâîl Hakkı Bey'i iskât etmiştir. Kendisine karşı memleketimiz meşâyıh-ı sûfiyyesininin ziyâde mültefit olmamasından muğber olarak,

204. Mustafa Safvet Efendi'yle ilgili bilgiler **Sefîne**'nin 340. sayfasında kenâra sonradan yazılmıştır. (H)

bi'l-âhare aleyhlerinde tertîbât-ı mahsûsada bulunarak devr-i ahîrde tekkelerin kapanmasına sebeb olduğu rivâyet olunur.

Her ne derlerse desinler, ilm-i zâhir ve ilm-i bâtında mütehassıs bir zât olduğu âşikârdır. Arz ettiğim tarzdaki müdâfaâtta derece-i ilminin yüksek olduğuna hükm olunur. Tarîk-ı Kâdirî'de neşr-i tarîkat ederdi. **Tasavvuf** risâle-i usbûiyyesi, âlem-i tasavvuf için pek mühim âsâr sırasına geçmiştir. Urefâ-yı muharrirînin bu **Tasavvuf**'da çok gayreti nâ-yâb idi. Birinci cildde 6. sahifede bahsi geçti.

ŞÂHSULTÂN DERGÂHI

/343/ Bu dergâhın bâniyesi Sultân Selîm-i evvel kerîmesi Şâh Sultân'dır. Hz. Merkez'e, Dâmâd Lutfi Paşa'nın irtihâlinden sonra varmıştır. "*Hz. Merkez burada icrâ-yı meşîhat etti.*" denilirse de, târîhlerin tedkîkinden, dergâhın 963/(1556) senesinde, ya'nî Hz. Merkez'in dâr-ı cemâle intikâlinden dört sene sonra inşâ olunduğu anlaşılır. Hz. Merkez'in halîfesi Gömleksiz Muhammed Efendi hazretlerinin kabri, bu dergâhın karşısında yol üzerindedir. Onun irtihâli 951/(1544) olup, Hz. Merkez'in irtihâlinden sekiz sene evveldir. İstidlâlen derim ki, esâs dergâhın inşâsından evvel burada başka bir binâ vardı. O binâda Hz. Merkez icrâ-yı meşîhat edip, halîfesi Gömleksiz Muhammed Efendi'yi buraya vekîl bırakıp, kendileri Topkapı hâricindeki hânkâhda ve âsitâne-i Hz. Sünbül'de bulunmuşlardır.

Dergâhın manzûme-i târîhiyyesi:

Bulup Hakk'a giden râhı
İder seyr-i ila'llâh'ı

Binâ kıldı bu dergâhı
Ki Şâh-ı bint-i Selîm Şâhî

Didi hâtif ana târîh
Ve inne'l-hayra li'llâh
(وان الخير لله) = 963/(1556)

Burada icrâ-yı meşîhat eden zevât-ı kirâm:

Gömleksiz Muhammed Efendi: Hz. Merkez halîfesidir. İrtihâli: 951/(1544).

Şeyh Seyyid Abdülhâlik Efendi: Hazîne-i humâyûnda bulunan sancağ-ı şerîf vaktiyle türbe-i Hz. Hâlid'de muhâfaza olunur imiş. Onun muhâfızlığında bulunmuş ve alâ-rivâyetin Gömleksiz Muhammed Efendi'den sonra (icrâ-yı) meşîhat etmiştir.

Şeyh Bostân Efendi: Abdülhâlık Efendi-zâdedir. İrtihâli: 1040/(1631).

Şeyh Miftâhî-zâde Ahmed Efendi. İrtihâli: 1072/(1662).

Şeyh İsmâîl Efendi: Ahmed Efendi'nin dâmâdı. İrtihâli: 1097/(1686).

(Onun) mahdûmu **Şeyh Nizâmî Efendi:** 1135/(1723)'de Hicâz'da irtihâl eylemiştir.

Şeyh Abdullâh Efendi: "Cânkurtaran" diye şöhret bulmuştur. İrtihâli 1145/(1732).

Suyolcu-zâde Eyyûbî Şeyh Necîb Efendi bu târîhi söylemiştir:

Tekye-i fânîden ukbâ cisrini
Geçdi Yâ Allâh diyü Cânkurtaran
(کچدی یا الله دیلو جان قورتاران)[205]

Şeyh Abdurrahîm Efendi: Şeyh Abdullâh Efendi-zâdedir. Dergâh mezâristânında medfûndur:

Şâh Sultân şeyhi tekye-nişîn
Mazhar-ı sırr-ı 'câhidû fînâ'

Cem' u fark ile çün olup me'mûr
Cânın itdi visâl-i Hakk'a fedâ

Kutb-ı irşâdı Şeyh Abdullâh
Vâlid-i mâcid olmuş idi ana

Câ-nişîni olup vefâtında
İtdi şart-ı tarîkatı icrâ

Pederi ile anı me'vâda
Hem-dem ide Rasûlüne Mevlâ

/344/*Ona bu beyti ile didim târîh*
Göçdü Abdurrahîm Efendi hayfâ
(کوچدی عبد الرحیم افندی حیفا) = 1159/(1746)[206]

205. Bu ibarenin hesaplanmasından 1146 çıkmaktadır. (H.)
206. Bu ibarenin hesaplanmasından verilen tarih çıkmamaktadır. (H.)

Şeyh Abdurrahmân Efendi: Abdullâh Efendi-zâdedir. İrtihâli: 1161/(1748). Dergâh mezâristânında medfûndur.

Şeyh Abdülkâdir Efendi: Abdullâh Efendi-zâdedir. İrtihâli: 1163/(1750). Dergâh mezâristânında medfûndur.

Şeyh Muhammed Efendi: Abdullâh Efendi-zâdedir. İrtihâli: 1163/(1750). Dergâh mezâristânında medfûndur.

Şeyh Murâd Efendi: Abdullâh Efendi birâderidir. İrtihâli: 1146/(1733). Dergâh mezâristânında medfûndur.

Şeyh Muhammed Efendi. İrtihâli: 1168/(1755). Salı Tekkesi'nde medfûndur.

Şeyh Muhammed Dede Efendi. İrtihâli: 1169/(1756). Dergâh mezâristânında medfûndur.

Muhammed Dede Efendi'nin kitâbe-i seng-i mezârı:

Şeyh Muhammed ârif-i esrâr-ı Hak şeyh idi
Şâh Sultân Tekyesi'nde rûh-perver şeyh idi

Neş'e-dâr-ı câm-ı sırr-ı aşk-ı dîdâr-ı Hudâ
Terk-i tecrîd eyleyüp kılmış idi azm-i bekâ

Rahmet ide Zü'l-minen rûh-ı revânı şâd ola
Âb-ı kevserden içüp kansın dili âbâd ola

Hak teâlâ lutf u ihsânıyla kılsun ber-murâd
Her kim okur rûhuna Allâh içün bir Fâtiha

Geldi üçler lafz u ma'nâ çıkdı târîh Dede
*Binyüzaltmışyedi'de çeküp bir 'Hû' göçdü Dede**

Şeyh Abdurrahîm Efendi: Dede Efendi-zâdedir. İrtihâli: 1181/(1767)

Şeyh Abdülkerîm Efendi: Buhûrî-zâdedir. Hânkâh-ı Sünbül'de Kutbeddîn Efendi halîfesidir. 1197/(1783) senesinde irtihâl eylemiştir. Mezâristanda medfûndur. Hânkâh-ı Hz. Sünbül'de zâkirbaşı idi. Kudret-i şi'riyyesi olduğu 296. sahîfedeki târîhten nümâyândır.

Şeyh Ahmed Efendi: Ulemâdan ve sulehâdan bir zât olup, tekke nizâları vukû' buldukta ıslâh ve temyîzini, şeyhü'l-islâmlar müşârünileyhe havâle ederler idi. 36 se-

ne meşîhati vardır. Kendileri için binâ ettikleri kargîr türbede medfûndur. İrtihâlleri 1233/(1818) senesindedir. Hilâfeti, Fındıklı'da Keşfî Ca'fer Efendi Türbesi'nde medfûn Şeyh Nebîh Efendi'den olup, onun şeyhi de hânkâh-ı Sünbül'de şeyh ikinci Hâşim Efendi'dir.

Şeyh Ahmed Efendi'nin türbesi kapısı bâlâsında mahkûk manzûme:

Şâh Sultân hânkâhında kerâmet menba'ı
Hazret-i Şeyh Ahmed'in fazl u kemâli müncelî

Medfen-i pâkin hayâtında tamâm hayrât idüp
Oldu târîh mürşid-i pîr-i tarîk-ı Sünbülî

1233/(1818)

Hadîkatü'l-Cevâmi'de "Merkez Efendi-zâde" denilmiş ise de, doğru olmasa gerektir.

Şeyh Nazîf-i Üsküdârî: Ahmed Efendi-zâde'dir. 1238/(1822-23)'de Üsküdar'da Bandırma Tekkesi'nde vefat etmiş. Mevsim kış olduğundan cenâzesi İstanbul'a geçirilememiş, Karacaahmed civârında defn olunmuştur. Beş sene meşîhatı vardır.

/345/ Şeyh Ubeyd Efendi: Ahmed Efendi halîfesidir. Şâhsultân Dergâhı'nda icrâ-yı meşîhat edip, 1251/(1835)'de Eğrikapı hâricinde Savaklar'da Cemâleddîn-i Uşşâkî Dergâhı meşîhatine me'mûr edilip, bir sene sonra vefât etmiştir.

(Şâhsultân) Dergâhı'nın Ta'mîri:

Şâhsultân Tekkesi, Sultân Mustafa Hân-ı sâlis zamânında ta'mîr olunmuş, mahfil ve tevhîd-hâne ihdâs ve sâhilde hucurât ve meşîhate mahsûs dâire inşâ olunduğu gibi, Sultân Mahmûd-ı Adlî zamânında da ta'mîr ü tecdîd ve 1251/(1835) senesinde ta'mîrât resîde-i hıtâm olmuştur.

ŞEYH el-HÂC İBRÂHÎM NECÂTÎ EFENDİ

Şeyh Ubeyd Efendi'nin Uşşâkî Dergâhı'na naklinde, yerine Şeyh Nazîf Efendi-zâde Necâtî Efendi post-nişîn olmuştur.

Şeyh Nazîf Efendi, Selîmiyye'de kibâr-ı meşâyıh-ı Nakşiyye'den Ali Behcet Efendi hazretlerinden, tarîk-ı Nakşî'den ahz-i feyz ettiklerinden, mahdûmları Necâtî Efendi, **Hadîka**'nın beyânına göre, Nakşiyye'den olarak, burada icrâ-yı meşîhate

me'mûr buyuruldu. Çarşamba günleri, dergâhın yevm-i mahsûsu iken Salıya tahvîl edildi. Otuzbeş sene burada irşâd ile meşgûl olarak, 1286/(1869) senesinde irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Ahmed Efendi'nin türbesinde sol tarafına defn edildi.

288. sahîfede mezkûr Şeyh Yûnus-ı Sünbülî'den de icâzet ve hilâfeti vardır. Kâdirî-hâne'deki tomârda gördüm. Tomârda irtihâlleri 1282/(1865) gösteriliyor. Mahdûmları, Ebulfeyz Efendi'ye Sünbüliyye'den hilâfet vermişlerdir. (*Kaddesa'llûhu esrârahüm*)

ŞEYH EBULFEYZ EFENDİ

Necâtî Efendi-zâdedir. 1236/(1821) senesinde zînet-sâz-ı bezm-i şuhûd olmuş, doksanüç sene yaşamış, kırk sene meşîhat eylemiştir. Nûr yüzlü, halûk, nâzik, mahbûbu'l-kulûb bir zât-ı âlî-kadr idi. Herkesin hürmetine mazhar olmuş idi. 1329/(1911) senesinde irtihâl eyledi. Ahmed Efendi türbesinde, sağ tarafda medfûndur. Meşâyıh-ı Sünbüliyye'den idi.

ŞEYH BURHÂN EFENDİ

Ebulfeyz Efendi-zâdedir. Pederinin câ-nişîni olmuştur. Sâkıb Efendi isminde bir birâderi vardır. Bir gün zevât-ı müşârünileyhim hakkında tedkîkât için dergâh-ı mezkûra gittim. Şeyh efendiyi bulamadım. Birâderini gördüm. Burada medfûn zevât-ı kirâm hakkında ma'lûmât vermeğe gayr-i muktedir olduğundan mahzûnen avdet etmiş idim.

/346/ 345. sahîfede ismi geçen Şeyh Hacı İbrâhîm Necâtî Efendi'nindir:

Sensin ey mefhar-i âlem o Nebiyy-i Kureşî
Zâtının gelmedi gelmez dahi mânend ü eşi
Zulmet-i leyli-i şirk almış idi dağ u taşı
Çün doğup tutdu cihân yüzünü hüsnün güneşi
Kim ola sevmeye bu vechle sen mâh-veşi

Ser-fürû-kerde-i emrin ne kadar fâcir ise
Ya'ni nefs ana günâh eylemeği âmir ise
Ne kadar müznib ü mücrim ne kadar müksir ise
Sen emîre kul olan her ne kadar müdbir ise
Bende-i mukbil olur misl-i Bilâl-i Habeşî

Teşne-gâna sühanın menba'-ı âb-ı hayavân
Hızr sakâ-yı der-i lutfun olur ise şâyân
Suyunu mu'cizene buldurup ey fahr-i cihân
Pınnağından akıdup âb-ı revân-bahşı revân
Nice yüzbin kişiden ref' idisersin ataşı

Âsi vü mücrime çün zât-ı şerîfin eşfak
Cümleden olsa alâ-kadr-i bülendin evfak
Kaynadup nâr-ı muhabbetle Hakîm-i mutlak
Dîg-i hikmetde pişürdi çü senin sevgüni Hak
Cebraîl olsa n'ola matbahının hîme-keşi

Sensin ol bahr-ı hayât u dür-i yektâ-yı Aden
Doldu âvâzın ile Mekke vü Bathâ vü Yemen
Yalnız ben değilim midhat ü evsâfın iden
Türk ü Kürd ü Acem ü Hindi bilür bunu ki sen
Hâşimîsin Arabîsin Medenîsin Kureşî

Ravza-i pâkine rû-mâl iden a'yün uyanur
Haşmet ü saltanat-ı câh-ı fenâdan usanur
Kâmetin ru'yet idince ser-i Tûbâ utanur
Kaddin üstünde gören haddini gûyâ ki sanur
Salınur serv başı üstüne alup güneşi

Andelîb olsa **Necâtî** *n'ola şâh-ı gülüne*
Na't-ı pâkini okur ezber idüp fülfülüne
Sarılur her seher efgân iderek kâkülüne
***'Ve'd-duhâ'** verdine **'ve'l-leyl'** okurum sünbülüne*
Rûşenî virdi budur **"külle gadâtin ve aşiyy"**

SİVÂSÎ-İ HALVETÎ ŞU'BESİ

/347/- Pîr-i sânî Seyyid Yahyâ eş-Şirvânî (*kuddise sırruhu'r-Rabbânî*),
Mahdûm-ı Pîr Şeyh Ziyâeddîn Yûsuf el-Mahzûmî (*kuddise sırruhû*) (Şirvânî'dir),
Şeyh Muhyiddîn Muhammed er-Rukıyye (*kuddise sırruhû*) (Şirvânî'dir),
Şeyh Kubâd-şâh-ı Şirvânî (*kuddise sırruhû*) (Tokat'ta medfûndur),
Şeyh Mecdüddîn Nûrullâh Abdülmecîd-i Şirvânî (*kuddise sırruhû*),
Şeyh Şemseddîn-i Sivâsî (*kaddesa'llâhu sırrahû*),
Şeyh Abdülmecîd-i Sivâsî (*kaddesa'llâhu sırrahû*),
Hz. Şeyh Abdülehad en-Nûrî-i Sivâsî (*kaddesa'llâhu sırrahû*) (velâdeti): 1001/(1593) veya 1013/(1604), müddet-i ömrü: 60, irtihâlleri: 1061/(1651).

Şeyh Şemseddîn-i Sivâsî'nin dîger bir silsile-i tarîkatı:

Pîr-i sânî Seyyid Yahyâ eş-Şirvânî (*kuddise sırruhu'r-Rabbânî*),
Şeyh Habîb-i Karamânî (*kuddise sırruhu'r-Rabbânî*),
Şeyh Hacı Hızır Efendi (*kuddise sırruhu'r-Rabbânî*) (Amasyalı),
Şeyh Muslihuddîn Efendi (*kuddise sırruhu'r-Rabbânî*),
Şeyh Şemseddîn-i Sivâsî (*kuddise sırruhu'r-Rabbânî*).

ŞEYH ŞEMSÎ-İ SİVÂSÎ

Ser-firâz-ı uşşâk-ı ilâhî bir zât-ı âlî-kadrdir. Ecille-i ricâl-i Halvetiyye'dendir. İsm-i âlîleri, Ebussenâ Şemseddîn Ahmed b. Ebulberekât Muhammed'dir. "Sivâsî-zâde" denildiği gibi, "Kara Şems" nâmıyla da meşhûrdur.

Hicretin 926/(1520) senesinde Zile'de dünyâya zînet vermiştir. Henüz yedi yaşında iken, pederleri Amasyalı Muhammed Efendi tarafından, mürşidi Şeyh Hacı Hızır Efendi'nin duâsına mazhar edilmiş; ba'dehû Tokat'a gelip, ulemâdan Arâkıyyecizâde Şemseddîn Efendi'den tahsîl-i ulûm ettikten sonra İstanbul'u teşrîf buyurup, rüteb-i ilmiyyeye nâil olarak, ba'dehû Hicâz'a gidüp, avdetlerinde tekrâr memleketleri cânibine azîmet buyurmuşlardır. Bu esnâda Şeyh Muslihuddîn Efendi nâmında bir zâttan inâbetle, tavr-ı râbia kadar terakkî etmiş ve ba'dehû Tokat ve Zile'ye gitmiş ve birçok te'lîfât vücûda getirmiştir.

Tokat'ta iken meşâyıh-ı Halvetiyye'den Mecdüddîn-i Şirvânî hazretlerinin terbiye-i mürşidânelerine dehâletle altı ay zarfında tekmîl-i etvâr-ı tarîkat /348/ ve nâil-i makâm-ı terbiyet olmuş ve emr-i şeyhle memleketine avdet edip irşâd-ı âşıkîn ve ta'lîm-i tâlibîn meşgale-i hayriyyesine başlamıştır. Bu sırada ashâb-ı hayrdan Sivas valisi Hasan Paşa tarafından binâ olunan câmi'-i şerîf imâmetiyle dergâh-ı münîf meşîhatine da'vet edilmekle, âilesiyle Sivas'a rıhlet ve ilâ-âhiri'l-ömr tedrîs ü terbiyetle iştigâl eylemiştir.

Hakk-ı âlîlerinde yazılmış menkabet-nâmeler vardır. Ez-cümle Receb es-Sivâsî'nin **Necmü'l-Hüdâ** ve Şeyh Nazmî-i İstanbulî'nin **Hediyyetü'l-İhvân** ve Müstakîm-zâde'nin **Hulâsatü'l-Hediyye** nâm eserleri meşhûrdur.

Tarîkat-ı Halvetiyye'nin müceddidlerindendir. Ulûm-ı zâhire vü bâtınada ârif ve riyâzet ve takvâ ve bereket-i enfâs ile meşhûr olduklarından, Der-saâdet'e geldikleri zamân, Sultân Selîm Hân-ı sânî, çok hürmet ve muhabbet göstermiş, Sultân Murâd-ı sâlis zamânında İstanbul'da va'z u irşâd ile iştigâl buyurup, Sultân Mehmed-i sâlisle Eğri gazâsında bulundukları mesbût-ı sahâif-i tevârîh bulunmuştur. Ahîren Ağrıboz fethinde bulunup, "Gâzî" unvânını ihrâz eylediler.

Müstakîm-zâde hazretleri, **Dîvân-ı Hz. Ali Şerhi**'inde yazıyorlar ki:

"Müşârünileyhin 1005/(1596-97)'de Eğri seferine iştirâk etmek üzere Sivas'tan hareketle İstanbul'a gelmekte oldukları mesmû'-ı pâdişâhî oldukta, li-ecli'l-istikbâl Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî hazretlerini Gebze'ye i'zâm buyurmuşlardır. Hz. Hüdâyî, müşârünileyhe hitâben, "*Böyle seksen yaşında ihtiyâr-ı sefer etmekliğinizin hikmeti nedir?*" diye suâl buyurduklarında. "*Kütüb-i İslâmiyye'de her gördüğüm sünneti bir kerre olsun ömrümde icrâ eyledim, li'llâhi'l-hamd ve'l-minne. Lâkin sünnet-i gazâya henüz muvaffak olamamış idim. Âhir-i ömrümde onu da icrâ eylemiş olayım diye teveccüh eyledim.*" cevâbını vermişlerdir."

(*Kaddesa'llâhu esrârahum*)"

1006/(1597-98) veya 1009/(1600-601)'da Sivas'ta terk-i âlem-i fenâ eylemiştir. Türbeleri elyevm ma'mûr olup, ziyâret-gâh-ı ins ü cândır.

Kadriyâ târîh-i fevtin didim
Nüh felek şems dolandı nûr ile
(نه فلك شمس طولاندى نور ايله)
Târîhi 1006'yı götermektedir.

Ey Hüsâmî fevtine târîhdir
Zümre-i pâk şemsîye Firdevs câh
(زمره پاك شمسيه فردوس جاه)

Dolandı hayf Şems-i ma'nâ dîdeden zâil oldu
(طولاندى حيف شمس معنى ديده دن زائل مولدى)

Gâyet ârifâne ve âşıkâne gazel, na't ve ilâhiyyâtı vardır. Haylisi bestelenmiştir. Meclis-i zikrde, el-hâletü hâzihî okunur; ravza-i seniyye-i Muhammediyye'ye muvâsalet hengâmında sânih olan şu gazel, dîger manzûmeleri gibi âşıkânedir:

/349/*Cânân ilinin güllerinin bâğı göründü*
Dost ikliminin lâlesinin dâğı göründü

Envâr-ı Muhammed doğuben tutdu cihânı
Şakku'l-kamerin mu'cize parmağı göründü

Kaygu gecesi gitdi kamu kalmadı korku
Eyyûb'a dahi sıhhatinin çağı göründü

Dil-hastasının derdine dermânı irişdi
***Şemsî**'ye bu gün dostunun otağı göründü*
* * *
Ya'kûb'a bu gün Yûsuf'unun kokusu geldi

Dîger bir nutuklarından:

El-emân bu çarh elinden nice insân ağladı
Ruz-gârın şiddetinden bahr-i ummân ağladı

Âh çeküp kapkara yandı bu ciğerim gussadan
Nergis-i bâğı göründü gül ü reyhân ağladı

Bunca yıllık pâdişâhlık ideni gel gör bu gün
*Soydular dürlü libâsın ten-i uryân ağladı**

***Şemsiyâ** virme gönül fânî olan dünyâya sen*
Çün buna gönül viren yaş(lar) değil kan ağladı

* * *

Tâlib-i hüsn olup derde düşenler
Derdinin dermânın arar Hû diyü
Bir mürşid-i kâmil şeyhi bulunca
Kulların boynuna dola Hû diyü

Mürşid olan görür anın işini
Akıdır gözünden kanlı yaşını
Secdeden kaldırmaz aslâ başını
Yüzün(ü) yerlere sürer Hû diyü

***Şemsî** bu sözleri eyü bilenler*
Cânına başına koyup ilenler
Bu yol ârifindir eyü bilenler
Gönül murâdına irer Hû diyü

Güzel Muhammed'i arar Hû diyü

* * *

Vâsıl olmaz kimse Hakk'a cümleden dûr olmadan
Kenz açılmaz her gönülde tâ ki pür-nûr olmadan

Sür çıkar gayrı gönülden tâ tecellî kıla Hak
Pâdişâh konmaz sarâya hâne ma'mûr olmadan

Mest olup mestâne geldim tâ ezelden tâ ebed
İçmişim aşkın şarâbın âb-ı engûr olmadan

Mest olanlarm cevâbı gayriden gelmez velî
Pes ***'ene'l-hak'*** *nice söyler kişi Mansûr olmadan*

'Mûtu kable en-temûtû' *sırrına mazhar olan*
Haşr u neşri gördü anlar nefha-i sûr olmadan

Bir acâib derde düşmüş bu dil-i **Şemsî** *müdâm*
Hakk'a vâsıl olmak ister halka menfûr olmadan

* * *

/350/*Beden mehdin semâ' ehli niçün tahrîk ider gâhî*
Meğer cân tıflı ol tende anup ağlardı Allâh'ı

O tıfl-i ***'mâ-zâğa'l-basar'*** *kim ol sultânı emzirdi**
Kanar ol feyz-i akdesden gönül ***va'llâhi bi'llâhi***

Güher kânda olur tekmîl urûc eyler o dem asla
Makâm-ı kuds-i lâhûtdan görür ol ***'lî maa'llâh'ı***

Geçerse cübbe-i ***'lâ'dan*** *giyerse lübs-i* ***'illâ'dan***
İkilik perdesin yırtar görür her yerde Allâh'ı

Füyûzât-ı ilâhîden alup irşâdını **Şemsî**
Özüne hil'at itmişdir tevekkeltü ala'llâh'ı

Risâle-i Mevlid nâm eserinden:

Yâ ilâhî ol Habîb'in hürmeti
Dahi esmâ vü sıfâtın hürmeti

İtme **Şemsî** *miskini yâ Rabbenâ*
Rûz-ı mahşerde Habîb'inden cüdâ

Dahi cümle mü'minîni yâ Kerîm
Lutfuna müstağrak eyle yâ Kerîm

Meclis-i ehl lutf idüp yâd ideler
Fâtiha'yla rûhunu şâd ideler

Yâ ilâhî rahmet eyle sen ana
Vâlideynim dahi ihvânım ana

Şehr-i Sivas oldu bu nazmıma câ
Ehline şâfi' ola nûrü'd-dücâ

Âsâr-ı aliyyeleri:

1. **Dîvân.**
2. **Risâle-i ibret-nümâ.** Manzûmdur.
3. **Nakdü'l-Hâtır.** Pek mühimdir.
4. **Te'vîl.**
5. **Dâire-i Usûliyye-i Câmia.**
6. **Zübdetü'l-Esrâr fî-Şerhi Muhtasari'l-Menâr.** 6 cild fetâvâ-yı şerîfe.
7. **Hallü'l-Maâkıd fî-Şerhi'l-Kavâd**
8. **Risâle-i Gülşen-âbâd.** Manzûmdur.
9. **Heşt-behişt.**
10. **Risâletü'l-hâs fî-Menâkıbı Hulefâi Râşidîn.**
11. **Risâletü'l-Hâs fî-Menâkıbı İmâm A'zam.**

/351/12. **İlcâmü'n-Nüfûs.**

13. **Pend-i Attâr Tercümesi.** Manzûmdur.
14. **Risâle-i Mevlûdu'n-Nebî maa-Mevlûdi Ma'nevî.** Manzûmdur.
15. **Risâle-i Menâsik-i Hac.**
16. **Risâle-i Umdetü'l-Edîb fi't-Taallüm ve't-Te'dîbi fî-Kavâidi'l-Fârisî.**
17. **Menâzilü'l-Ârifîn.**
18. **Mir'âtü'l-Ahlâk ve Müşevviku'l-Eşvâk.**
19. **Safâyihu'n-Nevâyıh.**
20. **Risâle-i İrşâd-ı Avâm.** Manzûmdur.
21. **Sohbet Risâlesi.**
22. **Şerh-i Gazel-i Sultân Murâd-ı Sâlis bi-İşâretihî.**
23. **Risâle fî Kıssatı Mûsâ bi-Hızr (*aleyhima's-selâm*).**
24. **İrşâdü'l-Ulûm.**
25. **Tercüme-i İlâhî-nâme-i Şeyh Attâr.**
26. **Mecmûatü'r-Resâil.**
27. **Şerh-i Kelimât-i Kümeyl b. Ziyâd.**
28. **Cilâü'l-Uyûni'l-Arâisi'l-Muhaddere.**

29. **Letâifü'l-Âyât.**
30. **Meclis.**
31. **Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam.**
32. **Süleymân-nâme.**
33. **Tercüme-i Kasîde-i Bür'e.**

Ecell-i Hulefâsı:

Şeyh Şirvânî-zâde Veli Çelebi, Şeyh Muhammed-i Arabgirî, mahdûmu Şeyh Muhammed ve Şeyh Hasan Efendiler, Şeyh Âşık Muhammed Efendi, Tokâdî Şeyh Sinân Efendi, Şeyh Abdülmecîd-i Sivâsî, Şeyh Receb Efendi.

Şu'be-i Halvetiyye-i Sivâsiyye'nin müessisidir. Tarîkatları Sivas vilâyetinde ve bi'l-hâssa Zile taraflarında taammüm ve intişâr etmiş ve eş-Şeyh Evhadüddîn Abdülehad en-Nûri hazretleri vâsıtasıyla İstanbul'da intişâr ederek, Şemsiyye nâmıyla bir şu'be-i Halvetiyye teşa"ub eylemiştir. Müşârünileyh Esmâ-i seb'aya, **Kâdir, Kavî, Cebbâr, Mâlik** ve **Vedûd** Esmâ-i Hüsnâsını ilâve etmiştir.

/352/ ŞEYH RECEB EFENDİ

Şemsî-i Sivâsî'nin birâder-zâdesi ve Şeyh İbrâhîm Cemâleddîn-i Sivâsî hazretlerinin mahdûmudur. Şemsî-i Sivâsî'ye dâmâd olmuş ve ondan ahz-i feyz-i tarîkat eylemiştir. Sivas'ta Hz. Şemsî'nin dergâhında medfûndur. Ulemâdan, urefâdan idi. Kâmil ve mükemmil idi.

Âsârı:

1. **Necmü'l-Hüdâ fî-Menâkıbı'ş-Şeyh Şemseddîn-i Ebissenâ.**
2. **Esmâü'l-Usûl.**
3. **Nûriyyü'l-Hüdâ.**
4. **Mecmûa-i İlâhiyyât.**

ŞEYH ABDÜLMECÎD-İ SİVÂSÎ

"Sivâsî Efendi" denilmekle meşhûrdur. Pederi, **Molla Câmî** şârihi Muharrem Efendi, onun pederi Muhammed Efendi olup, Zilelidir. 971/(1563) senesinde doğmuştur. "Müteveccih-i nâsût" (متوجه ناسوت) târîh-i velâdetidir. Yedi yaşında hıfz-ı Kur'ân'a muvaffak olup, pederlerinden ve amcaları Şeyh Şemsî-i Sivâsî hazretlerinden tahsîl-i ulûm eyleyip, **Tefsîr-i Keşşâf**'ı tederrüs eylemiştir. Otuz yaşında iken Şemsî-i Sivâsî hazretlerine intisâb ve tekmîl-i sülûk etmiş ve Merzifon'da irşâd-ı nâ-

sa me'mûr edilmiştir. Ba'dehû Zile'de Şeyh Veliyyüddîn Zâviyesi'ne şeyh olarak, şöhret-i aliyyeleri İstanbul'a kadar aks-endâz olunca Eğri fâtihi Sultân Mehmed Hân merhûmun da'vetiyle İstanbul'u teşrîf ve Ayasofya civârında ikâmet etmiştir.

Bir Cum'a günü pâdişâhın ârzûsuyla Ayasofya'da umûm-ı erkân-ı devlet ve ulemâ-yı şerîat ve ekâbir-i tarîkat huzûruyla va'z ederek, hâzırûnu müstağrak-ı zevk-ı rûhânî eylediler.

Ayasofya'da kürsü arkasındaki mahalde Erdebîlî Şeyh Sinân hazretlerinin inzivâ eylediği mahalde, teberrüken bir erbaîn çıkarıp, bu sırada reîsü'l-küttâb Musallî Efendi kendilerine intisâb ile berâber Eyüp Nişancısı'nda ihdâs olunan tekke meşîhatine ve bir müddet sonra Sultân Selîm civârında Muhammed Ağa Tekkesi meşîhatine ta'yîn olunup, Şeyhü'l-İslâm Sun'ullâh Efendi tarafından Atpazarı kurbünde Hüsâm Bey Mescidi'ne minber vaz'ıyla Cum'a günleri Hz. Şeyh burada va'za me'mûr edilmiştir. Talâkat ü fesâhat-i mahsûsaları ve uluvv-i irfânları pek ziyâde şöhret bulduğundan, pâdişâhın ârzûsuyla Fâtih Câmi'-i şerîfine vâiz ta'yîn edilmişlerdir.

Muhammed Ağa Tekkesi meşîhatinde üç sene kaldıktan sonra Şeyh Yavsı Tekkesi'ne /353/ şeyh olmuş ve Sultân Ahmed Câmi'-i şerîfinin vaz'-ı esâsı resminde Hz. Azîz Mahmûd-ı Hüdâyî ile hâzır bulunarak duâ eylemişlerdir. Câmi'-i şerîfin hıtâm-ı inşâsında Pazar vâizliğine Hz. Hüdâyî ve Cum'a vâizliğine ise Hz. Şeyh ta'yîn buyurulmuş idi.

İlm ü fazîlette, irfân u dirâyette nâdire-i zamân idi. Ulûm-ı zâhire vü bâtınada iktisâb eylediği füyûzâtın te'sîriyle nâil-i visâl ü zevk-ı Cemâl olmuş idi. Esnâ-yı va'zda sâmiîne hâl gelirmiş. Va'za başlarken savt-ı hazîn ile sûre-i Fâtiha'yı okuyup, müstemiîne safâ-bahş olurlar imiş. Sultân Ahmed Hân-ı evvelin hürmet ü muhabbetine mazhar olmuşlardı. Hz. Pâdişâh, Cenâb-ı Pîr Hüdâyî'ye hediye göndermişler, her ne hikmete mebnî ise, kabûl buyurmamışlar, Abdülmecîd-i Sivâsî'ye göndermiş, kabûl buyurmuşlar. Cenâb-ı Pâdişâh, bu hediyeyi Hz. Hüdâyî'nin kabûl etmediğinden bahs edince, Abdülmecîd-i Sivâsî, "*Pâdişâhım! Hüdâyî bir anka-yı hakîkattır. Lâşeye tenezzül etmez.*" cevâb-ı vazîini vermiş. Birkaç gün sonra Hz. Hüdâyî'ye mülâkâtında, "*Hediyeyi Abdülmecîd-i Sivâsî kabûl etti.*" buyurunca, "*Pâdişâhım! Abdülmecîd-i Sivâsî, bir bahrdır. Bahre bir katre çirkâb-ı mâ-sivâ düşmekle bahr mülevves olmaz.*" diye izhâr-ı hakîkat buyurmuşlardır. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

"*Hadden aşdı iştiyâkım Yâ Rasûl göster cemâlin*" na'tı meşhûrdur ve bestelenmiştir.

Abdülmecîd-i Sivâsî, hükûmetin Hamzavîlere karşı ittihâz eylediği mesleği revâc-kâr görerek onların aleyhinde idâre-i lisân eylemiştir. Ale'l-husûs İdrîs-i Muhtefî için çok acı sözler söylemiştir. İctihâd-ı fikrîsinde, her ne sebebe mebnî ise, bu yolu ihtiyâr eyledi.

Yetmişsekiz yaşında iken 1049/(1639) senesinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediler. Na'ş-ı şerîfleri Eyüp Nişancası'ndaki medfen-i mahsûslarında defn olunmuştur. İki sene sonra Mâhpeyker Vâlide Sultân, Hz. Şeyh'i rü'yâsında görüp, derhâl üzerine bir türbe binâ ettirmişlerdir. Elyevm türbeleri ma'mûrdur. Her iki bayramın son günlerinde meşâyıh ve uşşâk-ı ilâhî buraya cem' olur, icrâ-yı âyîn-i tarîkat eylerler. Devrânda sandûkaları ortada kalır, arş-ı vücûdları devr olunur. Kulûb-ı uşşâkı öyle bir heybet istîlâ eder ki, vasfa sığmaz. Abdülehad en-Nûrî halîfesi Şeyh Nazmî merhûmun, hakk-ı âlîlerinde söylediği bir medhiyye vardır ki, bir sûreti ber-vech-i âtîdir:

Bu bâğ-ı fânînin gülü elbette fânîdir hemân
/354/Bâkî kalır mı bülbülü bâkî değilken gülsitân

Çün halk-ı âlem ser-te-ser geldikleri yere gider
Âyâne ibretle nazar eyle gözün açup uyan

Ol gavs-ı âlem Şeyhi-i Sîvâsi-i sâhib-safâ
İtdiği dem azm-i bekâ ağladı ana ins ü cân

Feryâd idüp âşıkları muhlisleri sâdıkları
Çâk itdi sîne her biri bâlâ vü pes doldu figân

Eflâke çıkdı hây ü hû gül-bang ile âlem dolu
Hayrân olup kimi ulu oldu kıyâmet kopdu san

Anın gibi birer kanı şerh ide nûru sadrını
Bildire nefs ü Rabbini zâhir ola sırr-ı cihân

Sırrına menba' olanı özüne matla' olanı
Tavrına meşra' olanı ister bulur ârif olan

*Çün sâl-i **gamda** intikâl itdi o memdûhu'l-hısâl*
Ahbâbına var mı mecâl çeşminde akıtmada kan

*Gam kaplamışdır âlemi târîhin didi **Nazmî***
***Bin kırkdokuzda** aldı pâk Sîvâsî Uçmak'da mekân*
(غمده) = 1049

Te'lîfât-ı Aliyyeleri:

1. **Risâle-i Mufassala fî-Hakkı'l-îmân ve'l-İslâm.**
2. **Risâle-i Mufassala fî's-Salât.**
3. **Şerh-i Hadîs-i Âfâk.**
4. **Idetü'l-Müsteiddîn** (şerh).
5. **Metn fi'n-Nahv.**
6. **Kahrü's-Sûs İlcâmü'n-Nüfûs.**
7. **Telhîsû Hasâyisi'n-Nebî** (*aleyhi's-selâm*).
8. **Risâle-i Mufassala fi'l-Ecniha.**
9. **Risâle-i Hızr** (*aleyhi's-selâm*).
10. **Beyân u Şerhu'l-Kebâir.**
11. **Kerâhiyye.**
12. **Metn fi's-Sarf.**
13. **Mufassal Şurûtü's-Salât.**
14. **el-Lugatü'l-Fârisiyye.**
15. **Kitâbu İlmi'l-Kelâm.**
16. **Şerh-i Mutavvel-i Mesnevî.**
17. **Latâifü'l-Ezhâr.**
18. **Hadîs-i Erbaîn.**
19. **Risâle-i Fir'avn.**
20. **Kitâb-ı Keffârât-ı Hamse.**
21. **Risâle-i Niyyet.**
22. **Musaykalü'l-Kulûb.**
23. **Hadîs-i Sittîn.**

/355/24. **Risâle-i Savm.**

25. **Risâle fi'l-Bataleti ve'l-Melâhide.**
26. **Şerh-i Muhtasar-ı Mesnevî.**

Abdülmecîd-i Sivâsî, esâmî-i âsârından anlaşılacağı üzere ecille-i ricâl-i Halvetiyye'dendir. Uluvv-i ka'bına Abdülehad en-Nûrî gibi bir halîfe yetiştirmiş olmasıyla sâbittir. Kâdî-zâde Şeyh Muhammed Efendi ile münâkaşaları olmuştur.

Hulefâsı:

Şeyh Abdülehad en-Nûrî, Endülüslü Şeyh Mustafa Efendi, Bolulu Şeyh Murâd Efendi, Şeyh Abdülkerîm Efendi, Şeyh Yûsuf el-Mısrî Efendi, Gedizli Şeyh Muham-

med Efendi, Ankaralı Şeyh Hasan Efendi, Zileli Şeyh Hasan Efendi, Merzifonlu Şeyh Ali Efendi, Şeyh Müeyyed Efendi, Burgazlı Şeyh İbrâhîm Efendi, Kumlalı Şeyh Osmân Efendi, Şeyh Hüsâm el-Mısrî, birâderleri Şeyh Feyzullâh Efendi, Şeyh İdrîs Efendi, Hatîb Şeyh Muhammed Efendi, Sakızlı Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Mustafa Efendi, Erzincanlı Şeyh Şa'bân Efendi, Bozüyüklü Şeyh Abdurrahmân Efendi, Şeyh Latîf Dede, Lofçalı Şeyh Hasan Efendi, Sivaslı Şeyh Mustafa Efendi, Kırımlı Şeyh Ali Efendi, Şeyh Hasan Efendi, Şeyh Abdi-zâde Mustafa Çelebi, Ereğlili Şeyh Ahmed Efendi, ser-tarîk Şeyh Sâmî Efendi, Şeyh Kâdî-zâde Muhammed Efendi, Şeyh İbrâhîm Çelebî-i Sivâsî, Gelibolulu Şeyh Hamza Efendi, Boyabatlı Şeyh Hamza Dede, Şeyh Şâmî Muhammed Efendi, Şeyh Abdülalîm Efendi.

KÂDÎ-ZÂDE ŞEYH KÜÇÜK MUHAMMED EFENDİ

Hz. Şeyh'in hulefâsından, ulemâdan idi. Amasyalı olup, Abdurrahmân Efendi'den ahz-i ilm ederek Abdülmecîd-i Sivâsî'nin dâire-i irfânına girmiş idi. Amasya'da Sultân Bâyezîd Câmii vâizliğinde bulunmuştur. 1045/(1635)'de Amasya'da irtihâl eyledi. Pîr İlyâs-ı Halvetî kabri yanında medfûndur.

Âsârı:

1. **Kitâbü'l-Makbûl fî-Hâli'l-Huyûl.**
2. **Mesmûatü'n-Nekâyıh ve Mecmûatü'n-Nasâyıh.**
3. **Nushu'l-Hukkâm Sebebü'n-Nizâm.**
4. **Niddü'l-Ahbâb Kahrü'l-Bâb.**
5. **Risâle fi't-Ta'lîm ve't-Teallüm.**
6. **Risâle-i Regâibiyye.**
7. **el-Hükmü'l-Behiyye.**

/356/ ŞEYH ABDÜLBÂḲÎ EFENDİ

Abdülmecîd-i Sivâsî mahdûmudur. Pederinin yanında medfûndur. "Sivâsî-zâde" diye şöhret bulmuştu. "Şeyh Bâkî" (شيخ باقى) (1023/(1614) târîh-i velâdetidir. Tahsîl-i ulûm eyledi. Bi'l-âhare burada seccâde-nîşîn oldu. Sultân Ahmed ve Fâtih cevâmi'-i şerîfesi kürsî şeyhliğinde bulundu. Sultân Ahmed Câmi'-i şerîfinde yetmişüç sene Cum'a vâizliği ettiğini **Vefeyât-nâme**'de okudum. Müddet-i ömrleri doksandokuz sene olup, 1122/(1710)'de irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler.

Bidâyeten zevkleri ilm-i zâhirîde iken, bi'l-âhare ilm-i bâtında yektâ-yı zamân oldular.

Yahyâ-yı Nazîm'in söylediği târîh ber-vech-i âtîdir:

Göçdü ukbâya Cenâb-ı Hazret-i Şeyhü'ş-şüyûh
Ya'ni Sîvâsî Efendi-zâde sad-feryâd ü âh

Mürg-i rûhu âlem-i nâsûtdan pervâz idüp
Âşiyân-ı âlem-i lâhûta oldu rû-be-râh

Kutb-ı âlem gavs-ı a'zam mürşid-i ehl-i tarîk
Ârif-i ilm-i ledün pîr-i kerâmet-hânkâh

Firkatinde ol azîz-i kâmilin sanma şefeh
Rûz u şeb kan ağlamakda dîde-i hurşîd-mâh

Gitdi bâkî menzile târîhini didim **Nazîm**
Kürsi-i Adn'i ide Sivâsi-zâde cilve-gâh
(کرسئ عدنی ایده سیواسی زاده جلوه کاه) = 1122

Güftelerinden:

İlâhî sen beni yarlıga lutf it
Ledünnî ilmine mazhar olam tâ

Nesilleri bâkîdir; bu nesilden gelenlerden:

ŞEYH ABDÜLMECÎD EFENDİ

Şeyh Muhammed Efendi-zâdedir. Onun yerine şeyh olmuş idi. Altı sene sonra, çeşm-i pûş-ı bustân-ı lâhût ve ârzû-yı gülistân-ı lâhût eylemiştir. Abdülmecîd-i Sivâsî'nin türbesi hâricinde pederi Muhammed Efendi'nin ve ceddi Abdülbâkî Efendi ve dâmâdı Zülfikâr Ağa'nın kabri yanında defn olunmuştur.

Hâtif-i gaybî didi târîh-i sâl-i rıhletin
Cilve-gâhın gülşen-i Cennet ola **Abdülmecîd**
(جلوه کاهك کلشن جنت اوله عبد المجید) = 1149/(1736)

Mûmâileyh Şeyh Abdülbâkî b. Abdülmecîd b. Şeyh Muhammed ki, Sivâsî-zâde Abdülbâkî Efendi'nin kerîme-zâdesidir.

/357/ ŞEYH ABDÜLEHAD en-NÛRÎ

Esrâr-ı tarîkatın misbâhı, envâr-ı hakîkatın miftâhı bir zât-ı âlî-kadrdir. Pederleri Muslihuddîn Mustafa Safâî b. İsmâîl b. Ebulberekât olup, bu Ebulberekât müctehid-i tarîkat-ı Şemsiyye, Şemseddîn-i Sivâsî'nin pederleridir.

Vâlideleri Safâ Hâtûn dahi, cedleri İsmâîl Efendi'nin birâder-i ekberi ve Şeyh Abdülmecîd-i Sivâsî hazretlerinin pederi, şârih-i **Molla Câmî** Muharrem Efendi'nin kerîmesidir.

Pederleri müşârünileyh Muslihuddîn Mustafa Efendi kuzâttan olup, cedleri İsmâîl Efendi, Şemseddîn-i Sivâsî'nin birâder-i güheri ve Sivas müftîsi ve şârih-i **Mülteka**'dır ki, Abdülehad en-Nûrî hazretleri, bu takdîrce Şemseddîn-i Sivâsî'nin birâderi sâlifü'l-beyân İsmâîl Efendi'nin hafîdi ve dîger birâderi Muharrem Efendi'nin kerîmezâdesidir.

Abdülehad en-Nûrî, 1003/(1595) veya 1013/(1604) senesinde kâdim-i sahn-ı vücûd olup, üç yaşında iken Şemsî-i Sivâsî'nin nazar-ı feyzine mazhar olmuşlardır. Pederlerinin irtihâlinden sonra Abdülmecîd-i Sivâsî ile birlikte, iki birâderi Abdüssamed Efendi ve Kâmil Ağa ile İstanbul'a gelmişlerdir.

Hz. Nûrî'nin sinn-i âlîleri yirmiye bâliğ olduğu sırada tahrîr-i âsâra başlayıp, yirmi kadar eser vücûda getirmişlerdir.

Abdülganî-i Nablusî hazretlerinin istihsân ve şerh ettikleri **Risâle-i Hazarât-ı Hams** gibi te'lîf-i cemîlleri kütüphâne-i irfânı tezyîn eden âsârdandır.

Tarîkaten nisbetleri Abdülmecîd-i Sivâsî hazretlerinedir. Muttasılan kırk erbaîn çıkarıp, nâil-i hilâfet olmuşlardır. Kırk erbaîn 1600 gün eder. Muttasılan 1600 gün hâl-i i'tikâfda yaşamak işitilmemiş riyâzetlerdendir. İnsân neş'e-i ma'nânın açılması emrinde gösterilen şu mücâhedeyi nazar-ı teemmüle alırsa, Abdülehad en-Nûrî'nin ne büyük bir zât-ı âlî-kadr olduğuna muttali' olabilir.

Ba'dehû me'mûren-li'l-irşâd Midilli'ye hicret ederek, ümerâ-yı bahriyyeden Bâlî-zâde Hasan Bey'in inşâ ettiği câmi' ve zâviyede va'z u irşâd ile meşgûl olmuştur. Bu esnâda İstanbul'da Muhammed Ağa Tekkesi şeyhi olup, vefât eden Şeyh Sinân Efendi'nin mahdûmu hadîsü's-sin olmak hasebiyle, Şeyhü'l-İslâm Es'ad Efendi, Muhammed Efendi'yi tarîk-ı tedrîse sevk ile meşîhati 1030/(1621) senesinde Abdülehad en-Nûrî'ye tevcîh eylemekle, müşârünileyh da'vet-i vâkıaya bi'l-icâbe hemân Der-saâdet'e gelip, şeyhi bulunan Abdülmecîd-i Sivâsî hazretlerinin meclis-i irfânına cân atmıştır. **/358/** 1033/(1624)'de şeyhine dâmâd olup, tam yirmisekiz sene bu tekkede irşâd-ı ümmet ile iştigâl buyurmuşlardır.

1045 senesi şehr-i Rabîulâhirinden (Eylül – Ekim 1635) i'tibâren Ayasofya, Fâtih ve Sultân Ahmed Câmii'leri kürsî şeyhliğinde bulunmuştur.

Sultân Ahmed Câmi'-i şerîfinin hitâm-ı inşâsıyla resm-i güşâdında hâzır bulunup, kürsüde va'z etmiştir. Esnâ-yı va'zda irticâlen,

Semâdan sırr-ı tevhîdi duyan gelsün bu meydâna
Derûn içre bu gün Allâh diyen gelsün bu meydâna

Duyanlar sırr-ı Settâr'ı görenler nûr-ı Gaffâr'ı
Cihânda şîşe-i ârı kıran gelsün bu meydâna

Salâdır ehl-i irfâna getürsün cânı meydâna
Fedâ kılmağa ol cânı duyan gelsün bu meydâna

Gönül maksûdunu buldu cihân envâr ile doldu
Bugün **Nûrî** *imâm oldu uyan gelsün bu meydâna*

buyurup kendilerine o esnâda teveccüh eden makâm-ı kutbiyyeti ızhâr eylemeleriyle, gündüz olduğu hâlde câmi'-i şerîf derûnundaki kandîllerin birden bire şu'le-feşân oluverdiğini, erbâb-ı keşf bi'l-ittifâk beyân buyurmuşlardır.

Bu vak'a resm-i güşâd günü olmasa gerektir. Zîrâ o gün hutbeyi okuyan Hz. Hüdâyî, devrân yapan İsmâîl-i Rûmî idi. Başka bir zamânda şeref-vâki' olduğu istidlâl olunur.

Bir gün Ali Behcet Efendi pederimizle hem-sohbet iken söz bu mes'eleye intikâl ettikte, bu vak'anın Sultân Ahmed Câmii'nde değil, Ayasofya kürsî şeyhliğinde iken zâhir olduğunu ve Hz. Hüdâyî efendimizin intikâlini müteâkib kutbiyyetin kendilerine teveccühünde o nutku îrâd buyurduklarını naklen söylediler. Bununla mes'ele dürüst bir şekle girmiş oldu ki, 1038/(1628-29) senesine müsâdifdir.

Gülşen-i Meşâyih-i Selâtîn'de manzûr-ı fakîrânem olduğuna göre, Ayasofya'da müfessir-i Kelâm-ı mübîn olup, Fâtih'de iken Kâdî Beyzâvî tefsîrine bed' edip, devâm etmiş ve Bâyezîd kürsî şeyhliğine ta'yîninde sûre-i Yâsîn'de imiş. Ayasofya'ya geçtiğinde sûre-i Feth'e gelmiş idi.

Bir gün esnâ-yı va'zda âlem-i ulvîye intikâlinin takarrubuna remz ü işâret etmiştir. 1060/(1650) senesinde dersleri bi'l-külliyye ta'tîl, va'zların edâsına hulefâsından Bülbülcü-zâde Şeyh Abdülkerîm Efendi'yi tevkîl ettiler. Kendileri teslîk-i mürîdîne, ibâdât u tâât ve ihyâ-yı leyâlîye hasr-ı enfâs ederek, Müstakîm-zâde merhûmun hesâbı vechile, "eş-Şeyh Abdülehad en-Nûrî" (الشيخ عبد الاحد النورى) terkîbiyle, şuarâdan

Feyzi Efendi'nin "*Gitdi bezm-i Cennet'e Abdülehâd*" (كيتدى بزم جنته عبد الاحد) ve hulefâsından Şeyh Nazmî Efendi'nin, **/361/** "Abdülehad Efendi olsun mukîm-i Cennet" (عبد الاحد افندى اولسون مقيم جنت) mısrâ'larının delâleti olan 1061 senesi şehr-i Saferinin ilk (4 Ocak 1651) Cum'a günü, vakt-i asrda âzim-i gülşen-serâ-yı âhiret olmuşlardır. (*Rahmetu'llâhi aleyh rahmeten vâsiaten ve kaddesa'llâhu sırrahû*)

O gece tâ-be-sabâh hulefâ ve fukarâsı birkaç def'a yetmişbin kelime-i tevhîd tekrârıyla ihyâ-yı leyl ettiler. Ertesi gün, tekkede imâm olan, bakıyyetü'l-muhaddisîn Tatar Şeyh Ali Efendi, emr-i gasllerini îfâ etmiş ve esnâ-yı gaslde nice ahvâl-i garîbe müşâhede edilmiştir. Ba'dehû cenâzeleri, kırkbinden mütecâviz dervîşân, muhibbân, meşâyıh ve a'yân hâzır olarak, evrâd ü ezkâr ile ve kesret-i izdihâmdan ancak birkaç sâatte Eyüp Nişancası'ndan Fâtih'e nakl olunup, salât-ı zuhrun edâsını müteâkib Sultân Ahmed şeyhi Azîz-zâde Şeyh Abdülbâkî Efendi hazretleri tarafından cenâze namâzı imâmeti edâ olunmuştur. İhtifâlât-ı azîme ile, tekrâr dergâh-ı münîflerine naklen götürülerek medfen-i mahsûslarında vedîa-i rahmet-i Rahmân kılındı. Ba'dehû ahıbbâsından Yûsuf Ağa-zâde Mustafa Efendi tarafından kabr-i mübârekleri üzerine türbe inşâ olunmuştur.

Hz. Şeyh'in gaybûbet-i ebediyyesi hasebiyle şuarâ-yı zamân tarafından altmış kadar mersiyye söylenmiştir:

Bir ahad çıkdı didi târîhini
(فات قطب الطريق عبد الاحد)[207] = 1061/(1651)

* * *

Ol vahîd-i kutb-ı âlem Hazret-i Abdülehad
Zâtını mahv itdi zât-ı Hak'da me'men eyledi

Bu nidâyı hâtif-i gaybdan işit târîhini
Nûrî-i Abdülahad lâhûtu mesken eyledi
(نورئ عبد الاحد لاهوتى مسكن ايلدى)

Türbelerinin kapısı bâlâsında:

هذا مرقد الشريف وارث الطريقة الأحمدية كامل الحقيقة المحمدية الشيخ عبد الأحد النورى .[208]

yazılıdır.

207. "Tarîkatın kutbu Abdullâh en-Nûrî vefât etti." (H)
208. "Burası Ahmedî tarîkının vârisi, Muhammedî hakîkatin kâmili Şeyh Abdüehad en-Nûrî'nin mübârek kabridir." (H)

Semâ'hânenin kapısında:

Bu hâk-i pâke eyledi (ol) neşr-i Feyyâz u şeref
/362/Sîvâsi-i Abdülmecîd ol merd-i gavsi'l-vâsılîn

Ol hazreti ta'kîb idüp tezyîd-i envâr eyledi
Dâmâdıdır Abdülehad Nûrî-i kutbu'l-ârifîn

Her sâl iki bayramda idüp tecemmu' türbeye
Eylerler erbâb-ı tarîk icrâ-yı âyîn-i bihîn

Ba'd ez-zamân bir ehl-i hayr bu dâr-ı tevhîdi yapup
Her hafta akd-i halka-i zikr itdi bunda zâkirîn

***İrfân** o iki zâtdan feyz aldı târîhin didi*
Ahmed Efendi yapdı bu meydân-ı tevhîdi rasîn
(احمد افندی یاپدی بو مسدان توحیدی رصین)

Azîz-i müşârünileyhin türbelerini mükerreren ziyâret şerefine mazhar oldum. Harem-i âlîleri de yanında medfûndur. Sandukası etrâfı kafesle muhât olup, türbede, meydânda yalnız Abdülehad en-Nûrî hazretlerinin kabri görünür. Edeben harem-i âlîleri kabrine bakılmaz.

Gülşen-i Meşâyıh-ı Selâtîn'de, terceme-i hâlleri kemâl-i ehemmiyyetle yazılmıştır. Ba'zı bahislerini teberrüken ve aynen nakl ediyorum:

"İzâbe-i vücûd için secdede kırkbir defa, (لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنت سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ)[209] âyet-i kerîmesini kırâat etmeyi nevâfilde i'tiyâd etmiştir. Yirmidört sâatte evkâtını ibâdât u tââta maksûm edip, yatsı namâzından sonra bir kimse ile aslâ mükâleme etmeyerek ibâdet-hânesine duhûlü mu'tâd, fakat tevhîd gecelerinde hitâm-ı tevhîde kadar seccâdede ârâm buyurmak ile icrâ-yı lâzime-i makâm-ı irşâd ederdi. Her gece üç sâat mikdârı hâb u râhat eder, ba'dehû kalkıp, oniki rek'at salât-ı teheccüdü edâ ile icrâ-yı sünnet eylerdi. Ba'dehû hânkâhta ve câmi'de ve Dârü'l-hadîs'te bulunanlara haber verilip, her gece cemâatla salât-ı tesbîhi edâya müdâvemet ve vaktin tahammülüne göre zikr-i cehrîye muvâzebet ve ba'zen tâ-be-sabah devrân olunarak icrâ-yı vazâif-i tarîkat buyururlardı. Akab-i salât-ı fecrde evrâd-ı tarîkat ile iştigâl ve

209. "Senden başka hiç bir ilah yoktur. Seni tenzîh ve tesbih ederim. Doğrusu ben zâlimlerden oldum." 21. Enbiyâ sûresi, 87. (H)

ba'de't-tulû' vakt-i kerâhatin mürûrunda altı rek'at salât-ı işrâkı edâ ile halvet-hânesine girerdi. Vakt-i duhâda çıkar ve salât-ı duhâ olarak sekiz rek'at namâz kılardı. Ba'dehû mürîdânın rü'yâlarını dinler, ta'bîr ve onları tesellî /363/ ile meşgul olurlardı. Kendilerini ziyârete gelenler var ise, onlarla da bir mikdar görüşürler idi. Salât-ı zuhûrdan sonra yine bu minvâl üzere ikindiye kadar dem-güzâr olup, salât-ı asrdan sonra saâdet-hânesinde oturup, cânib-i âsumâna nazar ile sanâyi'-i azîme-i ilâhiyyeyi mütefekkir ve bir sâat kadar mütâlaa ve mürâkabe ile meşgûl olurlar idi.

Akşam namâzından sonra altı rek'at salât-ı evvâbîni ba'de'l-edâ fukarâsıyla berâber taâm eder ve tevhîd-hânede usûl-i tarîkat-ı Şemsiyye'den olan yüz aded Fâtiha-i şerîfe kırâat olunduktan sonra ba'de salâti'l-işâ hareme avdet buyurur, bir mikdar uyku uyuyarak gıdâ-yı cesedi edâya rağbet ederlerdi.

Her sene Leyle-i Berât ve Leyle-i Kadir'de birer Fâtiha, üçer sûre-i Kadr ve onbir ihlâs-ı şerîf ile yüz rek'at namâz kılar ve son derece za'f-ı vücûdu var iken nevâfili kıyâmen edâ ederdi.

Be-her gün sıyâma devâm ve sıyâmına âharın ıttılâından ihtirâz-ı tâm ederdi. Eğer züvvârdan bir kimse var ise berâber kahve içer ve taâm vakti ise berâber yer, eyyâm-ı sâirede kazâ-yı sıyâm ederdi.

Kendi kahve içip, içenleri men' etmezdi. Fakat aslâ içmeyenlerden pek mahzûz olurdu.

Kendi fukarâsından başkasının da'vetine icâbet etmezdi. Eğer iktizâ ederse, avdetinde tenâvül ettiği taâmı kîh ile çıkararak, zühd ü takvâdaki derecesini ızhâr ederdi. (*Fe-sübhâne'llâh*).

Eyyâm-ı va'zda câmi'-i şerîfe giderken fukarâsından iki hazîne-dâr dede yanına üçer yüz akça alıp, Hz. Şeyh'in berâberlerinde giderler. Rast geldikleri fukarâya birer ve ba'zan emr-i azîz ile üçer, beşer, sekizer akçe infâk ile hizmet ve avdetinde dahi ber-minvâl-i sâbık edâ-yı hıdmete dikkat ederdi. Ba'zan cübbe ve hırkasını verip nîm-ten ile dergâha avdeti vâki' olurdu."

* * *

Kerâmât-ı aliyyelerinden olmak üzere Müstakîm-zâde merhûm, **Hulâsatü'l-İlâhiyye**'sinde, "Lâ-ilâhe illa'llâh Muhamedü'r-Rasûlu'llâh" hurûfu adedince yirmi dört kerâmetini beyân etmiş ise de, burada yalnız birinin nakliyle iktifâ olundu:

Bir gün Hz. Şeyh, Süleymâniyye Câmi'-i şerîfinde, va'zını hitâma îsâl edeceği sırada /364/ kendisine cemâatten biri bir tezkire verdiğinde, okuyup taaccüben "*İnnâ li'llâh! Taassub insânı bu dereceye getiriyor. Tezkirede,* "Eğer sen kutb isen şimdi beni helâk eyle." *denilmiş. Halkın lisânı tutulmaz Allâh Teâlâ zanlarını tahkîk eylesin. İnsân huzûzât-ı*

nefsâniyyenin terkine tahammül ile maksadına nâil olur. Yoksa her istediği şey'i yapmaz. Evliyâ-yı kirâm afv ile ve hevâ-yı nefsin hilâfında bulunmağla nâil-i merâtib-i ilâhiyye olurlar. Lâkin evliyâu'llâh, kabzası yerde, cânib-i âsumâna uzatılmış bir kılıçtır. Bir kimse kendini o kılıca ursa cürm onun mudur? Yoksa kılıcın mıdır?" buyurdukları anda cemâatin içinde biri feryâd ü figâna başlar. Ba'de'l-va'z tevhîd-i şerîf hitâmında o kimseyi huzûr-ı Hz. Şeyh'e getirirler. Dâmenine yüzler sürerek ağlayıp, *"Amân ben hatâ ettim, siz atâ edin, afv buyurun."* dediyse de Hz. Azîz ellerini kaldırarak, *"Hak teâlâ îmân-ı müncî ile hatm eyleye."* diye duâ buyurup, henüz câmi'-i şerîfden çıkılmadan o kimse teslîm-i rûh etmiştir.

Hz. Pîr-i rûşen-zamîrin hakk-ı âlîlerinde **Silki'd-Dürer**'de münderic ibâre aynen nakl olundu:

الشيخ البركة نزيل قسطنطنية هو رومى الأصل ولا أدرى نسبته إلى بلدة . وكان خلوتي الطريقة . وهو والشيخ عبد المجيد سيواسى رفيقاً عنان فى الصلاة والزهد والمعرفة وإتقان . وكان عبد الواحد من أفراد العباد معتقداً وعظما مبجلا . وكان له مريدون وأذكار ووعظ ونصيحة . وبالجملة فهو من خيار الخيال . وكانت وفاته فى سنة إحدى وستين والف بمدينة قسطنطنية.[210]

Müşârünileyhin çile-hâneleri el'ân mevcûddur. Ziyâret eyledim. Ancak silsile-i tarîkatları munkatı' olduğundan, her iki bayramın dördüncü günlerinde Sünbülî âyîni icrâ olunmaktadır.

Abdülmecîd-i Sivâsî, Hamzavîlere şiddet-kâr olmasına mukâbil, Abdülehad en-Nûrî hazretleri himâyet-kâr oldular. Hattâ Aksaray'da dergâhında bulunan Şeyh İbrâhîm Efendi'yi vikâye buyurmuşlardır. "Oğlan Şeyh" denilen bu zât-ı muhterem, bir gece müşâhedesinde sâhib-i risâlet aleyhi ekmelü't-tahıyyât efendimiz hazretlerini görüp me'mûren kutbu'l-vakt Hz. Şeyh Abdülehad en-Nûrî'den istihlâf ile, ol müşâhedeyi nazmen Hz. Azîz'e takdîm eylemiştir. Elyevm türbe-i şerîfelerinde levha hâlinde mevcûddur:

Gönül tahtında gördüm Fahr-ı âlem
Nebîler serveri Sultân-ı ekrem

Hıtâb idüp buyurdu bendesine
Ayağı toprağı efkendesine

210. "Bu mübârek zât, İstanbul'a yerleşmiştir. O aslen Rumelilidir. Ancak herhangi bir beldeye nisbetini bilmiyorum. O tarîkaten Halvetî idi. kendisi ve Abdülmecîd-i Sîvâsî, ma'rifette, zühdde, salâh ve takvâya itinâ gösteren iki arkadaştılar. Abdülvâhid, kuvvetli itikâda sâhip kullardan idi. Kendisinin mürîdleri, zikir usûlü, va'z u nasîhatları vardır. Bundan dolayı o, seçkinlerin seçkinidir. Vefâtı İstanbul'da 1061 senesindedir." (H)

/367/*Ehad'den zâhir oldu vâhidiyyet*
Göründü vâhidiyyetden bu kesret

Ehad sârî durur a'dâd içinde
Ehad'dir görünen ta'dâd içinde

Ne denlü bî-hisâb olsa sağışlar
Tecellî-i ehad sırrın bağışlar

Ehad esmâ-i küllün mebdeidir
Ehad cümle kemâlin menşeidir

Rücûu mercii dahi ehad'dir
Münezzeh zâtı Allâhu's-Samed'dir

Bu gâmız sırrı cânın itsün idrâk
Buyurdu bendesine şâh-ı **'levlâk'**

Mübârek pâyine sürdüm yüzümü
Hezâr şerm ile arz itdim sözümü

Didim kimdir ehad sırrına vâkıf
Beyân eyle eyâ kenzü'l-maârif

Buyurdu vârisim Abdülahad'dir
Muîni anın Allâhu's-Samed'dir

Didim ey kâinâtın muktedâsı
Sanadır cümle cânın iktidâsı

Dahi kimdir Ehad sırrına vâsıl
Dilekler olmuş ola ana hâsıl

Mübârek elini sürdü yüzüme
Düşürdü vecd ü zevk u hâl özüme

O dem üçler yediler zâhir oldu
Cemâl-i kutb-ı âlem bâhir oldu

Bu hâli böyle gördüm cân içinde
Güher buldum hakîkat kân içinde

Tecellî âyine vechin büründü
Cihân bir top gibi oldum göründü

Olup âyîne içre cümle eşyâ
Göründü cümle esmâ vü müsemmâ

O dem bir nâr-ı muhrik oldu peydâ
Vücûdumdan eser kalmadı aslâ

Gönül kim sırr-ı Hak gencînesidir
Hakîkat şemsinin âyînesidir

Kamu ol nâr-ı muhrik kıldı ifnâ
Gönülden de eser kalmadı kat'â

Gönül gitdikde ilmi kaldı ancak
Gönül mahv oldu ol dem ilme mülhak

O dem bir nâr-ı meşrik kıldı işrâk
Nedir feth oldu ol dem ilm-i ıtlâk

Bu ilmin mazharı Abdülehad'dir
Çü nûru nûr-ı Allâhu's-Samed'dir.

Hakk-ı âlîlerinde söylenmiştir:

Hâkine Hazret-i Abdülehad en-Nûrî'nin
Yüz süren elbet olur mazhar-ı feyz-i Yezdân

Evvel âhir ki o dânâ-yı hakîkat pek çok
Eylemiş halka kerâmâtını ızhâr u ıyân

Ayasofya gibi bir câmi'-i âlîde bu zât
Vâiz-i Cum'a idi böylece meşhûr-ı cihân

Bir tecellî irişüp cânib-i Rabbânîden
Va'z iderken ana kutbiyyet-i kübrâ ihsân

Ârif-i ilm-i ledün vâkıf-ı sırr-ı vahdet
Vâsıl-i kurb-ı Ehad pîr-i kerâmet-unvân

Sa'diyâ şânını hakkıyla ne mümkin ifhâm
Çünki evsâfı değil kâbil-i ta'dâd u beyân

/368/ Âsâr-ı aliyyeleri:

Âsâr-ı aliyyeleri yirmisekiz parçadır.Tahkîk edebildiklerim ber-vech-i âtîdir:

1. **Risâle-i Şerh-i Erbaîniyyât.**
2. **Risâle-i Te'dîbi'l-Mütemerridîn fî-İslâmi'l-Ebeveyn.**
3. **Risâle fî-Tevfîkı Muârızı'l-Âyât.**
4. **Risâle fî-Nef'i Mesâıyyü'l-Ahyâ ve'l-Emvât.**
5. **Risâle fî-Cevâzi Edâi'n-Nevâfili bi'l-Cemâa.**
6. **Risâle fî-Muhabbeti'l-Abdi li-Rabbihî.**
7. **Risâle fî-Şurûtı Talebi'l-İlmi'n-Nâfi'.**
8. **Risâle fî-Sübûtı Tayyi'l-Mekâni li-Evliyâi'l-Ümme.**
9. **Risâle-i İlâhiyyât.**
10. **Ebeveyi'n-Nebî.**
11. **Risâle-i Riyâzü'l-Ezkâr.**
12. **Risâle fi'l-Evliyâ ve fî-Hayâti'l-Hızr ve'l-İlyâs.**
13. **Risâle-i Mir'âtü'l-Vücûd ve Mirkâtü'ş-Şuhûd fi'l-Merâtibi'l-Külliyye ve'l-Hadarât.**
14. **Risâle-i Şart-ı İsticâbeti'd-Duâ.**
15. **Risâle fî-Hakîkati Leyleti'l-Kadr.**
16. **Risâle fî-İsbâti'ş-Şuûr li-Ehli'l-Kubûr.**
17. **Ravdatü'l-Cinân fî-Esrâri'd-Devrân.**
18. **Vâridât.**
19. **Sülûk.**
20. **Risâle-i Mâ-arafnâke.**

İşbu âsârın kısm-ı a'zamı Arabiyyü'l-ibâredir.

Na'tlarından:

Kaldırdı bütün zulmeti envâr-ı Muhammed
Bildirdi hüdâ yolunu ahbâr-ı Muhammed

Âsâr-ı Muhammed iledir cümle tarîkat
Âdâb-ı tarîkatdadır etvâr-ı Muhammed

Mahşerde usâta yetişüp ide şefâat
Ol bahr-ı kerem rahmet-i Gaffâr-ı Muhammed

Debretse leb-i hûbunu Mevlâ'ya Habîb'i
Zâyi' mi olur anda dürer-bâr-ı Muhammed

Ümmetden olan âsî vü müflislere gam yok
Ser-mâye yeter çün dür-i şeh-vâr-ı Muhammed

Me'yûs ola mı mü'min olan rahmet-i Hak'dan
Ol günde şefâat olıcak kâr-ı Muhammed

Elden eteğin koma sen ey **Nûrî-i** *miskîn*
Elbette olur ümmete enzâr-ı Muhammed

* * *

Ey Habîb-i Hak kerîm insân Muhammed Mustafâ
Nâzenîn-i Hazret-i Yezdân Muhammed Mustafâ

Ravza-i vahdet gülüsün 'lî maa'llâh' bülbülü
Cânlara cânân cihâna cân Muhammed Mustafâ

Nûr-ı âlem Fahr-ı âdem Seyyidü'l-Kevneynsin
İki âlemde şeh-i şâhân Muhammed Mustafâ

Bû-yı enfâsın mutayyeb itdi nâsût ehlini
Doldu âlem rûhıla reyhân Muhammed Mustafâ

/369/*Zâtını meddâh olan ol Hazret-i Hak olıcak*
Nice bilsin kadrini insân Muhammed Mustafâ

Ümmet üzre ulu minnetdir vücûdun ni'meti
Cümle halka rahmet-i Rahmân Muhammed Mustafâ

Âline ashâbına ezvâcına etbâına
Hâzır olmuş ravza-i ridvân Muhammed Mustafâ

***Nûri** miskîni unutma Rabb-ı izzet hakkıçün*
Ey nebîler hizbine sultân Muhammed Mustafâ

* * *

Ey Habîb-i Hazret-i Allâh Rabbü'l-âlemîn
Vey şeh-i fermân-revâ-yı enbiyâ vü mürselîn

Mebde-i esrâr-ı zâtın lem-yekün şey'en sivâh
Na'tının envârı (da) el-ân ke-mâ-kân hâlidîn

Sûre-i Seb'u'l-mesânî nûr-ı vechinden ayân
Ci'tenâ nûrun mine'llâhi vü Kur'ân-ı mübîn

Sâkinân-ı her-dü-âlem seyr-hân-ı şefkatin
İnnemâ ürsilte illâ rahmeten li'l-âlemîn

Yâ Rasûla'llâh innî küntü bi'l-aşka fedâk
*Vechüke'n-nûr ü ene'n-**Nûrî** vü a'le'l-âşıkîn*

* * *

Düşürdün mürg-ı cânım âh u zâra Yâ Rasûla'llâh
Firâkınla bulandım hâk-sâra Yâ Rasûla'llâh

N'ola kuhl eylesem bir zerre hâk-i pâ-yi pâkinden
Bu çeşm-i hûn-feşân-ı eşk-bâra Yâ Rasûla'llâh

Şererdir nâr-ı dûzah iftirâk-ı hecrine nisbet
Nice tâkat gelir hicrân-ı nâra Yâ Rasûla'llâh

İrişdim dergehine hidmetinden tard u def' itme
Baş açık yalın ayak sîne yâra Yâ Rasûla'llâh

Amân ey şâh-ı evreng-i risâlet itme ser-gerdân
*Şefâat kıl bu **Nûrî** dil-fikâra Yâ Rasûla'llâh*

Şeyh Abdülehad en-Nûrî hazretlerinin bir na't-ı şerîfini tahmîs-i âcizânemdir:

Hazret-i Allâhu Zî-şân'ın bize Kur'ân'ısın
Ümmet-i merhûmenin hem dîni hem îmânısın
Âsiyânın mazhar-ı afv olmağa burhânısın
Yâ Rasûla'llâh kerem eyle keremler kânısın
Dürr-i deryâ-yı şefâatsin atâ ummânısın

Ol Hudâ-yı müsteânın bizlere bir ni'meti
Sâye-i pâkinde bulduk rahmet ile devleti
Âsitân-ı feyzinin mensûbu buldu izzeti
Halka Hakk'ın minnetisin âlemîne rahmeti
Fazl-ı Hak'sın bize Allâh'ın ulu ihsânısın

Enbiyâdan kim ki gelmiş sen gibi bâri' değil
Âlem-i dünyâ vü ukbâda ise sâti' değil
Merhametle şefkat-i bâbında da vâsi' değil
Sonra gelmek fazlına takdîmine mâni' değil
Defter-i ilm-i ezelde cümlenin unvânısın

Bir dakîka olmasun Vassâf'ına nûrun ıyân
İmtiyâz-ı tâm ile Hak zâtını kılmış ıyân
Şânını idrâke yokdur iktidâr ey cân-ı cân
Kande olur kadrini bilmek senin halk-ı cihân
Enbiyâ vü evliyânın şâh-ı âlî-şânısın

Var idi nûrun ezelde olmamışken âb ü gil
Vasf-ı pâkin gayrı her söz bizlere oldu mumil
Kudret-i ilmiyyeni takdîrde müflisdir akıl
Hayli demdir görmedi nûr-ı cemâlin hasta-dil
Bana lutf eyle efendim derdlüler dermânısın

Rûhum ister dâimâ râhında bu cânım virem
Lâyık-ı esrâr olup gül-zârına cândan irem
Dâhil-i bezm-i safâ-dârın olup aşka girem
Vir mübârek ayağını tâ doyunca yüz sürem
Çünki cânım cânısın cânânımın cânânısın

Âşık-ı şûrîde ***Vassâf****'ın kapında bir gedâ*
Eyleme red ey kerem-kânın Muhammed Mustafâ
Merhamet kıl merhamet kıl mültecâsın mültecâ
Gel vücûdın **Nûrî**'nin nûr eyle ey nûr-ı Hudâ
Cânısın cân mülkünün dil tahtının sultânısın

/370/ Esâmî-i hulefâsı:

1. Midillili Şeyh Ahmed Efendi,
2. Konyalı Şeyh Süleymân Efendi,
3. Şeyh Muhammed Çelebi Efendi,
4. Midillili Şeyh Zekeriyyâ Efendi,
5. Safranbolulu Şeyh Hüseyin Efendi,
6. Kayserili Şeyh Osmân Efendi,
7. Şeyh Yûsuf Efendi,
8. Şeyh Hüseyin Efendi,
9. Şeyh Ömer Efendi,
10. Şeyh Mustafa Efendi,
11. Tokatlı Şeyh-zâde Şeyh Muhammed Efendi,
12. İstanbullu Şeyh Hasan Feyzi Efendi,
13. Şeyh Nazmî Efendi,
14. Şeyh Fethî Efendi,
15. Şeyh Abdurrahîm Efendi,
16. Şeyh el-Hâc Yahyâ Efendi.

ŞEYH HASAN FEYZÎ EFENDİ

Hamzavîlerden Şeyh Beşîr Efendi'den ahz-i feyz eylediği gibi, Abdülehad en-Nûrî'nin de halîfesidir. Anlaşıldığına göre himâyet-kerdesidir. 1102/(1690-91)'de irtihâline nazaran azîzinden kırkbir sene sonra göçmüştür. Edirnekapı hâricinde post-nişîni bulunduğu Emîr Buhârî Dergâhı dâmâdı (?) Mahmûd Çelebi Dergâhı'nda medfûndur. Ulemâdan, urefâdan idi.

Âsârı:

1. **Tefsîr-i Beyzâvî**'nin sûre-i Bakara kısmında ta'lîkâtı.
2. Müretteb **Dîvân**'ı.
3. **Mi'râc-nâme.**

5. **Cevân-nâme.**
6. **Gamze-i Dil.**

Vefeyât-nâme'de Hâfız Hüseyn-i Ayvansarâyî müşârünileyh hakkında böyle diyor:

"Pederi Muhammed Ağa, simkeşbaşı olmuştur. Şeyh Abdülehad en-Nûrî'den ve Hakîm Çelebi Tekkesi şeyhi Bosnavî Osmân-ı Nakşıbendî'den ahz-i tarîkat etmiştir. Hâric-i sûrda Emîr Buhârî Tekkesi'nde meşîhati vardır. Altmışaltı yaşında rıhlet edip, zâviyesi mukâbilindeki kabristânda medfûndur. Rüşdî Ahmed Efendi bu mısraı târîh olarak söylemiştir:

/371/ *İde Feyzî cinânı cây ü me'vâ*
(ایده فیضی جنانی جای ومأوی) = 1102/(1794-95)"

Bir gazelinden:

Nihân it derd-i aşkı eyleyüp feryâd neylersin
Cihânı itdin ey dil âh ile berbâd neylersin

ŞEYH MUHAMMED NAZMÎ EFENDİ

Gülşen-i Meşâyıh-ı Salâtîn'de, "İstanbulludur, pederi Trabzonlu Ramazân Efendi'dir." diyor. **Vefeyât-nâme**'de, "Trabzonludur." deniliyor. 1024/(1615) veya 1032/(1623) senesinde dünyâya gelmiştir. Sinn-i tahsîli hulûl edince kesb-i kemâlât yoluna koyuldu. Tarîkaten nisbeti Sivâsî Efendi'yedir. Hilâfeti Abdülehad en-Nûrî hazretlerindendir. Henüz tekmîl-i esmâ etmeden şeyhi Sivâsî Efendi irtihâl edince, bir müddet onun rûhâniyyetiyle perveriş-yâb olup keşfi açılmış idi. Ba'dehû, yazdığım vechile Abdülehad en-Nûrî yediyle silsile-i meşâyıh-ı kümmelîne dâhil oldu.

1065/(1655) senesinde Yenibahçe civârında Yavaşca Muhammed Ağa Zâviyesi'ne şeyh oldu. Kırkyedi sene icrâ-yı reşâdet ederek, 1112/(1701) senesinde irtihâl-ı dâr-ı bekâ eyledi. Zâviye-i mezkûrede defn olundu. "Nazmî veliyyu'llâh" (نظمی ولی الله) târîhidir. Bu târîhi bulan Şeyh Seyyid İbrâhîm Nakşî-i Sünbülî'dir.

1074/(1663-64) târîhinde "Teşyîd-i asker" (تشیید عسکر) ordû-yı humâyûnda meşîhati vardır.

Atpazarı'nda, Hüsâm Bey ve Sultân Bâyezîd ve 1105/(1693-94)'de Yeni Câmi'-i şerîflerinde kürsî şeyhliği eyledi.

Târîh-i rıhleti, şehr-i Şevvâlin 24'üncü Pazar gününe müsâdifdir.

Hz. Mısrî-i Niyâzî (*kuddise sırruhu's-sâmî*)'ye şiddetle aleyh-dâr olup, âsârından Şemsiyye tarîkı menâkıbına mahsûs **Hediyyetü'l-İhvân** nâm eserinde veliyy-i müşârünileyh hakkında zebân-dırâzlık eylemesi nazar-ı teessürle görülmüştür. Müstakîmzâde hazretleri, anladığıma göre, bu eseri iktisâr edip, nâmına **"Hulâsatü'l-Hediyye"** demiş, Hz. Mısrî hakkındaki bahisleri çıkarmıştır. "Hulâsatü'l-hediyye", ebced hesâbıyla 1176/(1762-63) eder. Târîh-i te'lîfi olmak gibi hüsn-i tesâdüf vâki' olmuştur.

Âsârı:

1. **Hediyyetü'l-İhvân.** Hz. Mısrî aleyhindeki mezkûr eser.

/372/2. **Mi'yârü't-Tarîka.** Manzûmdur.

3. **Şerh-i Mesnevî.** I. cildin şerhi.
4. **Etvâr-ı Seb'a**
5. **Dîvân.**

Cemâlin mihr-i âlem-tâb-ı cândır Yâ Rasûla'llâh

na't onundur.

ŞEYH FETHÎ ABDÜLKERÎM EFENDİ

"Bülbülcü-zâde" diye meşhûrdur. Karamanlıdır. Ulemâdan Abdüllatîf Efendi'nin oğludur. İstanbul'da tahsîl ve Şeyh Abdülehad en-Nûrî'den ikmâl-i sülûk eylemiştir. Fâtih'de Nişancı Muhammed Paşa Zâviyesi'ne şeyh olup, Fâtih ve Ayasofya kürsî şeyhliğinde dahi bulunmuştur. Muhammed Paşa Zâviyesi'nde meşîhati üç senedir. 1106 senesi Rabîu'l-âhirinde (Kasım – Aralık 1694) irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi.

Şeyh Muhammed Nazmî Efendi, "Abdülkerîm Efendi'ye Cennet ola mahal" (عبد الكريم افندیيه جنت اوله محل)* târîhini söylemiştir.

Vefeyât-nâme'nin beyânına göre Karabaş-ı Velî hazretleri İstanbul'dan nefy olunduğu zamân Üsküdar'da Vâlide-i Atîk hânkâhı meşîhati de ref' edildiğinden, Fethî Abdülkerîm Efendi buranın meşîhatine ta'yîn üzere iken irtihâline mebnî küçük oğlu Abdurrahîm Efendi, Üsküdar'daki dergâha, büyük oğlu Mustafa Efendi de Nişancı Zâviyesi'ne şeyh olmuşlardır.

Fethî Abdülkerîm Efendi'nin **Dîvân**'ı ve sülûk ve mevâıza müteallık âsârı vardır. Şiirde Fethî tahallus eylemiştir.

---

* Bu ibârenin hesaplanmasından 1109 çıkmaktadır. (H)

Bu na't onundur:

Cemâlin pertevi nûr-ı Hudâ'dır Yâ Rasûla'llâh
Kelâmın cümle vahy-i Kibriyâ'dır Yâ Rasûla'llâh

Medfenleri, şeyhlerinin türbesi civârında olduğunu **Vefeyât**'ta gördüm.

İlâhiyyâtından:

Gönül âyînesi olsun mücellâ
Senin bir zerre-i aşkınla Mevlâ
Görünsün sûretâ ma'nâ musaffâ
Gönül âyînesi olsun mücellâ

ŞEYH KUTUB HÜSEYİN EFENDİ

Za'ferânbolu (Safranbolu)ludur. "Hacı Evhad Şeyhi" ve "Kutub Hüseyin Efendi" diye meşhûrdur. Âlim, mücâhid bir zât idi. Zâhirî bâtınî ulûmunda Şeyh Abdülehad en-Nûrî hazretlerinden mazhar-ı kemâlât olmuş idi. Hacı Evhad Dergâhı'nda meşîhati vardır. Silsile-i meşâyıh-ı selâtîne dâhil olup, Süleymâniyye Câmi'-i şerîfi vâizliğinde iken, 1105/(1693-94) senesinde irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Merkez Efendi Kabristânı'nda medfûndur. Şeyh Nazmî Efendi tarafından söylenen târîhdir:

Bir eksik ile **Nazmî** *fevtine didi târîh*
Seyyid Hüseynin olsun yiri Cennet
(سيد حسينك اولسون يرى جنت) = 1105

Bu zât-ı muhterem Merkez Efendi Kabristanı'nda medfûndur. Kabrinin etrâfı demir parmaklıklı olup, geceleri kandîl yanar. Kitâbe-i seng-i mezârı:

"Vârisü't-tarîkati'l-Ahmediyye, kâmilü'l-hakâkati'l-Muhamediyye eş-Şeyh Abdülehad en-Nûrî hazretlerinin ekmel-i hulefâsından câmiu'l-alemeyn Hacı Evhad şeyhi es-Seyyid Hüseyin Efendi hazretlerinin rûh-ı şerîfine el-Fâtiha. 1105/(1693-94)."

Kabrine muttasıl, "cism-i latîf" diye meşhûr Şeyh İsmâîl-i Halvetî (1106/1794-95) ve mahdûmu Şeyh Ahmed Efendiler (1120/1708) medfûndur.

/373/ Âsârı:

1. **Mecmau't-Tefâsîr.**
2. **Risâle-i Devrâniyye.**
3. **Ferâiz Şerhi.**

4. **İzzî Şerhi.**
5. **Dîvân.**

Seyyid Hüseyin mahlaslı eş'ârı vardır:

Hâtemü'n-nebiyyîn ceddim Muhammed
Umarım senden himmet şefâat
Sâhib-i şefâat ol güzel Ahmed
Umarım senden himmet şefâat

* * *

Dervîş olan sâdık gerek
O yolda hem sâdık gerek

Terk eyleyüp ser-keşliği
İsbât ider dervîşliği

İsbât idüp ol merdliği
Hem kâmile tâlib gerek

KUDDÛSÎ ABDURRAHÎM EFENDİ

Abdullâh Efendi-zâdedir. Abdülehad en-Nûrî hazretleri halîfesidir. Manisalı olup 1080/(1669)'de Manisa'da irtihâl eyledi.

Âsârı:

1. **Ta'lîkât ale't-Tefsîri'l-Kâdî.**
2. **Şerh-i Manzûme-i Şâhidî.**

NEFES ANBARI ŞEYH OSMÂN EFENDİ

Kayserilidir. Mukaddemen Abaza şeyhi Abdurrahmân Efendi'nin Kayseri'de Cevân-ı Vatan Tekkesi'nde zâkirbaşı idi. Şeyhiyle İstanbul'a gelip, şeyhi katl olunca, Abdülehad en-Nûrî hazretlerine intisâb eyledi. İkmâl-i sülûk ile hilâfet aldıkta, Şemsi Paşa Zâviyesi'ne şeyh oldu. Dırağman (Dıraman)'da Tercemân Yûnus Zâviyesi meşîhati mahlûl olunca buraya nakl-i seccâde eyledi. Kırkbir sene icrâ-yı meşîhatle, irtihâli 1095/(1684)'dedir. Bu zâviyede medfûndur. Mezâr taşı bile olmadığını Dıraman şeyhi Şerefeddîn Efendi teessürle söylediler.

Şeyh Nazmî Efendi tarafından,

Vâh uçdu bülbül-i tevhîd Cennet bezmine
(واه اوچدی بلبل توحید جنت بزمنه)

târîhi söylenmiştir.

"Nefes anbarı" diye şöhreti vardır.

Safâlar virdi nûruyla dil ü câna seher zikri

yolunda güzel ilâhiyyâtı vardır. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*)

Bülbül-i şûrîdeyim huld-i naîm-dârıyım
Sanmanız beyhûdeyim huld-i naîm-dârıyım

Başka nutukları da varmış, ilm-i ledünnîye âşinâ olduğu müstedeldir.

ŞEYH HÜSEYİN EFENDİ

"Esîrci-zâde" diye meşhûrdur. Muhammed Ağa Zâviyesi şeyhi idi. Abdülehad en-Nûrî halîfesidir. İrtihâli 1105/(1693-94)'tir. Kabri Abdülehad en-Nûrî civârındadır. Yerine mahdûmu el-Hâc Yahyâ Efendi geçmiştir.

/374/ eş-ŞEYH el-HÂC YAHYÂ EFENDİ

Pederi "Esîrci-zâde Hüseyin Efendi" nâm zâttır ki, Muhammed Ağa Zâviyesi şeyhi ve Abdülehad en-Nûrî halîfesidir. Pederinden tahsîl-i ulûm eyledi. Vâlidleri yerine post-nişîn oldu. Sülûku da pederlerindendir. Pederlerinin hayâtında sadr-ı esbak Dâmâd İbrâhîm Paşa halîlesi Fâtıma Sultân, Pîrî Ağa Mescidi'ni câmie kalb ve tevsî' edince Yahyâ Efendi'yi Cum'a vâizi ta'yîn eylemişti.

Pederinin irtihâlinden kırksekiz sene sonra âzim-i dâr-ı cinân olmuştur. Müddet-i meşîhati kırksekiz senedir. "Râhat-ı mürşid" (راحت مرشد) târîhidir (1153/1740). Abdülehad en-Nûrî civârında, pederi yanında defîn-i hâk-i gufrândır.

Manzûm nutkları vardı:

Nâr-ı aşkıyla yanup hâşâk-i efkâr-ı sivâ
Tavr-ı dilde cilve-ger oldu fakat nûr-ı Hudâ

Gönlüme keşf oldu mâhiyyât-ı eşyâ hem dahi
Oldu ayn-ı sâbitim mir'ât-ı dilde rû-nümâ

Kendi isti'dâdı üzre feyz olur mâhiyyete
Hazzı isti'dâdımın gördüm cihânda ibtilâ

Feyz-i akdesden alur feyz-i mukaddes sûreti
Her ne yazarsa o sûretden yazar kilk-i kazâ

Ger celâlinden görünse sûret-i kahr u gazab
Çünki cânânıdır ol câna gelür zevk u safâ

Gerçi nefsin gûşe-i hazzı cemâli sûreti
Lâkin ammâ her ne olur ise olsun bize lâzımdır rızâ

Çün alup bâd-ı fenâ resm-i vücûdun mahv ide
Pes vücûd-ı Hak'la bulursın bekâ-ender-bekâ

Nice bir uzletdesin **Yahyâ** *çıkup meydâna gel*
Gel berü şimden gerü ol sâlikâna pîşvâ

ŞEYH RUFEY'Â ABDURRAHMÂN EFENDİ

Şeyh Nazmî Muhammed Efendi mahdûmudur. Pederinin yerine post-nişîn olup yirmidört sene meşîhati vardır. Şehîden irtihâlinde yerine birâderi Abdülmecîd Efendi şeyh oldu. Târîh-i şehâdeti, 1136/(1724) senesine müsâdifdir.

Abdülmecîd Efendi, âtîde yazılacağı üzere, 1133/(1721)'te, ya'nî birâderinden üç sene evvel irtihâl etmiş[211] ve bundan evvel âti't-terceme Îsâ Efendi de burada meşîhat ettiğine göre, Rufey'â Abdurrahmân Efendi, fi'len o kadar meşîhat etmemiş demek olur.

Târîh-i Râşid'de görüp aynen istinsâh ve buraya telsîk ettiğim tahkîkât şâyân-ı ibrettir:

"Katl-i Nazmî-zâde ve tertîb-i cezâ-yı kâtilân:

Kibâr-ı meşâyıh-ı Halvetiyye'den Nazmî Efendi merhûmun büyük mahdûmu, "Rufey'â" mahlası ile ma'rûf Abdurrahmân Efendi, Şehr-âyîn kurbunda, Barut-hâne yo-

211. Birinci paragraftaki bilgi ile bu birbirini nakz ediyor. Burada bir yanlışlık olmalı. (H)

kuşunda Yavaşca Muhammed Ağa Zâviyesi ki, babası Nazmî merhûma nisbetle meşhûrdur, kendi bir mevtûe câriyesi, bir Arap câriyesi ile sâkin iken, 1132 mâh-ı Recebinin 13'üncü (21 Mayıs 1720) sülesâ gecesi, şeyh ile mevtûesi maktûl bulunup, bu vak'a-i garîbenin hakîkati istitlâ' olundukta şeyh-i merkûm, Sultân Bâyezîd Câmi'-i şerîfinde sebt günü vâiz olup, ba'de-edâi'l-va'z istirâhat için Kaptanpaşa Hammâmı'na gelmeğin, yevmen mine'l-eyyâm hammâm-ı mezbûr dellâklarının ba'zılarından mahall-i tevfîr-i evzâ'-ı nâ-hem-vâr sudûruyla mütekeddir oldukta, hammâmcıyı ta'zîr ve muâheze etmeğin dellâkı def'e sebeb olmağla, ber-muktezâ-yı cibilliyyet, Arnavudî icrâ-yı mel'anet diyü, racîm-i merdûdî fikriyle şeyh-i mezbûra, sûret-i Hak'dan görünüp şeyhle safvet için ele ve eteğe mürâcaat ve hamâma yine duhûlüne şeyh-i mezbûra şefâat ettirdikten sonra, ber-âdet-i me'lûfe Şeyh Efendi ba'de'l-va'z hammâma girip, dellâk-i mezbûr ortağı bir gulâm-ı emrede kîse sürünürken mezbûr dellâk-i nâ-pâk ta'rîz-gûne Şeyh Efendi'ye, "*Sultânım! Bana sû-i zann edip hâtırımı yıktınız ve yoldaşlarım arasında, hamâmdan beni koğdurmakla beni hacîl ettiniz. Bunu size helâl edemem. Meğer bir ziyâfet ile beni tatyîb edesiz.*" dedikte, Şeyh Efendi dahi, "*Pek iyi, bir ziyâfet ile mutayyeb olursan sana ve ortağına bir değil, iki ziyâfet edeyim, helâl eyle.*" demeğin, kâfir-i bî-dîn, "*Murâdım hâsıl oldu, fırsatı fevt etmek olmaz.*" diye gulâm-ı mezbûr ile mukâvele edip, "*Sen ileri var, ben dahi ba'de'l-gurûb varırım.*" diye leyle-i mezbûrede, oğlan gurûbdan mukaddemce varıp, mezbûr dellâk üç refîk ile ba'de'l-gurûb gelip dakk-ı bâb ettiklerinde, Şeyh Efendi'nin taşrada hademe ve sarfı nâmına kimsesi bulunmamakla kendü gelip feth-i bâb ve "*Ne aceb geciktiniz, size taâm çıkarayım.*" dediğinde, "*Bizim karnımız tok, taâm istemeziz, hemen sohbet edelim.*" diye cevâb vermeleriyle, "*İmdi bâri kahve getireyim.*" diye içeriye gidüp, pişirip kahve ile taşra çıkup içtiklerinden sonra musâhabet ve mülâtafeleri muârazaya mübeddel olduğunda, şeyh-i mezbûr, kasdların teferrüs ve tefehhüm etmeğin, hâlâs fikriyle, "*Sizin karnınız aç, varayım taâm çıkarayım, aç ile eceli gelen söyleşür.*" yollu latîfe ederek kalkıp içeriye giderken odanın kapısı dibinde, onyedi, onsekiz yerinden carh u katl, ba'dehû hareme girip mevtûe câriyeyi kitap-hânesi önünde zebh ettiklerinde, matbahda Arap câriye, "*Efendi darılmış, kadını döğüyor, şimdi gelir beni de döğer.*" havfıyla tavuk kümesine girip, sît ü sadâ etmeyip sabâh oldukta, mu'tâd üzere efendisinin hizmetine terekkub ve intizâr edip, hilâf-ı âde tulûa dek efendisinden eser olmadığından odası kapısını dakkeder. Sadâ yok; mandalı kaldırıp içeri girdikte, kadının zebh olunmuş görüp, işâa kasdıyla sokağa uğrayıp cümlenin ma'lûmu olmuştur.

Mezbûr eşkıyâ Kaptanpaşa Hamamı'ndan ahz olundukta gulâm-ı emred-i mezbûr bir iki def'a müvâcehelerinde vukûu üzere takrîr ü i'tirâf etmeğin, icrâ-yı hükm-i kısâsda terk-i te'hîr ve cezâ-yı kârlarıyla sâir erbâb-ı fesâd terhîb ve tahzîr olundu.

Şeyh-i mezbûr, yegâne-i asr fahrü'l-müderrisîn Kâtib-zâde Mustafa Efendi ve Şehirli-zâde Efendi'den tahsîl-i ilm ü kemâl ve tarîk-ı Halvetiyye'de vâlidi şeyh-i merkûmdan tekmîl-i dâire-i evsâf-ı irfân ü efdâl etmişti. Hâsıl-ı kelâm hüsn-i takrîre mâlik olup, fesâhat ü belâgat üzere va'z etmede akrân, asrında değil selefde dahi olma-

dığı erbâb-ı temyîz ü insâf katında zâhir ve murâd ettikte her vâdîde sohbet-i dil-güşâ ve musâhabet-i cân-fezâya kâdir, mertebe-i cevelân-ı tab'ı ihâta-i vehmden hâric, vâdîsinde yegâne bir racül-i kâmil olup, evzâ' u ef'âlinde merdâne musâhabet ve muârazada mutlakü'l-inân olup, kangı pehlüvân olaydı ki, da'vâ-yı mukâvemet ile kuvvet-i hâfızada nazîri nâdir idi. Zâviye-i mezbûre câmiinin tahtında vâlidleri cenbinde medfûndur. Tecâveza'llâhu an seyyiâtihî ve efâda aleyhi min kemâli rahmetihî."

(Târîh-i Râşid, c. V, s. 212, Matbaa-i Âmire).

Bu zâtın pederi Şeyh Nazmî Efendi, Hz. Mısrî'nin ziyâde aleyhinde bulunanlardan idi. Mısrî-i müşârünileyhe karşı vâki' olan tecâvüzât ne gibi cezâyı istilzâm ettiğine, Nazmî-zâde'ye karşı zuhûr eden bu vak'a şâhid-i âdildir.

/375/ ŞEYH ÎSÂ MAHVÎ EFENDİ

Abdülehad en-Nûrî hulefâsından Şeyh Fethî Abdülkerîm Efendi halîfesidir. Gerede'ye tâbi' Kadılar karyesindendir. Şehzâde Câmi'-i şerîfi vâizliğinde bulunmuştu. Sonra Dıraman Tekkesi şeyhi ve Süleymâniyye Câmii vâizi oldu. Haremeyn-i Muhteremeyn'e âzim olup, avdetinde, "mâte Îsâ ve lem-yemüt hubb" (مات عیسی ولم یمت حب) "Geldi zamânı kıldı nüzûlü, me'vâ-yı Şâm'a Îsâ Efendi." (کلدی زمانی قلیلدی نزولی مأوای شامه عیسی افندی) 1127/(1715)[212].

Şâm-ı şerîfde Sâlihiyye'de bir Kadir gecesi irtihâl-i dâr-ı naîm eyledi. Hz. Şeyhü'l-Ekber Muhyiddîn-i Arabî Efendimizin türbesi civârında âsûde-nişîn-i rahmet-i bî-pâyân oldu. Hâric-i türbede Emîrü'l-Hâc Îsâ Paşa'nın kabri yanında medfûn olduğunu **Hadîkatü'l-Cevâmi"**de okudum.

Müretteb **Dîvân**'ı ve **Müfîdü'l-İ'râb** isminde eseri ve daha ba'zı te'lîfleri vardır. Şu na't-ı şerîf müşârünileyhindir:

Derd-mendim mücrimim dermâna geldim Yâ Rasûl
Sâilim muhtâcınım ihsâna geldim Yâ Rasûl

Ka'be-i vaslm yolunda sa'y idüp düşdüm garîb
Gayri neyim cânımı kurbâna geldim Yâ Rasûl

Nâr-ı hasret câna geçdi cân atup cânım sana
Aşk ile dîdârını seyrâna geldim Yâ Rasûl

212. İkinci ibarenin hesaplanmasından 1128 çıkmaktadır. (H)

Akl u fikrim aldılar heb râh-ı Hak düşmenleri
Baş açık yalın ayak dîvâna geldim Yâ Rasûl

İntisâb-ı zât-ı pâkin afv-ı cürme çün sebeb
Sen şefâat hem mürüvvet kâna geldim Yâ Rasûl

*İtme **Mahvî** bendeni red ey şefâat ma'deni*
Sen gibi ihsânı çok sultâna geldim Yâ Rasûl

* * *

Yokluğunda var olan varlıkda bilmez yokluğu
Sohbet-i yâr lezzetin bilmez beğim ağyâr olan

Hz. Nasûhî-i Şa'bânî ile aralarında muhabbet-i şedîde husûl bulmuş. (Oraya mürâcaat).

ŞEYH ABDÜLMECÎD EFENDİ

Şeyh Nazmî Efendi-zâdedir. İsâ Mahvî Efendi'den sonra Dıraman ve nâm-ı aslî-si Yavaşca Muhammed Ağa Zâviyesi'nde şeyh olmuştur. 1133/(1721)'te irtihâline nazaran, altı sene kadar meşîhatte bulundukları anlaşılır. Dergâh-ı mezkûrede medfûndur. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*).

Burası bir zamân Kâdirî tarîkından meşâyıha, ahîren meşâyıh-ı Sünbüliyye'den Şerefeddîn Efendi'ye geçmiştir.

/376/ ŞEYH ABDURRAHÎM MÜNÎB EFENDİ

Şeyh Fethî Abdülkerîm Efendi'nin küçük oğludur. Üsküdar'da Vâlide-i Atîk Dergâhı meşîhatinde bulundu. "Fâzıl-ı refîk" (فاضل رفيق) târîh-i irtihâlidir (1125/1713).[213] Peder-i ekreminin kabri yanında defîn-i hâk-i mağfirettir.

"*Hâdî-i sübül, zât-ı kerem-kâr Muhammed*" tarzında pek zârifâne âşıkâne na'tları vardır.

ŞEYH AHMED VAHDÎ EFENDİ

Yenikapı dâhilinde Mi'mâr Tekkesi şeyhi ve Şeyh Nazmî Efendi halîfesi idi. "Vakt-i hicret" (وقت هجرت) târîh-i rıhletidir (1114/1702). Tekkesinde medfûndur. İlâhiyyâtı vardır:

213. İbarenin hesaplanmasından verilen tarih çıkmamaktadır. (H)

Tulû' itsün Hudâyâ şems-i izzet
Kerem kıl ey muîn-i müstemendân
Dili kılsun münevver nûr-ı vahdet
Kerem kıl ey muîn-i müstemendân

* * *

Bir tedkîk:

Şeyh Abdülehad en-Nûrî hazretleri zamânında tarîkat-ı aliyye-i Şemsiyye-i Sivâsiyye sür'atle intişâr ederek, **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye** müellif-i muhtereminin nakline göre, kırk kadar zâviye teessüs etmiştir. Şemsiyye ve Sivâsiyye ve hattâ diyebilirim ki, Nûriyye şu'beleri, neşr-i feyz-i tarîkatta nâm kazanmışlardır. Abdülehad en-Nûrî hazretleri de, zamânının müceddidi idi. Fakat bu şuab-ı tarîkat, hayrü'l-hâlef yetiştirilememesinden dolayı zâviyeleri başka tarîk ricâli eline düşmüş. İstanbul'da elyevm Sivâsiyye şu'besine mensûb olarak Taşkasab'da Zeyn-i Saâdet Dergâhı kalmıştır. Silsile-i nesebi Abdülehad en-Nûrî hazretlerine müntehî Şeyh Yûsuf Ziyâeddîn Efendi ihyâ etmekte ve bu dergâh esâsen bir zâviye-i Nakşıbendiyye olduğundan, hatm-i hâcegân dahi okunmaktadır.

ŞEYH KÂSIM EFENDİ

Mûmâileyh Yûsuf Ziyâeddîn Efendi'nin pederidir. 1197/(1783) senesinde Dağistan'da mehd-ârâ-yı âlem-i şuhûd olup, yüzyirmidokuz sene muammer olduktan sonra 1326/(1910) senesi şehr-i Mayısında İstanbul'da irtihâl-i dâr-ı cinân eylemiş ve post-nişîni olduğu mezkûr dergâh-ı şerîfin hazîresinde defîn-i hâk-i gufrân olmuştur.

Müşârünileyh sâdât-ı kirâmdan olup, Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî vâsıtasıyla **/377/** İmâm Hüseyin (*radıya'llâhu anh*) efendimiz hazretlerine müntehîdir. Terceme-i hâllerine müteallık bir levhada şu ibâreyi okudum:

"Silsile-i nesebi İmâm Ca'fer es-Sâdık'a müntehî kâim-i makâm-ı Yûsuf, mısr-ı irfân Ziyâeddîn hazretlerinin evlâd-ı hakîkî vü ma'nevîsi, Dağıstân nakîbü'l-eşrâfından el-Gâzî es-Seyyid el-Hâc eş-Şeyh Kâsım Efendi hazretleri, tarîkat-ı aliyye-i Nakşıbendî-i Hâlidiyye'ye ve Şemsiyye-i Sivâsiyye-i Halvetiyye'ye nisbet-dâr bir şeyh-i irfân-şiâr olup, turuk-ı sâireden de nasîb-dâr-ı feyzdir. Yüzyirmidokuz sene yaşamış muammerîndendir. Taşkasab'daki Nakşıbendî dergâhında onüç sene seccâde-nişîn-i reşâdet olup, Nakşıbendî ve Halvetî usûllerini îfâ etmiştir. Şemsiyye-i Sivâsiyye tarîkının zamânımızda mümessili idi. Mayıs 1326 senesinde âzim-i dâr-ı cinân olmuş ve dergâh hazîresine defn olunmuştur."

Pek iyi söylenmemiş olan şu manzûme târîh-i vefâtlarına dâirdir:

Şuhûd-ı Hak safâ kalbinde kâim
Anınçün hâiz oldu Şeyh Kâsım

O nefs-i mutmainne sâhibidir
Odur mürşid mürebbî Şeyh Kâsım

Onun cânı bu gün cânâna irdi
Teni yerde yer itdi Şeyh Kâsım

***Dede Osmân**'a Hak'dan geldi târîh*
Matîb-i Hakk'a göçdü Şeyh Kâsım
(مطیب حقه کوچدی شیخ قاسم)

* * *

Şeyh Seyyid Hâcı Kâsım ehl-i tarîka tâc-ı ser
Zât-ı pâkidir hakîkat burcuna şems ü kamer

Zâhid inkâr itme işbu zât-ı pâkin bâtının
Rûz-ı mahşerde sakın kıl havf-ı Bârî'den hazer

Şeyh Kâsım uzunca boylu, iri kemikli, fakat zaîf; beyâz sakallı, güzel, melîhu-l-vech bir zât idi. Dâimâ asâ ile ve yeşil biniş ile ve tâcıyla gezer idi. Saçları uzun olup, tâcının sarığına sokulu idi. Tâcı üzeri düz ve işlemeli beyâz ve tepesinde bir akîkten düğme vardı. Yeşil sarık sarardı. Halîm, selîm, mesleğine âşık, fukarâ-perver, kendi hâlinde bir zât-ı kerîmü's-sıfât idi.

Mahdûmu da pederinin eserine tebaıyyet etmektedir. (*Tavvela'llâhu ömrehû ve zâda'llâhu feyzehû*).

/378/ ŞEYH SEYYİD MUHAMMED HASÎB EFENDİ

Meşhûr Himmet-zâde dâmâdı Abdülhâlîm Efendi mahdûmudur. Ulemâ ve urefâdandır. Süleymâniyye vâizi olduğu gibi, Şeyh Nazmî-zâde Abdülmecîd Efendi'den sonra Muhammed Ağa Zâviyesi'ne şeyh olmuş idi. "İzzet-i behişt" (عزت بهشت) târîh-i rıhletidir (1184/1770). Demek ki ellibir sene meşîhatte bulunmuştur.

ŞEYH el-HÂC SIRRÎ SEYYİD MUHAMMED EFENDİ

Mûmâileyh Hasîb Efendi yerine şeyh olmuştur. Burada medfûndur. (*Kaddesa'llâhu esrârahum*)

SÛZÎ ŞEYH AHMED EFENDİ

Şemsî-i Sivâsî ahfâdındandır. Sivaslı olup, âşık bir zâttır. Hâdimî merhûmun şâkirdlerinden olup, 375. sahîfede isimleri mezkûr Şeyh Abdülmecîd Efendi'den müstahlefdir. 1246/(1830)'da irtihâl eylemiş, Sivas'ta Şemsî-i Sivâsî civârında defn olunmuştur. "Sûzî" mahlaslı ilâhiyyâtı ve **Dîvân**'ı vardır ve matbû'dur. **Kasîde-i Bür'e Tercümesi** ve **Sülûk-nâme** cümle-i te'lîfâtındandır.

Ne ararsın bu fenâ bâğında sen
Dil gülistânındaki ezhârı gör

SAHVÎ ŞEYH MUHAMMED SÂLİH EFENDİ

375. sahîfede geçen İsâ Mahvî Efendi mahdûmudur. 1173/(1759-60)'te vefât eyledi. Tercemân Yûnus Dıraman Câmii hazîresinde medfûndur. **Tezkire-i Râmiz**'de eş'âr-ı ârifânesi vardır:

Cemâlin âleme mihr-i münevver Yâ Rasûla'llâh
Vücûdun cümleten nûr-ı Musavver Yâ Rasûla'llâh

ŞA'BÂNÎLER

/381/ Tarîkat-ı aliyye-i Şa'bâniyye, tarîk-ı Halvetînin en büyük ve en mühim bir şu'besidir. Öyle bir şu'be ki, Anadolu'dan zuhûr ederek Rumeli, Sûriye, Mısır, Trablus-garb, Tunus, Cezâyir, Fas ile Medîne-i Münevvere, Mekke-i Mükerreme, Yemen ve Hindistân'a kadar dal budak salmış bir şecere-i azîme-i Halvetiyye'dir. Bu mertebede intişâr, turuk-ı aliyyenin pek azına nasîb olmuştur. Pîr-i muazzamı, kutbu'l-evliyâ, zahru'l-asfiyâ, matla'-ı âfitâb-ı kerâmet, şeyhu'l-meşâyıh, berzahu'l-berâzıh olan Hz. Şa'bân-ı Velî (*kuddise sırruhu'l-celî*) efendimizdir (*kaddesa'llâhu sırrahû*). Silsile-i tarîkatları dördüncü şeyhde pîr-i tarîk-ı Halvetî Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî (*kuddise sırruhu'r-rabbânî*) hazretlerine müntehîdir:

Hz. Şa'bân-ı Velî'nin şeyhi Hayreddîn-i Tokâdî hazretleri, onun şeyhi Muhammed Cemâleddîn-i Halvetî hazretleri, onun şeyhi Muhammed-i Erzincânî hazretleri, onun şeyhi Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî.

(HZ. ŞA'BÂN-I VELÎ)

Hz. Şa'bân-ı Velî'nin târîh-i velâdeti: 905/(1499-500); müddet-i ömrleri: 72 (sene); târîh-i intikâlleri: 977(1569-70)'dir. Maskat-ı re'si, Kastamonu mülhakâtından Taşköprü'de Harmancık mahallesinde, Çifte Hacılar sokağında, pederlerinin hânesidir. Bu hâne, yakın zamâna kadar mevcûd idi. Hânenin kurbünde, müşârünileyhin nâmına mensûb bir mescid ve hâne ve derûnunda bir kuyu vardı ki, eyyâm-ı mübâreke-i Ramazânda bunun suyuyla teberrük ederlerdi. Abdurrahmân Nûreddîn Paşa vilayeti devr esnâsında burayı ziyâret ve mahallenin ismini "Şa'bân-ı Velî Mahallesi" diye tesmiye eylemiştir. **Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye** sâhibi Sâdık Vicdânî Bey böyle naklediyor.

Yegâne kutb-ı zamândır Cenâb-ı Pîr Şa'bân
Ferîd-i bâğ-ı cinândır Cenâb-ı Pîr Şa'bân

Mürîdi kem-teri Vassâf'ına feyiz-bahşâ
Şefîk-i mürşid-i cândır Cenâb-ı Pîr Şa'bân

Hz. Şa'bân, henüz küçük yaşta iken babadan, anadan yetim kalmış idi. /383/[214] Lâkin arz-ı hâl etmeden bî-çâre kullarının ahvâline vâkıf ve nâzır olan Hz. Allâhu Zü'l-kemâl'in feyz ü ilhâmıyla, Hz. Fahr-i kâinât (*salla'llâhu aleyhi ve sellem*)'i besleyen Halîme Dâye gibi, ehl-i şefkat bir hâtûn Hz. Şa'bân'ı alıp, evlâd edinmiş ve hasbeten li'llâh besleyip cânı gibi sevmiş idi.

Sinn-i tahsîl hulûl edince, evvelâ Hz. Kur'ân'ı okuyup, ba'dehû ulûm-ı mürettebeyi tahsîle koyulmuştur. Tahsîli kısmen Taşköprü'de ve kısman Kastamonu'dadır. İlm-i kırâati dahi elde etmiş idi.

Ahlâk-ı hasenesi pek yüksek olup, edeb ve vakâr ve emânet ve salâh ile henüz genç yaşında beyne'l-akrân bir mevki'-i mümtâza sâhib olmuşlardı. Ulûm-ı müktesebesini bir derece daha ileri götürmek ârzûsuyla İstanbul'a gelip, Fâtih medreselerinin birinde ikâmetle, müderrisînden ulûm-ı âliyeyi tahsîle bezl-i makderet buyurmuşlardı.

Bu kadar ilmden maksûd-ı aslî olan ilm-i ledünnü elde etmek için tasavvufa merâk sarıp, tasfiye-i bâtın ve ikmâl-i sülûk etmeye meyl etmiş idi. Kendisiyle hem-meşreb ulemâ ile görüşürlerdi. Bazan hücrelerinde inzivâ buyurup, kapısını kilitleyerek tard-ı kesret ve ihtiyâr-ı gûşe-i vahdet buyurdukları da olurdu.

KONRAPALI ŞEYH MUSLİHUDDÎN EFENDİ

Bolu'da Konrapalı Muslihuddîn Efendi, mürşid-i mükerremleri Şeyh Hayreddîn-i Tokâdî hazretleri tarafından irşâda me'mûr buyrulmuş idi. Şa'bân Efendi henüz müntesib ve müstahlef değildi. Esnâ-yı râhda mûmâileyh Muslihuddîn Efendi ile tesadüfen bulunup görüşmüşler. Fakat Muslihuddîn Efendi düşünmüş, "*Ben hilâfete ve irşâda kendimde tâkat bulamıyorum; böyle acz ü kusûr ile nasıl hizmet ederim.*" diye dönüp azîzinin hizmetinde bulunmağa karâr verir. Şa'bân Efendi bu hâle muttali' olunca mütehayyir kalır. Fakat Muslihuddîn Efendi'nin sûretine bakmayıp hâline nazar etti ve gördü ki, o zâtta ucb u gurûrdan eser kalmamış. Alâmet-i kemâl olan acz ü tevâzu' zuhûra gelmiş. Bunun üzerine Muslihuddîn Efendi'ye, "*Kardeşim bu hâlin iyi bir*

214. Sayfa numarası müellif tarafından böyle konulmuştur. (H)

haslettir; lâkin dönüp mürşidin yanına gidilmesi, zannedersem muvâfık-ı edeb değildir. O ma'nâya mahmûl olur ki, ben henüz kâbiliyyet hâsıl etmeden beni me'mûr eylemeniz, bu işi iyice takdîr etmemiş olduğunuza delâlet eyler ve mürşidiniz üzerinde sû-i te'sîr husûle getirir." dediler. Muslihuddîn Efendi, bu sözlerden mütenebbih oldu. Fenâdan sonra hâl-i bekâ ve vücûd-ı Hakkânî ve tecelî-i Rabbânî **/384/** zuhûra geldi, me'mûr olduğu yere gitti. Hayreddîn Efendi'nin irtihâlinde ona hayrü'l-hâlef oldu. Hz. Şa'bân-ı Velî, bidâyeten bu zâtı hak yola sevk etmiş olmak i'tibârıyla, kendisi de Hayreddîn-i Tokâdî'nin mazhar-ı feyzi oldu.

Şeyh Muslihuddîn, Cenâb-ı Şa'bân'a tarîkat âdâb u erkânını ve sülûk yollarını öğretmiş, o da bunları hüsn-i telakkî ederek tarîk-ı mücâhededе neş'e-dâr olmağa başlamış idi. İsti'dâd-ı zâtîsi onu, Hayreddîn'in mazhar-ı feyzi eylemiştir.

Bu tesâdüf pek hoş bir şekilde vâki' olmuştur. Şöyle ki:

Şa'bân Efendi İstanbul'dan memleketine avdet ederken esnâ-yı râhda bir ağaç altında birkaç kişiyi oturmakta görür. Arkadaşıyla berâber biraz dinlenmek üzere bu zevâtın yanına varırlar. Hayreddîn-i Tokâdî bu zevâtın biri imiş. Birbirlerini henüz gördükleri cihetle, her iki taraf yek-dîgerini tanır. Sohbet esnâsında Hz. Şa'bân'a bir âyet-i kerîmenin ma'nâsından sorar. Şa'bân efendi, kudret-i ilmiyyesini ızhâr ile, her bir müfessirin kavline göre ma'nâlar verir. Hayreddîn Efendi de bir ma'nâ verir; tafsîl ve tefsîr eder. Şa'bân Efendi lâl olur; bu ma'nâ onun okuduğu şeylere benzemiyor, daha yüksek şeyler ihsâs eyliyordu. Müfârakat zamânı gelir. Arkadaşı Şa'bân Efendi'ye, "*Birâder haydi gidelim.*" der. O ise, "*Kardeşim ben gidemeyeceğim. Bu zâttan ayrılamayacağım. Eğer siz gitmek ârzûsunda iseniz beni ma'zûr görünüz. Size uğurlar olsun.*" cevâbını verir ve Hz. Hayreddîn'in dâhil-i dâire-i irfânı oluverir.

ŞEYH HAYREDDÎN-İ TOKÂDÎ

Eâzım-ı meşâyıh-ı Halvetiyye'den bir şeyh-i kerîmü'l-haslettir. Şeyh Cemâl-i Halvetî hazretlerinin halîfesi olup, Cenâb-ı Şeyh Sünbül Sinân-ı Halvetî ile pîr-daşdır. Hz. Sünbül zamânında da hânkâh-ı Hz. Sünbül'de bir hizmetle mükellef olmuşlardır.

Tokatlıdır. Bursa'da Murâdiyye Medresesi'nde müderrislik edip İstanbul'a geldiklerinde, bidâyeten Kâsım Çelebi hazretlerinin, bi'l-âhare Cemâl-i Halvetî hazretlerinin mazhar-ı füyûzâtı olmuşlardır. **Menâkıb-ı Hz. Şa'bân-ı Velî**'de manzûr-ı fakîrânem olduğuna nazaran, nefs-i Bolu'da ve ba'zan Düzcepazar'da meşgûl-i irşâd olmuşlardır. Bolu'da Dütaş nâm mevzi'de defîn-i hâk-i gufrândır.

Envâ'-ı kemâlât-ı irfâna mazhar idi. Nice kimseleri irşâd buyurdukları gibi, Şa'bân-ı Velî gibi bir kutb-ı zamânı yetiştirmekle meleke-i irşâdlarını âleme göstermişlerdir. (*Kaddesa'llâhu sırrahû*).

* * *

/385/ Hz. Şa'bân-ı Velî efendimizin, Ömerü'l-Fuâdî hazretlerinden başka menâkıb-ı şerîfelerini yazan olmamıştır. O da muhtasar addolunur. Hayât-ı umûmiyye vü husûsiyyesi hakkında terceme-i hâl teşkîl edecek ma'lûmât noksândır.

Şa'bân Efendi, Hayreddîn-i Tokâdî hazretlerinin ne kadar müddet dâhil-i dâire-i irfânları olduğu ma'lûm değildir. İkmâl-i sülûk ile nâil-i rütbe-i irşâd ü hilâfet olduktan sonra, Kastamonu'da ricâl-i Halvetiyye'den Şeyh Sünnetî Efendi tarafından inşâ olunan dergâhda nice cânları, mürde-dilleri sîr-âb u ihyâ buyurdular, Kastamonu'ya geldikleri zamân Honsalar-Hunsâlar Mahallesi câmiinde va'z eylediler. (**Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye**)

Esnâ-yı sülûklarında, "Şa'bân Dede" diye tesmiye olunduklarından, Mahvî Efendi merhûm, şu medhiyyesiyle müşârünileyhin derece-i kemâline tercümân olmak istemiştir:

Anladım bir bahr-ı bî-pâyân imiş Şa'bân Dede
*'**Küntü kenz**'in gevherine kân imiş Şa'bân Dede*

Mürde-diller bulur enfâs-ı Mesîh'inden hayât
Cân-ı âlem Îsi-i devrân imiş Şa'bân Dede

Her marîz-ı cehl olana şerbet-i irfân virir
Çâresizler derdine dermân imiş Şa'bân Dede

Hak teâlâ dâim eyler kalb-i pâkine nazar
Her nazarda manzar-ı Rahmân imiş Şa'bân Dede

Hükm ider gayb u şehâdet kişverine ser-te-ser
Her dü-âlem mülküne sultân imiş Şa'bân Dede

Zâil eylerse şeb-i kesret zalâmın hükmüdür
Burc-ı vahdetde meh-i tâbân imiş Şa'bân Dede

*Âlem-i ulvîde her dem **Mahviyâ** seyrân ider*
Himmeti a'lâ aliyyü'ş-şân imiş Şa'bân Dede

Sinîn-i medîde meşgûl-i irşâd oldular. Sinn-i şerîfleri şeyhûhete resîde oldu. Hânkâh-ı münîflerinde, hâlen ziyâret-gâh olan hücre-i mübârekelerinde alâ-rivâyetin yedi sene inzivâ buyurarak dünyâ yüzü görmemiş, müşâhede-i hakîkatle makâm-ı ubûdiyyette Cenâb-ı Hakk'a ibâdetle iştigâl buyurmuştur. /386/ Bu müddet zarfında cemâaate çıkmayıp hücrelerinde edâ-yı salât ederlerdi. Halbuki bu müddet zarfında ale'l-ekser Ka'be-i Mükerreme'de namâz kıldıklarını ehl-i keşf azîzlerden çoğu görmüş, nakl etmişlerdir.

Herkes onun pîr-i tarîk olduğuna kâni' olmuş, nâm-ı şerîfini "Hz. Pîr" diye yâd etmeğe başlamış idi. El'ân Kastamonu'dan gelen yolculara yolda râst gelindikte, *"Nereden geliyorsunuz?"* diye soruldukta, *"Hz. Pîr'den geliyoruz."* cevâbını verirler. Halk nazarında da, çok muhterem add olunduklarına bir delîl-i dâimîdir. Ser-â-pâ nûr-ı mücessem olmuş, şarktan garba nûr-ı irfânı ifâza etmiş idi. Meclis-i irfânına uzaktan yakından şitâbân olanların adedi çoğalmış, herkes onun cemâl-i tâb-nâkına meftûn u hayrân olmuş idi.

Mazhar-ı sırr-ı Alî Hazret-i Şa'bân-ı Velî
İlm ü irfânı celî Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Nûr-ı kutbiyyet ile rehber-i uşşâk olmuş
Bu cihâna geleli Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Bende-i hâlisi **Vassâf'ı** *feyiz bulmadadır*
Bezl-i himmet ideli Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Hz. Şa'bân-ı Velî'nin, mürîdânına şefkati pek ziyâdesiyle gâlib idi. Kendilerine arz-ı muhabbet edenlerin ve ilâ-yevminâ hâzâ, arz-ı nisbette bulunanların kalblerini nûr-ı iltifâtlarıyla, el'ân meşhûn buyururlar.

Benim pîrim mübeccel dest-gîrim Şeyh Şa'bân'dır
İki âlemde elbette zahîrim Şeyh Şa'bân'dır

Nesîm-i feyz ü himmetle dem-â-dem kalbimi okşar
Mükerrem kutb-ı efhamdır emîrim Şeyh Şa'bân'dır

Mürîd-i râh-ı Hakk'a dem-be-dem îsâr-ı feyz eyler
Benim âlî-nazar pîr-i hatîrim Şeyh Şa'bân'dır

Tarîkında nice esrâr nümâyân olmada her ân
Bu zulmet-hâne-i tende münîrim Şeyh Şa'bân'dır

Fakîri kem-teri **Vassâf***'ına lutf-ı ilâhîdir*
Benim âlî-nazar pîr-i kebîrim Şeyh Şa'bân'dır

Âtîde bahs olunacağı vechile, muharrir-i kem-terin ilk nisbetim tarîkat-ı aliyye-i Şa'bâniyye'yedir. Şeyhimin irtihâliyle Gülşenî'den, bi'l-âhare Uşşâkî'den mazhar-ı feyz olmağa çalıştım ve çalışıyorum. O zamân söylenmiş medhiyyelerdendir.

Menâkıb-ı şerîfeleri insânı cidden zevk-yâb edecek meâliyyât ile mâlîdir. "*Bize kahr yüzünden gelenler lutf gördüler. Bilmem ki lutf yüzünden gelenler ne olur?*" buyururlarmış. Bu sözleri âtîdeki hikâye-i meşhûreden tevellüd etmiştir:

/387/ Ahâlî-i Hırıstiyâniyyeden biri son derece fakr u zarûrete dûçâr olur. Te'mîn-i maîşetten âciz kalır; hırsızlığa karar verir. O sırada Kastamonu'da büyük bir hırsız kumpanyası varmış. Onların cem'iyyetine dâhil olmak ârzûsuna düşerek mürâcaat eder. "*Seni kabûl ederiz, lâkin evvel emirde bir teklîfimiz var: Şurada büyük bir tekke var, o tekkenin şeyhinin odasında gâyet kıymet-dâr bir iskemle duruyor, onu çalıp bize getirmelisin.*" derler. Bu iskemleyi ağniyâ-yı zamândan ve asdıkâ-yı Hz. Şa'bân'dan bir zât, hediyyeten kendilerine takdîm etmiş; çok kıymet-dâr imiş. Hz. Pîr hücrelerinden hiç çıkmadıklarından, hırsızlar hayli zamân tarassud etmişler, bir fırsat bulup çalamamışlar. Bu sebeple, bu işi o Hırıstiyana tahmîl etmişler. Hırıstiyan, der-uhde ettiği bu fi'l-i sirkati vücûda getirmek için fırsat-bîn olur. Garîb bir hâl, kırk gün çalmak için müterakkıb olmuş, muvaffak olamamış.

Hz. Pîr, bu işe kuvve-i kudsiyyeleri ile vâkıf idi. Kırkıncı günü idi. Ricâlü'l-gaybdan biri intikâl etmiş, yerine âhar birinin ta'yîni için Hz. Pîr'e mürâcaat etmişler. Onlar ise "*Kırk gündür bizim odamıza girmeğe müterakkıb olarak duran bir Hırıstiyan var, hidâyet-i ilâhiyye erişmiştir; onu münâsib gördüm.*" buyurmuşlar. Bunun üzerine o Hırıstiyanı yakalamışlar. Zavallı bahtiyâr çok korkmuş; te'mîn etmişler, huzûr-ı Hz. Pîr'e getirmişler. Orada derhâl îmân-ı ezelîsini ızhâr ile ricâlü'l-gayba dâhil olmuştur.

Mefhar-ı ehl-i velâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Medh ü tekrîme sezâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Muhtefî genc-i nihânında onun gevher-i zât
Vâkıf-ı sırr-ı Hudâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Kutb-ı yektâ-yı zamân olduğuna şek yokdur
Mefhar-ı şâh u gedâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Halvetî güllerinin en güzelidir zâtı
Gül-i gül-zâr-ı vefâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Bâb-ı medhinde anın her ne dinilse azdır
Lâyık-ı medh u senâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Nazarı derd-i mürîdâna devâdır **Vassâf**
Bil ki dârû-yı şifâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Şeyh Ömerü'l-Fuâdî hazretleri, alâ-rivâyetin Hz. Pîr efendimiz hakkında iki menâkıb-nâme yazmışlardır. Biri büyük, dîgeri muhtasar imiş. Muhtasar olan 1294/(1877) senesinde, nüsha-i aslîsinden iktibâsen Kastamonu Matbaası'nda basılmıştır. Bir nüshası kütüp-hâne-i âcizânemi tezyîn eder. **/388/** Bunda mestûr-ı sahîfe-i ihtirâm kılındığı vechile, Hz. Pîr Şa'bân-ı Velî'nin üçyüzaltmış halîfesi vardır. Memâlik-i İslâmiyye'nin her cihetine me'mûren i'zâm buyurulmuştur. "*Üçyüzüne ben duâ ettim, altmışına da Sultânü'l-Enbiyâ aleyhi ekmelü't-tehâyâ efendimiz hazretleri duâ buyurdular.*" derler imiş.

Ulûm-ı akliyye vü nakliyyede deryâ-yı bî-pâyân oldukları hâlde, halka karşı ümmî sûretinde görünürler ve ilm-i zâhirin mekrinden pek ziyâde hazer buyururlar imiş. Kendilerinden fetvâ istenilse, "*Müftîye mürâcaat ediniz; iklîm-i vücûd-ı insânîdeki ilm-i bâtına âid fetvâ bizde vardır.*" dedikleri menkûldür.

Mürşidü's-sekaleyn oldukları cihetle, tâife-i cinden dahi mürîdânı var imiş. Bunun için bir menâkıb-nâme kaleme alınmıştır.

Mukaddemce Seyyid Sünnetî Efendi hazretlerinin ihyâ-kerdesi olan mescide ihtiyâr-ı inzivâ eyleyip, sonra ahâlî-i beldenin ricâ ve istirhâmı üzerine Honsalar Câmi'-i şerîfinde zikr ü tevhîd ile meşgûl olduklarını Ömerü'l-Fuâdî yazıyor. Sâdık Vicdânî Bey'in bâlâda **Tomâr-ı Turuk**'undan nakl eylediğime göre, bu câmi'de va'zı evvel, Sünnetî Efendi Dergâhı'nda ikâmeti sonra zannolunmuş ise de Ömerü'l-Fuâdî hazretlerinin beyânı daha doğru olmak lâzım geleceği der-kârdır.

Hz. Pîr efendimizin Haremeyn-i muhteremeyni ziyâreti ne târîhde vâki' olduğuna dâir ma'lûmâta dest-res olunamadı. Kendilerine "Hacı Şa'bân-ı Velî" denilmekte olması, her hâlde ziyâret-i Haremeyn'in netîcesi verilmiş bir lakabdır.

Ömerü'l-Fuâdî buyuruyor ki:

"Şa'bân Efendi hazretlerinin ömr-i azîz-i safâ-âmîzleri bi-emri'llâh tamâm oldukta vâsıl-ı mertebe-i rûh-ı kuds olup, tekmîl-i merâtib-i ilâhiyye eden nefs-i kudsîleri cânib-i akdes-i ilâhîden

(يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ . ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً .)[215]

nidâsını gûş u sâkî-i bâkî elinden, (كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ)[216] şarabını nûş edip, (ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ)[217] hükmüyle rûh-ı pür-fütûhları âlem-i illiyyîne urûc etti. Cism-i latîf-i misk-âsâları, nâfe-i merkad-i münevver-i muattarlarına defn olundu. Bugünkü günün hâlini vasfa kimse muktedir olamaz. Hâl-i ihtizârlarında iken cümle ahibbâ ve dervîşân huzûr-ı şerîflerine dâhil oldukda, her birine nasîhat edip, tatyîb-i hâtırlarına bezl-i inâyet buyurmuşlardır."

/389/ Şeyh Şa'bân'ın İrtihâlleri:

Hz. Pîr'in âlem-i nâsûttan çekilmesi hasebiyle umûma sirâyet eden âteş-i iftirâkın te'sîrât-ı azîmesi baş göstermiş idi. Ağlamadık kimse kalmadı. Li-hikmeti'llah irtihâllerinden kırk gün sonraya kadar mütemâdiyen yağmur yağıp semâ bile ağladı.

Garîb bir tesâdüf olarak arz edeyim:

Bu satırları yazar iken 11 Hazîran 1340/(1924) ve 9 Zi'l-ka'de 1342 târîhine ve yevm-i Çarşambaya tesâdüf etti. Ba'de'l-asr saat onu yirmi geçiyordu. Hava karardı, lamba yakmağa mecbûr oldum. Şiddetli bir yağmur yağmağa başladı. Her tarafta kurak te'sîriyle sıkıntı vardı. Semânın bükâsı, ehl-i arza, Cenâb-ı Pîr hürmetine bâis-i rahmet ü menfaat oldu. (*Kaddesa'llâhu sırrahû ve nefeana'llâhu bi-berekâtihî ve fuyûzâtihî*)

İrtihâlleri, 976 senesi şehr-i Zi'l-ka'desinin onsekizinci (4 Mayıs 1569) Cum'a gününe müsâdifdir. "Eyledi Şa'bân Efendi azm-i dil-dâr-ı cinân" (ایلدی شعبان افندی عزم دلدار جنان) târîhidir. Techîz ü tekfînine mübâderet olundu. Ganî, fakîr cümle halk hizmet-i şerîfesine cân attı.

Kastamonulu meşhûr âlim ve Süleymâniyye Câmi'-i şerîfi vâizi Şeyh Muharrem Efendi ve hulefâ-yı Hz. Pîr'den Muzaffer Dede, kemâl-i ta'zîm ile gasl eylediler. Halk o derece hizmete rağbet göstermiştir ki, ta'rîfe sığmaz., Hîn-i gaslde akan suları şifâ niyyetine herkes getirdiği kaplara aldılar. Bir damlasını yere düşürmediler. Hücre-i mübârekelerindeki hasırı pâre pâre edip, herkes teberrüken bir parçasını aldı. O yevm-i hüzn-intimâda kesret-i izdihâmdan nâşî cenâze namâzı ancak ikindi vakti edâ olunabildi.

---

215. "Ey huzur içinde olan nefis! Sen Rabb'inden râzı, Rabb'in de senden râzı olarak O'na dön." 89. Fecr sûresi, 27-28. (H)
216. "Her nefis ölümü tadacaktır." 29. Ankebût sûresi, 57. (H)
217. "Sonra hepiniz O'na döndürüleceksiniz." 29. Ankebût sûresi, 57. (H)

Tâbûtları üzerine Ka'betu'llâh gibi siyah Ka'be örtüsü örttüler. Kutbiyyetlerine delâlet etmek üzere tâc-ı şerîflerine siyah dülbend sarıp, tâbûtun baş tarafına koydular. Zâkir dervîşler nice binlerce hâzır olduğu hâlde cenâze götürülüyordu. Zikr ü tevhîd ve na't ü temcîd sadâları küngüre-i âsumânı inletiyordu. Halk cenâzeye girmek için o kadar tehâlük gösteriyordu ki, kesret-i tehâcümden kimse muvaffak olamıyordu. Ellerini olsun sürmeği teberrük addediyorlardı. Musallâ üzerine getirdiler. Ehl-i keşfden nice zevât-ı kirâm haber verdiler ki, Hz. Pîr'in namâzı kılınırken, bâ-emri'llâh semâvâttan yer yüzüne bî-hadd ü bî-pâyân melâike nâzil olup namâzda bulundular. /390/ Esnâ-yı edâ-yı salâtta tâife-i cinnin dahi bulunduğunu ehl-i basîret nakl ettiler. Namâzını Muharrem Efendi kıldırmıştı. Hz. Pîr'in na'şı yine ol sûretle, Hisarardı denilen mahaldeki medfen-i mübâreklerine îsâl olundu. Esnâ-yı defninde zikru'llâh ile meşgûl olan zâkirlerin sadâsı ve hâlet-i aşk galebe etmiş dervîşlerin hüzünlü edâsı ve âteş-i firâk u hicrân ile yanan kalblerinin dûd-ı siyâhı pek hazîn idi.

Âsitâne-i aliyyelerindeki medfen-i mukaddeslerine o vücûd-ı mes'ûdun hîn-i defninde ortalığı nûr-ı ilâhî istîlâ ettiğini erbâb-ı kemâl müşâhede ettiler.

Gubâr-ı âsitânın kuhl-ı çeşm it kut-ı devrânın [218]
Amâ-yı muzlim-i kesretden âzâd olmak istersen

O kutbun sırrını ez-cân u dil takdîs ü tebcîl it
Makâm-ı cem' u farkı dûr idüp şâd olmak istersen

Der-i pâkinde dâim hâk-sâr ol Hazret-i Pîr'in
Eğer rûşen-dil-i feyz-i Hudâ-dâd olmak istersen

Sarıl gel dâmen-i ihsânına Sultân Şa'bân'ın
Harâbîden geçüp ma'mûr u âbâd olmak istersen

Eyâ **Vassâf** *pîr-i ekremin bâbında sâbit ol*
Visâl-i yâr ile memnûn u dil-şâd olmak istersen

Hz. Pîr'in irtihâlleri üzerine şuarâ vü urefâ-yı zamânın söylemiş olacakları târîhler elimize geçmedi. Merhûm Nakîbü'l-eşrâf Şeyh Abdürrezzâk İlmî Efendi ile bu ciheti görüşmüş idim. Bir gün sonra, "*Benim fakîrâne sünûhâtım vardır.*" diye âtîdeki manzûme-i târîhiyyeyi getirdi:

218. Bu mısra' şiir usûlüne göre ahîren bu şekle ifrâğ olunmuştur: *Hakâyık âleminde sâhib-i zâd olmak istersen*

Pîr Şa'bân kutb-ı feyz-efzâ
Pertev-i aşkı âftâb-âsâ

Gönül âyînesin o kılmış pâk
Mâ-sivâ jengi kalmamış aslâ

Cünbüş itdikde cezb-i rûhânî
İtdi efsürde-dilleri ihyâ

Yek nazarda olurdu irşâdı
Dilde a'mâları ider bînâ

Kût-ı evliyâ cihânı tutar
Böyledir şübhe itme ey cânâ

Keşti-i âlemin hemân dümeni
Dest-i merdân-ı Hak'da subh u mesâ

Şerîat gülsitânın gülüdür
O güle bülbül oldu nağme-serâ

Bâğ-ı aşka odur yegâne safâ
Hakîkat dürrüne odur deryâ

/391/*Âşıkın cânı irdi ma'şûka*
'İrciî' gûş-ı câna virdi sadâ

İki mısrâ'la cevherîn târîh
Söyledi ***İlmi*** *bendesi a'lâ*

Pîr Şa'bân-ı Velî o merd-i ilâh
Gönlüdür vâsıl-ı Cemâl-i Hudâ
(پیر شعبان ولی او مرد اله)976
(کوکلدر واصل جمال خدا) = 976

O zamânın vüzerâsından Murâd Paşa'nın kethüdâsı bulunan Ömer Bey nâm zât-ı âlî-kadr, Hz. Pîr'e pek ziyâde arz-ı muhabbet edenlerden olduğuna mebnî, medfen-i mübâreklerinin üzerine bir türbe binâsını tasmîm edip, hemen başlamış ve binâ pen-

cere hizâsına kadar yükseldiği sırada irtihâli vukû' bulmağla nâ-tamâm kalan kısmı ahâlînin gayretiyle ikmâl olunmuştur.

Ömerü'l-Fuâdî hazretlerinin söyledikleri târîhdir:

Kethüdâ Bey kim Ömer'dir nâm ana
Türbeye sıdk ile itdi ibtidâ

Çünki anlar gitdi dâr-ı rahmete
Cem' oluben yapdılar ehl-i sehâ

Yapdırup dervîş Ömer târîh didi
Merkad-i Şa'bân sultân-ı bekâ
(مرقد شعبان سلطان بقا) = 1020/(1611)

Bu târîhe bakılırsa irtihâl-i Hz. Pîr'den otuzaltı sene sonradır. Vüzerâdan Halîl Paşa, türbenin kubbesi üzerine kurşun kaplatıp, derûnunun dahi ikmâl-i nevâkısına bezl-i gayret eyledi.

Kurşuncu-zâde Mustafa Paşa'nın da bu bâbda büyük fedâ-kârlıkları mastûr-ı sahîfe-i menâkıb-nâme'dir.

Manzûme-i âtiye dahi Ömerü'l-Fuâdî'nindir ve türbenin taşına mahkûktur:

*Kurşuncu-zâde vezîr-i pür-kerem**
Türbeye kapu ile yapdı harem

Kondu mir'ât sırr-ı cândan kapuya
Tâ ki ârif göre rûh-ı muhterem

*Gördü mir'ât-ı **Fuâdî** târihin*
Bâniye açıldı mir'ât-ı kerem

Sultân Abdülazîz ve Sultân Abdülhamîd-i sânî devrlerinde de ta'mîr edilmiş olduğundan elyevm ma'mûr ve pek mühim bir ziyâret-gâhdır.

Hz. Pîr, ne te'lîfe, ne de îrâd-ı nutka ve eş'âra rağbet buyurmadıklarından eserleri, nutk ve şiirleri yoktur. Meslek-i şerîfleri kâlden ziyâde hâle nâzırdır.

/392/ Hz. Şa'bân-ı Velî sırr-ı kutbiyyete mazhar oldukları zamân Cenâb-ı Hak'dan üç şey istemişlerdir:

Birincisi: Tarîkat-ı aliyyelerine intisâb edenlerden bir kimse esrâr-ı sülûktan haber-dâr olamadan vefât ederse, o kimseye son nefesde tevhîd-i zât zevkından ihsân buyurulması.

İkincisi: Tarîkat-ı aliyyeleri sâlikânının cin ve peri tasallutâtından ve ale'l-husûs sehhârın sihrinden muhâfaza buyurulması.

Üçüncüsü: Rûz-ı kıyâmete kadar tarîkat-ı aliyyelerinde urefânın eksik olmaması.

* * *

Bu tarîkta çok urefâ yetişmiş ve el'ân yetişmekte bulunmuştur. Memâlik-i İslâmiyye'nin her tarafına yayılan tarîkat-ı aliyye-i Şa'bâniyye'de, hâl-i hâzırda eâzım eksik değildir. Sâlikân arasında cin peri musallat olmuşları yoktur. Duâlarının nezd-i ilâhîde lutfen mazhar-ı kabûl olunduğuna delâlet edecek âsârın çoğuna bu abd-i ahkar şâhid oldum.

Server-i ehl-i tarîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Sâlik-i râha hakîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Hâl ü kâlinde anın bû-yı hakîkat vardır
Cümle uşşâka şefîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Misl-i hurşîd tulû' itdi cihâna ol pîr
Bahr-ı envâra garîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Halvetî bâğma bir bülbül-i revnak-efzâ
Meslek-i feyzi vesîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Âşık-ı sâdık-ı cânân-ı hakîkîdir ki
Fikr- i irfânı amîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Dâhil-i zümre-i pîrân-ı izâm olmuşdur
Hak teâlâya sadîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Evliyâ rehberidir hem urefânın fahri
Pîr ü burhân-ı tarîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Bülbül-i bâğ-ı edeb mefhar-ı erbâb-ı ireb
Hiss-i âlîsi refîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

/393/*Mazhar-ı fevz ü fütûh zât-ı şerîfi memdûh*
Âşıka feyzi refîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Sensin ummân-ı kerem bülbül-i gül-zâr-ı İrem
Remz-i akvâli rakîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Ol Hudâ aşkına **Vassâf***'ına bezl it keremi*
Ey mürîdâna şefîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Hz. Pîr efendimiz hakkında **Şakâyık**'da bu sûretle beyân-ı hakîkat olunmaktadır:

"Hânkâh-ı irfânı Ka'betü'l-uşşâk ve ziyâret-gâh-ı âfâk iken, sene-i hicriyyenin 977 târîhinde (1569-70) terk-i milket-i eşbâh ve azm-i âlem-i ervâh eyledi. Azîz-i müşârünileyhe, umde-i meşâyıh-ı Rûm, âsitân-ı feyz-penâhı meygede-i aşk u muhabbet ve mastaba-i irşâd-ı dest-gâhı âbiş-hor-ı zülâl-i fazl u hikmet, tarîkları zikr-i cehrî olup, sâhib-i cezbe bir azîz idi. Vazîfe ve hediyye kabûl etmeyip, zirâat ve hırâset ve kesb-i yedleriyle kanâat ederler idi. El'ân türbeleri ziyâret-gâh-ı uşşâktır."

Uşşâk-ı tarîkattan Fehmî Efendi tarafından Hz. Pîr'e ta'zîmen söylenilmiş bir manzûme-i âşıkânedir:

Gül-zâr-ı hayâtında hazân istemiyorsan
Meydân-ı uhuvvetde ziyân istemiyorsan
Pîşinde civârında figân istemiyorsan
Dergâh-ı muallâsına gel Hazret-i Pîr'in

Pür-sanat ü sükûnet mütevâzı' mütevârî
Dervîş'leri de böyle bütün tafradan ârî
Erbâb-ı garâmın diline nûr-ı inâyet cârî
Dergâh-ı muallâsına gel Hazret-i Pîr'in

Gül-zâr-ı harîminde tavâf eyleyen insân
Bir rûh-ı samîmiyyet olur kalbine rîzân
Safvet iline maksadın olmaksa girîzân
Dergâh-ı muallâsına gel Hazret-i Pîr'in

Darlıkdan eğer kurtulayım dir isen ey cân
Âlâm-ı zarûretle de oldun ise giryân
Nîk ü bedi hoş görmeği ister ise vicdân
Dergâh-ı muallâsına gel Hazret-i Pîr'in

/394/*Bin def'a anın himmetini itdi der-âğûş*
***Fehmî** kulu olmuş iken âlâm ile medhûş*
Hicrân-zede oldunsa da itmez o ferâmûş
Dergâh-ı muallâsına gel Hazret-i Pîr'in

Te'sîs buyurdukları şu'be-i Halvetiyye, tarîk-ı Halvetî'de bir şeh-râh-ı sedâd olmuştur. **Virdü's-Settâr**'ı aynen kabûl buyurduklarından, elyevm ilâvesiz olarak aslını, her sabâh namâzını müteâkib okumak, tarîkat-ı aliyyelerine arz-ı nisbet edenlerin ilk vazîfesidir.

Bektâşîlik neş'esi turuk-ı aliyyenin birçoğuna fürce-yâb-ı dühûl olduğu hâlde, târik-ı Şa'bânî, lehü'l-hamd, Bektâşîliğe sedd-i sedîd olduğundan, ehl-i sünnet ve'l-cemâat mezhebinin bi-hakkın sâliki olan Şa'bânîler, zamânımız ehl-i tarîkatının mâ-bihi'l-iftihârı denilecek derece-i bâlâ-terîndedir.

Meslekleri beş vakit namâzı ve sâir ferâiz-i ilâhiyyeyi edâya ve nevâfil-i sünene son derece riâyete ve meslek-i celîl-i Muhammedî'ye bi-hakkın sülûka gayret-kâr olmaktan ve seyr ü sülûka, tezkiye-i nefse, tasfiye-i bâtına riâyet etmekten ve nefs ile mücâhededen ve benî nev'ine iyilik eylemekten ve helâlinden kazanıp yemekten ibârettir.

Zikirleri cehrî olup, Hz. Pîr efendimizin zamân-ı kerâmet-nişânlarında ne sûretle tertîb buyurulmuş ise, ona ilâvesiz devâma ziyâde riâyet olunur.

Ba'de-edâ-yı salât halka teşkîl edilip, Şeyh Efendi eûzü besmele ile sûre-i Fâtiha'yı okur. Ba'dehû, (إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا)[219] âyet-i kerîmesini okuduktan sonra, müctemian "*Allâhümme salli alâ-seyyidinâ Muhammedin abdike ve Rasûlike ve nebiyyike ve habibike'n-nebiyyi'l-ümmiyyi ve alâ-âlihî ve sahbihî ve sellim.*" diye salât ü selâma devâm olunur. Kelime-i tevhîde başlanılacağı zamân şeyh efendi, salât-ı şerîfenin nihâyetinden, "*Ve sellim küllemâ zekereke'z-zâkirûn ve gafele an-zikrike'l-gâfilûn, salli ve sellim alâ eşrefi ve es'adi Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ve sellim.*" der. Eûzü besmele çekip, "*fa'lem ennehû lâ-ilâhe illa'llâh.*" demesiyle hâzırûn kelime-i tevhîde, ba'dehû ism-i Celâl'e, ba'dehû bir müddet ism-i Hû'ya devâm ederler. Sonra hizb-i zikr /395/ başlar.

İşte cezbe ve hâlât o zamân zuhûra başlar. Kuûden ve kıyâmen zikre devâm olunur. Hizb-i zikr odur ki, ehlu'llâh'ın ta'rîfine göre, zikr tokmağıyla ejderhâ-yı nefsin başını ezmekten ibârettir. Lisândan kalbe intikâl eden zikr esnâsında kalb nefy-i mâ-

219. "Muhakkak Allâh, peygamberine rahmet bahşeder, melekler de onun için duâ ederler. Ey îmân edenler! Siz de ona salât u selâmda bulunun ve ona tam bir teslîmiyetle boyun eğin." 33. Ahzâb sûresi. 56. (H)

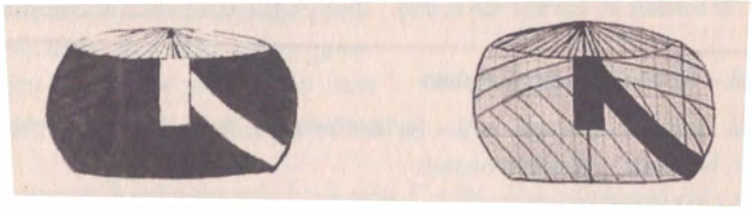
sivâ eder. "Rûh, sır, hafî, ahfâ" hızb-i zikrin müsemmâsıyla iştigâle başlar. Vücûdun esnâ-yı zikrde hareketi pek büyük hikmete müsteniddir. Kollar, vücûd hareket etmezse sinirler bozulur. Zikre devâm imkânı olmaz. Hizb-i zikr âleminde ne zevkler, ne haller zuhûra gelir. Lisân-ı kâl onu vasf edemez.

Görüp hâlât ile devrânımız dahl itme ey zâhid
Bize nûr-ı celî Sultân Şa'bân-ı Velî'dendir

Bu âlemlerde tâ-be-sabâh bulunduğum âvân-ı mes'adet olmuştur. Rûhlarda o derece neş'e zuhûra gelirdi ki, birkaç günler onun safâ-yı batınîsi sürerdi.

İncilâ-bahş-ı kulûb olmadadır hizb-i zikr
Âşıkın zevkını artırmadadır hizb-i zikr
Kalb ü rûhun dahi birlikde iderse zikri
Sırr-ı zât neş'esini virmededir hizb-i zikr

Tarîk-ı Şa'bânî'de ikmâl-i sülûka muvaffak olmadan hilâfet almak mümkün değildir. Nâil-i rütbe-i irşâd olan zevât beyaz sarık üzerine, risâle ta'bîr ettikleri enli kurdela gibi bir siyâh bez, beyaz sarığın arkasında alt tarafdan i'tibâren sol tarafı dolaştırılarak, ön tarafda sarığın üstüne sokulup ucu düz olarak aşağıya sarkıtılır. Nâil-i rütbe-i velâyet olan meşâyıh-ı Şa'bâniyye siyâh sararlar o zamân risâle beyaz olur.

Kibâr-ı meşâyıh-ı Şa'bânî'ye mahsûs *Şa'bânî şeyhlerine mahsûs*

/396/ Bir de hulefâ-yı Şa'bâniyye'ye verilen, "Yol Tâcı" denilen ser-pûş-ı tarîkat vardır ki, üzeri neftî renkte yeşil ve sarığı da yeşildir. Bunun üzerindeki risâle sarığa nisbetle daha açık yeşildir.

Tarîk-ı Şa'bânî'de erbaîne çok ihtimâm ve sâhib-i irşâd olmak için tekmîl-i etvâr-ı sülûka ziyâdesiyle ikdâm olunur. Pederden evlâda bir meşîhat teveccüh etse, onun ikmâl-i sülûkuna kadar yalnız zikr-i şerîf icrâsına me'mûriyyeti tanılır. Ne bey'at verilebilir, ne de hilâfet. "*Kendisi muhtâc-ı himmet bir dede nerde kaldı âhara himmet*

ede" ta'bîrine mâ-sadaktır. Bunun için tâc ve hırka ile hemân şeyh yapmazlar. İnsânda sülûkun netîcesi mertebe-i kemâl zuhûr eder ki, sâhib-i sırru'l-esrâr aleyhi salavâtü'l-Gaffâr efendimiz hazretlerinin emr ü işâret-i celîleleriyle verilen bir emânet vardır ki, onun hâmiline alâmet-i mahsûsa-i sûfiyye olarak tâc, biniş, kemer, asâ ve tesbîh ihsân buyrulur. Bu sırr-ı emânet zuhûr etmedikçe, hilâfet ve hilâfet-nâme ve tâc u abâ cümleten hebâdır.

Sûfîlik tâc ile abâ oldu
Hayf kim ma'rifet hebâ oldu

Arabistan'da Mustafa el-Bekrî hazretlerinin zamânlarına kadar sülûk ve tekmîl-i etvâr usûlü var iken, müşârünileyhden sonra, Arabistan'da şekl-i âhara ifrâğ olunmuş ve nazarla terbiye ve i'lâ-yı merâtib mesleği yol bulmuştur. Arablarda bey'at, telkîn, icâzet, hilâfet birkaç gün, belki birkaç sâatte mümkindir. Fakat hazarât-ı sûfiyyenin meslek-i müstahsenleri o riyâzetler, mücâhedeler, râbıtalar vücûd bulmadıkca şâhid-i emele kolay kolay iktirâb husûlüne îmân edenlerden değilim.

Azîzim Şeyh Mustafa Efendi nakl eyledi:

Murâd Molla şeyhi bir zâta hilâfet vermiş, eâzım-ı meşâyıh arasında güft u gû olmuş. Murâd Molla şeyhinin sâmia-i ıttılâına vâsıl olmuş. Kendisi muâhaze edilmiş. Bunun üzerine, "*Efendim! Öyle ise hilâfeti geri alayım.*" demiş. Hâzır-cevâb meşâyıhdan bir zât, "*Ne verdiniz ki, istirdâd edeceksiniz.*" diye ızhâr-ı âsâr-ı hakîkat etmiştir.

Tarîk-ı Şa'bânî'de esâs-ı meslek:

Sülûk ve seyr-i etvâr için tarîk-ı Şa'bânî'de altı makâm, üç tecellî i'tibâr olunmuştur ki, ber-vech-i âtî beyân olunur:

/397/ Makâmât-ı sitte:

1. Makâm-ı Ef'âldir. Bu da yedi merâtıb mukâbili yedi esmâ-i ilâhiyyedir:

   Birincisi, emmâredir. Mukâbili tevhîddir.
   İkincisi, levvâmedir. Mukâbili İsm-i Celâl'dir.
   Üçüncüsü, mülhimedir. Mukâbili İsm-i Hû'dur.
   Dördüncüsü, mutmainnedir. Mukâbili İsm-i Hak'dır.
   Beşincisi, râzıyyedir. Mukâbili İsm-i Hay'dır.
   Altıncısı, merzıyyedir. Mukâbili İsm-i Kayyûm'dur.
   Yedincisi, sâfiyedir. Mukâbili İsm-i Kahhâr'dır.

2. Nefsin sıfatları olan şu sıfât-ı seb'anın tebeddülüyle esmâ-i ilâhiyye tebeddül eder. Bu, makâm-ı bidâyet, makâm-ı cem' ve makâm-ı hilâfettir. Bu makâma kadar, "hurûc" ta'bîr olunduğu gibi, ba'de'n-nüzûl yine mebde i'tibâr olunarak, ikincisi makâm-ı sıfattır.

   Bu makâm da sekiz dereceye münkasımdır: Nefs, kalb, rûh, sır, zât, hafâ, ahfâ ve ahfâ-yı mutlaktır. Bu makâm cem' makâmı ve hilâfet makâmıdır.

3. Üçüncü makâm, makâm-ı zâttır. Bu makâmda ef'âl, sıfât ve zâtı câmi', ya'nî "Ef'âlinde, sıfâtında, zâtında fenâ" demektir. Makâm-ı fenâdandır. Bu makâm, hakîkat-ı şeyhdir. Fenâ fi'ş-şeyh makâmıdır.
4. Dördüncü makâm, hakîkat-ı Muhammediyye'dir. Fenâ fi'r-Rasûl makâmıdır.
5. Beşinci makâm, kurb-ı nevâfildir. İş bu makâm fenâ fi'llâh ve müntehâ-yı makâm-ı cem'dir.
6. Altıncı makâm, kurb-ı ferâizdir. Bu makâm, sırf bekâ bi'llâh'a dâll olduğu için zâtında, sıfâtında, ef'âlinde bekâ demektir. Makâm-ı bekâdandır. Bu makâm, makâm-ı ubûdiyyet, makâm-ı şerîat, makâm-ı irşâddır.

Bu makâma gelinceye kadar ta'dâd ettiğim makâmât-ı sittenin her birerleri tecellî-i ef'âl, tecellî-i sıfât ve tecellî-i zâttan ibârettir. Ve's-selâmü alâ-meni'ttebea'l-hüdâ. Va'llâhu yekûlü'l-hak ve huve yehdi's-sebîl. Ni'me'l-mevlâ ve ni'me'd-delîl.

Yâ Rab bize ihsân it vuslat yolunu göster
Sûretde koma cân it vuslat yolunu göster
Hâr içre biter gül-zâr zâr içre doğar envâr
Her şeyde tecellîn var ru'yet yolunu göster

Nûr-ı aynım! İşte hilâfet yolu böyle imiş. Cenâb-ı Hak cümlemizi ehl-i sîretten buyursun. Âmîn.

/398/ *Ârifânın kutbudur Sultân Şa'bân-ı Velî*
Ehl-i aşkın lübbüdür Sultân Şa'bân-ı Velî

İlm-i zâhir ilm-i bâtında kemâlât sâhibi
İlm ü irfân bahrıdır Sultân Şa'bân-ı Velî

Menba'-ı feyz ü keremdir mazhar-ı esrâr-ı Hak
Ehl-i zikrin pîridir Sultân Şa'bân-ı Velî

Sâhibü'l-fazli'l-celîdir mazhar-ı sırr-ı Alî
Râh-ı Hakk'ın nûrudur Sultân Şa'bân-ı Velî

Kutb-ı a'zam pîr-i efham vâris-i ilm-i Nebî
Bendegânın fahrıdır Sultân Şa'bân-ı Velî

Rûşen-i çeşm-i hidâyet seyyid-i ehl-i tarîk
Kâşifü'l-esrârdır Sultân Şa'bân-ı Velî

Zulmet-i hicrânda kalmış bî-kes ü bî-çâreye
Matlau'l-envârdır Sultân Şa'bân-ı Velî

Bende-i dîrînesi ***Vassâf****'ının ser-tâcıdır*
Mefharü'l-ahyârdır Sultân Şa'bân-ı Velî

ŞEYH YAHYÂ EFENDİ

Hz. Pîr'in Yahyâ Efendi isminde bir mahdûmları var idi. Der-saâdet'te Câmi'-i Ebâ Eyyûb el-Ensârî'de kürsü şeyhliği etmiş, allâme-i zamân idi. Peder-i ekremlerinin irtihâlinde İsmâîl-i Çorumî hazretlerinden ahz ü feyz edip, zâhir ü bâtınını ma'mûr eden erler sırasına geçmiş, 1082/(1671)'de irtihâl eylemiştir. Bu hesâba göre, yüz yaşından ziyâde muammer olmuşlardır. Yâhûd, hafîdleridir.

Şeyh Müntehâ Efendi: Şeyh Yahyâ Efendi-zâdedir.

Şeyh Hacı Mustafa Efendi: Şeyh Müntehâ Efendi-zâdedir.

Şeyh Muhammed Efendi: Şeyh Hacı Mustafa Efendi-zâdedir.

Şeyh Şa'bân Efendi: Şeyh Muhammed Efendi-zâdedir. Bu zât-ı muhterem Eyüp'te Hasîb Efendi Dergâhı'nda post-nişîn olmuş idi ki, nâm-ı şerîfleri cild-i evvelde Rufâîler bahsinde geçmiş idi ki, irtihâlinde mahdûmları Yahyâ Efendi câ-nişîn olmuş ve bu tekke bir zamânlar "Yahyâ-zâde Tekkesi" diye şöhret bulmuş idi.

Âsitâne-i Hz. Şa'bân-ı Velî'de şimdiye kadar seccâde-nişîn olan zevât-ı kirâm:

Kastamonulu Şeyh Osmân Efendi, Kastamonulu Şeyh Hayreddîn Efendi, İskilipli Şeyh Abdülbâkî Efendi, Kastamonulu Şeyh Muhyiddîn Efendi, Kastamonulu Şeyh Ömerü'l-Fuâdî Efendi, Çorumlu Şeyh İsmâîl Kudsî Efendi, Çelebi Pîr Mustafa Efendi b. İsmâîl-i Kudsî, Zileli Şeyh Abdurrahmân Efendi, Amasyalı Şeyh Hâfız İbrâhîm Efendi, /399/ Şeyh Hâfız Ahmed Efendi b. Çelebi Pîr Mustafa Efendi, Şeyh Muhammed Efendi b. Hâfız Ahmed Efendi, Şeyh Abdullâh Efendi b. Muhammed Efendi, Şeyh Hâfız Mustafa Vahdetî Efendi, Şeyh Hâfız Abdurrahmân Efendi b. Hâfız Mus-

tafa Vahdetî Efendi, Şeyh Muhammed Saîd Efendi b. Hâfız Abdurrahmân Efendi, Bolulu Şeyh İbrâhîm Efendi (niyâbeten), Şeyh Muhammed Atâullâh Efendi b. Şeyh Muhammed Saîd Efendi.

ŞEYH ATÂULLÂH EFENDİ

Bu zât, nâzik, terbiyeli, halûk, mültefit bir rehber-i kerîmü'l-fıtrattır. Sülûkları Şeyh İbrâhîm Efendi'yedir.

1324/(1906) senesinde İstanbul'u teşrîf buyurdukları zamân müşerref olmuş idim. Fakîre hitâben iki mektûbları vardır. Teberrüken buraya telsîk ile, **Sefîne-i Evliyâ**'mızın III. cildine de hâtime veriyorum.

"*Cevâb-nâme-i dâiyânemdir:*

Mürşid-i ins ü cânn cenâb-ı Pîr Şa'bân-ı Velî sultân efendi hazretlerine fart-ı muhabbetle muhib ve tarîkat-ı aliyyelerine hâlisâne sâlik ve müntesib bulunmalarından mütevellid dil-i pür-neş'e-i ârifânelerinden zuhûra gelen vâridâta ve sünûhât ve hakk-ı fakîrânemde ani'l-ğıyâb perverde buyurdukları muhabbet ve teveccühâtı mûcib-i şükrân bulunmuş ve terakkî-i feyz ü ikbâl-i vâlâları duâsı huzûr-ı feyz-nüşûr-ı cenâb-ı Pîr-i dest-gîrde tezkâr kılınmıştır.

el-Bâkî hüve'llâh. 27 Hazîrân 1322/(9 Temmuz 1906)
ed-Dâî Post-nişîn-i Hânkâh-ı Hz. Pîr-i Müşârünileyh
eş-Şeyh Muhammed Atâullah b. Saîd"
(Mühür)

* * *

"*Huzûr-ı ârifânelerine,*

Fazîlet-meâb, ah-ı fi'llâhım efendim.

Cerîde-i Sûfiyye'*de cenâb-ı pîr-i dest-gîr, (kaddesa'llâhü sırrahü'l-azîz) efendimizin şems-i tâbân-ı kemâllerinden bâhis ve mukaddime-i hâl-i gavsiyyet-penâhîlerinden bir fasıl olmak üzere tezyîn-i sütûr ve tenvîr-i uyûn-ı uşşâk buyurmalarından hâsıl olan zevk u sürûr sâikasıyla ve gülistân-ı Halvetîde bülbül-i şeydâ oldukları hüsn-i beyân ve makâlât-ı ârifâneleri delâletiyle hüveydâ olmaktan nâşî tezâyüd-i aşk u şevk-i dil-âgâha medâr olmak niyyet-i hâlisiyle bir aded,* **Mi'râcü'l-Beyân** *takdîm olunmuş idi. Vâsıl-ı dest-i ârifâneleri oldukda mûcib-i inşirâh-ı rûh ve bâis-i feyz u futûh olduğunu 1 Şubat 1329/(13 Şubat 1913) târîhli muhabbet-nâme-i ârifâneleri mübeşşir olduğundan fevka'l-âde memnûn ve lutfen ihdâ buyurulan* **Vesîletü'n-Necât** *dahi bi'l-vusûl dâîlerini aynı hisle mütehassis kılarak, "Ol şarâb-ı vahdetin mahmûruyum." sırrınca mürg-i cân nice zamân mest ü bî-hûş kaldığı ve o şevk ile daavât-ı hayriyye-i âşıkâneleri pîş-gâh-ı kudsiyyet-iktinâh hiffet-i pîr-dest-gîri ref'-i*

bâr-gâh-ı ehadiyyet kılındığı ma'rûz-ı risâle-i celîleden birer adedi teşne-gân-ı feyz-i Muhammedî'ye tevzi' edilmiştir. Berâ-yı ziyâret Kastamonu'yu teşrîf buyuracakları va'd-i âlîsiyle dil ü cânımız muntazır ve mesrûrdur.

Bâkî muhabbet ve teveccühât-ı kerîmânelerinin bekâsı niyâzımızdır. Dil-âgâhım efendim. 11 Şubat 1329/(23 Şubat 1913)

el-Fakîr ed-Dâî Post-nişîn-i dergâh-ı şerîf-i Hz. Pîr Şa'bân-ı Velî
eş-Şeyh Muhammed Atâullah b. Saîd"
Mühür

Kastamonu'da Şa'bân-ı Velî hazretlerinin türbe-i şerifesinin muhtelif vaziyetlerde alınmış resimleridir:

Türbenin arkadan görünüşü

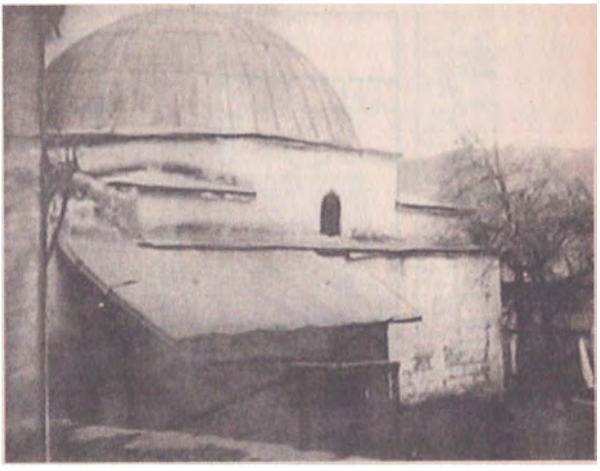
Türbenin sağ tarafındaki sokaktan görünüşü, sağ cephesi.

Türbenin soldan görünüşü. Şeyhzâdesinin evvelinden alınmıştır.

Türbenin önünden görünüş

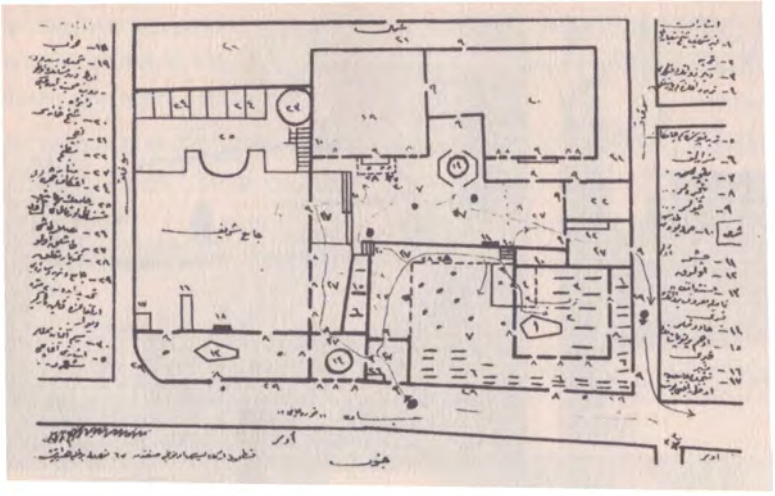
Hz. Şa'bân-ı Velî'nin türbesinin kapı tarafından görünüşü.

Türbe medhali.

Türbe hazîresinde Edhem Pertev Paşa'nın kabri.

Şa'bân-ı Velî Türbesi Planı ve Buradaki Yerlerin Listesi:

1. Kabr-i Şerîf-i Şeyh Şa'bân-ı Velî
2. Türbe,
3. Diğer Zevâtın Kabirleri,
4. Türbe Dâhilindeki Parmaklık,
5. Türbe Kapısındaki Camekân,
6. Mezarlık,
7. Bahçe,
8. Pencereler,
9. Kapılar,
10. Taş Merdiven,
11. Çeşme,
12. Oluk
13. Rafet (?) Efendi Namıyla Ma'rûf Bir Adamın Kabri,
14. Havuzlar,
15. Edhem Pertev Paşa'nın Kabri,
16. Minber,
17. Şeyhin Camide Oturacağı Post,
18. Mihrab,
19. Şimdi mesdûd evvelce dervîşânın oturup sohbet edeceği daire,
20. Şeyh Hânesi,
21. Bahçe,
22. Mutfak,
23. Minare,
24. İ'tikâf Hücreleri,
25. Camiin Nihâyet .....,
26. Musallâ Taşı,
27. Taşlık Avlu,
28. Tahta Parmaklık,
29. Cami ve türbe ve saireyi tahdit eden iki metre irtifâında kalın kargir duvar,
30. Resim Alınan Mahaller,

(.) nokta işareti ağacı müş'irdir.

Kastamonu Erkek Lisesi 10. sınıftan 67 numaralı bir talebe hediye etmiştir.

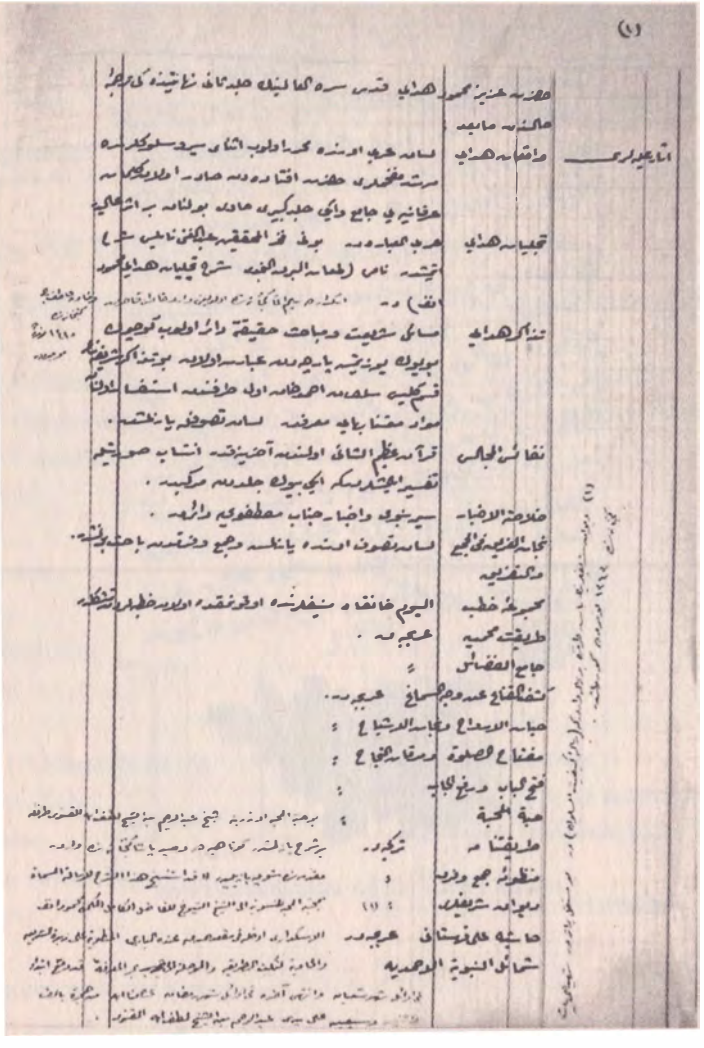
* * *

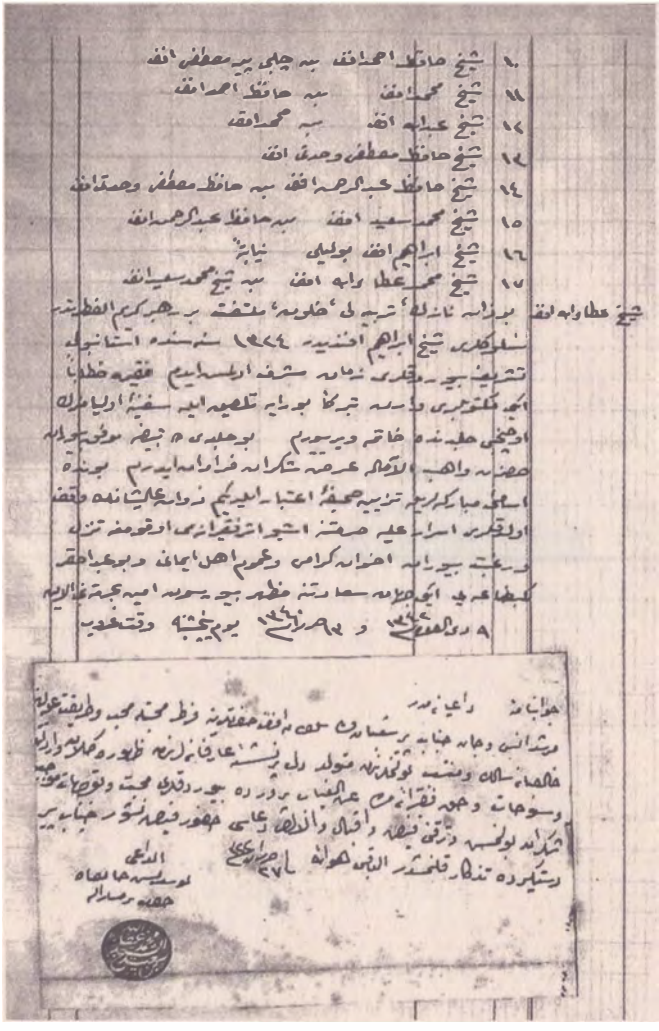
Atâullah Efendi'nin bir mektubunun sûreti.

Bu cildi de tebyîze muvaffak buyuran Hz. Vâhibü'l-âmâle arz-ı şükrân-ı firâvân ederim. Bunda, esâmî-i mübârekleriyle tezyîn-i sahîfe-i i'tibâr eylediğim, zevât-ı âlî-şânın vâkıf oldukları esrâr-ı aliyye hürmetine işbu eser-i fakîrânemi okumağa tenezzül ve rağbet buyuran ihvân-ı kirâmı ve umûm ehl-i îmânı ve bu abd-i ahkar-ı kembidâayı iki cihân saâdetine mazhar buyursun. Âmîn bi-hurmeti Nebiyyi'l-emîn.

9 Zi'l-ka'de 1342 ve 12 Hazîran 1340 (1924), yevm-i Perşembe, vakt-i gurûb.

Sefîne-i Evliyâ'*nın 3. cildinin ilk sayfası.*

Sefîne-i Evliyâ'nın 3. cildinin son sayfası.

Tasavvuf düşüncesi, geçmişten günümüze kadar olan süreçte, Türk ve İslâm dünyasında bütün yönleriyle hayatı biçimlendirmede önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Tek bir amaç doğrultusundaki bu fonksiyonunu tabiatı gereği çeşitli tarikatlar kanalıyla gerçekleştiren tasavvuf düşüncesi özellikle önde gelen şahsiyetleriyle sosyal hayatımızda derin izler bırakmıştır. Tarikat ehlinin hayatı toplumun ilgisini çekmiş, her kesimden insanlar için merak unsuru olmuştur. Tarih boyunca kurucular başta olmak üzere tarikat mensuplarının hayat hikâyelerinin, tercümeihâllerinin ele alındığı pek çok eser yazılmıştır. Bunlar arasında en geniş hacme sahip Türkçe eser Osmânzâde Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ*'sıdır.

Sefîne-i Evliyâ'da 2000 dolayındaki şahsiyetin hayatı ve eserlerinden parçalar yer almaktadır. Ele alınan şahsiyetlerin tamamına yakını Osmanlı coğrafyasında yaşamış kişiler olup hayatları ve eserleri hakkında başka kaynaklardan bilgi elde etmek zordur. Bu bakımdan eser geniş çaplı bir sufiler ansiklopedisi niteliğindedir. Eserin bir diğer özelliği de yazarın bizzat görüştüğü son dönem tasavvuf ehli hakkında birinci elden bilgiler vermesidir. Bütünüyle ilk defa yeni harflere aktarılan eser bu alandaki büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

ISBN 975-6403-95-0
9 789756 403952